

T.C
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**MUĞLA YÖRESİ ALEVİ TÜRKMENLERİNİN HALK EDEBİYATI VE
FOLKLOR ÜRÜNLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Aslı BÜYÜKOKUTAN

Danışman
Doç. Dr. Mehmet AÇA

Balıkesir 2005

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırlan Yüksek Lisans tezi jürimiz tarafından incelenerek, aday Aslı BÜYÜKOKUTAN, ... tarihinde tez savunma sınavına alınmış ve yapılan sınav sonucunda sunulan tezin ..... olduğuna oy ..... ile karar verilmiştir.

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÖZET

Bu çalışmada, Moğol istilası sonucunda Türkistan'ın yaşanmayacak bir duruma gelmesi üzerine Anadolu'ya gelen, bu ülkede kendi iktisadi faaliyetlerine uygun yerler bulamadıkları için ormanlık ve dağlık yerlerde yurt tutmak zorunda kalan, ağaç işçiliği ile uğraştıkları için Ağaç-eri adı verilen, Tahtacı olarak bilinen bir Türkmen boyunun Muğla bölgesinde bulunanları incelenmiştir. Bu çalışma, bir saha araştırmasıdır. Değerlendirmeye başlamadan önce, Tahtacıların tarihlerini inceleyen, Tahtacı ve Ağaç-eri kavramları üzerinde duran önemli çalışmalar ve Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin buldukları coğrafya, idari yapı, ekonomik durum, eğitim-öğretim ele alındığı gibi Alevi inancına mensup olan Tahtacıların inançlarına dair temel kavramlar da sözlü ve yazılı kaynaklardan hareketle açıklanmıştır. Çalışmanın esas bölümünü oluşturan, sahada derlemeler yoluyla elde edilmiş, Alevi Türkmenlere dair halk edebiyatı ve halk bilimi malzemeleri de çeşitli şekillerde incelenmiştir.

Bu çalışma, Tahtacı olarak bilinen, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin halk edebiyatı ve halk bilimi malzemelerini ele alan bir alan araştırmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Ağaç-eri, Tahtacı, Alevi Türkmen, Alevilik, Halk Edebiyatı, Halk Bilimi.

ABSTRACT

In this study, a Turkmen tribe who is called “ Tahtacı ” and lived around Muğla / Turkey is examined. These people had to migrate from Turkistan to Anatolia because of Mongolians. In Anatolia, they couldn't find a suitable place for their economics activities so they settled down near forests and mountains. And so wood became their main job. Thus, they were called Ağaç-eri or Tahtacı. The study is a field investigation. In this research, first the history of Tahtacı tribe is examined from written and oral resources. The meaning of Tahtacı and Ağaç-eri, the geographical, educational and economical situation of this tribe and the basic concepts of their faith that is Alevism are studied.

The main part of this study is constructed by interviews with local people, folk literature and folklore artifacts Alevi Turkmen is also examined in several ways.

Key Words: Ağaç-eri, Tahtacı, Alevi Turkmen, Alevism, Folk literature, Folklore.

ÖN SÖZ

Kültür, milletleri birbirinden ayıran ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen, dolayısıyla, millilik vasfı taşıyan bir unsurdur. Bir milletin kültürü, o milletin sahip olduğu inanışlardan ve geleneklerden ibarettir. Kültürü oluşturan gelenekler yapı ve özellikleri itibarıyla sözlü ve yazılı olma nitelikleri taşır. Sözlü gelenekler, fertlerin ortak kabulleriyle oluşur. Yazılı gelenekler, resmi kuruluşların faaliyeti ile şekillenir. Bir milletin milli kültürü, her iki geleneğin sentezinden ibarettir. Kültür, farklılığın güzelliğini yaratarak milli kimlikleri korumaktadır. Bu yüzden toplumlar, ne zaman kimlik bunalımına düşseler, özlerine dönmek isteseler, halk kültürüne yönelmişlerdir. Böyle olunca, milletlere dünya mozağindeki milli kimliklerini veren, sahip oldukları gelenekler araştırılmaya ve kayda alınmaya başlanmıştır.

Bilim ve teknolojinin, haberleşme ağının dünyayı küçültmesine rağmen, sözlü ve yazılı ortam gelenekleri, yeni durumlar karşısında, milletlerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte ya değişme ve gelişme göstermekte ya da yeni ihtiyaçlara uygun yapıda yeni gelenekler yaratmaktadırlar. Türk kültürünün, dünya kültürleri arasında, kendisi olarak ayakta durabilmesi için geleneklerimizi öğrenmek, araştırmak, özelliklerini tespit etmek, gelişmelerini sağlayıcı çalışmalar yapmak ve yeni nesle öğretmek zorundayız.

Bu anlayıştan yola çıkarak, yarı kapalı bir toplum yapısına sahip olan, kültürümüzün pek çok niteliğini koruyan ve pratiğe dönüştüren bir Oğuz boyu olan Muğla yöresindeki Alevi Türkmenleri çalışma konumuz olarak tespit ettik. Moğol istilası sonucunda, Türkistan'ın yaşanamayacak bir duruma gelmesi üzerine Anadolu'ya gelen, iktisadi faaliyetleri doğrultusunda ormanlık ve dağlık yerleşim birimlerine yerleşen, Alevi-Bektaşî inanç yapısına sahip olmaları nedeniyle sürekli dışlanan ve kapalı/yarı kapalı bir toplum hayatı sürmeye itilen bir Türkmen boyunun tarihleri,

inanışları, halk edebiyatı ve halk bilimine dair ürünlerini bu çalışmada inceleme altına aldık.

Saha araştırmasına çıkmadan önce müracaat ettiğimiz Alevi Türkmenlerle ilgili yazılı kaynaklardaki bilgileri çalışmamızda kullandık. Diğer bölgelerdeki malzeme ve bilgilerle karşılaştırmalı olarak incelediğimiz zaman kültürü daha yakından tanıma olanağına sahip olduk. Bu bilgiler, kapalı kapıları aralamamıza yardımcı oldu. Alevi Türkmenlerin, sözlü gelenekten derlediğimiz inançları, halk edebiyatı ve folklor ürünlerine dair malzemeler çalışmamızın asıl kısmını oluşturmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde, *Ön Söz*, *İçindekiler* ve *Kısaltmalar* yer almaktadır. Çalışma, *Giriş* ve *Sonuç* bölümleri hariç iki bölümden oluşmaktadır. *Giriş* bölümünde, beş ana başlık bulunmaktadır. Bunlar, *Araştırma Konusunun ve Alanının Tespiti*, *Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler*, *Derleme Bilgileri*, *Malzemenin Derlenme Şekli ve Yazıya Geçirilmesi* ve *Alevi Türkmenler Üzerine Yapılan Araştırmalar*'dır. Bu bölümde, derleme bilgileri, derleme sahası ve Alevi Türkmenler üzerine yapılmış çalışmalara dair bilgiler verilmiştir.

Birinci bölüm, "*Alevi Türkmenlerin İnanış Yapısı*" adını taşımaktadır. Bu bölümde, Alevilik, Aleviliğin Tarihsel Gelişimi, Alevilik-Bektaşılık, Alevilikle İlgili Mezhepler, Alevilik ve Kızılbaşlık, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin inanç kavramları gibi hususlar, gerek sözlü kaynaklardan alınan bilgilerle gerekse bu konuda daha önce yapılan çalışmalardan yola çıkılarak ele alınmıştır. Alevi Türkmenlerin, inanç yapılarında önemli yeri olan Hazret-i Ali, On İki İmam, Cem, Düşkünlük, İkrar, Musahiplik, Dört Kapı Kırk Makam gibi temel kavramlar hakkında, Mürebbi, Rehber, Gözcü gibi yetkili kişilerin görüşlerine yer verilmiştir.

Çalışmamızın esas bölümünü oluşturan ikinci bölüm, *Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi* olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri bu bölümde ele alınmıştır. Halk edebiyatı malzemeleri, tasnif edilmiş ve her türe ait malzemeler incelenmiştir. Sahada elde edilen halk bilimine ait bilgilerde kaynak şahısların bilgileri kısaltmalar halinde verilmiştir. Konular değerlendirilirken, yeri geldiği zaman, diğer bölgelerle mukayese yoluna gidilmiştir.

Bunların yanında, çalışmamızı değerlendirdiğimiz bir *Sonuç* bölümü, yerel sözcükleri içeren *Sözlük* bölümü ve kaynak şahıslarımızın bilgilerinin bulunduğu, soy adlarına göre alfabetik sıraya konulmuş *Kaynak Şahıslar Listesi*, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin yerleşim birimlerini gösteren *Harita* ve sahada çektiğimiz *Fotoğraflar* kısımları yer almaktadır. Cem törenlerine bizler katılamadığımız için kaynak şahıslarımız bazı fotoğrafları bizlere vermiştir. Son kısımda ise, çalışmamız sırasında yararlandığımız kaynakların yazar soyadına göre alfabetik olarak sıralanmış *Kaynakça* yer almaktadır.

Çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, büyük bir sabır örneği sergileyerek değerli vakitlerini bana ayıran, kütüphanesini ve bütün imkanlarını hizmetime sunan, çalışmamın oluşumunda büyük emeği olan değerli hocam Doç. Dr. Mehmet Aça'ya, çalışmalarım sırasında sık sık görüşlerine başvurduğumuz sayın hocam Prof. Dr. Ali Duymaz'a, daha önce Balıkesir yöresinde yaşayan Çepnilerin kültürü üzerine çalışan ve çalışmamın her safhasında yardımlarını gördüğüm Araş. Gör. H. İbrahim Şahin'e, kapalı kapıların bana ardına kadar açılmasını sağlayan Matematik Öğretmenim Zafer Uslu'ya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi'nde desteğini esirgemeyen Tarık Mersinli'ye, saha araştırmamızın her anında yanımda olan, en sancılı dönemlerde desteğini yanımda hissettiğim babam Hüseyin Büyükokutan'a ve gizli kalmış değerlerin gün ışığına çıkmasına yardımcı olan tüm canlara teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Aslı BÜYÜKOKUTAN

Balıkesir 2005

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xxvi
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMA KONUSUNUN VE ALANININ TESPİTİ.....	1
B. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	3
1. Coğrafi Yapı.....	3
2. İdari Yapı	6
3. Ekonomik Yapı	10
4. Eğitim-Öğretim	14
C. DERLEME BİLGİLERİ.....	17
1. Derlemede Kullanılan Metotlar.....	17
2. Kaynak Şahıs Bilgileri.....	18
Ç. MALZEMENİN DERLENME ŞEKLİ VE YAZIYA EÇİRİLMESİ	21
1. Malzemenin Derlenme Şekli.....	21
2. Derlenen Malzemenin Yazıya Geçirilmesi.....	22
D. TAHTACILAR ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	24
1. Kitaplar	24
2. Makaleler ve Bildiriler.....	39
3. Dergiler	52

a. Nefes:	52
b. Cem:	57
c. Folklor/Edebiyat:	71
ç. İslamiyat:	72
d. Hacı Bektaş Veli:	73
4. Ansiklopedi ve Sözlükler	78
a. Ansiklopediler	78
b. Sözlükler	83
I. BÖLÜM	85
A. ALEVİ TÜRKMENLERİN İNANÇ YAPISI	85
1. Alevilik Üstüne	85
2. Aleviliğin Tarihsel Gelişimi	89
3. Alevilik ve Bektaşilik	91
4. Alevilik ve Mezhepler	94
a. Şiilik	94
b. Caferilik	97
c. Batnilik	98
5. Alevilik ve Kızılbaşlık	101
B. MUĞLA YÖRESİ ALEVİ TÜRKMENLERİNİN İNANÇ KAVRAMLARI	105
1. Hz. Ali	105
2. Cem	111
a. Dede:	113
b. Mürebbi:	113
c. Kapıcı:	113
ç. Gözcü:	113
d. Delilci:	113
e. Sazandar:	114

f. Süpürgeci / Ferraş:	114
g. Dolucu:.....	114
h. Kurbançı:.....	114
ı. Selman:	114
i. Kuyucu:.....	114
j. Pervane:	115
3. İkrar Alma / Verme	117
a. İkrar alma/verme:	118
1) Erkek İkrarını Alma Töreni:	119
2) Kadın İkrarını Alma Töreni:	121
b. Musahiplik:	121
c. Aşinalık:	124
ç. Peşinelik:	125
d. Çiğildaş:	125
4. Semah	126
a. Tarikat Semahı:.....	127
b. İçeri Semahı:	127
c. Erkan Semahı:.....	127
ç. Kırklar Semahı:.....	128
5. Düşkünlük:	129
a. Geçici düşkünlük:	129
b. Sürekli düşkünlük:.....	129
6. Dedelik:.....	129
7. Ocak:.....	131
8. Rehber:.....	132
9. Babalık:.....	133
10. Mürşit:.....	134
11. Mürebbi:.....	134

12. Pir:	135
13. On İki İmam:	135
14. Talip:	136
15. Eşik:	136
16. Bacağı Açık:	136
17. Ağzı Kara:	136
18. Yol:	137
19. Al-i Aba / Ehl-i Beyt:	137
20. Teberra-Tevella:	137
21. Dört Kapı Kırk Makam:	137
a. Şeriat Kapısı:	138
b. Tarikat Kapısı:	138
c. Marifet Kapısı:	138
ç. Hakikat Kapısı:	139
22. İbadet:	140
a. Abdest	140
b. Namaz:	140
c. Oruç:	141
1) Hızır Orucu:	141
2) Muharrem Orucu	141
ç. Kurban:	144
1) İçeri Kurbanları:	144
a) Muharrem Kurbanı:	144
b) Görgü Kurbanı:	144
c) Yıl Kurbanı:	144
ç) Abdal Musa Kurbanı (Birlik Kurbanı):	145
d) Musahip Kurbanı:	145
e) Düşkün Kaldırma Kurbanı:	145

f) Dar Kurbanı (Dardan İndirme):	145
2) Dışarı Kurbanları:	146
d. Hac:	147
II. BÖLÜM.....	148
A. HALK EDEBİYATI.....	148
1. Masallar	148
a. Masalların İncelenmesi	149
1) Masalların Tasnifi	149
2) Masalların Tip ve Varyantları	150
a) Hayvan Masalları.....	150
b) Asıl Halk Masalları.....	151
3) Masallarda Formel İfadeler / Kalıp Sözler	155
a) Başlangıç (Giriş) Formelleri.....	155
b) Bağlayış (Geçiş) Formelleri	156
c) Bitiş Formelleri.....	157
ç) Çeşitli Formel Unsurlar.....	158
b. Masal Metinleri	158
1) Hayvan Masalları	158
a) Kurtla Üç Koyun Yavrusu	158
b. Bal.....	159
2) Asıl Halk Masalları	160
a) Ali ve Yardımsever Fareler	160
b) Salkım İnci	161
c) Hasan Ağa ve Ailesi	164
ç) Tuz	166
d) Üç Eren	167
e) Gözün Merhemi.....	169
f) Sihirli Çıkın	170

g) Oduncu ile Kızı	171
h) Askerin Annesi.....	172
ı) Yusufçuk'la Fatmacık	173
i) Oduncu ile Ayı.....	174
2. Efsaneler	176
a. Efsanelerin İncelenmesi	176
1) Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri.....	177
a) Taş Kesilme Efsaneleri	177
b) Hayvan Efsaneleri	178
2) Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler	179
3) Dinlik Efsaneler	180
a) Yatır Efsaneleri.....	180
b) Diğer Dinlik Efsaneler	181
b. Efsane Metinleri	183
1) Oluşum Dönüşüm Efsaneleri	183
a) Taş Kesilme Efsaneleri	183
(1) Gelin ve Bebeği.....	183
(2) Aygır ve Şimşir Dağları.....	183
(3) Gelin Uçtu Kayası	183
b) Hayvan Efsaneleri	184
(1) Guguk Kuşu	184
(2) Kuzulkoyun Kuşu.....	184
(3) Yusufçuk Kuşu.....	185
(4) Kedi I.....	185
(5) Kedi II.....	185
(6) Tavşan I	186
(7) Tavşan II	186
(8) Horoz	187

(9) Keklik ve Güvercin	187
(10) Güvercin.....	187
(11) Kınalı Keklik.....	187
(12) Ateş Böceği.....	188
(13) Köpek ile Kedi	188
2) Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler.....	188
a) Hızır I	188
b) Hızır II.....	189
c) Hızır III.....	190
ç) Hızır IV	190
d) Hızır V	192
e) Cin I	193
f) Cin II.....	193
g) Cin III.....	194
h) Cin IV	194
ı) Cin V.....	194
i) Şeytan Çarpması.....	195
j) Şeytan	195
3) Dinlik Efsaneler.....	196
a) Hacı Nasuf Dede.....	196
b) Arap Baba.....	196
c) Ahmet Gazi.....	197
ç) Şeyh Dede.....	197
d) Kırklar Cemi.....	197
e) Abdal Musa	199
f) Hazreti Ali.....	201
g) Kurban.....	201
h) Hacı Bektaş Veli.....	202

1) Mehdi.....	203
3. Fıkralar.....	204
a. Fıkraların İncelenmesi	204
b. Fıkra Metinleri.....	206
1) Türkçe Konuşulan Bütün Ülkelerde Bilinen Tipler	206
a) İnşallah Benim.....	206
b) Daha Aydınlık	206
c) Kuyruk Kolay	207
ç) Dolana Kadar.....	207
d) Üç Kilo Et	207
2) Sadece Dar Bir Bölgede Bilinen Tipler	208
a) Hamam	208
b) Fıçı Baba	208
c) Ramazan.....	209
ç) Üzüm.....	209
d) Dem	210
e) Hatır İçin	210
f) Evlenilecek Kız.....	210
g) Kusur.....	211
4. Türküler	212
a. Türkülerin İncelenmesi	212
b. Türkü Metinleri	215
1) Olay Türküleri.....	215
a) Ormancı.....	215
b) Şu Köyceğiz Yolları	216
c) Feraye (Ferayi)	217
ç) Bodrum Hakimi	218
d) Kerimoğlu Zeybeği.....	219

e) Sırrı Efe Türküsü	220
f) Yörük Kızı	222
g) Ayşam	223
2) Kına Türküleri.....	224
a) Kına Türküsü I.....	224
b) Kına Türküsü II.....	226
c) Kına Türküsü III	227
ç) Kına Türküsü IV	228
3) Gurbet ve Ayrılık Türküleri	229
a) Ortaca'da Evimiz	229
b) Bilalım	230
c) Eyyübüm	231
ç) Muğla Zeybeği.....	232
4) Aşk ve Sevda Türküleri	232
a) İrmeden Gel.....	232
b) Ölelim Yar.....	233
5. Ağıtlar	234
a. Ağıtların İncelenmesi.....	234
b. Ağıt Metinleri.....	236
1) İsmail Yavuz'un Yakımı.....	236
2) Halil Sevik'in Yakımı.....	237
3) Torunum Zeynep'in Yakımı	238
4) Rıza Çelik'in Yakımı.....	239
5) Yakım	240
6) Kır Katır	240
6. Nefesler.....	243
a. Nefeslerin İncelenmesi.....	243
1) İçeri Müziği.....	244

A) Oturak Nefesleri	244
a. Ağıtlar:.....	245
b. Kargışlar:	245
c. Duvaz İmamlar:.....	245
B) Dört Köşe Nefesler	245
C) Şahlama (Semah) Nefesleri	246
2) Dışarı Müziği	246
b. Nefes Metinleri.....	248
1) İçeri Nefesi I	248
2) İçeri Nefesi II	248
3) İçeri Nefesi III.....	249
4) İçeri Nefesi IV.....	250
5) İçeri Nefesi V	251
6) İçeri Nefesi VI.....	252
7) İçeri Nefesi VII	253
8) İçeri Nefesi VIII	254
9) Bağlantı Nefesi I	255
10) Bağlantı Nefesi II	256
11) Semah I	257
12) Semah II.....	258
13) Erkan Semahı	259
14) Tahtacı Semahı I.....	260
15) Tahtacı Semahı II	260
7. Maniler.....	262
8. Ninniler	284
a. Ninnilerin İncelenmesi.....	284
b. Ninni Metinleri.....	285
1) Ninni I.....	285

2) Ninni II	285
3) Ninni III	285
4) Ninni IV	286
5) Ninni V	286
9. Atasözü ve Deyimler	288
a. Atasözü ve Deyimlerin İncelenmesi	288
b. Atasözü ve Deyimler	289
1) Atasözü	289
2) Deyim	300
10. Bilmeceler	302
a. Bilmecelerin İncelenmesi	302
b. Bilmeceler Metinleri	304
1) Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler	304
2) İnsan ve İnsan Uzuvarlarıyla İlgili Bilmeceler	306
3) Eşyalarla, Aletlerle İlgili Bilmeceler	307
4) Hayvanlarla İlgili Bilmeceler	309
5) Bitkilerle İlgili Bilmeceler	311
6) Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler	313
7) Dini, Manevi ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler	314
8) Diğer Bilmeceler	315
11. Tekerlemeler	316
a. Tekerlemelerin İncelenmesi	316
b. Tekerleme Metinleri	318
1) Tekerleme I	318
2) Tekerleme II	318
3) Tekerleme III	318
4) Tekerleme IV	319
5) Tekerleme V	319

6) Tekerleme VI	319
7) Tekerleme VII.....	319
8) Tekerleme VIII.....	320
12. Alkış ve Kargışlar.....	321
a. Alkış ve Kargışların İncelenmesi	321
b. Alkış ve Kargış Metinleri.....	323
1) Alkışlar	323
2) Kargışlar	324
B. HALK BİLİMİ	327
1. Doğum	327
a. Doğum Öncesi.....	327
1) Çocuğu Olmayan Kadınların Başvurdukları Uygulamalar.....	327
2) Gebeliğin Başlangıcı (Aşerme / Ağız Tatsızlığı)	330
3) Hamilenin Kaçınmaları.....	331
4) Cinsiyet Tayini	332
5) Doğum Hazırlığı.....	333
b. Doğum Sırası.....	333
1) Bebeğin Göbeği ve Eşi (Plasenta).....	334
2) Göbekte İlgili İnanışlar	335
c. Doğum Sonrası	336
1) Loğusalık	336
2) Kırk Lokması	337
3) Alkarısı (Al basması).....	337
4) Kırk Basması.....	337
5) Kırk Karışması	339
6) Kırklama	339
7) Tuzlama	340
8) Ad Verme.....	342

9) Çocuğu Yaşamayan Kadınlar	343
10) Duşak-Köstek Kesme	344
11) Diş Buğdayı / Diş Hediği	345
2. Sünnet	347
a. Sünnet Çocuğunun Yaşı	347
b. Sünnet Hazırlıkları	347
c. Sünnet Töreni	347
3. Evlenme	349
a. Evlenme Biçimleri	349
b. Evlilik Yaşı	350
c. Evlenme Beyanı	351
ç. Evlilik Aşamaları	352
1) Eş Seçimi	352
2) Kız Görme / Kız İsteme	353
3) Söz Kesimi	355
4) Başlık Parası	355
5) Nişan	356
6) Çeyiz	358
d. Düğün	359
1) Düğün Davetiyesi / Okuntu	359
2) Kına Gecesi	359
3) Nikah	361
4) Düğün	362
5) Gelin Alımı / Gelin İndirme	365
e. Düğün Sonrası	368
1) Baş Bağlama	368
4. Ölüm	371
a. Ölüm Öncesi	371

1) Ölümü Düşündüren İnanışlar	371
a) Hayvanlarla İlgili İnanışlar	372
b) Rüya İle İlgili İnanışlar	372
c) Hastadaki Psikolojik ve Fizyolojik Değişikliklerle İlgili İnanışlar	373
2) Ölümden Sakınmalar	374
b. Ölüm Esnası	374
1) Ölümün Duyurulması	374
2) Ağıt Yakma	375
3) Defin İşlemleri	376
a) Ölünün Hazırlanması	376
b) Ölünün Yıkanması	377
c) Ölüye Elbise Giydirilmesi	378
ç) Ölünün Kefenlenmesi	379
d) Cenaze Namazı	380
e) Defin	380
f) Telkin	382
c. Ölüm Sonrası	382
1) Ölü Evindeki Uygulamalar	383
2) Ölüyü Anma Günleri	383
3) Dardan İndirme	385
4) Ölü Elbisesi	386
5) Yas Tutma	386
6) Mezarlık	387
7) Mezar Ziyaretleri	388
8) Mezar Taşları	389
5. Bayramlar ve Kutlamalar	393
a. Ramazan Bayramı	393

b. Kurban Bayramı	393
c. Nevruz.....	396
ç. Hıdırellez.....	398
6. Diğer İnanmalar ve Uygulamalar	401
a. Nazar	401
b. Yağmur Duası	402
c. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	404
1) Sevilen Hayvanlar	404
a) Kaz	404
b) Turna.....	405
c) Horoz.....	405
2) Uğursuz Kabul Edilen Hayvanlar	406
a) Baykuş.....	406
b) Köpek.....	406
c) Çakal	406
3) Tabu Hayvanlar.....	406
a) Tavşan	406
b) Ayı	407
ç. Mevsimler, Aylar, Günler, Astronomi Hakkında İnanmalar.....	407
7. Oyunlar	409
a. Deve Oyunu.....	409
b. Arap Oyunu	410
c. Yüzük Oyunu	410
ç. Telefon Oyunu.....	410
d. Nüfus Sayımı.....	410
e. Tilki Oyunu	411
8. Halk Hekimliği.....	412
a. İnsan Hastalıkları ve Tedavisi	412

1) Soğuk Algınlığı ve Üşütme.....	412
2) Romatizma	412
3) Arı ve Böcek Sokması	412
4) Sıtma.....	412
5) Siğil	413
6) Gaz Sancısı	413
7) Baş Ağrısı	414
8) Çıban.....	414
9) Bademcik	414
10) Karın Ağrısı.....	414
11) İshal	414
12) Mide Ağrısı	414
13) İt Dirseği (Arpacık)	415
14) İsilik	415
15) Kesik	415
16) Yanıklar	415
17) İdrar Yolu Rahatsızlığı	415
18) Sarılık.....	415
19) Şeker	416
20) Kabızlık.....	416
21) Kulak ve Göz Ağrısı.....	416
22) Gelişemeyen, Cılız Çocuklar	416
23) Tansiyon.....	416
24) Sinüzit	417
25) Fıtık.....	417
b. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi	417
1) Hayvanın Kenelenmesi.....	417
2) Bağırsak Kurtları.....	417

3) Hayvan Bezeleri	417
4) Nazar.....	417
5) Karın Şişliği	418
6) Zehirlenme	418
9. Halk Mutfağı	419
a. Çorbalar	419
1) Börülce Çorbası.....	419
2) Un Çorbası	419
3) Tarhana Çorbası	419
b. Yemekler	420
1) Arabaşı (Arap Aşı)	420
2) Döş Yemeği	420
3) Keşkek	420
4) Sütlü Kaz Ayağı	421
5) Nohutlu Et Yahnisi.....	421
6) Hardal Ekşilemesi	421
c. Tatlılar	422
1) Zerde.....	422
2) Kabak Tatlısı.....	422
3) Sütlaç	422
4) Höşmerim.....	422
5) Aşure.....	422
ç. Hamur İşleri.....	423
1) Saç Böreği.....	423
2) Katmer	423
3) Akıtma (Çildirme).....	423
10. Ad ve Lakaplar	424
a. Adlar	424

b. Lakaplar	425
SONUÇ.....	429
KAYNAK ŞAHISLAR LİSTESİ.....	449
EKLER.....	466
KAYNAKÇA.....	485

KISALTMALAR

AaTh	: Anti Aarne – Stith Thompson, The Types of the Folktale.
a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
bk.	: Bakınız.
C.	: Cilt.
DTCFD	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
K.Ş.	: Kaynak şahıs.
S.	: Sayı.
s.	: Sayfa.
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.
TFA	: Türk Folklor Araştırmaları.
TM	: Türkiyat Mecmuası.
TTV	: Typen Türkischer Volksmarchen.
t.y.	: Tarih yok.
y.y.y.	: Yayımlanma yeri yok.

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMA KONUSUNUN VE ALANININ TESPİTİ

İnsanın toplum halinde yaşamaya başlamasından itibaren folklor olay ve ürünleri var olmuştur. İlk Çağ'da bazı yazarlar, farkında olmadan çevrelerindeki folklorik olayları, bilgileri eserlerine almışlardır. Orta Çağ'da Avrupa, halk kültürü araştırmalarına ilgisiz kalmıştır. Çünkü, bu kültür yaşayışa hakim olmuştur. Yeni Çağ'da rasyonalist aydınlar, halk kültürüyle alay etmiştir. 18-19. yüzyıllarda romantik yazarlar, halk kültürü kaynaklarına eğilmeye başlayınca masallar, efsaneler, mitolojik olaylar, inançlar derlenmeye başlanmıştır. 22 Ağustos 1846 tarihi, folklor teriminin doğduğu tarihtir. Folklorun isim babası William John Thoms'un, bu tarihte İngiltere'de **The Athenaeum** gazetesinde Ambrose Merton takma adıyla bir mektubu yayımlanır. Bu mektubunda Thoms, halk kültürü ürünlerinin derlenmesini istemekte ve o güne kadar "popular antiquites" denen bu ürünlere "folklore" denmesini teklif etmektedir.¹

İstanbul'un ele geçirilmesiyle Avrupa'da başlayan keşifler çağı ve daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan reform ve rönesans hareketleri, sanayileşme ve kentleşmeyle hız kazanan hümanizm, romantizm ve aydınlanma gibi siyasal ve kültürel akımların olumlu ve olumsuz sonuçlarından beslenen ve Fransız devrimiyle yeni bir boyut kazanan "halk" yaklaşımlarının seyrini Türkiye yakından izleyememiştir. Bu nedenle, Avrupa'daki halk bilimi çalışmaları Türkiye'ye göre çok daha önce başlamıştır.

---

¹ Nail Tan, **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**, Halk Kültürü Yayınları, İstanbul: 1997, s. 17-18. Ayrıntılı bilgi için bk. Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1973; Sedat Veyis Örnek, **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 2000; Dursun Yıldırım, **Türk Bitiği**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1998; Özkul Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1999; M. Öcal Oğuz v.d., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004; Metin Ekici, **Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Feryal Matbaacılık, Ankara: 2004.

Bir bilim dalının malzemesi, onun esasını teşkil eder. Halk bilimi sahasında çalışanların malzemesi de halk kültürü veya folklor adı verilen malzeme olduğu için, alan araştırmamıza malzemeyi derlemekle başladık. Yıllardan beri iç içe yaşadığımız, ancak, Alevi-Bektaşî inanç yapısına sahip oldukları için zaman zaman farklı kültürel renklere bürünen, bu kültürel renklerin kimi zaman anlayışsızlık girdabına bırakıldığı, buna rağmen yüreklerinde derin insan sevgisi taşıyan ve bu sevgiyi adeta semahlarıyla yansıtan Muğla yöresinde Alevi Türkmenlerin yaşamakta oldukları alanları tercih ettik. Kendi içlerinde bir bütün olan, gelenek, görenek ve pratiklerini yarı kapalı bir kapı ardında devam ettiren, kimi zaman Alevi kimliklerini bile söylemekten çekinen bu Türkmen boyu, bizde merak uyandırdı. Sahayı yalnızca köylerle sınırlı tutmadık, şehir merkezinde yaşayan Alevi Türkmenlere de ulaşmaya çalıştık. Ancak iktisadi faaliyetleri doğrultusunda dağlık ve ormanlık bölgelere yerleştikleri için, nüfusun yoğun olarak bulunduğu yerler köylerdi. Bunun yanı sıra, ilçe merkezlerinden de malzeme topladık.

Alevi inanç yapısına sahip, Tahtacı olarak bilinen bu Türkmen boyunun, yaşatmaya çalıştığı inanç ve uygulamaları tespit etmek istedik. Derlemelerimiz sırasında, kaynak şahıslarımıza sorduğumuz, yerleşim birimlerine ne zaman ve nereden geldiklerine dair sorularla, bölgedeki tarihlerine ait bilgilere ulaşmaya çalıştık. Bunların yanında, halk edebiyatı ve halk bilimi malzemelerine yöneldik ve bu malzemeleri, çalışmamızın ilgili bölümlerinde kullandık.

Kısacası bu çalışmamızda, halk edebiyatı ve halk bilimine hizmet edebilecek malzemenin tespiti için “Ağaçeri” lerin torunları olarak kabul edilip de Tahtacı olarak bilinen bir Türkmen boyunun Muğla yöresinde yaşayanları, çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Araştırmalarımız sırasında halk edebiyatına ve halk bilimine ait malzemeleri kaydetmeye, Alevi-Bektaşî inanç yapısının Türk kültürüne yansımalarını gün ışığına çıkarmaya ve bugüne kadar yapılan çalışmalarını bir adım daha ileri götürmeye çalıştık.

B. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. Coğrafi Yapı

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin buldukları coğrafya hakkında bilgi vermeye geçmeden önce Muğla'nın coğrafyası hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Muğla ili, Türkiye'nin güneybatısında yer alır. Menteşe yöresinin güneyi ile Teke yöresinin batı kesimini kapsar. Arazi, genellikle kalker yapıda karstik polyelerden oluştuğu için geçirimlidir. Yüzeiden akan akarsular gelişemez; çok sayıda yer altı suyu, deniz kıyısında gür kaynaklar olarak çıkan azmaclardan anlaşılmaktadır. Dalaman Çayı ve Fethiye- Kocaçay (Esen Çayı) havzaları ilin doğusunda, Büyük Menderes Irmağı'nın güney kolları olan Çine Çayı ve Akçay havzaları kuzeybatıda yer alır.²

Muğla ilinin doğusunda Antalya, Burdur ve Denizli illeri, kuzeyinde Aydın ili, batısında Güllük, Gökova ve Datça Körfezleri'nin yer aldığı Ege Denizi ve güneyinde Akdeniz uzanmaktadır. Muğla, 1071.4 olan km kıyı uzunluğu ile en uzun sahil şeridinde sahip olan ildir. İl yüzölçümünün % 19.48'i tarım arazisi olup geri kalan alanlar dağlık ve engebeliktir.³

İlin geniş alanlarında Akdeniz iklim özellikleri egemendir. Kış aylarında aşırı düşük sıcaklık ve kuraklık olmaması, bitkilerin gelişimi için elverişlidir.⁴

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin buldukları yerlere baktığımızda, çoğunun Muğla'nın ilçe merkezlerine yakın yerlere yerleştikleri görülmektedir. Sahada yaptığımız araştırmalar sonucu tespit edilen dokuz Alevi Türkmen köyünün tamamı, ilçe merkezlerine oldukça yakın alanlarda yer almaktadır.

Bunların dışında, iki tane de ilçe merkezlerine bağlı mahalle bulunmaktadır. Bu Alevi Türkmen mahalleleri; Fethiye merkeze bağlı olan Foça Mahallesi ve Ortaca merkeze bağlı olan Cumhuriyet Mahallesi'dir.

Muğla ilinin merkez ilçelerine bağlı Alevi Türkmen köylerinden Fevziye köyü, Ortaca ilçesinin Dalaman Çayı kıyısına yerleşmiştir. Çürükardı, Akçagöl Ovası (Alaca

---

² Muğla İl Yıllığı, Kendi Yayınları, Muğla: 1998, s. 1.

³ a.g.e., s. 2.

⁴ a.g.e., s. 11.

Kovalık), Kükürt, Uzun Çayır, Kızıldere mevkileri, köyün fiziki coğrafyasını oluşturur. Fevziye, Ortaca'ya on iki kilometrelik bir asfalt yolla bağlıdır.

Ortaca ilçesine bağlı bir diğer Alevi Türkmen köyü olan Gölbaşı köyü, ilçeye en yakın köydür. Köyün ilçe merkezine uzaklığı üç kilometredir. Ormanlık bir arazi olduğu için toprağı azdır. Bu yüzden hayvancılık çok daha kolaylıkla yapılmaktadır.

Ortaca'nın yeşillikler içinde en modern köylerinden birisi olan Kemaliye köyü de bir Alevi Türkmen köyüdür. İlçe merkezine beş kilometre uzaklıktadır. Ormanlık bir arazi olduğu için halk, ilk zamanlarda tahta işçiliğı ile uğraşmışsa da, günümüzde kereste, hızar işçiliğı ve ticarete yönelmişlerdir. Buradaki her ev, kendine yetecek kadar sebze ve meyve yetiştirir. Narenciye üretimi, pamuk ve seracılığın yerini almıştır. Sulama, Dalaman Çayı'ndan yapılmaktadır. Her evde, ihtiyaca yetecek kadar büyükbaş hayvan vardır. İhtiyaç fazlası süt, süt toplayıcılarına satılmaktadır.

Ortaca ilçesinin Cumhuriyet Mahallesi de, oldukça planlı ve düzenli, hemen hemen tüm ara yolları asfaltlanmış, bir çok işyeri bulunan, mahalle sakinlerinin çoğunun Alevi Türkmen olduğu bir mahalledir. Uğur Mumcu Parkı, mahallenin güzel köşelerinden birisidir. Ayrıca Açık Düğün ve Toplantı Salonu ve Dernek Binası halkın hizmetine sunulmuştur. Mahalle sınırları içinde bulunan Ahmet Ateş Stadyumu birçok önemli maça ev sahipliğı yapmıştır.

Milas ilçesine bağlı Kıyıkışlacık köyü (İasos), Mandayla Körfezi kıyısında, Güllük'ün karşı kıyısında bir yarımada ve çevresi üzerinde kurulmuştur. Milas-Selimiye yolu üzerindeki Köşk köyünün yanından ayrılan yoldan on sekiz kilometre sonra ulaşılan bir Alevi Türkmen köyüdür. İlk sakinleri Kariyalılardır. Şehrin kurulduğu alan önceleri bir ada iken, daha sonra da ada ile kara zamanla birleşerek yarımada olmuştur. İasos, Bizans döneminde Piskoposluk merkezi olmuştur. Ev pansiyonculuğı ile birlikte hizmete giren yat limanı da yerli ve yabancı yatçıların uğrak yeri haline gelmiştir.

Milas ilçesine bağlı Kuru köy, ilçe merkezine sekiz kilometre uzaklıkta, ilçenin güneyinde, Güllük Körfezi'ne oldukça yakın, yol kenarına kurulmuş bir Alevi Türkmen köyüdür.

Milas ilçesine bağlı Yusufça köyü, ilçenin kuzeydoğusunda ve ilçeye en yakın köylerden birisidir. Köyün, ilçe merkezine uzaklığı beş kilometredir.

Milas ilçesine bağlı Pınarcık köyü, ilçenin kuzeybatısında, Bafa Gölü'nün hemen altında, Beş Parmak dağlarının eteğinde kurulmuş bir Alevi Türkmen köyüdür. Köyün ilçe merkezine uzaklığı kırk kilometredir. Dolayısıyla, merkeze uzak olan köylerden birisidir.

Bodrum ilçesine bağlı Kumköy köyü, ilçenin kuzeydoğusunda, Mumcular'dan sonra, Yaran dağlarının batısında kurulmuş bir Alevi Türkmen köyüdür.

Ula ilçesine bağlı Çörüş köyü, ilçenin güneydoğusunda kurulmuş, gerek ulaşım zorluğu, gerekse kapalı bir toplum yapısına sahip olması nedeniyle dışa fazla açılmamış, kendi kültürünü muhafaza edebilmiş olan bir Alevi Türkmen köyüdür. Daha önceleri Göktepe, Sandras, Yılanlı, Kalafırlı, Madron gibi dağlarda göçebe olarak yaşayan bu insanlar, 1960 yılından sonra yerleşik hayat geçmiştir.

Foça (Günlükbaşı) Mahallesi, Fethiye ilçesine bağlı, Muğla-Fethiye istikametinde, Fethiye girişinde bulunan bir Alevi Türkmen mahallesidir.

Muğla yöresindeki coğrafi dağlılımlarını kısaca vermeye çalıştığımız merkez ilçeye bağlı dokuz köy ve merkez ilçeye bağlı iki Alevi Türkmen mahallesi üzerindeki incelemelerimiz sonucunda; üç köy hariç (Kumköy, Kıyıkışlacık, Pınarcık) diğer yerleşim birimlerinde oturan sakinlerin, kendilerini, İzmir Narlıdere'deki Yanınyatır Ocağı'na bağlı, Tahtacı oymaklarından, "Çaylak Oymağı"na bağlı olduklarını söyledikleri, diğer iki köydekilerin ise, kendilerini Hacı Emirli Ocağı'na bağlı Tahtacı oymaklarından "Şehepli Oymağı" na bağlı olarak gördükleri tespit edilmiştir.

Yerleşim yerlerinin ormanlık bölgelerde bulunmasını, bu insanların geçimlerini daha çok ormanlarda ağaç keserek, tahta biçerek ve ahşap ustalığı yaparak sağlamalarına bağlayabiliriz. Toprağa yerleşmeden önce, dağlarda göçebe hayat sürerken tahtacılık işleriyle uğraştıkları ve geçimlerini bu yolla sağladıkları için kendilerinin "Tahtacı" ismiyle anıldıklarını belirtmektedirler.

Sonuçta, Tahtacıların yaşadıkları yerleşim birimleri, Muğla'nın merkez ilçesine oldukça yakın, hatta iki tanesi ilçe merkezine bağlı mahalledir. Bu yerler, ormanlık, tarım ve hayvancılığa uygun alanlardır. İlk kez iskana Tahtacılarla açılmış, yeni yerleşim birimleridir.

2. İdari Yapı

Muğla ilinin on iki ilçesi, dört yüz yirmi bir köyü bulunmaktadır. Araştırma konumuz olan Alevi Türkmenler ise, beş ilçede ve bu ilçelere bağlı köy ve mahallelerde bulunmaktadır. Ortaca ilçesine bağlı on beş tane köy vardır. Bu köylerden üç tanesi, (Kemaliye, Gölbaşı, Fevziye) Alevi Türkmen nüfusunun fazla olduğu köylerdir. Yine, ilçe merkezine bağlı Cumhuriyet Mahallesi, Alevi Türkmen nüfusunun çoğunluğunu barındırır. Milas ilçesine bağlı yüz on beş köyden dört tanesinde Alevi Türkmen nüfusu fazladır. Bu köyler, Pınarcık, Yusufça, Koru ve Kıyıkışlacık'tır. Bodrum ilçesine bağlı yirmi dokuz köyden birisi olan Kumköy köyünde Alevi Türkmen nüfusu bulunmaktadır. Ula ilçesine bağlı yirmi altı köyden Çörüş köyünde Alevi Türkmenler yer almaktadır. Son olarak, Fethiye ilçesinin Foça (Günlükbaşı) Mahallesi'nin nüfusunun büyük bir bölümünü Alevi Türkmenler oluşturmaktadır.

Yaptığımız saha araştırmalarının sonucunda; Ortaca ilçesine bağlı Fevziye köyünün daha önce ormanlık olduğu, ilk yerleşenlerin Alevi Türkmenler olduğu, ancak daha sonra Dalaman Çiftliği'nden buraya iskan için gelindiğini, 1924-25'lerde Çerkezlerin buraya geldiklerini fakat "Otu saz, kuşu kaz" olan diyarların özlemiyle burada kalmayıp gittiklerini, Çürükardı'nda yaşayanların ve Osmanlının zulmünden korkup dağlarda yaşayanların da Cumhuriyet'ten sonra buraya geldiklerini tespit ediyoruz. (K.Ş. 17) Köyün isminin önceden Fevzi olduğu, ancak köy halkının üremesi, çoğalması düşünülerek Fevziye şekline getirildiği anlatılanlar arasındadır. (K.Ş. 9) Bölgenin yerel gazetesi olan Güney Ege Gazetesi yazarlarından İbrahim Aydın'ın verdiği bilgiye göre, bugünkü Fevziye köyü daha önceleri Kıptıköy olarak bilinmekteymiş.

Alevi Türkmen vatandaşlarımızın yaşadığı Ortaca ilçesine bağlı Gölbaşı köyünün, 1968'e kadar Ekşiliyurt'a bağlı olduğunu, bu tarihten sonra bağımsız köy statüsüne kavuştuğunu öğreniyoruz. (K.Ş. 8) Murat Kıroğlan, "Bizler Aydın, Çine, Bozdoğan, Antalya, Finike'den 1930 yıllarında bu köye gelmişiz" diyor. (K.Ş. 28) Köyün ismiyle ilgili olarak; eskiden Kocabel mevkiinde bir göl olduğunu, bu gölün zamanla kuruyup yok olduğunu ve o gölün anısına buraya "Gölbaşı" isminin verildiğini tespit ediyoruz. (K.Ş. 8) Kaynak şahıslardan Hamza Şahin, buraya gelişlerini şöyle anlatıyor: "Nazilli Pirlibey köyünü Yunan basıyor, dedelerimiz Yunanla savaşıyorlar.

Kuva-yi Milliye hareketine karşı olan bazı çeteler köyleri basınca, dedelerimiz “Eski Çine”ye çekiliyorlar. Oradan Muğla’ya geliyorlar. Önceleri biz Tepearası köyündenmişiz. Sonra Gölbaşı Çiftliği satın alınınca buraya yerleşmişiz.”

Ortaca ilçesinin Kemaliye köyüne gelip yerleşen Alevi Türkmen nüfusunun Kurtuluş Savaşı’ndaki yardımlarının dikkat çekici olduğunu, düzenli askerliğe arka çıktıklarını, çeşitli kışkırtmalara aldanarak askerlikten kaçanları da bulup cezalandırdıklarını, Atatürk’e olan bağlılıklarından dolayı yaşadıkları bu yöreye, “Kemaliye” ismini verdiklerini tespit ediyoruz. (K.Ş. 50) Diğer bir rivayete göre; eskiden Kerimler diye bir sülale olduğu, bu köye ilk olarak onların yerleştiği ve köye önce Kerimler adı verildiği, daha sonra Kemaliye’ye dönüştürüldüğü aktarılıyor. (K.Ş. 20)

Ortaca ilçesinin Cumhuriyet Mahallesi denince, Alevi Türkmen kesim aklı geliyor. Mahalle sakinlerinden Elif Irmak; bu mahalleye ilk yerleşenlerin Fevziye köyünden geldiklerini, bu nedenle mahallenin önceki isminin Fevziye mahallesi olduğu ancak daha sonra yerel yönetimin, halkın da isteğiyle bu adı değiştirdiğini açıklıyor ve ekliyor: “Fevziye köyü, Dalaman Çayı taşınca sular altında kalıyor ve bu sıkıntıyla Ortaca’ya gelip bu boş olan sakin kısma yerleşiliyor. O nedenle önce Fevziye Mahallesi adı veriliyor ancak daha sonra Cumhuriyet Mahallesi olarak değiştiriliyor.”

Fethiye ilçesinin Foça Mahallesi’nde oturan yerlilerin Alevi Türkmenler olduğunu tespit ediyoruz. Mahallede mimar olan Bülent Günden; mahalle yerlilerinin Alevi Tahtacı olduğunu, bugün bir çok yabancı gelmesine rağmen, çoğunluğun hala Tahtacı Türkmenler olduğunu belirtiyor. Mahallenin kuruluşu ile ilgili olarak, “Mahallemiz 1927 yılında Cıvıvli Ahmet Ağa tarafından 36.000 liraya satın alınarak kurulmuştur. Köyün ilk sakinleri Kızılköy denilen bir yerden gelmiştir. Daha sonraları Ortaköy- Fethiye başta olmak üzere birçok göç olmuştur. 1980’lerde köy sakinlerinin, yerlerini satmaları ve turfanda seracılığının gelişmesiyle, Fethiye ilçesi köylerinden birçok yerleşime sahne olmuştur” açıklamasını yapıyor. Köyün ilk kurulduğu yerle ilgili olarak Günden şöyle bir tespitte bulunuyor: “Cumhuriyet’ten sonra, göçerlerin iskani ve yerleşik düzene geçmelerini teşvik için topraksız köylere toprak dağıtılacak olması sebebiyle dedelerimiz ve mahallemizi teşkil eden halkın dedeleri Fethiye ilçesinde iki köy oluşturdular (Kızılköy ve Belenkavak Köyleri). Belenkavak köyünü oluşturan 44

hanenin 24 hanesi Ortaca Fevziye köyüne, 20 hanesi Fethiye Ortaköy'e yerleştirildiler. Ortaköy Alevileri daha sonra Foça köyüne göç ettiler. Kızılköy halkına önerilen Denizli Hortum Çiftliği beğenilmez ve yukarıda adı geçen Cıvcıvli Ahmet Ağa tarafından Foça Çiftliği satın alınarak Foça köyü kurulmuştur. Foça köyünün toprakları, bugünkü Foça Mahallesi ve Yeni Mahalle topraklarıydı. 1947 yılında Foça köyü ve komşu köy Günlükbaşı birleşerek Günlükbaşı adını aldı. 1959 yılında belediye olan Günlükbaşı üç mahalleye ayrıldı: Cumhuriyet, Akarca ve Yeni Cumhuriyet Mahallesi; 1980'den sonra Günlükbaşı Belediyesi'nin Fethiye Belediyesi ile birleştirilmesinden Foça adını aldı.”

Milas ilçesinin Koruköy köyünde yaptığımız çalışmalar neticesinde, köy halkının 1960 yılında, Yatağan ilçesinin Meyisan Mahallesi'nden buraya göç ettiklerini, daha önceki köylerinde orman işleriyle geçinip göçebe hayatı sürdüklerini, buraya gelince ziraat ile meşgul olmaya başladıklarını ve bu köyün daha önceleri Ekinambarı köyüne bağlı olduğunu öğreniyoruz. (K.Ş. 7) Köyün ismiyle ilgili olarak da bu köyün mevkiinin, askeriyede koru olarak kullanıldığını, askeriyenin hayvanlarının otlatıldığını, bu yüzden Koruköy denildiğini tespit ediyoruz. (K.Ş. 26)

Ula ilçesinin Çörüş köyü sakinlerinden Ali Tozak, Çörüş'ün anlamıyla ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “Eskiden bizim Tahtacılar, göçebe hayatı yaşıyormuş. Çiftçilikte gelir olmadığı için Tahtacılık işleriyle uğraşırlarmış. İşleri bittiği zaman gelip, burada konaklarmış. Burası “çovaşlık” yani “toplanılan yer” mahiyetinde bir yer imiş. Burada birleşilip iş buluncaya kadar konaklarmış. O yüzden “çovaş” ya da “çörüş” olarak anılmaktadır.” Köy halkının yerleşmesiyle ilgili olarak da; köyün seferberlikten sonra alındığını, ancak eskiden sıtma çok yaygın olduğu için, ayrıca çiftçilikte pek gelir de olmadığı için iş olsun olmasın Sandıraz dağlarına çıktıklarını, orada tahtacılıkla uğraştıklarını, ancak ihtiyar kesimin bu köyde beklediklerini açıklamış; 1956-1957 yıllarında betondan evler yaptıklarını, 1964'te işçilik biraz daha makineye dönüşünce işlerinin azaldığını ve yavaş yavaş orman işçiliğinin kesilip, süt inekçiliğinin geliştiğini, turizme yönelindiğini belirtmiştir. Yani yer almalı yaklaşık elli yıl olmasına rağmen, yerleşim geç başlamıştır. Makineleşme ve hızar motorları yaygınlaşınca, kendilerine duyulan ihtiyaç azalmış, ziraata ve turizme ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Muğla ilinin Bodrum ilçesine bağlı Kumköy köyünde yaptığımız saha araştırmalarının neticesinde; köy halkının Adana Pozantı'dan, bundan 200-250 yıl önce geldiklerini ve bu boş araziye Mumcular'daki bir kişiden satın alarak yerleştiklerini tespit ediyoruz. Toprak, kum olduğu için köy, "Kumköy köyü" ismiyle tanınmaktadır.

Milas ilçesine bağlı Yusufça köyünün ismi ve buraya nereden geldiği hakkındaki en sağlıklı bilgiye, Ali Şimşek aracılığıyla ulaşıyoruz. Dedesinin, Katrancı ile Kayabaşı il sınırında bulunan Tahtacı Kayabaşı denilen bir yeri 1918-1920'lerde tespit ettiğini ve Alevi "ırkından" bir grup insanı toplayıp oraya yerleştirdiğini, bu muhitte önceden Yusufça adlı bir grup sığır çobanının yaşadığını, o çoban bitip tükenince, bu muhiti parayla satın aldığını ve bu köyü kurduğunu anlatıyor.

Milas ilçesine bağlı Pınarcık köyünde yaptığımız incelemeler sonucunda, buradaki Alevi Türkmen halkın, Fatih Sultan Mehmet'in emriyle gemileri kızak yaparak dağdan aşağı indirmek için Adana / Kozan tarafından geldiklerini, işleri iyi olunca burada kaldıklarını, kereste işleriyle geçimlerini sağladıklarını ve buralara yerleştiklerini öğreniyoruz. (K.Ş. 13) Köyün eski isminin "Mersenet" olduğunu, çünkü, derelerinde mersinin bol olduğunu ancak inkılabtan sonra, dağlarında pınar çok olduğu için "Pınarcık" şeklinde değiştirildiğini tespit ediyoruz. (K.Ş. 35)

Milas'ın yirmi altı kilometre kuzeybatısında Kıyıkışlacık köyü bulunmaktadır. Bölgenin, deniz kenarında bulunması ve önceleri kışla olarak kullanılması nedeniyle bu isimle anıldığı anlatılanlar arasındadır. (K.Ş. 38)

"Tahtacı" olarak nitelendirilen Alevi Türkmenlerin, bahsettiğimiz mekanlara yerleşmeleri oldukça yenidir. Teknoloji ilerleyip makineleşmeye gidildiği zaman, dağlarda kendilerine duyulan ihtiyaç azalmış, iş alanlarının daralması neticesinde yerleşik hayata geçmişlerdir. O zamana kadar, belli bir idari birime bağlanmamışlar, konar-göçer bir hayat tarzı sürmüşlerdir. Ancak yine de yerleşecekleri yerleri seçerken, ormanlık ve tenha alan olmasına özen göstermişlerdir.

3. Ekonomik Yapı

Muğla ili, tarımsal potansiyeli ve tarımsal üretimde Akdeniz ve geçit ikliminin hüküm sürdüğü bir bölge olduğundan çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesi bakımından bir ayrıcalık arz eder. Muğla, coğrafi konumu bakımından Anadolu'nun güneybatısında yer alır. Dağların yükseltilerinin fazlalığı ve denize dikliği, birçok koyların oluşması dolayısıyla denize olan sınır uzunluğu denize en fazla olan il konumundadır.⁵

Muğla'da Akdeniz iklimi yanında bazı kesimlerde geçit iklim özelliklerinin kendini göstermesi bakımından birçok tarım ürünlerinin yetiştirilmesine elverişlidir. Yükseltilerin fazla olduğu yerlerde, hububat, tütün, zeytin en başta gelen ürünleri oluşturur. Sahil bölgelerinde ise, pamuk, narenciye ve turfanda sebzeleri yetiştirilmektedir. İklim koşullarının uygunluğu nedeniyle çeşitli sebzeler üretilmektedir. Üretim şekli tarla ve sera sebzeçiliği şeklindedir. Özellikle Fethiye, Ortaca, Köyceğiz ve Dalaman'da seracılık yaygındır.

İlin bir kısmında Akdeniz ikliminin hakim olması, bitki türlerinin çok çeşitli ve geniş bir bölgenin ormanla kaplı olması nedeniyle 320 köyde arıcılık yapılmaktadır. Sahil şeridinin girintili ve çıkıntılı olması, pek çok kapalı koyun bulunması nedeniyle deniz balığı üretimine uygundur. Deniz balığı üretimi teşvik edilmektedir. İl, sanayi açısından gelişmemiş durumdadır. Yer altı kaynakları bakımından oldukça zengindir. Fethiye, Dalaman, Ortaca ve Köyceğiz ilçelerinde krom madeni üretilmektedir. Merkez, Yatağan ve Milas ilçelerinde maden kömürü yatakları bulunmaktadır. Milas ve Yatağan ilçelerinde üretilen feldspat ve kuvarz madenleri yurt içi ve yurt dışı satışlarında önemli yer tutmaktadır. Yine, Merkez, Yatağan ve Milas ilçelerinde mermer üretimi görülmektedir.⁶

Muğla ekonomisine dair kısa bilginin ardından, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin ekonomisine bakacak olursak; gerek tarım arazisinin azlığı, gerekse sulama sorunları nedeniyle çok daha sınırlı uğraş alanları ile karşılaşmaktayız.

Ortaca ilçesinin Fevziye köyüne baktığımız zaman; daha önceleri geçim kaynağı kerestecilik iken son yıllarda oldukça değiştiğini, önceleri ormanla kaplı iken zamanla

---

⁵ a.g.e., s. 98.

⁶ a.g.e., s. 104-114.

buralara arazi açılarak şimdiki durumuna getirildiğini görüyoruz. Köyün en önemli gelir kaynaklarından biri olan ziraatçılık pamuk, mısır, susam, buğday, arpa, zeytin, karpuz, seracılık ve sebzeçilik olarak yapılmaktadır.

Araziler sulaktır. Çürük dağı ve İnönü mevkiindeki araziler tamamen dinamolarla sulanmaktadır. Çürükardı'nın kuzeyinde kalan araziler ise, daha yukarılardan ilkel şekilde çayın önüne atılan bentlerle su taşırılarak bir ark içine alınıp tarlalara akıtmakla sulanmaktadır.

Çiftçilik, son yıllarda tamamen modern usullerle yapılmaktadır. Traktör ve suni gübrelerin ziraata karışması verimi artırmaktadır. Köy, kuruluş yeri itibariyle ılıman bir Akdeniz iklimi özelliği gösterir. Verimli arazilerde, Akdeniz bölgesinde yetişen bütün ürünler yetişmektedir. Az miktarda da olsa narenciye ürünleri yetişmektedir. Arazilerin büyük bir bölümünden yılda iki defa ürün alınmaktadır.

Ayrıca, köylünün büyük bir bölümü, turistik yerlerde, Devlet Üretim Çiftliği'nde ve Mopak Kağıt Fabrikası'nda çalışarak geçimini sürdürmektedir.

Ortaca ilçesinin Gölbaşı köyü, Alevi Türkmen köyleri arasında en fazla bakım, onarım ve ilgi görmesi gereken yerlerden birisidir. Köyün çevre düzeni ve imar planı yapılmamıştır. İçme suyu dahi uzaktan ve güç şartlarla elde edilmektedir. Ormanlık bir arazi olduğu için toprağı azdır. Bu yüzden hayvancılık çok daha kolaylıkla yapılmaktadır. Başlıca geçim kaynağı, narenciye, seracılık, yer fıstığı, pamuk ve susamdır. Bunun yanı sıra gençler, yazları çalışmak için turizm bölgelerine gitmektedirler.

Ortaca ilçesinin Kemaliye köyü, yeşillikler içinde gayet modern ve çağdaş görünümlü köylerden birisidir. Buradaki Alevi Türkmen nüfus, ilk zamanlarda tahta işçiliği ile uğraşmışsa da, günümüzde kereste, hızar işçiliği ve ticarete yönelmişlerdir.

Köydeki her ev, kendine yetecek kadar sebze ve meyve yetiştirmektedir. Pamuk ve seracılığın yerini narenciye üretimi almıştır. Sulama, Dalaman Çayı'ndan yapılmaktadır. Her evde, ihtiyaca yetecek kadar büyükbaş hayvan vardır. İhtiyaç fazlası olan süt, süt toplayıcılarına satılmaktadır. Köyün gençleri, turizm sezonunda çalışma amaçlı olarak köyden ayrılırlar.

Ortaca ilçesinin, oldukça planlı ve düzenli bir mahallesi olan Cumhuriyet Mahallesi'nde dikkat çekici ürün olarak pamuk görülmektedir. İlçe, geniş bir ovaya

yayıldığı için her türlü meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. Son yıllarda seracılık önemli bir yer tutmaktadır. Seralarda çeşitli sebzelerin yanında karanfil üretimi de yapılmaktadır. Yine kereste ve circır fabrikaları dikkat çekicidir. Son yıllarda turizme yönelmiş, kaptanlık, otelcilik vb. kesimlerde çalışan gençler çoğalmıştır.

Fethiye ilçesinin Foça Mahallesi'nde, ağaç işleri azalınca turfanda ve seracılık gelişmeye başlamıştır. Bu nedenle, diğer köylerden sürekli göç almaktadır. Mahalle, denize oldukça yakın olduğu için, ekonomisinde turizm önemli bir rol oynamaktadır.

Ula ilçesine bağlı Çörüş köyü, gerek ulaşım zorluğu, gerekse kapalı bir toplum yapısına sahip olması nedeniyle dışarı fazla açılmamış, kültürünü koruyabilmiş bir köydür. Köy halkı, toprağa yerleşmeden önce, dağlarda göçebe hayatı sürmüş, geçimlerini ormanlarda ağaç keserek, tahta biçerek ve ahşap ustalığı yaparak sağlamıştır. 1964'lerde hızar motorları çıkıp, makineleşmeye gidilince, dağlardan inilmiş, yerleşik hayata geçilmiş, bahçeler ekilip ağaçlar dikilmiş, yavaş yavaş orman işçiliği bırakılmıştır. Süt inekçiliği gelişmiş, kooperatifleşme başlamıştır. Genç nesil, turizme yönelmiştir.

Bodrum ilçesinin Kumköy köyünde, arazinin tarıma elverişli olmaması nedeniyle, tarım diğer Alevi Türkmen köyelerine oranla az yapılmaktadır. Köyde, hayvancılık yoktur. Ancak dışarıdan gelen arıcılar, önemli bir miktarda bal üretimi yapmaktadır. Köy halkı, turizmle uğraşmaktadır. İlçede ahşap yat imali olduğu için, gençlerin önemli bir kısmı yat üretimi için küçük marangoz atölyelerinde çalışmaktadır. Bu atölyelerde, her türden ahşap tekne imali yapılmaktadır. Eskiden, kadınlar halıyı dokuyup satarlarmış, ancak şimdi turizme yönelince halıcılık eski önemini kaybetmiştir.

Milas ilçesine bağlı Kıyıkışlacık köyü, ilçenin coğrafi konumunun bahsettiği uzun sahil şeridinde sahiptir. Yeşil ve mavinin tüm tonlarını görebileceğimiz antik bir köydür. Köy halkı son yıllarda turistik otel, motel ve pansiyon işletmeciliği ile uğraşmaktadır. Köyde, küçük balık lokantaları vardır. Yaptığımız incelemeler sonucunda, köyün eski isminin İasos ya da Asin Kurin olarak bilindiğini ve 1960 yılından beri İtalyan arkeoloji ekibinin kazı çalışmalarını sürdürdüğünü, şehrin "Balık Pazarı" olarak bilinen en büyük yapılarından biri olan anıtsal mezarın Kültür Bakanlığı tarafından restore edilip 1995'te açık hava müzesi olarak hizmete açıldığını tespit ediyoruz.

Milas ilçesine en yakın köylerden birisi olan Yusufça köyü, 1920’lerde Alevi Türkmenlerin yerleşim birimlerinden birisi olan ancak yol, su, elektrik hizmetleri sağlanamadığı için hali vakti yerinde olan insanların ayrılmak mecburiyetinde kaldığı, sessiz, sakin bir köydür. Şu an ihtiyaçları karşılandığı için geri dönüşler başlamış, zeytincilik ve narenciyeye ağırlık verilmiştir. Köyde, hayvancılık pek yapılmamaktadır.

Bafa Gölü’nün kenarında, Beşparmak dağlarının eteklerinde kurulan Pınarcık köyü Alevi Türkmenlerin önemli bir kısmı, geçimlerini dağlarda odun kesip satarak, tahta biçerek ve ahşap ustalığı yaparak sağlamaktadırlar. Buradaki halk, işlerinin eskisi kadar iyi olmadığını, hızar motorlarının kendi iş sahalarını daralttığını söylemektedir. Kesilen odunlar, nakliyeler aracılığıyla istenen yerlere ulaştırılmaktadır. Bunun yanında zeytincilik ve arıcılık yapılmaktadır. Gençlerin bir kısmı, turizmle uğraşmaktadır.

Milas ilçesine bağlı Koruköy köyü, yol kenarında, ulaşımı oldukça kolay bir köy olduğu için, halkın önemli bir kısmı nakliyecilikle uğraşmaktadır. Bunun yanında köyün ekonomisini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Pamuk, buğday, susam, zeytin, tütün ekilmektedir. Köyde bulunan sıcak su termali de yerli ve yabancı ziyaretçilerin uğradığı yerlerdendir.

Derleme gezileri sırasında gördüğümüz kadarıyla “Tahtacı” olarak nitelendirilen Alevi Türkmen kesiminin uğraşı alanını ve geçim kaynaklarını yansıtan en güzel köy, Ula ilçesine bağlı Çörüş köyüdür. Bunun en önemli nedeni de, ulaşım zorluğu, kapalı bir toplum yapısı ve hala bakir kalabilmiş olan ormanlardır. Her gün ilerleyen teknolojiye rağmen, hala eşeğinin üzerinde, ormana odun kesmeye, tahta biçmeye giden “Tahtacılar” bulunmaktadır. Birlik ve beraberliğin güzel bir örneği olarak yapılan en güzel Cem evlerinden biri, en güzel bina yapıları yine bu köyde bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, ekonomik olarak çok da iyi bir durumda değildir. Tarım ve hayvancılık, çoğu yerde ilkel yöntemlerle yapılmaktadır. Daha önceleri dağlarda odun keserek, tahta biçerek, ahşap ustalığı yaparak geçinen, gerektiğinde yer değiştiren, bu nedenle sıkıntı çekmeyen “Tahtacılar”, hızar motorlarının çıkması, teknolojinin ilerlemesi ve kendilerine duyulan ihtiyacın azalması sonucunda yerleşik hayata geçmişler, ancak yine de yaşam tarzlarına uygun olan ormanlık bölgelere yerleşmişlerdir. Hızar motorlarının çıkması, kendilerini ekonomik yönden çöküşe uğratmıştır. Bu durumdan kurtulmak isteyen Alevi Türkmenler, ilin

coğrafi konumunu en iyi şekilde değerlendirerek, yat limanlarında, turizm merkezlerinde çalışarak ve nakliyecilik yaparak, tarımla ve arıcılıkla uğraşarak geçimlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

4. Eğitim-Öğretim

Muğla'da 115 anaokulu, 482 ilköğretim okulu, 29 lise, 36 meslek lisesi, 8 adet de çıraklık eğitim merkezi bulunmaktadır. Muğla, 11 Temmuz 1992 tarihinde de bir üniversiteye kavuşmuştur. İilde okur-yazar oranı % 94 civarındadır.⁷

Araştırma konumuz Alevi Türkmenlerde ise, eğitim durumunun ortalamanın altında olduğunu görüyoruz. İlçelere bağlı köylerin hepsinde ilköğretim okulu bulunmaktadır. Ancak bu okulların bazıları, taşınmaz eğitimle birlikte kullanılmaz duruma gelmiştir. Gerek araştırmalarımız sırasında görüştüğümüz altmış yaşın üzerindeki kaynak şahıslar, gerekse elde ettiğimiz istatistik bilgiler, pek çok Alevi Türkmenin okuma-yazmayı kendi kendilerine öğrendiklerini ya da bilmediklerini, ilkokul mezunlarının çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Cinsiyete göre dağılıma bakarsak, kadınların, erkeklere oranla daha az okuma yazma oranına sahip olduğunu görmekteyiz. Tespitlerimize göre, bunun nedeni, kadınların okula gönderilmemesi değildir. Aksine, görüşebildiğimiz tüm şahıslar, Alevi Türkmen toplumunda kadın-erkek eşitliği olduğunu, ayırım olmadığını, ibadetlerde dahi bir arada bulduklarını dolayısıyla kesinlikle “kız çocuklarını okutmama” diye bir düşüncelerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmen nüfusunun önemli bir kısmı ilköğretim eğitimi almıştır. Özellikle son yıllarda genç nüfusun lise ve üniversiteye devam ettiği görülmektedir. İlçe ve köylerde bulunan nüfusun az bir kısmı da yüksekokul ve üniversite mezunudur. Ortaca ilçesinin Cumhuriyet Mahallesi'nde oturan, dersane müdürlüğü yapan Elif Irmak'ın, eğitim konusundaki anısı ilginçtir. Irmak, Alevi Türkmen kesiminin, toplumdan sürekli dışlandığını, bu nedenle eğitim sırasında bile kimliklerini gizlemek zorunda kaldıklarını anlatmıştır. Kaynak şahıs; “İlkokula giderken, sıra arkadaşım ile çok iyi anlaşıyorduk. Bir gün yemek yerken, sıra arkadaşım

---

⁷ a.g.e., s. 132-142.

bana, “Biliyor musun, Aleviler çok pismiş, onların yemekleri yenilmezmiş, abdest almazlarmış, annem söyledi” dedi. O an ne diyeceğimi bilemedim. Çünkü sıra arkadaşım benim Alevi olduğumu bilmiyordu. Diğer gün, onu evimize davet ettim, evin her odasını dolaştırdım, yemeklerimizden ikram ettim ve aksini ispat etmeye çalıştım. Açıklamalarımın sonra, söylediklerinin doğru olmadığına inandı. Hatta üniversite yıllarımızda bile kimliğimizi gizleme ihtiyacı duyduk” şeklinde anlatmıştır.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmen nüfusun ağırlıkta bulunduğu köylerin ve mahallelerin Sağlık Bakanlığı’nca tespit edilmiş kadın-erkek nüfusu ve öğrenim durumları şu şekildedir:

C. DERLEME BİLGİLERİ

1. Derlemede Kullanılan Metotlar

Bu çalışma, halk bilimi alan araştırması yöntemlerine bağlı olarak gerçekleştirilen bir “Alan Araştırması”dır. Alan Araştırması; araştırılan konuyla ve amaçla ilgili olarak bilgi edinmeye uygun insanların bulunması ve onlar tarafından kabul edilebilir bir rolle aralarına katılınması ve davranışlarının gözlemlenmesi ve bunların halkbilimin kullanabileceği şekilde ve gözlenen insanlara hiçbir şekilde zararlı olmadan rapor edilmesi ya da araştırılan konu ile ilgili olarak bilgisine müracaat edilen “kaynak kişi”lerle yapılan görüşmeler yoluyla derlenen bilgilerin bilimsel çalışmalarda kullanılmaya hazır hale getirilmesidir.⁸ Bu nedenle, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler üzerinde çalışırken, “Gözlem”, “Görüşme”, gibi teknikler uygulanmıştır.

Bir bilim dalının malzemesi, onun esasını oluşturur. Malzeme olmadan bilimsel çalışma yapılamaz. Tarihçinin malzemesi tarih belgeleri, edebiyat araştırmacısının malzemeleri edebi eserler, halkbilimcinin malzemesi ise “halk kültürü” ya da “folklor” adı verilen malzemedir. Bu nedenle halk kültürü alanında yapılacak bir çalışma öncelikle “alan araştırması” yapılarak malzemenin derlenmesiyle başlayacaktır.⁹ Alan araştırması sırasında; araştırmacı, araştırma yapılan kültürün önde gelen kişileri ile görüşürse, daha sağlıklı bilgiler elde edebilir. Biz de “Tahtacı” olarak bilinen Muğla yöresi Alevi Türkmenleri üzerinde yaptığımız araştırmalarda; görüşme yaptığımız kişilerin, Tahtacı kültürünü tanıyan, o kültür içinde yetişmiş ve topluma bu hususlarda önderlik yapabilen şahıslar olmalarına özen göstermeye çalıştık. Bu kişiler, çoğu zaman, “mürebbi”, “rehber”, “zakir”, “gözcü”, “çerağcı” gibi, Cem evinde görevli kişiler ve ocaktan geldiği söylenen kişiler arasından seçilmiştir. Ancak bu kişilerle görüşmeden önce şehir merkezlerinde ikamet eden aile dostlarımız olan Tahtacılarla ve matematik öğretmenim Zafer Uslu ile irtibata geçilmiştir. Bu kişiler aracılığıyla, ziyaret edeceğimiz ilçe merkezleri ve köylerinde yaşayan Tahtacılar ve Tahtacılara özgü davranış kalıpları üzerinde bilgi sahibi olunmuştur.

---

⁸ Özkul Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1999, s. 45.

⁹ Özkul Çobanoğlu, **a.g.e.**, s. 47.

Alan araştırması tekniklerinden olan “katılma”, “gözlem” ve “mülakat” teknikleri bir arada kullanılmıştır. Tahtacı topluluğunun düğün törenleri, ziyaret uygulamaları, kurban ritüelleri, Hıdırellez kutlamaları yerinde gözlemlenmeye çalışılmıştır. Kılavuz kişilerden faydalanma tekniği, ziyaret edilen tüm ilçe ve köylerde kullanılmıştır. Mülakat tekniği uygulanırken, kaynak kişilerle bir sohbet havası içine girilmiş, bir yerleşim yerinde tespit edilen bulguların diğer yerleşim yerlerinde de uygulanıp uygulanmadığı sorulmuştur .

Gerek gözlemlerimiz, gerekse kaynak şahısların verdiği bilgiler doğrultusunda, yarı kapalı bir topluluk olan Tahtacıların anlam veremediğimiz bazı ritüellerinin, topluluk dışından evlenme yasaklarının, Sünnilere bakış açılarının ve diğer Tahtacı köyleriyle olan ilişkilerinin nedenleri hakkında bilgi sahibi olabildik. Bu ilçe ve köylerdeki izlenimlerimizi, görüşmelerimizi kayıt altına aldık.

Alan araştırmasına başlamadan önce, görüşme yapacağımız kişilerle daha rahat konuşabilmek ve daha sağlıklı bilgiler alabilmek için, Tahtacılar, tarihleri ve bugünkü durumları, sosyal ve kültürel hayatları, dini ve sırrı hayatlarına dair temel eserleri okuduk ve bilgi sahibi olmaya çalıştık.

2. Kaynak Şahıs Bilgileri

“Kaynak kişi” terimi, halkbilimi çalışmalarında “bilgisine müracaat ettiğimiz kişi”dir. Derleyici, alan araştırması yapacağı bölgeye vardığında, onun tek hedefi, orada kaldığı müddetçe kaynak kişilerle münasebet kurmak ve bu münasebeti sürdürmek olmalıdır. O, böyle bir münasebeti kurmadan, çalışmasını gerçekleştiremez.¹⁰

Araştırma yaptığımız yerlerde, yörenin kültürel değerlerini iyi bilen, tanıyan, o kültürün içinde yetişmiş kişileri kılavuz olarak seçtik. Bu özellikteki kişilerden hem malzemeyi derledik, hem de bu kişiler topluluğun diğer üyeleriyle ilişki kurmamıza yardımcı oldular. Böylece zaman kaybımız olmadı.

Araştırmamız sırasında, yetmiş yakın kaynak şahısla görüştük. Bu kişilerin genellikle Tahtacı kültürünü temsil eden, topluluğun ileri gelen kişilerinden olmasına dikkat ettik. Sağlıklı bilgiler elde etmeyi umduğumuz mürebbi, rehber, gözcü, zakir,

---

¹⁰ Özkul Çobanoğlu, **a.g.e.**, s. 45-55.

çerağcı gibi sistem içinde önemli rol oynayan kişilere ulaşabildik. Yerleşim birimlerinin kimliği ve Alevi Türkmenlerin tarihi konularında daha yaşlı kişiler kılavuz olarak seçilirken, yerleşim biriminin sosyal yapısı, gelenek ve göreneklere konusunda her çeşit kesime ulaşılmaya çalışılmıştır. Efsane, mani, türkü, deyim, atasözü gibi halk edebiyatı ürünlerini yaşça büyük olan kadın ve erkeklerden; Tahtacıların inanç sistemi, ibadetleri, ıkrar alma / verme ritüelleri, musahiplik ritüeli ve ölüm konusundaki uygulamaları yaşça büyük erkeklerden; geçiş ritüellerinden olan doğum, sünnet, evlenme sırasındaki uygulamaları yaşça büyük kadınlardan; bahar bayramları, ziyaret yerleri, bilmece üzerine bilgileri ise, öncelikle gençlerden derleme yoluna gidilmiştir. Her yaş grubundan kaynak şahısa ulaşmaya çalışılmıştır.

Kaynak şahısların adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, ikamet yeri, tahsili ve mesleğiyle ilgili bilgiler tespit edilmiştir. Bu bilgiler, “Kaynak Şahıslar” bölümünde ayrıca aktarılmıştır.

Araştırmalarımız sırasında, yetmiş yakın kaynak kişiyle görüştük. Bu kişilerden bazıları kimlikleriyle ilgili bilgi vermek istemedikleri için ancak altmış beş kişiyi kayıtlara geçirebildik. Bazı kaynak şahıslarımız doğum yerleri farklı olmasına karşın, araştırma yaptığımız yerleşim birimlerinde ikamet etmektedirler. Ancak her ne olursa olsun, bu kişilerin Alevi Türkmen toplumunu en iyi temsil edebilecek kişiler olmasına özen gösterdik.

Altmış beş kaynak kişinin, otuz dört tanesi ilköğretim mezunu, üç tanesi ilköğretimde okumakta, üçü ortaokul mezunu, yedi tanesi lise mezunu, bir tanesi yüksek okul, üç tanesi üniversite mezunu, dört tanesi kendi çabalarıyla okuma yazma öğrenmiş, on tanesinin de okuma yazması yoktur. Dikkat edileceği üzere, kaynak şahıslarımızın okuma yazma oranları oldukça düşüktür. Lise ve üniversite mezunlarının tamamını ilçe merkezlerindeki Tahtacılar oluşturmaktadır. Bununla birlikte de köylerde de genç nüfus arasında lise, yüksek okul ve üniversite mezunlarının çoğaldığı görülmektedir.

Bütün köylerde ilköğretim okulu bulunmakta, fakat öğrenci sayısının çok az olduğu köylerdeki öğrenciler taşınabilir sistemle diğer köy okullarına gitmektedirler. Yusuf Ziya Yörükân'ın bildirdiğine göre, 1920'li yılların sonunda, nüfusunun tamamını Tahtacıların oluşturduğu köylerde kız ve erkek çocuklar birlikte eğitim öğretim görürlerken, Sünnilerle karışık olan köylerde kız çocuklar kesinlikle okula

gönderilmemekte, erkek çocuklar ise zorunluluklarından dolayı okula gitmekteydiler.¹¹ 1960'lı yıllardan önce doğan kaynak şahıslarımızın okuma oranlarının düşüklüğünü, uzun yıllar dağlık ve ormanlık alanlarda ağaç işleriyle uğraşmalarına, yaşam tarzlarına bağlayabiliriz.

Tespitlerimize göre, daha önceleri, ormanda ağaç kesimi ve kereste işleriyle uğraşan çoğu kaynak şahsımız, orman işletmesinin kurulması, hızar motorlarının çıkmasıyla birlikte iş sahalarını değiştirip diğer iş kollarına yönelmişlerdir. Büyük bir kısmının mesleği çiftçiliktir. Bunun yanı sıra, bir tanesi mimar, bir tanesi astsubay, bir tanesi ses sanatçısı, bir tanesi öğretmen, bir tanesi dersane müdürü, iki tanesi de esnaftır. Bayanlar, ev hanımıdır. Geleneksel mesleklerini bırakmak durumunda kalanlar arasında, arıcılık ve nakliyecilik yapanlar, ticaretle uğraşanlar, Avrupa'ya işçi olarak gidenler ve turizme yönelenler bulunmaktadır. Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte memur olarak görev yapanlar da bulunmaktadır. Araştırma sahamızda geliri hayvancılık olan grup yok denilebilir. İncelemelerimiz neticesinde, Alevi Türkmenlerin ekonomik durumlarının genel olarak düşük olduğunu tespit ettik.

Kaynak şahıslarımızın 26'sı kadın, 39'u erkektir.

Kaynak şahıslarla görüşmelerimiz sırasında; kaynak şahısların hemen hepsinin kültürleri, inanç sistemleri ve ibadetleriyle ilgili gizli kalmış ve yanlış anlaşılmalara sebep olan pek çok unsurun açığa çıkmasını istediklerini, böyle bir konuya ilgi duyduğum için son derece mutlu olduklarını, en yaşlısından en gencine kadar açık yüreklilikle yardım ettiklerini belirtmek isteriz.

---

¹¹ Yusuf Ziya Yörükkan, **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 2002, s. 213-218.

Ç. MALZEMENİN DERLENME ŞEKLİ VE YAZIYA GEÇİRİLMESİ

1. Malzemenin Derlenme Şekli

Alan araştırmamızı sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmek ve zamandan tasarruf edebilmek amacıyla, sahaya çıkmadan önce, gerek yazılı kaynaklardan gerekse araştırma bölgemizde yaşayan insanlardan Muğla yöresinde yaşayan Alevi Türkmenlerin buldukları yerleri tespit ettik. Mevcut yerleşim yerlerindeki Alevi Türkmenlerle daha rahat bir şekilde görüşebilmek için öncelikle ilçe merkezlerinde ikamet eden ve özellikle memur statüsünde bulunan Tahtacılarla ön görüşmeler yaptık. Bu kişilerin yardımıyla, dışarıdaki insanlara kolay kolay açılmayan kapılar büyük bir güvenle ardına kadar bizlere açıldı ve bilgileri toplama sırasında hiç yabancılık çekmedik.

Tespit edilen yerleşim birimlerine gitmeden önce, Tahtacıların inanç ve uygulamalarını anlayabilmek için, Tahtacıların tarihleri ve bugünkü durumları, bugünkü Tahtacı oymakları, Tahtacılar da sosyal, kültürel, dini ve sırrı hayat, umumi hatlarıyla cem, Alevi usul ve erkanı hakkında ayrıntılı bilgiler edindik. Bu konuda Yusuf Ziya Yörükan'ın "Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar" adlı kitabı bize çok yardımcı oldu. Bu genel bilgilerden sonra, Nail Tan'ın Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler adlı eserinden yararlanarak araştırma bölgemizle ilgili bir anket hazırladık. Çalışmamızın sonunda yer verdiğimiz bu ankette; Alevi Türkmenlerin yerleşim birimlerinin kimliği, sosyal yapısı, gelenek ve görenekleri, yerleşim birimlerindeki sosyal hayat ve diğer Alevi Türkmenlerin yaşadıkları yerlerle olan ilişkiler üzerine sorular bulunmaktadır. Bu sorular, bir sohbet havası içinde sorulduğu ve özellikle "ocak, dede, mürebbi, musahip ve cem'de görevli kişiler" hakkında ayrıntılı bilgiler okunarak gidildiği için her iki taraf da bu sohbetten zevk almıştır. Hatta çoğu zaman "Siz de kesin bizdensiniz, yoksa bu detayı nasıl bileceksiniz" şeklinde konuşmalar olmuştur. Tahtacılar a özgü davranış kalıplarını sıkıntı çekmeden öğrenebilmemizde, ilçe merkezlerinde bulunan memur statüsündeki kişilerin çok yardımı olmuştur.

İncelememiz sırasında, kaynak şahısların izniyle malzemeyi ses kayıt cihazına kaydettik. Bazı kaynak şahıslar, kimliklerinin gizli tutulmasını ve seslerinin kayda alınmamasını rica ettikleri için anlatılanları yazı yoluyla derleme yoluna gittik. Yerleşim

yerlerinde bulunan cem evlerinin, mezarlıkların, Nevruz ve Hıdrellez kutlamaları için gidilen mekanların ve yöreye özgü kıyafetlerin fotoğraflarını çektik ve çalışmamıza ekledik. Kaynak şahıslar özellikle yöresel kıyafetlerinin fotoğraflarının çekilmesine çok sıcak bakmışlar, hatta musahip olurken giydikleri ve onunla defnedilmeyi bekledikleri kıyafetlerini bizim için sandıktan çıkarmışlardır. Tespit edilen yerleşim birimlerinde kaynak şahısların çoğu; 21. yüzyıla yaklaştığımız bir zamanda bilgi ve teknoloji çağının tüm insanlığı sarması beklenirken; çoğu kişinin yüzyıllardır birlikte yaşadıkları, aynı ülkeyi paylaştıkları Alevi kesim için “mum söndürme” karalamasında bulunabildiklerini, Alevileri, Allah’ı ve Kur-an’ı tanımamakla, dinsizlikle, imansızlıkla suçlayabildiklerini belirtmişler, tez konusu olarak böyle bir çalışma seçtiğim için bana minnet duyduklarını dile getirmişlerdir.

Üzerinde araştırma yapılan bazı birimlerde, ilçe merkezlerine oldukça yakın oldukları için, daha önceleri görülen ve bazı köylerde hala söz konusu olan Sünnilere kız alıp vermeme, kendi ocaklarından olan köylerle yakın ilişkiler içinde olma gibi durumlar ortadan kalkmış bulunmaktadır. Ancak gerek ulaşım zorluğu gerekse kapalı bir toplum yapısına sahip olması nedeniyle dışa fazla açılmamış, kendi kültürünü koruyabilmiş köyler de mevcuttur.

2. Derlenen Malzemenin Yazıya Geçirilmesi

Alandan getirilen malzemenin dökümü yapılarak, gözden geçirilmiş ve kullanılmak üzere düzenlenmiştir. Ses kayıt cihazı kullanılan zamanlarda, teyp kasetlerine kaydedilmiş malzeme, çoğu zaman aynı gün kağıda geçirilmiştir. Kaynak kişilerin bazı ağız özelliklerinden dolayı, bazen kaydedilmiş malzemeyi kağıda geçirirken bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. Kayıt sırasında farkında olunmayan bazı güçlükler, doğma büyüme Muğlalı olan Durdu Büyükokutan’ın yardımıyla aşılmıştır.

Saha araştırmasının oldukça yoğun olduğu bazı zamanlarda, kayıt zamanıyla malzemenin kağıda geçirilmesi arasındaki zaman uzamış, söylenen ya da icra olunan bazı parçaların hatırlanması zorlaşmıştır. Kağıda geçirilen malzeme, manası bilinmeyen mahalli kelimeleri tespit edilerek, kaynak kişiye yeniden okunmuş ya da topluluğun bir üyesine açıklatma yoluna gidilmiştir. Bu şekilde bir araya getirilen yöresel kelimeler ve anlamları çalışmanın “Sözlük” bölümünde verilmiştir .

Kaydedilen malzemeyi kağıda geçirirken, kullanılan ses ve ağız özellikleri, dil çalışmalarında kullanılmayacağı gerekçesiyle korunmamıştır. Metinler İstanbul Türkçesi ile yazıya geçirilmiştir. Ayrıca, yazıya geçirirken, herhangi bir transkripsiyon işareti de kullanılmamıştır. Bunun yanında, yer adlarındaki ve metinlerdeki yerel kelimeler, ağız özellikleriyle birlikte korunmuş, nefes ve ağızlarda yerel ağzın kullanıldığı söyleyişlere özen gösterilmiştir.

Sahada alınan tüm notların ve yapılan kayıtların ve kağıda aktarılmalarının herhangi bir nedenle kaybolup yok olma tehlikesine karşı yedek kayıtları ve fotokopileri alınmıştır. Mülakat yapılan kaynak şahısların adı, soyadı ve yerleşim birimi, metinlerin sonuna eklenmiştir.

D. TAHTACILAR ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Tahtacılar ve Tahtacı kültürü üzerinde oldukça fazla sayıda derleme, rapor, inceleme yapılmıştır. Özellikle, XIX. yüzyıldan beri Tahtacılar, gittikçe artan bir ilgiyle bilim adamlarının ve derlemecilerin dikkatini çekmiş, bilimsel çalışmalarda, derlemelerde yer almışlardır. Hakkında yüzlerce yayın olan bu topluluk üzerine, hala gün ışığına çıkarılmamış pek çok konu vardır.

Çalışmamızın bu bölümünde, öncelikle Tahtacıların tarihlerini inceleyen araştırmalar incelenecek, “Tahtacı” ve “Ağaç eri” kavramlarına değinen çalışmalara yer verilecektir.

1. Kitaplar

Nejat Birdoğan’ın **İttihat–Terakki’nin Alevilik Bektaşilik Araştırması (Baha Sait Bey)** adlı eseri, Tahtacılar üzerinde oldukça zaman harcayan Baha Sait ve çalışmaları hakkında bilgi vermesi açısından son derece önemlidir.

Türkiye sahasında Alevilik–Bektaşilik çalışmaları ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde yapılmaya başlanmıştır. İttihat–Terakki Fırkası’nın iktidarda olduğu dönemde (1909-1918) devlet tarafından desteklenen bu çalışmanın yürütücüsü Baha Sait Bey’dir.¹² İttihat ve Terakki Partisi’nin lideri Talat Paşa ve Ziya Gökalp’a göre, “Meşrutî bir idare meydana getirmekle kalıp değiştirilmiştir. Fakat en büyük inkılap içtimai inkılaptır. Bu da ancak, Türk

---

¹² Baha Sait Bey, 1882 yılında Çanakkale’nin Biga ilçesinde doğmuş, aslen Kafkasya’dan Anadolu’ya göç etmiş olan Dağıstanlı bir Türk ailesinin oğludur. İlk ve orta öğrenimini alim bir zat olan babasından alan ve Biga’daki okullarda tamamlayan Baha Sait, yüksek öğrenimini harp okulunda ve harp akademisinde tamamlayıp buradan 1906 yılında mezun olmuştur. Bu sırada kurmay yüzbaşısıdır. Komutanlarına karşı geldiği ve onlarla uyuşmadığı için kısa bir müddet sonra ordudan emekliye sevk edilmiştir. 2. Meşrutîyet’in ilanına kadar Kahire’de dostlarının yanında kalmış ve resim dalında askeri okullarda başarılı olduğu için, orada ünlü hattat ve ressamlardan dersler almış, bir süre de Kahire’de camilerin tezyininde bulunmuştur. 1908 yılından itibaren ise para ve mevkide gözü olmadığı için devlet memuriyetine girmez ve İstanbul’da bir yazıhane açarak ticaret ve komisyonculuk yapar.

Baha Sait, İTF, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Türk Ocağı, MTTTC, Milli Kongre ve Karakol Cemiyeti gibi politika, sanat ve kültür müesseslerinde kurucu ve yönetici olarak çalışmıştır. Milli Mücadele yıllarında Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine İrşad Heyetinde görev verilmiş ve Milli Mücadeleye halk desteğini arttırabilmek için Anadolu’yu dolaşmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra Tayyare müfettişliğine atanmasını istemiş ve bu vesileyle Anadolu’yu karış karış dolaşmış, Türk kabilelerinin ve özellikle Doğu illerimizdeki dağlık bölgelerde yaşayan ahali ve aşiretlerin soy, dil, mezhep ve geleneklerini incelemeyi kendisine iş edinmiştir. Bk. Nejat Birdoğan, **İttihat–Terakki’nin Alevilik Bektaşilik Araştırması (Baha Sait Bey)**, Berfin Yayınları, İstanbul: 1994, s. 10.

toplumunun morfolojik ve fizyolojik yapısını tanımakla olur. Bunların başında, Anadolu'nun çeşitli dinsel inançları, tarikatlar ve Türkmen aşiretleri gelir.” Bunun üzerine parti genel merkezi, Kızılbaş ve Bektaşileri incelemek üzere Baha Sait'i, Ahileri incelemek üzere Bursalı Mehmet Tahir ve Hasan Fehmi'yi görevlendirir.

Baha Sait Bey'in bu çalışmalara başlamasına, Anadolu'da yaşayan Alevi ve Bektaşi zümrelerinin Protestan misyonerlerinin hazırladıkları nüfus istatistikleriyle Merzifon Amerikan Koleji'nin gizli Pontus belgelerinde “Hıristiyan dönmesi unsurlar” olarak gösterilmesinin sebep olduğu söylenmektedir. O, bu sebeplerle ve böylesi bölücü fikirlere karşı koyabilmek için araştırma yapmaya karar vermiştir. Baha Sait Bey'in çalışmaları, **Türk Yurdu** dergisinin 22, 23, 24, 25, 26, 27. sayılarında yayımlanmıştır. Nejat Birdoğan, bu çalışmaları tek bir kitapta toplamıştır.¹³

Baha Sait Bey'in araştırmaları; “Türkiye’de Alevi Zümreleri Tekke Aleviliği – Toplumsal Alevilik”, “Sofiyân Süreği (Kızılbaş Meydanı)”, “Sofiyân Süreği (Kızılbaş Meydanında Düşünlük)”, “Anadolu Alevi Zümreleri (Tahtacı, Çetmi, Hardal Türkmenleri Ya da Yanyatır Sırası)”, “Bektaşiler (Batıniler, Batınilerin Çöküşü, Babailer, Ahiler, Mevleviler, Hacı Bektaş Veli ve Çağdaşları)”, “Balım Sultan Erkanı (Şah Erdebili Safiyüddün – On iki İmam – Cüneyt – Haydar – Şah İsmail – Yavuz Sultan Selim – Balım Sultan Erkanı – Celaliler – Şah Kalender – Bektaşi Felsefesi)”, “Anadolu Etnografyası Tahtacılar” başlıklarını taşır. Bu araştırmalar, Aleviliğin kökenindeki ulusal kültür öğelerini kanıtlarıyla ortaya koyan ilkler arasında olmaları sebebiyle oldukça önemlidir. Baha Sait, “Anadolu Alevi Zümreleri (Tahtacı, Çetmi, Hardal Türkmenleri Ya da Yanyatır Sırası)” başlıklı yazısında; Tahtacıların, Türklerin bir boyu olduğunu Anadolu’daki yerleşim yerlerini, göçebe olup “Kara Keçe Ev” lerde yaşadıklarını, kereste işçiliği ile geçindiklerini, yöre halkının Tahtacıları “Türkmen” sıfatını eklemelerinin ilginç olduğunu söyleyerek kendi inceleme alanı olan Kazdağı yaşayanlarına değinmiştir. Tahtacıların kendilerini Hacı Bektaş ocağının has çocuğu sayarak tüm öbür Alevileri “yarım” saydıklarını, Bektaşi dervişlerinden de öbür Aleviler gibi hoşlanmadıklarını, ünlü bakışları ve şamanlarıyla tanınan ve Sibirya

---

¹³ Nejat Birdoğan, a.g.e.

ormanlarında avcılıkla yaşayan Türk topluluklarından bir soydan gelen inançları yaşattıklarını ifade etmektedir.¹⁴

Baha Sait Bey, “Anadolu Etnografyası Tahtacılar” başlıklı yazısında Batı yazarları içinde, Tahtacılar hakkında uzun uzadıya araştırmalarda bulunan ve Berlin Üniversitesi etnografya okutmanlarından Feliks Luşan’ın, Doğuda, özellikle Anadolu’da sayısız araştırma gezilerinin olduğunu, Tahtacılar’a ilişkin 1890’da “Antropoloji – Arşitekt di Latşasti” adıyla büyük bir yapıtının yayınlandığını, yine aynı yazarın “Kavimler, Uluslar, İnsanlar” diye bir kitabının bulunduğunu, burada Tahtacılarla ilgili tüm bilgilerini özetlediğinden bahsetmiş ve yapıtın bu bölümünü aktarmıştır. Burada, Antalya’da yaşayan Tahtacıların, diğerlerine oranla daha az karışmış bir durum gösterdiklerini Türkçe konuşup, şaman olarak tanındıklarını, uzun yıllardan beri askerlik görevine çağrılmadıklarını, İslamlıkla ilişkilerinin yüzeysel olmalarına karşın Ermeni ve Rumlar gibi reaya sayılmadıklarını, kendi inançlarıyla ilgili dışarıya gizli davrandıklarını, tüm davranışlarında öbür Türklerden daha ağır başlı göründüklerini, “mum söndürme töreni” gibi hayasız alışkanlıklarla suçlandıklarını, bir dönem şeytana taptıklarını, domuz eti yediklerini, öbür Türkler gibi beş vakit namaz kılmadıklarını, Muhammet, Ali, Hüseyin, Ahmet gibi adlara özel bir sevgi duyup, Ömer, Bekir, Osman gibi adları hiç kullanmadıklarını, tavşanı pis ve mundar sayıp tavusu yüce bir yaratık olarak gördüklerini, inançlarının sırlarını bilen kişiye “baba ya da dede” dediklerini ifade etmiştir.¹⁵

Besim Atalay, ilk baskısını 1924’de yaptığı **Bektaşilik ve Edebiyatı** adlı eserinde, Tahtacılar ve Çepniler hakkında bazı bilgiler vermiştir. Bugün Tahtacı adı verilen Yörüklerin, vaktiyle ağaçeri adıyla bilinen Türklerden ibaret olduğuna, ormanlarda tahta kesmek, kereste işlemek ve taşımakla geçimlerini sağladıklarına, Türkmen soyunun en güzel tiplerinin bunlar arasında olduğuna değinmiştir.¹⁶

---

¹⁴ Nejat Birdoğan, **a.g.e.**, s. 74-83.

¹⁵ Nejat Birdoğan, **a.g.e.**, s. 152-157.

¹⁶ Besim Atalay, **Bektaşilik ve Edebiyatı**, Ant Yayınları, İstanbul: 1991, s. 30-39.

Abdurrahman Yılmaz, **Tahtacılarda Gelenekler** adlı eserinde; İzmir ili Narlıdere köyünde yaptığı araştırmalardan yola çıkarak, Narlıdere Alevi Tahtacıları üzerindeki saha çalışmalarının sonuçlarını sunmuştur. Yazar, birinci bölümde; Tahtacıların ataları olarak kabul edilen “Ağaçeriler”in, Oğuz, Kıpçak ve Uygur boylarından meydana gelen bir topluluk olduğunu ifade etmekte ve “Ağaçeri” kelimesinin etimolojisine değinmektedir. İkinci bölümde; Tahtacılarda yaşayış ve gelenekler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir.¹⁷

Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, adlı kitabında İslam alemindeki 204 kadar mezhep ve tarikatların dini, felsefi, içtimai ve terbiyevi merasim ve inanışlarını kaydetmiştir. Yedi bölümden ibaret olan çalışmanın dördüncü bölümünde, “Tahtacılar” başlığı altında; Anadolu’da yaşayan Kızılbaşların bir koluna da Tahtacı adı verildiği, Tahtacıların büyük bir kısmının Ağaç Eri adını taşıyan Yörük Türkmenleri olduğu, Oğuz neslinin bütün güzelliklerini muhafaza ettikleri, Anadolu’daki yerleşim yerleri ve nüfusları belirtilerek, Tahtacıların kendine mahsus “Kaz ayağı” dedikleri simgelerine, kıyafetlerine, cenaze merasimlerine değinilmiş, mukaddes iki kitapları (Menakip ve Salname-i Sadrettin) olduğu açıklanmış, Anadolu’ya yayılmış olan Tahtacı aşiretleri merasim, ayin ve adetleri hakkında bilgi verilmiştir.¹⁸

Mehmet Eröz, **Türkiye’de Alevilik Bektaşilik** adlı eserinin giriş bölümünde, Alevi ve Bektaşilerin yaşadığı yerler ve sayıları hakkında bilgi verirken, Tahtacıların (Kızılbaş Türkmenler) yaşadıkları yerler ve sayılarına da değinmiş, kayıtlarda “Yörük” oldukları açıkça belirtilirken Tahtacıların kendilerine Türkmen dediklerini belirterek, Tahtacı oymakları hakkında bilgiler vermiş, Türkiye’de Tahtacılar ve Alevilik-Bektaşilik üzerine çalışan isimlerden bahsetmiştir. Eserin birinci bölümünde “Kızılbaş İnanç, Gelenek, Görenek ve Töresi” başlığı altında, Tahtacıların cem ayinleri, cem geleneğinin yürütülmesinde gerekli kişiler, cemle ilgili adetler, terimler hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, Alevi ve Bektaşilerin, İslamiyetle olan sıkı bağını gösterebilmek amacıyla Tahtacı köylerinden itikat, inanç, iman meselelerini

---

¹⁷ Abdurrahman Yılmaz, **Tahtacılarda Gelenekler**, Ulus Basımevi, Ankara: 1948.

¹⁸ Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, Türkiye Yayınevi, İstanbul: 1964, s. 288-297.

açıklayan örnekler verilmiştir. Üçüncü bölümde, Türk kültürü ve Eski Türk dini ile Alevilik-Bektaşilik arasındaki münasebete dikkat çekilerek, cem ayinleri ile kamlık dini arasındaki benzerliğe değinilerek Tahtacı köylerinden örnekler verilmiş, kurbanlı ayinler ve törenlerden bahsedilmiştir.¹⁹

Ali Rıza Yalman (Yalkın), **Cenupta Türkmen Oymakları**, adlı iki ciltlik eserinin ikinci cildinde, güney yurdun yayla ve kışlarında barınan yüzden fazla Türkmen oymakları olduğunu belirterek bunları dört gurupta toplamıştır. Çukurova Obası'ndaki oymaklardan bahsederken Tahtacı (Tatevci) adı geçmektedir. Dip notta verilen bilgide Tahtacı aşiretinin asıl isminin "Evcî" olduğu, Evcî aşiretinin Alevî ve Sunnî olmak üzere iki bölüğe ayrıldığı, sadece "Evcî" ismini alan oba halkının Sunnî olduğu yazılmış Gavurdağı, Çamçatağı köyünde görüştüğü 110 yaşındaki Hasköse oğlu Ali Ağa'nın, Tahtacıların isimlerinin eskiden "Tatevci" olduğunu söylediğini belirtmiştir.²⁰

Cevdet Türkay tarafından yayınlanan **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret Ve Cemaatler** adlı esere göre; 18. yüzyılda "Tahtacı- Tahtacılar Cemaati" adı altında Teke (Antalya), Menteşe (Muğla), Hüdavendigâr (Bursa) ve Aydın sancaklarında Tahtacıların yaşadıkları anlaşılmaktadır.²¹

Aynı zamanda Tahtacı aşiretlerinden Çaylak (Çaylaklar Türkmanı) Şahaplı, Nacarlı, Aydınlı, Çobanlı, Alaca Abalı, Gökçeli, Kabakçı, İsalı, Mazıcılı- Mazılı, Üsküdarlı cemaatlerinin isimleri ve yerleşim yerleri belirtilmektedir.²²

Sorbonne Üniversitesi'nden Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler** isimli eserinde, Anadolu'ya yapılan Türk göçleri ve Anadolu'nun Türkleşmesi konusuna değinirken "Ağaç-eri"lerden bahsetmiştir. Yazar, bir taraftan "Ağaçiler"den, ormancılıkla uğraşan Türkmenler diye bahsederken, öbür taraftan "Ağaçeriler" in

---

¹⁹ Mehmet Eröz, **Türkiye'de Alevilik, Bektaşilik**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1977.

²⁰ Ali Rıza Yalman (Yalkın), **Cenupta Türkmen Oymakları II**, Hazırlayan: Sabahat Emir, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1977, s. 510-512.

²¹ Cevdet Türkay, **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar**, Tercüman Yayınları, İstanbul: 1979, s. 157-708.

²² Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 192, 213-214, 294, 302, 377, 439, 445, 579, 600, 690, 754.

hepsinin Türk olduğunu kesinlikle ispatlayamayız” demekle sonra da bu topluluğun Suriyeli Türkmenler olabileceğini söyleyerek tutarsız davranmaktadır.²³

Doğan Avcıoğlu, **Türklerin Tarihi** adlı beş ciltlik eserinin özellikle ikinci, üçüncü ve dördüncü ciltlerinde Tahtacılar yer vermektedir. Başlık olarak “Tahtacı” kelimesi geçmemekte ancak çalışmanın içeriğinde Tahtacılar değinilmektedir. İkinci kitapta, Göktürkler, Uygurlar, Rusya ve Avrupa Türkleri incelerken Oğuzlara da yer vermiştir.²⁴ Üçüncü kitapta, “Oğuzlar Türkmenler ve Türkler” başlığı adı altında, göçebe olan on büyük Türk kabilesine değinilir. Bunlar arasında Oğuzlar da vardır.²⁵ Dördüncü kitapta beşinci bölümde, “Selçuklu Devleti içinde Oğuzlar” başlığı altında yirmi iki Oğuz boyuna değinilmiş ve Selçuklu Devleti’nin, Türkmenleri uzakta tutma politikasına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde dinsel kavgalar ve Suni-Şii çatışmasının kökenine değinirken Kızılbaş Türklere yer verilmiştir.²⁶

Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş** adlı eserinde, “Ağaçeriler”i Anadolu’da 12. yüzyılda rastlanılan, Oğuzlardan ayrı bir Türk boyu olarak kabul etmektedir.²⁷

Ahmet Yaşar Ocak, **Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri** adlı eserinde, sekiz tane Bektaşî menakıbnamesini esas alarak, inanç motiflerini tespit etmeye çalışmıştır. Her motif incelenirken, İslam öncesi ve günümüze kadar İslami devir Orta Asya Türk sahaları, Türklerin Anadolu’ya yerleşmelerine kadar oturdukları çeşitli coğrafi ve kültürel mıntıklar ve günümüze kadar Anadolu sahası dikkate alınmıştır. Çalışmada, konumuz olan Tahtacıların inançlarına dair bilgiler yer almaktadır.²⁸

M. Fuat Köprülü, **Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu** adlı eserinde, XI. ve XII. asrın ilk yıllarında, Selçuklu dönemindeki Oğuz boylarının Anadolu’ya parçalanarak

---

²³ Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler**, Çeviren: Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul: 1979, s. 154-155.

²⁴ Doğan Avcıoğlu, **Türklerin Tarihi**, Tekin Yayınevi, İstanbul: 1981, s. 935-952.

²⁵ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s. 1362-1396.

²⁶ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s. 1705-1771.

²⁷ Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, Enderun Kitabevi, İstanbul: 1981, s. 114-170.

²⁸ Ahmet Yaşar Ocak, **Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**, Enderun Kitabevi, İstanbul: 1983.

iskan edildiğini belirtmiş, Selçuklu fütuhâtından sonra Anadolu'ya gelip yerleşen kitleler arasında Ağaçerilerden de bahsetmiştir. Köprülü, Ağaçerileri, Anadolu'da 12.yy.da rastlanan Oğuzlardan ayrı bir Türk boyu olarak kabul etmiştir.²⁹

Rıza Yetişen, **Tahtacı Aşiretleri (Adet, Gelenek ve Görenekleri)** isimli eserinde, Tahtacıların milli gelenek, görenek ve dilimizi yüzyıllar boyunca büyük bir kıskançlıkla ve türlü baskılara rağmen zamanımıza kadar koruyabilmiş olduklarına dikkat çekerek, tarihi bakımdan Oğuz asıllı Türkmenler olduklarına değinmiştir. Eserinde, İzmir bölgesindeki yerleşik Yanyatıroğullarının köylerinin (Narlidere, Naldöken ve Bayındır'ın Yakapınar) üzerinde durarak, bu köylerin coğrafi ve tarihi durumları, sosyal durumları, günlük hayatı, doğumdan ölüme kadar insan ömrünün çeşitli safhalarına ait özellikleri, dini görenekleri hakkında ayrıntılı açıklamalarda bulunarak, Tahtacı aşiretinde en çok sevilen ve sayılan nefeslerden örnekler verilmiştir.³⁰

Ethem Ruhi Fığlalı, **Türkiye'de Alevilik Bektaşilik** adlı kitabının giriş bölümünde "Alevi" sözcüğünün sözlük anlamı üzerinde durarak, Anadolu Aleviliğine, yazılı ve sözlü geleneğimizde bazı farkı isimler verildiğini, bunların başında Bektaşilik, Kızılbaş ve Tahtacı isimlerinin geldiğini açıklamış, Tahtacının ne olduğunu, Anadolu'daki yerleşim yerleri hakkında bilgi vermiştir. Kitabın dördüncü bölümünde "Alevi Adap ve Erkanı" başlığı altında Alevi, Kızılbaş, Tahtacı, Bektaşi veya Şehir Bektaşi'si, Köy Bektaşi'si, Çepni, Sıraç ve Abdal gibi adlarla anılan toplulukların gelenek, görenek, töre ve törenleri üzerinde durulmuştur. Tahtacıların cem ayinleri hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.³¹

Turgut Akpınar, **Türk Tarihi'nde İslamiyet** isimli eserinde, İslam dininin Türk tarihi ve milleti üzerinde oynadığı rolü araştırmaya çalışırken, Türklerin tümüne yakınının İslamlaşmasının yüzyıllar aldığını, sadece Oğuz boylarının İslamlaşmasının iki yüzyıl sürdüğünü, bugün, Anadolu'da yaşayan Oğuz boylarından olduklarından kimsenin şüphe duymadığı bazı zümrelerin (örn. Çepnilerin) İslamiyetlerinin derecesi

---

²⁹ M. Fuat Köprülü, **Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İstanbul: 1984.

³⁰ Rıza Yetişen, **Tahtacı Aşiretleri (Adet, Gelenek ve Görenekleri)**, Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık, İzmir-Narlidere: 1986.

³¹ Ethem Ruhi Fığlalı, **Türkiye'de Alevilik Bektaşilik**, Selçuk Yayınları, İstanbul: 1990.

ve ciddiyeti hakkında bugün bile kuşku duyulduğunu hatırlatmış, İslamiyet'in kabulü ve benimsenmesinin sanıldığı gibi kolay ve çabuk olmadığını belirtmiştir.³²

Nejat Birdoğan, **Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi Ocaklar-Dedeler-Soy ağaçları** adlı kitabında, “Anadolu’da Alevi-Türkmen Oymakları” başlığı altında Tahtacılar hakkında bilgi vermiştir. Burada, Anadolu’daki Alevi oymaklarının Türkmen kökenli olanlarının en büyüklerinden sayılan Tahtacılar üzerine tarihsel bilgilerin bölük pörçük olduğu, kendilerinin anlattıklarına göre İzmir-Narlıdere bölgesindeki en büyük Tahtacı ocağının, geleneksel ocak adının “Yan Yatır Oğulları” olduğu ve türedikleri Türk boyunun adının Çobanlı Oymağı olduğu, Horasan’dan Çukurova’ya kadar gelerek Muğla, Aydın ve tüm Ege’ye yayıldıkları bilgilerinin yanı sıra Tahtacılar üzerine araştırma yapan yazarlardan bahsedilmiştir.³³

Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası** isimli eserinde, “Celali İsyancıları” deyimini değerlendirirken, Kanuni Sultan Süleyman’ın vergileri arttırmak amacıyla giriştiği “arazi tahriri” sırasında çıkan “raiyyet-çiftçi” ayaklanmalarının görüldüğünü, bu ayaklanmalara katılan bölge ve bölge halkının çoğunlukla “Kızılbaş- Türkmen” kökenli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 1243’te başlayan Moğol bunalımından beri Türkiye tarihinde çiftbozanlığın görüldüğünü, Osmanlı fetihlerinin etkisiz kaldığı bu olayın 2. Bayezid zamanında siyasi düzeni sarsacak duruma geldiğini, devlete karşı ilk toplu eylemlerin, Türk toplumunun içinde mezhep ayrılığı yüzünden hep eğreti yaşayagelmiş Kızılbaş Türkmenler arasında çıktığını belirtmiştir.³⁴

Nejat Birdoğan, **Anadolu Aleviliği’nde Yol Ayrımı (İçerik - Köken)** adlı kitabında, kitabın oluşmasından yaklaşık bir yıl önce bir dergide yayımlanan ve kendi cümlelerini taşıyan “Alevilik, İslam dışıdır” başlıklı yazının özellikle Aleviler arasında büyük tepkilere yol açtığını, bunun üzerine Alevi insanının tarihsel süreç içerisindeki vatanını, komşularını, bunlarla alış verişini her yönüyle ele alıp savını iyice güçlendirdiğini belirtmiştir. Bu inancı oluşturan öğelerin, İslam inancında olmadığını

---

³² Turgut Akpınar, **Türk Tarihi’nde İslamiyet**, İletişim Yayınları, İstanbul: 1991.

³³ Nejat Birdoğan, **Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi Ocaklar-Dedeler-Soy ağaçları**, Alev Yayınevi, İstanbul: 1992, s. 95-98.

³⁴ Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celali İsyancıları**, Cem Yayınevi, İstanbul: 1995, s. 13-15, 115-121.

görmüş ve nerelerden kaynaklandığını da merak etmiş, araştırmalarından bahsederken Toros Tahtacılarından Dersim Gureyşanlılarının cem ritüellerine de yer vermiştir.³⁵

Sosyolog Orhan Türkdoğan, **Alevi - Bektaşî Kimliği Sosyo - Antropolojik Araştırma** isimli eserinde, Muğla, Aydın, İzmir bölgelerindeki Tahtacılar ve Çepniler üzerinde yürütmüş olduğu saha araştırmasının sonucunda, buradaki grupların Alevilikle ilgili görüşlerini içeren veriler elde etmiş ve bunları kitabında yayınlamıştır. Muğla yöresindeki araştırmasını, Ortaca'ya bağlı Kemaliye ve Gölbaşı köyleri üzerinde yürütmüştür. Ayrıca Çörüş ve Kızılyaka köylerini de ziyaret etmiştir.³⁶

Murat Küçük, **Horasan'dan İzmir Kıyılarına Cemaat-ı Tahtacıyan** isimli beş bölümden oluşan eserinde; Körfez çevresi Tahtacılarını ele almıştır. İlk bölümde; Horasan'dan Anadolu'ya Türkmen yürüyüşünü, söz konusu coğrafyanın kronolojisiyle izlemeye çalışmış; ikinci bölümde; Tahtacı aşiretlerini kitaplar aracılığıyla Horasan'da yol boyunca ararken somut bilgiye ulaşamamanın zorluğunu yaşadığını, tarihlerinin olmadığını belirtmiş ve ulaşabildiği yazılı kaynakları, sohbetlerde derlediği anıları bir araya getirmiştir. Üçüncü bölümde ise, yakın tarihin Tahtacıların belleğinde yer etmiş iz düşümlerine, o günleri yaşamış ya da büyüklerinden duymuş yaşlıların tanıklıklarına başvurulmuştur. Dördüncü bölüm, Tahtacı Erkanına ayrılmıştır. Burada Alevi inancının Tahtacıda aldığı biçimler ve Tahtacı Aleviliğinin özgün yönleri saptanmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise; doğum, nişan ve evlilik, ölüm gibi hayatın bölümlerine değinilmiş, geleneğin günlük hayattaki duruşuna yer verilmiştir.³⁷

Fuat Bozkurt, semahlar hakkında derli toplu bilgiler içeren **Semahlar** adlı eserinde; Sivas Soğukpınar'dan başlayarak Malatya, Çanakkale ve Aydın'a kadar uzanan Türkmen bölgelerini ziyaret etmiştir. Yazar, eserin başlangıcında, oyun kavramı üzerinde durmuş, yaşamın çok renkli bir oyun olduğunu, semahlar ve semah müziğinin kabile topluluklarında müzik eşliğinde gerçekleştirilen dinsel dansların bugünkü biçimi olduğunu, sema'nın Mevlevî ve öbür Sünnî tarikatların; semahın ise Alevilerin dinsel

---

³⁵ Nejat Birdoğan, **Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı (İçerik-Köken)**, Mozaik Yayınları, İstanbul: 1995.

³⁶ Orhan Türkdoğan, **Alevi-Bektaşî Kimliği Sosyo-Antropolojik Araştırma**, Timaş Yayınları, İstanbul: 1995.

³⁷ Murat Küçük, **Horasan'dan İzmir Kıyılarına Cemaat-ı Tahtacıyan**, Nefes Yayınları, İstanbul: 1995.

oyununun adı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Tahtacı cemlerindeki ezgi, giysi, semaha kalkış, figür, sözler, ortam, düzen kavramları ve semahların kökeni üzerinde durmuş, semah türleri ve semah deyişleri üzerine topladığı derleme bilgilerini sunmuştur.³⁸

Veli Asan, **Tahtacı Türkmen Ozanları** adlı eserine, “Tahtacı - Türkmen” sözcüklerinin açıklanmasıyla başlamış, daha sonra büyük bir bölümü ile sağlıklarında konuşup, yapıtlarını kendi ağızlarından derlediği, Tahtacı Türkmen ozanlarının yaşayışları hakkında çok kısa bilgiler vererek, 11 heceli koşma tarzındaki deyişlerinden (Tahtacı ağzında “yakma”) örnekler sunmuş; deyişlerinin müzikli olduğunu ve genellikle saz eşliğinde söylendiğini, en çok kullanılan çalgının bağlama olduğunu belirtmiştir.³⁹

Tufan Gündüz, **Anadolu’da Türkmen Aşiretleri - Bozulus Türkmenleri 1540-1640** isimli eserinde; Türkmenlerin Anadolu’ya yerleşmesi ve Anadolu’yu Türkleştirmeleri konusunda Ağaçerilerden de söz etmektedir.⁴⁰

Baki Öz, **Aleviliğe İftiralara Cevaplar** isimli kitabında; 21. yüzyıla yaklaştığımız bir zamanda bilgi ve teknoloji çağının Türk halkını sarması beklenirken, insanların, yüzyıllardır birlikte yaşadıkları, aynı ülkeyi paylaştıkları Alevi kesimleri için bir “mum söndürme” karalamasında bulduklarını, “Alevinin kestiği yenmez” diyebildiklerini, Alevileri “Tanrı’yı ve Kur-an’ı tanımamakla”, “dinsizlikle”, “imansızlıkla” suçlayabildiklerini, Alevi-Sunni toplumunun çoğunluğunun içki kullanmalarına karşın, yalnız Alevileri töhmet altında tutabildiklerini, Alevi-Bektaşiliği var olan İslam mezheplerinin hiçbirinin içinde görmeyip “beşinci mezhep” olarak niteleyebildiklerini, İslamiyet dışı görebildiklerini belirtmiş ve bunlara cevap vermiştir.⁴¹

İlyas Üzüm, **Günümüz Aleviliği** adlı eserinin birinci bölümünde, Alevi- Bektaşi kitlesinin etnik yapısını değerlendirirken, Anadolu Aleviliğini, Türkmenler, Kürtler ve Zazalar olmak üzere üç grupta toplamıştır. “Türkmenler” bölümünde kısaca, “Türkmen”

---

³⁸ Fuat Bozkurt, **Semahlar (Alevi Dinsel Oyunları)**, Cem Yayınevi, İstanbul: 1995.

³⁹ Veli Asan, **Tahtacı Türkmen Ozanları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1997.

⁴⁰ Tufan Gündüz, **Anadolu’da Türkmen Aşiretleri-Bozulus Türkmenleri 1540-1640**, Bilge Yayınları, Ankara: 1997.

⁴¹ Baki Öz, **Aleviliğe İftiralara Cevaplar**, Can Yayınları, İstanbul: 1997.

kelimesinin menşei üzerinde durmuş, Türkmenlerin Anadolu'ya yerleşim süreçlerine değinmiş ve Alevi Türkmenler Çepniler, Tahtacılar ve Beydililer olarak üç başlık altında değerlendirmiştir. Burada; Tahtacıların, Batı Anadolu ve Güney Anadolu'nun dağlık bölgelerinde, ormanlık alanda ağaç kesip tahta biçtiklerinden ve kereste ile uğraştıkları için bu adı aldıklarını, bir meslek adı olan tahtacılığın zamanla bir inanç grubunu ifade eder olduğunu belirtmiş ve bazı kayıtlarda Yörük olarak bahsedilen Tahtacıların, Anadolu'daki başlıca yerleşim yerlerine değinmiştir.⁴²

İsmail Engin'in, **Tahtacılar** adlı kitabı, 1995-1998 yılları arasında Tahtacılar üzerine değişik dergilerde dizi halinde yayımlanan beş makaleyle, Peter Alford Andrews tarafından Ethnic Groups in Republic of Turkey adlı eserde sistematize edilen Tahtacıların yaşadığı yerleşim merkezlerini içeren bir ekten ibarettir. İlk üç bölümde, Tahtacıların kim olduklarına, nereden geldiklerine ve kökenlerine ilişkin tezler karşılaştırılmış; farklı mekan ve zamanlarda değişen Tahtacı kimliğinin, niçin ve nasıl değiştiği ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Tahtacılar ve Aleviler üzerine demografik veriler ele alınmış, irdelenmeye ve karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak "Türkiye'de ne kadar Tahtacı vardır ya da kaç Tahtacı yaşamaktadır?" türünden bir soruyu cevaplamanın bugün için olanaksız olduğu, Tahtacılar'ın nüfusları üzerine somut herhangi bir istatistiksel veri bulunmadığı belirtilmiştir. Beşinci bölüm ise, Akçaeniş Tahtacılarında "ölü gömme gelenekleri" hakkında alanda yapılmış bir derlemedir. Altıncı bölümde, Peter Alford Andrews tarafından listeleştirilen Tahtacı yerleşim merkezleri bulunmaktadır.⁴³

Mustafa Destereci, **Yusuf Ziya Yörükân ve Tahtacılar** isimli eserinde, Yörükân'ın makalelerini toplu halde vermiştir. Bunun yanında, eserin başında, Tahtacıların kimler olduğu, eski Türk dini Şamanizmle olan bağlantıları, sosyal ve kültürel durumları, yaşadıkları coğrafya ve yurdumuzda, Tahtacılar konusunda yapılan araştırmalarla ilgili bilgiler vermiştir.⁴⁴

---

⁴² İlyas Üzümlü, **Günümüz Aleviliği**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: 1977, s. 12-16.

⁴³ İsmail Engin, **Tahtacılar, Tahtacı Kimliğine ve Demografisine Giriş**, Ant Yayınları, İstanbul: 1998.

⁴⁴ Mustafa Destereci, **Yusuf Ziya Yörükân ve Tahtacılar**, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998.

Faruk Sümer'in, Oğuzlar üzerine kaleme aldığı eseri olan **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları** adlı eserde, Sümer, Moğol devri ve ondan sonraki zamanda Anadolu'yu değerlendirirken; Moğol istilasını sonucunda Türkistan'ın yaşanmayacak bir duruma gelmesi üzerine, Türkmenlerin bir kısmının Anadolu'ya geldiklerini, bu ülkede kendi iktisadi faaliyetlerine uygun yerler bulamadıklarını, ormanlık ve dağlık yerlerde yurt tutmak mecburiyetinde kaldıklarını, bunların Maraş bölgesindeki ormanlarda yaşayanlarına "Ağaç Eri" adı verildiğini, bu yaşamın sonucu olarak Ağaç-Erler'in torunlarının "Tahtacı" olarak bilinen topluluk olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Sümer, Türk, Türkmen, Manav, Yörük, Çepni, Tahtacı, Alevi, Kızıl-Baş adları ile anılan topluluklar arasında, kavmi hiç bir fark olmadığını, hepsinin Oğuz elinden geldiğini açıklamıştır.⁴⁵

Yusuf Ziya Yörükkan, **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar** isimli eserinde, Tahtacılar, tarihleri ve bugünkü durumları hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Tahtacıların, Anadolu'daki yerleşim yerleri ve dağılım şekilleri, nüfusları, Tahtacı oymaklarının tarihleri ve bugünkü Tahtacı oymakları hakkında açıklamalarda bulunarak, Tahtacıların sosyal, kültürel, dini ve sırrı hayatları gibi konularda bilgiler vermiştir.⁴⁶

Nejat Birdoğan, **Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik** adlı eserinde, Aleviliğin; Anadolu'ya gelen göçebe Türkmen, Kürt topluluklarının geçmişlerinden gelen kültürlerinin etkileşimde buldukları başka inançların kimi parçalarını da içine alıp oluşturdukları başlı başına özgün bir inanç olduğunu, bu inançta kıyamet, münkir-nekir, günah tartımı ve dolayısıyla cennet ve cehennem olmadığını, bunun İslam'ın salt tarihi ile, On İki İmam bölümüyle ilgisi olduğunu, bu yüzden Alevilikte tutuculuğun olmadığını, suçun dünyada işlenip, cezanın dünyada çekildiğini belirtmiştir. Aleviliği, salt Şaman kültürüne, salt Zerdüşt kültürüne, salt Yunan kültürüne bağlamanın imkanı

---

⁴⁵ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**, Türk Dünya Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul: 1999, s. 177-194.

⁴⁶ Yusuf Ziya Yörükkan, **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**, Eklerle Yayına Hazırlayan: Turhan Yörükkan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 2002.

olmadığına değinerek, Alevi inanç ve kültürünü değerlendirirken, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan Tahtacı ve Bektaşilerden de örnekler vermiştir.⁴⁷

Zeki Kaymaz, **Türkiye'deki Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma** adlı eserinde; gizli dil araştırmalarının geçmişi, gizli dil, özel dil ve argo kavramları üzerinde durmuş, Türkiye'deki gizli diller hakkında bilgi verirken, "Tahtacı Dili"ne de değinmiştir. Kaymaz, bu bölümde; Ahmet Caferoğlu'nun, Aydınli Veli Bozkurt'tan aldığı Tahtacı dili örneklerine yer vermiş ve bu örneklerin, gizli dillerin özelliğini (müstakil bir dil malzemesi ve karakterine sahip olma) taşımadığını, bilinmeyen bir dilin kalıntıları olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir.⁴⁸

Cemal Şener, **Türkiye'de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar**, başlıklı çalışmasında, Türkiye'de yaşayan 24 gruba yer vermiştir. Bu grupların önce kısa tarihçelerine değinilmiş, ardından Türkiye'deki ve Türkiye dışındaki nüfus dağılımları, dil ve din özellikleri işlenmiş, her grubun Türklerle ilişkileri ve çelişkileri açısından toplumsal bütünleşmeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada Türkler; a) Hanefi Türkler b) Alevi Türkler c) Şii Türkler d) Hıristiyan Türkler başlıkları altında incelenmiş ve ayrıca Alevi Türkler içindeki sosyolojik farklılıkları olan; Tahtacılar, Çepniler, Abdallar, Amucalar da, o grup içinde bir özellik olarak işlenmiştir. Tahtacıların Toroslarda, Ege'de, Kozdağı'nda, Muğla yöresinde orman köylerinde yaşayan Alevi Türkmenler olduğunu, geçimlerini orman ürünleri ile karşıladıklarını açıklamıştır.⁴⁹

Ali Duran Gülçiçek, **Her Yönüyle Alevilik (Bektaşilik-Kızılbaşlık) Ve Onlara Yakın İnançlar** isimli üç ciltlik eserinin birinci cildinde, Alevilerin yörelere göre dağılımları ve farklı isimlerle adlandırılmaları konusuna değinirken "Tahtacı Aleviler"i de ele almıştır. Burada; Alevi Türkmen topluluğunun önemli bir kesimine, yaşadıkları dağlık bölgelerde geçimlerini daha çok ağaç keserek, kiriş ve tahta biçerek sağlamak zorunda kaldıkları için yaptıkları işten dolayı "Tahtacı" veya "Ağaçeri" adı verildiğini belirtmiş, Tahtacıların, Anadolu'ya gelişleri, tarihleri ve Anadolu'daki yerleşim yerleri

---

⁴⁷ Nejat Birdoğan, **Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik**, Kaynak Yayınları, İstanbul: 2003.

⁴⁸ Zeki Kaymaz, **Türkiye'deki Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma**, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir: 2003, s. 143.

⁴⁹ Cemal Şener, **Türkiye'de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar**, Etik Yayınları, İstanbul: 2004.

hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca, çeşitli araştırmacıların yaptıkları Tahtacı oymaklarının sınıflamalarına ve “Sarıköz Efsanesi”ne yer verilmiştir.⁵⁰

İsmail ve Havva Engin tarafından hazırlanan **Alevilik** adlı çalışmada Türkiye’den, Almanya’dan, Danimarka’dan, İngiltere ve Macaristan’dan konuya ilgi duyan, farklı dünya görüşlerine, yaklaşımlara sahip, genel konunun bir kısmıyla ilgilenen araştırmacılar ve akademisyenler, toplu eser için kaleme aldıkları makaleleri ile yer almaktadır. Eserde, Yasin İpek tarafından yazılan “Tahtacılar da Alevi Terminolojisinden Kimi Örnekler” başlıklı bir makale bulunmaktadır. Yazar burada, önceleri “Ağaç- Eri” diye bilinen bu Türkmen Alevi zümresinin, sonraları Farsça kökenli bir sözcük olan “tahta-tahte” kelimesine, Türkçe iş eki olan “-cı,-ci” ekinin birleştirilmesiyle, “Tahtacı” olarak anılmaya başladığını; “Tahtacıyım” diyen bir kişinin Alevi olduğunu, fakat her Alevinin Tahtacı olmadığını, ayrıca “Tahtacıyım” diyen bir kişinin aynı zamanda “Türkmen” olduğunu, fakat her “Türkmenim” diyenin Tahtacı olmayabileceğini belirtmiştir.⁵¹

Tahtacıları ele alan makalelerden birisi de Ali Selçuk’a aittir. Selçuk, “Mersin Tahtacılarında Kurban Fenomeni” adlı yazısında, Mersin Tahtacıları arasında tespit ettiği kurbanla ilgili inanış ve uygulamaları değerlendirmiş; Tahtacılar da sunulmuş şekline, sunulan varlıklara ve çeşitli amaçlara yönelik pek çok kurban olduğunu tespit etmiş; Tahtacılar arasında kurbandsız herhangi bir dini pratiğe rastlanmadığı sonucuna varmıştır.⁵²

Ayten Kaplan, “Tahtacılar da Aile ve Akrabalık Kurumu” başlıklı yazısında Alevi- Türkmen-Tahtacı toplumunun aile kurumu ve akrabalık yapısını incelemiştir. Türk toplumunda, Alevi-Türkmen-Tahtacı aile kurumu yönünden bölgesel farklılıklar olsa bile, genel olarak, Türk aile hukuku ile uyum gösterdiğini, çekirdek ailenin yaygın olup, tek eşliliğin benimsendiğini, eş seçiminde tarafların özgür iradeye sahip olduğunu, kadın ve erkeğin mirasta eşit haklara sahip olduğunu, aile bütünlüğünü korumak ve sürekliliği sağlamak amacıyla, temelde (zina hariç) boşanmanın yasaklandığını ifade

---

⁵⁰ Ali Duran Gülçiçek, **Her Yönüyle Alevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık) Ve Onlara Yakın İnançlar**, Anadolu Etnografyası Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, Köln: 2004, s. 217-230.

⁵¹ İsmail Engin, Havva Engin, **Alevilik**, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2004, s. 43-50.

⁵² İsmail Engin, Havva Engin, **a.g.e.**, s. 299-318.

etmiştir. Ayrıca, aile ve akrabalık törenleri (cem, oğlan ikrarı, tarikat nikahı, muhasiplik cemi) hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.⁵³

Mustafa Aksoy, “Mut’ta Bir Alevi-Türkmen-Tahtacı Köyünde İnanç, Gelenek ve Görenekler” başlığı altında; Mut’un güneyine düşen ve Mut’a kırk dört kilometre uzaklıkta, bir ormanlık dağın eteğinde olan Kumaçukuru köyünde yaptığı saha çalışmalarının sonuçlarını sunmaktadır. Köy halkının, kendilerini Türkmen olarak tanımladıklarını ancak yaptıkları iş nedeniyle yörede kendilerinin Tahtacı olarak isimlendirildiğini belirterek; cem törenleri ve bu törenlere katılabilme şartları, muhasiplik, aşinalık, peşinelik, dedelik kurumu, kirvelik, kız isteme, nişan, düğün ve ölüm gibi inanç, gelenek ve görenekler hakkında bilgiler sunmaktadır.⁵⁴

İsmail Öztürk, “Tahtacıların Günlük Yaşamında Kimi Maddi Kültür Ürünlerinin Yeri” adlı yazısında; Tahtacıların günlük ya da törensel yaşamlarında kullandıkları işlevsel amaçlı araç-gereçlerin toplumsal yaşamdaki yerini; bu araç-gereçlerin biçimlenmesinde, işlev ve görünümelerini kazanmasında, toplumsal yaşamın rolünü ve etkilerini değerlendirmiştir.⁵⁵

Ali Selçuk’un **Tahtacılar** isimli eseri, 1999-2003 yıllarında, Mersin il sınırları içerisinde yer alan Tahtacı yerleşim birimlerinde yapılan Mersin yöresi Tahtacılarının dini inanç ve uygulamalarını ihtiva etmektedir. Girişte, Tahtacıların etnik kökeni ve tarihi, Mersin Tahtacılarının yerleşim birimleri, nüfus, eğitim, sosyo-ekonomik durumları hakkındaki bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde, Tahtacıların inanç sistemini oluşturan, Tanrı tasavvuru, tenasüh ve devriye, on iki imam ve mehdi, aşiret ve şefaath inançları ele alınmıştır. İkinci bölümde, cem töreni, kurban ve oruç gibi Tahtacı ibadetleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Tahtacıların doğum, sünnet, ikrar verme, evlenme, muhasiplik ve ölümden oluşan geçiş ritüelleri üçüncü bölümde ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise, ziyaret yerleri, yağmur duası, bahar bayramları, ateş, su, hayvan, ağaç, ormanla ilgili inanış ve uygulamalar üzerinde durulmuştur.⁵⁶

---

⁵³İsmail Engin, Havva Engin, **a.g.e.**, s. 357-381 (Ayten Kaplan, değerlendirmelerinde Balıkesir İli Kongurca ve Türkali köylerinde yaptığı araştırmaları kullanmıştır).

⁵⁴ İsmail Engin, Havva Engin, **a.g.e.**, s. 385-389.

⁵⁵ İsmail Engin, Havva Engin, **a.g.e.**, s. 393-409.

⁵⁶ Ali Selçuk, **Tahtacılar (Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma)**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul: 2004.

2. Makaleler ve Bildiriler

Hamid Sadi, 1926 yılında, **Türk Yurdu** dergisinde, “Anadolu Etnografyası Tahtacılar” başlıklı bir yazı yazmıştır. Burada, Türkiye sınırları içinde bazı gizli mezheplerin bulunduğunu, bunlardan birinin de Batı ve Güney Anadolu’da yaşayan Tahtacılar olduğunu, her dinin yazılmış tefsir ve şerh edilmiş akideleri olduğunu; fakat, Tahtacıların mezhebi hakkında tespit edilmiş hiçbir şeye sahip olmadığını belirtmiş ve Batılı müellifler içinde Tahtacılar hakkında uzun incelemelerde bulunan Felix Luschan’ın Antalya’daki tespitlerinin neticesi olan “Arch. F. Antrop. Die Lachtadschie” adlı eserine değinmiştir. Bu eserden yola çıkarak, “Tahtacı” sözcüğünün ne anlama geldiği, Tahtacıların nüfusları, geçim kaynakları, sosyal ve kültürel hayatları hakkında bilgiler verilmiştir.⁵⁷

Baha Said, 1926 yılında, **Türk Yurdu** dergisinde yayımlanan “Anadolu’da Alevi Zümreleri” başlıklı yazısında; Tahtacıların, Türklüğün bir boyu olduklarını, genellikle göçebe olup “kara keçe ev”lerde yaşadıklarını, kereste işçiliğiyle geçindiklerini, keçi, davar, kara sığır besleyip, çadır, elbise, çarık, azık malzemelerini kendi kendilerine tedarik ettiklerini, mahalli halkın kendilerine “Türkmen” sıfatını ekleyip Tahtacı, Çetmi Türkmeni demelerinin ilginç olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, Luschan’ın, onları daha ziyade Antalya, Aydın, Menteşe yörelerinde tanıdığını oysa İzmir, Manisa, Balıkesir, Edremit, Çanakkale civarlarında da bulduklarını belirtmiştir.⁵⁸

Süleyman Fikri, 1927 yılında, **Türk Yurdu** dergisinde yayımlanan “Teke Vilayetinde Tahtacılar” başlıklı yazısında, Teke vilayetinde Tahtacıların bulunduğu mahallelerin bazılarının isimlerini vererek, Tahtacıların fiziki portreleri, kadın ve erkek kıyafetleri, geçim kaynakları, şiveleri, toplum içindeki yerleri, din ve mezhep

---

⁵⁷ Hamid Sadi, “Anadolu Etnografyası Tahtacılar”, **Türk Yurdu Dergisi**, Ankara: 1926, C. 4, S. 21, s. 211-217.

⁵⁸ Baha Said, “Anadolu’da Alevi Zümreleri”, **Türk Yurdu Dergisi**, Ankara: 1926, C. 4, S. 24, s. 481-492.

konusundaki inançları, on iki hizmet görevlileri, adetleri ve uygulamaları hakkındaki tespitlerini sunmuştur.⁵⁹

Yusuf Ziya Yörükan, 1928 yılında **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**'nda yayımlanan "Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar" adlı yazısında, Anadolu'da Tahtacı namını taşıyan Alevi zümrelerin adetlerini itikat ve ayinlerini, kendi aralarında yaşayan ve ocaklı adını taşıyan Tahtacı ileri gelenlerinden öğrendiği şekilde tespit etmiş ve ayrıntılı bilgiler vermiştir.⁶⁰

Yusuf Ziya Yörükan, 1929 yılında **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**'nda yayımlanan "Tahtacılar" başlıklı yazısında, Tahtacıların Anadolu'daki yerleşim yerleri ve nüfuslarına değinerek, Anadolu'da Türkmen ve Yörük köylülerinin çoğu Alevi oldukları halde, Çepnilerle Tahtacıların diğer Alevilerden ayrı özelliklere sahip olduklarını, ekseriyetle Alevilerin merkezi Anadolu'daki Hacı Bektaş Ocağı'nı tanıdıklarını ve orada Hacı Bektaş'ın burun kanından hasıl olduklarını iddia eden Çelebileri, Reis-i Ruhani daha doğrusu, İmam-ı Masum olarak tanıdıklarını ve onları bir mabut gibi takdis ettikleri halde, Tahtacılar ve Çepnilerin Hacı Bektaş Ocağı'nı tanımadıklarını, bunların her birinin ayrı pir evleri olduğunu belirtmektedir.⁶¹

Yusuf Ziya Yörükan, 1929 yılında, **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**'nda yayımlanan "Tahtacılar" başlıklı yazısında, Yanın Yatır ve Hacı Emirli Ocaklılarının kendi tarihleri hakkında pek bir açıklama yapamadıklarını ancak dedelerinden kalma ve herkesden gizli tutulan iki kitapları (Menakip ve Salname-i Sadrettin) olduğunu, bu kitaplarda kendilerine ait gerek tarihi ve gerek yol itibarıyla her şeyi bulabildiklerini belirterek, Tahtacı oymaklarının nerelerde bulduklarına dair ocaklıların verdikleri bilgileri kaydetmiştir. Yörükan, yazısının zeylinde ise Tahtacılar da tahsil, giyinme tarzı, nikah konularındaki tespitlerini bildirmiştir.⁶²

---

⁵⁹ Süleyman Fikri, "Teke Vilayetinde Tahtacılar", **Türk Yurdu Dergisi**, Ankara: 1927, C. 5, S. 29, s. 477-489.

⁶⁰ Yusuf Ziya Yörükan, "Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar", **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul: 1928, S. 8, s. 109-150.

⁶¹ Yusuf Ziya Yörükan, "Tahtacılar", **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul: 1929, S. 12, s. 61-80.

⁶² Yusuf Ziya Yörükan, "Tahtacılar", **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul: 1929, S. 13, s. 55-80.

Yusuf Ziya Yörükan, 1930 yılında, **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**'nda yayımlanan "Tahtacılar" adlı yazısında, Tahtacıların düğün ve nikah şekilleri hakkında açıklamalarda bulunarak, cenaze merasimlerindeki uygulamalar ve söylenen ağıt, teselli ve kitabelere değinmiştir.⁶³

Yusuf Ziya Yörükan, aynı yıl, **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**'nda yayımlanan "Tahtacılar" başlıklı yazısında; Tahtacıları diğer Alevi zümrelerinden ayıran kendilerine mahsus birtakım itikat ve adetlerine yer vermiştir.⁶⁴

Yusuf Ziya Yörükan, 1930 yılında, **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**'nda yayımlanan "Tahtacılar" başlıklı yazısında; cem ayininin Tahtacılar da yaşayan şekli ve mahiyeti hakkında bilgiler vermiş, Tahtacıardan bizzat derlediği, sohbet anında okunan Düvaz İmam, nefes ve deyişlere yer vermiştir.⁶⁵

Yusuf Ziya Yörükan, **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**'nda, 1931 yılında yayımlanan "Tahtacılar: Dini ve Sırrı Hayat" başlıklı yazısında; Alevilerde mevcut toplulukların çeşitleri olduğuna, bu toplulukların "sohbet, dernek ve cem" olarak üç şekilde toplanabileceğine; sohbet, dernek ve cem'in ihtiva ettikleri merasim ve eşkal ile birbirlerinden tamamen ayrıldıklarına ve bunlara girecek olan talipler ve muhipler arasında da dereceler olduğuna dikkat çekmiştir.⁶⁶

Yusuf Ziya Yörükan'ın **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**'nda, 1931 yılında yayımlanan "Tahtacılar: Dini ve Sırrı Hayat" başlıklı yazısı, yukarıdaki, makalenin devamı niteliğindedir. Burada, cemlerde hemen hemen aynen uygulanan usul ve erkan hakkında bilgi verilmiş, her dernekte okunan nefeslerden biri olan, Sunnilerdeki ezan mahiyetindeki ayinin mübeşşiri düvazdeh imamdan bahsedilmiş, çerağ erkanı, akşam kılma erkanı, süpürge erkanı ve ibrikçi erkanına yer verilmiştir.⁶⁷

---

⁶³ Yusuf Ziya Yörükan, "Tahtacılar", **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul: 1930, S. 14, s. 73-80.

⁶⁴ Yusuf Ziya Yörükan, "Tahtacılar", **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul: 1930, S. 15, s. 66-80.

⁶⁵ Yusuf Ziya Yörükan, "Tahtacılar", **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul: 1930, S.16, s. 72-80.

⁶⁶ Yusuf Ziya Yörükan, "Tahtacılar: Dini ve Sırrı Hayat", **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul: 1931, S. 19, s. 66-80.

⁶⁷ Yusuf Ziya Yörükan, "Tahtacılar: Dini ve Sırrı Hayat", **Darü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul: 1931, S. 20, s. 57-80.

Naci Kum, 1949 yılında, **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler I” başlıklı yazısında; Çukurova’da bulunan Türkmen ve Yürükler arasında yaptığı etnografya ve folklor tetkikinin sonucunda elde ettiği Ceyhan civarındaki bazı yürük köylerinin isimlerini sunarak, Türkmen ve Yürük tabirlerini ayrı ayrı kullanmak zorunda olduğumuzu çünkü Türkmenlerin, Oğuz Türklerinin ta kendileri olduğunu, Yürüklerin ise adından da anlaşılacağı gibi, yürüyüp gezen göçebe olduklarını, her yürüğün Türkmen olduğunu fakat her Türkmenin yürük olmadığını, esasen “Yürük” tabirini yalnız Anadolu halkının kullandığını, Çukurova’da bunlara “Aydınlı veya Türkmen” denildiğini belirtmiştir.⁶⁸

Naci Kum, **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde 1950 yılında yayımlanan “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler II” başlıklı yazısında; Türkmen hayatının maddi, manevi kültür malzemesiyle dolu olduğuna değinerek kadınlar tarafından yapılan dokumacılıktan maddi kültüre ait bazı ev eşyası adları ve resimlerden bahsetmiş, derlemiş olduğu hikaye, türkü, destan ve deyiş gibi manevi kültür malzemelerini sunmuştur.⁶⁹

Naci Kum, **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde, 1950 yılında yayımlanan “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler III” başlıklı yazısında, manevi kültür malzemelerinden olan, Çanlıkilise köyünün en yaşlı erkeği Mustafa Tekeli’den derlemiş olduğu “Çatal Yürekli Zeybek Çakırcalı” adlı hikayeyi ve Hasan Aydın’dan derlemiş olduğu deyişleri sunmuştur.⁷⁰

Naci Kum, 1950 yılında **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler IV” adlı yazısında; yürüklerde saz çalanın nadir olduğunu fakat kaval çalanın çok olduğunu belirterek, İmren köyünde, 25-30 yaşlarında Derviş adlı bir yürük delikanlısından derlediği

---

⁶⁸ Naci Kum, “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler I”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1949, S. 6, s. 69-71.

⁶⁹ Naci Kum, “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler II”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1950, C. 1, S. 6, s. 90-92.

⁷⁰ Naci Kum, “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler III”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1950, S. 8, s. 125-126.

“Kavalın Hikayesi ve Kurbanlık Koç” adlı hikaye ile Küreci Ağıdı’nı, Aşık Hacı ile Güzel Kız Karşılması’nı ve Palalının Ağıdı’nı sunmuştur.⁷¹

Naci Kum, 1950 yılında **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler” başlıklı yazısında, ilk kez kendisinin “Tahtacı Türkmenler” tabirini kullandığını, bunlara “Alevi Türkmenler” de diyebileceğini; fakat, o zaman manevi, maddi kültür ayrılıklarının layıkıyla belirtilemeyeceğini; çünkü, Anadolu Alevilerinin hepsinin Türkmen olduğunu; ama, bunların bazılarının tamamen Türkleşerek aşiret hayatından ayrıldıklarını, Tahtacıların da halis Türkmen geleneklerini saklamakta olduklarından böyle adlandırdığını belirtmiştir. Ayrıca Tahtacıların yaşayış olarak diğer Türkmenlerden farklarına değinerek giyim, kuşam, yeme, içme, kap-kaçak, konuşma şivesi ve aile teşkili hususunda farkları olmadığı belirtilmiş, “Mengi” adlı Tahtacı oyununa yer vermiştir.⁷²

Rıza Yetişen, 1950 yılında **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Naldöken Tahtacıları, Coğrafi Durum-Köyün Adı-Köyün Eskiliği Köydeki Eserler-Geçim Vaziyeti-Köye Halkının Menşei” başlıklı yazısında, İzmir’in Bornova bucağına bağlı ve altı kilometre kadar doğuda bulunan Naldöken köyünün coğrafi durumu, adının nereden geldiği, eskiliği, geçim durumu ve köydeki eski eserler hakkında bilgi vermiştir. Köy halkının menşei konusuna değinirken, rivayetlere göre mensup oldukları Türk boyunun Çobanlı Oymağı olduğunu, Horasan’dan Adana-Antalya, Isparta-Aydın ve Muğla yoluyla buralara kadar uzandıklarını, Alevi Türklerden olup tarikatlarının Caferi olduğunu ve bugün Tahtacı olarak anıldıklarını, Horasan’da ve göçebelik zamanlarında halı, kilim ve hayvancılıkla uğraşan halkın, Yavuz Sultan Selim’in katliamı üzerine bir kısmının dağlara sığınıp ağaç işlerini meslek edindikleri, bu yüzden “Tahtacı” ünvanını aldıklarını belirtmiştir.⁷³

Rıza Yetişen, 1951 yılında **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Naldöken Tahtacıları, Ev Şekilleri ve Ev Döşenişi” başlıklı yazısında, Naldöken

---

⁷¹ Naci Kum, “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler IV”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1950, S. 10, s. 156-157.

⁷² Naci Kum, “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1950, S. 11 s. 175-176

⁷³ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları Coğrafi Durum-Köyün Adı-Köyün Eskiliği-Köydeki Eski Eserler-Geçim Vaziyeti-Köy Halkının Menşei I”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1950, C. 1, S. 17, s. 263-265.

Tahtacılarının ev şekilleriyle ev döşeyiş biçimlerini ele almıştır. Yazar, yazısında, bir Naldöken evinin planını da sunmuştur.⁷⁴

Rıza Yetişen, aynı yıl aynı dergide yayımlanan “Naldöken Tahtacıları Yataklar-Kaplar ve Kullanılışı Yemekleri ve Yeyişleri” başlıklı yazısında, Naldöken Tahtacılarının yataklarını, kaplarını, yemeklerini ele almıştır.⁷⁵

Rıza Yetişen, 1951’de aynı dergide yayımlanan “Naldöken Tahtacıları Nevruz ve Hıdırellez” başlıklı yazısında, Sultan Nevruz’un eski martın dokuzuncu günü olduğunu, bazılarının bugünü Hz. Ali’nin doğduğu gün olarak kutladıklarını, bazılarının ise ölüleri yedirip içirip eğlendirmek için toplandıklarını ve ulu bir gün olduğunu açıkladıklarını belirterek, ne şekilde tefsir edilirse edilsin köylü için tam bir bayram günü olduğunu açıklamış ve yapılan uygulamalara yer vermiştir.⁷⁶

Rıza Yetişen, aynı yıl aynı dergide yayımlanan “Naldöken Köyü Tahtacıları Kadın ve Erkek Çalışmaları” adlı yazısında ise, kadınlarla erkeklerin gündelik işlerinin önceden beri ayrılmış olduğuna dikkat çekerek, kadınların ve erkeklerin yaptıkları işlerden ayrı ayrı bahsetmiş, kadın ve erkek işleri kıyaslanacak olursa, iki tarafın da aynı derecede iş görüp emek harcadıklarının anlaşılacağını belirtmiştir.⁷⁷

Hamit Zübeyr Koşay, “Manisa, Akhisar ve Çevresi Halk Bilgisi Notlar” adlı makalesinde; Ege bölgesini gezerken Manisa ve Akhisar’a uğradığında oradaki Tahtacı, Çepni ve Yörük gibi Türk birlikleri üzerine tuttuğu notlara yer vermiştir. Bu notlar arasında, Tahtacı tipine, Tahtacı kadın kıyafetlerine, Tahtacılar a ait bazı adet ve inanışlara değinerek, Akhisar çevresindeki Tahtacı köyleri ve Türkiye’de Tahtacıların bulunduğu diğer bölgeler hakkında bilgiler vermiştir.⁷⁸

---

⁷⁴ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları Ev Şekilleri ve Ev Döşenişi II”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1951, C. 1, S. 18, s. 279-280.

⁷⁵ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları Yataklar-Kaplar ve Kullanılışı-Yemekleri ve Yeyişleri III”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1951, C. 1, S. 21, s. 329-331.

⁷⁶ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları Nevruz ve Hıdırellez IV”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1951, C. 1, S. 23, s. 365-366.

⁷⁷ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları Kadın ve Erkek Çalışmaları V”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1951, C. 2, S. 25, s. 393-394.

⁷⁸ Hamit Zübeyr Koşay, “Manisa, Akhisar ve Çevresi Halk Bilgisi Notlar I”, **Türk Yurdu 1 Dergisi**, İstanbul: 1954, s. 112-118.

Rıza Yetişen, 1964 yılında, **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Naldöken Erkek Giyimi” başlıklı yazısında, Naldöken erkek giyimlerini tanıtmıştır.⁷⁹

Şevket Aziz Kansu, 1965 yılında **Bellekten**'de yayımlanan “Bir Tahtacı Mezarlığı” başlıklı yazısında, Aydın ilinde Afrodiasias'a yaptığı bir gezi sırasında Geyre köyü ile Karasu ilçesi arasında dikkatini çeken, sonradan Tahtacı mezarları olduğunu öğrendiği, üzerleri tahta ile kaplı taş yapılara değinmiştir. Tahtacı mezarlarında, harçsız taşlardan yapılmış kabirlerinin üzerlerini meşgalelerinin sembolü olarak tahta ile kaplamaları veya mezarlarının kenarlarını tahta bir kuşakla çevirmeleri, mezar taşları yerine tahta dikmelerinin ilgi çekici olduğunu belirterek bu gelenek ve pratiklerin ağaç kültü ile aydınlatılabileceğini söylemiştir.⁸⁰

Özcan Seyhan, **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde 1967 yılında yayımlanan “Silifke Yöresinde Tahtacılar ve Mengi” başlıklı yazısında; Silifke'de Tahtacıların çevrenin en yüksek dağı olan Kırtıl'ın güneye bakan köşesinde oturduklarını, 1. Selim tahta çıktıktan sonra Şiilere karşı girişilen katliam hareketi üzerine ormanlara sığındıklarını, geçimlerini sağlamak için ağaç işlerini kendilerine meslek edinmek zorunda kaldıklarını, bu yüzden kendilerine “Tahtacı” adı takıldığını, Çobanlı Oymağı'na bağlı bir Türkmen aşireti olduklarını, diğer aşiretlerden tek farklarının “Caferi” tarikatından Alevi olduklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra, yaşayışları içinde Şamanizmden izlere rastlamanın mümkün olduğuna değinmiş ve asıl adı Ahmet Duman olan; ancak, “Felteş” adıyla tanınan, Tahtacılığın ve Aleviliğin esasını derinden bilen halk sanatçısına, gırbız kemanesine ve Tahtacılar arasında oynanan “Mengi” adlı bir Türk halk oyununa yer vermiştir.⁸¹

M. Şakir Ülkütaşır, 1968 yılında **Türk Kültürü** dergisinde yayımlanan “Tahtacılar-Coğrafi Dağılımları, Etnik Menşeleri, İçtimai Hayatları” başlıklı yazısında, Anadolu'da Tahtacıların yaşadıkları yerler, nüfusları ve Tahtacı oymakları hakkında bilgiler vererek Tahtacıların, etnik tiplerini, karakterlerini en iyi şekilde muhafaza etmiş

---

⁷⁹ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları Folklor ve Etnografyası: Naldöken Erkek Giyimi”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1964, C. 9, S. 184, s. 35-65.

⁸⁰ Şevket Aziz Kansu, “Bir Tahtacı Mezarlığı”, **Bellekten**, İstanbul: 1965, C. 29, S. 115, s. 485-490.

⁸¹ Özcan Seyhan, “Silifke Yöresinde Tahtacılar ve Mengi”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1967, C. 11, S. 220, s. 4581-4585.

Oğuz Türkmenlerinden olduğunu, halk arasında “Tahtacı Yürükler” olarak anıldıklarını, ormanlarda oturup kereste imaliyle meşgul olduklarından “Tahtacı”denildiğini, bunları “Ağaçeri” Türklerinden saymanın acele bir karar olabileceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, Tahtacıların umumi hayatlarına gelenek ve inançlarına, kadın-erkek kıyafetlerine, cem ayinlerine değinilmiştir.⁸²

Rıza Yetişen, 1976 yılında, **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Naldöken Tahtacılarında Evlenme” başlıklı yazısında, evlenmenin genellikle kızı gönüllü ya da gönülsüz kaçırma şeklinde olduğunu; ancak, ailenin isteği ile yapılan evlenmelerin de bulunduğunu belirterek her üç durumda yapılan uygulamalara yer vermiştir.⁸³

Rıza Yetişen, 1976 yılında, **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Naldöken Tahtacılarında Nişan” başlıklı yazısında, Naldöken Tahtacılarının nişan törenleriyle ilgili tespitlerini sunmuştur.⁸⁴

Rıza Yetişen, 1976 yılında, **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan yazısında, Naldöken Tahtacıları’nda tespit ettiği “baş bağlama, el öpme ve ocak kazma” uygulamalarını sunmuştur.⁸⁵

Rıza Yetişen, 1977 yılında **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “Naldöken Tahtacıları’nda Ölüm” başlıklı yazısında, Naldöken Tahtacılarındaki ölümle ilgili inanış ve uygulamaları ele almıştır.⁸⁶

Rıza Yetişen, aynı dergide 1978 yılında yayımlanan “Naldöken Tahtacılarında Ölümünden Sonra Hayır” başlıklı yazısında, ölünün toprağa gömülüşünden itibaren

---

⁸² M. Şakir Ülkütaşır, “Tahtacılar-Coğrafi Dağılımları, Etnik Menşeleri, İçtimai Hayatları”, **Türk Kültürü Dergisi**, Ankara: 1968, C. 6, S. 71, s. 16-19.

⁸³ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacılarında Evlenme”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1976, C. 17, S. 326, s. 7767-7768.

⁸⁴ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacılarında Nişan”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1976, C. 17, S. 325, s. 7733-7734.

⁸⁵ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları: Baş Bağlama, El Öpme, Ocak Kazma”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1976, C. 17, S. 329, s. 7850-7851.

⁸⁶ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacılarında Ölüm”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1977, C. 17, S. 340, s. 8145-8146.

üçüncü, yedinci, kırkıncı gününde ve yılında hayırlar yapıldığını belirterek, hayır hazırlıkları ve yapılan uygulamalar hakkında bilgiler vermiştir.⁸⁷

Rıza Yetişen, aynı dergide 1979 yılında yayımlanan “Yerel Sözler ve Anlamları” başlıklı yazısında, Naldöken Tahtacıları arasında kullanılan yerel sözler ve anlamları hakkındaki tespitlerini sunmuştur.⁸⁸

Neriman Görgünay, 1985 yılında, **Türk Dünyası Araştırmaları** dergisinde yayımlanan “İzmir-Kemalpaşa Tahtacıları ile Yugoslavya’dan İzmir’e Gelen Göçmen Türklerin Gelenekli Gelin Giysileri” başlıklı yazısında, İzmir / Kemalpaşa çevresinde, Tahtacı Türkmenlerle, Üsküp’ün Vranofça, Debre’nin Velebardo köylerinden ve Sarıova’dan Türkiye’ye gelip İzmir’e yerleşen göçmen Türkleri incelemiş, yaptığı incelemede, gruplar arasında ayrılıklar olmakla birlikte, bazı ortak noktalar görmüştür.⁸⁹

Faruk Sümer, “Tahtacılar” isimli makalesinde, Tahtacıların adını, menşeyini, Anadolu’ya yerleşmelerini, yaşadıkları başlıca yöreleri ele almış ve atalarının XIII-XV. yüzyıllarda yaşamış olan Ağaçeriler olduğunun şüphesiz olduğunu belirtmiştir.⁹⁰

26-27 Nisan 1993 tarihinde, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ve Akdeniz Üniversitesi’nin işbirliği ile yapılan sempozyum bildirimlerine bakacak olursak; “Tahtacıların Dünyası” başlıklı bildirimde Nejat Birdoğan; Tahtacıların yaşantıları üzerinde epey bilgi olduğu; fakat, tarihleri üzerine pek bir şey olmadığı konusu ile bunun nedenlerine dikkat çekerek, Tahtacıların süreç içinde ad değiştirdiklerini, önceleri “Ağaç-Eri” diye bilinirken sonradan Farsça kökenli bir sözcüğe “tahta-tahte” “cı”, Türkçe iş ekinin ulanmasıyla “Tahtacı” olarak anılmaya başladıklarını belirtmiştir. Ayrıca, onların tarihi seyirlerine ve Anadolu’ya yerleşmelerine, inançlarına, gelenek ve göreneklerine de değinmiştir.⁹¹

---

⁸⁷ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacılarında Ölümünden Sonra Hayır”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1978, C. 18, S. 343, s. 8245-8247.

⁸⁸ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları, Yerel Sözler ve Anlamları”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1979, C. 18, S. 360, s. 8712-8713.

⁸⁹ Neriman Görgünay, “İzmir-Kemalpaşa Tahtacıları ile Yugoslavya’dan İzmir’e Gelen Göçmen Türklerin Gelenekli Gelin Giysileri”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1985, S. 34, s. 103-120.

⁹⁰ Faruk Sümer, “Tahtacılar”, **Türk Dünyası Dergisi**, İstanbul: 1993, S. 7, s. 8-12.

⁹¹ Nejat Birdoğan, “Tahtacıların Dünyası”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, Ankara: 1995, s. 9-30.

İsmail Engin, “Akçaeniş Tahtacılarında Ölü Gömme Geleneği” isimli bildirisinde; “Her Tahtacı, Alevi ve Türkmendir ama her Alevi, Tahtacı ve Türkmen değildir” genellemesinden yola çıkarak, yaşamın üç önemli döneminden biri olan ölüm ile ilgili dönemin ölü gömme geleneğini Akçaeniş Tahtacıları üzerinde incelemiş, aynı coğrafi bölgede bulunan farklı Tahtacı köylerinde bile sosyo-ekonomik ve tarihsel nedenlerden kaynaklanan bazı farklılıklar olabileceğine değinmiştir.⁹²

Giray Ercenk, “Kumluca Tahtacılarında Yağmur Duası” başlıklı bildirisinde; antik çağda Likya olarak anılan, Antalya’nın güneybatısında yer alan Kumluca ilçesine bağlı köylerde oturan insanların (bölgede Tahtacıların) dinsel törenleri ile antik çağ dinsel törenleri arasındaki benzerlik savlarının ancak üretim ve buna bağlı olarak yaşama biçimindeki benzerliklerle açıklanabileceğine değinerek, Kumluca Tahtacılarının yağmur duası için çıktıkları, bu amaçla cem yaptıkları Eren Tepesi’ndeki izlenimlerini hazırlık evresinden bitişine kadar sunmuştur.⁹³

Atilla Erden, “Tahtacıların Günümüz Kültürel Yapılarından İzlenimler” başlıklı bildirisinde; 11. yüzyıldan itibaren Asya kökenli Türkmen boylarının büyük guruplar halinde Anadolu’ya geldiklerini ve buralara kendi kültürlerini taşıdıklarını, “Ağaçeri” ve “Tahtacı” gibi adlarla tanındıklarını açıklayarak, kültürel yapıları özdeşlik gösteren Tahtacı guruplarının (Antalya-Burdur yöresi Tahtacıları, İzmir Naldöken Türkmenleri, Balıkesir, Çanakkale il sınırları içinde bulunan Kazdağı Türkmenleri) kültürel yapılarına kaba hatlarla değinmiş ve fotoğraflar sunmuştur.⁹⁴

Frederich De Jong, “Bulgaristan’daki Alevi Grupları ve Anadolu Tahtacıları” adlı bildirisinde; Bulgaristan’daki Alevilik hakkındaki araştırmalarının sonuçlarını sunmuştur. Tarihsel kaynakların, Bulgaristan’daki Alevi toplulukların Safevi Alevilerinin uzantıları olduğuna ilişkin görüşü destekleyen fazla bilgi sağlamadıklarını, buna karşın, etnoğrafik verilerin, bazı gurupların Safevi-İslami öğelerini koruduklarını, dolayısıyla Safevi köklerine dayanmalarının mümkün olduğunu açıklamıştır.⁹⁵

---

⁹² İsmail Engin, “Akçaeniş Tahtacılarında Ölü Gömme Geleneği”, **a.g.e.**, s. 37-44.

⁹³ Giray Ercenk, “Kumluca Tahtacılarında Yağmur Duası”, **a.g.e.**, s. 45-52.

⁹⁴ Atilla Erden, “Tahtacıların Günümüz Kültürel Yapılarından İzlenimler”, **a.g.e.**, s. 53-66.

⁹⁵ Frederich De Jong, “Bulgaristan’daki Alevi Grupları ve Anadolu Tahtacıları”, **a.g.e.**, s. 67-74.

Yaşar Kaya Kalafat, “Halk İnançlarımızda Hususiyle Tahtacılar Ayna” isimli bildirisinde; İslamiyetten önceki Gök Tanrı inanç sisteminde aynanın yerini ve önemini izah ederek, Tahtacı Türkmenlerinde doğum, evlilik, bereket, kurban ve ölüm gibi hayatın çeşitli safhalarındaki aynanın yerini örneklerle tespit etmiştir.⁹⁶

Anke Otter Beaujean, “Tahtacıların Kutsal Kitabı Buyruk Hakkında Birkaç Not” başlıklı bildirisinde, Tahtacılarından, Alevilik içerisinde kendine özgü bir gurup olarak bahsetmiş ve bugün Aleviler arasında “Buyruk” olarak adlandırılan en azından iki eser olduğuna değinmiştir.⁹⁷

Mehmet Fuat Bozkurt, “Tahtacı Gelenekleri ve Buyruk Arasındaki Koşutluklar” başlıklı bildirisinde, yazarı kesin bilinmemekle birlikte Bisati olduğu sanılan, Alevi yaşam biçiminin ilkelerini içeren el kitabı niteliğindeki Buyruk’un en canlı biçimde Tahtacılar arasında uygulandığını bildirmekte ve Ahmet Yesevi’nin olduğu sanılan Fakr-name ile Buyruk arasındaki benzerliklere dikkat çekmektedir. Ayrıca, Tahtacıların XI.yüzyıldan önce Anadolu’ya gelip yerleştiklerini, buna karşılık Ahmet Yesevi öğretisine bağlı kaldıklarını belirtmiştir.⁹⁸

Kristina Kehl, “Tahtacı Geleneklerinde İslam Dışı Öğeler” başlıklı bildirisinde, Tahtacıların meslek, inanç, sosyal ve ekonomik yapı kendilerine öz ve bağımsız dini merkezlere (ocaklara) sahip olmaları açısından, Alevilik içinde özel bir yere sahip olduklarını, yüzyıllar boyunca diğer Alevi topluluklarından izole oldukları için Anadolu’ya ilk geldikleri zamanlarda yaygın olan “halk dininin” özelliklerini, Tahtacı olmayan Alevilerden daha iyi koruduklarını açıklayarak, Tahtacılıkta, İslamiyet’te paraleli olmayan eski Türk-Moğol geleneklerini andıran unsurların (müsaheplik, cenaze merasimleri, kadınlı-erkekli içkili kurban törenleri) bulunduğuna değinmiştir.⁹⁹

Neriman Görgünay Kırzioğlu, “Edremit Doyran Köyü Tahtacı Türkmenleri’nde Geleneksel Evlenme Adetleri” başlıklı bildirisinin başında, Tahtacılar ve onların ataları olarak kabul ettiği “Ağaç-Eri”ler üzerine özet bilgiler sunmuştur. Doyran köyü, Tahtacı Türkmenlerindeki geleneksel evlenme aşamalarını açıklayarak, görülen bazı özelliklerin

---

⁹⁶ Yaşar Kaya Kalafat, “Halk İnançlarımızda Hususiyle Tahtacılar Ayna”, **a.g.e.**, s. 75-106.

⁹⁷ Anke Otter Beaujean, “Tahtacıların Kutsal Kitabı Buyruk Hakkında Birkaç Not”, **a.g.e.**, s. 1-8.

⁹⁸ M. Fuat Bozkurt, “Tahtacı Gelenekleri ve Buyruk Arasındaki Koşutluklar”, **a.g.e.**, s. 31-35.

⁹⁹ Kristina Kehl, “Tahtacı Geleneklerinde İslam Dışı Öğeler”, **a.g.e.**, s. 106-114.

bütün Türkmenlerde, Doğu'da ve Batı'da geleneksel evlenmelerde değişmez özellikler olduğunu vurgulamıştır.¹⁰⁰

Ahmet Yaşar Ocak, "Türkiye'de Aleviliğin Sosyo-Kültürel Problemleri Üzerine Bir Yaklaşım Denemesi ve Bazı Düşünceler" başlıklı bildirisinde, Türkiye'de Aleviliğin ve Alevi toplumunun, bugünkü durumu itibariyle çok ciddi bir takım siyasi, sosyo-ekonomik ve özellikle de sosyo-kültürel problemlerle iç içe bulunduğuna dikkat çekerek, bu problemleri halletmek için de öncelikle tarihine, bu tarihin ördüğü inanç sistemine ve bu sistemin yarattığı kültüre olan yaklaşımını, modern bilimsel metotlarla bir eleştiri süzgecinden geçirmesini ve Sunnilerle barış içinde yaşama yollarının aranmasını dile getirmiştir.¹⁰¹

İsmail Engin, 1995 yılında, **Toplumsal Tarih** dergisinde yayımlanan "Tahtacılar: Kimdir ve Kökenleri Nereden Gelir? – I" başlıklı yazısında; 1880'li yıllarla, 1930'lu yıllar arasında Tahtacıların kim ve kökenlerinin ne olduğu konusunda ortaya atılan, zaman zaman gerçek Tahtacı kimliğiyle uzaktan yakından ilgisi olmadığını düşündüğü "Tahtacı imgesini" yansıtan tezleri ele almaktadır.¹⁰²

İsmail Engin, 1996 yılında, **Toplumsal Tarih** dergisinde yayımlanan "Tahtacılar: Kimdir ve Kökenleri Nereden Gelir? -2" başlıklı yazısında; Tahtacıların tarihsel süreç içinde farklı kimliklerle (İranlı/Acem-Abdal-Kıpti) özdeşleşmelerini, nedenleri ve sonuçlarıyla ele almaktadır.¹⁰³

Zeynel Gül, "Anadolu Aleviliğinin Özünü Bozmadan Yaşatan Toplum: Tahtacılar" isimli makalesinde; "Tahtacı" sözcüğünün yazılı ve sözlü kaynaklardaki anlamı üzerinde durarak, daha önce "Ağaçeri" olarak anıldıklarına dair bilgiler vermiş ve Anadolu'da yaşadıkları yörelere dikkat çekmiştir. Ayrıca Tahtacıların, Alevi geleneklerine çok sıkı bağlı olduklarına değinerek; bebek, çocuk, baş bağı, ikrar ve cem,

---

¹⁰⁰ Neriman Görgünay Kırzioğlu, "Edremit Doyran Köyü Tahtacı Türkmenlerinde Geleneksel Evlenme Adetleri", **a.g.e.**, s. 133-148.

¹⁰¹ Ahmet Yaşar Ocak, "Türkiye'de Aleviliğin Sosyo-Kültürel Problemleri Üzerine Bir Yaklaşım Denemesi ve Bazı Düşünceler", **a.g.e.**, s. 149-156.

¹⁰² İsmail Engin, "Tahtacılar: Kimdir ve Kökenleri Nereden Gelir? –1", **Toplumsal Tarih Dergisi**, İstanbul: 1995, C. 4, S. 24, s. 48-50.

¹⁰³ İsmail Engin, "Tahtacılar: Kimdir ve Kökenleri Nereden Gelir? –2", (İstanbul), **Toplumsal Tarih Dergisi**, İstanbul: 1996, C. 5, S. 25, s. 46-51.

ölüm, musahiplik, dedelik, ocak, Nevruz, Hıdırellez bayramı gelenekleri hakkında açıklayıcı bilgiler vermiştir.¹⁰⁴

Harun Güngör, “Acari Kelimesi Üzerine” isimli makalesinde; “Ağaç-Eri”lerle, Mani dini arasında bir ilişki olduğunu, “Acari” kelimesinin Sanskritçe olmayıp “Ağaçeri” kelimesiyle aynı olduğunu ancak, Arapça yazım kurallarından dolayı kelimenin “Acari” şekline dönüştüğünü belirtmiştir. Ayrıca günümüzde Tahtacılar ismiyle anılan Ağaç-Eriler’in, kazı kutsal bir hayvan olarak kabul ettiklerine ve çember veya üçgen içine çizilmiş kaz ayağını amblem olarak kullandıklarına değinmiştir.¹⁰⁵

Nilgün Çıblak, “İçel Tahtacı Kültürü’nde Terim, Kavram ve Adlar Üzerine Bir Deneme” başlıklı yazısında, Tahtacıların Oğuz Türkmenlerinden olduğunu, yazılı kaynaklarda “Tahtacı” adına ilk olarak 16.yy. da Osmanlı vergi nüfusu tahrir defterinde “Cemaat-ı Tahtacıyan” şeklinde rastlandığını, Türkçe’den başka hiçbir dil bilmeyen ve Orta Asya Türk örf ve adetlerini hala en saf şekliyle temsil eden Tahtacıların kökeni hakkında henüz bir görüş birliğine varılamamış olmasına karşın, bu topluluğun Moğol istilası sırasında Anadolu’ya gelen, burada da aynı tehlike ile karşılaştıkları için Suriye ve Irak’a geçen Ağaçeriler’in torunları olduğu görüşünün hakim görüş olarak karşımıza çıktığını belirtmiştir. Ayrıca, Tahtacıların genel olarak Anadolu’daki başlıca yerleşim yerlerine değinmiş ve inceleme alanı olan İçel’deki başlıca yerleşim alanlarını merkez ilçeden başlamak üzere sıralamıştır.¹⁰⁶

İsmail Engin, “Tahtacı Tarihine Dair” isimli makalesinde, Tahtacıların Alevi bir cemaat ve Türkmen bir topluluk olmaları niteliğiyle ya da hem dini hem de etnik özellikleriyle dikkat çektiklerini, bu anlamda homojen ve kapalı bir yapıya sahip olduklarını belirtmiştir. Tahtacıların kim oldukları konusunda ileri sürülen görüşleri ve yapılan çalışmaları yorumlayarak, onları Küçük-Asya eski halkları, Hititli Lykienlerin devamı, İranlı – Acem, Abdal – Kıpti, Çepni, Salur gibi değerlendiren tezleri bir tarafa

---

¹⁰⁴ Zeynel Gül, “Anadolu Aleviliğinin Özünü Bozmadan Yaşatan Toplum: Tahtacılar”, **Alevilik Araştırmaları 1**, İstanbul: 1998, s. 175-182.

¹⁰⁵ Harun Güngör, “Acari Kelimesi Üzerine”, Bu makale daha önce sırasıyla aynı adla önce, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1988, S. 57, s. 187-189’da ve yazarın **Türk Bodun Bilimi Araştırmaları**, Kayseri: 1998, s. 143-147) adlı eserinde yayımlanmıştır.

¹⁰⁶ Nilgün Çıblak, “İçel Tahtacı Kültürü’nde Terim, Kavram ve Adlar Üzerine Bir Deneme”, **Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı 26-28 Mayıs 2000**.

birakarak, Baha Sait – Jean – Paul Roux ekseninde gelişen ve onları Türkmen olarak niteleyen tanımlamayı kabul etmiştir.¹⁰⁷

3. Dergiler

a. Nefes:

Yaptığımız saha araştırmaları ışığındaki tespitlerimize dayanarak, semahların Tahtacı dinsel törenlerinin en önemli parçalarından biri olduğunu söyleyebiliriz. **Nefes** adlı derginin 1. 2. 3. 4. 5. ve 6. sayılarında Nasuh Barın, “ayin-i cem”in önemli hizmetlerinden biri olan semah olgusunun kökenine, gelişimine ve türlerine ait bilgiler vererek, bu bilgileri, notalar, dans yazısı, kareografik konumlar ve fotoğraflarla desteklemiş ve semahlarla ilgili yazarı bilinmeyen en eski el yazması risaleye (XV.yy) değinmiştir. Semah türlerinden bahsederken, Fethiye yöresindeki Tahtacıların, kadın-erkek birlikte döndükleri “Fethiye Semahı”na yer vermiştir.¹⁰⁸

Nefes dergisinin 3. sayısında, yöresel köşede yayımlanan “Köyde Kurulmuş Etnografya Müzesi” başlığı altında, Balıkesir’in Edremit ilçesine bağlı Kazdağı eteklerinde kurulan, halkının tamamını Tahtacılar denilen Alevilerin oluşturduğu belirtilen, Tahtakuşlar köyünde bulunan, yaklaşık kırk yıllık bir birikimin ürünü olan bir köylü ailesinin kurduğu, köy müzesine yer verilmiştir. Burada, geçmişte Ağaçeriler adıyla anılan Tahtacıların, bölgeye gelişleri, mücadeleleri, yerleşim yerleri ve yaşam tarzları hakkında bilgiler verilerek, Tahtacılar arasında, Ali sevgisine dayanan ünlü “Sarı Kız” efsanesine değinilmiştir.¹⁰⁹

Bedri Noyan, **Nefes** dergisinin 9. ve 10. sayılarında, “Hıdırellez” başlığı altında; ölümsüzlüklerine inanılan Hızır ve İlyas adlı iki Peygamberin, her yıl baharın başladığı mevsimde (23 Nisan Rumi-6 Mayıs Miladi) günü buluştuklarına ilişkin efsaneleri

---

¹⁰⁷ İsmail Engin, “Tahtacı Tarihine Dair”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 35, s. 15-16.

¹⁰⁸ Nasuh Barın, “Semahlar (I)”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1993, S. 1, s. 32-34; Nasuh Barın, “Semahlar-1 Totem-Tabu-Hekim (Şaman)”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1993, S. 2, s. 18-21; Nasuh Barın, “Semahlar-3 İbadet”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 3, s. 17-20; Nasuh Barın, “Semahlar-4 Pirlar ve Semah”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 4, s. 37-41; Nasuh Barın, “Semahlardan Bir Örnek, Erzincan Kırklar Semahı – 5”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 5, s. 42-46. Nasuh Barın, “Semahlar”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 6, s. 29-32.

¹⁰⁹ “Köyde Kurulmuş Etnografya Müzesi”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 3, s. 29-30.

değerlendirmiş; Türk halkının bugünü bayram eder gibi karşıladığına değinirken, Tahtacılar da Hıdırellez sabahı gün doğmadan kadınlar ve çoğunlukla genç kızların kırlara çıktığını, kır çiçekleri topladıklarını, bunları demetler halinde sokak kapısının dış tarafına astıklarını, bunları toplarken ve asarken dileklerini söyleyerek dua ettiklerini, eskiden kurbanların tıglanıp ziyafetler verildiğini ve akşam da ayin-i cemler yapıldığını belirtmiştir.¹¹⁰

Murat Küçük, **Nefes** dergisinin 10. sayısında, “İzmir Kıyısındaki Alevi Köyünden Bugünün Şehrine Narlıdere” başlığı altında, iki yüzyıl kadar önce göçebe Tahtacı aşiretleri tarafından kurulan Narlıdere köyünün Yanyatır Ocağı’nın merkezi olduğuna ve Tahtacı köyleri arasında ayrıcalıklı bir konumu olduğuna değinerek, odun satmaya giden Tahtacıların, dağın bitip de düzün başladığı yerde, “Narlı” bir “dere”nin kıyısında konakladıklarını, bir süre sonra yanbaşılarına bir başka Alevi ve Türkmen aşireti olan Bayatların kurulduğunu, XIX.yüzyılın sonlarında, İzmir’de Bayat ve Tahtacı aşiretleri arasında ilginç bir iş bölümü başladığını, her iki topluluğun da Alevi ve Türkmen ancak Bayatların talibi olduğu ocağın farklı olduğunu belirtmiştir.¹¹¹

Nefes dergisinin 13. sayısının araştırma köşesinde Murat Küçük, “Naldöken” başlığı altında, Ege’nin tipik Tahtacı köyü olan Naldöken’in yeri, tarihi ve köye ilk yerleşenler hakkında bilgiler vererek, şehirlinin değerleriyle uyuşmayan Tahtacıların, hakkında türlü iftira ve dedikodu çoğaltıp yayan yerleşik Sunni ile arasındaki mesafeyi korurken, inancı konusunda yargıda bulunmayan Rumlarla yakınlaştığını belirtmiştir.¹¹²

Murat Küçük, **Nefes** dergisinin 14. sayısında yayımlanan, “Narlıdere Mürşit Evi” adlı yazısında, Toroslardan Kuzey Ege kıyılarına kadar yayılmış Tahtacı aşiretlerinin, mürşit evi Aydın Reşadiye’de bulunan Hacı Emirli Ocağı ve mürşit evi İzmir Narlıdere’de bulunan Yanyatır Ocağı olmak üzere iki dede ocağına bağlı olduklarını belirtmiş; mürşit evinin en önemli işlevinin, yıl sorgularının burada

---

¹¹⁰ Bedri Noyan, “Hıdırellez-1”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 9, s. 43-45; Bedri Noyan, “Hıdırellez-2”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 10, s. 42-45.

¹¹¹ Murat Küçük, “Narlıdere”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S.10, s. 37-41.

¹¹² Murat Küçük, “Naldöken”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 13, s. 45-47.

yapılması olduğuna değinmiş ve bu sorguların ne zaman, nasıl yapıldığına dair açıklamalarda bulunmuştur.¹¹³

Necati Üçyıldız, **Nefes** dergisinin 14. sayısında yayımlanan, “Semahlarımız” başlıklı yazısında, semahların cemdeki yerine, önemine ve oynanış biçimine değinerek, inanış bağlarına göre semahları “Tarikat ve İçeri Semahları” olarak ikiye ayırmış, tarikat semahına geçişin mengi ile olduğunu, özellikle Tahtacılar da menginin bir simge olduğunu belirtmiştir.¹¹⁴

Saha araştırmalarımız sırasındaki sohbetlerimize konu olan “aşure geleneği” ile ilgili olarak, **Nefes** dergisinin 19. sayısında yayımlanan, “Anadolu Aleviliğinde Aşure Geleneği” başlıklı yazıda, Anadolu Aleviliğinde aşurenin, Şiilerde olduğu gibi Muharrem’in onuncu günü değil, on ikinci günü yapıldığı, Kurban Bayramı’ndan itibaren 17 gün sayılarak Muharrem orucu tutulmaya başlandığı, orucun On İki İmamlar için 12 gün tutulduğu, 11 tıraş 12 aş diyerek, orucun on birinci günü tıraş olup temizlendiği, on ikinci günü ise aş yani aşure pişirildiği ve orucun, o gün pişirilen aşurenin yenilmesiyle açıldığı anlatılmaktadır.¹¹⁵

Esat Korkmaz, **Nefes** dergisinin 19. 20. 21. ve 22. sayılarında, derlemelerimiz sırasında kaynak şahısların zaman zaman atıflarda buldukları, nasip almış bir Alevinin, Alevi süreğinde geçtiği aşamaları içeren “Dört Kapı Kırk Makam” öğretisini irdelemiştir. İnsan-ı kamil aşamaları sıralamasında sırasıyla; insanın kendini eğitime evresi; *şariat*, bu yolun kurallarını, ilkelerini ve törenlerini öğrenme, Hakk yolunu bulma evresi; *tarikât*, gönül yolunda en yüce düzeye ulaşma, tanrısal sırlara erime evresi; *marifet*, ve Hakk’ı görme, tanrısal alemin gücü içinde erime evresi; *hakikat* kapılarını ve makamlarını detaylı olarak ele almaktadır.¹¹⁶

---

¹¹³ Murat Küçük, “Narlidere Mürşit Evi”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 14, s. 52-54.

¹¹⁴ Necati Üçyıldız, “Semahlarımız”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 14, s. 58-59.

¹¹⁵ Piri Er, “Anadolu Aleviliğinde Aşure Geleneği”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 19, s. 36-37.

¹¹⁶ Esat Korkmaz, “Dört Kapı Kırk Makam I”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 19, s. 14-18; Esat Korkmaz, “Dört Kapı Kırk Makam II”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 20, s. 7-9; Esat Korkmaz, “Dört Kapı Kırk Makam III”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 21, s. 8-9; Esat Korkmaz, “Dört Kapı Kırk Makam IV”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 22, s. 4-6.

İsmail Engin, **Nefes** dergisinin 22. sayısında, “Akçaeniş Tahtacılarında Ölü Gömme Geleneği” başlığı altında; Antalya Elmalı’nın Akçay bucağına bağlı bir Tahtacı köyü olan Akçaeniş köyünde ölü gömme geleneğini incelemiştir.¹¹⁷

Araştırma bölgemizdeki sohbet konularından olan “Dede ve Dedelik Kurumu” ile ilgili olarak, **Nefes** dergisinin 25. sayısında, Hayri Dede “Alevilikte Dedelik Kurumu” başlığı altında, dede olmanın şartları (peygamber soyundan olmak, eline, beline, diline sahip olmak) ve dedenin geçimi konusunda açıklamalarda bulunmuştur.¹¹⁸

Altan Gökalp, **Nefes** dergisinin 28. sayısında, “Çepniler’de Eş Seçimi ve Evlilik Törenleri” adlı yazısında; Tahtacılar gibi göçebe bir Türkmen topluluğu olan ve yakın bir tarihte yerleşik yaşama geçen Çepniler’in eş seçimi ve evlilik törenleri hakkında açıklamalarda bulunurken, Çepnilerle komşuları Tahtacılar arasında kız kaçırma yoluyla bazı evliliklerin olduğunu ancak bu kız kaçırma olaylarının kan davalarına yol açmadığı gibi kaçan kızların da düşkün sayılmadıklarını belirtmiştir.¹¹⁹

Altan Gökalp, **Nefes** dergisinin 31. sayısında, “Çepniler’de Kabilesel, Topraksal ve Siyasal Bağlar II” başlıklı yazısında; Çepnilerin siyasal kabile ilişkilerinin Tahtacılar, Abdallar ve Evcilerden oluştuğunu, bazen Ağaçeri adıyla anılan Tahtacıların, odunculukta uzmanlaşmış bir çeşit kast oluşturduklarını ve halkın gözünde Kızılbaş prototipini simgelediklerini, bu iki terimin eş anlamlı olarak kullanılabildiğini belirterek, bu üç toplulukla yapılan evliliklerin Çepni kabile topluluğu düzeyindeki katı endogomi kuralına aykırı düşmeyen tek istisna olduğunu açıklamıştır.¹²⁰

Burhan Kocadağ, **Nefes** dergisinin 32. sayısında, “Alevilerde Sema” başlığı altında; “sema” sözcüğünün sözlük anlamı üzerinde durarak, “sema”nın Şamanizm dinindeki raks ve musikinin İslamlaştırılmış bir şekli olduğunu belirtmiş, kadınların

---

¹¹⁷ İsmail Engin, “Akçaeniş Tahtacılarında Ölü Gömme Geleneği”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 22, s. 16-19.

¹¹⁸ Hayri Dede, “Alevilikte Dedelik Kurumu”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 25, s. 14-15.

¹¹⁹ Altan Gökalp, “Çepniler’de Eş Seçimi ve Evlilik Törenleri”, Çev. Hakan Yücel, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 28, s. 23-27.

¹²⁰ Altan Gökalp, “Çepniler’de Kabilesel, Topraksal ve Siyasal Bağlar-II”, Çev. Hakan Yücel, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 31, s. 29-31.

cem'e alınmaları, cem'de içkinin bulunması, nefes okunması ve dervişlerin bellerine şed, muhiplerin tülbent bağlamaları üzerine söylenen rivayetleri değerlendirmiştir.¹²¹

Nefes dergisinin 32. sayısında Nejat Birdoğan, "İslamda Dans / Raks Anlayışı / Alevilerde Semah Kutsallığı" adlı yazısında, semahların kaynağını Muhammet -Ali – Miraç ve Kırklar Meclisi'nde bir tek üzüm tanesinin suyu ile herkesin mest olup semaha durmalarında aramanın anlamsız olduğunu belirterek, olayın kökenini Şaman inancı ile Zerdüş'tininde aramak gerektiğini belirtmiştir.¹²²

Burhan Kocadağ, **Nefes** dergisinin 33. sayısında, "Alevilik ve Bektaşilikte Kadın" başlığı altında, İslamiyetin kabulünden önce Türkler arasında tam anlamı ile kadın erkek eşitliği olduğunu belirterek, İslamiyetin kabulünden sonra Alevi-Bektaşi kesiminde bu durumun değişmediğine ancak Sünniliği seçen kesimde kadının sosyal konumunun Ortodoks Sünni anlayışa göre düzenlendiğine, bu köklü değişimin kadını adeta toplumsal hayattan tecrit ettiğine değinmiştir.¹²³

Saha araştırmalarımız sırasında gözümüze çarpan en önemli durumlardan biri de sohbet ettiğimiz hemen hemen her kaynak şahsın bağlama çalma yeteneğinin olmasıydı. Konuyla ilgili olarak, **Nefes** dergisinin 34. sayısında M. Kazım Engin, "Alevi ve Bağlama" adlı yazısında, yüzyıllar boyunca yazılı kaynakları zorla elinden alınan, tüketilen Alevi-Bektaşi felsefesinin zorunlu olarak sözlü anlatım yoluna gittiğini, bu sözlü aktarımın dedeler, zakirler, ozanlar, dervişler yoluyla bugünlere getirildiğini, bunun için yüzyıllardır bağlamaya "Telli Kuran" denildiğini, sazın cemin temel direği olduğunu belirtmiştir.¹²⁴

Fethiye / Foça Mahallesi'nde sohbet ettiğimiz emekli astsubay Ahmet Eraslan'ın sık sık dile getirdiği, Tahtacı toplumunda her şeyin Türkçe olduğu ve Türkçe olmayan bir ibadetin düşünülemediği konusunda, **Nefes** dergisinin 37. sayısında Burhan Kocadağ, "Alevilik-Bektaşilikte Türk Dilinin Önemi" adlı yazısında, Alevi ve Bektaşilerin ibadet dillerinin Türkçe olduğunu, ozanların da nefes, mersiye ve

---

¹²¹ Burhan Kocadağ, "Alevilerde Sema", **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 32, s. 39-40.

¹²² Nejat Birdoğan, "İslamda Dans/Raks Anlayışı / Alevilerde Semah Kutsallığı", **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 32, s. 41-44.

¹²³ Burhan Kocadağ, "Alevilik ve Bektaşilikte Kadın", **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 33, s. 45-47.

¹²⁴ M. Kazım Engin, "Alevi ve Bağlama", **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 34, s. 49.

deyişlerini Türkçe yazıp, sazlarının kendine özgü nağmelerinde Türkçe söylediklerini belirterek, Alevi ve Bektaşî edebiyatının Türk halk edebiyatının temel taşı ve özü olduğunu söylemiştir.¹²⁵

b. Cem:

Saha araştırmalarımız sırasında, gerek kaynak şahısların evleri, gerekse cem evlerinde, Hz. Ali'nin ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin resimlerinin yanında mutlaka Atatürk'ün bir portresinin asılı olduğunu gördük. **Cem** dergisinin 2. sayısında, Cemal Şener "Laiklik-Alevilik İlişkisi" başlığı altında, Alevilerin laiklik ve Atatürk'e yaklaşımlarındaki düşünce temellerine değinmiştir.¹²⁶

Sohbet konumuz "oruç" olunca, kaynak şahıslarımız, on iki gün tuttıkları Muharrem Orucu'nu dile getirmişlerdir. **Cem** dergisinin 3. sayısında Hasan Meşeli, "Muharrem Orucu" adlı yazısında, 10 Muharrem gününün, Hz. Hüseyin ve Ehli Beyt aşkına 12 gün matem yapılarak, oruç tutularak, dünyanın zevk ve sefasından el etek çekilip Allah'a ibadet edilerek geçirilen günler olduğunu yazmaktadır.¹²⁷

Baki Öz, **Cem** dergisinin 4. ve 5. sayılarında, "Türk Tarihinde Alevi-Türkmen'in Konumu I, II" başlıklı yazılarında, X.-XI.yüzyıllar koşullarında biçimlenen Türk siyasal birimlerinde, yani kurulan Türk devletlerinde tümüyle kurucu öge Türk-Türkmen-Alevi'nin ne ölçüde dışlandığını, baskı altında tutulup bir "azınlık" konumuna sokulduğunu, yönetimden uzaklaştırıldığını, Anadolu'nun Osmanlı'nın bir sömürü alanına getirildiğini belge ve kanıtlarla açıklamaya çalışmıştır.¹²⁸

Necati Üçyıldız, **Cem** dergisinin 7. sayısında, "Taşeli Yöresinde Tahtacı Türkmenlerinde Gelenekler" adlı yazısında, Horasan'dan kalkıp, Akdeniz'de Torosların gümr ormanlarına sığınan, gereksinimlerini gidermek için orman işçiliğiyle uğraşp "Tahtacı" olarak simgelenen, gelenekleri günümüze kadar gelen Türkmen obalarından

---

¹²⁵ Burhan Kocadağ, "Alevilik-Bektaşilikte Türk Dilinin Önemi", **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 37, s. 39-41.

¹²⁶ Cemal Şener, "Laiklik-Alevilik İlişkisi", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1991, S. 2, s. 39-41.

¹²⁷ Hasan Meşeli, "Muharrem Orucu", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1991, S. 3, s. 22-23.

¹²⁸ Baki Öz, "Türk Tarihinde Alevi-Türkmen'in Konumu (1)", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1991, S. 4, s. 43-46; Baki Öz, "Türk Tarihinde Alevi-Türkmen'in Konumu (2)", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1991, S. 5, s. 52-55.

Alevi inançtaki Tahtacıların bazı geleneklerini (kurban kesme, oruç, hukuk, cenaze törenleri, askerlik, oyunlar, ağıtlar) sunmuştur.¹²⁹

Araştırma bölgemizdeki sohbetlerimiz sırasında, kaynak şahıslarımızın tamamı tavşana, hayvanların en pisi olarak bakmışlar, tavşan etini yemediklerini, varlığını uğursuzluk saydıklarını, ona yakın olmaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. **Cem** dergisinin 8. sayısında Jean-Paul Roux, “Türk İnançında Tavşanın Yeri” başlıklı yazısında; oduncu göçebelerden olan Toroslardaki Tahtacılar arasında tavşan hakkındaki yaygın öykülere kısaca değinmiş, Alevi ve Bektaşî düşüncesindeki tavşanı cezalandıran yasakçı anlayışı, Anadolu Sünnileri, Orta Asya ve Sibirya halklarının tavşana bakışını eski Türk metinlerinden de yola çıkarak değerlendirmiştir.¹³⁰

Baki Öz, **Cem** dergisinin 10. sayısında, “Dede Korkud’da Alevi-Bektaşî İzler” adlı yazısında; Dede Korkut Destanı ile Alevi-Bektaşî kaynaklarındaki bazı iz düşümlerden yola çıkarak, Oğuz Türkmen kaynaklarının Alevi-Bektaşî kaynaklarını etkilediği sonucuna varmıştır.¹³¹

Kısa adı ile “Buyruk” olarak bilinen, Alevilerce Kur’an’ı açıklayan ve tamamlayan bir kitap olarak benimsenen eser hakkında, **Cem** dergisinin 12. sayısında Fuat Bozkurt, “Buyruk Üzerine” başlığı altında, eserin adı, yazarı, içeriği, işlevi, yazmaları ve baskıları hakkında bilgiler vermiştir.¹³²

Bedri Noyan, **Cem** dergisinin 16., 17., 18., 19., 21. ve 22. sayılarında, “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan” başlığı altında, köylerde ve Tahtacılarda Hakk’a yürüyen bir “can” için yapılan işlemler, gusul, tabutun götürülüşü, kabir, cenaze namazı, defin, defin sonrası, hayır aşısı, lokma, lokma erkanı gibi konularda bilgiler vermektedir.¹³³

---

¹²⁹ Necati Üçyıldız, “Taşeli Yöresinde Tahtacı Türkmenlerinde Gelenekler”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1991, S. 7, s. 25-28.

¹³⁰ Jean-Paul Raux, “Türk İnançında Tavşanın Yeri”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 8, s. 42-45.

¹³¹ Baki Öz, “Dede Korkud’da Alevi-Bektaşî İzler”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S.10, s. 26-28.

¹³² Fuat Bozkurt, “Buyruk Üzerine”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 12, s. 16-20.

¹³³ Bedri Noyan, “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (I)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 16, s. 19-21; Bedri Noyan, “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (II)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 17, s. 32-36; Bedri Noyan, “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (III)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 18, s. 39-42; Bedri Noyan, “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (IV)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 19, s. 34-36; Bedri Noyan, “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (V)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1993, S. 21, s. 47-48; Bedri Noyan, “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (VI)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1993, S. 22, s. 27-29.

Cem dergisinin 25. sayısında Bedri Noyan, “Bektaşî ve Alevilerde Muharrem Ayini, Aşure ve Matem Erkanı (1)” adlı yazısında, araştırma bölgemizdeki sohbetlerimize konu olan su orucunun, ne zaman ve niçin tutulduğu, oruca nasıl niyet edildiği, muharremin onuncu günü sabahı okunacak tercüman, İmam Hüseyin aşî (Aşure) yemeden önce okunacak tercüman ve aşure yendikten sonra okunacak Gülbank hakkında açıklamalarda bulunmuştur.¹³⁴

A. Ağa Varlık, **Cem** dergisinin 29. sayısında, “İbadet Yerlerinde Mum Yakmak” başlıklı yazısında, kaynak şahıslarımızın öfkeyle karşı çıktıkları “mum söndü” olayına açıklık getirmiş, ibadet yerlerinde mum yakmanın Kur’an-ı Kerim’in bir hükmü olduğunu ve bütün dinlerde kutsal olduğunu belirtmiştir.¹³⁵

Veli Asan, **Cem** dergisinin 31. sayısında, “Tahtacı Türkmenler I Biten Yanyatır (Narlidere) Dedeliği”, başlıklı yazısında; Tahtacıların Anadolu’ya gelişleri, Orta Asya’daki adları, geçimlerini ne ile sürdürdükleri ve Anadolu’daki yerleşim yerleri hakkında bilgiler vererek, Yanyatır (Narlidere) dedeliği hakkında açıklamalarda bulunmaktadır.¹³⁶

Cem dergisinin 32. sayısında Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler II Ulusal Türk Balesi ve Samah” başlıklı yazısında, uluslar arası evrensel düzeye sunabileceğimiz bir Ulusal Türk Balesi’nin henüz olmadığını, bu balenin kaynağının, diğer oyunlarımızın yanında, ağırlıklı olarak Samahlar olduğunu, özellikle Tahtacı Türkmenlerde (özü bozulmamak kaydı ile) samahın bir de eğlence olarak yapıldığını belirtmektedir.¹³⁷

Cem dergisinin 25. sayısından 40. sayısına kadar aralıksız yayımlanan, uzun bir süre ara verildikten sonra 46. sayıda sürdürülen; ancak, devam ettirilemeyen dergilerde, Alevi literatüründe yer alan Alevi inancı, düşüncesi, tarihi ve hayatı ile ilgili ansiklopedik bilgiler, alfabetik dizi ile yayımlanmıştır. Bu dergilerin 32. ve 33.

---

¹³⁴ Bedri Noyan, “Bektaşî ve Alevilerde Muharrem Ayini, Aşure ve Matem Erkanı (I)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1993, S. 25, s. 12-13.

¹³⁵ A. Ağa Varlık, “İbadet Yerlerinde Mum Yakmak”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1993, S. 29, s. 41-42.

¹³⁶ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler I Biten Yanyatır (Narlidere) Dedeliği”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1993, S. 31, s. 44-45.

¹³⁷ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler II Ulusal Türk Balesi ve Semah”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 32, s. 26-28.

sayılarında, Ağaçeriler (Tahtacılar) maddesinde, sözcüğün gerçek ve terim anlamı üzerinde durularak, yazılı kaynaklarda ne şekilde geçtiği, Anadolu'ya gelişleri ve yerleşim yerleri, geçimlerini ne ile karşıladıkları, mensup oldukları kollar ve bu kolların başlıca oymakları hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.¹³⁸

Veli Asan, **Cem** dergisinin 33. sayısında yayımlanan, “Tahtacı Türkmenler III Orta Asya Türklerinin Anadolu'daki Ucu Tahtacı Türkmenler” başlıklı yazısında, Anadolu'da yaşayan ve Ortaasya Türklerinin ucu olan Tahtacı Türkmenlerin Alevi olmakla birlikte Sünnilerle tam bir uyum içinde olduklarını belirterek, aynı töre, aynı dil ve aynı inancı (İslam'daki mezhep ayrılığı kaideyi bozmaz) paylaşanların, birbirlerinin duygu ve düşüncelerine saygılı olmaları gerektiğine değinmiştir.¹³⁹

Cem dergisinin 34. sayısında Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler IV Tahtacılar da Ağıt” adlı yazısında, konar göçer bir hayattan yerleşik düzene geçildikten sonra ölü başı törenlerinde ufak değişiklikler olsa da saz eşliğinde doğaçtan ağıt yakma geleneğinin sürmekte olduğunu belirterek, Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki (Antalya Kızılarık Tahtacıları, Antalya Elmalı Akçaenış Tahtacıları) Tahtacı uygulamalarını örneklerle açıklamıştır.¹⁴⁰

Veli Asan, **Cem** dergisinin 36. sayısında, “Tahtacı Türkmenler V Tapınmada Öz Türkçe” başlıklı yazısında, Tahtacı Türkmen toplumunda, tapınmada önderlik yapan Dedelerin geniş halk kitlelerine kültürü “Öz Türkçe” ile götürdüklerini, iletişimi bu araçla sağladıklarını, Tahtacı insanının anlamını bilmediği hiçbir duaya “Allah Eyvallah (Amin)” demeyeceğini belirtmiştir.¹⁴¹

Bedri Noyan, **Cem** dergisinin 37. sayısında, “Bektaşî ve Alevilerde Muharrem Ayini, Aşure ve Matem Erkanı”nı anlatırken Tahtacılar da değinmiştir.¹⁴²

---

¹³⁸ Hazırlayan: A.Ö., “A'dan Z'ye Alevilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 32, s. 63-64 ; Hazırlayan: A.Ö., “A'dan Z'ye Alevilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 33, s. 62.

¹³⁹ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler III Ortaasya Türklerinin Anadolu'daki Ucu Tahtacı Türkmenler”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 33, s. 50-51.

¹⁴⁰ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler IV Tahtacılar da Ağıt”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 34, s. 46-48.

¹⁴¹ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler V Tapınmada Öz Türkçe”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 36, s. 23-26.

¹⁴² Bedri Noyan, “Bektaşî ve Alevilerde Muharrem Ayini, Aşure ve Matem Erkanı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 37, s. 5-9.

Veli Asan, **Cem** dergisinin 38. sayısında, “Tahtacı Türkmenler VI Oruç ve Kerbela” başlığı altında, Tahtacı Türkmenlerde orucun gerekçesi ve oruç tutma koşullarını açıklayarak, “oruç satın almak” ve “uğundurmaya gitmek” kavramlarına açıklık getirmiştir.¹⁴³

Bedri Noyan, **Cem** dergisinin 40. sayısında, araştırma bölgemizdeki yerleşim birimlerinin bazılarında bulunan cem evi (meydan) ve cami ile ilgili olarak “Cemevi (Meydan) ve Cami” başlıklı yazısında, Alevilerde resmi tören yapılan, erkan sürülen oda veya salon “Meydan ev”i, “Meydan odası”, “İbadet Meydanı”, “Erenler Meydanı”, “Kırklar Meydanı” ile cami arasındaki özelliklere değinmiştir.¹⁴⁴

Araştırma bölgemizdeki sohbetlerimiz sırasında, özellikle 60 yaşın üzerindeki kaynak şahıslarımızın, Hızır Orucu’nun bir an önce gelmesini beklediklerini gördük. Konuyla ilgili olarak **Cem** dergisinin 44. ve 45. sayılarında Mehmet Yaman, “(13-14-15 Şubat Hızır Orucu’nu Karşılama...) Hazret-i Hızır, Hızır-İlyas, Hızır Orucu ve Hıdırellez Bayramı I, II” başlığı altında; Hızır Orucu’nun ne olduğu, ne zaman tutulduğu hakkında bilgiler vererek, Kur’an-ı Kerim’de, hadis kaynaklarında ve tasavvufta zikrolunan açıklamalara yer vermiştir.¹⁴⁵

Saha araştırmalarımız sırasında, kaynak şahıslarımızın her birinin bir müsahip kardeşi olduğunu öğrendik. Muharrem N. Orhan, **Cem** dergisinin 47. sayısında “Müsahip Kardeşlerin Birbirine Karşı Yükümlülükleri”ni anlatmıştır.¹⁴⁶

Veli Asan, **Cem** dergisinin 47. sayısında, “Tahtacılar’da Din, Cem, Cemevi, Kurban ve İbadet” konusunu ele almıştır.¹⁴⁷

Veli Asan, **Cem** dergisinin 48. sayısında, “Tahtacı Türkmenler VIII İkrar” başlığı altında, “ikrar” sözcüğünün anlamı ve Türkmenlerin hakanlarını seçerken

---

¹⁴³ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler VI Oruç ve Kerbela”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 38, s. 32-34

¹⁴⁴ Bedri Noyan, “Cemevi (Meydan) ve Cami”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 40, s. 5-6.

¹⁴⁵ Mehmet Yaman, “(13-14-15 Şubat Hızır Orucu’nu Karşılama...) Hazret-i Hızır-Hızır-İlyas, Hızır Orucu ve Hıdırellez Bayramı (I)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 44, s. 32-34; Mehmet Yaman, “(13-14-15 Şubat Hızır Orucu’nu Karşılama...) Hazrett-i Hızır-Hızır-İlyas, Hızır Orucu ve Hıdırellez Bayramı (II)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 45, s. 33-35.

¹⁴⁶ Muharrem N. Orhan, “Müsahip Kardeşlerin Birbirine Karşı Yükümlülükleri”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 47, s. 29-31.

¹⁴⁷ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler VII Tahtacılar’da Din, Cem, Cemevi, Kurban ve İbadet”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 47, s. 42-43.

yaptıkları “and içme” törenleri ile Tahtacı Türkmenlerin “ikrar” törenleri arasındaki benzerliğe değinerek, ikrarı alınacak kişide aranacak niteliklere yer vermiştir.¹⁴⁸

Cem dergisinin 49., 50. ve 51. sayılarında Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler IX Tahtacılar Müsahiplik”, “Tahtacı Türkmenler X, XI Müsahiplik Töreni (I, II)” adlı yazılarında, “müsahip” sözcüğünün sözlük ve ansiklopedik anlatımlarına yer vermiş, ikrarla Aleviliğini ispatlayan Tahtacı gencinin, evlendikten sonra müsahiplikle tarikatın ilk kapısından girebilmek için ne gibi hazırlıklar yapması gerektiğine ve müsahiplik töreninin nasıl yapıldığına değinmiştir.¹⁴⁹

Veli Asan, **Cem** dergisinin 52. sayısında, “Tahtacı Türkmenler XII Aşına–Peşine - Çiğildaş” adlı yazısında müsahiplik, aşına, peşine ve çiğildaşlık gibi dört kapının yalnız Yanyatır Ocağına bağlı olan Tahtacı Türkmenlerde olduğunu, Hacıemirli Ocağına bağlı Tahtacılar ise müsahiplikten sonrasının olmadığını belirterek, “öz verme, aşına, peşine ve çiğildaş” kavramlarına açıklık getirmiştir.¹⁵⁰

Veli Asan, **Cem** dergisinin 54. sayısında, “Tahtacı Türkmenler XIII Yerleşme” başlığı altında, Tahtacı Türkmenlerin Anadolu’ya girmeleri ve yerleşme süreçlerine değinerek, Tahtacı Türkmenler’in, Orta Asya Türklerinin Anadolu’daki ucu olduğu sonucuna varmıştır.¹⁵¹

Ali Yaman, **Cem** dergisinin 62., 63., ve 64. sayılarında yayımlanan, “Alevilikte Dedelik Kurumu Üzerine Araştırmalar / I, II, III” adlı makalelerinde, Anadolu Aleviliğini heterodoks İslam anlayışı olarak değerlendirirken, Tahtacılar ve Çepnilerden heterodoks boylar olarak bahsetmiş, “dede” kavramının genel bir etimolojisi, Alevilikte “dede” kavramının kullanımı ve bu kavramla ilintili diğer kavramlara değinmiştir.¹⁵²

---

¹⁴⁸ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler VIII İkrar”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 48, s. 42-44.

¹⁴⁹ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler IX Tahtacılar Müsahiplik”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 49, s. 44-45; Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler X Müsahiplik Töreni”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 50, s. 51-52; Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler XI Müsahiplik Töreni (II)”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 51, s. 45-46.

¹⁵⁰ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler XII Aşına-Peşine-Çiğildaş”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 52, s. 49-51.

¹⁵¹ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler XIII Yerleşme”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 54, s. 56-57.

¹⁵² Ali Yaman, “Alevilikte Dedelik Kurumu Üzerine Araştırmalar II”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 62, s. 66-68; Ali Yaman, “Alevilikte Dedelik Kurumu Üzerine Araştırmalar III”, **Cem Dergisi**,

Veli Asan, **Cem** dergisinin 63. sayısında yayımlanan, “Tahtacı Türkmenler ve Katır” adlı yazısında, Tahtacı Türkmenlerin günlük yaşayışının tamamına girmiş olan katırın Tahtacılar için önemine değinmiştir.¹⁵³

Cem dergisinin 64. sayısında Murat Küçük, “Şehir ve Tahtacı” başlığı altında, Toroslar boyunca batıya ilerleyip Ege Bölgesine göç eden Tahtacıların yerleşim birimleri arasında, Yanyatır Ocağı Mürşidi, Hızır Dede’nin yerleştiği Narlıdere’nin, Dede köyü olarak öne çıktığını, şehirleşmeyle birlikte Anadolu’nun çeşitli yörelerinden gelen Alevilerin gelenekleri ile Narlıdere’nin eski sakinleri arasındaki uyumsuzluklara değinmiştir.¹⁵⁴

Cem dergisinin 65. sayısında, “Midilli’den İzmir’e Mübadil Tahtacılar” adlı yazısında Murat Küçük, Midilli’den mübadeleyle gelip İzmir’in Altındağ semtine yerleştirilen Tahtacıların, 1950’li yıllardan itibaren geleneksel mesleklerini terk edip şehre karıştıklarını, diğer Türkmen aşiretleri arasında hala “Adalı” olarak tanınan topluluğun körfez çevresinde geleneklerine en bağlı Tahtacı grubu olarak bilindiğini anlatmıştır.¹⁵⁵

Murat Küçük, **Cem** dergisinin 66. sayısında, İzmir-Manisa yolu üzerindeki “Naldöken Tahtacıları”nın, köye ilk yerleşim zamanlarına, kimlerle ilişkiler kurduklarına, geçimlerini nasıl karşıladıklarına ve bağlı oldukları ocağa değinmiştir.¹⁵⁶

Cem dergisinin 67. sayısında Ahmet Hezarfen, “Anadolu Etnografyası Tahtacılar” adlı Luschan Felix’in 1890 yılında yayımlanan kitabından çevirilen bölümde, Antalya havalisinde yaşayan Tahtacılardan yola çıkarak, “Tahtacı” sözcüğünün anlamı, nasıl bir hayat sürdükleri, geçimlerini nasıl sağladıkları, gelenekleri, “baba” ya da “dede”lik kurumları ve Tahtacılar atf edilen “mum söndü” iddialarına yer vermektedir.¹⁵⁷

İstanbul: 1997, S. 63, s. 66-67; Ali Yaman, (1997), “Alevilikte Dedelik Kurumu Üzerine Araştırmalar IV” **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 64, s. 66-68.

¹⁵³ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler ve Katır”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 63, s. 70-71.

¹⁵⁴ Murat Küçük, “Şehir ve Tahtacı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 64, s. 50-55.

¹⁵⁵ Murat Küçük, “Midilli’den İzmir’e Mübadil Tahtacılar”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 65, s. 46-49.

¹⁵⁶ Murat Küçük, “Naldöken Tahtacıları”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 66, s. 42-45.

¹⁵⁷ Luschan Felix, “Anadolu Etnografyası Tahtacılar”, Çev. Ahmet Hezarfen, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 67, s. 61-63.

Veli Asan, **Cem** dergisinin 68. sayısında yayımlanan “Serik’te Tahtacı Türkmenler” adlı yazısında, Tahtacıların, Antalya’nın Serik ilçesine gelip yerleşmeleri üzerinde durmuş ve Serik Tahtacı Türkmenlerini oluşturan üç grubu (Üsdürgeliler, Aydınlılar, Şehpepliler) ayrı ayrı incelemiştir.¹⁵⁸

Cem dergisinin 70. sayısında, “Oba’lı Tahtacılar” başlığı altında Veli Asan, daha önceden küçük bir köy, şimdi ise Alanya’nın şirin bir mahallesi olan Oba’ya Tahtacı Türkmenlerin gelip yerleşmeleri, geçim kaynakları ve yörede nasıl çağrıldıkları üzerinde durarak, Obalıların niçin Sünnileştikleri, Sünnileşme sonucu hayatlarında ne gibi değişiklikler olduğu üzerinde durmuştur.¹⁵⁹

Veli Asan, **Cem** dergisinin 71. sayısında, fotoğraflarla “Tahtacı Türkmenlerde Baş Bağlama”yı ele almaktadır.¹⁶⁰

İsmail Engin, **Cem** dergisinin 72., 73. ve 75. sayılarında, “XIX. Yüzyıldan Günümüze: Tahtacı Nüfusu Üzerine Veriler I, II, III” adlı yazılarında, Türkiye Cumhuriyeti’nin erken zamanlarında, Tahtacıların nüfuslarını içeren kimi verilerin hemen arkasından, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye genelinde kaç kişi olduklarına ilişkin genellemelere yer vererek, “Türkiye’de ne kadar Tahtacı vardır?” türünden bir soruyu yanıtlamanın bugün için imkansız olduğunu belirtmiştir.¹⁶¹

Bedri Noyan, **Cem** dergisinin 73. sayısındaki bir söyleşide, Bektaşilik ve Aleviliğin ne olduğu, ne zaman ve nasıl doğduğu sorularını cevaplarken, eski yazılı kaynakların Alevi, Tahtacı, Çepniler gibi grupları Bektaşiliğin bir kolu gibi yazdıklarını belirterek, Bektaşilikte her derece mertebenin seçim yoluyla bilgisi olana, layık olana verildiğini, Alevilikte ise bu derece, mertebelerin olmadığına, bir mürşit yerine Dede ve

---

¹⁵⁸ Veli Asan, “Serik’te Tahtacı Türkmenler”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 68, s. 55-57.

¹⁵⁹ Veli Asan, “Oba’lı Tahtacılar”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 70, s. 40-42.

¹⁶⁰ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenlerde Baş Bağlama”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 71, s. 8-10.

¹⁶¹ İsmail Engin, “XIX.Yüzyıldan Günümüze: Tahtacı Nüfusu Üzerine Veriler I”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 72, s. 44-47; İsmail Engin, “XIX.Yüzyıldan Günümüze: Tahtacı Nüfusu Üzerine Veriler – II”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 73, s. 50-52; İsmail Engin, (1998), “XIX.Yüzyıldan Günümüze: Tahtacı Nüfusu Üzerine Veriler – III”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 75, s. 48-49.

onun idare edeceği bir bölüm toplum olduğuna, Dedelerin soy güttüğüne, Dede Hakk'a yürüyünce yerine oğlu geçtiğine dikkat çekmiştir.¹⁶²

Cem dergisinin 75. sayısında Sadık Firudin Oğlu Nakiyev, "Türkiye'den Azerbaycan'a Alevilik" başlığı altında; Alevilerin Türkiye'deki ağırlıklı yerleşim yerlerine bağlı oldukları ocaklara değinirken, Tahtacılar da yer vermiş, Türkiye'de yaşayan cem ayinlerinin benzeri olarak, Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde, özellikle de Bakü çevresindeki uygulamalara yer vermiştir.¹⁶³

Araştırma bölgemizde, her yıl Ocak ayının sonu ile Şubat ayının ilk yarısı arasında tutulan, Hızır orucunun ne olduğu, niçin tutulduğu ve diğer bölgelerde hangi tarihler arasında tutulduğu hakkında, **Cem** dergisinin 76. sayısında, Atilla Fırat açıklamalar yapmaktadır.¹⁶⁴

Araştırma bölgemizde adeta bir halk bayramı havasında geçen 21 Mart Nevruz bayramı ile ilgili olarak Ali Sümer, **Cem** dergisinin 76. sayısında, "Anadolu'da Nevruz Ve Tarihi Kaynakları" adlı yazısında, nevrüz kelimesinin anlamı, nevrüza çok büyük değer veren ve kutlayan Türk boylarının adları, nevrüz hakkındaki inançlar ve Türk boylarında nevrüzün kutlanış şekilleri hakkında bilgiler vermektedir.¹⁶⁵

Veli Asan, **Cem** dergisinin 77. sayısında, "Tahtacılar'da Eğlence Semahı" başlığı altında, Tahtacı Türkmenlerde, içeri (erkan) semahı, gençler (bekarlar) samahı, baldırı çıplaklar (yola henüz girmemiş, evliler) samahı ve gösteri samahı olmak üzere dört türlü samah olduğunu belirterek, gençler samahı ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.¹⁶⁶

---

¹⁶² Bedri Noyan, "Hacı Bektaş Veli Bektaşiliğın Tek Piridir", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 73, s. 33-39.

¹⁶³ Sadık Firudin Oğlu Nakiyev, "Türkiye'den Azerbaycan'a Alevilik", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 75, s. 20-22.

¹⁶⁴ Atilla Fırat, "Hızır Orucu", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 76, s. 22.

¹⁶⁵ Ali Sümer, "Anadolu'da Nevruz ve Tarihi Kaynakları", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 76, s. 32-34.

¹⁶⁶ Veli Asan, "Tahtacılar'da Eğlence Semahı", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 77, s. 50-51.

Adil Ali Atalay, **Cem** dergisinin 78. sayısında, araştırma bölgemizde yas, matem ayı olarak bilinen Muharrem ayının önemine, bu ayda tutulan orucun gerektirdiklerine, yas kaldırılırken kaynatılan aşureye ve kesilen kurbanlara değinmiştir.¹⁶⁷

Kaynak şahıslarımızın ziyaret yerlerinden birisi olan, Elmalı'nın Tekke köyünde yattığına inanılan Abdal Musa'nın kim olduğu, türbesinin dış ve iç görünüşü hakkındaki ayrıntılı bilgileri, Musa Seyirci'nin, **Cem** dergisinin 79. sayısında yayımlanan "Torosların Ulu Evliyası Abdal Musa" adlı yazısında bulmaktayız.¹⁶⁸

Mehmet Özduz, **Cem** dergisinin 80. ve 82. sayılarında, "Dört Kapı Kırk Makam" başlığı altında, saha araştırmalarımız sırasındaki sohbet konularımızdan biri olan, kaynak şahıslarımızın, insan-ı kamil olmanın yolunun bu kapı ve makamlardan geçmek olduğunu belirttikleri dört kapı ve kırık makam hakkında Kur'an'daki sure ve ayetlerden de yola çıkarak bilgiler vermektedir.¹⁶⁹

Muzaffer Doğanbaş, **Cem** dergisinin 84. sayısında, kaynak şahıslarımızın sık sık dile getirdikleri ve kendilerinden örnekler verdikleri tarih süreci içerisinde İslam dünyasındaki uygulamalarda Alevilere karşı takınılan hoşgörüsüzlüğün nedenlerine değinmektedir.¹⁷⁰

Adil Ali Atalay, **Cem** dergisinin 87. ve 91. sayılarında, "Ayin-i Cem" adlı yazılarında, cem sözcüğünün anlamı, cem ibadetinin Anadolu'da yapılma zamanları, sorgu ceminde görevli kişiler ve düvaz imamlar, uygulamalar hakkında açıklamalar yapmaktadır.¹⁷¹

---

¹⁶⁷ Adil Ali Atalay, "Şah Hüseyin Kanı ile İnsanlığı Korumuştur", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 78, s. 37-38.

¹⁶⁸ Musa Seyirci, "Torosların Ulu Evliyası Abdal Musa", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 79, s. 38-41.

¹⁶⁹ Mehmet Özduz, "Dört Kapı Kırk Makam", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 80, s. 56-57; Mehmet Özduz, "Dört Kapı Kırk Makam II", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 82, s. 54-57.

¹⁷⁰ Muzaffer Doğanbaş, "İslam Tarihinde Hoşgörüsüzlük ve Aleviler", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 84, s. 50-51.

¹⁷¹ Adil Ali Atalay, "Ayin-i Cem", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 87, s. 28-29; Adil Ali Atalay, "Ayin-i Cem", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 91, s. 44-45.

Hüseyin Bal, **Cem** dergisinin 88. sayısında, “Nevruz” sözcüğünün anlamı, bu güne yüklenen anlamlar ve Anadolu’nun bir çok yöresinde 21 Mart akşamı ayin-i cem yapma geleneğinin sürmekte olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁷²

Adil Ali Atalay, **Cem** dergisinin 88. sayısında, Alevi Türkmenlerde, kardeşlik kurumu olarak bilinen, müsaheplik kavli üzerinde durmaktadır.¹⁷³

Adil Ali Atalay, **Cem** dergisinin 89. sayısında, “Ayin-i Cem’de Düşkünlük” konusunu ele almaktadır.¹⁷⁴

Murat Küçük, **Cem** dergisinin 90. sayısında, “Matem ve Aşure” adlı yazısında, Kerbela mateminin Anadolu insanı ve diğer coğrafyalarda yaşayan pek çok müslüman için aynı anlamı ve ağırlığı taşıdığına değinerek, her muharrem ayında tutulan oruç ve pişirilip eşe dosta dağıtılan aşurenin önemine yer vermektedir.¹⁷⁵

Cem dergisinin 95. sayısında Murat Küçük, “Anadolu Aleviliğinin Kaynakları” adlı yazısında, Şah İsmail’den bu yana Anadolu Alevileri’nin başvuru kaynağı olan “buyruk”ların, Alevi topluluklarının bir arada durabilmelerini sağladığını, dağılıp benliklerini yitirmelerini önlediğini, köy köy dolaşan dedelerin, ellerindeki “Buyruk”larla inanç ve ibadet birliğini muhafaza ettiklerini belirtmektedir.¹⁷⁶

İzzettin Doğan, **Cem** dergisinin 96. sayısında, Hz. Ali, Hacı Bektaşî Veli, Ahilik, Osmanlı’da Alevilere yönelik baskılar, Osmanlı İmparatorluğu’nda Alevi-Sünni ilişkileri konularındaki görüş ve düşüncelerini anlatmaktadır.¹⁷⁷

Veli Asan, **Cem** dergisinin 97. sayısında, Anadolu’daki Tahtacılar Müşidlik yapan bir ocaktan, Horasan’dan gelip, ilk yerleştiği yerde yatmakta olan Durhasan Dede Türbesi’nden bahsetmektedir.¹⁷⁸

---

¹⁷² Hüseyin Bal, “Nevruz Bayramı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 88, s. 44-45.

¹⁷³ Adil Ali Atalay, “Ayin-i Cem’de Musahiplik Kavli”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 88, s. 48-49.

¹⁷⁴ Adil Ali Atalay, “Ayin-i Cem’de Düşkünlük”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 89, s. 48-49.

¹⁷⁵ Murat Küçük, “Matem ve Aşure”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 90, s. 32-35.

¹⁷⁶ Murat Küçük, “Anadolu Aleviliğinin Kaynakları”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 95, s. 26-29.

¹⁷⁷ Ayhan Aydın, “İzzettin Doğan ile Söyleşi: Osmanlı’da Alevilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 96, s. 22-25.

¹⁷⁸ Veli Asan, “Adana’da Yanyatır Ocağı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 97, s. 38-40.

Atilla Fırat, **Cem** dergisinin 97. sayısında, Alevi Bektaşiliğin ana unsur ve özelliklerini, İslamın temel ilke ve ana kuralları ışığında değerlendirmektedir.¹⁷⁹

Adil Ali Atalay, **Cem** dergisinin 97. sayısında, “Alevilikte Semah ve Sema” başlığı altında, semah ve sema sözcüklerine açıklık getirerek, semahın ilk kez nerede ve nasıl başladığı hakkında açıklamalar yapmış, yörelere göre semahlara değinmiştir.¹⁸⁰

Adil Ali Atalay **Cem** dergisinin 98. sayısında, araştırma bölgemizde de çeşitli söylenceleri olan “Alevilikte Hızır İnanıcı” konusunu ele almıştır.¹⁸¹

Eşref Doğan, **Cem** dergisinin 99. sayısında, Alevi Türkmenlerin kültüründe hala en yaygın şekli ile icra edilmekte olan “Hızır Orucu ve Hıdırellez Bayramı”nı değerlendirmiştir.¹⁸²

Murat Küçük, **Cem** dergisinin 99. sayısında “Hızır İnanıcı” adlı yazısında, Hızır’ın, Alevi inancında nasıl değerlendirildiği, Alevi toplumunda ona duyulan sonsuz sevgi ve saygının kaynağı, Hızır orucunun niçin ve ne zaman tutulduğu, oruç sonundaki uygulamalara değinmektedir.¹⁸³

Sohbet konumuz kurban olunca, kaynak şahıslarımızın, “Biz, kurban kesmek için adeta bir bahane ararız” şeklindeki sözlerini destekleyen yazıyı, Tahir Aslandaş, **Cem** dergisinin 99. sayısında, “Alevilikte Kurban” başlığı altında ele almaktadır. Bu yazıda, özel amaç ve niyetlerle kesilen kurbanların yanısıra İslami bir ibadet olarak kesilen Kurban Bayramı’ndaki kurbanı da yer verilmektedir.¹⁸⁴

Adil Ali Atalay, **Cem** dergisinin 99. sayısında, “Alevilikte Sultan Nevruz” başlığı altında, araştırma bölgemizde de çeşitli şekillerde kutlanan Nevruzun, Anadolu Alevileri için olan önemine ve Anadolu Alevilerinin bu gündeki uygulamalarına değinmektedir.¹⁸⁵

---

¹⁷⁹ Atilla Fırat, “Alevilik ve Bektaşilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 97, s. 54-55.

¹⁸⁰ Adil Ali Atalay, “Alevilikte Semah ve Sema”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 97, s. 56-57.

¹⁸¹ Adil Ali Atalay, “Alevilikte Hızır İnanıcı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 98, s. 56-57.

¹⁸² Eşref Doğan, “Hızır Orucu ve Hıdırellez Bayramı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 99, s. 28-

¹⁸³ Murat Küçük, “Hızır İnanıcı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 99, s. 30-31.

¹⁸⁴ Tahir Aslandaş, “Alevilikte Kurban”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 99, s. 32-34.

¹⁸⁵ Adil Ali Atalay, “Alevilikte Sultan Nevruz”, **Cem, Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 99, s. 56-57.

Adil Ali Atalay, **Cem** dergisinin 100. sayısında, Kerbela’da Ehl-i Beyt’e yapılan zulmü “Kerbela Matemi” başlığı altında ele almaktadır.¹⁸⁶

Hakkı Saygı, **Cem** dergisinin 103. 104. ve 105. sayılarında, “Ayin’ül Cem”in Kur’an ayetlerine göre Türkçe olarak uygulanmasını anlatmaya çalışmıştır.¹⁸⁷

Atilla Fırat, **Cem** dergisinin 103. sayısında, “İslamiyet Işığında Alevilik” adlı yazısında, İslam’ın ana kuralları ve yasakları ışığında Aleviliğin ana unsur ve özelliklerini değerlendirmiştir.¹⁸⁸

Ali Rıza Uğurlu, **Cem** dergisinin 107. sayısında, “Türk-İslam İnancında Hz. Hızır ve Hızır Orucu”nu ele almaktadır.¹⁸⁹

Ali Rıza Uğurlu, **Cem** dergisinin 108. sayısında, “Muharrem Ayı ve Orucu”nu ele almaktadır.¹⁹⁰

Baki Öz, **Cem** dergisinin 109. sayısında, “Alevi Ocakları ve Dedelik” başlığı altında, Alevilik inancındaki dedelik kurumunun önemine ve dedelerin sistem içindeki yerlerine değinmektedir.¹⁹¹

Araştırma bölgemizdeki kaynak şahıslara, semah çeşitleri ve oynanış biçimlerini sorduğumuzda; eskiden oynadıkları semahların, köyden kente göç ile birlikte kentleşmeye başladığını, figür değişikliği olduğunu ve özgünlüğünü kaybettiğini söylemişlerdir. Bu konuda, **Cem** dergisinin 111. sayısında İlhan Cem Ersever, “Eski Semahlar Dönülmüyor” adlı yazısında; semahların kent olgusuyla birlikte erozyona uğrama tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirtmiştir.¹⁹²

Cem dergisinin 111. 112. ve 113. sayılarında Gloria L. Clarke, “Alevilikte Ocak, Liderlik / Otorite ve Dede Kavramları I, II, III” başlıkları altında, sohbetlerimizde sıkça

---

¹⁸⁶ Adil Ali Atalay, “Kerbela Matemi”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 100, s. 56-57.

¹⁸⁷ Hakkı Saygı, “Kur’an’a Göre Ayin-i Cem”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 103, s. 46-49; Hakkı Saygı, “Kur’an’a Göre Ayin-i Cem II”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 104, s. 56-57; Hakkı Saygı, “Kur’an’a Göre Ayin-i Cem III”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 105, s. 50-51.

¹⁸⁸ Atilla Fırat, “İslamiyet Işığında Alevilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 103, s. 50-51.

¹⁸⁹ Ali Rıza Uğurlu, “Türk-İslam İnancında Hz.Hızır ve Hızır Orucu”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 107, s. 36-37.

¹⁹⁰ Ali Rıza Uğurlu, “Muharrem Ayı ve Orucu”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 108, s. 12-13.

¹⁹¹ Baki Öz, “Alevi Ocakları ve Dedelik”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 109, s. 29-30.

¹⁹² İlhan Cem Ersever, “Eski Semahlar Dönülmüyor”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 111, s. 13-14.

bahsi geçen kavramların genel tanımları, tarihsel gelişimleri ve işlevlerine yer vermiştir.¹⁹³

Araştırma bölgemizdeki gerek kaynak şahıslarımızın evleri, gerekse cem evlerinde bir köşede Hz. Ali'nin resmi, diğer köşede Mustafa Kemal'in resmini gördük. **Cem** dergisinin 115. ve 116. sayılarında Cemal Canpolat, "Alevilerin Atatürk Sevgisi Bir Devlet Büyüğüne Duyulan Sevgiden Öte Bir Tutku Düzeyindedir I, II" başlıklı yazılarında; Alevi toplumunda Mustafa Kemal sevgisinin nedenlerine değinmiştir.¹⁹⁴

Ali Aksüt, **Cem** dergisinin 117. sayısında, "Tahtacılar da Doğum Gelenekleri" başlıklı yazısında; gebe gelinin başının bağlanması, doğum, göbek kesme, bebek görümü ve ad verme konularında bilgiler vermiştir.¹⁹⁵

Dersimli bir dedenin oğlu olduğunu söyleyen Hayri Şanlı, **Cem** dergisinin 118. sayısında, araştırma bölgemizdeki bazı kaynak şahıslarımızın da öneminden bahsedip tuttıkları "Hızır ve Hızır Orucu" hakkında açıklamalar yapmıştır.¹⁹⁶

Ali Rıza Uğurlu, **Cem** dergisinin 119. sayısında, "Muharrem Ayı ve Orucu"na değinmiştir.¹⁹⁷

Veli Asan, **Cem** dergisinin 126. sayısında, "Çanakkale'de Tahtacı Türkmen Köyleri" adlı yazısında, Çanakkale yöresindeki Tahtacı Türkmen köylerini yazdıktan sonra, yaptığı araştırmalar sonucu Tahtacı Türkmenler arasında çok büyük benzerlikler bulunduğunu belirterek, konuk olduğu üç köydeki izlenimlerini sunmuştur.¹⁹⁸

Saha araştırmamız sırasında dikkatimizi çeken hususlardan biri de, kaynak şahıslarımızın, vefat eden kişilerden bahsederken "Hakk'a yürüdü" ifadesini

---

¹⁹³ Gloria L. Clarke, "Alevilikte Ocak, Liderlik / Otorite ve Dede Kavramları I", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 111, s. 15-18; Gloria L. Clarke, "Alevilikte Ocak, Liderlik / Otorite ve Dede Kavramları II", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S.112, s. 42-43; Gloria L. Clarke, "Alevilikte Ocak, Liderlik / Otorite ve Dede Kavramları III", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 113, s. 43-45.

¹⁹⁴ Cemal Canpolat, "Alevilerin Atatürk Sevgisi Bir Devlet Büyüğüne Duyulan Sevgiden Öte Bir Tutku Düzeyindedir I", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 115, s. 29-30; Cemal Canpolat, "Alevilerin Atatürk Sevgisi Bir Devlet Büyüğüne Duyulan Sevgiden Öte Bir Tutku Düzeyindedir II", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2001, S. 116, s. 33.

¹⁹⁵ Ali Aksüt, "Tahtacılar da Doğum Gelenekleri", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2002, S. 117, s. 14-15.

¹⁹⁶ Hayri Şanlı, "Hızır ve Hızır Orucu", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2002, S. 118, s. 21-23.

¹⁹⁷ Ali Rıza Uğurlu, "Muharrem Ayı ve Orucu", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2002, S. 119, s. 19-20.

¹⁹⁸ Veli Asan, "Çanakkale'de Tahtacı Türkmen Köyleri", **Cem Dergisi**, İstanbul: 2002, S. 126, s. 9-11.

kullanmalarındır. Veli Asan, **Cem** dergisinin 127. sayısında, bir Tahtacı ozanının vefatını bildirmek için “Tahtacı Türkmen Ozanı Avcı Ali Hakk’a Yürüdü” başlığını kullanmıştır.¹⁹⁹

c. Folklor/Edebiyat:

Folklor/Edebiyat dergisinin 29. ve 30. sayıları, Alevilik Özel sayılarıdır.

Yasin İpek, “Mersin Tahtacıları Üzerine Gözlemler”ini (inanç esasları, ibadet esasları, bayramlar ve kutsal günler, musahiplik, bacağı açıklık, yol, düşkünlük, ikrar, eşik ve mürebbilik terimleri, ayinler) **Folklor/Edebiyat** dergisinin 29. sayısında ele almaktadır.²⁰⁰

Baki Öz, **Folklor/Edebiyat**’ın 29. sayısında, Aleviliğin ne olduğunu, Aleviliğin sistemini üzerine oturttuğu temel etkenleri, Aleviliğin tarihsel çevresi ve kültürel oluşumunu değerlendirmektedir.²⁰¹

Araştırma bölgemizdeki kaynak şahıslarımızın, sık sık ifade ettikleri, nesiller boyunca kaderleri olan dışlanma, ayrımcılığa tabi olma gibi sorunlarla baş etme, inanç ve ibadetlerini gizlilik içinde yürütme gibi konuları, Necdet Subaşı **Folklor/Edebiyat**’ın 29. sayısında, Aleviliğin Türk modernleşmesi içindeki konumu açısından değerlendirmektedir.²⁰²

Adil Ali Atalay, **Folklor/Edebiyat**’ın 30. sayısında, “Aleviliğin Özellikleri”ni anlatmaktadır.²⁰³

Ahmet Demir, **Folklor/Edebiyat**’ın 30. sayısında, “Cem” adlı makalesinde, cem ayininin tüm aşamalarını detaylarıyla gözler önüne sermektedir.²⁰⁴

---

¹⁹⁹ Veli Asan, “Tahtacı Türkmen Ozanı Avcı Ali Hakk’a Yürüdü”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2003, S. 127, s. 124-125.

²⁰⁰ Yasin İpek, “Mersin Tahtacıları Üzerine Gözlemler”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 29, C. VIII, s. 21-28.

²⁰¹ Baki Öz, “Bir Alevilik Tanımlaması Ya da Alevilik Tanımına Kuramsal Bir Yaklaşım”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 29, C. VIII, s. 69-74.

²⁰² Necdet Subaşı, “Türk Modernleşmesi ve Alevilik”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 29, C. VIII, s. 91-120.

²⁰³ Adil Ali Atalay, “Aleviliğin Özellikleri”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 30, C. VIII, s. 11-13.

²⁰⁴ Ahmet Demir, “Cem”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 30, C. VIII, s. 15-42.

Kalender Kaya, **Folklor/Edebiyat**'ın 30. sayısında, cem, musahiplik, dar-ı mansur olma erkanı ve dört kapı kırk makam kavramlarını ele almaktadır.²⁰⁵

İlyas Üzüm, **Folklor/Edebiyat**'ın 30. sayısında, Aleviliğin yazılı en temel kaynağı özelliğini taşıyan Buyruk (Fuat Bozkurt'un neşri) adlı eserin İslam'ın ana kaynağı olan Kur'anla ilgili yaklaşımını incelemektedir.²⁰⁶

Zeynel Gül, **Folklor/Edebiyat**'ın 30. sayısında, "Tahtacılar da Gelenekler: Doğum ve Çocukla İlgili Adet, Uygulama ve Törenler"i anlatmaktadır.²⁰⁷

Kudret Saylık, **Folklor/Edebiyat**'ın 30. sayısında, "Akçaeniş Tahtacılarında Doğum ve Çocukla İlgili İnançlar, Uygulamalar"ı anlatmaktadır.²⁰⁸

Ayten Kaplan, **Folklor/Edebiyat**'ın 30. sayısında, Balıkesir Kongunca ve Türkali köylerinde yapılan Tahtacı evlenme törenlerine ve göreneklerine yer vermektedir.²⁰⁹

ç. İslamiyat:

Araştırma bölgemizdeki kaynak şahıslarımız, kendilerinin Caferi mezhebine bağlı olduklarını söylemektedirler. **İslamiyat** dergisinin 3. sayısında İlyas Üzüm "Alevilerin Caferi Mezhebine Mensubiyetinin Arka Planı, Alevilik-Caferilik İlişkisi Veya İlişkisizliği"ni değerlendirmektedir.²¹⁰

---

²⁰⁵ Kalender Kaya, "Cem, Musahiplik, Dar-ı Mansur Olma Erkanı ve Dört Kapı Kırk Makam Üzerine", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 30, C.VIII, s. 43-47.

²⁰⁶ İlyas Üzüm, "Tanrı'nın Gönderdiği Kitabı Bilmeyen Tanrı'yı Nasıl Bilebilir? : Temel Alevi Kaynağı Buyruk'ta Kur'an Anlayışı", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 30, C.VIII, s. 101-103.

²⁰⁷ Zeynel Gül, "Tahtacılar da Gelenekler: Doğum ve Çocukla İlgili Adet, Uygulama ve Törenler", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 30, C.VIII, s. 347-358.

²⁰⁸ Kudret Saylık, "Akçaeniş Tahtacılarında Doğum ve Çocukla İlgili İnançlar, Uygulamalar", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 30, C.VIII, s. 359-361.

²⁰⁹ Ayten Kaplan, "Tahtacılar da Evlilik Kurumu ve Törenleri", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara: 2002, S. 30, C.VIII, s. 363-370.

²¹⁰ İlyas Üzüm, "Alevilerin Caferi Mezhebine Mensubiyetinin Arka Planı Alevilik-Caferilik İlişkisi Veya İlişkisizliği", **İslamiyat Dergisi**, İstanbul: 2003, S. 3, C. 6, s. 127-150.

d. Hacı Bektaş Veli:

İbrahim Agah Çubukçu, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 2. sayısında, “Hz Ali Ve Erdemi” başlığı altında; Hz. Ali’nin, Peygamberimizin sevgisini kazandığına ve erdemli davranışları ile bütün insanlara örnek olduğuna değinmiştir.²¹¹

Yaşar Nuri Öztürk, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 4. sayısında yayımlanan, “Gönüller Sultanı Hacı Bektaş Veli” adlı yazısında; araştırma bölgemizde Aleviliğin en büyük piri, gönüllerin sultanı olarak kabul edilen ve her yıl 16 Ağustos’ta anma törenlerine katılan Hacı Bektaş Veli’nin, İslam düşüncesindeki yerine değinerek, evrensel bir kitap olan Kur’an-ı Kerim’e getirilen Arap-Acem yorumunu, ebedi olmaktan çıkararak, ona bir Türkmen yorumu getirdiğini belirtmektedir.²¹²

Ali Sümer, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 5. sayısında, “Nevruz Ve Nevruz Geleneğinin Temel Unsurları” başlığı altında; nevruz sözcüğünün kelime ve terim anlamları üzerinde durarak, nevruga çok büyük değer verip, kutlayan Türk boylarının belli başlılarını vermiş, Türk boylarında nevruzun kutlanış şekilleri ve halk inanışlarına değinmiştir.²¹³

İbrahim Arslanoğlu, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 6. sayısında yayımlanan, “Çubuk Yöresi Aleviliğinde Dar Kurbanı” adlı yazısında; Ankara ili, Çubuk ilçesi, Çit köyü, Avdullah mahallesinde katıldığı dar kurbanı töreni sırasındaki gözlemlerini aktarmıştır. Bu yazıda, Alevilerin, ölen kişinin ardından, öldüğü günden başlayarak ölümünün 3-7-40-52. günlerinde birer kurban keserek onu andıklarını, bundan başka, ölümünden bir yıl sonra da dar kurbanı denilen, suç işleyenin cezasının kararlaştırılması ve cezasını bu dünyada çekmesi, birinin hakkını alarak bu dünyadan gitmişse cemaatle gıyaben helalleşmesi amacıyla düzenlenen cem töreni sırasındaki tespitlerini sunmuştur.²¹⁴

---

²¹¹ İbrahim Agah Çubukçu, “Hz. Ali Ve Erdemi”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1995, S. 2, Ağustos, s. 17-18.

²¹² Yaşar Nuri Öztürk, “Gönüller Sultanı Hacı Bektaş Veli”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1997, S. 4, Ağustos, s. 17-22.

²¹³ Ali Sümer, “Nevruz Ve Nevruz Geleneğinin Temel Unsurları”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1998, S. 5, Bahar, s. 69-73.

²¹⁴ İbrahim Arslanoğlu, “Çubuk Yöresi Aleviliğinde Dar Kurbanı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1998, S. 6, Yaz, s. 11-34.

Attila Erden, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 6. sayısında yayımlanan “Batı Anadolu Türkmenlerinde Ölüm Kültürü Üzerine Derlemeler” başlıklı yazısında, Batı Anadolu Türkmenlerinde (Denizli, Aydın, İzmir, Balıkesir) il sınırları içindeki gruplarda, ölüm öncesi, ölüm anı ve ölüm sonrasındaki uygulamaları ele almıştır.²¹⁵

Tufan Gündüz, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 8. sayısında, “Türkmen Adına Dair Bazı Fikirler” üzerinde durarak, Türkmenler hakkında haberler veren kaynaklara nazaran, Türkmen adının, hangi anlama geldiği hususunun pek açık olmadığını ancak zaman içinde konar-göçerlikle eş anlamlı olarak kullanıldığını belirtmiştir.²¹⁶

Yaşar Kalafat, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 9. sayısında yayımlanan, “Türkiye’de Halk İnançları ve Alevilik” başlıklı yazısında; Anadolu genelinde, Alevi ve Alevi ağırlıklı Bektaşî halk inançları ve uygulamaları üzerine yaptığı derlemeler sonucundaki tespitlerini, doğum, evlilik ve ölüm sıralamasına göre ele almıştır.²¹⁷

İsmail Engin, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 9. sayısında, Antalya’nın, Elmalı ilçesinin, Akçay bucağına bağlı bir ova köyünde yerleşmiş olan Akçaeniş Tahtacılarının oluşturduğu dini sistemde, mürebbilik kurumunu, mürebbinin, mürebbilerin yerini ve fonksiyonunu, buna bağlı olarak da sosyal-kültürel ilişkilerdeki konumunu değerlendirmiştir.²¹⁸

Sadık Doğan (Alevi Dedesi), **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 10. sayısında yayımlanan, “Abdal Musa Erkanı” adlı yazısında; araştırma bölgemizde de sık sık ziyaret edilen, Antalya’nın Elmalı ilçesi, Tekke köyünde bulunan Abdal Musa Türbesi’nde, her yıl muharrem ayından önce gerçekleştirilen Abdal Musa cemlerinin nasıl yürütüldüğü konusunda aydınlatıcı bilgiler sunmuştur.²¹⁹

---

²¹⁵ Attila Erden, “Batı Anadolu Türkmenlerinde Ölüm Kültürü Üzerine Derlemeler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1998, S. 6, Yaz, s. 111-114.

²¹⁶ Tufan Gündüz, “Türmen Adına Dair Bazı Fikirler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1998, S. 8, Kış, s. 107-111.

²¹⁷ Yaşar Kalafat, “Türkiye’de Halk İnançları ve Alevilik”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1999, S. 9, Bahar, s. 15-20.

²¹⁸ İsmail Engin, “Akçaeniş Tahtacılarında Mürebbilik Kurumu”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1999, S. 9, Bahar, s. 105-108.

²¹⁹ Sadık Doğan, “Abdal Musa Erkanı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1999, S. 10, Yaz, s. 115-138.

İbrahim Arslanoğlu, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 11. sayısında, Çubuk yöresi Alevi ocaklarından Hacı Ali Turabi Ocağı dedeleri ile yaptığı görüşmeler sonucunda; Alevi-Sünni gruplarının her ikisinin de, aynı kökenden geldikleri ve aynı kültürü benimsedikleri, Tanrı, Peygamber, Kutsal Kitap vb. temel inanç konularında ortak oldukları, sadece inançlarda ve dinsel pratiklerde çok ufak farklılıklar bulunduğu, bunların da bir toplumun kültürünün çeşitliliğinin ve zenginliğinin kanıtı olabileceği kanaatine varmıştır.²²⁰

Ali Aktaş, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 11. sayısında, “Alevilerde Ölümle İlgili Ritüeller” i ele almıştır.²²¹

Hacı Bektaş Veli araştırma dergisinin 12. sayısında, Armağan Elçi, “Semah Geleneğinin Uygulanması” başlığı altında; Alevi-Bektaşî törenleri ve bu törenlerde yer alan, onun ayrılmaz bir parçası olan semahların, nasıl ortaya çıktığı, semah sözcüğünün ne zaman kullanılmaya başladığı, semaha kimlerin girip girmediği, semahın bölümleri, semahta kullanılan müzik aletleri ve semah türleri hakkında bilgiler vermiştir.²²²

Alper Çağlayan, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 14. sayısında, Alevilikte “Semah Olgusu” başlığı altında; sözlük ve ansiklopedilerdeki semah tanımlarında, semahın sadece dış görünüm itibarıyla anlatıldığına, anlam ve amacından söz edilmediğine değinerek, semahın bir ibadet şekli, Tanrı’ya ulaşma yollarından olduğunu, abdestli olarak, kadın-erkek birlikte ve cem evinde dönüldüğünü, dayanağının Kur’an ve Hz. Muhammet’in miracı olduğunu belirtmiştir.²²³

Hacı Bektaş Veli araştırma dergisinin 16. sayısında yayımlanan “Tarikat Namazı Ya da Halka Namazı” başlıklı yazısında Alper Çağlayan; halka namazının, cemal cemale toplu olarak kılınan iki rekatlık namaz olduğunu, pir huzurunda

---

²²⁰ İbrahim Arslanoğlu, “Turabi Ocağı Dedeleri İle Söyleşi”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1999, S. 11, Güz, s. 93-108.

²²¹ Ali Aktaş, “Alevilerde Ölümle İlgili Ritüeller”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1999, S. 11, Güz, s. 117-142.

²²² Armağan Elçi, “Semah Geleneğinin Uygulanması”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 1999, S. 12, Kış, s. 171-184.

²²³ Alper Çağlayan, “Alevilikte Semah Olgusu”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2000, S. 14, Yaz, s. 31-33.

kılındığını, yönelinen kıblenin insan olduğunu, insana secde ile Tanrı'ya ulaşmanın amaçlandığını açıklamıştır.²²⁴

Belkıs Temren, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 17. sayısında, “Tarihte, Günümüzde Ve Türk Kültüründe Nevruz ” başlığı altında; araştırma bölgemizde “Sultan Nevruz” adıyla kutlanan, ana teması hem doğanın dirilişi hem Hz. Ali'nin doğumu olan nevruzu ele almıştır. Nevruzun, eski Türk geleneklerindeki adıyla Ergenekon bayramı veya çeşitli yörelerdeki değişik vurgulamalarıyla Mart 9'u, Hızır Nebi veya Hıdırellez bayramı olduğunu, belki de evrensel düzeyde kutlanan yegane bayram olduğunu belirterek, bayramın en önemli vurgulamasının “yeniden doğma, dirilme, kurtuluş” olduğuna değinmiştir.²²⁵

Hacı Bektaş Veli araştırma dergisinin 20. sayısında yayımlanan “Alevilikte Temel İnanç Unsurları Ve Pratikler” başlıklı yazısında İbrahim Arslanoğlu; üçler, beşler, yediler ve kırklar kültü, ocak, dede, talip, ikrar gibi Aleviliğin temel inançları ile Abdal Musa kurbanı, Kızıldeli kurbanı, Musahip kurbanı ve Dar kurbanı gibi ayinleri ve tarikat namazı, muharrem orucu ve Kerbela haccı, semah gibi ibadetleri incelemiştir.²²⁶

Ali Rıza Şahin, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 23. sayısında yayımlanan “Muhammed Ali Cemaatinde Abdal Musa Cem Erkanı” adlı makalesinde; cem erkanında bulunan bölümlere genel olarak değindikten sonra cem erkanındaki bu kısımlardan geniş bir şekilde bahsetmiştir. Makalenin sonunda, yıl sonu ve yeni yılın başında yapılmakta olan görgüleme ve sorulmanın nasıl olduğunu açıklamıştır.²²⁷

Hacı Bektaş Veli araştırma dergisinin 25. sayısında yayımlanan, “Nevruz Bayramı” başlıklı yazısında İsmail Onarlı; Nevruz Bayramının tarihi, dini temelleri ve Türk kültürü içindeki birleştirici rolü üzerinde durarak, değişik Türk coğrafyaları ve

---

²²⁴ Alper Çağlayan, “Tarikat Namazı Ya da Halka Namazı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2000, S. 16, Kış, s. 197-199.

²²⁵ Belkıs Temren, “Tarihte, Günümüzde Ve Türk Kültüründe Nevruz”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2001, S. 17, Bahar, s. 173-179.

²²⁶ İbrahim Arslanoğlu, “Alevilikte Temel İnanç Unsurları Ve Pratikler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2001, S. 20, Kış, s. 33-134.

²²⁷ Ali Rıza Şahin, “Muhammed Ali Cemaatinde Abdal Musa Cem Erkanı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2002, S. 23, Güz, s. 181-236.

Türkiye’de Nevruz’un bayram olarak kutlanması, adet ve uygulamaları hakkındaki bilgilere yer vermiştir.²²⁸

Burhan Kocadağ, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 26. sayısında yayımlanan, “Doğu Anadolu’da Yer Alan Alevi / Türkmen Kökenli (Loulan) – Lolan Oymağı’nın Etimolojik Araştırma Raporu” adlı yazısında; Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan Alevi / Türkmen kökenli Lolan (Loulan) oymağının etimolojik yapısı ve sosyolojik oluşumu ile ilgili bilgiler vererek, Lolan kelimesinin kaynağı, Lolan oymağının Orta Asya ve Çin topraklarındaki geçmişi ve Anadolu’ya gelişi ile ilgili tespitlerini sunmuştur.²²⁹

Yunus Koçak, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 27. sayısında yayımlanan, “Kırklar Meclisi” başlıklı yazısında; kırklar meclisinin Peygamber devrinde ortaya çıktığını, zamanın şartlarına göre bir dayanışma ve yardımlaşma örneği olarak dini bir birlikten meydana geldiğini ve bunun daha sonraları iyi kişilerden oluşan bir meclis olarak manevi bir görev üstlendiğini vurgulamıştır.²³⁰

Hacı Bektaş Veli araştırma dergisinin 27.sayısında, Musa Karakaş “Alevilikte Cem” başlığı altında; Sivas ve çevre illerde uygulanan cemleri, on iki hizmetiyle, ayetiyle, duasıyla, deyişi ve düvaz imamı ile dara durma, secdeye inme ve niyazı ile detaylı bir şekilde ele almıştır.²³¹

Doğan Türkdöğen, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 29. sayısında yayımlanan, “Alevi İslam İnancı İçerisinde Hz. Hızır” adlı yazısında; Hz. Hızır’ın Sünni İslam inancında ve Alevi İslam inancındaki yeri ve onun etrafında gelişen inanış, adet ve uygulamalara yer vermiştir.²³²

---

²²⁸ İsmail Onarlı, “Nevruz Bayramı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2003, S. 25, Bahar, s. 41-74.

²²⁹ Burhan Kocadağ, “Doğu Anadolu’da Yer Alan Alevi/Türkmen Kökenli (Loulan)-Lolan Oymağı’nın Etimolojik Araştırma Raporu”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2003, S. 26, Yaz, s. 199-222.

²³⁰ Yunus Koçak, “Kırklar Meclisi”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2003, S. 27, Güz, s. 205-225.

²³¹ Musa Karakaş, “Alevilikte Cem”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2003, S. 27, Güz, s. 227-265.

²³² Doğan Türkdöğen, “Alevi İslam İnancı İçerisinde Hz. Hızır”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2004, S. 29, Bahar, s. 19-26.

Hacı Bektaş Veli araştırma dergisinin 29. sayısında yayımlanan, “Muharrem Ayı Ve Bir Muharrem Mersiyesi” başlıklı yazısında Yunus Koçak; muharrem ayı münasebetiyle, değişik yörelerde yapılan yas törenlerinde, on gün boyunca okunan mersiyelerden birinin tam metnini sunmuştur.²³³

Hacı Bektaş Veli araştırma dergisinin 32. sayısının, birinci bölümü “Kadın Özel Dosyası” na ayrılmıştır. Bu bölümde, “Alevi Öğretisinde Ve Toplumsal Yaşamda Kadın” başlığı altında Yaşar Seyman; Alevi öğretisinde ve toplumsal yaşamda kadının yeri ve önemini belirtmektedir. Alevi-Bektaşî kültüründe, kadın ve erkeğin eşit eğitildiği, semahta, cemde, kına gecesinde, düğünde, türküde, sazda, sözde, yaşamın her alanında kadın ile erkeğin yan yana olduğunu açıklamaktadır.²³⁴

Vatan Özgül, **Hacı Bektaş Veli** araştırma dergisinin 32. sayısında yayımlanan, “Kızılbaşlık Ve Türkmenler” adlı yazısında; Kızılbaşlığın gelişimi, Türkmenlik kavramı ve Kızılbaşlığın, Türkmenler ile olan bağlantısına yer vermiştir.²³⁵

4. Ansiklopedi ve Sözlükler

a. Ansiklopediler

Türkiye Ansiklopedisi'nin V. cildinde, “Tahtacı’lar (Sino, Çepni, Çetmi)” maddesi yer almaktadır. Bu maddede; kimlere “Tahtacı” denildiği, Tahtacıların geçimlerini nasıl sağladıkları, fiziki özellikleri, şiveleri, erkek ve kadın giyiniş tarzları, sanatlarını nasıl icra ettikleri anlatılmakta; Tahtacılarda sosyal ve kültürel hayat, dini ve sırrı hayat hakkında bilgiler verilmektedir.²³⁶

---

²³³ Yunus Koçak, “Muharrem Ayı Ve Bir Muharrem Mersiyesi”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2004, S. 29, Bahar, s. 103-168.

²³⁴ Yaşar Seyman, “Alevi Öğretisinde Ve Toplumsal Yaşamda Kadın”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2004, S. 32, Kış, s. 65-77.

²³⁵ Vatan Özgül, “Kızılbaşlık Ve Türkmenler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara: 2004, S. 32, Kış, s. 255-265.

²³⁶ M. Ekrem Üzümeri, Selami Dinçer, Sadi Kazancı, “Tahtacı’lar (Sino, Çepni, Çetmi)”, **Türkiye Ansiklopedisi**, C. V. Ankara, 1957, s. 261-262.

Türk Ansiklopedisi'nin I. cildinde, "Ağaçeri" maddesinde; kısaca tarihte Ağaçeriler, Anadolu'ya gelişleri anlatılmakta ve 1246'da Anadolu'ya giren Moğollar'a karşı çarpışan üç Türkmen uruğundan birinin de "Ağaçeriler" olduğu belirtilmektedir.²³⁷

Meydan Larousse, Büyük Lugat ve Ansiklopedi'nin I. cildinde, "Ağaçeriler (Tahtacılar)" maddesi yer almaktadır. Bu maddede, Ağaçeriler'in eski konar-göçer Türk topluluklarından biri olduğuna, "Ağaç" ve "er" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen ve ormanlarda yaşayıp ağaç işleri ile uğraştıkları için böyle anıldıklarına değinilerek, tarihte Ağaçeriler ve Anadolu'ya gelişleri, ormanlarda yaşama geleneğini ve tahta işçiliğini hala sürdürdükleri için bugün de "Tahtacı" diye anıldıkları belirtilmektedir.²³⁸

Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi'nin XI. cildinde, "Tahtacılar" maddesi yer almaktadır. "Tahtacı" adının altında ilk göze çarpan, Ağaçeri"ler ile aynı özellikleri taşıdıkları ve her iki topluluğunda "Oğuz boyu"ndan olduğu ibaresidir. Ağaçerilerin, Moğol istilası sırasında Anadolu'ya geldikleri, buradan Suriye ve Irak'a göç ettikleri, Ağaçerilerin devamı olan Tahtacıların yeniden Anadolu'ya geldikleri belirtilmiştir.²³⁹

İslam Ansiklopedisi'nin "Ağaçeri" maddesinde; "Ağaçeri", "ağaç adamı, orman adamı" olarak geçmekte ve çeşitli dillerdeki kullanımına yer verilmektedir.²⁴⁰

İslam Ansiklopedisi'nin XI. cildinde, "Tahtacı" maddesi yer almaktadır. Bu maddede "Tahtacı" tabirinin Türkçe'deki anlamı açıklanmış, Tahtacılar'ın ıstılah yerleri gösterilmiş, eski tarihleri ve menşeleri incelenince Ağaçerilerle aynı menşeden geldikleri, birinin diğerinin devamı olduğu intibasını uyandırdığı açıklanmıştır. Ayrıca Tahtacıların tarihte yer aldıkları kaynaklar, Tahtacılar'a mahsus olarak gösterilen "kaz ayağı" dedikleri damgalar ve Tahtacıların Yanın Yatır ve Şhepli kollarının başlıca

---

²³⁷ "Ağaçeri", **Türk Ansiklopedisi**, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, s. 224.

²³⁸ "Ağaçeriler (Tahtacılar)", **Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi**, C. I, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1969, s. 141.

²³⁹ "Tahtacılar", **Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi**, C. XI, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 844.

²⁴⁰ "Ağaçeri", **İslam Ansiklopedisi**, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, s. 148.

oymakları belirtilmiştir. Dikkat çekici olan diğer husus da, Tahtacıların, Oğuzlar'ın Üçok koluna mensup olarak gösterilmesidir.²⁴¹

Türk Ansiklopedisi'nin, XXX. cildinde, “Tahtacılar” maddesinde “Tahtacı” tabirinin Türkçedeki karşılığı verilmiş, Anadolu'daki başlıca yerleşim yerlerine değinilmiş; Anadolu Oğuz Türkmenleri arasında etnik vasıflarını en iyi korumuş zümre oldukları ve kendilerine Türkmen dedikleri belirtilmiştir. Yine, XVI.yüzyıldan itibaren Osmanlı kayıtlarında “cemaat-ı tahtacıyan” şeklinde zikredildikleri açıklanmış, Moğol istilası sırasında, Türkistan'dan batıya göç eden Ağaçeri Türklerinin torunları olduklarını ileri sürenlerin olduğuna değinilmiştir.²⁴²

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi'nin XVIII. cildinde, “Tahtacılar” maddesi yer almaktadır. Burada, Tahtacılar'ın, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yaşayan Alevi-Türkmen topluluğu olduğu, Reşidettin'in **Camiü't-Tevarih** adlı eserinde adı geçen ve Tahtacılarla aynı özellikleri taşıyan Ağaçerilerin soyundan olduklarının öne sürüldüğü belirtilerek; Anadolu'ya gelişleri, bugünkü yerleşim yerleri, geçimlerini nasıl sağladıkları ve bağlı oldukları oymaklar üzerinde durulmuştur.²⁴³

Türkiye Diyanet Vakfı'nın yayımları arasında bulunan **İslam Ansiklopedisi**'nin I. cildinde, “Ağaçeriler” maddesi yer almaktadır. Burada, Ağaçeriler'den, XIII.-XV yüzyıllarda Maraş-Elbistan ve Malatya yörelerinde yaşayan büyük bir Türkmen topluluğu olarak bahsedilmekte; kısaca tarihte Ağaçeriler, Anadolu'ya gelişleri, “ağaç eri” kavramının anlamı üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, Tahtacıların, Ağaçerilerin torunları olduğu görüşünün muhtemel olduğuna, Tahtacıların Oğuz (Türkmen) elinin en güzel temsilcileri olduklarına değinilmektedir.²⁴⁴

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi'nin I. cildinde, “Ağaçeri” maddesi yer almaktadır. Burada, Ağaçerilerin tarihsel süreç içindeki yerlerine, çeşitli kaynaklarda ne şekilde geçtiklerine kısaca değinilerek Ağaçerilerin ardıllarının bugün

---

²⁴¹ “Tahtacı”, **İslam Ansiklopedisi**, C. XI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, s. 669-671.

²⁴² “Tahtacılar”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XXX, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1981, s. 352-353.

²⁴³ “Tahtacılar”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, C. XVIII, İstanbul, 1986, s. 111-161.

²⁴⁴ “Ağaçeriler”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul, 1988, s. 460-461.

Ege ve Akdeniz bölgelerinin ormanlık yörelerinde yaşayan ve ağaç işleriyle uğraşan Tahtacılar olduğunun ileri sürüldüğü belirtilmiştir.²⁴⁵

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi'nin XX. cildinde, "Tahtacılar" maddesi yer almaktadır. Bu maddede, Tahtacıların atalarının Oğuz boylarından Ağaçeriler olduğunun ileri sürüldüğü; Timur Türkistan'ı egemenliği altına alınca, yurtlarını terk etmek zorunda kalan Ağaçerilerin bir bölümünün İran'a, bir bölümünün de Anadolu'ya yerleştiği, Moğolların Anadolu'yu işgal etmesi üzerine, buraya gelmiş olan Ağaçerilerin bu kez Suriye ve Irak'a göç ettikleri, bunların bazısının Timur'un ölümünden (1405) sonra yeniden Anadolu'ya döndüğü ve sonradan "Tahtacı" lar olarak anıldıkları açıklanmıştır. Ayrıca, Tahtacıların günümüzde yaşadıkları yerlere değinilmiş, dinsel yönden Yanın Yatırlar ve Şehepler olarak iki kola ayrıldıkları belirtilmiş ve Tahtacılar'a ait olarak gösterilen oymak damgasına yer verilmiştir.²⁴⁶

Orhan Hançerlioğlu'nun hazırladığı **Felsefe Ansiklopedisi**'nin I. cildinde, "Alevilik" maddesi altında "Alevilik" in ne olduğu ve nerelere kadar yayıldığından bahsedilirken, Anadolu'da "Kızılbaşlık-Tahtacılık" adlarının Alevilikle eş anlamlı olduklarına değinilmiştir.²⁴⁷

Felsefe Ansiklopedisi'nin VI. cildinde, "Tahtacılar" maddesi yer almaktadır. Tahtacıların, Anadolu'da yaşayan Alevi Türkmenler olduğu, Osmanlı arşivlerinde "Cemaat-ı tahtacıyan" olarak geçtikleri ve "Kızılbaşlar" deyimiyile anlamdaş olduğu, Ağaçerilerin soyundan olduklarının sanıldığı, her iki topluluğun da Oğuzlardan olduğu belirtilmektedir.²⁴⁸

Türk-İslam Mütehasıs Alimlerinden oluşan bir heyet tarafından yazılmış olan **İslam-Türk Ansiklopedisi**'nin "Ağaç Eri" maddesi bulunmaktadır. Burada, "Ağaç eri" nin, Oğuz, Kıpçak ve Uygur Türklerinin çeşitli kabilelerine mensup oymaklardan meydana gelen zümrelere verilen genel bir ad olduğu, bu Türk zümrelerinin, genellikle

---

²⁴⁵ "Ağaçeri", **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C. I, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 182.

²⁴⁶ "Tahtacılar", **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C. XX, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 334.

²⁴⁷ Orhan Hançerlioğlu, "Tahtacılar", **Felsefe Ansiklopedisi (Kavramlar ve Akımlar)**, Remzi Kitabevi Yayınları, C. I, İstanbul, 1993, s. 41.

²⁴⁸ Orhan Hançerlioğlu, "Tahtacılar", **Felsefe Ansiklopedisi (Kavramlar ve Akımlar)**, Remzi Kitabevi Yayınları, C.VI, İstanbul, 1993, s. 212-213

ormanlarda yaşadıkları için bu adı aldıkları belirtilerek; Anadolu’da, özellikle Maraş, İçel, Antalya kısaca bütün Torosların ormanlık sahasında yaşamakta olan ve “Tahtacı” adı verilen oymakların, Ağaç Eri Türkleri zümresine mensup olduklarına, bu Türklere, Tahtacı unvanının kereste imalatıyla meşgul bulunmalarından dolayı, sonradan verilmiş olmasına, gerek bu Tahtacıların ve gerek Yürüklerin tamamen Oğuz Türkmenlerinden olduğuna değinilmiştir.²⁴⁹

Türkler Ansiklopedisi’nin III. cildinde, Hasan Tutar, “Tarihte ve Mitolojide Nevruz” başlığı altında; Nevruz kelimesinin etimolojisi, Nevruz kutlamalarının tarihi, Osmanlı’da Nevruz ve Türkiye’de Nevruz kutlamalarına değinirken Tahtacı Türkmenlerinde Nevruz’un “Sultan Nevruz” adı ile anıldığını, eski takvimle (Hicri) Mart ayının 9’unda kutlanarak yaylaya çıkıldığını, bununla ilgili olarak halk arasında “Mart Dokuzundan sonra dağlar misafir alır” deyişinin söylendiğini, bugün herkesin yeni giysilerini giyip, süslenerek mezarlıkları ziyaret ettiğini belirtmiştir.²⁵⁰

Türkler Ansiklopedisi’nin VI. cildinde, İlhan Şahin “Anadolu’da Oğuzlar” başlığı altında, Anadolu’ya Oğuz veya Türkmen adıyla bilinen kitlelerin göç etmesi ve yerleşmesi konusunu daha iyi anlayabilmek için Oğuzların Anadolu’ya gelmeden önceki durumlarına ve Anadolu’ya doğru yönelmelerinin sebeplerine değinmek gerektiğini belirtmiş ve XV-XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde yoğun bir şekilde Yürük gruplarının yaşadığına dikkat çekmiştir. Bu sırada, İzmir’in Güzelhisar kazasında iki Yürük grubunun olduğuna, bunlardan birinin Tahtacıyan (Tahtacılar) adıyla bilindiğine değinmiştir.²⁵¹

Türkler Ansiklopedisi’nin III. cildinde M. Alemdar Yalçın, “Eski Dönemlerden Anadolu’ya Türk Sosyal Dayanışma Kurumları” başlığı altında; Anadolu’nun coğrafi özelliklerini göz önünde bulundurarak, Anadolu’da sosyal yardımlaşma kurumlarını iki ana grupta değerlendirmiştir. Kırsal alandaki değerlendirmelerini yaparken; ormanların korunması, kereste ticaretinin Anadolu’da çok erken tarihlerin ilk uluslar arası ticareti

---

²⁴⁹ İsmail Hakkı İzmirli, Kamil Miras, Ömer Rıza Doğrul, Eşref Edib, “Ağaç Eri”, **İslam-Türk Ansiklopedisi**, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul: 1360-1941, s. 130-131.

²⁵⁰ “Tarihte ve Mitolojide Nevruz”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. III, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 611-613.

²⁵¹ “Anadolu’da Oğuzlar”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 246-257.

haline dönüşmesinde, Ağaçerilerinin büyük bir payı bulunduğunu; önceleri bütün Toros Dağlarında, daha sonra Ege ve Marmara Bölgesi'ndeki ormanlarda ağaç kesimi, ormanların bakımı ve avcılığın doğrudan "Tahtacı" adı verilen bu Türkmen oymaklarına verildiğini, bu oymakların adeta uzmanlık alanları olan orman ve ağaç dolayısıyla 17. yüzyıla kadar Anadolu ormanlarını koruduklarını belirtmiştir.²⁵²

b. Sözlükler

Mehmet Ali Ağakay'ın hazırladığı "**Türkçe Sözlük**"te, "Tahtacı" sözcüğünün anlamıyla ilgili olarak "Anadolu'da yaşayan kimi Alevilere verilen ad" bilgisi verilmektedir.²⁵³

Pars Tuğlacı'nın hazırladığı "**Okyanus 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük**"te, "Tahtacı" sözlüğü için "Anadolu'da yaşayan bazı Alevilere verilen ad" yazmaktadır.²⁵⁴

Tercüman gazetesinin bir kültür hizmeti olarak hazırladığı, Şemseddin Sami'nin **Kamus-ı Türki**'sinin sadeleştirilmiş ve genişletilmiş baskısı olan "**Temel Türkçe Sözlük**"te "Tahtacı" sözcüğünün anlamı olarak, "Anadolu'da yaşayan bir Türkmen aşiretine ve bu aşirete mensup olanlara verilen ad" yazmaktadır.²⁵⁵

Hayat Büyük Türk Sözlüğü'nde, "Tahtacı" sözcüğünün anlamının karşısında, "Anadolu'da yaşayan bazı Aleviler'e verilen ad" yazmaktadır.²⁵⁶

Orhan Hançerlioğlu'nun hazırladığı "**Dünya İnançları Sözlüğü**"nde, "Tahtacılar" maddesi yer almaktadır. Bu maddede, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yaşayan Alevi Türkmenler'e "Tahtacılar" adı verildiği, Osmanlı arşivlerinde "Cemaat-ı tahtacıyan" olarak geçtikleri, Kızılbaşlar deyimiyle anlamdaş olduğu ve Ağaçerilerin soyundan olduklarına değinilmiştir. Tahtacılar adının altında ilk göze çarpan, "Oğuz

---

²⁵² "Eski Dönemlerden Anadolu'ya Türk Sosyal Dayanışma Kurumları", **Türkler Ansiklopedisi**, C. III, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 107-116.

²⁵³ Mehmet Ali Ağakay, **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1966, s. 687.

²⁵⁴ Pars Tuğlacı, **Okyanus 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük**, İstanbul: Pars Yayınevi, 1974, C. 3, s. 2753.

²⁵⁵ **Temel Türkçe Sözlük**, Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-ı Türki, İstanbul: Tercüman Gazetesi Tesisleri, 1985, C. 2, s. 1290.

²⁵⁶ **Hayat Büyük Türk Sözlüğü**, İstanbul: Hayat Yayınları, t.y., s. 1123

boylarından biri” ibaresidir. Ayrıca Şii ve özellikle Safevi oldukları belirtilerek, Anadolu’daki nüfusları hakkında bilgi verilmiştir.²⁵⁷

Türk Dil Kurumu’nun yayınladığı “**Türkçe Sözlük**”te, “Tahtacı” sözcüğünün özel isim anlamı olarak, “Anadolu’da yaşayan bazı Alevilere verilen ad” yazmaktadır. İsim olarak anlamının karşılığında ise “Orman işletmelerinin izni doğrultusunda ağaçları işleyen, budayan, doğrayan kişi” yazmaktadır.²⁵⁸

Osman Cilacı’nın hazırladığı, “**Dinler ve İnançlar Terminolojisi**”nde “Tahtacı” maddesi yer almaktadır. Burada, “‘Tahtacı’, sözlükte, ‘tahta biçen, ağaç kesen’ anlamlarına gelir. Anadolu’da yaşayan Alevilere bazı araştırmacılar tarafından verilen isimdir. Bu terim çoğu kez, kendilerine özgü bir mezhebin varlığına inanan Alevi-Türkmen zümresini anlatmak için kullanılmıştır.” yazmaktadır.²⁵⁹

Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın’ın hazırladığı, “**Antropoloji Sözlüğü**”nde “Tahtacılar” maddesi yer almaktadır. Bu maddede, Tahtacıların Batı ve Güney Anadolu’ya yayılmış bir Alevi Türkmen topluluğu oldukları, geleneksel olarak orman işçiliği ve zanaatkarlığı yaptıkları, obalar halinde 30-40 ailelik birimler halinde yaşadıkları söylenmektedir. Ayrıca, kendilerini “Tahtacı” olarak adlandırmadıkları, bu adlandırmanın dışarıdan verilmiş etik bir adlandırma olduğu, kendilerini “Türkmen” olarak tanımladıkları ve buldukları yöreye göre değişen grup kimlikleri taşıdıkları (Çepni, Çaylaklar, Aydınlılar v.b) belirtilmektedir.²⁶⁰

---

²⁵⁷ Orhan Hançerlioğlu, **Dünya İnançları Sözlüğü (Dinler, Mezhepler, Tarikatlar, Efsaneler)**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993, s. 487-488.

²⁵⁸ **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, C. 2, s. 2116.

²⁵⁹ Osman Cilacı, **Dinler ve İnançlar Terminolojisi**, İstanbul: Damla Yayınevi, 2001, s. 345.

²⁶⁰ Kudret Emiroğlu-Suavi Aydın, **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003, s. 773.

I. BÖLÜM

A. ALEVİ TÜRKMENLERİN İNANÇ YAPISI

1. Alevilik Üstüne

Araştırmalarımız, gözlemlerimiz ve okuduklarımızdan hareketle, hemen hemen 1300 yıldan beri Alevilik hakkında çok şeyler söylendiğini, hala bu söylentilerin, rivayetler yoluyla devam etmekte olduğunu ve Alevilik üzerine bir çok yayın yapıldığını öğrendik. Kimileri Alevilik Şiiliktir derken, kimilerine göre Şiilikle hiçbir ilişkisi yok; kimileri Şiilik Aleviliğin bir koludur derken, kimilerine göre Alevilik-Bektaşılık, Orta Asya’da Türklerin dini olan Şamanizme dayanmaktadır. Kısacası, bu güne kadar, Aleviliğin ne olduğuna, ortaya çıkışına, yayılışına, usul ve erkanına, ibadet anlayışına ve inançlarına dair pek çok şey anlatılmış ve yazılmıştır. Biz de bu bölümde, derleme bilgilerimizden de yola çıkarak kısaca Aleviliğin ne olduğuna, tarihsel kökenlerine ve Anadolu Aleviliğine dair bilgiler vereceğiz. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlere ait bilgileri, tespit edilen yerleşim birimlerindeki en geniş bilgilere sahip oldukları söylenen, Ortaca Cumhuriyet Mahallesi’nin mürebbsi İsmail Tok, Kemaliye köyünün mürebbsi Ali Taş, Çörüş köyünün mürebbsi Rıza Sandras, Çörüş köyünün rehberi Abdullah Karayel, Ali Tozak ve Kuru köyünün gözcüsü Şükrü Kavdır, Fethiye’nin Foça Mahallesi’nde Mimar Bülent Günden ve Ahmet Eraslan, İzmir Radyosu’nda ses sanatçısı olan ve ailesi Foça Mahallesi’nde bulunan Ahmet Günday’dan aldık.

Kâmus-ı Türki adlı sözlüğünde Şemsettin Sami, Ebu Talip oğlu Hazret-i Ali ile Resulallah kızı Fatmatü’z-Zehra’nın soyundan olan sadat ve şürefanın, Alevi olarak nitelendirildiğini belirtmiş; Hz. Ali’ye bağlanıp onun tarafını tutan ve onu Peygamberin

diğer sahabelerinden üstün tutanlarla, Ali'nin yoluna girip ona bağlanmakla övünenlere de Alevi denildiğini açıklamıştır.²⁶¹

Sözlükte geçen bu anlamına bağlı olarak, genel bir ifadeyle, Muhammet Peygamberin ölümünden sonra Hz. Ali'nin halife olmasını isteyen, onu imam olarak kabul eden, son olarak da Şii-Batını inançlara bağlananların tümüne Alevi denilmiştir.

Atilla Özkırımlı, Aleviliğin başlangıçta siyasal bir hareket olarak belirttiğini söyleyerek, Alevi sözcüğünün tıpkı Abbasoğulları'na Abbasi, Haşimoğulları'na Haşimi denilmesi gibi Alioğulları anlamında kullanıldığı ve bir anlam genişlemesiyle Ali yandaşlarını da kapsadığını belirtmektedir.²⁶²

Fuat Bozkurt, sözcük olarak Alevi sözünün Ali'ye bağlı ya da onun soyundan olan anlamlarına geldiğini, Anadolu'da bu sözcüğün "Ali yandaşları" anlamında kullanıldığını ve bu sözü Alevilerin daha çok kendileri için kullandıklarını, buna karşılık, Anadolu'da genel olarak "Kızılbaş" olarak anıldıklarını, böylece gerek kendilerince gerekse toplum tarafından "Şia"lardan ayrıldıklarını açıklamaktadır.²⁶³

Rıza Zelyut, Alevi kelimesinin, Ali sözcüğünün mensubiyet (ilişkinlik: aitlik) eki almış hali olduğunu belirterek, Aleviliğin klasik tanımında da Ali sevgisinin temel olduğunu ifade etmektedir.²⁶⁴

Abidin Özgünay ise, yazılı metinlerde, sözlüklerde ve benzeri kaynaklarda Alevi ve Aleviliğin tanım ve tarifinin hep etimolojik esasa göre yapıldığını, bu kaynaklarda Alevi'nin; "Dördüncü halife Ali'nin soyundan gelen; Ali'yi öbür sahabelerden ve diğer üç halifeden üstün tutan mezhebe sahip olan, Hz. Ali'ye intisabı olan kimse, kızılbaş" şeklinde tanımlandığını, Aleviliğin ise, "Hz. Ali'yi diğer sahabelerden ve üç halifeden üstün tutan mezhep ve buna bağlı tarikatların ortak adı" şeklinde tarif edildiğini açıklayarak, aslında Aleviliğin gerçek kimliğiyle tariflenemeyeceğini, bunun olabilmesi

---

²⁶¹ Şemsettin Sami, **Kamus-ı Türki**, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1999, s. 949.

²⁶² Atilla Özkırımlı, **Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevilik-Bektaşilik**, Cem Yayınevi, İstanbul: 1998, s. 10.

²⁶³ Fuat Bozkurt, "Alevi Tören ve İnançların Kökeni", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 14, s. 18.

²⁶⁴ Rıza Zelyut, "Alevilik Nedir? / I", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 58, s. 12.

için Alevi ve Aleviliğin etimolojik tahlile ilaveten toplumsal olgulara, kavramsal temellere dayalı bir sistem ve anlayışla incelenmesi gerektiğini ifade eder.²⁶⁵

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, Aleviliği, “Hz. Muhammet’in amcasının oğlu ve damadı olan Hz. Ali’yi gerek dünyasal, gerek manevi anlamda lider bilmek ve ona bağlanmak” şeklinde tanımlamaktadırlar. Ali Taş, bu tanımı daha genişleterek, Alevilik: “İnsan haklarına saygılı, din ve devlet işlerini birbirinden ayıran, kitabı Kur’an, mezhebi İmam-ı Caferi, Peygamberi Hz. Muhammet, Piri Hünkar Hacı Bektaş Veli ve temeli Hoca Ahmet Yesevi’ye dayanan bir mezheptir” şeklinde tanımlamıştır. İsmail Tok, Aleviliğin Şia anlamına geldiğini; fakat, bunun İran Şiiliğinden farklı olduğunu söylemektedir. İran Şiası ile kendileri arasındaki farklılıkların neler olduğunu sorduğumuzda ise, Şia’nın hem otuz günlük ramazan orucunu, hem de on iki günlük Muharrem orucunu tuttuğunu, kendilerinin ise yalnız muharrem ayındaki on iki günlük orucu tuttıklarını, Hacca gitmediklerini belirtmiş, ayrıca kendi toplumlarında kadın ve erkeğin hayatın her safhasında (ibadet dahil) birlikte olduklarını, İran’daki kadınların ise baskı altında tutulduğunu, kapanmaya zorlandıklarını, kendilerinin yılda en az üç kez kurban kesip topluca yediklerini, oysa Şiilerin kurbanı pay edip dağıttıklarını ifade etmektedirler. Konuya bilimsel açıdan yaklaştığımızda, toplumun önde gelen, Alevilikle ilgili pek çok konuda diğerlerinden daha iyi olarak bilinen kişilerin bile yüzeysel bilgilerle yetindiklerini gördük. Oysa Şia, sözü de “uymak, yandaşlık etmek” kökünden gelir ve terim olarak “Ali’ye katılanlar, Ali yandaşları, Ali’ye uyanlar” anlamındadır.²⁶⁶ Mezhep, söz konusu olunca Caferi mezhebinden oldukları söylemektedirler. Bu konudaki en tatmin edici bilgiyi, Ahmet Eraslan vermektedir. Kendilerinin, ibadette, uygulamalarda ve inançta İmamiyye’nin Cafer-i Sadık’ına uyduklarını, bu yüzden de Caferi mezhebinden olduklarını ve kendilerine Caferi denildiğini açıklamaktadır.

Sonuç olarak Alevi sözünün şu manalarda kullanıldığını söyleyebiliriz;

- 1) Halifelik meselesinde Ali’nin tarafını tutanlara,
- 2) Ali’nin neslinden gelenlere, bazen de Ali Oğulları’nın taraftarlarına,

---

²⁶⁵ Abidin Özgünay, “Ayağa Kalkan Kültür: Alevilik Ülke Gündeminde”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 8, s. 8.

²⁶⁶ Fuat Bozkurt, **a.g.m.**, s. 18.

3) Ali'nin sağlığında bile onu en üstün sahabe ve halifelige en layık insan sayanlara,

4) Ali'ye imamlığın Allah ve Peygamber tarafından verildiğine inananlara ve bu yolda ayet ve hadisler bulunduğunu söyleyenlere,

5) Ali'ye karşı aşırı sevgi besleyen ve Ali'nin kişiliğine efsanevi bir mahiyet kazandırarak onu Allahlaştıranlara, "Alevi" denilmiştir.

Alevi ve Şia kavramları konusunda, Atilla Özkırmılı, Alevi kavramının Şia'dan daha geniş kapsamlı olduğunu, içine yalnız Şii mezhepleri değil, bütün Batını mezhep ve tarikatların da girdiğini belirtmektedir.²⁶⁷

Araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenler, Aleviliğin "Ali'nin neslinden gelmek" demek olduğunu, hoşgörölü, başkalarının düşünce ve inançlarına saygılı, töre ve geleneklere bağlı, insan merkezli bir anlayış, ilk kuralın yaşamında, "Eline, diline, beline sahip olmak" ile başladığını anlatmışlardır. Ali Taş, Alevi toplumda, "Otur izzet ile, dinle hürmet ile, söyle edep ile" şeklinde bir kural olduğunu, buna uymayanın sözü ve sohbetinin ciddiye alınmadığını da eklemiştir. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, önder olarak Hz. Ali'yi, pir olarak Hünkar Hacı Bektaş Veli'yi kabul etmektedirler. Anlatılanlara göre, 35-40 yıldan beri her 16 Ağustos'ta 3-4 gün süreyle Hünkar Hacı Bektaş Veli'yi düzenlenen törenlerle anmaktadırlar. Hacı Bektaş Veli'ye olan bu bağlılığın nedenini sorduğumuzda, onun üstün kişiliğiyle, fikirleriyle ve yaşamıyla ders alınacak ulu bir kişi olduğunu, yol olarak aynı yolu izlediklerini, baba tarafından soyunun Hz. Ali'ye dayandığını söylemektedirler. İsmail Tok'un not defterindeki şu dizeler sorumuzun cevabını şiir olarak anlatmaktadır:

"Asıl soyu nereden gelirse gelsin
Bugünkü haliyle sevdim Bektaş'ı.
Kararımı herkes böylece bilsin
Bugünkü haliyle sevdim Bektaş'ı.

---

²⁶⁷ Atilla Özkırmılı, **a.g.e.**, s. 38.

Kendi isteğimle yoluna girdim
Dervişlik denilen onura erdim.
Elimle birlikte gönlümü verdim.
Bugünkü haliyle sevdim Bektaş'ı.”

2. Aleviliğin Tarihsel Gelişimi

Gerek yazılı kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler gerekse kaynak şahıslarımızla olan sohbetlerimizde görebildiğimiz kadarıyla, Aleviliğin tarihsel gelişimini belirleyen olayların başında dönemin siyasal çekişmeleri ve dini anlamdaki ayrışmalar vardır. Hz. Muhammet'in babası Abdullah ile Hz. Ali'nin babası Ebu Talip aynı anne ve babadan olma öz kardeşirler. Hz. Muhammet daha doğmadan babasını, altı yaşına gelince de annesini kaybedince bir süre dedesi Abdülmüttalip'in yanında kalır. Onun da vefatıyla, Hz. Ali'nin babası Ebu Talip tarafından büyütülür.

Mekke'den Medine'ye göç sırasında, Hz. Muhammet, Ali ile babası Ebu Talip'ten çok önemli destek almıştır. Göç sırasında zor durumda kalınca yatağında Hz. Ali'yi yatırmış ve suikastçıları böylece atlattıktan sonra, Medine'de Ali'yi kendisine kardeş ilan etmiştir. Hz. Ali, İslamiyet'in yayılması sırasında karşılaşılan tüm zorluklarda, Hz. Muhammet'in yanında yer almıştır.

Hz. Muhammet'in sağlığında, İslamiyet içinde önemli bir ayrılık yoktu. Müslümanlar arasında bazı ihtilaflar vardı, ama, önemli bir bölünme söz konusu değildi. İlk ve en önemli bölünme, Hz. Muhammet'in vefatından hemen sonra, hatta peygamberin cenazesi henüz kaldırılmadan ortaya çıktı. Peygamberin ölümü, Müslümanlar arasında derin bir şok yarattı. İlk Müslümanlar ve akraba çevresi onun ölümünü bir türlü kabul edemiyorlardı. Buna rağmen Hz. Ayşe, Hz. Ali, Hz. Fatma ve diğer yakınları, peygamberin ölümünün yarattığı üzüntüyü yaşayıp, cenazenin defin işleriyle uğraşırken, Ebubekir, Ömer, Osman ve onlarla birlikte birkaç kişi başka bir evde toplanarak, Ebubekir'i, Hz. Muhammet'ten sonra onun yerine geçecek halife olarak seçtiler. Ebubekir'in halife olarak seçilmesi, onu seçenler açısından hilafet sorununu halletmişti. Fakat, bu seçime en başta Hz. Muhammet'in en yakınları karşı

çıktılar ve Hz. Muhammet'in doğal halefinin Ali olduğunu savundular. İşte bu zamansız halife seçimi, İslamiyet içinde çağlar boyu süren bölünmenin tohumlarını ekmiştir.²⁶⁸

Fuat Bozkurt, İslam içinde Ali yandaşlığının dördüncü halife Ali'nin sağlığında başlayan bir durum olduğunu, Ali yandaşlığı ve karşıtlığının Muhammet'in ölümünden sonra iyice alevlenip, Ali'nin halifeliği döneminde doruklara çıktığını belirterek Ali'nin ölümünden sonra bir taraftan bu savaş sürerken, diğer yandan İslam'ın çeşitli uygulamalarında sorunlar çıktığını ifade etmiştir.²⁶⁹

Muharrem Naci Orhan, Aleviliğin, Müslümanlığın doğuşu ile husule gelen ihtilaflar karşısında, Hz. Muhammet ile Hz. Ali'ye ve cansiperane birlikte götürdükleri Yol'un doğruluğuna olan inanç ve muhabbetten doğduğunu belirtmiştir.²⁷⁰

Musa Ateş de Aleviliğin, İslamiyet içinde İslamiyetin yabancılaşmasına, dinin istismarına, Hz. Muhammet, Hz. Ali ve Ehlibeyti'ne karşı Emevi ve Abbasi halifelerinin haksız ve insanlık dışı uygulamalarına karşı asırlardır süren bir muhalefetin sonucunda oluştuğunu açıklamaktadır.²⁷¹

Rıza Zelyut ise, Aleviliğin ortaya çıkışında devleti ele geçirme çalışmalarının bulunduğunu, mevcut olan egemen kesimle köle ve yoksulların karşı karşıya geldiğini, Aleviliği savunanların da bu yoksul ve köle kesimden oluştuğunu belirtmektedir.²⁷²

Atilla Özkırmıllı'ya göre, Alevilik sadece dini anlamda bir ayrılık sonucunda ortaya çıkmış değildir. Aleviliğin ortaya çıkmasında siyasi çekişmeler de etkili olmuştur.²⁷³

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, Aleviliğin ortaya çıkışıyla ilgili iki temel olaydan bahsetmişlerdir. Bunlardan ilki, Hz. Ali'ye yapılan haksızlıktır. Anlatılanlara göre, Hz. Peygamber'in vefatı günü, henüz defni yapılmadan, Hz. Ali ve birkaç yakını defin işleriyle meşgul olurken, diğer ileri gelenler toplanmış ve Hz. Peygamber adına

---

²⁶⁸ Cemal Şener, **Alevilik Olayı Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi**, Etik Yayınları, İstanbul: 2004, s. 17-18.

²⁶⁹ Fuat Bozkurt, "Alevi Tören ve İnaçlarının Kökeni", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 14, s. 18.

²⁷⁰ Muharrem Naci Orhan, "Aleviliğin Esasları Usul ve Ahkamı", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1991, S.3, s. 11.

²⁷¹ Musa Ateş, "Alevilik Nedir, Ne Değildir?", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 14, s. 35-38.

²⁷² Rıza Zelyut, "Alevilik Nedir? / II", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 59, s. 8-11.

²⁷³ Atilla Özkırmıllı, **Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevilik-Bektaşilik**, Cem Yayınevi, İstanbul: 1998, s. 10-11.

temsilci seçmek ile uğraşmışlardır. Bu olay, Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıkların temelini oluşturmuştur. Olayın olduğu gün, Hz. Ali, durumu öğrenmiş ve “Ya Ebu Bekir, en azından bizim de fikrimiz alınamaz mıydı?” diyerek tepkisini ve itirazını bildirmiştir. Henüz, Hz. Peygamber’in cenazesi defnedilmemişken yapılan Ebu Bekir’in halife seçildiği bu siyasi toplantı, Ali yanlıları tarafından kabul edilmemiş ve günümüze kadar süre gelen ayrılığın ilk tohumları atılmıştır.

Diğer bir olay da, vasiyet konusudur. Hz. Muhammet, hastalığının en ağır döneminde, vefatının yaklaştığını hissetmiş ve orada bulunanlardan kağıt ve kalem getirmelerini, kendinden sonra yanlış yola sapmamaları için bir şey yazdırmak istediğini belirtmiştir. Bu istek üzerine, orada bulunanlar arasında ihtilaflar baş göstermiştir. Bu tartışmalardan rahatsız olan Hz. Muhammet, yanından gitmelerini, kendisini yalnız bırakmalarını istemiştir. Alevi Türkmenlere göre, eğer bu vasiyet yazılsaydı, Peygamber ölümünden sonra yerine Ali’nin getirilmesini isteyecekti. Kaynak şahıslarımızdan Ali Taş, not defterini açarak bunun için kaydettiği kimi ayet ve hadislerden örnekler okur. Defterinden aldığımız bir hadiste şöyle yazmaktadır: “Benden sonra fitne olacaktır. Bu oldu mu Ebu Talib oğlu Ali tarafını tutun. Çünkü o bana ilk iman edendir, kıyamette de benimle ilk musafa edecek odur. O, Sıdk-ı Ekber’dir. O, bu ümmetin Faruk’udur. O, müminlerin ulusudur, reisidir”.

3. Alevilik ve Bektaşilik

Alevilik ve Bektaşilikle ilgili literatürü incelediğimizde, Alevilikle Bektaşiliğin birlikte anıldıklarını hatta bazen eşanlamlı olarak kullanıldıklarını gördük. Veliyettin Ulusoy’a göre Alevilik, Hz. Ali’yi seven, onun İslam anlayışını ve yorumunu benimseyen bir inanış sistemidir. Bektaşilik ise, Hacı Bektaş Veli’den sonra ortaya çıkmış, zaman içinde yıpranmış olan Aleviliğin o günkü sosyal yapıya uygun hale getirilmiş şeklidir. Yani Hacı Bektaş Veli, Alevilikte bir reform yaparak Hz. Ali’nin yaşadığı dönemde başlayan Alevilik inancını, Anadolu kültürü ve çağın gereksinimleri ile sentez yaparak, hoşgörülü bir dini felsefe olan Bektaşiliği kurmuştur. Temelde inanç aynıdır, ancak o çağda, Arap kültürü ve Arap tarihinin etkisi hissedilir vaziyettedir.

İnancın temelini Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli'nin değeri ölçülmez kişiliklerine bağlı olması farklı olmayan Alevilik ve Bektaşiliği ayrılmaz bir şekilde birleştirmiştir.²⁷⁴

Burhan Kocadağ, Aleviliğin geniş bir kavram, Bektaşiliğin ise Aleviliğin içinde olan bir tarikat olduğunu belirterek, her Bektaşinin bir Alevi olduğunu ama her Alevinin bir Bektaşisi olmadığını ifade etmektedir.²⁷⁵

İlhan Cem Erseven'e göre, İslamlık öncesi dinler tarihini incelediğimizde, Bektaşilikte gördüğümüz "Dört Kapı" olgusunu, uzak-doğu inanç biçimlerinden biri olan (semavi din olmayan) Budizm de de görmek olasıdır. Yine, Budizmdeki ahlaksal nitelikli beş öğüt, bugün Bektaşilikte "Eline, diline, beline sahip olmak" şeklinde üçleme olmuştur. Ama Alevilik, Orta Asya'nın çok tanrılı dinlerinden (inanç biçimlerinden) biri olan Şamanlık ve diğer komşu dinlerden etkilenmiştir. Bu yaşam biçimi, daha sonra, XII.yy.'da Bektaşilikle daha bir evrenselleşmiş ve olgunlaşmıştır.²⁷⁶

Fuat Köprülü, Alevilik ve Bektaşiliğin, inanç olarak aynı, toplum olarak ayrı olduğunu belirterek, Aleviliği köylülere, Bektaşiliği ise şehirlilere tahsis etmiştir.²⁷⁷

Atilla Özkırımlı, Aleviliğin, özellikle Anadolu Aleviliğinin mezhepler, tarikatlar üstü bir inanış biçimi, Bektaşiliğin ise Anadolu Aleviliğinin tarikat yapısı içinde kurumlaşmış biçimi olduğunu belirterek, özde ve inançta ikisi arasında büyük farklılıklar görülmediğini, Alevilikteki kan bağı ilkesi dışta tutulursa, bir Aleviyle bir Bektaşinin yaşama biçimi, dünya görüşü, ahlak anlayışı ve insana bakışına hemen hemen aynı olduğunu açıklamaktadır.²⁷⁸

---

²⁷⁴ Veliyettin Ulusoy, "Tasavvuf ve Alevilik-Bektaşilik", **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 23, s. 40-42.

²⁷⁵ Burhan Kocadağ, "Anadolu Alevi Kültürüne Damgasını Vuranlar", **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 29, s. 7-10.

²⁷⁶ İlhan Cem Erseven, "Budizmde 'Dört Raslayış' Kavramı ile Bektaşilikte 'Dört Kapı' Olgusu," **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 5, s. 39-41.

²⁷⁷ Baki Öz, "Alevilik Nedir?", Der Yayınları, İstanbul: 2001, s. 227.

²⁷⁸ Atilla Özkırımlı, **Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevilik-Bektaşilik**, Cem Yayınevi, İstanbul: 1998, s. 181-182.

Hüseyin Bal, Alevi ve Bektaşî topluluklarında benzer inanç ve davranışlar görülebildiği gibi, bazı uygulamalarda farklılıklar dikkat çekmektedir, demektir.²⁷⁹

Besim Atalay, Bektaşiliğin, Alevilik adı altında Anadolu'nun her yerine yayıldığı gibi, Rumeli, Bulgaristan ve Yunanistan'da da yaygın olduğunu belirtmektedir.²⁸⁰

Lütfü Doğan'a göre, Alevilik, dinde Hz. Ali'nin görüşünü izleyenlerdir. Bektaşilik ise Alevilik içinde tasavvufî bir neşe, Alevilik içinde Hacı Bektaş-ı Veli'nin dinsel, düşünsel, fikirlerini yorumlayan bir tarikattır. Her Bektaşî Alevidir, ama her Alevi Bektaşî değildir.²⁸¹

Rıza Zelyut, Alevilik-Bektaşilik konusunda, birinin genel, diğerrinin yerel iki terim olduğunu, Aleviliğin, genel anlamda Şiiliğin Anadolu'daki adı, Bektaşiliğin de Aleviliğin Anadolu'daki yorumlarından birisi olduğunu, Aleviliğin Hacı Bektaş Veli kanalından gelen özelliğine Bektaşilik denildiğini belirtmektedir.²⁸²

Ehl-i Beyt'e gösterilen bağlılık (Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin), Hz. Ali ve dostlarını sevmek, sevmeyenlerden irak durmak (Tevella ve teberra), On iki imamları sevmek, dört kapı ve kırk makama saygı, eline, beline, diline sahip ol felsefesi ve kilit noktası olarak da Hacı Bektaş Veli'yi pir tutmaları Alevilik ve Bektaşilik kavramlarının birlikte kullanılmasına yol açmaktadır. Hacı Bektaş Veli'nin Hz. Ali zamanında başlayan Alevilik inancını, Anadolu kültürüne çağın gereksinimlerine uygun olarak sentez yapması, bu birlikte anılmanın en önemli sebeplerindendir.

Muğla yöresindeki kaynak şahıslarımız Alevidir. Mürebbilere Alevilik ve Bektaşilik arasındaki farkı sorduğumuzda, Aleviliğin doğuştan olduğunu, sonradan Alevi olunamayacağını, Bektaşiliğe ise sonradan girmenin mümkün olduğunu anlatmışlardır. Ayrıca, Bektaşilerin inanç ve uygulamalarında kendilerine göre daha katı

---

²⁷⁹ Hüseyin Bal, "Alevi-Bektaşî Topluluklarında Ölüye-Diriye Sahip Çıkma Geleneği", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 68, s. 44-47.

²⁸⁰ Besim Atalay, **Bektaşilik ve Edebiyatı**, Ant Yayınları, İstanbul: 1991, s. 14.

²⁸¹ Lütfü Doğan, "Aleviler, Sünniler; Atatürk'ün Kurduğu Cumhuriyette", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 75, s. 23-25.

²⁸² Ayhan Aydın, "Rıza Zelyut ile Söyleşi Alevilik", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 82, s. 46-48.

ve kuralcı olduklarını eklemişlerdir. Ancak çoğu kaynak şahsımız, ikisinin aynı şey olduğunu, aralarında pek fark olmadığını, her yıl 16 Ağustos'ta 3-4 gün süreyle Hünkar Hacı Bektaş Veli'yi düzenlenen törenlerle andıklarını, orada bir araya geldiklerini söylemişlerdir.²⁸³

4. Alevilik ve Mezhepler

Mezheb, lügat manasına, “gidilen, yürünen yol, meslek, din ve itikat yolu, doktrin” demektir.²⁸⁴ Temelinde, Ali'ye bağlılık, Ali sevgisi ve taraftarlığı ya da onun soyundan olanlar anlamını taşıyan Alevilik yayılırken değişik kimseler ve topluluklar arasında bazı değişikliklere uğramıştır. Bunun da özünde her topluluğun kendi kültürel dokusunu ve inanışlarını Aleviliğe işlemesi yatmaktadır. Anadolu Alevilerini daha iyi anlayabilmek için Şiiliğin, Caferiliğin ve Batınilığın ne olduğunu açıklamamız gerekmektedir.

a. Şiilik

Şia, lügat manasına “tarafllılar, yardımcılar” demektir. Şii ise, “taraf tutan” manasındadır.²⁸⁵ Safiyeddin, İran'da halife Ali sevgisine dayanan Şiilik adlı mezhebin kurucusudur. Ona göre Muhammet'ten sonra imamlığın Ali'ye verilmesi gerekirdi. Nitekim Peygamber'in bu konuda, Gadir-i Hum denen yerde, çevresindekilere açıkladığı bir hadis vardır. Bu hadiste “Benden sonra imamlık Ali'nindir” yargısı bulunmaktadır. Oysa halife seçiminde buna uyulmamış, dinin genel ilkelerine aykırı davranılmıştır. Gerçekte Ali bilgi, tinsel aşama bakımından bütün öteki halifelerden üstündür. Gene İslam dininin kurallarına göre, halifelik bilgi, yetkinlik ve olgunluk

---

²⁸³ Detaylı bilgi için bk. Ethem Ruhi Fırlalı, **Türkiye'de Alevilik Bektaşilik**, Selçuk Yayınları, Ankara: 1990; Orhan Türkdoğan, **Alevi-Bektaşî Kimliği – Sosyo-Antropolojik Araştırma**, Timaş Yayınları, İstanbul: 1995; Ali Ağa Varlık, **Alevi Bektaşiliğın Dayanakları**, Can Yayınları, İstanbul: 1997; Belkıs Temren, **Bektaşiliğın Eğitsel ve Kültürel Boyutu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1994.

²⁸⁴ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1995, s. 640.

²⁸⁵ Ferit Devellioğlu, **a g e.**, s. 996-998.

istediğinden, oy çokluğuna değil, bilimsel yetkiye dayanmaktadır. Bu nedenle Ali'ye verilmeli, babadan oğula geçmeliydi.²⁸⁶

Safiyeddin'in geliştirdiği inanç kurumu On İki İmam anlayışına dayandığından Ali sevgisinden kaynaklanan bütün tarikatları etkilemiş, özellikle Anadolu'nun değişik bölgelerinde, Alevi-Kızılbaş denen topluluklarca benimsenip yayılmıştır. Onun soyundan gelenlerin, İran'da "Safevi Devleti"ni kurmaları, Şiilik'in "devlet mezhebi" olmasına olanak sağlamıştır. Şiilik, kökleri İran tarihinin derinliklerinde bulunan, sonradan İslam inançlarıyla karışarak yeni bir biçime giren, İran'ın ulusal mezhebidir. Halife Ali döneminde başlayan imamlık çekişmeleri, kısa bir süre içinde İran egemenliğinde kalmıştı. Bu önlem de daha Ebubekir çağında imamlık işlerinde yapılan aykırı davranışlardı. Ali'nin seçimlerde hakkı yenmiş, oyuna getirilmiş, böylece Peygamber'in yolundan ayrılmıştı. İşte İran bu çekişmede, gittikçe büyüyen İslam gücüne karşı Ali'den yana olmayı çıkarlarına uygun buldu.²⁸⁷

Ali, Peygamberin ölümünden sonra halife (imam) yapılmadığı gibi, özellikle Emeviler döneminde ona karşı savaşarak, öldürülmüştür (661). Bu tutum yalnız Ali'ye değil, Peygamber soyuna (ehl-i beyt) karşı bir kıyamdır. Ali'nin öldürülmesiyle genişleyen çatışma, İslam dünyasında şia (ayrılma) denen olayın büyümesine yol açtı; daha sonra Ali'nin oğlu Hüseyin'in Kerbela'da öldürülmesi (680) gerginliği büsbütün arttırdı. Olay, Emevi yönetimine karşı bir direnme niteliği kazandı. Bundan sonra Şiilik, yasal bir kuruluş, bir "mezhep" durumuna geldi. Irak, İran ülkelerinde hızla yayılarak, İran'da ulus yönetiminin odağı durumuna geldi. Bu yönetimi yasallaştıran, bütün İran'a egemen kılan Safiyeddin soyundan gelen Safeviler'dir. İsmail Safevi'nin, Yavuz Selim'e yenilmesiyle sona eren siyasi egemenlik, bir inanç akımı olarak Anadolu'da etkisini sürdürdü. Daha önceki yüzyıllarda Anadolu'da oldukça geniş bir alana yayılan Ali yanlılığının Kızılbaşlık, Alevilik adları altında geliştiği görülür. Bu kurumlarda egemen inanç, Ali'yi sevenleri sevmek (tevilla), Ali'yi sevmeyenleri sevmemek (teberra) biçimindedir. Bütün Şiiler Alevidir, ancak bütün Aleviler Şii değildir.²⁸⁸

---

²⁸⁶ İsmet Zeki Eyüboğlu, **Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul: 1997, s. 387-388.

²⁸⁷ İsmet Zeki Eyüboğlu, **a.g.e.**, s. 388.

²⁸⁸ İsmet Zeki Eyüboğlu, **a g e.**, s. 388-390.

Başlangıçta siyasal amaçlı bir topluluk olan Şia, sonradan mezhep niteliği kazanmıştır. Nitekim Ali'nin sağlığında ortaya çıkan Şia-i Ula ve Usul-i Şia toplulukları dışında, asıl Ali'nin ölümünden sonra gelişen Şiilik, çeşitli kolları da bulunan şu dört mezhebe ayrılır: Keysaniyye, Zeydiyye, İmamiyye, Galiye. Bunlardan Galiye mezhebinde olanlar, Ali'yi Tanrı sayanlardır ki, daha Ali'nin sağlığında bu inancı güdenlere rastlanmış, çoğunu Ali'nin kendisi cezalandırmıştır. Ali İlahi ya da Ali Allahi adıyla anılan topluluklar da Galiyye'dendir. Ama Şiiliğin tarihsel gelişiminde İmamiyye mezhebi ağır basmış, İmamiyye içinde ise Caferilik egemen olmuştur. Günümüzde Şiiler ve Anadolu Alevilerinin bir bölümü mezhep olarak Caferidirler.²⁸⁹

Şiilik, başından beri İran devletinin resmi mezhebi olmuştur. Alevilik ise devletle hiçbir zaman uzlaşmamıştır. Kökleri aynı olan bu iki akımın ayrılmasının sebebi budur. Şiilik, İran tarihinden, toplumundan ve kültüründen ibarettir. Alevilik ise Orta Asya, Ortadoğu ve Anadolu'dan beslenir.²⁹⁰

Şiilikte temel ilke, insanla Tanrı arasındaki yakınlıktır. Tanrı, en yetkin, en olgun, kendisine en yakın bulduğu kimseyi "imam" olarak görevlendirir. İmam Tanrı'ya yakınlığı nedeniyle, olgunluk bakımından en yüksek aşamada bulunan insandır, yanılmaz, doğruluktan ayrılmaz, eksiklik diye nitelenen bütün olumsuz eğilimlerden uzaktır. İmam, Tanrı adına konuşur. Tanrı'nın buyruğuyla bildirir. Oysa Peygamber'in ölümünden sonra, bu özellikleri taşıyan Ali'ye karşı çıkılmış, imamlık ona verilmemiştir.²⁹¹

Şah İsmail zamanındaki Şiilikle, Anadolu Aleviliği önceden birbirleriyle benzerdir. İkisinde de tekkeler ve Sufi tasavvuf eğitimi esastır. Şiilik resmi din olunca, iktidarın da dini olur. Camiler merkezileşir ve Şiilik tutuculaşır, hoşgörü azalır.²⁹²

---

²⁸⁹ Atilla Özkırmı, **Toplumsal Bir Başkaldırımın İdeolojisi Alevilik-Bektaşilik**, Cem Yayınevi, İstanbul: 1998, s. 39.

²⁹⁰ Baki Öz, **Alevilik Nedir?**, Der Yayınları, İstanbul: 2001, s. 169.

²⁹¹ İsmet Zeki Eyüboğlu, **a.g.e.**, s. 389.

²⁹² Cemal Şener, **Şaha Doğru Giden Kervan Alevilik Nedir?**, Şahkulu Sultan Külliyesi Vakfı Yayınları, İstanbul: 1997, s. 35-36.

b. Caferilik

Genel bir tanımla Caferilik, İmamiyye'nin Cafer-i Sadık'ı imam kabul eden ve imamlığın ondan sonra oğlu Musa el-Kazım'a geçtiğine inanan koludur.²⁹³ İmam Cafer-i Sadık, Alevilerin bağlandığı ve sevdiği imamların altıncısıdır. Alevi-Bektaşiler de onu severler ve bu anlamda Caferidirler. Ancak buyruklarına uymadıkları için Caferi değildirlere.²⁹⁴

İslami inanç ve ibadet unsurlarıyla birlikte İslam öncesi bazı inanç ve geleneklerin bir tür karışımından ibaret olan Alevilik, temel vasfı itibarıyla tasavvufi bir nitelik taşımaktadır. İsnâşeriyye Şiasının fıkhi yönünü ifade etmek üzere kullanılan Caferilik ise ameli bir mezheptir. Alevilik, özellikle Safevi hareketi sırasında Şii-Caferi dünyadan Ali sevgisi, Ehl-i Beyt, On İki İmam, On Dört Masum, tevella-teberra gibi bazı motifleri içeriğini kısmen değiştirerek almış olmakla birlikte, gerek inanç esasları gerekse fıkhi icthadlara hemen hemen hiç itibar etmemiştir. Temel Alevi kaynakları durumundaki menakıbnameler, deyiş ve nefesler ile Buyruk bunu açıkça göstermektedir. Dolayısıyla Aleviliğin, Caferi mezhebiyle ilişki içinde olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.²⁹⁵

Caferilikte dinin temelleri beştir:

1. Tevhid (Allah'ın birliğine inanmak)
2. Nübüvvet (Peygamberlere inanmak)
3. İmamet (Muhammed'den sonra imamlığın Ali ve soyundan sürdüğüne inanmak)
4. Adl (Allah'ın adaletine inanmak)
5. Maad (Ahirete inanmak)

Bunların üçü (tevhid, nübüvvet, mad) usul-i din, yani dinin; ikisi de (imamet ve adl) usul-i mezhep, yani, mezhebin temelleridir. Bu nedenle beşine de inanan mümin,

---

²⁹³ Atilla Özkırımlı, **a.g.e.**, s. 39.

²⁹⁴ Baki Öz, **a.g.e.**, s. 263-271.

²⁹⁵ İlyas Üzümlü, "Alevilerin Caferi Mezhebine Mensubiyetinin Arka Planı Alevilik-Caferilik İlişkisi Veya İlişkisizliği", **İslamiyat Dergisi**, İstanbul: 2003, S. 3, C. 6, s. 127-150.

dolayısıyla Caferi sayılır. Mezhebin temellerine yani imamet ile adl'e inanmayan da İslam'dan çıkmış sayılmaz.

Bu temel inançların dışında Caferilikte on temel ilke vardır.

1. Namaz

2. Oruç

3. Hac

4. Zekat

5. Humüs (Belirli mal ve kazançlarda beşte bir payın Muhammed soyundan olanlara verilmesi)

6) Cihad

7) Teberra (Muhammed Peygamber'in ehl-i beytinin, özellikle Ali'nin haklarını alanlara düşmanlık beslemek)

8. Tevella (Onlardan yana olanları dost bilmek)

9. Enr bi'l-ma'ruf (İyiliği ve Tanrı buyruklarını bildirmek)

10. Nehy an'il-münker (Kötülüğü yasaklamak)

Bunları, yadsımamak koşuluyla yapmamak suçtur, yani insan günah işlemiş sayılır ama dinden ve imandan da çıkmaz.²⁹⁶

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler de, Caferi mezhebinden olduklarını söylemektedirler. On İki İmamlardan birisi olan Cafer-i Sadık'ın, Alevi mezhebinin kurucusu olduğunu, kendilerinin de bu mezhebe tabi olduklarını belirtmektedirler. Mezhebin temel inanç ve ilkelerini sorduğumuzda ise, bu konuda pek bir şey bilmediklerini, ancak yerleşim birimlerine gelen Dedelerin söylediğinden hareketle Caferi olduklarını bildiklerini, edilen dualar, okunan nefesler arasında Caferiliğin yer aldığını dile getirmektedirler.

c. Batnilik

Arapça'da batın sözcüğü "iç; iç yüz; görünmeyen nesne; iç gerçek, sır" anlamlarına gelir ve "zahir" in karşıtı olarak kullanılır. Bir düşünüşe göre, her zahirin bir

---

²⁹⁶ Atilla Özkırmılı, **a.g e.**, s. 40.

batını olduğuna göre, Kur'an'ın da bir dış yüzü (zahiri), bir de iç yüzü (batını) vardır. Bu gizli anlama ise ancak te'ville (keyfi yorum) ulaşılabilir. İşte bu inancı savunanlara hangi mezhepten olurlarsa olsunlar Batını, yollarına da Batıniye ya da Batınilik denir.²⁹⁷

Rıza Zelyut, Batınilığın Tanrı bildirimini olan vahiylerin (Kuran'ın) görünür anlamından başka, bir de iç anlamı olduğunu savunan bir görüş olduğunu ve bu görüşün hadislere, Hz. Ali'nin sözlerine dayandırıldığını ifade etmektedir.²⁹⁸

Bu terime, XII. yüzyıldan sonra rastlanır. Daha önce Batınilığı temsil eden zümrelere ise ya temel aldıkları kimi inançlarından (7 imam kabul etme) dolayı ya da bağlanılan kişilerin adlarına göre çeşitli adlar verilmiştir: Karmetiyye, Seb'iyye, İsmailiyye, Mübarekiyye, Babekiyye, Hurremiyye gibi. Ama XII. yüzyıldan başlayarak şeriata aykırı bulunan yorumları ve siyasal amaçları nedeniyle egemen devlet güçlerinin kavuşturma ve baskısına uğrayan Batınilerin İran ve Horasan'a yayıldıkları, daha sonra Moğolların önünden kaçarak Anadolu'ya geldikleri görülür. Batını inançlar da tasavvufla beslenen çeşitli tarikatların içinde derin ve dolaylı bir genellik kazanır.²⁹⁹

Batınilikte evren önsüz-sonsuzdur, yaratılmamıştır. Evren, kendi bütünlüğü içinde, dokuz evreni kuşatır. En yüksek aşamada bulunana "sabık" denir, bundan basamak basamak inilerek, "us"un bulunduğu alana gelinir. Us, bu dokuz evren dizisi dışındadır, sürekli olarak değişir. Dinin ileri sürdüğü gibi evrenin dışında, bir öte evren (ahiret) yoktur, yargı günü, yeniden dirilme, gerçek değildir. Evrende mutlu yaşayan cennette, mutsuz olan ise cehennemde demektir. Tanrı yaratıcı nitelik taşıyan bir doğal güçtür, tek tanrıci dinlerin ileri sürdüğü gibi, gerçek üstü yoktan var edici bir varlık değildir. Onun yargılayıcı bir özelliği de yoktur.³⁰⁰

Alevi inancında, Kuran'ın dış anlamı (zahir yönü) yasakları, emirleri, cezaları ve mükafatları kapsar. Zahir yönünün karşılığı şeriattır. Şeriat basamağı, kabaca namaz, oruç, zekat, hac gibi yaptırımlardan oluşur. Batın anlamı (iç anlamı) ise, İslamiyet'in insanda gerçekleştirmek istediğini hedef alır. Batın yönün karşılığı hakikattir. Hakikat, insanın gerçek mümin haline gelmesinin ifadesidir. Alevilere göre, Peygamber ve onun

---

²⁹⁷ Atilla Özkırımlı, **a.g.e.**, s. 40.

²⁹⁸ Rıza Zelyut, **a.g.e.**, s. 31-32.

²⁹⁹ Atilla Özkırımlı, **a.g.e.**, s. 40-41.

³⁰⁰ İsmet Zeki Eyüboğlu, **a.g.e.**, s. 315.

kitabında dile getirilen görüşlerin amacı, insanı gerçek insan yapmaya yöneliktir. Namaz, oruç, zekat, hac bu amacın vasıtalarıdır. Anadolu insanı, hakikate, tarikat ve marifet kapılarından ulaşıldığına inanır. Bu dört kapının kırk makamı, kırk makamın da yüz altmış menzili vardır.³⁰¹

Batınlık'ın üzerinde durduğu en önemli konu "imamlık"tır. Ona göre imam, geçmiş, şimdi, gelecek üç boyutlu bir süre içindedir. Bütün olup bitenleri bilir, bilgisinin sonu, bilme yeteneğinin sınırı yoktur. İmam, insanla ilgili bütün eksikliklerden, suçlardan, uyumsuzluklardan sıyrılmış yüce bir varlıktır. O, Kuran'ın görünüşe göre olan (zahiri) anlamını içe (batın) dönüştürecek bir güçtedir. Gerçeklik usla değil, imamın öğütleriyle, önerdiği yöntemle kavranabilir. İmama, gönülden bağlanan bir kimsenin, Kur'an, hadis buyruklarına uyma gereği yoktur. İmam zamanın ışığı, evrenin kavrayış gücüdür. İmam, boyuna gelir gider, ölür dirilir. Ancak bu ölüm, sözcüğün görünüş anlamıyla değil, iç anlamıyla bağlantılıdır. Kişinin mutluluğu, imama olan bağlantısı ile ilgilidir. Bütün gönlüyle imama bağlanan kimse mutlu, ondan ayrılan ise mutsuzdur.

Bu inanişe göre, insan varlıkların en üstünüdür. Bu üstünlük akıl ve nefsin nurlarına olan istidadının çokluğundan gelir. Ama, bu istidat herkeste eşit değildir. Böyle bir yorum, insan-ı kamil anlayışını doğurur. Evren, nasıl akıl ve nefsin tahrikiyle hareket ederse, insanlar da natık ve samitin (peygamber ve imam) koyduğu şeriatın tahrikiyle hareket ederler. Bu yorum, Batınileri şu sonuçlara iter: Hiçbir peygamberin mucizesi yoktur. Kur'an Tanrı'nın değil, peygamberin sözüdür. Peygamber, Cebrail denilen akıldan taşan bilgileri zahiri bir ibare biçimine sokmuştur. Batının anlaşılabilmesi için Hüseyin evladından gelen imama gerek vardır.³⁰²

Anadolu'da Batınlık etkileri Yunus Emre, Caferi, Sami, Kazım, Haydari gibi ozanlarda görülür. Batınlık, tanrısal nitelikleri insana indirger, Ali'yi de tanrısal insanın en yetkin örneği olarak görür (belli bir anlamda). Bundan başka, eski İran inaçlarından, özellikle Zerdüşçülük'ten de geniş ölçüde yararlanır. Gerçekte Batınlık, yeni bir inanç

---

³⁰¹ Rıza Zelyut, **a.g.e.**, s. 33-34.

³⁰² Mezhepler için bk. Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, Türkiye Yayınevi, İstanbul: 1964; İsmet Zeki Eyüboğlu, **Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul: 1997; Ziya Şakir, **Mezhepler Tarihi, Şiilik, Sünnilik, Bektaşilik, Alevilik**, Enderun Yayınevi, İstanbul: 1967.

kurumu olarak ortaya çıkma savında olmasına karşın, eskinin yeni görünme çabasıdır.³⁰³

5. Alevilik ve Kızılbaşlık

Abdülbaki Gölpınarlı, Kızılbaşlığı “Şii mezhebinin aşırılığında (gulat) olan bir yolun mensubu” olarak tanımlar. Ali’yi Tanrı bildiklerini, İsmailiye’nin etkisinde kaldıklarını ve İmamiye mezhebinin aşırılarından olduklarını belirtir.³⁰⁴ Ethem Ruhi Fırlalı, bu tanımlamaya katılmaz. Tanımın bir mezhep bağnazlığı içinde yapıldığını, aşırı iddia ve isnatlardan bulunduğu söyler ve Kızılbaşlığın “İmamiye mezhebi ile On İki İmam hakkındaki inanış dışında hiçbir ilgisinin olmadığını savunur. Ona göre Anadolu Alevilerine verilen bir başka ad Kızılbaşlıktır.³⁰⁵

Orhan Hançerlioğlu’nun tanımı, Gölpınarlı’ya yaklaşıyor. Ona göre; Kızılbaşlık, “Şii-Batınlılığın İmamiye mezhebinin bir koludur. Başlarına kızıl taç ve sırtlarına kızıl hırka giydiklerinden bu adla anılırlar. Aşırı Ali sevgisinden doğmuştur.³⁰⁶

Esat Korkmaz’a göre Kızılbaşlık, “Ne zaman ve kim tarafından kurulduğu tam olarak bilinmeyen, On İki İmam inancı ve adama muhabbet (insanı sevmek), deme muhabbet (şarabı sevmek), nura muhabbet (aydınlığı sevmek) ilkeleri üzerine yapılanan Alevilik koludur.³⁰⁷

Kızılbaşlık-Alevilikte insana ve aydınlığa sevgi, bağlılık temeldir. Ama “şarap sevgisi” bir temel ilke olmasa gerek. İçki içilir, fakat inancın temel bir ilkesi ve kuralı değildir. Kızılbaşlık, Aleviliğin bir koludur. Dahası Kızılbaşlık Aleviliktir. Alevi sevgisine ve bağlılığına dayanır. On İki İmam ve Ehl-i Beyt inancı/bağlılığı temel alınmıştır. Şii ve Batıni inançlarla benzerlikleri ve köken ortaklıkları vardır.³⁰⁸

Kızılbaşlık; Anadolu, İran ve Azerbaycan’da kimi kez aşağılama içeren çeşitli adlarla adlandırılır. Bu kesimi Anadolu’da karşıt düşüncede olanlar “Mum söndürenler”

---

³⁰³ İsmet Zeki Eyüboğlu, **a.g.e.**, s. 317-318.

³⁰⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, “Kızılbaş”, **İslam Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul: 1979, s. 789-791.

³⁰⁵ Ethem Ruhi Fırlalı, **Türkiye’de Alevilik Bektaşilik**, Selçuk Yayınları, Ankara: 1991, s. 9-11.

³⁰⁶ Orhan Hançerlioğlu, **İnanç Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975, s. 323.

³⁰⁷ Esat Korkmaz, **Alevilik Bektaşilik Sözlüğü**, İstanbul: Ant Yayınları, 1994, s. 213.

³⁰⁸ Baki Öz, “Kızılbaşlık”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 46, s. 13.

diyerek aşığılarlar. İnan'da aynı anlamda "Çerağ kuşanlar" denir. Ayrıca Anadolu'da "tavşan yemezler", Maku'da "Karakoyunlular", Meşhed yöresinde "Ali Allahiler", İnan'ın genelinde "Ehl-i Haklar" adları verilmiştir.³⁰⁹

Kızılbaşlık, Anadolu coğrafyasında genel Aleviliğin bağında Bektaşilikle birlikte ortak inanç gelenek ve görenek temeli üzerinde birleşerek biçimlenmiştir. Yer yer Aleviliğin kendisi, yer yer bir kolu, yer yer bir uzantısı olarak algılanmıştır. Böyle düşünülmesi Alevilik-Kızılbaşlık gerçeğine uyar. Dolayısıyla, Kızılbaş adı, Alevi-Bektaşiliğin bir simgesi olmuştur.³¹⁰

"Kızılbaş" adının ortaya çıkışı, Alevi Türkmenlere "Kızılbaş" namı verilmesi söz konusu olunca, kaynak şahıslarımız birkaç rivayet anlatmıştır. Bu rivayetler, Kızılbaşlığın İslam kökenli olduğu çerçevesindedir. Köken olarak Hz. Ali'ye dayandırılır. Bir rivayete göre, Hazreti Muhammet, Uhud Savaşı'nda Mekkeliler tarafından yaralanır. Başından akan kanlar, onun başını, "kızıl bir baş" haline getirir. Hz. Ali, bundan sonra savaşırlara başında kırmızı bir tac ile katılır. Kızılbaşlar, bu adı buradan almışlardır. Bir başka rivayete göre, Şah İsmail, İkinci Beyazıt ile bir anlaşma yaparak, askerlerini Anadolu'dan Suriye'ye geçirir. Bu askerlerin başlarında kırmızı şapkalar vardır. Bundan sonra Şiilere, Kızılbaş denilmiştir. Bununla bağlantılı olarak, Anadolu Alevileri de Kızılbaş olarak anılırlar. Yine bir başka rivayete göre, Hz. Muhammet'in de katıldığı bir savaşta, Hz. Muhammet'in bir dişi, ok darbesiyle kırılır ve düşer. Hz. Ali bunu görür ve Hz. Muhammet'in dişini alıp, kaybolmasın diye kendi başına çakar. Böylece dişi korur, dişi kaybolmaz. Hz. Ali'nin başı kan olur ve bütün sarığını kırmızıya boyar. Bu yüzden kendilerine Kızılbaş da denir.

Literatürü incelediğimizde bir başka görüş olarak, "Kızılbaşlık"ın Türk ve Şamanlık kökenli olduğunu görüyoruz. Bu görüş, Türk toplumlarında "börk" kullanımıyla doğrudan ilişkilidir. Türkler de borksüz giyim olmayacağı kanısı yaygındır. Enver Behnan Şapolyo'ya göre, Aleviliği kabul eden Türkmenlerin Müslümanlıktan önce dinleri Şamanlık idi. Türk Şamanları başlarına kırmızı bir külah giyerlerdi. Dini ayinleri bunlar idare ederdi. Aleviliği kabul eden Türkmenlerin din

---

³⁰⁹ A.Gölpınarlı, "Kızılbaşlık", **İslam Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul, 1979, s.790.

³¹⁰ Baki Öz, **a.g.m.**, s. 14.

büyüklerine “Dede” veya “Seyid Dede” denildi. Bu dedeler başlarına kırmızı külah giyerek, Alevilerin derneklerini idare ederlerdi. Bu sebeple Anadolu Alevilerine “Kızılbaş” demek adet olmuştur.³¹¹ Faruk Sümer’e göre, XIII. ve XVI. yüzyıllarda Anadolu’daki Türk göçebe unsurunun kızıl börk giydikleri kesin bir şekilde bilinmektedir. Bu usulün daha sonraki yüzyıllarda da yaygın olduğunda şüphe yoktur. Bu yüzden Safevi mürid ve askerlerinin giydikleri külah ve taçların kırmızı renkte olmasının bu gelenekle ilgili bulunması imkansız değildir.³¹²

Bir diğer görüş, Kızılbaşlığın, Mazdek-Batını kökenli olduğudur. XIV. yüzyıl Şii-Zeydi ulemalarından Muhammed al-Hasan al Daylami’nin verdiği bilgilere bakılırsa, Batınilere “kırmızı elbise giyenler” denilmektedir. Yemen’deki Batını akımında olanların tercihi kırmızıdır. Bu renk Mazdek, Babek, Hurrem yanlılarınca tutulmuş ve simgeleşmiştir. Babek yanlıları kırmızılar giydikleri için “Muhammarı-kırmızılar” olarak adlandırılırlar. Sasani döneminin aşırı Zerdüştileri de kırmızı elbiselidirler.³¹³

Baki Öz’e göre Kızılbaşlık, Safevilerce başlatılan ve Erdebil tekkesi kökenli olan bir kavramdır. Safevi Devleti’nin kurucusu Şah İsmail’in babası olan Şeyh Haydar kalıcı bir örgüt kurar. Yandaşlarının başlarına “Haydari taç” denen on iki dilimli kırmızı bir başlık giydirir. Ordusunu al bayraklarla donatır. On iki dilimli başlık, On İki İmamı, kızıl renk ise şehitliği simgeler. Bu kızıl başlık nedeniyle Anadolu Alevisi “Kızılbaş” olarak adlandırılır.³¹⁴

Araştırma bölgemizdeki kaynak şahıslarımız, kendilerine atfedilen “Kızılbaş” sözcüğünün, insanlarda hep kötü çağrışımlar uyandırdığına, bu kelimenin, “kadın ortaklığı”, “ana-bacı tanımama”, “mum söndürme” gibi anlayışla özdeşleştirildiğine, topluma namus dışılık ve ahlaksızlık olarak sunulduğuna dikkat çekmişlerdir. Kızılbaşlığın dinsizlikle, sapkınlıkla, soysuzlukla bir gösterilmesinin, Osmanlı’nın bir

---

³¹¹ Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, Türkiye Yayınevi, İstanbul: 1964, s. 255.

³¹² Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1992, Ön söz, s. 1.

³¹³ A. Gölpınarlı, “Kızılbaşlık”, **İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, 1979, s. 789.

³¹⁴ Baki Öz, **a.g.m.**, s. 15-16.

politikası olduğunu belirten Çetinkaya, Kızılbaşların inaniş olarak İran'a bağılı olmaları nedeniyle böyle bir suçlama ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir. İran'ın siyasi hayatında sapkın ilişkilere izin veren hükümdarların bulunması ve Anadolu'daki Kızılbaş Türkmen gruplarının da bu coğrafyayla gönül bağlarının olması nedeniyle aynı kültürün sapkınlıkları Kızılbaşlara atfedilmiştir. Halbuki, Kızılbaş Türkmenlerin tarihinde böyle bir olay görülmemiştir.³¹⁵

İsmail Tok, bu şekilde bilinçsizce yapılan suçlamalara bir anlam veremediğini belirterek şöyle söylüyor: “Bizim yolumuzda, silinmeyen tek leke namus lekesidir. Diğer bütün lekeler silinir, o silinmez. Zaten namus lekesi olanlar Muhammet-Ali yoluna giremez.”

Sonuç itibariyle, Kızılbaş sözcüğünün, olumsuz çağrışımının bugün de devam ettiğini ve kaynak şahıslarımızın bu kullanımdan rahatsız olduklarını, bu nedenle de kendilerini Alevi Türkmen olarak tanıttıklarını söyleyebiliriz.

---

³¹⁵ Nihat Çetinkaya, **Kızılbaş Türkler (Tarihi, Oluşumu ve Gelişimi)**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul: 2003, s. 389-390.

B. MUĞLA YÖRESİ ALEVİ TÜRKMENLERİNİN İNANÇ KAVRAMLARI

1. Hz. Ali

Aleviliğin temel kaynağı Hz. Ali'dir. Aleviler, kendilerini Ali kapısından girerek İslam'a bağlamışlardır. Ali kapısı, İslam'a, yani Muhammet'e açılan bir kapıdır ve o kapı ile o ev bir yapı oluşturmaktadır. Ali'nin Alevilik tarihi içinde, bedensel yaşamı ile manevi yaşamı ayrı ayrı algılanmaktadır. Cisim olan Ali, 599 yılında doğmuştur. Kabe'de doğan ilk ve son insan odur. Ali'nin Kabe'de doğuşunun tesadüfi olmadığı yönünde Şia geleneğinde değişik görüşler vardır. Hatta, Hac görevini Peygamberimizin bu nedenle zorunlu kıldığını ileri sürenler de bulunmaktadır. Mekke'deki Kureyş kabilesinin Haşimi kolundan gelen Ali ile Peygamberimiz Muhammet Mustafa yakın akrabadır. Ali'nin babası Ebu Talip'tir. Ebu Talip, Peygamber Muhammet'i yetimken büyütüp besleyen ve İslam'a davete başlayınca da koruyan bir insandı. Ebu Talip yoksul düşünce, Peygamber Muhammet, Ali'yi küçük yaşta yanına alarak kendisi yetiştirdi, okuma yazma öğretti ve ciddi biçimde eğitti. Peygamber, tek evladı, kızı Fatıma'yı da Ali ile evlendirdi. Bu evlilikten Hasan ile Hüseyin dünyaya geldiler.³¹⁶

Peygamber Muhammet, Mekke'nin kendisine düşman olduğu ortamda Ali ile babası Ebu Talip'ten en önemli desteği almıştır. 622 yılında Mekke'den Medine'ye kaçmak durumunda kalınca, yatağında Ali'yi yatıran ve suikastçıları böyle atlatan Peygamber, Medine'de Ali'yi kendisine kardeş ilan etmişti. Aleviliğin, kendisini gerçek dünya görüşü olarak bağladığı İmam Ali (Hazreti Ali deyimi, Sünni literatüre aittir) Alevi inancında Peygamber Muhammet'ten ayrı anılmaz. Aleviliğe, "Muhammet Ali Yolu" denilmesinin, Muhammet ile Ali'yi tek bir varlık gibi görme anlayışından kaynaklandığı da söylenebilir.³¹⁷

Muhammet ile Ali, bir madalyonun iki yüzü gibi algılanır. Muhammet, İslam'ın temel kurallarını açıklamıştır. Bu ilk kurallara şariat denilmektedir. Ali ise, bu kurallarla getirilmek istenilen özü, temeli temsil eden anlayışı ortaya koymuştur. Bu kapı ise

---

³¹⁶ Rıza Zelyut, "Alevilik Nedir?/II", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1996, S. 59, s. 8-11.

³¹⁷ Rıza Zelyut, **a.g.m.**, s. 8-11.

tarikati temsil eder. Ali, Peygamberle birlikte şeriatı da yaşamış ama onu daha sonraki zamanlara aktaracak yorumlarla tarikatın kapısını açmıştır.³¹⁸

Rıza Zelyut, Aleviliğin kaynağının birinci İmam Ali'ye bağlanmasının değişik nedenlerini olduğunu belirterek, bunlardan bazılarını şöyle açıklamaktadır:

1) Ali, İslam Peygamberi Hz. Muhammet'in "Ehlibeytim" dediği, yani, "Ailem" diye nitelediği beş kişinin içindedir. Bunlar: Hz. Muhammet, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin'dir.

2) Ali, Peygamberin elinde yetişmiş, ilk Müslüman erkek olmuş, hayatını da bir çok kez Peygamber uğruna tehlikeye atmıştır. Bu nedenle Peygamberin özel sevgisini kazanmıştır.

3) Ali, Peygamberle aynı aileden gelmektedir. Alevi inancına göre Ali ile Muhammet, birbirlerinin ayrılmaz parçalarıdır.

4) Ali, İslamiyet'in kuruluşu sırasında en çok fedakarlık yapan kişidir. İslam askerlerinin en kahramanıdır. Bu yüzden, İslam dünyasında Ali, "Allah'ın arslanı" olarak anılmıştır. Birçok İslam düşmanını öldürerek Müslümanların savaşı kazanmalarına ön ayak olmuştur. Bu yüzden Emevi soyu Ali'ye düşman kesilmiştir.

5) Ali, Arapların yetiştirdiği en büyük hatiplerden birisidir. VII. yy. Arap düşüncesinin evrenselleşmesini sağlayan bir düşünürdür. Bu konuda şiirleri ve nutukları, ölmez belgeler olarak günümüzü de aydınlatmaktadır.

6) Ali, Peygamberin sırdaşı, hatta yol kardeşidir. Peygamber, bunu vurgulamak için Ali ile ilgili olarak şöyle demiştir. "Etim, Ali'nin eti, kanım onun kanı, ruhum, onun ruhudur."

Peygamber, İslam felsefesini ve anlayışını da en iyi Ali'nin temsil ettiğini değişik yerlerde söylemiştir. Bununla ilgili olarak, "Ben bir bilgi kentiyim, Ali'de o kentin kapısıdır. Bilgiyi isteyen o kapıya gelsin" demiştir.

7) Peygamber, Mekke'yi ele geçirip Arabistan'a egemen olduktan sonra "Veda Haccı" diye bilinen bir ziyaretle Mekke'ye gitmiş, dönüşte "Gadiru Hum" denilen

---

³¹⁸ Rıza Zelyut, **a.g.m.**, s. 8-11.

yerde, tüm Müslümanları toplayarak ünlü nutkunu söylemiş, “Ali’yi de kendi yerine vasi atadığını” belirtmiştir.

8) Ali, eşitlikçi birisi olarak halk kesiminin yanında yer alan bir devrimci önder idi. Herkese aynı biçimde davranır, köle-efendi farkını kabul etmezdi. Bu durumu ekonomik yaşama da uygulamak için Osman’dan sonra devlet başkanı olunca, kamulaştırma yoluna gitmişti.

9) O, halkın ve adaletin simgesi olmuştu. İnsanları asla ekonomik durumlarına göre değerlendirmezdi. Bunun dışında diğer insancıl özellikleri de Ali’yi halk kesimleri için bir önder haline getirmiştir. Zaman içinde Ali, Arap ulusunun bir kahramanı olmaktan çıkmış, tüm insanların ortak idealini simgeler bir hale girmiştir. Araplardan başka Farslar, Türkler, Habeşler, Kıptiler, Barberiler, bazı Zenci toplulukları, Hz. Ali’de kendi ideallerini anlatmışlardır. Bu idealler, insanoğlunun iyilik, güzellik, adalet, doğruluk, paylaşımcılık, dayanışma, yiğitlik, özveri gibi idealleridir.³¹⁹

Hz. Muhammet’in, Ali’yi “Ehlibeytim” şeklinde nitelendirdiğine dair ayet ve hadislerden bazılarını Mustafa Oytan şu şekilde tespit etmiştir:

Ahzab Suresinin 33. cü Ayeti:

Ehlibeyt, Allahü Teala sırf sizden, kirliliği (maddi ve manevi her günahı) gidermek ister. Ve sizi tamamı ile temiz bir hale getirmek ister.

Bu ayet geldiği zaman, Hz. Peygamber (S.A.S) Ümmü Selem validemizin evinde idi. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin’i, örtündüğü gömleğin altına aldı ve dedi ki:

-Ey Allahım, işte bunlar benim ehlibeytimdir. Mübahele ayeti nazil olduğu zaman da Peygamber (S.A.S) Ali’yi, Fatıma’yı, Hasan ve Hüseyin’i çağırdı ve “Bunlar benim ehlibeytimdir” buyurdular.

Şifa-i Şerif’te yazılıdır:

-Ben sizlere iki şey bırakıyorum. Ki, eğer onlarla amel ederseniz hiçbir zaman dalalete düşmezsiniz. O da Allah’ın Kitabı Kur’an’ı Kerim ile benim Ehlibeytimdir.

Onlar hakkında bana nasıl halef olacağınıza dikkat ediniz. Ehlibeytim sizin içinizde Nuh’un gemisi gibidir. Ona binen kurtulur, binmeyen helak olur.

---

³¹⁹ Rıza Zelyut, “Hz. Ali ve Alevilik”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 5, s. 25-26.

Hiz. Ali hakkında söylenmiş olan bazı hadisler:

-Ey Ali sana müjdeler olsun, hayatın da, ölümün de benimledir. Yani her iki halette benimle berabersin.

-Ey Ali sen benim kardeşimsin, ben de senin kardeşinim, sen buna razı olmaz mısın?

-Ben hikmet eviyim. Ali de onun kapısıdır.

-Ali'nin yüzüne bakmak ibadettir.

-Ali'ye düşmanlık öyle bir kötülüktür ki, onunla birlikte, iyilik bir fayda vermez.

-Ali'nin sevgisi, ateşin odunu yaktığı gibi, günahı yakıp yer.

-Ali'nin sevgisi nifaktan beraattir, kurtuluştur.

-Cennetin müştak olduğu üç kimse, Ali, Ammarı Yaser ve Selmanı Farisi'dir.

-Ali'nin bir ümmet üzerindeki hakkı, babanın evlat üzerindeki hakkı gibidir. Hakk, hak sahibi iledir. Yani Hakk, Ali iledir.

-Ali'yi zikretmek, anmak, hatırlamak ibadettir.

-Bu kapıların hepsini kapatınız, ancak Ali'nin kapısını kapatmayınız.

-Benim sırrımın sahibi, Ebu Taliboğlu Ali'dir.

-Ali'ye düşmanlık eden Allah'a düşmanlık etmiştir.

-Ali benim dünya ve ahiret kardeşimdir.

-Ali ilmin heybesi, kabıdır.

-Benim mevlası ve efendisi olduğum kimsenin, Ali mevlası ve efendisidir.³²⁰

Kaynak şahıslarla olan sohbetlerimiz sırasında, Hiz. Ali söz konusu olunca özellikle altmış yaşın üzerindeki kaynak şahıslarımız, Hiz. Peygamber ölüm döşegindeyken, kendisinden sonra kimin halife olmasını vasiyet etmek için kalem, kağıt istediğini, ancak orada bulunanların ve Hiz. Ömer'in, "Ayat ve hadisler yeterlidir" diyerek getirmediğini, eğer getirilip vasiyet yazılıydı Peygamberin, Hiz. Ali'nin halife olmasını isteyeceğini dile getirmektedirler. Konuyla ilgili olarak, Ortaca ilçesi,

---

³²⁰ Mustafa Oytan, "Ehlibeyt-Hiz. Ali-Hiz. Fatıma-Hasaneyn Hakkında Hadisler", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 50, s. 43-44.

Cumhuriyet Mahallesi'nin mürebbisi olan İsmail Tok, defterine kaydettiği şu ayeti okuyor:

“Şuara Suresi 214. ayet: “Önce en yakın akrabamı uyar.” Bu ayet indiğinde Peygamber, Abdülmuttalip oğullarını toplamış ve onlara “Allah, sizi çağırarak için beni görevlendirdi. Hanginiz bu işte benim vezirim olacak?” diye sorar. Hiç kimse yanıtlamayınca oradakilerin en küçüğü olan Ali atılarak “Ey Allah'ın Peygamberi, ben bu işte senin vezirin olurum” der. Bunun üzerine Peygamber, “Gerçekten de içinizde bu benim kardeşimdir, vasimdir, halifemdir. Artık onu dinleyin ve ona itaat edin” der.

Kaynak şahıslarımız, Hz. Ali'nin, Peygamber'e çok defa yardım ettiğini, en zor anlarında yanında olduğunu çeşitli rivayetlerle dile getirmektedir. Bunlardan birinde, Hendek Savaşı'nda Müslümanlar korkudan yerlerinden çıkamayınca Ali meydana inmiş. Mekke'nin baş savaçısı Amr'ı öldürmüş ve düşman morali bozulup çekip gitmiştir. Hayber kuşatmasında sancak Ebubekir'e ve Ömer'e verilmiş; ama, bunlar başarılı olamamışlardır. Peygamber, sonunda Ali'yi çağırttı ve sancağı ona verdi. Fetih onun sayesinde gerçekleşti. Huneyn Savaşı'nda İslam ordusu bozulup kaçmıştı. Peygamberin yanında yalnızca amcası Abbas ile Ali kalmıştı. Peygamber, kaçan sahabenin arkasından bağrıyor ama daha sonra halife olacaklar da dahil herkes canını kurtarmayı, peygamberi kurtarmaktan daha önemli biliyor ve geri dönmüyordu. Ali'nin direnişi üzerine Müslümanlar yeniden toplandılar. Saldırıyı püskürtüp düşmanı bozguna uğrattılar.

Bir diğer rivayet de Kırklar Cemi ile ilgilidir. Peygamber Muhammet Mustafa Miraç'a giderken, yolda önüne bir arslan çıkar. Arslan yatmış, yolu kesmiştir. O an, “Amcaoğlu Ali, şimdi burada olsaydı, bu arslanın hakkından gelirdi” diye düşünür. Bu sırada “Yüzüğünü (hatemini) arslana at” diye bir ses duyulur. Peygamber, yüzüğü çıkarıp, arslanın ağzına atar, arslan sakinleşir. Peygamber Sidretülmünteha'ya erişir, dost dosta kavuşur. Doksan bin kelam söyler. Otuz bini şeriat, otuz bini tarikat, otuz bini de hakikate aittir.

Miraç'tan döndükten sonra, Ashab-ı Suffa'nın kapısına varır. Kırklar, orada sohbet etmektedir. Kapıyı vurur. Kimsin, diye sorulunca Peygamber olduğunu söyler. İçeridekiler, “Bizim aramıza Peygamber sığmaz. Peygamberliğini var ümmetine eyle” derler. Peygamber, bunu işitip geri dönerken Hakk Teala Hazretinden “Ya Muhammet o

kapıya var” sesi gelir. Tekrar gidip kapıyı çalar. İçeridekiler, kim olduğunu sorunca “Resulüm” der. İçeridekiler, “Bizim aramıza Resul sığmaz ve hem bize gerek değildir” derler. Resul Aleyhisselam bu sözü işitip geri dönerken tekrar Tanrı’nın sesini duyar ve geri döner. Kapıyı çalıp, “Yoksulum, sizlerden birisi ve sizlere uyarım” dedi. Kırklar “Hoş geldin, kadem getirdin” derler ve içeri alırlar. Bakar görür ki, otuz dokuz sahabe otururlar. Birisi, dışarı yiyecek bulmaya gitmiştir. Onun adı Selman Farisi’dir. Şah-ı Merdan Ali de oradadır. Resul Hazretlerini görünce ayağa kalkarlar, yer gösterirler. Ali’nin yanına oturur ancak Ali olduğunu bilmez. İçeridekilerin, yirmi ikisi erkek, on yedisi kadındır. Peygamber, kim olduklarını sorunca, “Kırklarız” cevabını alır ve bunun üzerine eksik olan bir kişinin nerede olduğunu sorar. İçeridekiler, onun dışarı gittiğini ancak burada bulunduğunu söyleyince, Resul, onlardan bunun için bir nişan ister. O zaman Şah-ı Merdan Ali, kolunu uzatır ve bıçak vurur. Herkesin bileğinden kan akar. Bir damla kan da pencereden gelip, meydana dökülür. Bu, Selman Farisi’nin kanıdır. Bunun üzerine, bir üzüm tanesi getirip Resul’ün önüne koyarlar, eşit olarak kırk kişiye paylaşmasını isterler. Resul, bunu nasıl yapacağını düşünürken Cebrail Aleyhisselam yardıma yetişir. Üzümü, cennetten getirdiği bir tabak içinde ezmesini ve şerbet edip Kırklara içirmesini söyler. Kırklar, o şerbetten içerler ve mest olurlar, semaha başlarlar. Resul de sema ederken başından imamesi düşer, o imameyi alırlar, kırka bölerler ve bellerine bağlarlar.

Daha sonra, Resulün çevresine toplanıp Miraç’ı sorarlar. O sırada Şah-ı Merdan Ali de yanlarına gelir. Peygamber, Miraç yolunda önüne çıkan arslana verdiği yüzüğü onun parmağında görür, hakikatı anlar ve etrafındakilere Hz. Ali’ye biat kılmalarını söyler. Peygamber Aleyhisselam, Ali ile musahip ve kardeş olur. Peygamber, kuşağını açar, Ali’yi bağrına basar, ikisi bir gömleğe girerler. Baş iki, gövde bir olur.

Tahtacılar arasında, bunlar gibi Hz. Ali’nin niteliklerini, yiğitliğini, kahramanlığını anlatan pek çok rivayet mevcuttur.

Tahtacılar arasında, Ali hakkında iki türlü inanç görülür. Bu inançları şu şekilde gruplandırabiliriz:

- a) Ali’nin Tanrı olduğuna inananlar,
- b) Ali’nin insan olduğuna inananlar.

Tahtacılar, bu inançlarını temellendirdikleri herhangi bir yazılı kaynağa sahip olmayıp, bu inançlarını sadece değişik Tahtacı grupları arasında yaygın olan sözlü anlatılarla ifadelendirirler.³²¹

Hz. Ali'ye olan bağlılık ve sevgi Alevilikte her şeyin üzerindedir. Veliliği, güzelliği ve kahramanlığıyla Aliyyül Murtaza, Esedullahü'l-Galib, Haydar, Haydar-ı Kerrar, Ebu Türab, Ebu'l-Hasan, Şah-ı Merdan, Şah-ı Evliya, Şir-i Yezdan gibi adlarla anılmıştır.³²²

Sonuç olarak, Hz. Ali, 12 imamların başı ve atası, Alevi yolunun kaynağı olarak Alevi Türkmenlerin hayatında yer almaktadır. Niyaz ederken, bir işe başlarken veya zor durumda kaldıkları zaman “Ya Allah ya Muhammet ya Ali” derler. Ali'yi, Peygamber makamına getirme ya da Tanrılaştırma, araştırma bölgemizde söz konusu değildir.

2. Cem

Aleviler, ibadetlerine “Cem” adı verirler. Cem; toplanmak, bir araya gelmek, topluca davranmak anlamlarına gelir. Ayrıca; “Cem Ayini” veya “Ayini Cem” adı da verilir. Aleviler, Anadolu'da Osmanlı döneminde, Osmanlı şeriatla yönetilen Sünni bir din devleti olduğu için ibadetlerini yüzyıllarca saklı, gizli yapmışlardır. Bu nedenle, cami veya kilise gibi geliştirilmiş bir dinsel mekan mimarisi, cem evi mimarisi oluşmamıştır. Aleviler, yüzyıllarca ibadetleri olan cemleri köyün veya yerleşmenin en büyük evinde yapmışlardır. Evlerin dışında ibadetlerini, açık buldukları sürece tekke ve dergahlar ile son yıllarda yapılan cem evlerinde yapmaya çalışmışlardır.³²³

Aleviliğin temel inanç kurumu Cem'dir. Alevilikte cem ibadetinin kutsal inanç kaynağı Hz. Muhammet'in Miraç olayıdır. Peygamberin, “Allah'ın Buyruklarını” ilk tebliğ edip uygulamaya yönelik tartıştıkları meclisin adı “Kırklar Meclisi”dir. Kırklar Meclisi on yedi kadın, yirmi üç erkekten oluşmuştur ve bir nevi danışma kuruludur. Hz. Muhammet; gelen “vahy”leri tebliğle görevli bir Nebi / Resul olmasının yanında, Kırklar Meclisi tarafından seçilmiş bir “Mürşid”dir. Yine bu meclisce de Hz. Ali

---

³²¹ Ali Selçuk, **Tahtacılar (Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma)**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul: 2004, s. 53.

³²² Köprülüzade M. Fuad, “Oğuz Etnolojisine Dair Notlar”, **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul: 1925, S. 1, s. 185-211.

³²³ Cemal Şener, **Alevilik Olayı**, Etik Yayınları, İstanbul: 2004, s. 153.

“Rehber” ve Resulullah’ın vekili olarak seçilir. Bu inanç ve iman kaynağı Alevi cemlerinde bu iki ulu kişinin yerini ve önemini belirtmeye yetmektedir.³²⁴

Alevi ceminde kapıdan içeri giren her can, kadın olsun, erkek olsun birdir. Dışarıda toplumsal unvanı ne olursa olsun her kişi cem erenleri meclisinde eşittir. Cemi dede yönetir. Dedenin yanında bağlama eşliğinde nefes söyleyen bir veya birden fazla zakir bulunur. Bazen bağlamayı çalıp nefes söyleyen, cemi yürüten dede de olabilir. Dede, cemin yapıldığı yerde kapıdan içeri girenin rahatça görebileceği bir yerde oturur. Kapıdan içeri giren canlar, önce orada bulunan toplumu niyaz anlamında, toprağı niyaz eder. Arkasından dedeye niyaz eder. Sonra dedenin karşısında; eşi veya çocukları ile ayakta öne eğilerek selamlama vaziyetinde durarak dededen dua alırlar. Ceme lokma getirmek diye bir adet de vardır. Herkes kesesine göre evinden cem için bir lokma getirir. Bu, bir kilo elma da olabilir, birkaç kurban da olabilir. Gelen lokmalar, görevli tarafından toplanır ve cem sonunda tüm canlara eşit olarak dağıtılır.³²⁵

Alevi ibadetinde kadın-erkek birlikte katılır. Haremlik-selamlık yapılmaz. Cem evinin kapısından içeri giren her can, cinselliğinden arınır ve kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın insan olarak, can olarak görülür. Ceme, küskün ve dargın olanlar alınmaz. Cemde suçlular bulunamaz. Ceme katılıp çeşitli nedenlerle kırgın, dargın olan canlar varsa onlar barıştırılmadan cem başlamaz. Üstünde “kul hakkı” olan kişi ceme katılamaz. Kırgın, dargın veya birbirinden davacı olan canlar var ise, onlar toplum huzurunda dedenin hakemliğinde, cemde kurulan adını Hallacı Mansur’dan alan “dar” da kurulan divanda yargılanma olur ve aklanmış olanlar ceme katılabilir. Bu, adeta bir mahkemedir. Yargılamada tüm canlar jüri üyeleridir. Karar, halkın tümünün katıldığı bu yargılamada topluca alınır. Burada, her kişinin görgüsü de yapılır. Bu, her kişinin kendi isteği ile bir yıl boyunca kendini eleştiriye açmasıdır. Bir önceki görgü ile bu görgü arasında işlediği hataların ister görülen olsun, ister hiç görülmeyenler olsun meclise açıklanması yani “kendini dara çekmesidir”. Kendini gönüllü olarak yargılamasıdır.³²⁶

---

³²⁴ Ali Kenanoğlu – İsmail Onarlı, **Hubyar Sultan Ocağı ve Beydili Sıraç Türkmenleri**, Hubyar Sultan Kültür Ve Tanıtma Derneği Yayınları, İstanbul: 2003, s. 189.

³²⁵ Cemal Şener, **a.g.e.**, s. 154.

³²⁶ Cemal Şener, **a.g.e.**, s. 154-155.

Araştırma bölgemizdeki cem törenleri, Hz. Ali'nin doğum günü olduğuna inanılarak cuma günleri; cuma akşamı diye adlandırılan perşembeyi cumaya bağlayan akşamlarda yapılmaktadır. Cemi, dede yönetir. Cem evinin sorumlusu gözcü vardır. Bir de dış tehlikelere karşı dışarıda bekçi bulunur.

Tahtacılar, cem törenlerinde yerine getirilen görevlere on iki hizmet, söz konusu görevlilere de on iki hizmet sahibi adını verirler. On iki hizmet sahibinin hepsinin musahipli olması gerekmektedir. Cem görevlileri şunlardır:

a. Dede:

Giriş ritüellerini yönetir. Dede bulunmazsa ikrar alma, musahiplik ve meydandan geçme ayinleri yapılamaz. Bu ritüellerde bütün hayırlıları dede verir. Cem törenlerinde dede, delil (mum) in yanında, postun arkasında ve törene katılanların karşısında olacak şekilde oturur.

b. Mürebbi:

İkrar alma, meydandan geçme ve musahiplik ritüellerine ilk defa katılacak olanlara söz konusu uygulamalar hakkında bilgi verir. Gruba giriş, mürebbinin öncülüğünde olur.

c. Kapıcı:

Meydanın kapısında durarak, törene katılamayacakları, içeri almamakla görevlidir.

ç. Gözcü:

Cem törenlerinin düzenini sağlamak ve eşiği tutmakla görevlidir. Gözcü, törene başlamadan önce eşik görevi gören bir sopayı, meydanın ortasında törene katılan herkes bu eşiğe niyaz edinceye kadar yerde tutar.

d. Delilci:

İkrar alma, meydandan geçme ve musahiplik ritüellerinde delili yakmak ve onun tören süresince sönmemesini sağlamakla görevlidir. Delil adı verilen mum, kendisine niyaz edilen bir nesnedir. Tören sırasında söndüğü zaman dede de dahil törene katılan herkes düşkün olur.

e. Sazandar:

Semah dönülürken saz eşliğinde nefes ve düvaz imam söylemekle görevlidir. Cem törenlerinde dedenin yanında oturur.

f. Süpürgeci / Ferraş:

Meydanı süpürmekle görevlidir. Tahtacılar da cem töreni, süpürgecinin dedenin önünü üç defa sembolik olarak süpürmesiyle başlar. Tahtacılar da bu duruma “erkan açma” veya “erkan yürütme” adı verilir.

g. Dolucu:

Ayinlerde dolu dağıtmakla görevlidir. Tahtacılar da göre dolu, ayinlerde içilen rakıdır. İkrar alma, musahiplik ve meydandan geçme ritüellerinde dolu içilmesi zorunludur. Diğer içkiler, dolu statüsüne girmez ve dolu niyetiyle içilmez. Dolu, su ilave edilmeden içilir. Dolucu, sırasıyla dededen başlayarak herkese dolu dağıtır. Dolu, kulpsuz bir fincanda sunulur. Dolu şu şekilde verilir: Sağ kolun dirseği sol el ile tutulur ve “aşk olsun” diyerek sağ el ile verilir. Doluyu içen de sağ eliyle içer ve “aşkın nur olsun” diye karşılık verir. Doluyu içen kimse dolucu ile niyazlaşır.

h. Kurbanacı:

Cemlerde kurban edilecek hayvanın meydana getirilmesi, kesilmesi, pişirilmesi işlemleriyle görevlidir. Aynı zamanda sofranın hazırlanması da kurbanacıyı görevlendirir.

ı. Selman:

Meydandan geçme ve musahiplik ritüellerinde dededen başlayarak herkese el suyu dağıtmakla görevlidir. Tahtacılar, el suyunu tarikat abdesti olarak da adlandırır. Tahtacılar da İslami gelenekteki abdest alma uygulaması mevcut değildir. Onlara göre abdest, ikrar vermedir. Selman aynı zamanda, yemekten sonra sakka suyu adı verilen suyu dededen başlayarak herkese dağıtmakla görevlidir.

i. Kuyucu:

Meydandan geçme ve musahiplik ritüellerinde kesilen kurbanın derisini, pisliğini, kanını, kemiklerini ve yenilmeyen diğer organlarını kimsenin görmeyeceği bir yere gömmekle görevlidir.

j. Pervane:

Cem töreninin yapılacağı zamanı, törene katılabilecek herkese haber vermekle görevlidir.³²⁷

İbadetlerin evler dışında yapıldığı cem evlerinde, “On İki İmamlar” a atfen on iki post bulunur. Bu postlara, Alevi büyüklerinin adları verilmiştir. Bu post sahiplerinin makamları bugün de sembolik olarak Alevi-Bektaşî geleneğinde yaşamaktadır. Bu postlar cem evinde mürşit ve rehber postları dışında mürşit (dede) postunun sağına ve soluna, yani ocak makamının sağına ve soluna serilir. Bunların adları sırası ile şöyledir:

- 1) Horasan postu (Hacı Bektaş Veli Makamı)
- 2) Aşçı postu (Seyit Ali Sultan Makamı)
- 3) Ekmekçi postu (Balım Sultan Makamı)
- 4) Nakip postu (Kaygusuz Sultan Makamı)
- 5) Atacı postu (Kamber Ali Makamı)
- 6) Meydancı postu (Sarı İsmail Sultan Makamı)
- 7) Türbedar postu (Karadonlu Can Baba Makamı)
- 8) Kilerci postu (Hacım Sultan Makamı)
- 9) Kahveci postu (Şeyh Sazeli Sultan Makamı)
- 10) Kurbancı postu (Halil İbrahim Makamı)
- 11) Ayakçı postu (Abdal Musa Sultan Makamı)

12) Mihmandar postu (Hızır Makamı) “On İki hizmet” görevlileri Cemin başından sonuna kadar hizmetlerini sürdürürler. Cemi, dede oturduğu postta dua okuyarak açar. Dedenin duası şöyledir:

“Bu post, Şahı Merdan Ali postudur. Bu post, üçlerin, beşlerin, On İki İmamlar’ın, Kırkların postudur. Bu post, Hünkar Hacı Bektaş Veli’nin postudur. Bu posta oturmak için, bu demi sürmek için, sırrı hakikate varmalı, Dört Kapı Kırk makamı bilmeli, vahdet-i vücuda ermeli. Ele, dile, bele sahip olmalı. Her türlü kötülüğü, kini, kibri ve düşmanlığı gönülden uzak tutmalı.

---

³²⁷ Ali Selçuk, **a.g.e.**, s. 94-96.

Ya Allah ya Muhammet ya Ali! Üçler, Beşler, Yediler, On İki, On Dört Masumlar, On Yedi Kemerbestler, Kırklar, Pirimiz Hünkar Hacı Bektaş Veli yardımcımız, bekçimiz ve gözcümüz ola... Dil bizden, uymak canlardan, yardım Allah'tan, nefes Pir'den, hizmet bizden ola... Gerçeğe hü hiyelim hü..."

Dede ve katılan konuklar, ibadet başlamadan önce toplumun sorunları ile, ülkenin ve dünyanın sorunları ile ilgili sohbet yaparlar. Bu sohbetlerde çok verimli canlı üretken tartışmalar olur. Toplumsal ve dinsel konular tartışılır. Karşılıklı bilgi alış verişi yapılır. Bu sohbet bazen ceme katılan fertlerin katılımı ile saatlerce sürer.

Ceme katılan kırgın ve dargınlar da ibadetten önce barıştırılır. Bunun işareti olarak cem başlamadan önce her can, yanındaki canı niyaz eder. Cemde herkes yüze bakacak tarzda halka şeklinde oturur. Bunu, "duvara değil, didara cemale yüze bakmak" olarak ifade ederler.

Dede cemaate, "edep erkan" diyerek duayı okur ve cem başlar. Dede, "Ey canlar aranızda birbirinden incinen, gücenen, bilerek veya bilmeyerek hata etmiş olan varsa meydana gelsin, şikayetini söylesin" der. Şikayeti olan varsa çıkar, yoksa cem başlar. Dede arkasından: "Bu cem, barışıkların cemidir. Burada kinin, kötülüğün yeri yoktur. Eline, diline, beline sahip olmayan nefesine hakim olmayan bu ceme giremez" der. Devamında ise: "Yolumuz; sevgi, barış, kardeşlik, dostluk yoludur" der.

Bu sırada zakirler; bağlamaları ellerine alırlar, niyaz ederler. Dedenin duasını alır ve oturdukları yerde bağlama çalmaya başlarlar. Bu çalınan nefesler, düvaz imamlar ve mersiyeler esas olarak; Şah Hatayı, Pir Sultan, Virani, Fuzuli, Yemini gibi Alevi ozanlarının Hz. Ali, Ehlibeyt, On İki İmamlar, Kerbela Olayı vb. ile ilgili söylenen nefeslerdir.

Ozanların çalıp söylemeleri saatlerce sürer. Arada dede dua okur, katılan canlar toplu halde secde ederek niyaz ederler. Halkadaki oturuş tarzı ile edilen secdeye "halka namazı" adı verilir.

Bağlama eşliğinde kadın ve erkek canların katıldıkları bu ibadette o denli duygulu anlar yaşanır ki, bazan tüm toplum dede ile birlikte ağlar. Adeta ayrı bir dünyaya yolculuk yapılır. Cemde duygunun, sevginin dorukta olduğu bir anda ise, dedenin işareti ile birlikte; kadın-erkek canlar "turnalar gibi semah dönmeye" başlarlar. Kendilerinden geçercesine müziğin ritmi ile döner dururlar.

Nefeslerin söylenmesi ve semah dönülmesi ortalama 5-6 saati alır. Arkasından getirilen ya da pişirilen lokmalar dağıtıldığında çoğu kere cem evinde sabah olur.

Cem bitirme duası (gülbenği) dede tarafından okunarak ceme son verilir. Bu dua ise şöyledir:

“Bismi Şah. Allah Allah.

Oturana, gidene, kazasız, belasız evine varana, eşine niyaz edene, sağ yatıp selamet kalkana, Allah, Muhammet, Ali, Pirimiz Hünkar Hacı Bektaş Veli demine, devranına hü... Ali haldaşınız, Hızır Yoldaşınız ola... Gerçeğe hü...” Böylece cem bitmiş olur.³²⁸

3. İkrar Alma / Verme

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerle sohbetlerimiz sırasında, ibadet söz konusu olunca hemen cem, cem ayininde içilen dolu ve dönülen semah gündeme getirilmiştir. Kaynak şahıslarımız bu ayinlerin temelini, kırklar meclisinin oluşturduğunu anlatmaktadırlar. Rivayetlere göre, Peygamber, Miraç'ta Allah ile buluştuktan sonra geri dönerken bir eve rastlar. Evin kapısını çalınca, kim olduğunu sorarlar. “Ben, Allah'ın Peygamberi Muhammet'im” der. İçeridekiler, “Bizim aramızda Peygamber'e ihtiyaç yoktur” derler. Aynı konuşma ikinci kez tekrarlandığında, Cenab-ı Allah, Peygamber'e “Ben yoksulun biriyim, sizlerdenim” demesini söyler. Üçüncü kez kapıyı çaldığında, kim olduğu sorulunca, “Ben, yoksulun biriyim” der ve içeri alınır. İçeridekilere kim oldukları sorulunca, “Biz kırklarız. Birimiz kırk, kırkımız birdir” cevabı gelir. Peygamber, ispatlamalarını isteyince Hz. Ali bileğini keser ve hepsinin bileğinden kan gelir. Peygamber, içeridekilerin otuz dokuz kişi olduğunu söyleyince, içeridekiler Selman'ın bir şeyler almak için dışarı gittiğini söylerler. O sırada pencereden içeriye bir damla kan damlar, bu kan Selman'ındır. Selman, içeri girer ve bir tane üzüm tanesi getirir. Peygamber'e, bu üzümü herkese eşit olarak dağıtmasını söylerler. O sırada, Cebrail Aleyhisselam, cennetten getirdiği bir tabakla yardıma yetişir ve üzüm tanesini ezip dolu yapmasını bildirir. Peygamber, üzüm tanesini ezip dolu yapar, doluyu kırklardan biri içince mest olur ve hepsi kendilerinden geçerek semah

---

³²⁸ Cemal Şener, **a.g.e.**, s. 157-159.

dönmeye başlarlar. Peygamber, semah için kalktığında, başlığı yere düşüp kırk parçaya bölünür. Bu parçaları bellerine kuşak yaparlar.

Alevi Türkmenler, bu ibadetlerini genellikle yerleşim bölgesinin en büyük evinde yapmaktadır. Eski binalarda, cem için ayrıca geniş bir salon bulunmasına rağmen, yeni yapılan evlerde bu görülmemektedir. Birçok köyde cem evi yoktur. Cem evi olan Çörüş ve Koruköy köylerinde ise ibadetler burada yapılmaktadır. Oldukça temiz, düzenli ve bakımlı evlerdir. Yerleşim biriminde bulunan halkın ortak girişimleri ve yardımları sonucunda yapılmıştır.

Cemi, İzmir veya Balıkesir'den gelen dedeler yönetmektedir. Dedeler, köyleri genellikle, tarım ve hayvancılık işlerinin yoğun olmadığı zamanlarda ziyaret etmektedirler. İlçe merkezlerindeki ve ulaşımı kolay olan köylerdeki kaynak şahıslarımız, dedeyi, diğer köylere oranla daha sık gördüklerini belirtmektedirler. Cem, amaçlara göre farklı isimler altında yapılmaktadır. Başlıcaları; ikrar alma/verme, musahiplik, aşinalık, peşinelik gözden geçme, meydandan geçme, halka namazı ve cuma akşamı'dır.

a. İkrar alma/verme:

Tahtacı Alevilerinde en önemli konu ikrardır. Bu nedenle ikrarı olmayan kişi Alevi sayılmaz. Anlamı; söz verme, and içme, yemin etmedir.³²⁹ Araştırma bölgemizdeki yerleşim birimlerinde ikrar alma töreni, dedenin geldiği zamanlarda uygulanmaktadır. Buluş çağına gelmiş olan her erkek ve her evli kadın törenle ikrar verir. İkrar, Alevilik yoluna adım atmak ve yola girmektir. İkrar alma töreni ile kişinin Aleviliğin esaslarına ve toplumun kurallarına uyma zorunluluğunun başladığına inanılır. “İkrar olsun” denildiği zaman, bu yemin bozulmaz. Bozulursa cezası oldukça ağırdır.

Veli Asan, Eski Türklerdeki “And İçme”nin de bir tür ikrar olduğunu, Türkmenlerin Hakanlarını seçerken yaptıkları and içme törenleri ile Tahtacı Türkmenlerinin ikrar törenlerinin büyük benzerlik gösterdiğini belirtmektedir.³³⁰

Araştırma bölgemizde, topluluk huzurunda namus ve şeref sözü vermek için yapılan törene “ikrar töreni”, bunun için yapılan toplanmaya da “ikrar cemi” denir.

---

³²⁹ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler VIII, İkrar”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 48, s. 42.

³³⁰ Veli Asan, **a.g.m.**, s. 42.

İkrarı alınan kişiye ilk öğüt, “Din dinleme”dir. Kendi veya bir başkasının aleyhine söylenen sözü dinlemek ve onu başkalarına anlatmak, ikrarın bozulmasıdır. Kaynak şahıslarımız, İslam’ın şartlarını “eline, beline, diline sahip ol” şeklinde sınıflarlar. İkrarı olmayanların henüz dini sorumlulukları yoktur. İkrarı alınacak bir kişi şu niteliklere sahip olmalıdır:

- a) Müslüman olmak
- b) 15 yaşını bitirmiş, buluğ çağına girmiş olmak
- c) Kendi isteği ile gelmiş olmak
- ç) Akli başında olmak
- d) Alevilik yolundan ayrılmayacak yapıda olmak
- e) Daha önce yaptığı suç ve kötülüklerden arınmış olmak
- f) Kadın ise, evli olmak (Kızların ikrarı, Tahtacı olmayan birisiyle evlenme ihtimaline karşılık, Tahtacı biriyle evlendiğinde alınır)

İkrar alma şu şekilde yapılır:

1) Erkek İkrarını Alma Töreni:

Öncelikle, cem ayininin yapılacağı yer, on iki hizmet görevlileri tarafından düzenlenir.

İkrar törenini dede yönetir. Töreni, yalnızca müsahipli olanlar ve ikrarı alınanlar izleyebilir. Törene katılan herkes en temiz ve en güzel kıyafetlerini giyer. Kadınlar, eğer varsa, içlerine uzun gömlek ve onun üzerine de üç etek giyerler. Anlatılanlara göre, daha önceleri herkes boynuna ya da yakasına hoş koku vermesi için karanfil takarmış. Ancak şimdi diğer kokular kullanılmaktadır.

Cemaat yerini aldıktan sonra erkan kurulur. Odanın kapısından içeri girildiği zaman, karşıda, tam ortaya gelecek şekilde yerde post üzerine dede, sağına mürebbi, soluna gözcü oturur. Bu üç kişi erkanı oluşturur. Cemde, delil yanmadan tören başlamayacağı için, delilcinin görevi büyüktür. Delil, sıvı yağ üzerinde yüzen ve genellikle pamuktan yapılan bir kandildir. Bugün, köylerimizde elektrik olduğu halde, eski adeti devam ettirmek için aynı yöntem uygulanmaktadır.

Koruköyde görevi delilcilik olan kaynak şahsımız, okuduğu duayı şöyle söylemektedir: “Bismi Şah Allah Allah. Delilimiz kadim, muradımız hasıl ola. Tuttuğumuz ileri gide, evimiz, ocağımız şen; kısmetimiz bol ola. Şah-ı Merdan Ali yardımcımız ola. On İki İmam’ın himmeti üzerimizde hazır ola. Işığımız Şah-ı Merdan ışığı ola. Gerçekler demine hü.” Bu duadan sonra delilci, delilin sönmemesi için beklemeye başlar.

Orada bulunanlar, belli kurallara göre içeri alınır. İçeridekiler topluca eşige niyaz ederler. Anabacı (Dede veya mürebbinin eşi) döşeği getirir. O da eşige niyaz edip geçer. Üç kez “Hü erenler, Hü pirim, Hü Şahım” döşek geldi” diyerek döşeği dedenin önüne bırakır. Buna karşılık dede, anabacıya “Bismi Şah Allah Allah. Hizmetin kabul ola., muradın hasıl ola. Tuttuğun ileri gide. Evin, ocağın şen ola. Fatma Ana şefaatin ola...” der ve anabacı yerine oturur.

İkrarı alınacak erkekler dizilirler. Kement (yağlık) adı verilen yeşil renkli yünlü kumaş, boğazlarına bağlanır. Mürebbi öndekinin kemendini, yular gibi tutar. Herkes bir önündekinin kemendini arkadan sol elleri ile tutarak dedenin karşısına gelirler. Dede uymaları gereken kuralları teker teker herkese anlatır. Tüm kurallar, “Eline, diline, beline sahip ol” öğütüyle bütünleşmiştir. Bu nasihatlerden bazıları şunlardır:

- 1) Din dinleme
- 2) Kov kovlama
- 3) Gaybet etme
- 4) Elinle koymadığını alma
- 5) Gözünle gördüğünü eteğinle ört.
- 6) Teberra anma. (Ali’yi sevmeyeni sevme)
- 7) Tevella kıl. (Ali’yi seveni sev)
- 8) Küfür etme, edepsiz söz söyleme.
- 9) Hırsızlık yapma.
- 10) Allah-Muhammet-Ali ve On İki İmamlara iman getir.

Genç, her nasihatten sonra dedenin elini öperek “Eyvallah” der. Daha sonra boyundaki kementler bele bağlanır. Cemaattekiler “Katarları uzun olsun, Hakk muratlarını versin” der. Dara duran gençlerin, dede, dar hayırlısını verir ve onları dardan

indirir. Gençler, dedenin ve mürebbinin ellerini öptükten sonra, birbirleriyle niyazlaşarak yerlerine otururlar. Daha sonra post kaldırılır. Selman, ortalığı süpürür ve el suyu dağıtır. Dolucu, doluları getirir. Önce dedeye ve yanındaki iki kişiye daha sonra herkese dolu dağıtır. Dolu içildikten sonra, ikrarı alınan gençler için kesilen Cebrailler pişirilmiş olarak getirilir. Cebrail, parçalamadan, bütün olarak pişirmek durumundadır. Tüm kurbanlar önce dedeye sunulur. O da sırayla her gence birer lokma kendi kurbanından yedirir. Sonra kurban etleri sofradakilere paylaşılır. Dede, Cebrail'in göğsünü yer. Yemekten sonra dede, dua eder. Daha sonra semah dönülür. Semaha önce dedenin eşi kalkar, semah bitince ikrar töreni sona erer.

2) Kadın İkrarını Alma Töreni:

Anlatılanlara dayanarak, ikrar töreninin işleyişi bakımından erkeklerle kadınlar arasında pek büyük farklılıklar olmadığını tespit ediyoruz.

İkrarı alınacak evli kadınlar, meydana katar oluşturarak girerler. Bu defa başlarında mürebbi değil, mürebbinin karısı (anabacı) bulunur. Bu törende sadece kadınların ikrarı alınacaksa, idareyi anabacı yapar. Erkek de karısı ile birlikte ikrar alırsa, o zaman kadınların dışındaki idareyi mürebbi yerine, kocalar yapar. Kadın, dedenin önündeki posta mürebbinin eşiyle değil, kocasıyla birlikte yüz yüze gelecek şekilde yatar. Kocalar, ikrarlı ise tören sadece kadınlar için yapılır. Kocaları yardım etmiş olur. Ay başısı olan kadının ikrarı alınmaz.

Dede, eşleri birlikte karşısına alarak öğüt verir. Karı-koca “Eyvallah” diyerek dedenin elini öperler, niyazlaşırlar. Dede, onları dardan indirir ve tören sona erer.

b. Musahiplik:

İkrarla Aleviliğini ispatlayan Tahtacı gençleri, evlendikten sonra musahiplikle tarikatın ilk kapısından girmiş olurlar. Araştırma bölgemizdeki Yanyatır Ocağı'na bağlı olan Alevi Türkmenleri, daha sonra aşına, peşine, çığılbaş gibi üç kapıdan daha geçerek dört kapıyı tamamlarlar.

Musahip sözcüğü Arapça olup, sohbet, arkadaşlık eden kimse anlamına gelmektedir.³³¹

Araştırma sahamızdaki yerleşim birimlerinde bu tören uygulanmaktadır. Musahiplik törenini dedenin yönetmesi gerektiği için, dede geldiği zamanlarda gerçekleşmektedir.

Kaynak şahıslarımız, musahipliğin Hz. Muhammet ve Hz. Ali'den kalan bir gelenek olduğunu, Hz. Muhammet'in, Hz. Ali'yi gömleğinin altına alarak musahip edindiğini anlatmaktadırlar.

Tespitlerimize göre tören şu şekilde gerçekleşmektedir: Musahip olmak isteyen iki aile, dede geldiği zaman bu isteklerini dile getirirler. Dede, onlara iyi düşüncelerini, birbirlerini iyice tanımalarını söyler. Cemde hazır bulunanlara da, bu iki aile hakkında şikayetçi olup olmadıklarını sorar. Musahip olacak kişilerden herkes memnunsa "Eyvallah" derler. Değilse, şikayetleri dinlenir ve sorun çözülür. İki aile, birbirini iyice tanıyıp karar vermişlerse, dede, pervaneye törenin yapılacağı zamanı söyler. Pervane, o köyde bulunan tüm musahiplilere haber verir.

Musahip olmak isteyen aileler, ortak olarak bir koç ve rakı alırlar. Bu törene musahip olacak olanlar ve musahipliler dışında hiç kimse katılamaz. Kapıcı, törene katılma şartını yerine getirmeyenleri içeri almaz. Törene katılacak olanların, tören yerine gelmeleriyle birlikte delil yakılır. Delilci, delili yakarken, dede şu duayı okur: "Bismi Şah Allah Allah... Delilimiz kaim, muratlar hasıl ola. On İki İmamlar şefaatchimiz ola. Delilimiz Şah-ı Merdan ışığı ola. Gerçeğin demine hü". Dedenin önüne, eşi tarafından post serilir. Gözcü, eşik denilen sopayı meydanın ortasına koyar. Dedenen başlayarak herkes sırayla eşiğe niyaz eder. ("Ya Allah ya Muhammet ya Ali"). Daha sonra delile niyaz, en son da dedeye niyaz edilir. Dedeye niyaz sırasında, dede elini kalbinin üzerine koyarak, "Niyazın Allah'a" der. Herkes, eski yerine oturur. Süpürgeci, dedenin önünü "Ya Allah ya Muhammet ya Ali" diyerek üç kez süpürür. Kurbanacı, musahip olacakların kurbanını getirir. Bu sırada, musahip olacaklar darda bekler.

---

³³¹ Veli Asan, "Tahtacı Türkmenler IX. Tahtacılar da Musahiplik", **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 49, s. 44.

Kurbancı, hayvanın sağ kulağı ile sağ gözünü kapatır, kibleye döner ve kurbanı dedenin önüne getirir. Dede, kurbanı dua okur.

Tercüman adı verilen bu kurban kesilirken kanı bir kaba akıtılır. Hayvanın yalnız ayakları kesilir, diğer kemikleri kırılmadan bütün olarak kazana konur. Önde mürebbi, arkasında yaşı büyük olan erkek, onun arkasında diğer erkek ve eşleri olmak üzere önce eşiğe, sonra delile niyaz ederler. Mürebbi, erkeklerin boyunlarına kement bağlar, eşleri de kocalarının pantolonlarından tutarlar ve mürebbi, kemendi dedeye uzatır. Bu dört kişi, dedeye niyaz edip, dara dururlar. Dede, dua okur ve törene katılanlara, bu kişiler hakkında şikayetçi olup olmadıklarını sorar. Onlar da “Eyvallah” diyerek, memnuniyetlerini bildirirler.

Duadan sonra sırasıyla, yaşça büyük olan erkek, ikinci erkek, birinci erkeğin eşi, ikinci erkeğin eşi posta yatarlar. Hepsinin sağ kolu, önündekinin üstüne uzatılır. Dede, dördünün üzerine bir çarşaf çeker ve eliyle dördünü sıvazlar. Sonra, onları kaldırır ve darda bekletir. “Yaptığınız hayırlı ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, münafıklar berbat ola, musahipliğiniz kabul ola” der. Dördü birbiriyle niyazlaşır. Bu sırada ayaklar dar vaziyetindedir. Daha sonra, törene katılan herkesle niyazlaşılır. Böylece iki aile musahipli olur.

Süpürgeci ve selman görevlerini yerine getirdikten sonra dolucu, doluyu dedeye sunar. Dededen sonra, mürebbi ve delilciye dolu verilir. Dede, mürebbi ve delilci üç yudum aldıktan sonra, yeni musahip olan çiftlere dolu verilir. Sonra da törene katılan herkese birer fincan dolu dağıtılır. Doludan sonra, başta dedenin eşi olmak üzere semaha kalkılır.

Semahtan sonra, kurbancı, kurban etini leğende, dedeye sunar. Kurbanın kellesi ayrı bir yerde bekletilir. Bu kelleden, dört kapısı tam olmayanlar (musahiplik, aşinalık, peşinelik, çiğildaşlık) yiyemez. Kurbanın sağ ön bacağı ile göğsü (döşü) dedeye sunulur. Dede, kurban etinden bir lokma alır, ve kurban sahiplerine “Kurbanınız kabul olsun” der. Musahip olan dört kişiye birer lokma verir. Daha sonra törene katılanlar etten yiyebilirler. Dede, sofraya duasını okur. Yeni musahip olanlar, tekrar dedeye niyaz ederler ve döşüğünün altına para bırakırlar.

Kaynak şahıslarımızın anlattıklarına göre, musahiplik öyle bir kardeşliktir ki, ana baba bir kardeşten daha ileridir. Bir ıslak ipek mendilin, temmuz güneşinde kuruma

süresi kadar zaman içinde musahipliler birbiriyle küs kalırsa, Hak-Muhammet-Ali meydanında yerleri yoktur.

Araştırma bölgemizde Yanyatır Ocağı'na bağlı olan Alevi Türkmenlerde “aşinalık, peşinelik ve çığildaşlık” kapılarına rastladık. Hacıemirli Ocağı'na bağlı kesimde ise musahiplikten sonrasını göremedik.

c. Aşinalık:

Yanyatır Ocağı'na bağlı Alevi Türkmenlerde, musahiplikten sonraki kapıdır. Tespitlerimize göre, musahip olan iki aile birbirini iyi tanıyacak ki “aşına” olabilsin. Aşına olmak isteyen aileler, bağımsız kalabilmek için “öz verme” törenini yerine getirmek durumundadırlar. Musahiplikte yeterince kaldıktan sonra diğer kapıya geçmek isteyen aileler bir araya gelirler. Aşına olabilmek için belli bir törenden geçmek zorundadırlar. Öz verme, bir çeşit ayrılımdır. Ancak temeldeki kardeşlik devam eder. Öz verme işlemi, musahip töreni içinde yapılır. Bağımsız olarak öz verme olmaz.

Öz verecek çiftler, ortak bir kurban keserler. Cem erenleri toplanır. Delil uyanır. Eşikten niyaz ederek meydana geçilir. Niyaza varılır. Şah-ı Merdan döşeği atılır. İki musahip eşleri ile birlikte erkana yatarlar. Şaplak vurulur. Kalkıp hayırlılarını alırlar. Yerlerine dönerler. Öz verme işlemi burada biter. Bundan sonra musahip olacaklar için tören sürer. On iki hizmet tamamlanır. On iki erkan sonuçlanır. Hem musahip hem de öz verme töreni birlikte yenen kurbanla sona erer. Ancak aynı törende, daha önce özünü vermiş aşına olacaklar varsa onların da işi görülebilir. Yani, aşına, peşine ve çığildaş olmak için, mutlaka meydan açılması yani musahip töreni yapılması şarttır. Kısaca, Alevilerde cemin özü musahiplik törenidir.³³²

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, aşinalık töreninin yapılabilmesi için, iki ailenin musahipli olması gerekir. Bu törenin maddi yükü çok fazla değildir. Aşına olacak çiftler horoz (Cebrail) ve rakı alır. Dede, Cebrail'e hayırlı verir. Musahip olacak çiftler posta yatırıldıktan sonra mürebbi, musahip olurken yapıldığı gibi, çiftleri dedenin önüne getirir. Aşına olacak çiftler posta yatırılır. Dede, aşına olacak çiftlerin getirdikleri rakıya (dolu) hayırlı verir. Ardından çiftlere birer fincan dolu dağıtır. Dört kişi bu

---

³³² Veli Asan, “Tahtacı Türkmenler XII. Aşına-Peşine-Çığildaş”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 52, s. 49.

doluyu içer ve niyazlaşarak yerlerine geçerler. Selman, başta dede olmak üzere orada bulunan aşinalı ve peşineli kişilere aynı doludan verir. Cebrail, kemikleri kırılmadan, eti parçalanmadan bütün olarak pişirilir, ve sofraya getirilir. Dede, Cebrail'in etinden önce yeni aşına olanlara, daha sonra yalnız aşinalı ve peşineli olanlara birer parça yedirir. Bu etten aşinalı ve peşineli olmayanlar yiyemez, aynı Şekilde doludan da içemez.

. Peşinelik:

Yanyatır Ocağı'na bağlı Alevi Türkmenlerde, nc kapıdır. İki ailenin hiçbir yorum yapmadan birbirlerinin peşinden gitmeleri, birlikte iş yapmaları, birlikte ağlayıp birlikte gülmeleri anlamına gelir. Kişi, yolda ilerledikçe, olgunlaşır ve toplum içinde bir yer edinmeye başlar. Buna "yol büyüklüğü" denir. Yaşı küçük bile olsa yolda büyük olanlar, her mecliste önde gelir. Örneğin, meydandan geçerken dededen sonra sıra yol byğnndr.³³³

Araştırma bölgemizde, peşine olmak için öz verme işlemine gerek yoktur. Peşine olacak çiftler, bir elma ve bir Şişe rakı alırlar. Cebrail'e gerek yoktur. Maddi yükü oldukça hafiftir. Peşinelikte, posttan kalkıncaya kadar gerçekleşen uygulamalar aşinalıkla aynıdır. Dede, hayırlısını verdiği rakıdan çiftlere birer fincan verir. Birinci erkeğe ikinci erkeğin eşi, ikinci erkeğe birinci erkeğin eşi dolu iirir. Bayanlar ise kendileri içer. Ardından, dede elmayı dörde böler ve dördüne verir. Aynı Şekilde; birinci erkeğe ikinci erkeğin eşi, ikinci erkeğe birinci erkeğin eşi elmayı yedirir. Kadınlar, kendileri yer ve çiftler niyazlaşarak yerlerine geçerler. Yine, Selman, başta dede olmak üzere peşineli olanlara dolu dağtır.

Aşına ve peşine töreninde, mürebbiye ihtiyaç duyulmamaktadır. Ancak, o ortamda, aşinalı ve peşineli çiftlere ihtiyaç vardır. Aynı zamanda, musahiplikten sonraki kapıları açacak olan dedenin mutlaka aşinalı olması gerekmektedir.

d. iğildaş:

Bu sözcüğün anlamını, Rıza Yetişen "ile çekenler" olarak açıklıyorsa da, "Omuzdaş", "Yol Arkadaşi" anlamına gelen "iğindaş" sözcüğünün değişikliğe uğramış, veya bir benzeri olması ihtimali daha çok akla yakındır. Kaldı ki aynı sözcük

---

³³³ Veli Asan, **a.g.m.**, s. 50.

bazı oymaklarda “Çingildaş” olarak da söylenmektedir. Bektaşilikteki “Dervişlik” kurumu ile bağıntısı olmadığı halde, “Çile Çekenler” olarak tanımlanması bizce yanlıştır. Dördüncü kapı olan çığildaşlık, en güzel anlamını “Çığildaş” ta bulmaktadır. Yani iki aile birbirlerini tam kardeş ilan ederse, birbirlerini ölünceye değin omuzlarında taşımak zorundadırlar. Çığildaş, kendisine muhtaç olduğu zaman yol arkadaşına sürekli veren kişidir. O kadar olgunluğa ulaşmıştır ki, “Ölmeden ölmüş” “Tüm dünya nimetlerinden arınmış”, “Tanrı ile bütünleşmiş” kişidir. Çığildaş olabilenlerin yaşamında, kötülük değil iyilik vardır. çirkinlik değil, güzellik vardır. Eğrilik değil doğruluk vardır. Kısaca ulu kişilerdir bunlar.³³⁴

Araştırma bölgemizdeki kaynak şahıslarımız, çığildaş sözcüğünü isim olarak bildiklerini, büyüklerinden duyduklarını ancak uygulamayı çok detaylı olarak bilmediklerini anlatmaktadırlar. Ancak, Çöriş köyünden Ali Tozak; çığildaşlık töreninin bu mertebeye ulaşan çiftlerin, elma ve dolu bölüştürülerek, orada bulunanlara açıklanmasıyla sona erdiğini, cemde en saygın yerin onlara ait olduğunu, meydandan geçmeden yerlerine oturduklarını anlatmaktadır.

4. Semah

Araştırma bölgemizdeki sohbetlerimize sık sık konu olan, cem törenlerine canlılık kattığı belirtilen, cemin önemli hizmetlerinden biri olan semahlara da değinmek istiyoruz.

Sözcüğün etimolojik anlamı; “... Sema, sama aslında s m” kökünden sam ve sim gibi bir masdar olup, “İşitmek, duymak, inlemek, işitilen söz, iyi şöhret ve iyi anılma, şarkı dinleme ve mecazen şarkı, nağme, raks, vecd, üns meclisi ve nihayet yarı dini mahiyette çalgılı ve şarkılı ziyafet” gibi çeşitli manalara gelmektedir.³³⁵

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin inancına göre, semahların kaynağı; Muhammed-Ali-Miraç ve Kırklar Meclisi’nde bir tek üzüm tanesinin suyu ile herkesin mest olup semaha durmalarında aranmalıdır. Tespitlerimize göre, cuma akşamları varsa cem evinde yoksa evi geniş olan birinin evinde, kurbanlarda, musahiplik törenlerinde semah önem kazanmaktadır. Adeta halk, bir olmayı, birlik içinde toplu halde düşünüp,

---

³³⁴ Veli Asan, **a.g.m.**, s. 50-51.

³³⁵ Nasuh Barın, “Semahlar-3 İbadet”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 3, s. 17.

inançlarını birlikte sürdürmeyi ve bu beraberliğini de cemlerde semah oyunları ile vurgulamaktadırlar.

Necati Üç Yıldız, inanış bağlarına göre semahları ikiye ayırmaktadır:

a. Tarikat Semahı:

Semahı öğretmek amacıyla çocuk ve gençlere öğretilen semahlardır ki buna “mengi” oyunları da denir. Semahların bütün figürleri de yer alır. Ama menginin sözleri lirik, güzelleme türündedir. Eğlencelerde, ziyaretlerde, gezilerde ve düğünlerde mengi oynanır. Semaha geçiş mengi ile olur. Önce mengi öğrenilir. Sonra semah takip eder. Özellikle Tahtacılar da mengi bir simgedir.

b. İçeri Semahı:

Bu semahı evlenmiş ve ehlibeyt yoluna girmiş kişiler oynar. Musahiplik törenlerinde, kurbanlarda ve cuma akşamlarında oynanır.³³⁶

Kaynak şahıslarımızdan Ahmet Günday, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler arasında iki çeşit semah oynandığını belirtiyor ve şöyle anlatıyor:

c. Erkan Semahı:

Bu törene katılmak için musahip olmak şarttır. Musahip olmak; ikrar vermiş iki çiftin törende ikrar alıp yola girmesi demektir. Musahip olan çiftler, karşı çiftlerle kardeş olmuş kabul edilirler. Bir ailede ölüm olursa, diğer aile, ömür boyu musahibine destek olmak zorundadır. Erkan semahına, dargın olanlar alınmazlar. Dede veya vekili olan mürebbi, delilci ve musahipli ailelerin oluşturduğu topluluk, cem evinde toplanırlar.

Süpürgeci, “Allah-Muhammet-Ali” diyerek dedenin oturduğu yerin önünü süpürür. Selman-ı Pak, erkan suyunu getirir. Önce dedenin, sonra mürebbi ve delilcinin, üst üste getirilmiş iki işaret parmaklarına su döker. Dede, duasını yapar ve halkın eline de su dökülmesi için destur verir. Oturanlara da aynı işlem uygulanır. Buna “tarikat abdesti” denir. Daha sonra dede şu duayı okur: “Hizmetin kabul ola, muradın hasıl ola, tuttuğun hizmet ileri gide, yüzün ak ola, İmam Hüseyin şefaatin ola...” Ardından dem

---

³³⁶ Necati Üçyıldız, “Semahlarımız”, *Nefes Dergisi*, İstanbul: 1994, S. 14, s. 58.

gelir. Doluyu dağıtacak Şemsi ve eşi, dedenin izni ile dem dağıtımına başlarlar. Şemsinin eşi, önce dedeye ve sırası ile mürebbiye ve delilciye dem sunar. Sonra, dedenin desturu ile oturanlara dem dağıtılır. Bu işlem üç kez tekrarlanır. Dem içilmesinden amaç, kötülüklerden arınmadır. Ardından, dede dua eder. Duadan sonra, mürebbinin eşi ile diğer bir bacı, iki erkekle erkan semahını açarlar. Sırasıyla, delilcinin ve gözcünün hanımları da, birer erkeğe niyaz ederek semah oynarlar.

Erkan Semahı, edep erkan içinde oynanır. Semahların bitiminde, dede duasını yapar. Semahlar bitince, dışarıda kazanlarda pişirilen kurbanlar, kümeler halinde oturan halka dağıtılır. “Lokma” diye adlandırılan yemekler topluca yenilir.

ç. Kırklar Semahı:

Önce dede, sazı ile yol gösterir. Mürebbi, delilci ve gözcü semaha kalkar. Daha sonra, musahip olan herkes sırası ile semah döner. Semahlar bitince halk dara durur ve dede şu duayı okur:

“Bismişah, Allah Allah. Semahlarınız kabul ola, muratlarınız hasıl ola, tuttuğunuz hizmet ileri gide, eksik noksan yerlere uğratmaya, münkir-münafık şerrinden Hakk saklaya, dilde dileğinizi, gönülde muradınızı vere, On İki İmam hizmetlerinizi kabul ede, şefaatinde ayırmaya...”

Topluluk fertleri yere diz çökerler. Dede, “Bunu evvel hak bildik, edep erkan bize doğru yol oldu” diye niyaz eder. “Aşk ola” diye sözünü bitirir. Herkes birbiriyle niyazlaşır. Bu bir bağlılık ve teslimiyet ifadesidir. Semahlar bittiğinde, herkesin, yüzünün birbirine dönük olması zorunludur. Dedeye de, asla sırt çevirilmez.

Alevilerin döndükleri semahı, onların ibadeti olan cem ayinlerinden ayrı düşünmek ve yorumlamak yanlıştır. Aleviliğin kutsal kitabı olan, İmam Cafer Buyruğu ve halk arasında yaşayan mevcut inançta semah, on iki hizmetten biri olarak yapılır. Yani semah, Alevilerin yaptıkları ibadetin bir parçasıdır.³³⁷

Önceleri, gizli saklı yapılan ve cem ayinlerinin bir parçası olan semahların, günümüzde çeşitli törenlerde, şenliklerde folklorik gösteriler içine konulması başlangıçta kaynak şahıslarımızın hoşuna gitmiş ancak daha sonra bazı figürlerin

---

³³⁷ Cemal Şener, a.g.e., s. 160.

değişikliğe uğrayarak özgünlüğünü kaybetmeye başlaması ve ibadetin bir parçası olmaktan çıkarak bir eğlence amacına dönüşmesi kendilerini üzmeğe başlamıştır.

5. Düşkünlük:

Alevi Türkmenlerde, suç işleme yüzünden toplum dışı bırakılmaya düşkünlük denir. Düşkün olan kimseye selam verilmez, onunla alışveriş yapılmaz, ziyaretine gidilmez, hatta hayvanları diğer insanların hayvanları arasına karıştırılmaz.

Sohbetlerimiz sırasında, düşkünlüğün iki çeşidi olduğunu ve türünün suçun ölçüsüne göre dede tarafından belirlendiğini öğrendik.

a. Geçici düşkünlük:

Düşkün ilan edilen kişi, bir süre toplum dışı bırakılır.

b. Sürekli düşkünlük:

Düşkün ilan edilen kişi, yaşamının sonuna kadar bir daha toplum içine giremez. Buna “yoldan düşme” de denir. İkrardan dönmek, hırsızlık yapmak, adam öldürmek ve zina etmek sürekli düşkünlüğe sebep olur. Bu suçları işleyen kişiler, ömür boyu dede tarafından düşkün ilan edilir. Düşkünlüğe karar verilen yer, cem evidir. Dede, bir kişiyi düşkün ilan edecekse, cem töreni sırasında o kişiye “yüzün kara olsun” der. Bundan sonra o kişiyle tüm ilişkiler kesilir ve o kişi toplumdaki dışlanarak yalnız bırakılır.

Hafif suçlar işlemiş olanlara da, dedenin isteği doğrultusunda belli bir süre düşkünlük verilir. Bu dönem içerisinde, toplum o kişiye itibar etmez, selam vermez, arasına almaz. Dedenin verdiği süre sona erince, kişi dedenin huzuruna çıkar ve yeniden af diler. Verilen her düşkünlüğün, işlenen suçun türüne göre ayrı cezası vardır. Dede, para cezası da verebilir, kurban da kestirebilir, lokma da dağıttırabilir.

İster geçici düşkünlük, isterse sürekli düşkünlük olsun, buradaki ortak amacın, mahkeme yoluna başvurmadan, toplum içindeki kozmozunu daimi tutmak olduğunu söyleyebiliriz.

6. Dedelik:

Türkçe’de “d” sesi ile başlayan ender sözcüklerden biri olan “dede” sözcüğü Oğuzca kökenlidir. Bu sözcük, edebi Türkçe’de “baba, dede, ced, ihtiyar amca ve dayı”

anlamalarında kullanılmıştır. “Dede” sözcüğünün Orta Asya’da yaşayan Türk topluluklarında halka yol gösteren tecrübeli ve bilgili kişiler için kullanılan “ata” ve “baba” sözcükleriyle aynı anlamda kullanıldığı söylenebilir.³³⁸

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, cemaatin lideri dedelerdir. Dedeler, sosyal hiyerarşinin en üst noktasında bulunurlar. Sahip oldukları yetkiler ve yaptırım güçleri toplumun sosyal düzenini sağlayan oldukça etkili bir güçtür. Anlatılanlara göre, dede olmanın birinci şartı, Peygamber soyundan olmak, diğeri ise “Eline, beline, diline sahip olmak”tır. Yani:

* Eli ile koymadığını izinsiz almamak; eli ile kimseyi incitmemek; eli ile yapabileceği yardımı herkese yapmak.

* Dili ile yalan söylememek; kimsenin dedikodusunu yapmamak, kimseyi kötüleyip karalamamak, kimseye iftira atmamak, tatlı dilli, güzel sözlü, güler yüzlü olmak.

* Beline sahip olmak; nefesine sahip çıkmak, kötülükten arınmak, zina etmemek.

Bir kaynak şahsımızın ifadesine göre, eline-diline-beline kelimelerinin baş harfleri yanyana gelince “edeb” sözcüğü ortaya çıkıyor. Edep kelimesi, terbiye anlamına gelir. Yine, kaynak şahıslarımızın birleştiği temel husus, dedelerin ocaktan gelmesi gerektiğidir. Dedeler, Türkiye’nin çeşitli yerlerinde bulunan “Ocak”lara bağlıdırlar. Bu yüzden kendilerine “Ocazade Dede” denir. Ocazade dedelerin, Peygamber soyundan geldikleri kabul edilir ve bu yüzden “seyyid” olarak da bilinirler.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin dedeleri, farklı ocaklardan gelmektedirler. Yanyatır ve Hacıemirli Ocakları’nın, dedeleri farklıdır. Dedeler, belli zamanlarda, kendilerine bağlı yerlerdeki taliplerini ziyaret ederek, cem törenleri düzenler, topluluğu bilgilendirir ve anlaşmazlıkları giderir. Dedenin olmadığı yerlerde ikrar alma ve musahiplik gibi törenler gerçekleştirilemez.

Dedenin geçimi, konusu açılınca, kaynak şahıslarımız, “Bir devletin cumhurbaşkanı, başvekili, vekili, vali ve kaymakamı hepsi devletten aylıklı, her türlü sosyal güvenceye sahip ancak toplumu yöneten, yönlendiren dedelerimiz böyle bir

---

³³⁸ Ali Yaman, “Alevilikte Dedelik Kurumu Üzerine Araştırmalar / II”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 63, s. 66.

hakka sahip değil” demektedirler. Buna karşılık, yılın belli dönemlerinde yerleşim birimlerine gelip, cem töreni düzenleyen, ibadet yaptıran, toplumu eğiten dedeye, hizmetlerinin karşılığı olarak orada bulunanlar tarafından hediyeler verilir. Bu hediye kimi zaman yiyecek, içecek, kimi zaman da para olabilmektedir.

Ziyaret ettiğimiz Alevi Türkmen yerleşim birimlerinin dedeleri, İzmir, Manisa ve Balıkesir’den gelmektedir.

7. Ocak:

Dedelik kurumu, yapısı gereği geleneksel olarak soy güden, soya tabi olan bir kurumdur. Buna göre dede öldüğünde yerine oğlu geçmektedir. Bu olgu, Alevi geleneğinde “ocak” şeklinde adlandırılır; bu anlamda her dedenin bir ocağı vardır ve ocaklar da soyu itibarı ile Peygamber ve On İki İmam’a uzanmakta olduğuna inanılan ailenin dini anlamda meşruiyetini ifade etmektedir.³³⁹

Geleneksel / sözlü tarihten öğrendiğimize göre, On İkinci İmam Muhammet Mehdi (260/873)’nin kayboluşundan sonra Hz. Ali soyluları olan seyyidler, “dedelik” unvanıyla ve kendi ön adlarını taşıyan “ocaklar” kurmuşlardır. Başlangıçta On İki İmamlara izafeten on iki ocak vardı, daha sonra seyyid ocaklarının sayısı kırka çıkmıştır. Nüfusun çoğalması ve dedelerin değişik coğrafi alanlara dağılması sonucunda yüz yirmi etkin ve örgütlü ocak meydana gelmiştir. Bu bilgilerin doğruluğu tartışılır olmakla birlikte, Anadolu’daki Alevi-Bektaşî toplulukları, cemaat yapılanması bakımından ocak ve dergahlara bağlı olup bu çerçevede ocak ve dergah geleneği esastır. Her Alevi, belli bir ocağa bağlıdır.³⁴⁰

Kaynak şahıslarımıza, “ocak” kavramını sorduğumuzda, kimileri; evlerinin bir köşesinde yanan, yemeklerini pişiren, su ısıtan, odun atılan, şeylerin yandığı bir yer; kimileri; Hz. Muhammet’e ve dolayısıyla Hz. Ali’ye kadar uzanan bir soy, kimileri; Alevi toplumunu temsil eden, yol gösteren, inanç ve gelenekleri öğreten bir aile olduğunu belirtmişlerdir.

---

³³⁹ Harun Yıldız, “Alevilerde Dedelik Kurumu”, Hazırlayanlar: İsmail Engin / Havva Engin, **Alevilik**, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2004; s. 323.

³⁴⁰ Harun Yıldız, **a.g.m.**, s. 323.

Ocakların tarihsel gelişimi ile ilgili olarak, Yaman, dedelerle yaptığı görüşmelerin sonuçlarını şu şekilde özetlemektedir:

- 1) Alevi Ocakları Hünkar Hacı Bektaş Veli zamanında ortaya çıktı.
- 2) Alevi Ocakları, Hünkar Hacı Bektaş Veli'den önce vardı. Hz. Ali'nin soyundan gelen ailelerce oluşturuldu.
- 3) Alevi Ocakları Şah İsmail zamanında ortaya çıktı.
- 4) Anadolu'ya gelen kabilelerin dinsel/siyasal lideri Türkmen babaları Ocakzade dede ailelerini oluşturdular.

Yaman'a göre, bu sınıflandırma dedelerin ileri sürdüğü fikirlerdir, dolayısıyla "gerçek" tarih olarak kabul etmek yanlıştır. Ancak, her grubun kültürü ve düşünceleri hakkında az da olsa bilgi verebilir.³⁴¹

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, geleneksel olarak, ocak ailelerinin Peygamber soyundan geldiklerine ve seyyid olduklarına, bu nedenle kutsal dini liderler olarak kabul edildiklerine inanırlar. Ocakların en temel işlevleri ile ilgili olarak; toplumu bir arada tuttıkları ve her toplumun ihtiyaçlarına göre düzenlendiği söylenir.

Harun Yıldız, Alevi geleneği içerisinde ocakları işlevlerine göre dörde ayırır: Mürşit, pir, rehber ve düşkün ocakları. Ona göre, her ocak Peygamber soyundan gelmiş sayılmalarına karşın aynı yetkilere sahip değildir. Bu durum, her ocağın eşit bir statüye sahip olmayışını da beraberinde getirmiştir. Bu olayda da tarihsel anlamda eskilik ve köklü oluş gibi olgular etkili olduğu gibi, On İki İmamlara dayanma gibi olgular da etkili olmaktadır. Yine bazı ocaklar, adeta bir üst mahkeme işlevine sahiptir. Düşkün ocağı adı verilen bu tür ocaklar, taliplere verilen cezaları yeniden değerlendirme veya iptal etme yetkisine sahiptirler.³⁴²

8. Rehber:

Dört kapıyı hakkıyla bilen, tatbik eden, talibi yola sokabilen, onlara yol ve erkanı öğretebilen, yüksek bir olgunlukla onları irşat edebilen; sözün tam anlamı ile bilgili, olgun, talibin her derdine çare bulabilecek güçte ve yetenekte kişiliğe sahip ve

---

³⁴¹ Ali Yaman, "Alevilikte Dedelik Kurumu ve İşlevleri", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1996.

³⁴² Harun Yıldız, **a.g.m.**, s. 325.

tam bir insan olan; her hali ile seven, sevilen, dostu bol, fakiri gözeten, su gibi aziz, örnek bir kişiliğe sahip kişilerdir.³⁴³

Kaynak şahıslarımız, cem törenine girebilmek için kişinin bir rehber ihtiyacı olduğunu belirtirler ve buna sebep olarak da Hz. Muhammet'in Miraç'a çıkarken kendisine bir rehber tuttuğunu gösterirler. Anlatılanlara göre, rehber olan bir kişinin dili tatlı, sözü etkili, yüreği sevgi dolu, gönül kapısı açık ve yüce ahlak sahibi olması gerekir. Zaten rehber, cemaatin tavsiye ettiği, dedenin onayladığı veya bizzat seçtiği kişiden oluşur. Bu kişiler, genellikle ocakzade değillerdir.

Araştırma bölgemizde, görevi rehberlik olan kişiler; dedenin olmadığı yer ve zamanda onun yerine vekillik yaptıklarını, cem törenini yönettiklerini, kurban kestirebildiklerini, dedenin yokluğunda halkı gözlemleyip, dede köye geldiği zaman durumu haber verdiklerini anlatmaktadırlar. Rehber olan bir kişinin; On İki İmam ve Ehlibeyt ilkelerini iyi bildikleri ve uyguladıkları tespitlerimiz arasındadır.

9. Babalık:

Kaynak şahıslarımıza baba ve dedenin farkını sorunca, babanın “dededen el almış kişi” olduğuna, dedenin inandığı saygın ve bilgili kişiler arasından babayı seçtiğini söylemektedirler. Bu şekilde, dedenin saygınlığına ve bilgisine inandığı kişileri seçmesine “baba dikme” adını vermektedirler. Dikilen baba, yerine oğlunu geçirmek istiyorsa yine dedenin onayını almak durumundadır.

Tespit edilen bir diğer fark da, Alevi Türkmenlerde bir insanın dede olabilmesi için ilk önce ehl-i beyt soyuna dayanması (Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Fatıma ve oğulları, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin neslinden) şartı olduğu halde, babalıkta böyle bir şartın söz konusu olmamasıdır. Ocağa bağlı olduğu için, dedelik ilimle elde edilecek bir mevki değildir. Babalar ise eğitici kadroyu teşkil ederler, muhipleri yetiştirirler. Dolayısıyla bilgili ve bilinçli olmak, çağın teknolojik gelişmelerini yakından takip etmek durumundadırlar.

Baba'nın bir tarihi gelişimi vardır. Nitekim, Selçuklular döneminde Anadolu'da İslamlaşmış Türkmenlerin din ulularına baba ve dede de denildiği bilinmektedir.

---

³⁴³ Rıza Yetişen, **Tahtacı Aşiretleri (Adet, Gelenek ve Göreneklere)**, Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık, İzmir-Narlıdere: 1986, s. 115.

Babaların, dini olduğu kadar siyasi, çok mühim görevleri de vardı. Bunlar, din büyüğü ve aynı zamanda, boylarının başları idiler.³⁴⁴

10. Mürşit:

Dededen sonra en önemli ocak piridir. Alevi-Bektaşî cemaatinde en yüksek toplumsal hiyerarşiyi temsil eden kişidir. Mürşid-i azam, Hz. Peygamber'dir. Mürşit postu Ahmed-i Muhtar postudur. Dergah da Mürşit Evi'dir.³⁴⁵

Hakk yolunun güneşidir. Aydınlatan, eğiten, yol gösterendir.³⁴⁶ Kaynak şahıslarımızın mürşitlerinin Hz. Ali olduğunu ancak Hakk'a yürüdüğü için kendisini dedenin temsil ettiğini, cemaate doğru yolu gösteren, klavuz olan kişi olduğunu belirtmişlerdir.

11. Mürebbi:

Tahtacılarda dedelerin sayıları sınırlı olduğu için, dedenin yokluğunda ya da olmadığı yerlerde dini ayinleri yaptırın ve beldenin davalarına bakan; dede olduğunda ise ayinlere girişten önce müritlerine yol gösteren, din sırlarını tevdi eden, usul ve erkan gösteren, müridi yönlendiren ve doğruyu bulmada ona yol gösteren kimselere denir.³⁴⁷

Araştırma bölgemiz sınırları içinde bulunan, Ortaca ilçesine bağlı Kemaliye köyünün mürebbi olan Ali Taş'a konuyu açtığımızda; "Mürebbi, Alevilikte ilk mertebedir. Daha sonra baba, dede ve mürşit gelir" cevabını vermektedir. Tespitlerimize göre, mürebbi Alevi toplumu içinde sınırlı haklara sahiptir. Mürebbilik seçimle olur ve seçime yalnız musahibi olanlar katılabilir. Mürebbi, musahiplik yetkisine sahip değildir. O, ikrar alma, meydandan geçme ve musahiplik törenlerine ilk kez katılacak olanlara bu törenlerdeki uygulamalar hakkında bilgi verir.

Ali Taş, dede olmadığı zamanlarda köydeki ibadet işleriyle uğraştığını, cenazeyi yıkayıp kefenlediğini, bazı cuma akşamları evinde toplandığını ve sohbetlere öncülük ettiğini, problem varsa gidermeye çalıştığını, yani bir çeşit dede vekili olduğunu

---

³⁴⁴ Orhan Türkdoğan, **Alevi Bektaşî Kimliği-Sosyo-Antropolojik Araştırma**, Timaş Yayınları, İstanbul: 1995, s. 491.

³⁴⁵ Orhan Türkdoğan, **a.g.e.**, s. 493-494.

³⁴⁶ Yasin İpek, **a.g.m.**, s. 47.

³⁴⁷ Yasin İpek, **a.g.m.**, s. 46.

anlatmaktadır. Dede geldiği zamanlarda da, kendisinin yol gösterici olduğunu, ikrar alacakları ve musahip olacakları bir araya getirerek dedenin huzuruna çıkardığını belirtmektedir. O, bir çeşit köprüdür.

12. Pir:

Sohbet konumuz pir olunca, kaynak şahıslarımız; pirin ehlibeyt soyundan olması, bilgili ve erdemli olması, dört kapı (şeriat, tarikat, marifet ve hakikat) ve kırk makamı hakkıyla bilmesi, yanlış yapmaması, talibe ve tüm insanlığa doğru yolu göstermesi gereken ulu bir kişi olduğunu söylemişlerdir. Onların piri, Hz. Ali'den sonra en saygın kişi olan Hacı Bektaş Veli'dir. Hacı Bektaş Veli, hem mülkün (varlığın) hem gönlün (ruhun) sultanıdır. Alevilik konusunda oldukça bilgiye sahip olan Çörüş köyünden Ali Tozak, “Dede, babayı diker. Pir de dedenin üstündedir” demektedir.

Fuat Bozkurt'un hazırladığı Buyruk'ta şöyle ifade edilmektedir:

“Pirin ilmi ile etkin olması gerekir. Pirin dört kapı, kırk makam, on iki erkan, on yedi kemerbest, üç sünnet yedi farzı bilmesi gerekir. Muhammet-Ali soyundan bir kimsenin pirligi de ancak bu koşulları yerine getirdiği zaman uygundur. Yoksa Muhammet-Ali soyundan olmak bir kimseyi ayrıcalıklı kılmaz. Pirin ilmi ve erkanı ile soyuna yaraşır olması gerekir.³⁴⁸

13. On İki İmam:

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, Hz. Muhammet'in ve Hz. Ali'nin soyundan gelen ve bu iki şahsın yaratılışındaki nurun Fatma aracılığıyla on ikinci imam Mehdi'ye kadar devam ettiğine inandıkları kişilere On İki İmam demişler ve bu imamları kutsal kabul etmişlerdir. Onlara göre sırasıyla On İki İmam; Ali, İmam Hasan, İmam Hüseyin, Zeynel Abidin, İmam Bakır, İmam Cafer, İmam Musa Kazım, İmam Rıza, İmam Taki, İmam Naki, Hasan Askeri ve Muhammet Mehdi'dir. Bu imamlara, imamlığın Hakk tarafından verildiğine imamlara inanmayanların kafir olacağına inanılır. Cem törenlerinde, On İki İmanın tamamının isminin söylendiği nefeslere “düvaz imam” adını vermektedirler.

---

³⁴⁸ Fuat Bozkurt, “Buyruk Üzerine”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 12, s. 17-25.

Araştırma bölgemizdeki tespitlerimize dayanarak; imamların içinde Kerbela Olayı'nda şehit edilmesi yüzünden muharrem ayında on iki gün orucu tutulan ve yası çekilen İmam Hüseyin ön plandadır. Dikkat çekici bir diğer husus da çocuklara verilen isimler arasında Hüseyin, Hasan, Zeynel ve Musa Kazım adlı On İki İmam isimlerinin çokluğudur.

Bunun yanı sıra, On İkinci İmam Mehdi'nin ölmediğine, kıyamete yakın bir zamanda yeniden yeryüzüne geleceğine, onun Hz. Ali'nin oğlu olduğuna inanılır. Anlatılanlara göre, Mehdi, kıyametten önce yeryüzüne gelecek, bu karmaşayı, ayrımcılığı, zulmü sona erdirecek, düzeni sağlayacak ve son olarak kıyamet kopacak.

14. Talip:

Araştırma bölgemizde talip, Hakk yolunu benimsemiş, Muhammet-Ali yoluna baş koymuş, mürşitten mürebbiye kadar verilen buyrukları harfiyen yerine getiren kişi anlamında kullanılmaktadır.

15. Eşik:

Eşik, kutsal mekan ile dış dünyayı birbirinden ayıran ve kutsal mekanı koruyan bir simgedir. Ayrıca eşik, kutsal mekana geçişte kötülükleri temizlemektedir. Yola girişi temsil ettiğinden dolayı eşiğe basmamak gerekir. Çünkü eşiğe basmak, kişinin ikrarını bozması anlamına gelmektedir.³⁴⁹

16. Bacağı Açık:

Araştırma bölgemizde, bekarlara, evli olduğu halde dede karşısına geçip ikrar alarak musahip olmayan kişilere “bacağı açık” denilmektedir. Evli çiftler, evlendikten sonra kendilerine bir musahip bulmak zorundadırlar. Aksi halde, bacağı açık kişiler cem törenlerine alınmazlar.

17. Ağı Kara:

İkrar vermemiş olanlara verilen addır. Çünkü ikrarı alınmayanların dini sorumlulukları yoktur.

---

³⁴⁹ Yasin İpek, **a.g.m.**, s. 49-50.

18. Yol:

Örf ve töreye bağlı olarak Aleviliğin istikametine gitmektir.

Yoldan çıkmış, yoldan ayrı gibi kavramlar edep ve erkana riayet etmeyenler için; yola girmek ya da yola alınma terimleri ise ikrar verme anlamlarında kullanılabilir. ³⁵⁰

19. Al-i Aba / Ehl-i Beyt:

Bu deyimler, araştırma bölgemizde eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak aralarında küçük bir ayrım vardır. Al-i Aba, Peygamber, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin için kullanılan bir deyimdir. Ahmet Eraslan'ın anlattığına göre; Hz. Muhammet, bir gün amcasının oğlu ve aynı zamanda damadı olan Ali'yi kızı Fatıma'yı ve torunları Hasan ile Hüseyin'i abasının altına alarak, Allah'a onları kötülüklerden koruması, her çeşit günahattan temizlemesi için dua etmiş. Yine, Hz. Muhammet, veda haccındaki konuşmasında, Ali'nin elini tutarak "Ben kimin mevlası isem, Ali onun mevlasıdır" demiştir. Eraslan, Alevi Türkmenler arasında, al-i aba ile ehl-i beytin eş anlamlı olarak kullanıldığını, yalnız al-i abadan farklı olarak, ehl-i beytin Muhammet Peygamber, kızı Fatma ve damadı Ali ile, Ali'nin soyundan gelenlerin tümünü kapsadığını anlatmıştır.

20. Teberra-Tevella:

Teberra, Muhammet Peygamber'in ehl-i beytinin, özellikle Ali'nin haklarını alanlara düşmanlık beslemek; tevella ise Ali ve soyu ile onlardan yana olanları dost bilmektir.

Caferilikte, inkarı (yadsınması) dinden çıkmaya yol açan on temel inançtan (füru-ı din) ikisi teberra ve tevelladır. Bu iki inanç, Aleviliğin temellerini oluşturur. ³⁵¹

21. Dört Kapı Kırk Makam:

Sohbet konumuz dört kapı kırk makam olunca, mürebbi İsmail Tok, tüm ayrıntılarıyla açıklamaya çalışıyor. Kaynak şahsımızın verdiği bilgilere göre; Hakk yolunda yürüyen bir tarikat yolcusunun geçmek zorunda olduğu manevi aşamalar

---

³⁵⁰ Yasin İpek, **a.g.m.**, s. 48.

³⁵¹ Atilla Özkırımlı, **Toplumsal Bir Başkaldırımın İdeolojisi Alevilik-Bektaşılık**, Cem Yayınevi, İstanbul: 1998, s. 199-200.

bilinmektedir. Bu aşamalar, dört basamaktır. Bir de, tarikat yolcusunun yükselerek geçmek zorunda olduğu, kapılara bağlı manevi alt aşamalar vardır. Bu dört kapıdan ilki şeriat kapısı, diğeri tarikat kapısı, marifet kapısı ve son olarak da hakikat kapısıdır.

a. Şeriat Kapısı:

Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kamil aşamaları sıralamasında ilk sırada yer alan, insanın kendi kendini eğitmesi evresidir. Bu kapının makamları:

- 1) İman etme
- 2) İlim öğrenme
- 3) İbadet etme
- 4) Haramdan uzaklaşma
- 5) Nikah kıyma
- 6) Çevreye zarar vermeme
- 7) Sünnet-i cemaat olma
- 8) Şefkatli olma
- 9) Arı giyme, arı yeme (Temizliğe özen)
- 10) Yaramaz işlerden sakınma

b. Tarikat Kapısı:

Dört kapı kırk makam üzerine kurulu Alevilik-Bektaşilikte, ikinci kapı ve buna bağlı on makam tarikat kapısıdır. Bu kapı inançta, “birinci doğum” olarak algılanan şeriatı izler ve “ikinci doğum” olarak bilince çıkar. Tarikatın kurallarını, ilkelerini ve törenlerini öğrenme, Hakk yolunu bulma evresidir.

Bu kapının makamları:

- 1) El alma, tövbe etme
- 2) Mürit olma
- 3) Saçını giderme, libasını giyme
- 4) İyilik yolunda savaşma
- 5) Hizmetli olma
- 6) Haksızlıktan korkma
- 7) Umutsuzluğa düşmeme
- 8) Hırka, zembil, makas, seccade, ibret ve hidayet alma
- 9) Nimet dağıtma
- 10) Aşka erme, şevke erme, özünü fakir görme

c. Marifet Kapısı:

Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kamil aşamaları sıralamasında üçüncü sırada yer alan ve ariflerle özdeşleştirilen; gönül yolunda en yüce düzeye ulaşma, Tanrısal sırlara erme evresidir.

Makamları:

- 1) Edepli olma
- 2) Bencillik, kin ve garezden uzak durma
- 3) Perhizli olma
- 4) Sabır gösterme
- 5) Utanma
- 6) Cömert olma
- 7) İlim öğrenme
- 8) Miskin olma
- 9) Özünü bilme
- 10) Arif olma.

ç. Hakikat Kapısı:

Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kamil aşamaları sıralamasında dördüncü sırada yer alan ve muhiplerle özdeşleştirilen; Hakkı görme, Tanrısal alemin gücü içinde erime evresidir. Makamları:

- 1) Türah olma (Toprak olma)
- 2) Tüm insanları bir görme
- 3) Elinden geleni esirgememe
- 4) Kimsenin ayıbını görmeme
- 5) Tevhit anlayışında olma
- 6) Vahdet-i mevcut anlayışında olma
- 7) Manayı bilme, sırrı öğrenme
- 8) Seyrü sülüğünü tamamlama
- 9) Gerçeği gizlememe
- 10) Münacat ve müşahade³⁵²

---

³⁵² Detaylı bilgi için bk. Esat Korkmaz, “Dört Kapı Kırk Makam I”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 19, s. 14-18; Esat Korkmaz, “Dört Kapı Kırk Makam II”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1995, S. 20, s.

22. İbadet:

Sohbet konumuz ibadet olunca, kaynak şahıslarımız, Sünnilerde olduğu gibi ibadetlerini belirli mekanlara sıkıştırmadıklarını, istenilen her yerde kadın-erkek birlikte ibadet edebildiklerini dile getirmişlerdir.

a. Abdest

Sohbetlerimiz sırasında, kaynak şahıslarımızın Sünniler gibi abdest almadıklarını öğrendik. Tespitlerimize göre Alevilerde iki türlü abdest vardır. Bunlardan birincisi ve en önemlisi ruh (can) abdestidir. Bu abdesti, her Alevi günün yirmi dört saatinde yerine getirmek zorundadır. İkincisi ise, beden (ten) abdestidir. Ruhunu temizleyemeyen birinin, sadece beden temizliği, Hakk'ın huzuruna çıkmasına yetmez. Çünkü ruh temizliği, dürüst olmayı, dürüst davranmayı, eline, diline, beline sahip olmayı gerektirmektedir. Beden temizliği, her sabah duş olarak yerine getirilir. Yıkayıp, arınmayan, temizlenmeyen insanı ne Allah ne de kul sever. Aleviler, beden ve ruh abdestine dikkat etmeye çalışanların gerçek İslam olduklarına inanmaktadırlar.

b. Namaz:

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin ibadet yerleri, yerleşim merkezinde mevcutsa cem evleri, değilse evi geniş olan bir kişinin evidir. Bu kişi, genellikle mürebbidir. Daha önceki yıllarda, evin temeli atılırken, bir odası ibadet için özellikle geniş yapılmış. Ancak son yıllarda bu görünmemektedir. İbadet için niçin camileri kullanmıyorsunuz sorumuza cevap olarak; İslam tarihindeki ilk ayrılıkları, dine siyasetin karışmasını ve Kur'an'da beş vakit namaz kılma ile ilgili bir ifadenin bulunmamasını anlatmaktadırlar.

Cem töreninin yapıldığı zamanlarda, bazı yerleşim birimlerinde halka namazı ya da tarikat namazı kılınmaktadır. Anlatılanlara göre bu namaz, kıbleye dönerek değil, yüz yüze dönerek kılınır. Çünkü Cenab-ı Allah'ın yüzünün güzelliği, insana yansımıştır. Törenin yapıldığı mekanda, süpürgeci önce dedenin önünü üç defa süpürür. Selman, el suyunu dağıtır, abdest alınır. Dedenin sağ ve sol tarafından itibaren on iki kişi, yüzleri

---

7-9; Esat Korkmaz, "Dört Kapı Kırk Makam III", *Nefes Dergisi*, İstanbul: 1995, S. 21, s. 8-9; Esat Korkmaz, "Dört Kapı Kırk Makam IV", *Nefes Dergisi*, İstanbul: 1995, S. 22, s. 4-6.

dedeye gelecek biçimde daire oluşturur. Bu dairenin arkasına diğer erkekler, sonra da kadınlar oturur. Herkesin sağ eli sol elinin üzerine konur, başlar eğilir, diz üstüne çökülür. Dede dua okur. Duadan sonra herkes “Allah Allah” der, ve niyaz edilir. Aynı şekilde, dedenin yüzü törene katılanlara dönüktür. Halka namazı, genellikle Kurban Bayramı’nın arifesinde kılınan bir namazdır. Yüz yüze toplu olarak kılınan iki rekatlık bu namazda, yönelilen kıble insandır. İnsana secde ile Tanrı’ya ulaşmak amaçlanır.

Bazı yerleşim birimlerimizde cuma namazları, cenaze ve bayram namazları da kılınmaktadır. Ancak beş vakit namaz kılınmamaktadır. Cenaze namazlarını, daha önceden, kendi içlerinden bu konuda bilgi sahibi olan birinin kıldırıldığını ancak şimdi cami imamının kıldırıldığını açıklamaktadırlar. Sebep olarak da, Arapça olan namaz sure ve dualarını bilmemelerini, ibadetlerini Türkçe sözcüklerle gerçekleştirmelerini göstermektedirler.

c. Oruç:

Kaynak şahıslarımız iki çeşit orucun olduğundan bahsetmektedirler:

1) Hızır Orucu:

Daha çok altmış yaşın üzerindeki kaynak şahıslarımız tarafından tutulan Hızır orucu, Rumi takvime göre 31 Ocak ile 2 Şubat arasında tutuluyormuş. Ancak, bu ayların miladi takvime göre karşılığı, 13-14-15 Şubat günlerine geldiği için oruç bu günlerde tutulmaktadır.

Anlatılanlara göre; Nuh Peygamber’in gemisi fırtınaya tutulmuş, halk feryat edip “Yetiş ya Hızır, bizi kurtar!” diyerek dua etmişler. Duaları Allah tarafından kabul olarak, fırtına sona ermiş. O zaman yüce Allah’a üç gün oruç adanmışlar. O günden bugüne kadar aynı inançla bu oruç tutulmaktaymış.

Hızır Orucu, araştırma bölgemizde tutulan ve büyük önemi olan bir oruçtur. Bu üç günlük oruç süresince et, yumurta, süt gibi hayvansal gıdalar yenilmez. Oruç bitiminde eşe dosta lokmalar dağıtılır.

2) Muharrem Orucu

Araştırma bölgemizde, İmam Hüseyin matemi olarak adlandırılan bu oruç, büyük bir samimiyet ve ciddiyetle tutulmaktadır. İncanın temelini, kaynak şahsımız

İsmail Tok şöyle anlatmaktadır: “Tarih, 10 Ekim 680, günlerden cuma. Yer, Kerbela. Eli silah tutan bütün erkekler kılıçtan geçirilmiş, ehli beyt kadınlarının feryatları çöllerde yankılanıyor. İmam Hüseyin acılar içinde kıvranıyor. Çölde susuzluk had safhalarda, yavruların su feryatları duyuluyor. Fırat nehri az ilerde akıyor ancak İmam Hüseyin on gün boyunca Kerbela’da susuz bırakılıp öldürülüyor. Peygamberimizin öz torunu, Hz. Ali’nin küçük oğlu Hz. Hüseyin ve yetmiş iki yakınının hunharca, aç susuz bırakılarak katledilmesinin yasıdır, bu. ”

Araştırma sahamızdaki bütün yerleşim birimlerinde, muharrem orucu, muharrem ayının birinci günü başlar. Bu ayın birinci günü, Kurban Bayramı’na göre belirlenir. Kurban Bayramı’nın birinci gününden başlayarak yirmi gün sayılır. Yirminci günün akşamı muharrem orucuna niyet edilir. On iki gün boyunca oruç tutulur. Oruç, “Tuttuğum yas İmam Hüseyin yası olsun, lanet Yezit’e” niyetiyle başlar. Şafak vaktinden önce niyet edilir ve akşam ezanı okunduğu zaman sona erer. Oruç, tuz ile açılır. İkrarı olan herkes bu yası tutmak zorundadır.

Matem içinde bazı yiyecek ve içecek maddelerini kullanmak yasaktır. On iki gün boyunca saf su içilmez. Su ihtiyacı genellikle hoşaf, ayran, çay gibi içeceklerden karşılanır. Ayrıca gıda veren yumurta, et ve et ürünleri yenilmez. Eğlence, gülme hoş görülmez. İçki içilmez, yaş kesilmez, canlı olan hiçbir varlık öldürülmez. Daha önceki yıllarda, yas süresince, banyo yapılmaz, tıraş olunmaz, tırnak kesilmez, televizyon izlenmez, saz çalınmaz, aynaların üzeri örtülmüş ancak günümüzde bu uygulamaların yavaş yavaş kalktığı tespit edilmiştir. Bu dönemde, düğün ve cem törenlerinin de yapılmadığı gözlemlenmiştir. Oruç tutma yükümlülüğünde olmayan kişiler de Hz. Hüseyin ve yetmiş iki yakınının uğradığı haksızlığa ve zulme saygı duymak için, matem ayında bu yasaklara uymaktadırlar.

Muharrem’in on ikinci günü öğleden önce mersiyelerin okunduğu, aşure yenerek matem’in sona erdiği anlatılanlar arasındadır. On İki İmamlara saygıdan dolayı, bazı yerlerde aşurenin içine on iki çeşit nesne konulduğu belirtilmiştir. Bunlar; susam, ceviz, badem, fındık, nohut, darı, buğday, üzüm, bakla, fıstık, incir ve kayısıdır. Bu, bir çeşit yasin sona erdiğinin işaretidir. Kaynak şahıslarımızdan Ali Taş, aşure yemeden önce ve yendikten sonra okunan duayı şöyle söylemiştir:

Aşure Yenilmeden Önce Okunur :

Allah Allah İlle Allah
Velinimetler ziyade ola, kısmetler gani ola
Taşsın dökülmesin, artsın eksilmesin
Yiyip yedirenlerin, pişirip katanların
Gönülleri mest ola, Hakk erenler Muhammet
Ali destgirimiz ola kutbu alem
Hünkar Hacı Bektaş Veli efendimiz kerem gele
Evliyalar serdarı İmam Hüseyin aşkına
Demine Hü.

Aşure Yedikten Sonra Okunur :

Bismişah Allah Allah
Ademi Seyfullah, Nuhu Hacıhullah, İbrahim Halilullah, Musa Kamül ullah.
İsa Ruhullah, Muhammet Resulillah, Aliyül Veliyullah
On İki İmam, On Dört Masum Pak efendimizin
Ruhu revanları şat ola, münkir münafık
Mat ola müminler şat ola
Matemi Hasan ve Hüseyin ola Tanrı
Sevgilisinin göz bebekleri şehitler erenler
Pirler Horasan erenleri, aşıklar, sadıklar
Muhubbelerden geçip göçenlerin ruhu revanları
Şat olması için burada toplanan cümle kardeşlerimiz
Maksatları fet olması için
Pirimiz Hünkar Hacı Bektaş Veli
Abdal Musa, Seyit Ali Sultan.

ç. Kurban:

Sohbet konumuz kurban olunca, kaynak şahıslarımız her fırsatta kurban kestiklerini, kurbandsız herhangi bir dini uygulamaya gitmediklerini belirtmişlerdir. Kurban; tercüman, lokma, rıza lokması gibi adlarla anılırken, kurban kesmek yerine de, “kurban tığlamak” deyimini kullanmaktadırlar. Alevi inancında kurban kutsaldır ve önemli bir görevdir.

Piri Er, Anadolu Aleviliğinde kesilen kurbanları iki şekilde sınıflandırmaktadır:

- 1) İçeri kurbanları
- 2) Dışarı Kurbanları

1) İçeri Kurbanları:

Anadolu Alevilerinin ibadet biçimi olan cemlerde belirli ritüellere bağlı olarak bir seremoni ile gerçekleştirdikleri ve cemdeki on iki hizmetten biri olarak ibadetin asli unsurlarından birini oluşturan kurbanlardır. Bu kurbanlar belli dönemlerde belli amaçlar için kesilirler.

a) Muharrem Kurbanı:

Muharrem ayı bitiminde kesilen ve köy halkı tarafından toplu halde yenilmesine özen gösterilen kurbandır. Kurbanı herkes kendisi alıp keser. Çiğ dağıtılmaz. Kurban kesilen eve gidilerek yenir. Pişmiş halde evlere de dağıtılabilir.

b) Görgü Kurbanı:

Yola giren bir Alevi-Bektaşinin ilk giriş töreninde kesmesi gereken kurbandır. Cemde, köy halkı tarafından toplu halde yenir. Kurban, görülen (görgüye giren) kişi tarafından alınır.

c) Yıl Kurbanı:

Bir Alevi-Bektaşinin, senede bir bağlı olduğu dede ya da baba tarafından görülmesi gerekir. Bektaşilerde “baş okutmak” olarak bilinen cemlerde kesilen bu kurbanı, “yıl kurbanı” denir. Cemde köy halkı tarafından toplu halde yenir. Kurban, kurban sahibi tarafından alınır.

ç) Abdal Musa Kurbanı (Birlik Kurbanı):

Bütün köylünün katılımıyla alınan kurban, tohumlar ekilmeden önce Abdal Musa adına kesilerek, cemde köy halkı tarafından toplu halde yenir.

d) Musahip Kurbanı:

Musahipliğe (yol ya da ahiret kardeşliği) giriş merasiminde iki musahip tarafından alınarak kesilen kurban, köy halkı tarafından cemde toplu halde yenir. Bu kurbanın diğer bir adı “öz kurbanı” olup, kardeşlikten ayrılınmaması, iki kişinin birleştirilmesi anlamına gelir.

e) Düşkün Kaldırma Kurbanı:

İşlediği bir suçtan dolayı cezalandırılarak düşkün olan bir kişinin, belli bir süre sonra aynı suçu bir daha işlemeyeceğine kanaat getirerek, tarikata geri dönmesine karar verilmesi ve bunun için yapılan ceme, düşkün kaldırma denir. Bu cemde düşkünlüğü kalkanın kestiği kurban, köy halkı tarafından toplu halde yenir.

f) Dar Kurbanı (Dardan İndirme):

Ölen bir canın ardından, musahibi ya da varisleri tarafından, onun geride kalan alacak vereceğini halletmek için yapılan cemde kesilen kurbandır. Kesilen bu kurbanla, ölen can için köy halkından rızalık alınır.

İçeri kurbanlarını düşkünler yiyemez, düşkünün kurbanı da yenmez.³⁵³ Araştırma bölgemizde, içeri kurbanı olarak, koç, koyun, büyükbaş hayvanlar olarak kesilir. Kurbanın erkek olmasına, özellikle koç olmasına dikkat edilir. Kesilecek kurbanın alın ve kuyruk üstlerine kına yakılır. Bu kurbanların dikkat çekici bir diğer özelliği de, pişirilmeden dağıtılmaması ve toplu halde yenilmesidir.

---

³⁵³ Piri Er, “Anadolu Aleviliğinde Kurban”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 66, s. 37.

2) Dışarı Kurbanları:

Dışarı kurbanları bir dileğin gerçekleşmesi ya da bir adaktan dolayı kesilen kurbanlardır. Adak kurbanları, kanlı ya da kansız kurban şeklinde uygulanabilmektedir.³⁵⁴

Ortaca ilçesinin Cumhuriyet Mahallesi'nde oturan Elif Irmak, "Adak kurbanı niyete bağlıdır. Ne adarsan onu verirsin. Bazen bir elma bile kurban olabilir. Ancak adak kurbanı olarak daha çok Cebrail adı verilen bir horoz kesilir" şeklinde açıklamıştır. Adak kurbanı olarak kesilen horoza Cebrail adı verilmesine ilişkin rivayeti Çörüş köyünden Ali Tozak şöyle anlatıyor: "Cebrail, seksen bin yıl konacak bir yer bulamadan uçtukten sonra, nurdan yapılmış bir kandilin üzerine konar. Konduğu zaman terler ve terinden köpükler oluşur. Bu köpükler, Allah'ın emri ile yumurtaya dönüşür. Bu yumurtalardan da bugünkü horozların nesli oluşur."

Araştırma yöremizde, adak kurbanı olarak koç, koyun ve büyükbaş hayvanlar da kesilmesine rağmen, ekonomik sıkıntılardan dolayı daha çok Cebrail kesilmektedir. Bu kurbanlar da toplu halde yenir. Kaynak şahıslarımız, bir dilekleri gerçekleştiği zaman yatır ve ziyaret yerlerine gidip adak kurbanı kesebildikleri gibi, 6 Mayıs Hıdırellez'de mezarlıklara giderek kurban kesmektedirler. Yine, 21 Mart'ta kesilen Nevruz kurbanı, Hz. Ali'nin doğumunu kutlamak, doğanın canlanışını, kışın bitip baharın başlamasından doğan mutluluğu yansıtmak amaçlıdır.

İster içeri kurbanları (koç, koyun, büyükbaş hayvanlar) isterse dışarı kurbanlarından Cebrail olsun, kurbanın kanı gelişigüzel akmasın diye ve kedi, köpek gibi hayvanlar yemesin diye kanın akacağı yere bir leğen konur veya toprak kazılarak çukur açılır. Kan, açılan çukura akıtılıp çukur kapatılır. Kurbanın kemiği kırılmaz. Et, kemikten sıyrılarak alınır. Kemikler toplanarak gömülür veya kedi, köpek gibi hayvanlara vermek için saklanır.

---

³⁵⁴ Piri Er, **a.g.m.**, s. 38.

d. Hac:

Araştırma sahamızdaki Alevi Türkmenler, Sünniler gibi hac için Kabe'ye gitmemektedirler. Onlara göre Kabe, insanın gönlüdür. Allah, insanın gönlünde tecelli eder, gönül Allah'ın evidir.

Halka namazı ya da diğer adıyla tarikat namazını, kibleye dönmeden, cemaletoplu olarak kılan, yani yönelilen kiblenin insan olduğu ve insana secde ile Tanrı'ya ulaşmanın amaçlandığı Alevi Türkmenleri, hac ziyareti için Hacı Bektaş Veli Türbesi'ne ve onunla bağlantısı olduğuna inanılan saygı değer kişilerin mezarlarına gitmektedirler. Antalya ilinin, Elmalı ilçesinin Akçay bucağına bağlı Akçaeniş köyünde bulunan Abdal Musa Tekkesi, her yıl haziran ayında yapılan Abdal Musa'yı Anma Törenleri'ne gelen ziyaretçilerle dolup taşmakta ve ziyaret edilen yerler arasında ilk sırayı almaktadır.

Gerek gelenek ve görenekleri gerekse inanç boyutundaki uygulamalarını günümüze kadar getiren Türkmen obalarından, Alevi inançtaki Tahtacıların inanç hususlarına dair söylediklerimizi toplarsak; öncelikle "Türkmen" sözcüğü ile ilgili bir anımızı aktarmak istiyoruz: 09.08.2004 tarihinde, Ula ilçesine bağlı ulaşımın zor olduğu Çörüş köyünün yerini, yol ayrımındaki bir kahveciye sorduk. "Burada bir Tahtacı köyü varmış, nereden döneceğiz" diye. Kahveci, döneceğimiz yeri eliyle işaret etti ve ardından, "Sakin yüzlerine Tahtacı demeyin, onlar kendilerini Türkmen olarak tanıtır" dedi. Sohbetlerimiz sırasında bu sözcük çok işimize yaradı, adeta tüm kapıları bize açtı.

Araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenlerin iki ocağı bulunuyor. Bunlardan biri İzmir-Narlidere'de bulunan Yanyatır Ocağı; diğeri de Aydın'ın Reşadiye nahiyesinde bulunan Hacı Emirli Ocağı. Milas ilçesine bağlı Pınarcık ve Kıyıkışlacık, Bodrum'a bağlı Kumköy köylerinde bulunan Alevi Türkmenleri, kendilerinin Hacı Emirli Ocağı'na bağlı Şehepli Oymağı'ndan olduklarını söylerken, diğeryerleşim birimlerindeki kaynak şahıslarımız Yanyatır Ocağı'na bağlı Çaylak Oymağı'ndan olduklarını belirtmişlerdir. Her iki Tahtacı Oymağı da, kendilerinin Türkmen olduklarını söylemektedirler. Bazı yerleşim birimlerimiz tamamen Alevi nüfusa sahip olmakla birlikte Alevi-Sünni karışık bulunan yerlerde, Alevilerle Sünnilerin uyum içinde yaşadıklarını görmekteyiz.

II. BÖLÜM

A. HALK EDEBİYATI

1. Masallar

Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekte ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı olarak tanımlanır. “Hayal ürünü” sözünü sadece “olağanüstü şeyler” anlamına almamak gerekir. Masal çeşitlerinden bir bölümünde olağanüstü olaylar ve kişiler konu edilir. Ama, bir bölüm masallar da, tamamıyla hayal ürünü, uydurma olmakla beraber olağanüstü değillerdir. Masal, olağanüstü çeşidinde de, gerekçi çeşidinde de, anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlenimini veren bir anlatı türüdür.³⁵⁵

Masalların kaynağı olarak, hiçbir coğrafyayı, kültürü ve dini temel olarak ele almamak gerekir. Masalların bir bütün olarak değil de tek tek ele alınması halinde belki bazılarını belirli coğrafyaya, kültüre veya dine bağlayabiliriz. Örneklerde görülen değişme, ne kadar büyük boyutta olursa olsun her masalda aslından gelen bir iz, bir kalıntı mutlaka bulunacaktır.³⁵⁶

Masalları bir esasa bağlayarak tasnif etme yolunda ilk gayreti J. G. Van Hahn gösterir. Fakat bu tasnif, Aarne tarafından hazırlanıp Thompson tarafından mükemmelleştirilen tasnife göre sadece tarihi olma vasfını taşır. Daha sonra, Danimarkalı alim H. Feilber, İngiliz alimi Joseph Jakabs, Amerika’da Robert Lowie ve Alfred Kroeber, Fransız alimi Franz Boas gibi alimler çeşitli tasnif denemelerinde bulunmuşlardır. Bunların içinde, masalların tasnifini geniş ölçüde ele almayı

---

³⁵⁵ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1995, s. 75.

³⁵⁶ Saim Sakaoğlu, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1999, s. 4-10.

düşünenlerin başında, çalışmamızda da kullanacağımız, Anti Aarne, Stith Thompson, W. Eberhard ve Pertev Naili Boratav'ın çalışmaları bulunmaktadır.³⁵⁷

a. Masalların İncelenmesi

1) Masalların Tasnifi

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlemiş olduğumuz masalları tasnif ederken, Boratav'ın belirttiği, milletler arası masal katalogunda (Anti Aarne ve Stith Thompson, **The Types of the Folktale**, yeni basımı: Helsinki 1964 = Aath) tasnif kullanılmıştır.

1) Hayvan Masalları: 2

2) Asıl Masallar: Olağanüstü masallar, gerçekçi masallar : 11

3) Güldürücü Hikayeler, nükteli fıkralar, yalanlamalar: -

4) Zincirlemeli Masallar : -

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlediğimiz on üç masalın ikisinin hayvan masalı, on birinin de asıl halk masalı olduğu görülmektedir. Fıkraları ayrı bir başlık altında vereceğimiz için herhangi bir metin konulmamıştır. Zincirleme masallara örnek olacak bir metne rastlanmamıştır. Hayvan masalları, asıl halk masallarına göre daha kısadır. Başlama tekerlemeleri yoktur, ortada ve sonra gelen tekerlemeler, ya da tekerlememsi kalıp sözler de ya hiç söylenmez, ya da öteki masallardaki kadar önemli tutulmaz.³⁵⁸ Asıl halk masalları ise gerek formel unsurlar gerekse motif açısından daha zengin bir yapıya sahiptirler.³⁵⁹

Derlemelerimiz sırasında, kaynak şahıslarımızla en çok sıkıntıya düştüğümüz bölüm, bu bölüm olmuştur. “Bildiğiniz masallardan birkaçını anlatır mısınız?” diye rica ettiğimizde: “Masal zamanı eskidendi, şimdi dinleyen yok, anlatan da yok” diye cevap verdiler. Bildiğine emin olduğumuz kaynak şahıslarımızı biraz zorlayınca, “Tamam ama sesimi kayda alma. Millet bana güler” demişlerdir. Biz de dinledik ve yazılı olarak

---

³⁵⁷ Saim Sakaoglu, **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002, s. 52-53.

³⁵⁸ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 79.

³⁵⁹ Ali Berat Alptekin, **Taşeli Masalları**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002, s. 61.

kaydetmeye çalıştık. Aslında anlatırlarken, masal anlatmaktan hala zevk aldıklarını hissedebiliyorduk.

2) Masalların Tip ve Varyantları

Tip kelimesinin aslı, Latince “typus”tur. Stith Thompson, **The Folktale** adlı eserinde: “Tip, kendi başına var olabilen geleneksel bir masaldır. Anlam bakımından bir başka masala dayanmayan bütünlüğe sahip bir anlatı türü olduğu söylenebilir. Gerçekte bir başka masalla birlikte anlatıldığı görülebilir. Ancak tek başına ortaya çıkabilmesi gerçeği ona bağımsızlık kazandırır. Sadece tek bir motiften veya birçok motiften ibaret olabilir. Çoğu hayvan masalları, fıkralar, latifeler tek motifli tiplerdir. Alelade masallar ise (Sinderella gibi) çok motifleri olan tiplere örnektir.”³⁶⁰ şeklinde bir tanımlamada bulunmuştur.

Masalların tip tasnifini dünyada ilk defa **Anti Aarne** yapmıştır. Onun ölümünden sonra **Thompson**, Aarne'nin tip katalogunu genişleterek milletlerarası bir hüviyete kavuşturmuştur.³⁶¹

Bu bölümde, araştırma sahamızdan derleyip, tasnif ettiğimiz masalların kendi bölümlerinde tespit edebildiğimiz tip varyant bilgilerini vermeye çalışacağız. Tip numaraları verilirken **TTV** (Typen Turkischer Volksmarchen) ve **AaTh** (Anti Aarne – Stith Thompson, The Types of the Folktale) kısaltmaları kullanılmıştır. Derlenen masal tipinin varyant bilgileri de tipten sonra verilmiş ve masallarda yer alan yerel unsurlara yer verilmiştir.

a) Hayvan Masalları

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden iki adet hayvan masalı derlemiş bulunmaktayız. Bu masallar, hayvan masallarının genel karakterine uygun olarak kısa ve tek motifli masallardır. Tespit edilen masallara ait tip bilgileri TTV ve AaTh'de bulunmaktadır.

* **Kurtla Üç Koyun Yavrusu:** Bu masal TTV'de 8, AaTh'de ise 123, 124 numarada yer almaktadır. Bu tipin TTV'de 2 varyantı incelenmiştir.

---

³⁶⁰ Ali Berat Alptekin, **a.g.e.**, s. 52.

³⁶¹ Aarne, Anti, Stith Thompson, **The Types of the Folktale**, Helsinki: 1928

Masal kısaca şöyledir: Bir koyun, yavrularına yiyecek bulmak için çayirlara gider. Yavrularına, kapıyı kimseye açmamalarını tembih eder. Evin bacasına saklanan kurt, anlatılanları duyar ve içeri girmek ister, ama yavrular kapıyı açmazlar. Bu sefer sesini değiştirir, daha sonra ayaklarını kırmızıya boyar, sonunda yavruları ikna eder ve kapı açılır. Kurt, iki yavruyu yer. Akıllı olan üçüncü yavru saklanır. Anne keçi, ormana gidip uykuya dalan kurdu bulup yakalar, karnını deler ve yavrularını alır. Kurt ölür.

* **Bal:** Bu masal, TTV'de 6, AaTh'de ise 5, 15 numarada yer almaktadır. Bu tipin TTV'de 2 varyantı incelenmiştir.

Masal kısaca şöyledir: Tilki ile kurt arkadaş olurlar. Kurdu canı tatlı yemek ister. Tavukla balı karıştırıp tatlı yaparlar ve soğuması için dama koyarlar. Tilki, kurnazlık yapıp kurdu ebe seçer, dama çıkar ve tatlıyı yer. Kurt, durumu öğrenince, tilki yemediğini söyler. İkisi de güneşe yatarlar. Tilki tatlıyı yediği için bal karnından akar. Kurt, uykuya dalınca, tilki, karnından akan balı ona sürer. Bir kavga başlar. Tilki kaçır, ama kurt onu yakalayıp öldürür.

b) Asıl Halk Masalları

* **Ali ve Yardımsever Fareler:** TTV'de 47, AaTh 304 numarada bulunmaktadır. TTV'de 4 varyantı incelenmiştir.

Masal kısaca şöyledir: Fakir bir oduncu ailesinin oğlu olan Ali, padişahın kızına aşık olur. Ancak, fakir oldukları için, babası olaya sıcak bakmaz. Akşam olup da Ali tavan arasındaki odasına uyumaya çıkınca, iki tane fare yatağının altına girer ve onu su kuyusuna atarlar. Her tarafı altınla bezenir. Padişahın kızıyla evlenir ve saraya yerleşirler.

* **Salkım İnci:** (TTV: -, AaTh: -)

Masal kısaca şöyledir: Padişah sefere çıkacaktır. Küçük kızı, kendisinden salkım inci ister. Diğer kızlarının isteklerini alır ama küçük kızinkini almaz. Geri dönmek için gemiye biner ancak kızın bedduasını aldığı için gemi gitmez. Gemiden iner ve bir köye varır. Orada bir derviş, salkım inci kutusunu kendisine verir. Küçük kız, kutunun kapağını açınca içinden cin çıkar. Kız, cinden büyük bir saray ister. Tekrar kapağı açtığı anda içinden yakışıklı bir delikanlı çıkar. Ablaları kızın sarayını ziyarete gelirler. Kutunun kapağını açarlar, korkuyla kutuyu yere atarlar. Yakışıklı delikanlı yaralanır.

Kız, onun yarasına merhem olacak ilacı yapar. Delikanlı iyileşir. Ömür boyu mutlu yaşarlar.

* **Hasan Ağa ve Ailesi:** TTV'de 136, AaTh 938, 938B numarada bulunmaktadır. TTV'de 2 varyantı incelenmiştir.

Masal kısaca şöyledir: Varlıklı bir adama, rüyasında bir ses; onun belirli bir felaketi ihtiyarlıkta mı, yoksa gençlikte mi yaşamak istediğini sorar. Adam, gençlikte karar kılar. Evi, malı, mülkü yanıp kül olmuş. Sahip olduğu, bütün şeylerini kaybettikten sonra sığırtmaçlık yapar, karısı da çamaşırcı olur. Bir bezirgan, karısını elinden alır. İki oğlu ile başka bir diyara giderken dere kenarında bir kurt, çocuklardan birini kapar, diğeri de suya düşer. Başka bir ülkede, padişah seçimi için kuş uçurulur, kuş adamın başına konar. Bezirgan, yeni padişaha gelir. Bu sırada iki genç (kurtulan iki çocuk), bezirganın karısının ve malının, mülkünün bulunduğu yeri korurlar. Çocuklar nöbet tutarken, alın yazılarını birbirlerine anlatırlar ve kardeş olduklarını anlarlar. Annelerini de yeniden bulurlar. Bezirgan geri döndüğünde, karısını, iki askerle samimi bir şekilde görünce, padişaha şikayette bulunur. Her şey açığa çıkar. Bezirgan asılır.

* **Tuz:** (TTV: -, AaTh: 1700)

Masal kısaca şöyledir: Adamın biri pazardan tencere almaya gider. Eve geldiğinde, tencereye ne kadar tuz koyulacağını sormayı unuttuğu için eşi bir daha geri gönderir. Yolda, satıcının söylediği miktarı unutmamak için sürekli tekrar eder. Ancak, geçtiği mekanlara uygun olmayan sözler söylediği için dayak yer. Tuz yüzünden başına gelmedik olay kalmaz.

* **Üç Eren:** TTV' de 348, AaTh 655 numarada bulunmaktadır.

Masal kısaca şöyledir: Zengin bir adam, hasta yatağında yatarken, üç oğluna miras olarak para, canlı mal ve toprak bırakacağını söyler. Oğulları bu mirası paylaşamayınca padişaha gitmeye karar verirler. Çok yorulup bir dere kenarına otururlar. O sırada, buldukları yerden, bir iki gün önce kör gözlü bir devenin geçtiğini anlarlar. Yolda, devesini arayan adama bilgi verirler. Sarayda, kendilerine sunulan hoşafın içinde kan olduğunu, etin köpek eti olduğunu ve padişahın aslında bir köleden satın alındığını anlarlar. Eren oldukları ortaya çıkar.

* **Gözün Merhemi:** TTV’de 62, AaTh 470, 507 C numarada bulunmaktadır.

Masal kısaca şöyledir: Hasta bir padişahın iyileşmesi için, bir balık lazımdır. Küçük oğul, bu balığı yakalar, ama yeniden serbest bırakır. Bu yüzden zindana atılır. Fakat askerler temiz kalpli şehzadelerine kıyamayıp onu uzaklara kaçıırırlar. Yolda bir adama rastlar, bu adam şehzadeye arkadaş olur. Şehzade, bir padişah kızı ile evlenmek ister. Şehzadenin arkadaşı, kızı paylaşmak isteyince, şehzade kızı karnından ikiye böler. İçinden balık çıkar. Şehzade, bu balığın serbest bırakılan balık olduğunu anlar. Balık, bir anda evliyaya dönüşür, kızın yarasını iyileştirir. Olanları gören arkadaş, korkudan kaçar.

* **Sihirli Çıkın:** TTV’ de 61, AaTh 554 numarada bulunmaktadır.

Masal kısaca şöyledir: Belirli bir işi olmayan, boş boş oturan bir oğlan vardır. Annesinin hazırladığı yiyecek çıkınımlı olarak eşeği ile dağa oduna gider. Çıkındakileri yemeyip deredeki balığa verir. Balığın yardımlarıyla, kendisine zarar veren herkesten hıncını alır. Hedefine ulaşıp, zengin olur.

* **Oduncu ile Kızı:** (TTV: -, AaTh: -)

Masal kısaca şöyledir: Yoksul bir oduncu ailesi, kızlarını gönülleri razı olmayarak bir dev ile evlendirirler. Kızını ziyarete gelen adama, dev önce başını yana çevirince altınlar dökülen bir eşek, daha sonra istenince güzel yemekler veren bir sofra, son olarak da bir topuz verir. Adam hediye edilenleri kaybeder. Dev’in yardımıyla, kaybedilen eşek ve sofra geri alınır. Zengin olurlar.

* **Askerin Annesi:** TTV 322, AaTh 1477 numarada yer almaktadır.

Masal kısaca şöyledir: Askere gideceği için, annesinin yalnız kalmasını istemeyen bir oğlan onu evlendirmek ister. Kadın, başlangıçta istemez ama oğlu, onu ikna eder. Annesine, bir ayıyı getirir. Kadın ayıyı damat olarak kabul eder ve onunla hoş sohbet eder. Onun ayı olduğunu çok geç fark eder.

* **Yusufcukla Fatmacık:** TTV 168, AaTh 704 numarada bulunmaktadır. TTV’de 12 (İstanbul (2), Konya, Sivas, Bayburt, Nevşehir, Kars, Erzincan, Rize (2), Malatya) varyantı incelenmiştir. Ege bölgesinde yaygın olarak anlatılan bir masaldır.

Masal, kısaca şöyledir: Üvey anne, üvey kızı ve oğlunu öldürmek için tehdit eder. Bu yüzden, çocuklar kaçarlar. Onlar, üvey annenin kargışından kurtulurlar. Oğlan,

bir kaynağın başında, susadığı için su içer ve böylece geyik haline gelir. Kız, bir kavağa saklanır. Bir şehzade, onu orada görür, fakat aşağı indiremez. Kesilen ağaç, gece geyiğin yalamasıyla eski şekline gelir. Şehzadenin teklifi üzerine, yaşlı bir kadın, ağacın altına gelince kazanı ters koyar. Kız, bunu daha fazla görmek istemez, ağaçtan iner ve böylece, padişahın adamları tarafından şehzadeye götürülür. Fatmacık, şehzadeyle evlenir ve olanları anlatır. Geyik olan kardeşinin büyüsunü bozdururlar.

* **Oduncu ile Ayı:** TTV 38, AaTh 430 numarada bulunmaktadır.

Masal kısaca şöyledir: Fakir bir oduncu, çok miktarda bal bulur ve bir kısmını ayıya verir. Oduncu, uykuya dalınca, ayı, teşekkür etmek amacıyla oduncunun üzerine konan kara sinekleri kovalar. Ama, ayı yorulup da kara sinekleri öldürmek isteyince bir taşı fırlatıp atar. Taşla, oduncuyu da öldürür.

Derlediğimiz masalların dünya tip katalogundaki yerlerini bu şekilde belirledikten sonra, masallardaki yerel unsurlara değinmek istiyoruz. Gerek hayvan masalları gerekse asıl halk masallarında dikkat çeken bir husus, yaşanan coğrafyayla, yapılan işle ve geçim kaynaklarıyla bağlantılı unsurları içermeleridir. Bölgenin ormanlık yerlerinde yaşayıp, ağaç işçiliği ile uğraştıkları ve geçimlerini bu yolla sağladıkları için, hayvan masallarındaki kahramanlar kurt ve tilkidir. Asıl halk masallarında da, odunculuk mesleğine yer verilmektedir. Ayrıca masallarda, yıllardır ekonomik sıkıntılar içerisinde olan Alevi Türkmenlerin bu durumu gözler önüne serilmektedir. Bunun yanı sıra asıl halk masallarında, kahramanların isimleri, Alevilikte önemli olan kişiler arasından seçilmiştir. Ali, Fatma, Hasan bu isimler arasındadır. Bunun, inancın etkisiyle olduğunu söyleyebiliriz.

Bu gibi yerel unsurların dışında, Alevi Türkmenlerden derlediğimiz masallar, evrensel tiplerle uyuşmaktadır.

Araştırmalarımızın neticesinde, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, masal anlatma geleneğinin yok olmakta olduğunu tespit ettik. Gerek ulaşım zorluğu gerekse kapalı bir toplum yapısına sahip olan Çörüş köyünde bile bu geleneğin oldukça zayıfladığını gördük. Derlemelerimizi genellikle gündüz saatlerinde yaptığımız için, başlangıçta kendi kendimize “Belki de masalın anlatım zamanını doğru tespit edemiyoruz” diye düşündük. Aynı sohbeti, gece saatlerine aldık. Fakat, değişen pek bir şey olmadı. Teknolojinin etkisiyle bu geleneğin yok olmaya yüz tuttuğunu gördük.

Kaynak şahıslarımızın çoğu: “Eskiden çok bilirdik, anlatırdık kızım ama şimdi dinleyen yok. Anlatmaya anlatmaya unuttuk” dediler.

3) Masalarda Formel İfadeler / Kalıp Sözler

Masalların belirli yerlerinde birtakım sözler yer alır. Bu sözleri hemen her usta anlatıcı kullanmak ister. Bu sözler, daha masalın asıl olaylarının başlamasından önce görülür ve yine masalın asıl olayının bitmesinden sonra da devam eder. Unutma ve yanlışlık gibi sebeplerle biraz bozulmuş olarak görülseler bile aslında bir kalıptan çıkmış gibi görünen bu sözlere “formel” yani “kalıp sözler” adını veriyoruz.³⁶²

Kalıp sözlerin belirli görevleri olduğu gibi belirli şekilleri de vardır. Her cinashı sözü bu bölümün örnekleri arasına katamayız. Usta bir anlatıcı yani “masal anası” veya “masal atası” mutlaka dağarcığında bunlardan bulundurur ve en gerekli yerlerde kullanır. Yerinde kullanılmayan bir kalıp söz, masalların güzelliğini bozabilir.³⁶³

Masalların başında, ortasında ve sonunda söylenen tekerlemeler de bulunmaktadır. Ali Duymaz, her formelin tekerleme olmadığını, giriş formellerinin sade ve tekerlemeli olarak iki kısımda değerlendirildiğini, yalanlamalı masalların formel unsur olmadığını belirtmektedir.³⁶⁴

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlediğimiz masallar, bu tür kalıp ifadeler yönünden fazla zengin değildir. Hatta bazı masalarda formel unsur yok denilecek kadar azdır. Bunun en önemli nedeni de, teknolojinin etkisiyle masal anlatma geleneğinin yok olmaya yüz tutmasıdır.

a) Başlangıç (Giriş) Formelleri

Masalın asıl olaylarına geçilmeden önce, anlatıcının dinleyicilerini masala hazırlamak amacıyla söylediği kalıp sözlerdir. Çeşitli uzunluk ve yapıda bulunmakla

---

³⁶² Saim Sakaoğlu, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1999, s. 57.

³⁶³ Saim Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 57.

³⁶⁴ Ali Duymaz, **İrfan Arzulayan Sözler Tekerlemeler**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002, s. 260-261.

birlikte günümüz anlatıcıları kısa olanlarını tercih etmektedir. Ancak usta anlatıcılar bu yalın söyleyişe ekledikleri tekerlemelerle masalın başlangıcını renklendirirler.³⁶⁵

Derlediğimiz masalların çoğu kısa bir başlangıç formeli ile başlamaktadır. Hatta bazı kaynak şahıslarımız doğrudan masala girmişlerdir. Mevcut olan on üç masalımızdaki başlangıç formelleri Sakaoğlu'nun tasnifinde, "Sade Başlangıç (Giriş) Formelleri" bölümüne dahil edilebilir. Örnek olarak:

"Bir varmış, bir yokmuş, Allah'ın günü çokmuş"

"Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde Numan adlı bir adam varmış."

"Bir varmış, bir yokmuş, zamanın birinde bir padişahın üç kızı varmış."

"Bir varmış, bir yokmuş, vakti zamanında Hasan Ağa adlı biri varmış."

"Bir varmış, bir yokmuş, evveli bir adamla karısı varmış."

"Eskiden zengin bir adam varmış."

"Eski zamanlarda padişahın üç oğlu varmış"

"Evveli bir varmış, bir yokmuş, vakti zamanında yaşlı bir kadın varmış."

"Evveli seferberlikte bir kocakarı ve oğlu varmış."

"Bir varmış, bir yokmuş. Yusufçukla Fatmacık adında iki kardeş varmış."

b) Bağlayış (Geçiş) Formelleri

Masallarda önemli rolleri olan bu formellerin başlıca görevleri, bir olaydan diğerine geçişi sağlamaktır. Anlatıcıların, dinleyicilerin üzerindeki etkisini canlı tutmak da bu formellerin yardımıyla gerçekleşir.³⁶⁶ Derlediğimiz masalarda çok fazla geçiş formeline rastlayamamaktayız. Örnek olarak:

"Uzatmayalım..."

"Bir de ne görsünler, bir sandık dolusu altın."

"Dağ, tepe, yollar aşmış. Gide gide bir ülkeye varmış."

"Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler."

---

³⁶⁵ Saim Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 58.

³⁶⁶ Saim Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 59.

“Balık yüzmekte olsun... Oğlan da geri dönmüş”

“Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, evine varmış”

“Aradan yıllar geçmiş”

“Birde ne görsünler, ağaç hiç kesilmemiş gibi duruyor”

Geçiş formellerinin azlığının nedeni olarak, masal anlatma geleneğinin ortadan kalkmaya başlamasını gösterebiliriz.

c) Bitiş Formelleri

Masal boyunca anlatılan olayların bir noktada birleştirilmesinden sonra anlatıcı, masalını uygun bir şekilde bitirmek zorundadır. Kafiyeyle bazı sözlerle masalı bağlarken dinleyicilerin kendisine gösterdikleri ilgiyi de dikkate alan anlatıcı kısa veya oldukça uzun olan bir bitiş formeliyle sözlerini bitirir. Burada ilgimizi çeken iki önemli nokta vardır. Bunlardan ilki anlatıcının ustalığı, ikincisi dinleyicinin dikkatidir. Usta anlatıcılar bu tür kalıp sözleri fazlasıyla bildikleri için, uygun olan birini seçip masalı onunla bitirebilir. Masalın bittiğini anlayan dinleyiciler konuşup gülüşmeye başlarsa anlatıcı da ne kadar usta olursa olsun herhangi bir formele başvurmadan “çıplak bitiş”le masalını bitirebilir.³⁶⁷

Tespit ettiğimiz masallardaki bitiş formelleri:

“Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine”

“Bezirganı asmışlar ve mutlu bir hayat geçirmişler”

“Mutlu bir hayat sürmüşler, masal da burada bitmiş.”

“Kızla oğlan bir ömür boyu mutluluk içinde geçinip gitmişler.”

“Bu masal da burada bitmiş.”

“Hepsi mutlu bir şekilde yaşamışlar.”

“Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.”

---

³⁶⁷ Saim Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 62-63.

ç) Çeşitli Formel Unsurlar

Anlatıcı buraya kadar sözü edilen formellerden başka masalın çeşitli yerlerine sayı ve renk bildiren, zaman ve renkle ilgili formelleri de ekleyerek anlatımı kuvvetlendirmeye çalışır. Dinleyiciler de bu kalıplaşmış sözleri her zaman beklemektedir.

Derlediğimiz masallar arasında bulunan:

“**Ak** sakallı dede”

“**Üç** kız kardeş”

“**Üç** eren”

“Vücudu **altın** gibi”

“**Üçü** de erkek”

“**Kırk** gün kırk gece” şeklindeki formel ifadelerdir.

Derlediğimiz masallarda, olayların geçtiği ülkelerin sayısı fazla değildir. Olaylar genellikle “memleketin birinde” geçmektedir. Tespit edilen ülkeler arasında, Şam, şehir olarak da Muğla göze çarpmaktadır.

b. Masal Metinleri

1) Hayvan Masalları

a) Kurtla Üç Koyun Yavrusu

Bir koyun ile üç yavrusu varmış. Bahar gelince koyun, yavrularına yiyecek bulabilmek için çayırlara gidecekmış. Yavruları yeni doğduğu için onları evde bırakmış. Giderken yavrularına:

“Yavrularım, ben yokken sakın kapıyı kimseye açmayın. Ben gelince size kapıyı açın yavrularım derim, o zaman açarsınız” demiş.

Bu sırada, kurnaz bir kurt, evin bacasına çıkarak, tüm söylenenleri dinlemiş. Kıs kıs gülmüş. Anneleri:

“Hoşçakalın yavrularım, sakın söylediklerimi unutmayın” demiş.

Yavruları da:

“Peki anneciğim” demişler.

Koyun kapıdan çıkmış. Kurt, biraz zaman geçsin diye kapıda beklemiş. Biraz sonra kapıyı çalmış. İçeriden:

“Kim o?” sesi duyulmuş. Kurt, sesini değiştirerek:

“Açın yavrularım, size bir sürü ot getirdim” demiş.

Yavrulardan biri, diğerlerinden daha akıllıymış. Ve:

“Madem annemizsin, kapının altından ayaklarını göster” demiş.

Kurt, ayağını uzatmış. Yavrular:

“Sen, bizim annemiz değilsin. Annemizin ayakları kırmızı boyalıdır” demiş.

Bunun üzerine kurt çok sinirlenmiş, hemen gidip ayak tırnaklarını kırmızıya boyamış. Tekrar kapıyı çalmış:

“Açın yavrularım, ben sizin annenizim” demiş. İçeridekiler:

“Mademki annemizsin, uzat ayaklarını” demişler.

Kurt, ayaklarını uzatmış kapının altından. Yavrular bakmışlar ki, aynı annelerinin ki gibi kırmızı boyalı. Hemen sevinerek kapıyı açmışlar. Kurt, hemen içeri girmiş ve bir çırpıda yavruların hepsini yemiş. Yemiş yemesine de, o akıllı yavru yatağın altına saklanmış. Karnı doyan kurt evden uzaklaşmış. O sırada, anneleri eve gelmiş. Yatağın altına saklanan yavru, olanları annesine anlatmış. Çok üzülen anne koyun, hemen ormana gitmiş ve ağacın altında uzanan, karnı şiş kurdu bulmuş. Kurt uyurken, yaklaşmış ve elindeki bıçakla karnını deşmiş. İki yavrusunu karnından çıkarmış. Yavrular, annelerine ve kardeşlerine kavuşmuşlar. O kurdu da orada öldürmüşler. (K.Ş. 53)

b. Bal

Tilki ile kurt arkadaş olmuşlar. Kurt:

“Tilki kardeş gel seninle tatlı yapalım” demiş. Tilki:

“Peki ama ne tatlısı yapacağız?” diye sormuş. Tilki:

“Tavukla balı karıştıralım güzel olur, akşama afiyetle yeriz” demiş.

Tatlıyı yapmışlar, soğuması için dama koymuşlar. Aradan 1-2 saat geçmiş. Kurnaz tilki durur mu? Bir yolunu bulup dama çıkmak istemiş. demiş ki:

“Kurt kardeş, gel seninle saklambaç oynayalım. Sen ebe ol. Ben saklanayım”

Kurt:

“Tamam, demiş ve arkasını dönüp, yüze kadar saymaya başlamış.”

Bu sırada tilki, dama çıkmış ve tatlıyı yemiş. Saklambaç oynamaktan yoruldukları zaman kurt:

“Gel, dama gidip bakalım, tatlı soğumuş mu?” demiş.

Gidip bakmışlar ki, tatlının yerinde yeller esiyor. Kurt, çok şaşırılmış. Tilkinin yaptığını anlamış ama tilki bunu inkar etmiş. Bu sefer kurt:

“Gel, ikimizde güneşin altına yatalım, kim yemişse, bal onun karnından akar” demiş.

Uzanmışlar ve kurt uykuya dalmış. Tilki, kendi karnından akan balı kurdun kuyruğuna sürmüştü. Bu sırada kurt uyanmış. Aralarında bir kavga başlamış. Tilki, başa çıkamayacağını anlayınca, ormana kaçmış. Ama kurt onu yakalamış ve boğazını sıkıp öldürmüştü. (K.Ş. 63)

2) Asıl Halk Masalları

a) Ali ve Yardımsever Fareler

Bir varmış bir yokmuş, Allah'ın günü çokmuş. Bir fakir oduncu ailesi varmış. Bunların bir de Ali isminde çok çalışkan, anasının, babasının bir dediğini iki etmeyen bir oğulları varmış. Bir gün babası Ali'ye:

“Oğlum, gel beraber bugün ormana odun kesmeye gidelim. Artık ben çok yaşlandım. İşleri tek başıma göremiyorum” demiş.

Ali:

“Peki babacığım, geleyim” demiş.

Birlikte ormana gitmişler. Babası bir tarafta, Ali bir tarafta çalışıyormuş. Öğleye doğru Ali, çok yorulmuş ve elini yüzünü yıkamak için derenin kenarına gitmiş. Suya eğilip yüzünü yıkarken, suda peri kızlarına benzeyen çok güzel bir kızın yüzünün

yansımasını görmüş. Hemen arkasına bakmış ve o güzelle karşı karşıya gelmiş. Meğer, padişahın en küçük kızı, sarayda oturmaktan sıkılmış ve ormana dolaşmaya çıkmış. Kız, o kadar güzelmiş ki, Ali ona hiçbir şey söyleyememiş. Kızla bir müddet birbirlerine bakmışlar, sonra kız yok olmuş.

Ali, bu olayı babasına anlatınca babası:

“Oğlum, sakın öyle zengin kızlarına aşık olma. Biz kim, onlar kim?” demiş.

Akşam olup eve gelmişler. Ali, uyumak için tavan arasına çıkmış. Kızın güzelliği aklından çıkmıyormuş. Bir taraftan da babasının sözlerini düşünüyormuş. Uzatmayalım... Ali uykuya dalmış. Tam o sırada yardım sever iki fare, yatağın altına girip onu su kuyusuna atmışlar. Masal bu ya, Ali'nin her yanı altınlarla dolmuş. Hemen annesinin, babasının yanına gitmiş. Onlar da çok şaşırılmış, sevinmişler. Babası:

“Hemen saraya gidip padişahla konuşalım. Eğer izni olursa, o güzeli sana isteyeyim” demiş.

Ali, çok sevinmiş. İyi bir evlat olduğu için Allah onu ödüllendirmiş böyle. Gitmişler, istemişler. Kız, onu hemen tanımış ve:

“Eğer iznin olursa evleneceğim baba” demiş.

Padişah, en küçük kızını gözünden bile sakınırmış. Kızına:

“Peki kızım ama bir şartım var. Eğer evlenirsen, benim sarayımda otur” demiş.

Ali ve kız bunu kabul etmişler. O, peri kadar güzel kızla evlenmiş Ali, saraya taşınmış. Masal da sona ermiş. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine... (K.Ş 54)

b) Salkım İnci

Bir varmış, bir yokmuş, zamanın birinde, bir padişahın üç kızı varmış. Padişah, bu kızlardan en küçüğünü hiç sevmezmiş. Ama büyük kızla, ortanca kızın her dediğini yaparmış.

Günlerden bir gün, padişah sefere çıkmış. Sefere çıkmadan önce büyük kızla, ortanca kızın yanaklarından öpmüş, onlarla helalleşip, isteklerini sormuş. Kızlar, isteklerini bir bir söylemişler. Sıra küçük kıza gelince, rüyasında gördüğü ak sakallı

dedenin sözünü hatırlamış ve “Baba, bana salkım inci getir” demiş. Ak sakallı dede, bir gece önce küçük kızın rüyasına girip:

-Babandan sefer dönüşü salkım inci getirmesini iste, demiş. Getirdiğinde de kimse görmeden, ormanlık bir yerde, kimseye göstermeden kutuyu aç, demiş.

Bunun üzerine küçük kız, babasına dönüp:

-Büyük ablalarımın isteklerini getirip de benimkini unutursan, gemin fırtınaya yakalansın, demiş.

Padişah, çok sinirlenip, eşek sudan gelinceye kadar kızı dövmüş. Sonra gemisine binip yola çıkmış. Gide gide büyük bir ülkeye varmış. Burada iki ay kadar kalmış. İlk iş olarak büyük kızla, ortancanın isteklerini almış. Küçük kızın isteğini almadan geri dönmüş. İşleri bitince geri ülkesine dönmek üzere gemisine binmiş. Ancak gemi ileri gitmemiş. Bu sırada kaptan:

-Aranızda beddua alan var mı? diye sormuş.

Padişah bu sözü duyunca, küçük kızının sözlerini hatırlamış. Geri dönmüş ve salkım inciye aramaya başlamış. Gide gide bir köye varmış. Bu köyde bir dervişe rastlamış. Derviş elindeki kutuyu padişaha uzatarak:

-Bu salkım inci kutusunu al, küçük kızına ver, demiş ve oradan kaybolmuş. Padişah, bu işe şaşmış.

Evine gelmiş, diğer kızların hediyesini verdikten sonra, başına açtığı işler yüzünden küçük kızı yine çok dövmüş. Salkım inci kutusunu yüzüne doğru fırlatmış. Kutuyu alan kız, ağlaya ağlaya ormanlık bir yere varmış. Elindeki kutunun kapağını kaldırıncı, içinden bir cin çıkıvermiş. Cin:

-Dile benden ne dilersen, demiş.

Kız, büyük bir saray istemiş. Anında bir saray kurulmuş. İçinde hizmetçiler, uşaklar varmış. Kız, evine gitmeyip sarayında mutlu yaşamaya başlamış. Bu sırada büyük kızlar, kardeşlerini merak edip aramaya çıkmışlar. Kız, bir gün yatağa girmeden kutuyu bir daha açmak istemiş. Açınca içinde ayak sesleri duyulmuş. Kız, çok korkup yatağın altına saklanmış. O sırada kutunun içinden yakışıklı bir delikanlı çıkmış. Kıza bakıp:

-Benden korkma. Korkup da kutuyu kapatma, demiş. Biraz durup gitmiş.

Bu sırada büyük kızlar yürüye yürüye saraya varmışlar. Küçük kızın sarayını ve yaşantısını görünce kıskançlıktan çatlamaşlar. Ama kardeşlerine durumu belli etmemişler, sarılmışlar. Küçük kız çok mutlu olmuş.

Bir gün kız evden dışarı çıkmış. Kızın gitmesini fırsat bilen ablaları, her yeri karıştırmışlar. Kutunun olduğu yeri bulmuşlar. Kutunun kapağını açınca, içeriden sesler duyup, korkuyla kutuyu yere atmışlar. Küçük kız eve gelince parçalanmış kutuyu ve yerlerin kan içinde kaldığını görmüş. Kız, günlerce ağlamış. Ağlaması geçince ne yapayım diye düşünmeye başlamış. Sonunda kendine çelik bir elbise, ayakkabı ve baston yapmış. Bunları giyip yola çıkmış. Dağ, tepe, yollar aşmış. Gide gide bir ülkeye varmış. Ancak o ülkenin insanların hepsi kırmızı giyinmiş. Sebebini öğrenmek için birini durdurup:

-Bu insanların hepsi neden kırmızı giyinmiş, diye sormuş. Gözlerini dahi kan bürümüş olan adam:

-Bizim çok sevdiğimiz bir padişahımız vardır. Ancak yarası çok ağırdır. Onun için ağlarız, demiş. Bunun üzerine kız:

-Padişahınız kim, nerede? demiş.

Adam, padişahın bulunduğu köyü tarif etmiş. Kız, yola düşmüş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş bir köye varmış. Burada da herkes karalar giyinmiş. Kız, yoldan geçen birine bunun sebebini sorunca:

-Burada, padişahımız oturur. Yaralandı, ölmek üzere. Onun yasını tutarız, demiş.

Bunu duyan kız, erkek kılığına bürünüp, sarayın bahçesine gelir. Bir ulu ağacın altında kara kara düşünürken, ağaca konan üç kumru konuşmaya başlarlar. Kuş dili bilen kız, tüm konuşmaları duyar. Padişahın durumuna çok üzülen kumrular:

-Keşke bu kız bizim dilimizi anlayıp, pisliklerimizi toplayıp, merhem yapsa. Padişahımızın vücuduna sürse, üç gün sonra iyileşirdi, demişler.

Bunu duyan kız, pislikleri toplayıp, merhem yapmış ve sarayın kapısına varmış. Doktor olduğunu söylemiş. Konuşmaları yatağından duyan padişah, hizmetçilere doktoru içire almalarını söylemiş. Kız, içeri girmiş, merhemi yaraların üzerine sürmüş. Yaralar iyileşmiş, padişah ayağa kalkmış. Kız:

-Padişahım, sizin aileniz var mı? diye sormuş. Padişah:

-Çok sevdiğim bir eşim vardı ama beni aldattı, bu hallere düşürdü, demiş. Kız:

-Eşini nasıl tanırısın? diye sormuş. Padişah:

-Boynundaki beninden, demiş.

Kız, üzerindeki elbiseleri çıkarıp, boynundaki beni göstermiş. Olan biteni teker teker anlatmış. Brbirlerine sarılıp saraylarına dönmüşler, ömür boyu mutlu yaşamışlar. Bu masal da burada bitmiş. (K.Ş 55)

c) Hasan Ağa ve Ailesi

Bir varmış bir yokmuş, vakti zamanında Hasan Ağa adlı biri varmış. Hasan Ağa'nın Hasan ve Hüseyin adlı iki çocuğu varmış. Oldukça varlıklı, hali vakti yerinde birisiymiş. Avcılığa merakı varmış.

Günlerden bir gün, rüyasında Allah'tan bir ses gelmiş:

-Senin başına bir musubet gelecek ancak gençliğinde mi yoksa yaşlılığında mı gelsin? demiş.

Sabah olunca rüyasını eşine anlatmış. Kadın: "Hayır olsun" demiş. Ertesi gün yine aynı rüyayı görmüş. Adam, eşine "Ne cevap vereyim?" demiş. Üçüncü gün de aynı rüyayı görünce, "Gelecekse gençliğimde gelsin" demiş.

Günlerden bir gün eşinin canı et yemek istemiş. Adam, tüfeğini alıp düşmüş yola. Kadın da çamaşırları yıkamak için dereye inmiş. O, çamaşır yıkarken, Hasan Ağa avlanmış. O sırada, evlerinde yangın çıkıyor ve ev yanıyor. Hasan Ağa:

-Allah'ın verdiği musibet başıma geldi, ancak daha bitmedi, demiş.

Eşi eve gelince Hasan Ağa:

-Ne yapalım yandıysa yandı. Yaşlılığımızda olsa ne yapacaktık. Başa gelen çekilir, demiş.

Daha sonra eşini de alıp başka bir yere göçmüşler. Hasan Ağa sığırtaçlık yaparak, karısı da çamaşır yıkayarak geçimlerini sağlamışlar. Bu sırada bir bezirgan köye gelmiş ve kadının birine:

-Burada benim çamaşırlarımı yıkayıverecek fakir bir kadın var mı? diye sormuş.

Kadın da, bizim sığırtaçın karısını tarif etmiş. Sığırtaçın karısının yıkadığı çamaşırları görünce, bezirgan içinden:

-Bu kadının yıkadığı çamaşırlar bu kadar güzelse, kimbilir kendi ne kadar güzel, diye geçirmiş.

Kadına, bu kişiyi bana gösterir misin?, diye sormuş. Bezirgan, kadının yanına gitmiş. Güzelliğine hayran olup kadını kaçırmış. Hasan Ağa, eve gelip bakmış ki karısı yok, çocuklar yalnız. Çocuklarını alıp gitmiş. Gide gide karşısına bir dere çıkmış. İki çocuğu birden karşıya geçiremeyeceği için büyük olanı kenarda bırakıp, küçüğü geçirmiş. Ortaya geldiğinde, kenarda bekleyen oğlan ağlamaya başlamış. Kurt, çocuğu kapmış, gidiyormuş. Adam, telaşlanınca, diğer oğlunu da dereye düşürmüş ve çocuk akıp gitmiş. Adam, “Allah’ım bu dert başıma nereden geldi?”, diye ağlamaya başlamış. Üzüntüden perişan bir şekilde köye dönmüş.

Köydekiler geçimini sağlıyormuş. Köy kahvesinde yiyip içiyormuş. Aradan yıllar geçmiş. Günlerden bir gün padişah seçimi olacaktı. Kuş, kimin başına konarsa, o padişah olacaktı. Kuşu uçurmuşlar, kuş uçup Hasan Ağa’nın başına konmuş. Köylü, bu duruma inanmayıp, kuşu bir daha uçurmuş. Kuş yine Hasan Ağa’nın başına konmuş. Mecbur kalıp Hasan Ağa’yı padişah yapmışlar. Padişah olunca herkese çok iyi davranmış, herkes onu sevmiş.

Günlerden bir gün bezirgan, kapıya gelmiş. Bu, karısını kaçıran kişiydi. İçeri girmek istemiş ancak almamışlar. Padişah, onu görmüş ve içeri almalarını söylemiş. İyi arkadaş olmuşlar. Bezirgan, ailesini buraya getirmesini, onlara bakacağını söylemiş. Bezirgan ailesini getirmiş ve sarayın bir bölümüne yerleştirilmişler.

Bir gün padişahla bezirgan sohbete dalmışlar ve zaman çabuk geçmiş. Bezirgan, “Padişahım, beni karım bekler gitmem lazım” demiş. Padişah, “Sen, karını merak etme, nöbetçilerle haber verdiririm” demiş. Kapıdaki iki nöbetçi, aslında Hasan Ağa’nın iki oğluydu. Fakat, birbirlerini tanımazlardı. Konuşurken, birbirlerini tanıdılar ve sarılıp kucaklaşmışlar. Bu konuşmaları duyan anneleri kapıya çıkmış ve “Ben, sizin annenizim deyip sarılıp öpmüş. Bu sırada, bezirganın aklına yine karısı gelmiş. Bakmış ki askerler, karısına sarılıyor, durumu padişaha göstermiş. Padişah:

-Üçünün de boynunu kesin, ancak önce şu kadını bir göreyim, demiş.

Kadını alıp getirmişler. Kadın, her şeyi baştan sona anlatmış. Bizim, padişah her şeyi anlamış. Eşine ve oğullarına sarılmış. Bezirganı asmışlar ve mutlu bir hayat geçirmişler. (K.Ş. 36)

ç) Tuz

Bir varmış bir yokmuş. Evveli bir adamla karısı varmış. Bir gün kadın, kocasına, “Git pazardan bir tencere alıp gel” demiş. Adam, Muğla pazarından bir tencere alıp getirmiş. Hanımı:

-Tencereyi alıp getirdin ama yemeğe ne kadar tuz koyulacağını sordun mu? Demiş.

Bunun üzerine adam, satıcıya varmış: “Arkadaş, sen bu tencereyi bana sattın ama ne kadar tuz katılacağını söylemedin, hanım kızdı” demiş. Satıcı da: “Bir avuç koysun” demiş. Adam, dönüp giderken, ovada buğday eken bir çiftçiye rastlamış. Pazardan dönen adam, söyleneni unutmamak için “Bir avuç bir avuç” diye tekrar ediyormuş. Çiftçi de, bu bir avuç lafını, kendi tarlasından alacağı ürün için söylediğini sanıp adamı bir güzel dövmüş. Bunun üzerine adam, “Ne söyleyeyim?” demiş. Çiftçi de, “Bereketli olsun” de, demiş.

Adam bu sefer “Bereketli olsun, bereketli olsun” diye diye bir köye varmış. Köyde cenaze varmış. Tabuta bakıp “Bereketli olsun” demiş. Cenaze evi buna kızmış ve adamı bir güzel dövmüşler. Peki o halde ne söyleyeyim?, diye sorunca, “Allah göstermesin” de, demişler.

Adam, “Allah göstermesin, Allah göstermesin” diye diye yürürken yolda bir düğün evine rastlamış. Bu sözü duyan gelinin babası, “Sen ne demek istiyorsun, bir daha bizim evden gelin çıkmayacak mı?” demiş ve adamı bir güzel dövmüşler. Adam, ne söyleyeceğini sorunca bu kez, “Şarkı söyleye söyleye git” demişler.

Şarkı söyleye söyleye giderken, ormanda avlanan bir avcıya rastlamış. Avcının kuşunu kaçırmış. Avcıdan bir güzel dayak yemiş. Şimdi ne diyeyim?, diye sorunca avcı: “Zaten kuşumu kaçırdın, saklana saklana çalının arkasından git” demiş. Adam, saklana saklana giderken, anarşistleri arayan jandarmalara rastlamış. Anarşist olduğunu zanneden jandarmalar, onu karakola götürüp güzelce dayak atmışlar. Jandarmalara, başından geçenleri anlatmış. Bir avuç tuz için başıma gelmeyen kalmadı, demiş. Jandarmalar, o halde hiç eğilmeden git, demişler. Karakolun kapısı alçak olduğu için başını kapıya vurmuş, başı kanlar içinde kalmış.

Eve varınca karısı: “Bu ne hal? Tuzu ne kadar koyacak mışım?” demiş. Adam da:

-Tuzun da batsın, tenceren de. Başıma gelmedik kalmadı”, demiş. (K.Ş. 55)

d) Üç Eren

Eskiden zengin bir adam varmış. Bu adamın üç tane oğlu varmış. Gel zaman git zaman, bu oğlanlar büyümüş. Bu sırada, çocukların anneleri ölmüş. Adam, oğullarını evlendirmeye karar vermiş ve üçünü de evlendirmiş. Çok yaşlanan babaları hasta yatağından oğullarına seslenmiş:

-Oğullarım, ben bugün varım, yarın yokum. Birinize para, birinize canlı mal, birinize de toprak bırakıyorum. Eğer aranızda paylaşamayacaksanız, padişaha gidin. O size paylaştırır, demiş.

Aradan biraz zaman geçince babaları ölmüş. Bırakılanları aralarında paylaşamayınca padişaha gitmeye karar vermişler. Yanlarına yiyeceklerini alarak yola düşmüşler. Çok yorulup bir dere kenarına varmışlar ve yiyeceklerini yerken, çalıda bir gariplik olduğunu görmüşler. İçlerinden biri: “Buradan bir deve geçmiş”, demiş. Diğeri, “Devenin gözü körmüş” demiş. Öteki de: “Deve burada gecelemiş”, demiş.

Hemen yerlerinden kalkıp yola devam etmişler. Biraz sonra karşılına bir adam çıkmış ve:

-Nereye gidiyorsunuz?, demiş. Onlar da durumlarını anlatmışlar. Padişahın yanına gittiklerini söylemişler. Bu sefer de onlar adama:

-Peki sen nereye?, demişler. Adam:

-Buralarda hiç deve gördünüz mü? Devemi kaybettim, demiş. Kardeşler sırayla:

-Devenin gözü kör mü?

-Bir iki gün oldu mu?

-Deven kaçtı mı? diye sorunca adam şaşırılmış ve:

-Siz devemi görmüş gibi konuşuyorsunuz. Kör olduğunu nasıl anladınız?, demiş.

Kardeşlerden biri:

-Çalının bir tarafı yendiği, diğeri tarafı yenmediği için, demiş. Adam bu kez, diğerine devenin kaçtığını nasıl anladığını sormuş.

-İpini kırmış, seyrek adım atmış, demiş. Bu sefer adam, üçüncü kardeşe, gecelediğini nasıl anladığını sormuş. O da:

-Deve pisliği ezmişti, demiş. Bunun üzerine iyice şaşırın adam:

-Bravo, deveyi görmüş gibi anlattınız. Siz, varın padişahı görün, ama sizin bilginiz ondan daha çok, demiş. Ve devesini aramaya devam etmiş.

Az gitmişler, uz gitmişler dere tepe düz gitmişler ve padişahı bulmuşlar. Kapıcılar, üç kardeşi içeri almışlar, önlerine sofralar kurulmuş. Birisi hoşafa kaşığı daldırmış ve “Bunun içinde kan var” demiş. Diğeri yahni yemeğine ekmeği bandırmış ve “Bu et, köpek eti” demiş. Üçüncü kardeş de, “Padişah veled-i zine” demiş. Bunları duyan köle, hemen padişaha durumu bildirmiş ve padişah üç kardeşi yanına çağırılmış. Birincisine:

-Niçin hoşafıta kan var dedin? Oğlan:

-Aşçınıza sorun, demiş. Hemen aşçı kadını getirip sormuşlar:

-Üzümü pekmezi nereden aldın? Kadın:

-Benim asmamın kökü mezarlıktadır. Oradan aldım, demiş.

Böylece, oğlanın sözü doğru çıkmış.

Sonra ikinci oğlana sormuş:

-Köpek eti olduğunu nasıl anladın? Oğul:

-Aşçınıza sorun, demiş. Aşçıya sormuşlar. Kadın:

-Koyunun anası ölünce ben de köpeği emziriverdim, demiş.

Böylece, ikinci oğlanın da dediği doğru çıkmış.

Padişah, her şeyi anladıktan sonra annesini çağırılmış. Kadına:

-Anne, bu adam bana veled-i zine, diyor, doğruyu söylemezsen seni ateşe atacağım, demiş. Bunun üzerine anası itiraf etmiş:

-Biz çok zengindik. Çocuğumuz olmayınca, seni kapıdaki köleden aldık, demiş.

Böylece üçüncü oğlun da söylediği doğru çıkmış. Padişah, onların eren olduğunu anlamış ve önlerinde selam durmuş. (K.Ş. 52)

e) Gözün Merhemi

Eski zamanlarda padişahın üç oğlu varmış. Günlerden bir gün padişahın gözleri görmez olmuş. Gözüne iyi gelecek ilaç, çok uzak denizlerde bulunan bir mercan balığıymış. Bu mercan balığından merhem yapılırsa gözleri görecekmış.

Bunun üzerine, büyük oğul mercan balığını aramaya gitmiş. Aylarca arayıp bulamayınca evine geri gelmiş. Sonra ortanca oğul gitmiş aramaya. O da arayıp bulamayınca geri dönmüş. Son olarak küçük oğlan denize açılmış. Bir de bakmış ki mercan balığı yüzüyor. Hemen ağları atmış ve balığı tutmuş. Balığı eline almış, bakmış ki vücudu altın gibi, gözleri pırıl pırıl parlıyormuş. Oğlan, bu güzellik karşısında şaşkına dönmüş. Bir türlü balığı öldürmeye kıyamamış. Balığa bakıp:

-Ey balık, ben seni babama götürürsem öleceksin. Senin gibi bir güzelliğe kıyılır mı? demiş ve balığı suya atıvermiş.

Balık yüzmekte olsun, oğlan da geri dönmüş. Babasına durumu anlatınca babası çok sinirlenmiş ve:

-Demek benim gözlerim, balığın güzelliğinden daha önemsiz, demiş.

Askerler, oğlanı alıp zindana atmışlar. Fakat, temiz kalpli şehzadelerine kıyamayıp onu uzaklara kaçırmışlar. Bu arada, padişah her şeyden habersizmiş. Oğlan, gittiği yerden kendine bir arkadaş bulmuş ve onunla çok iyi dost olmuşlar. Kendi aralarında, birlikte çalışıp kazanalım, paylaşalım, demişler. Her işte, her yerde birbirlerine destek olmuşlar.

O memlekette, padişahın oğlu, ağanın kızını görmüş ve ona aşık olmuş. Ağa, oğlanın çalışkanlığını, dürüstlüğünü bildiği için kızıyla birlikte kırk deve yükü de altın vermiş. Oğlan, bu altınları arkadaşıyla paylaşmış. Fakat arkadaşı, onu kıskanmaya başlamış. Madem her şeyi paylaşacağız, kızı da paylaşalım, demiş.

Bunun üzerine oğlan, kılıcını almış ve kızı karnından ikiye bölmüş. Karnı ikiye bölününce içinden mercan balığı çıkmış. Oğlan çok şaşırılmış ve bu balığın serbest bıraktığı mercan balığı olduğunu anlamış. Bir anda balık, evliyaya dönüşmüş. Kızın karnını dikmiş ve yarasını iyileştirmiş. Bu olanları gören arkadaşı, korkudan hemen kaçmış.

Kızla oğlan bir ömür boyu mutluluk içinde geçinip gitmişler. (K.Ş. 27)

f) Sihirli Çıkın

Evveli bir varmış, bir yokmuş. Vakti zamanında yaşlı bir kadın varmış. Bunun bir de hiçbir şey yapmayan, boş boş oturan bir oğlu varmış. Oğlan bir gün boş oturmaktan sıkılmış ve anasına:

-Bana komşunun eşeğini al da oduna gideyim, demiş.

Anası da eşeği almış ve oğlana vermiş. Oğlan, eşeği alıp dağa gitmiş. İşi bitince eve gelmiş. Anası, oğlana her gün bir çıkın yapıp verirmiş. Çocuk da çıkındakileri yemeyip, deredeki balığa verirmiş. Kendisi aç aç çalışır, odun kesermiş. Artık her gün oduna gitmeye başlamış. Bir gün oğlan eşekle odunu getirip, evin duvarının dibine yıkıvermiş. Evleri sağlam olmadığından evin duvarı yıkılmış. Anası bunu görünce, eline sopayı alıp çocuğu bir güzel dövmüş, evden kovmuş.

Bunun üzerine çocuk, dere kenarına gitmiş. Durumu gören balık, çocuğa bir çıkın uzatmış. Ve:

-Al bu çıkını götür. Sıkıntın olduğu zaman, açıl çıkınım açıl, de, demiş. Çocuk, çıkını eve götürmüştü. Annesine, “Ben kahveye gidiyorum, başın sıkılırsa “açıl çıkınım açıl” de, demiş. Oğlan gidince annesi çıkına, “Açıl çıkınım açıl” demiş. Çıkının içinden bir sopa çıkmış ve evdeki her şeyi kırmış. Oğlan, akşam eve geldiğinde, anasını kanlar içinde bulmuş. Anası, çıkını da, oğlanı da dışarı atmış. Çocuk, çıkını alıp kahveye getirmiş. Kahveciye:

-Arkadaş, benim çıkınım burada kalsın. Başın sıkılırsa “açıl çıkınım açıl” de, demiş.

Çocuk gidince kahveci; “Açıl çıkınım açıl” demiş. Çıkının içinden çıkan sopa, kahvede dövmedik adam bırakmamış. Kahveye gelen çocuk, olanları görünce, çıkınını alıp dere kenarına koşmuş. Balığa olanları anlatmış. Balık:

-Onlar seni zamanında çok dövmüşlerdi. Onlara ders olsun diye, ben de onlara bu oyunu oynadım, demiş.

Daha sonra balık, çıkını almasını ve eve gitmesini “Açıl çıkınım açıl” demesini söylemiş. Çocuk, denenleri yapınca, çıkının içinden bir torba altın çıkmış. Oğlan ve anası çok sevinmişler, mutlu bir hayat sürmüşler. Bu masal da burada bitmiş. (K.Ş. 53)

g) Oduncu ile Kızı

Çok eski zamanlarda yoksul bir oduncu ailesi ile bunların bir kızları varmış. Yıllar sonra oduncunun kızı büyümüş, güzel bir kız olmuş. Bir gün oduncu ormana gitmiş ve karşısına bir dev çıkmış. Dev, oduncunun kızını istemiş. Adam çok korkmuş, koşa koşa eve gelip karısına olanları anlatmış. Karısı:

“Benim bir tanecik kızım var, onu da deve vermem” demiş. Diğer gün oduncu tekrar odun kesmek için ormana gitmiş ve dev karşısına çıkmış: “Kızını getirmedin mi” demiş. Oduncu çok korkmuş ve, “Ben kızımı sana vermem, sen insan değilsin” demiş. Bunu duyan dev çok kızmış ve, “Ya kızını bana verirsin ya da seni öldürürüm” demiş.

Oduncu, eve gelip olanları karısına anlatmış. Çaresiz kalmışlar. Ertesi gün ormana gittiğinde dev tekrar karşısına çıkmış ve kızını sormuş. Oduncu:

“Tamam kızımı vereceğim ama annesi ellerine kına yakıyor” demiş. Oduncu, böyle söyleyerek devi birkaç kez atlatmış. Ama sonunda çaresiz kalıp kızını deve vermiş. Bir gün oduncu karısına: “Ben kızımı görmeye gideceğim, özledim” demiş ve kızının oturduğu köşke gitmiş.

Kapıyı açan kız, babasını görünce çok sevinmiş. Biraz sohbetten sonra kız, saatine bakıp devin gelme saatinin geldiğini söylemiş. Babasına: “Babacığım, biraz sonra kocam gelecek, sen şu sandığa gir. Ben, ona söyleyeyim, bir şey demezse çıkarısın” demiş. Biraz sonra dev, eve gelmiş. Kız, deve: “Babam gelse sevinir misin” diye sorunca dev: “Aman karıcığım o ne demek, senin baban benim babam. Keşke gelse” demiş.

Bu sözlere çok sevinen kız, hemen babasını sandıktan çıkarmış ve babasına kocasının bir dev değil çok iyi bir insan olduğunu söylemiş. Babası buna hem şaşırmış hem de çok sevinmiş. Biraz sohbetten sonra, oduncu gitmesi gerektiğini söylemiş. Dev: “Dur babacığım sana bir eşek vereceğim onunla git” demiş. Bu eşeğin başını yan tarafa çevirince altınlar dökülüyormuş. Oduncu çok sevinerek teşekkür etmiş, eşeği alarak yola çıkmış.

Az gitmiş, uz gitmiş dere tepe düz gitmiş evine varmış. Karısına olanları anlatmış. Bunları duyan karısı, mutluluktan uçmuş, hele eşeğin marifetini görünce sevinci bir kat daha artmış.

Aradan yıllar geçmiş. Oduncu bir gün eşeğine binerek hamama gitmiş. Hamamcıya da sakın eşeğin başını yana çevirme diye tembih etmiş. Hamamcı merak edip eşeğin başını yana çevirmiş. Dökülen altınları görünce çok sevinmiş ve eşeğin yerine başka bir eşeği koyarak değiştirmiş. Dışarı çıkan oduncu, eşeğin kendisinin olmadığını anlamış ama çaresiz eli boş geri dönmüş. Karısına anlatmış, o da çok üzülmüş.

Bir gün oduncu tekrar kızının evine gitmiş. Onu çok iyi karşılamışlar ve başına gelenleri anlatmış. Damadı bu kez ona bir sofraya vermiş. Sofraya “Açıl sofram açıl” deyince sofraya açılıyor ve güzel yemeklerle doluyormuş. Oduncu, sofrayı alarak yola çıkmış. Eve gelince karısıyla birlikte güzel yemekler yemişler. Ancak birgün bu sofraları da çalınmış.

Oduncu tekrar kızına gitmiş ve sofranın çalındığını anlatmış. Damadı bu kez ona bir topuz vermiş. Bir ziyafet ver, hamamcıyı, sofranı çalanları ve bütün tanıdıklarını çağır, demiş. Oduncu eve gitmiş ve söylenenleri yapmış. Eve girince topuz elinden kurtularak kapının üstüne yapışmış. Ziyafetten sonra misafirler giderken topuz birini kıstırmış. Bu adam, sofrayı çalan kişiymiş. “Çabuk sofrayı getir” diye kafasına vurmuş. Çok korkan adam istemeyerek sofrayı getirmiş.

Topuz, sonra hamamcıyı sıkıştırmış. Hamamcı da çaldığı eşeği getirmiş. Oduncu ve karısı bu eşek ve sofraya sayesinde zengin olmuşlar. Uzun ve rahat bir hayat yaşamışlar. O günden sonra da kimse onların eşyalarını çalmaya kalkışmamış.

Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine. (K.Ş. 33)

h) Askerin Annesi

Eveli seferberlikte bir kocakarı ve oğlu varmış. Kocakarı, oğlunu geç yaşta doğurmuş. Babası ölmüş. Oğlan askerlik çağına geldiğinde annesine: “Anne, köyde sana sahip çıkacak kimimiz kimsemiz yok. Sana bir koca bulayım ki seni korusun, sana göz kulak olsun” demiş.

Kadın da: “Oğlum ağzımda diş bile kalmadı, beni kim alsın” demiş. Bu sefer oğlan: “Anne ben sana bir koca buldum” demiş.

Oğlan, annesini ikna etmek için, “Anne ağzımda üç diş olsa yeter” demiş. Kadın bunu duyunca: “Ama oğlum benim ağzımda iki diş var” demiş.

Oğlan usanmış bu sözlerden ve sonunda bir ayıyı alıp eve gelmiş. Annesi ayıyı, damat gibi görmüş, biraz sohbet etmişler ve ayı kalkıp gitmiş. Bunun üzerine oğlan sormuş: “Nasıl anne, adamı beğendin mi” demiş.

Annesi de: “Oğlum kök mök demezen arkada bir dişim daha var. Onunla birlikte üç ediyor” demiş.

Oğlan gönül rahatlığıyla annesini, ayıya vermiş, ve askere gitmiş. Kadın, ayı olduğunu çok geç fark etmiş. Masal da burada bitmiş. (K.Ş. 39)

1) Yusufçuk’la Fatmacık

Bir varmış bir yokmuş, Yusufçuk’la Fatmacık adında iki kardeş varmış. Bunların anneleri ölmüş. Babası başkasıyla evlenmiş. Üvey anne bunları çok dövermiş. Buna dayanamayan çocuklar, evdeki taraklarla bıçakları olarak kaçmışlar. Babaları bunu öğrenince hemen atla yola çıkmış. Babalarının arkadan geldiğini gören Fatmacık, Yusufçuk’a:

“At kardeşim tarakları yollar tarak olsun, babam bizi yakalayamasın” demiş.

Yusufçuk tarakları atınca bütün yollar tarak olmuş. Ama babası yolları aşmış. Fatmacık:

“At kardeşim bıçakları yollar bıçak olsun” demiş. Yusufçuk bıçakları atınca bütün yollar bıçak olmuş. Babasının atının ayakları kesilmiş, yetişememiş. Yusufçuk’la Fatmacık, uzun yol gitmişler. Bir su kenarına gelmişler. Yusufçuk:

“Su içeceğim” diye tutturmuş. Fatmacık ona:

“Kardeşim bu sudan içme geyik olursun” demiş. Fakat Yusufçuk dinlememiş ve içmiş. İçer içmez geyik olmuş. Yalnız kalan Fatmacık, hemen oradaki bir ağacın üstüne binmiş. Akşam olmuş. O memleketin padişahının oğlu suya bir bakmış ki suda bir kız gölgesi. Kıza yalvarmış, yakarmış ama indirememiş ağaçtan. Oğlan eve gelince, babasına durumu anlatmış. Kızın ağaçtan inmediğini söylemiş.

Sabah olunca, padişahın baltacıları ağacı kesmeye gelmiş. Akşam olunca, kesmeyi yarım bırakmışlar. Geyik olan Yusufçuk, ağacın kesilen kabuklarını dili yalayarak yine ağaca yapıştırmış.

Ertesi gün baltacılar geldiğinde bir de ne görsünler! Ağaç hiç kesilmemiş gibi duruyor. Yine ağacı kesmeye başlamışlar. Akşam olunca bitiremedikleri için yarım bırakıp saraya dönmüşler. Yusufçuk yine ağacın kabuklarını yapıştırmış.

Bunun üzerine baltacılar, bu işin içinde bir iş olduğunu padişaha söylemişler. Padişah, her tarafa haber salmış. Kim kızını ağaçtan indirirse ödüllendireceğim, demiş. Bir nine:

“Ben bu kızını ağaçtan indiririm” demiş.

Sabah olmuş, ağacın altına gitmiş. Çalı çırpı toplayıp ateş yakmış. Su ısıtacağı bakırı ters koymuş. Fatmacık dayanamayıp:

“Nine, öyle olmaz. Kazanı ters koyuyorsun” demiş. Nine:

“Ben yapamıyorum kızım, sen in de düzelt” demiş. Fatmacık tam aşağı indiği zaman, çalılıkların arkasında saklanan padişahın adamları yakalayıp saraya götürmüşler. Nine, ödülünü almış.

Fatmacık ile padişahın oğlu evlenmişler. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Ama Fatmacık'ı hiç konuşturamamışlar. Bir gün padişahın oğlu Fatmacık'ı konuşturmuş. Fatmacık, olanı biteni anlatmış. Geyik olan kardeşinin büyüsunü bozmuşlar. Yusufçuk eski haline dönmüş. Hepsi mutlu bir şekilde yaşamışlar. (K.Ş. 55)

i) Oduncu ile Ayı

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir oduncu ailesi varmış. Adam, her gün sabah erkenden uyanıp, ormana gider. İş bitireyim diye geç vakitlere kadar çalışırmış.

Bir sabah, yine erkenden uyanıp, ormana gitmiş. Öğlene kadar çalışıp yorulunca bir ağacın altına oturmuş. Karısı, buna her gün yiyecek çıkını hazırlarmış. O gün de karısının çıkına koyduğu, soğan, domates ve ekmeği yiyormuş. Yerken gözü, ağacın altındaki bir karartıya ilişmiş. Gitmiş bakmış. Sıra sıra dizilmiş bir sürü bal kovanı görmüş. Çok sevinmiş ve:

“Acaba sahibi var mı?” diye düşünmeye başlamış.

Tam bu sırada, karşısına kocaman bir ayı çıkmış. Ayı, balların kokusunu almış. Adam, korkudan ne yapacağını bilememiş. Kaçsa bir türlü, kaçmasa bir türlü. Telaşını gören ayı:

“Korkma, oduncu kardeş, sana bir zararım dokunmaz. Sen, fakirin birisin. Ama karnım çok aç, şu bal kovanlarından birini bana verir misin?” diye sormuş.

Oduncu:

“İstediğin bu olsun. Zaten ben de bu bal kovanlarının sahibi var mı? diye düşünüyordum. Biraz bekleyelim, eğer sahibi gelmezse yarısı senin olsun” demiş.

Birkaç saat beklemişler. Ne gelen var ne giden. Oduncu, dediği gibi bal kovanlarının yarısını ayıya vermiş. Ayı, bir güzel afiyetle yemiş. Ayı buna çok sevinmiş. Bu sırada, yemeğini bitiren oduncu işine devam etmiş. Etmiş etmesine ama, yemekten sonra üzerine bir ağırlık çökmüş. Beriki tarafta ayı:

“Acaba, ben bu iyiliğe karşılık ne yapsam, adama nasıl yardım etsem?” diye kendi kendine sormuş. Cevabını bulamayınca oduncuya:

“Oduncu kardeş, ben sana bir yardım etmek istiyorum. Ne yapayım?” diye sormuş.

Oduncu da:

“Ne yapacaksın, şimdilik yardım gerekmez, sağol” demiş.

Demiş, demesine de, ayının içi rahat etmemiş. Uykusu iyice bastıran oduncu, bir ağacın altına uzanmış. Biraz kestirip, yine odun kesecekmiş. Onu izleyen ayı, üzerine konan kara sineklerin oduncuyu rahatsız ettiğini, uyutmadığını görmüş. Ve:

“Şimdi iyilik yapabilirim” demiş.

Oduncunun yanına gitmiş ve sinekleri kovalamaya başlamış. O kadar çok kara sinek varmış ki, birini kovalıyormuş, diğeri konuyormuş. Sonunda bu sineklerle başa çıkamayacağını anlamış ve:

“En iyisi, şuraya oturayım da sineklere taş atayım, ölsünler” demiş. Seçtiği en ağır taşı, kara sineğin üstüne fırlatmış. Ayı bu akıl mı var? Adamın öleceğini düşünmemiş. Oduncu, bir daha uykusundan uyanamamış. Ayı çok üzülmüş ama ne gelir elden, oduncu canından olmuş. Masal da burada bitmiş. (K.Ş. 54)

2. Efsaneler

“Efsane” terimi dilimize Farsça’dan girmiştir. Batı dillerinde Latince “legendus” kökünden çıkan, “legende, legend, leggenda, leyenda” vb. kelimeler efsane kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte Almanca “sage”, Yunanca “mythe / mythos”, Arapça “usture, esatir” ve Rusça “predaniya, skaz” terimlerini ekleyebiliriz. Anadolu Türkleri arasında, efsane, menkabe, esatir ve mitoloji terimleri yaygınlık kazanmıştır.³⁶⁸

Saim Sakaoğlu, **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu** adlı eserinde, efsane hakkında yapılan yerli ve yabancı birçok tarifi inceledikten sonra, efsanenin özelliklerini şu şekilde tespit etmiştir:

- a) Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
- b) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c) Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiat üstü olma vasfı görülür.
- ç) Efsanelerin belirli bir şekli yoktur, kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatıdır.³⁶⁹

a. Efsanelerin İncelenmesi

Pertev Naili Boratav, efsaneleri şu şekilde tasnif etmiştir:

- a) Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri
- b) Tarihlik Efsaneler
- c) Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler
- ç) Dinlik Efsaneler³⁷⁰

Derlediğimiz efsaneleri bu tasnife göre düzenledik. Buna göre efsanelerin 16 tanesi “Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri”, 10 tanesi “Dinlik Efsaneler”, 11 tanesi de

---

³⁶⁸ Metin Ergun, **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1997, C. 1, s. 1.

³⁶⁹ Saim Sakaoğlu, **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1980, s. 4.

³⁷⁰ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1995, s. 100.

“Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler” bölümüne dahil edilmiştir. “Tarihlik Efsaneler” bölümüne uygun efsane metni tespit edilememiştir.

Efsane motifleri incelenirken, bu motiflerin Stith Thompson’un **The Motif Index of Literature** adlı eserindeki numaraları tespit edilecek, değişme motifi içeren efsanelerin Saim Sakaoğlu’nun **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu**’ndaki ve Metin Ergun’un **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi** adlı çalışmasındaki yerleri belirtilecektir.

1) Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

a) Taş Kesilme Efsaneleri

Taş kesilme, şekil değiştirmeler arasında en çok örneğini gördüğümüz motiftir. Bu motifi geniş olarak ele alıp inceleyen Sakaoğlu, motif hakkında yabancı kaynaklarda yer alan bilgileri aktarmıştır. Buna göre lügatlerde, “Çok eskiden insanların taşa dönüşmesi hakkında anlatılan hikayelerdir” şeklinde geçmektedir.³⁷¹

Taş kesilmeyle neticelenen efsanelerde esas olan şey cezalandırmadır. Cezalandırmanın yanında utanma, korku ve kurtulma gibi psikolojik haller de etkin rol oynarlar.³⁷²

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlemiş olduğumuz üç tane taş kesilme efsanesinin birinde, bebeğin altını ekmekle temizleyen gelin taş kesilmekte, diğerinde insanlara geçit vermeyen, kendi aralarında sürekli kavga eden iki dağı ayırmak için araya giren eren taş kesilmekte, üçüncüde de sevmediği bir adamla zorla evlendirilen gelin ve onu götüren yakınları taş kesilmektedir.

Taş Kesilme motifi, Index’te D 2.3.0 İnsanın Taş Kesilmesi numarada kayıtlıdır. Diğer motifler Index’te Q. 3.9.5 Saygısızlıklar Cezalandırılır. Q 5.5.1.3.4. Taşa Çevirerek Cezalandırma, V. 5.0 Dua şeklinde yer almaktadır.

Saim Sakaoğlu’nun taş kesilme motifine yer veren Anadolu Türk efsanelerinin tip kataloguna baktığımızda, tespit ettiğimiz efsanelerin üç tipten ibaret olduğunu

---

³⁷¹ Saim Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 28-31.

³⁷² Metin Ergun, **a.g.e.**, s. 176.

görüyoruz. “Gelin ve Bebeği” adlı efsane, Sakaoğlu’nun katalogunda “111-160 Saygısızlıklar” başlığı altında 123.1.2 numaradadır. “Gelin Uçtu Kayası” adlı efsane, “1.45 Aşk” başlığı altında 7.2.1. numarada, “Aygır ve Şimşir Dağları” adlı efsane de “441-480 Değişik Taş Kesilmeler” başlığı altında yer almaktadır.

Metin Ergun’un katalogunda ise, “Gelin ve Bebeği” adlı efsane 2.5.3.1.2. numarada, “Gelin Uçtu Kayası” adlı efsane 7.2.1. numarada, “Aygır ve Şimşir Dağları” efsanesi ise “441-480 Değişik Taş Kesilmeler” ve “801-860 Ağaca Dönme” başlıkları altında yer almaktadır.

Derlemiş olduğumuz efsanelerin benzerleri, Anadolu’nun farklı yerlerinde mevcuttur. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, bu konuda ayrı bir yere sahip değildir.

b) Hayvan Efsaneleri

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlediğimiz on üç oluşum ve dönüşüm efsanesinin, beş tanesi dönüşüm efsanesi, sekiz tanesi de etiyolojik efsanedir. Kuzulkoyun Kuşu, Yusufçuk Kuşu efsanelerinde insanlar hayvana dönüşmekte, Tavşan I ve Tavşan II efsanelerinde, bez, tavşana dönüşmekte, Horoz efsanesinde de, köpükler yumurtaya dönüşmektedir. Diğer sekiz efsane ise, var olan varlıkların neden bugün bu şekilde olduklarını açıklamaktadır. Kuzulkoyun Kuşu adlı efsanede, ölen bir annenin Allah’ın emriyle kuşa dönüşmesi ve zor durumda olan çocuklarını aramaya başlaması söz konusudur. Yusufçuk Kuşu adlı efsanede, zor durumdan kurtulmak isteyen çocuk kuşa dönmektedir. Tavşan I-II efsanelerinde, zor durumdan kurtulmak için Allah tarafından bez, tavşana dönüştürülmektedir. Horoz efsanesinde de, köpüklerin yumurtaya dönüşmesi söz konusudur. Diğer efsanelerden ise, guguk kuşunun sesinin niçin bu şekilde olduğunu, kedinin niçin sırt üstü düşmediğini, keklığın ayaklarının ve gagasının niçin kırmızı olduğunu, ateş böceğinin niçin uğurlu sayıldığını, güvercinin niçin sevilen bir hayvan olduğunu öğreniyoruz.

Bu efsanelerde geçen motiflere bakacak olursak, öncelikle kuşa dönüşen insan motifini görmekteyiz. Bu da Index’te D 150 İnsanın Kuşa dönüşmesi şeklindedir. Kuzulkoyun Kuşu ve Yusufçuk Kuşu efsanelerinde bu görünmektedir. Bunun yanında Kuzulkoyun ve Yusufçuk Kuşu efsanelerinde D 154.1 İnsanın Kuzulkoyun Kuşuna Dönmesi, S 31 Zalim Üvey Anne, V 50 Dua motifleri bulunmakta; Güvercin, Kınalı

Keklik, Keklik ve Güvercin efsanelerinde B 450 Yardımcı Kuşlar, K 2200 Alçaklar ve İhanet Edenler, R 311 Ağaca Sığınma gibi motifler gözümüze çarpmaktadır.

Kuzulkoyun Kuşu ve Yusufçuk Kuşu efsanelerini Metin Ergun'un katalogunda "501-515 Kaybedilen ve Bulunamayan Hayvanlardan Dolayı Dua Ederek Kurtulma" ve "591-625 Cezalandırma" bölümlerine dahil edebiliriz. Kuzulkoyun Kuşu efsanesi Ergun'un katalogunda 501, Yusufçuk Kuşu efsanesi de 591.3. numarada bulabilmekteyiz. Tavşan I. ve II. efsanelerini Metin Ergun'un katalogunda görmemiz mümkün olmamıştır. Tavşan yeme yasağını açıklayan efsaneleri, Thompson katalogunda (AaTh) C 200-C 249 Yeme Yasakları içerisinde göstermek mümkündür.

Tavşanla ilgili efsanelerde aynı zamanda, Alevi Türkmenlerin tavşan etini yememelerinin nedenleri vurgulanmaktadır. Tavşanın sadece kandan oluştuğuna, Hz. Fatma'nın adet kanını içerdiğine inanılmaktadır.

Ergun'un kataloguna baktığımızda, Yusufçuk Kuşuna dair efsanelerin Anadolu'nun değişik yerlerinde (Antalya, Konya, Malatya, Aydın) de anlatıldığını görmekteyiz. Aynı şekilde keklikle ilgili efsanelerin varyantları mevcuttur. Bu varyantlarda ağaca saklanan kişilerin değişebildiği gözümüze çarpmaktadır. Pek çok yerde Hz. Muhammet olarak geçse de, Isparta'da Hz. Hasan ve Hüseyin, Mersin'de Hz. Zekeriya, Alanya'da Hz. Yahya olarak geçmektedir.³⁷³

2) Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

Bu bölümde, inceleyeceğimiz efsanelerin beş tanesi "Hızır", beş tanesi "Cin" iki tanesi de "Şeytan" efsanesidir.

Hızır, kültürümüzde darda kaldığı zaman yetişen, insanların en zor anlarında onlara yardım eden birisi olarak bilinir. Hızır'ın fonksiyonları arasında, "Zor durumdan kurtarma, kötülere cezalandırıp iyileri mükafatlandırma, bolluk ve bereket verme" gibi özellikleri vardır.³⁷⁴ Hızır, Index'te, (T) P 42 ve (T) V 206 numaralarda yer almaktadır.

---

³⁷³ Halil Altay Göde, "Isparta Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta 2002, s. 114.

³⁷⁴ Ahmet Yaşar Ocak, **İslam Türk İnançlarında Hızır Yahut – Hızır İlyas Kültü**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara: 1990, s. 103.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlediğimiz Hızır efsanelerinin hepsinde, Hızır'ın insanlarla muhatap olduğu zaman, üstünün başının kötü halde bulunması görülmektedir. Index'te K 1837 Kıyafet Değiştirme bölümünde yer almaktadır. IV. ve V. Hızır efsanelerinde ise, Q Cezalandırılmış İşler ve Q Zalimler Cezalandırılır motiflerini görmekteyiz. IV numaralı Hızır efsanesi, Ergun'un katalogunda "371-415 Hızır, Pir, Ermiş ve Ağzı Dualı Kişilerle Olan Cezalandırmalar" bölümüne dahil edilebilir. Burada 376.2. numarada bulmaktayız.

3) Dinlik Efsaneler

a) Yatır Efsaneleri

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlediğimiz on tane dini efsane bulunmaktadır. Bunların dört tanesi yatırlarla ilgilidir. Yatır efsanelerinin gün geçtikçe unutulmaya yüz tuttuğu ancak etrafında yapılan pratiklerin en canlı şekliyle devam ettiğini gördük. Adaklarda, hastalıklarda, Hıdırellez ve Nevruz dönemlerinde aktif olarak kullanılmaktadır. Bu efsanelerde geçen olağanüstü unsurlar olarak, ışık inmesi, kendilerine zarar verenleri cezalandırmaları gösterilebilir.

Derlemiş olduğumuz yatır efsanelerinden; "Hacı Nasuf Dede", Fevziye köyünde "Arap Baba", Kemaliye köyünde, "Şeyh Dede", Yusufça köyünde, "Ahmet Gazi"de, Fethiye ilçe merkezinde, Foça Mahallesi'nde anlatılan efsanelerdir.

Derlediğimiz yatır efsanelerine ait motiflerin çoğu Anadolu'nun değişik bölgelerindeki yatır efsaneleriyle benzerlik göstermektedir. Ahmet Gazi efsanesinde görülen motif, Index'te F 900 numarada kayıtlı olan Keramet motifidir. Ahmet Gazi savaş sırasında şehit düşmüş, ancak tekrar ayağa kalkıp koltuğunun altına başını alarak Günlükbaşı'na kadar gelmiş, başı orada düşmüştür.

Index'te yer alan F 500 Olağanüstü adlı motif tespit edilen dini efsanelerin hepsi için geçerlidir. Bu kişilere saygı gösterilmesinin temel nedeni bu olağanüstülüktür. D 1148 Sihirli Türbe motifine örnek olarak Ahmet Gazi ve Hacı Nasuf Dede'yi gösterebiliriz. Ahmet Gazi'nin mezarının etrafında oynayan bir çocuk, orada kesik başlı bir dede gördüğünü söylüyor. Yine Hacı Nasuf denilen ağacın ortasına içinde para var diye bir dinamit atılıyor ancak ağaçtan bir parça dahi kopmuyor. Ağaçtan bir parça dal

koparan çocuğun biri altı ay ayağa kalkamıyor, diğeri de aklını kaybediyor. Ayrıca bu efsanelerde Q 200 Cezalandırılmış İşler, Q 285 Zalimler Cezalandırılır gibi motiflere de rastlanmaktadır.

Keramet ve cezalandırma motiflerine Anadolu'daki pek çok efsanede de rastlamaktayız. Bunlar arasında keramet motifinin yer aldığı efsanelere örnek olarak, Bingöl'den Şeyh Derviş Efendi, Şeyh Ahmet, Seyyid Hasan efsaneleri,³⁷⁵ Yozgat'tan Şemunel Gazi, Şakir Efendi, Abdullah Efendi efsaneleri,³⁷⁶ Adana'dan Yahya Dede'nin Kerameti gibi efsaneler gösterilebilir.³⁷⁷

Anlatılan bu efsanelere halk büyük bir saygı göstermektedir. Yatır sahiplerinin keramet sahibi kişiler olduğuna inanılmaktadır. Alevi Türkmenler bu yatırları çeşitli amaçlarla ziyaret etmektedirler. Bu amaçların arasında hastalıklardan kurtulmak, evlenebilmek, iş bulabilmek, adak kurbanı kesmek, Hıdırellez ve Nevruz'u kutlamak vb. bulunmaktadır. Bu ziyaretler sırasında türbeye mum yakanlar, kurban kesenler, türbenin etrafında üç kez dönenler de bulunmaktadır. Tespit edilen yatırların buldukları yerler, o bölgedeki en yüksek yerlerdir. Bu yatırların ya hemen yanı başında ya da ortasında yaşlı bir ağaç bulunmaktadır. Bu ağaca bez bağlayanlar, ağacı sulayanlar bulunmaktadır.

b) Diğer Dinlik Efsaneler

Kırklar Cemi, adlı efsane Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin inanç yapısını yansıtan efsanelerden birisidir. Semahların kaynağı ve semah sırasında içilen içkinin nereden kaynaklandığını göstermektedir.

Abdal Musa, adlı efsanede, kaynak şahıslarımızın ziyaret yerlerinden birisi olan Antalya ili Elmalı ilçesinin Teke köyünde bulunan Abdal Musa Türbesi'nin niçin ziyaret edildiği ve onun nasıl bir kişiliğe sahip olduğu gösterilmektedir.

---

³⁷⁵ Ali Duymaz, "Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1989, s. 59-82.

³⁷⁶ Zekeriya Karadavut, "Yozgat Efsaneleri (İnceleme-Metin)", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1992, s. 111-123.

³⁷⁷ Refiye Okuşluk, "Adana Efsaneleri Araştırması (Derleme-İnceleme)", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1994, s. 57-74.

Hacı Bektaşî Veli efsanesinde de, onun tüm erenlerin üzerinde bir makama sahip olması ve güvercin donuna bürünmesini görmekteyiz.

Mehdi efsanesi, araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenlerin genel inancının temelini yansıtmaktadır. Genel kanaate göre, kıyametten önce Mehdi gelecek, zulmün hakim olduğu dünyada insanları zulümden kurtarıp adaleti sağlayacak, yetmiş yıl hükümdarlık yapacak, yetmiş yılın sonunda kıyamet kopacaktır.

Kurban efsanesinde, araştırma bölgemizde Kurban Bayramı'nda, kurban olarak Tanrı'ya sunulan kurbanın koç olmasının nedenine değinilmiştir. Sohbetlerimiz sırasında Alevi Türkmenler, Kurban Bayramı'nı, İbrahim Peygamber'in oğlu İsmail'in Allah'a kurban olarak sunulmaktan kurtulmasını kutlamak amacıyla yönelik olduğunu ifade etmişlerdir.

b. Efsane Metinleri

1) Oluşum Dönüşüm Efsaneleri

a) Taş Kesilme Efsaneleri

(1) Gelin ve Bebeği

Günlerden bir gün, çevre köylerden Fevziye köyüne gelen bir gelin, bebeğiyle atın sırtında yolculuk ederken bebeği altını ıslatır. Gelin, atından inip bebeğin tuvaletini yaptırır. Allah, bebeğin altını temizlemesi için geline ipek bir mendil gönderir. Fakat gelin, mendil yerine ekmeği kullanınca, Allah, orada her ikisinin de canını alır.

Derler ki, bugün de Dalaman Çayı'nın kuzeydoğu tarafından bulunan dağlardan birinde bir yavru kuş ve bir anne kuş sürekli uçarlar. Bu iki kuşun, gelin ve yavrusu olduğuna inanılır. (K.Ş. 14)

(2) Aygır ve Şimşir Dağları

Yıllar önce, insanların dağlara, ırmaklara ulu dediği zamanlarda, Aygır ve Şimşir Dağları geçilmez olmuşlar. İkisinden birinin ölmesi gerekiyormuş. Dünya, ikisine de dar gelince Aygır Dağı hançerini Şimşir Dağı'na çekmiş. Erenler bu kavgayı istemiyorlarmış. Erenlerden birisi kavgayı durdurmak isteyince, Aygır Dağı'nın çektiği hançeri kalbine saplamış ve oracıkta taş kesilmiş. Hemen orada ulu bir çınar yükselmiş.

O gün bugündür, bizler hastalıkta, sağlıkta, başımız dara düştüğünde oraya gidip “Eren”in mezarı başında dua ederiz, çınarın altından geçeriz. (K.Ş. 5)

(3) Gelin Uçtu Kayası

Zamanın birinde, sevmediği bir adamla zorla evlendirilen bir gelin varmış. Düğünden sonra ata bindirilmiş ve gelin gittiği köye götürülüyormuş. O kadar çok ağlamış ki gözlerine kan oturmuş.

Bu sırada, Sarsala Koyu'nun arkasındaki Kapıkargın Gölü'nün yanında yükselen Kapıdağ Dağı'ndan geçiyorlarmış. Gelin, uçurumun yüksekliğine bakmış ve:

“Allah'ım ya beni taş et ya bu halden kurtar” demiş.

Gelinin duası Allah tarafından kabul olmuş. Gelin ve onu götürenler de taş olup kalmışlar. Uçurum daha da yükselmiş. Şimdi oradan, aşağı bakamazsın. (K.Ş. 33)

b) Hayvan Efsaneleri

(1) Guguk Kuşu

Uzun zaman önce, köyümüzde mutlu bir aile yaşarmış. Suların ve ağaçların içinde huzurlu bir hayatları varmış. Ancak bir gün, anne ölmüş ve iki çocuğu yetim kalmış. Bunun üzerine çocuklara bakamayan baba, ikinci kez evlenmiş. Ama üvey anne çocukları istemiyormuş. Kavgalara dayanamayan baba, oduna gidiyoruz diyerek iki çocuğunu alıp, uzak ormanlara gitmiş.

Baba, yanına aldığı su kabaklarını bir ağaca bağlayarak, çocuklar görmeden oradan uzaklaşmış. Rüzgar estikçe su kabakları ağaca değip balta sesi çıkarıyorlarmış. Çocuklar da babaları çalışıyor zannediyormuş. Sesler bir türlü kesilmeyince, iki kardeş gidip bakmışlar ki, babaları yok. Durumu anlamışlar ve:

“Tak tak eden kabacık

Bizi aldattın babacık” demişler.

Bu olay karşısında, Allah guguk kuşunu yaratmış. Şimdi de guguk kuşunun ötüşünü dinlersen, sanki ötüşleriyle bu acıklı olayı anlatıyor gibidir. (K.Ş. 36)

(2) Kuzulkoyun Kuşu

Eskiden iki tane kardeş varmış. Bu kardeşlerden biri kız, diğeri erkekmiş. Anneleri ölünce, babası bu çocukların başına bir üvey anne getirmiş. Üvey anne, bu çocuklara zulüm etmeye başlamış. Odundan gelip tam dinlenecekleri vakit, tekrar ormana odun kesmeye gönderiyormuş.

Bu yapılanlara babanın yüreği dayanmamış. İki çocuğunu alıp ormana götürmüş. Onlar işe koyulunca gizlice aralarından ayrılmış. Bunun üzerine, Allah’ın emriyle ölen anne bir kuş olmuş ve öterek çocuklarını aramaya başlamış.

O gün bugündür, Kuzulkoyun Kuşu öterek, yavrularına sesini duyurmaya çalışır. (K.Ş. 46)

(3) Yusufçuk Kuşu

Vaktiyle bir anne ve onun çok yaramaz bir oğlu varmış. Oğlanın ismi de Yusuf'muş. Bir gün annesi süt pişirirken Yusuf, önce süt kazanının üstünden atlamış sonra da sütü içmeye çalışmış. Annesi de, süt kazanının içine düşüp yanmasın diye, elindeki süt kepçesini Yusuf'un başına vurmuş ve:

“İnşallah kuş olup uçar gidersin, seni bir daha gözüm görmez” demiş. Tam o sırada Yusuf, kuş olup uçmuş. Annesi çok pişman olmuş ve:

“Allah'ım ben ne yaptım, beni de kuş yap” demiş. Cenab-ı Allah, onu da kuş yapmış ve başlamış çocuğunu aramaya. Onu ararken de:

“Yusufum, gel. Yusufum gel, süt iç” demiş.

Şimdi Yusufçuk Kuşu'nun sesini dinlerseniz, adeta bu cümleleri duyar gibi olursunuz. Ona dikkatlice bakarsanız, başındaki beyazlığı görürsünüz. İşte o da, annesinin vurduğu kepçenin izidir. (K.Ş. 62)

(4) Kedi I

Hız. Ali, bir gün namaz kılıyormuş. O sırada yanına zehirli bir yılan yaklaşmış. Yılanın, Hız. Ali'ye yaklaştığını gören bir kedi hemen sıçramış ve yılanı yakalayıp boğmuş. Hız. Ali, namazdan sonra durumu görmüş ve kediyi yanına çağırarak sırtını sıvazlamış. Ona:

“Sırtın asla yere gelmesin” diye dua etmiş.

Kediyi yüksek bir yerden aşağıya bırakırsanız, onun hiçbir zaman sırt üstü düşmediğini, sürekli dört ayağının üzerine düştüğünü görürsünüz. (K.Ş. 18)

(5) Kedi II

Yusuf Peygamber zindana atılınca sıçanlar etrafını sarmış. Yusuf Peygamber çok korkmuş ve cebindeki mendili çıkarıp sallamış. Mendil bir kediye dönüşmüş ve Yusuf Peygamberi sıçanlardan kurtarmış.

Yusuf Peygamber de ona:

“Sırtın asla yere gelmesin” diye dua etmiş. O yüzden kedinin sırtı yere gelmez.

Bir de saatin, kedinin gözünden uyarlandığı söylenir. Öğleyin kedinin gözlerine bakarsak, tam bir çizgi haline gelir. Sanki 12.00'ı gösterir. (K.Ş. 31)

(6) Tavşan I

Peygamberimiz Hz. Muhammet'in kızı, Hz. Ali ile evli olan Fatma Anamız çocukluğundan beri babasından hiçbir şey saklamazmış. Bir gün, adet bezini değiştirirken babası, ansızın odasına girmiş. Fatma Anamız, o an çok utanmış ve elindeki bezi arkasına saklamış.

Bunun farkına varan babası da:

“Şu ana kadar benden hiçbir şey saklamayan kızım, acaba şu an ne saklıyor” diye merak etmiş ve görmek için kızını zorlamış.

Çok zor durumda kalan Fatma Anamız, Allah'a sığınmış. Cenab-ı Allah da o kanlı bezi tavşana dönüştürmüştü. Bu yüzden biz Alevi toplumunda tavşan eti yenilmez.

Aynı zamanda biz bunun uygulamasını da yaptık. Tavşanı yüzdükten sonra ayaklarından bağlayarak, akarsuyun altına astık. Aradan belli bir süre geçtikten sonra hiç eti kalmadığını gördük. Tamamen akıp gitti. Tavşanın tamamen kan olduğuna inandığımız için etini de yemeyiz. (K.Ş. 18)

(7) Tavşan II

Fatma Anamız ile birkaç arkadaşı, meraya sığırları gütmeye gitmişler. Yürürken köyden epey uzaklaşmışlar. Fatma Anamız bir ara, biraz geride kalmış. Bakmış ki arkadaşları uzaklaşmış kendi kendine:

“Kimse yokken, adet bezimi değiştireyim ve şu çalılardan arasına atayım” demiş.

Değiştirdikten sonra, kirlili bezini çalının dibine sokmuş. O sırada oradan geçmekte olan iki kişi bunu fark etmiş ve:

“Acaba Fatma Anamız buraya ne sakladı?” diye birbirlerine bakmışlar. Birisi önden gidip elindeki sopayla toprağı dürtmüştü. O sırada, çalılardan arasına saklanan adet bezi tavşan olup kaçmış. Fatma Anamızın sırrı ortaya çıkmamış.

Bu yüzden biz Alevi toplumu olarak tavşan eti yemeyiz. (K.Ş. 32)

(8) Horoz

Cebrail Aleyhisselam, seksen bin yıl konacak bir yer bulamadan uçtuktan sonra, nurdan yapılmış bir kandilin üzerine konar. Konduğu zaman terler ve terinden köpükler oluşur.

Dökülen köpükler, Allah'ın emri ile yumurtaya dönüşür. Bu yumurtalardan da bugünkü horozların nesli oluşur. Biz, onun için horozu kurban olarak keseriz ve Cebrail olarak adlandırırız. (K.Ş. 54)

(9) Keklik ve Güvercin

Hz. Ali, kafirlerden kaçmak için bir ağaca saklanmış. Keklik ve güvercin de bunun saklandığını görmüş. Kafirler, Hz. Ali'yi aramaya başlamışlar. Her tarafa bakmışlar, aramış taramışlar ama bulamamışlar. Keklik öterek:

“Ali kavakta” demiş. Buna karşılık güvercin de:

“Yook” demiş. O zaman kafirler Hz. Ali'yi yakalayıp öldürmüşler. Keklik, Hz. Ali'nin yerini haber verdiği için toplumumuzda sevilmez. Ancak güvercin sevilir. Güvercinin sesini dinlerseniz “Guuuuk” der. Yani, “Yok” gibidir. (K.Ş. 52)

(10) Güvercin

Güvercin, bizde kutsal bir kuştur. Hz. Muhammet, hicret sırasında bir mağaraya saklanmış. Kafirler onu aramaya gelmiş, öte aramışlar, beri aramışlar bulamamışlar. Güvercin, Peygamberimizin saklandığı mağaranın girişindeki örümcek ağlarının üzerine yuva kurmuş ve onu saklamış. (K.Ş. 32)

(11) Kınalı Keklik

Kınalı keklığı vurmak sevaptır. İmam Hüseyin, Yezit'ten kaçarken kavak ağacının kovuğuna saklanmış. Yezit'in adamları gelmiş aramaya başlamışlar. Bu sırada keklük:

“Kavakta, kavakta” diye ötmüş.

Yezit'in adamları, İmam Hüseyin'i işaret edilen yerde bulup başını kesmişler. Keklik, ayağıyla İmam Hüseyin'in kanına basmış ve gagasını kanına sürmüş. Bu yüzden keklığın ayakları ve gagası kırmızıdır. (K.Ş. 32)

(12) Ateş Böceği

Atalarımız Kore Savaşı sırasında 1950 yıllarında, 40-50 haneli bir obada otururken yakınlarında bir ateş topu görmüşler. Yarım saatlik mesafede, çok büyük ışık veren bir topmuş. İki gün boyunca hiç sönmemiş. Üç beş kişi bunun ne olduğunu merak edip gitmiş. Binlerce ateş böceğinin yumak halinde orada bulunduğunu görmüşler. Savaş sırasında görüldüğü için acaba bu bir keramet mi diye düşünmüşler. Ateş böceği bizde uğurlu sayılır. (K.Ş. 52)

(13) Köpek ile Kedi

Köpek sadıktır, buna karşı kedide nankörlük vardır. Kedinin iyi tarafı, evin içindeki insana zarar veren hayvanları yakalayıp yemesidir.

Köpek:

“Sahiplerim çok olsun. Herkesten bir dilim ekmek yesem, karnım doyar, geçinir giderim” dermiş.

Kedi:

“Sahibim zengin olsun. Bir gözü de kör olsun. Kör gözünün tarafından hırsızlık yapar, geçinir giderim” dermiş. (K.Ş. 32)

2) Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

a) Hızır I

Çok fakir bir aile varmış. Hızır bir gün bu ailenin evine gelmiş ve: “Misafir kabul eder misiniz?” diye sormuş. Kabul etmişler ve Hızır içeri girmiş. Onların kalbini yoklamış. Çok iyi niyetli insanlarmış, onun Hızır olduğunu anlamamışlar.

Hızır, kolunun birini kıvırmış, sakat zannetsinler diye. Sohbetten sonra yemek hazırlanmış. Ancak evde sadece iki tane kaşık varmış. Biri annenin biri babanınmış. Adam: “Kaşığın birini misafire verelim, diğer kaşıkla da ikimiz ortaklaşa yiyelim”

demiş. Hanımı ondan daha misafirperver çıkmış. Ve: “Olmaz öyle şey, misafir ortaya otursun, bir sen ver ağzına bir ben vereyim” demiş. Kadının dediği gibi yapmışlar.

Misafir, yemeği yerken, sağ eli sakat olduğu için sol eliyle ekmeği bölermiş. Güya sağ eli sakat olmuş. Ev sahibi: “Geçmiş olsun, elinize ne oldu? Niçin sol eli kullanıyorsunuz?” diye sormuş. Misafir: “Kolum sakat, ne yapayım mecburiyetten böyle yiyorum” demiş. “Bunun bir çaresi yok mu?” demiş ev sahibi. Misafir de: “Var amma çok zor” demiş. Ev sahibi: “Eğer bir yardımımız dokunacaksa yardıma hazırız” demiş. “Zaten ben de ondan geldim, olursa sizden yardım olacak” demiş misafir. Ev sahibi merakla “Söyleyin nedir?” demiş. Misafir: “Olmayacak bir şey ama söyleyeyim. Sizin çocuğu keser, kanını koluma sürersek iyi olacak” demiş. Kocas, eşine “Hanım ne yapalım?” diye sormuş. Karısı da: “Bize bunu Allah verdi. Allah isterse yine verir. Misafirimizin kolu iyi olacaksa ve çare bizdeyse keselim” demiş. Çocuğu getirip, leğenin içine koymuşlar. Misafir: “Şimdi çocuğu keseceğiz, leğenin içine kanını akıtacağız, ondan sonra kanını ben koluma süreceğim. Sonra Allah’a dua edeceğiz, belki çocuğu tekrar diriltir” demiş. Kesmişler ve kanını sürmüşler. Zaten Hızır A.S.’ın kolunda bir şey yokmuş. Onları sınamış. Misafir, “Bakın kolum sapasağlam oldu, sizin sayenizde iyileşti” demiş. Aile de, çocuk gitti diye üzölmeyi bırakıp, misafirimiz iyileşti diye sevinmeye başlamış.

Sonra Hızır Aleyhisselam şöyle demiş: “Diz çökün de bir dua edelim. Allah belki yine can verir.” Hızır Aleyhisselam dua etmiş ve çocuğun vücudu geri birleşmiş, çocuk dirilmiş. Kerametini gösterdikten sonra Hızır Aleyhisselam gerçek kimliğini açıklamış. (K.Ş. 54)

b) Hızır II

Ben, sekiz-dokuz yaşlarındaydım. Babam beni katırlara bakmam için Acıpayam Ağlı Yaylası’na, biz Tasdelen Suyu deriz, göndermişti. Her zaman hayvanları kısa sürede bulmama rağmen, o gün çok aradım bulamadım. Dağ tepe o kadar yürüdüm ki acıkmışım. Üstelik yanıma yiyecek de koymamışlardı.

Tasdelen Suyu’nda elimi yüzümü yıkarken, suyun kenarına bırakılmış, siyah yağlık içinde sıcak ekme ve çökelek gördüm. Acaba bunu kim bırakmış diye düşündüm. Ekme yeni bırakılmış gibiydi. Elim yakacak sıcaklıkta değildi ama ılıktı.

Açlıktan bacaklarım titremeye başladığı için çekinerek de olsa ekmeği ve çökeleği alıp yedim. Yağlığı da belime bağladım. Yedikten sonra gözlerime ve bacaklarıma can geldi. O sırada uzaktan katırlarımızı da gördüm ve alıp eve getirdim.

Annem, belimdeki yağlığı görünce, hemen nereden bulduğumu sordu. Anlatınca, birinin orada unutmuş olacağını düşündü. Ertesi gün annem, babam ve ben oraya gidip obadaki insanlara, orada bir yağlık ve yağlığın içinde ekme ile çökelek unutup unutmadıklarını sorduk. Hiç kimseden ses çıkmadı. Belimde yağlık olmasa, anneler bana inanmayacaklardı.

Daha sonra dede köyümüze geldiğinde, annem durumu anlattı. Dede:

“Mademki kimse bırakmamış, o zaman Hızır Aleyhisselam olabilir” dedi. İçimiz rahatladı. Sorgudan geçmeseydim belki de taş olurdum. (K.Ş. 52)

c) Hızır III

Toroslarda bir köyün çevresindeki çeşmeden su dolduran kızın yanına at üstünde bir kişi gelir. Bu kişi, kızdaki bir bardak su ister. Kız da doldurduğu bardağın içerisine çam dalından bir parça koparıp ıslar ve atlıya verir.

Atlı, suyu içtikten sonra kıza dua eder. “Çamınız hiç kurumasın güzeliniz farımasın” der. Bu sözü söyleyenin Hızır Aleyhisselam olduğu düşünülür.

O köy neresi bilinmez ama orada çam kesilince filizlendiği görülür. Oysa normalinde çam filiz vermez. (K.Ş. 52)

ç) Hızır IV

Hızır Aleyhisselam, fakir bir köylü kılığına bürünerek üç arkadaşıyla birlikte yola gitmiş. Biz düzlüğe varmışlar. Orada hep beyaz taşlar varmış. Oturmuşlar. Arkadaşlarından birisi:

“Keşke bu taşların hepsi koyun olsa, ben de çoban olsum” demiş. Hızır Aleyhisselam, o taşları koyun, başlarına da o arkadaşını çoban yapmış. Arkadaşını orada bırakıp yola devam etmişler. Bu sefer meşelerin bol olduğu bir ormana varmışlar. Diğer arkadaşı:

“Keşke şu meşelerin hepsi üzüm olsa ben de sahibi olsam. Buradan gelip geçene üzüm satsam” demiş.

Hızır Aleyhisselam, onun da dileğini yerine getirmiş. Hızır Aleyhisselam yanında kalan son arkadaşına:

“Sen ne istersin?” diye sormuş. O da:

“Sütü temiz, helal süt emmiş bir hanım isterim” demiş.

Hızır Aleyhisselam, bu dileği de yerine getirerek, arkadaşından ayrılmış.

Aradan zaman geçmiş. Hızır, arkadaşlarını ziyarete gitmek istemiş. Her yeri pislik içinde olan bir dilenci kılığına bürünmüş. Önce koyunların yanına varmış. Bakmış ki, koyun sahipleri ağa olmuş, işçiler koyunları kırkıyorlar. Dilenciye gören ağa, işçilere:

“Şimdi şu dilenci benden yün ister. Koyunların tüyünün altına saklanayım ki beni yok sansın. Siz de ağamız olmadan yün veremeyiz deyin” demiş.

Hızır Aleyhisselam gitmiş ve Allah rızası için yün istemiş. İşçiler de:

“Ah ağamız yok, biz sana nasıl yün veririz” demişler. O sırada Hızır, çubuğu yünlerin arasına vurmuş ve ayağı görmüş. İşçilere:

“Ağanız bu yünün altında ayı olsun, üstündeki de tüyü olsun” demiş. O sırada ağa, ayı olmuş ve dağa kaçmış. Koyun falan kalmamış.

Daha sonra üzümcüye gitmiş. Ve:

“İçim yanıyor hastayım, bir salkım üzüm verin de yiyeyim” demiş. Yine işçiler vermemiş. Hızır:

“Ağanız eski haline dönsün. Üzümler, meşe olsun” demiş ve yoluna devam etmiş.

Son olarak da, köy çeşmesinin başına varmış. Bakmış ki köyün kadınları orada çamaşır yıkıyor. O sütü temiz kadın da aralarında. O kadınlara:

“Allah rızası için biriniz beni bir geceliğine misafir edin, her tarafım yara” demiş.

Herkes kaçmış ama o sütü temiz kadın, onu evine getirmiş. Yedirmiş, içirmiş, yıkamış. Sütü temiz kadının da bir oğlu varmış. Kadın:

“Amca sen hiç bu yaraların için doktora gitmedin mi, bunların dermanı yok mu?” diye sormuş. Hızır:

“Kızım, benim derdimin dermanı, yeni doğmuş bir bebeğin kanı” demiş.

Ev sahipleri:

“Çocuğumuzu kessek, kadını misafire sürsek ne iyi olur” diye düşünmüşler. Çocuğu ahıra götürmüşler, kesip kanını leğene akıtmışlar. Dedeye sürmüşler ve dede iyileşmiş. Daha sonra dede, güle oynaya onlardan ayrılmış. Kadın ve adam geri döndükleri zaman bir bakmışlar, çocukları beşikte oyun oynuyor. Elinde de bir gül.

İşte o zaman anlıyorlar ki, o Hızır Aleyhisselam. Arkasından koşuyorlar ama yetişemiyorlar. (K.Ş. 32)

d) Hızır V

1976 yılında İsviçre’den izne geldim. Rahmetli babam bana bir ev vermişti. Akşam olunca eve un toplayan bir fakir adam geldi. Bahar ayıydı. Ben harmanda çay içiyordum. Adam yanıma geldi ve:

“Ben dışarıda kaldım, kimse beni misafir etmedi” dedi. Ben de içeriye buyur ettim, çay hazırladık, yemek yaptık. O sırada karım beni mutfağa çağırıp:

“Zaten bir göz evimiz var, bizde kalmasın” dedi.

Ben de, evin bana ait olduğunu, sesini çıkarmamasını, isterse gidip babasının evinde yatabileceğini söyledim. Eşimle tartıştık.

O zaman bizim doğurmak üzere olan bir ineğimiz vardı. Saat başı gidip kontrol ediyorduk. Gece olunca, eşimle ben yerde yattık, o da divanda yattı. Bir ara uyanıp tuvalete çıktı. Yaşlı olduğu için ben de kalktım ve kendisine yardım ettim. Eşime:

“Evin çok temiz ama şu pencereyi temiz tut. Orada bir bacı kardeş oturuyor” dedi.

Bizim evimiz eski evlendendi ve pencerenin önünde su testisi falan koymak için geniş bir bölüm vardı. Sabah olunca kahvaltı yaptık. Kahvaltıdan sonra yattığı yatağa baktık ki parmak büyüklüğünde bitler var. Eşim:

“Ben sana demedim mi, bak bitlendik” dedi.

Ben de, sessiz olmasını, misafirin yanında tartışmaması, gerekirse o gidince yatağı yakabileceğimizi söyledim. O sırada adam gitti. Biz ahıra dönüp ineğe bakmaya gittik. Bir de baktık ki ineğimiz ölmüş. Ancak inek öleli on gün olmuş, şişmiş.

Ben anladım ki o yaşlı adam Hızır'dı. Hemen arkasından koştum ancak yetişemedik. İneğimizi götürüp döndük. Yatağa baktık ki bitler yok olmuş. Anladık ki, misafirin yanında tartıştığımız için Hızır bizim yüzümüze gülmedi. Ancak misafir ettiğimiz için, bize gelecek olan bir belayı malımızın üzerine getirmiş. (K.Ş. 31)

e) Cin I

Benim bir arkadaşım var. Eşinden ayrıldığı için eşinin ailesi tarafından kendisine büyü yapılmış. Anlattığına göre, cinler gece rahat bırakmıyormuş. Çok korktuğu için bir gece onda kalmamı rica etti.

Anlattığına göre, bütün gece cinler belden aşağısını dövüyorlarmış. Sabah uyandığı zaman bacaklarında morluk ve ağrı oluyordu. Arkadaşımda kaldığım gece, aynı şeyler bana da oldu. Fakat sadece ayaklarım dövüldü. Sabah kalktığım zaman ayaklarım çok ağrıyordu. Sonra birlikte hocaya gittik. Bana: “Gece yatarken dua okuduğun için sana fazla zarar vermemişler. O evde tekrar kalma” dedi. Bir daha orada kalmadım. Çok korktum. (K.Ş. 63)

f) Cin II

Yengemin köyde Fatma isminde bir komşusu vardı. Fatma, bütün komşulara cinlerin her gün kendisini değişik yerlere götürüp gezdirdiğini söylemiş. Buna kimse inanmamış.

Bir gün yine cinler onu gezdirmeye çıkarmış. Ve:

“Senin komşunun Ahmet ismindeki oğlu ölecek. Eğer komşun, oğlunun ölmesini istemiyorsa buğdaydan dirit pişirip komşularına dağıtsın” demişler. Fatma, bunu anlatınca kimse ona inanmamış hatta: “Canı dirit yemek istemiş” diye alay etmişler.

Aradan birkaç gün geçmiş. Ahmet bir kaza sonucunda vefat etmiş. Herkes çok pişman olmuş ama artık iş işten geçmiş. Şimdi de hala Fatma'nın yanına, "Cinler bizim için ne konuştu" diye sormak için gelenler varmış. (K.Ş. 53)

g) Cin III

Ben 15-16 yaşlarındayken bir gece annem ve babam, hayvanlara bakmam için beni kıra gönderdiler. Kıra varıp hayvanları aramaya başladığımda, süvari atlılarının seslerini duydum. Çok korktum. O sırada annemin, "Korkma oğlum" diyen sesini duydum. İki kez arka arkaya aynı sesi duydum. Sese cevap veremedim. Arkasından da iki kez babamın sesini duydum. Ama yine cevap veremedim. Öne adım atmaya çalışıyordum ancak vücudum ağırlaşıyordu. Bildiğim duaları okuya okuya eve geri döndüm. Evde anneme ve babama:

"Oraya geldiniz mi, bana seslendiniz mi" diye sordum. Onlar da:

"Ne seslenmesi oğlum, evden dışarı çıkmadık" dediler. Bir hafta hasta yattım. Daha sonra hoca gelip beni okudu. Oraya gelenlerin cinler olduğunu söyledi. (K.Ş. 31)

h) Cin IV

Biz yaylaya çıkmıştık. Benden üç yaş büyük olan abim, mallarımıza bakmaya gitmişti. Malımız başka obaya karışmıştı. Akşam üzeri olunca annem, ağabeyimi merak etti ve gidip bakmamı söyledi.

Ben, gidip ağabeyimi buldum. Bulduğumda, baygın bir haldeydi. Konuşamıyordu. Hocaya götürdük, okuttuk, dili açıldı. Ve:

"Çeşmenin başında bir adam vardı. Yanına gidiyordum ama sürekli yer değiştiriyordu. Sen in misin, cin misin? diye sordum. Bana cevap vermedi. Bunun üzerine adama küfür ettim. Ve dilim tutuldu" diye anlattı. (K.Ş. 31)

ı) Cin V

Biz, günde iki kez davarları sağıyoruz. Bir gün gündüz saat 15.00'te amcamın ailesi davara gitti. Akşam olduğu halde davar gelmeyince amcam ve babam davarı aramaya gittiler. Çok aradılar. Sonunda davarı buldular ama yengem yok. O sırada tüm köye haber verildi. Mevsimlerden yazdı. Herkes toplanana kadar hava iyice karardı.

Tüm köylü, ellerinde lambalarla aramaya çıktı. Ağabeyim yerdeki otlara –biz yaban deriz- basınca otlar çok büyük bir ışık saçıyorlar ve kedi olup ayağını tırmalıyorlar. O yabanın verdiği ışıkla yengemi buluyorlar. Ancak yengem ölmüş. Yengemi cinler boğmuş. (K.Ş. 31)

i) Şeytan Çarpması

Rahmetli halamın oğlu vardı. Kendisi de dahil evdeki herkes uyduktan sonra evden çıkar evin yakınındaki dağa gider gelirmiş. Bir gece halam, yatakta olmadığını fark etmiş ve onu takip etmiş. Oğlu, gözleri kapalı dağa gitmiş, orada oturup kendi kendine konuşmuş. Sabah olup uyanınca halam:

“Yatakta gece seni göremedim. Nereye gittin oğlum” demiş. O da:

“Ben hatırlamıyorum anne” demiş. Bir gece yine halam onu takip etmiş. Gözleri kapalı bir şekildeyken:

“Nereden geliyorsun oğlum?” diye sormuş. Oğlan:

“Babamla görüştüm anne” demiş. Oysa babası öleli yıllar olmuş. Halam bunu hocalara danışmış. Hocalar:

“Senin oğlunu şeytan çarpmış. Bu, uğramış. Dört yol ağzında üç Kulvalla bir Elham okut. Bir zavallıyı giydir” demişler. Halam, aynen bunları uygulamış. O günden sonra oğlu uyurgezerlikten kurtulmuş. (K.Ş. 53)

j) Şeytan

Göv Veli adında annemin amcasının bir oğlu vardı. Bu oğlan kara sevdalıymış, evde yatmayıp, dağda, samanlıkta yatarmış. Bir gün kardeşim Yaşar, hayvanın üstünde, gece değirmenden gelirken, Kargalık köyünün Dikmen kesiminde çalılıkların arasında, aniden önüne çıkan beyaz giyinmiş bir hayalet görmüş. Hayaletten çok korkup hayvanın üzerine yapışıp kalmış. Eve geldiğinde korkudan ağzının her tarafı uçuklamış. Biraz su içirip sakinleştirdikten sonra ne oldu anlat deyince:

“Dikmendeki çalılıkların arasında şeytan gördüm ve çok korktum” demiş. Orada bulunan büyüklerden Mustafa Kahran, bu şeytanı bulmak için Dikmen’e doğru yola çıkmış. Tam oraya vardığında, Göv Veli dediğimiz kara sevdalı adamı, orada beyaz

elbisesini giyerken görmüş. Sonunda, Yaşar'ın şeytan olarak gördüğü kişinin Göv Veli olduğu anlaşıldı. Bu olay yüzünden Yaşar, korkudan günlerce hasta yattı. (K.Ş. 52)

3) Dinlik Efsaneler

a) Hacı Nasuf Dede

Bizim Çürükardı Dağı'nda Hacı Nasuf adlı bir yatırımız vardır. 2000-3000 yıllık ulu bir pınar ağacıdır. Biz ona eren deriz. O yatırda ben çok uyudum. Karşıdaki Çiçekbaba Dağı'ndan bir şavkın geldiğini ve yatırım üzerine konduğunu gördüm.

Bir gün birisi Hacı Nasuf denen ağacın ortasına, içinde para var diye bir dinamit atmış. Ağaçtan bir parça dahi kopmamış. Yine, kardeşimin çocuğu ağaçtan bir dal koparmıştı. Çocuk, çok zekiymiş. Birde dayımın oğlu vardı. İki gitmişler. O dalları merkebe yükleyip getireceklermiş. Birisi altı ay ayağa kalkamadı, diğeri de aklını kaybetti. O yüzden 20-30 seneden beri kimse o ağaca dokunamıyor. Gelenler dilek dileyip bez bağlarlar. 6 Mayıs Hıdırellez'de bütün köy oraya çıkar, kutlamalar yapılır. (K.Ş. 14)

İki genç, bu ağacı kesti. Çocuğun birinin hala düzeni yok, diğeri de kestikten iki hafta sonra trafik kazası geçirdi. Ayağının biri hala total. (K.Ş. 33)

b) Arap Baba

Köyümüzde Arap Baba Türbesi vardır. Arap Baba, Rum erenlerindedir. Onu birkaç kez ben de gördüm. Eskiden traktörüm vardı. Sabah erkenden ameleleri getirmek için gidiyordum. Üzerimden bir ışık geçti. Yeşilimsi renkte bir ışıktı ve çok güçlüydü. Hiçbir şeye benzetemedim. O ışığın türbeye indiğini gözlerimle gördüm.

Başı sıkılan insanlar oraya gidip bir adakta bulunurlar. Derler ki: "Arap Baba, bizim şu işimizi rast getirirsen sana bir horoz ya da iki horoz keseceğim, misafirleri alıp yemek yedireceğim" Dileklerin %80'i kabul olmuştur. (K.Ş. 50)

c) Ahmet Gazi

Ahmet Gazi, buraya harp anında gelmiş, Çalış'ta savaş olmuş, orada yaralanmış ve koltuğunun altına başını alarak Günlükbaşı'na gelmiş. Başı orada düşmüş. Sonra, ilgililer tarafından buraya bir türbe yapılmış.

Komşum, çocuğu ile beraber buraya gelmiş. Çocuğu orada oynarken, kadın yemek yapıyormuş. Bir ara çocuk şöyle demiş: “Anne ben bir daha burayı ziyarete gelmem. Orada kesik başlı bir dede gördüm, dolanıyordu”

Gençler, hastalar, çocuğu olmayanlar burayı ziyarete gelir, adakta bulunurlar. Başka illerden gelenler, kurban kesip dağıtırlar. Eskiden bez bağlanır, mum yakılırdı ama şimdi yok. (K.Ş. 16)

ç) Şeyh Dede

Şeyh Dede, burada büyük bir komutanmış. Bir gün evine gittiğinde üç tane misafirle karşılaşmış. Bunlar, üç yolcuymuş ve üçü de ayrı dileklerde bulunmuş. Bir tanesi su, diğeri ekmek istemiş. Bu istekleri evin hanımı tarafından tedarik edilmiş. Diğer misafir ise, hanımın vücudunun bir bölümünü görmek istemiş. Dedenin hanımı buna karşı çıkmış. Ancak misafiri kırmak istemediği için, kapının anahtar deliğinden küçük serçe parmağını göstermiş. Akşam geldiğinde, olanları beyine anlatmış. Beyi, örf ve adetlerine göre bunun çok yanlış bir şey olduğunu söylemiş ve şöyle vasiyet etmiş: “Hanımın mezarı türbenin içine yerleştirilmesin.”

Bugün, hanımın mezarı türbenin dışındadır. Okumak isteyenler, sınıfını geçemeyenler, borcu olanlar, çocuğu olmayanlar buraya gelip, adakta bulunurlar. Kurban keserler. Bez bağlarlar, mum dikerler. (K.Ş. 48)

d) Kırklar Cemi

Peygamber Muhammet Mustafa, Miraç'a giderken, yolda önüne bir arslan çıkar. Arslan yatmış, yolu kesmiştir. O an, “Amcaoğlu Ali şimdi burada olsaydı, bu arslanın hakkından gelirdi” diye düşünür. Bu sırada, “Yüzüğünü (hatemini) arslana at” diye bir ses duyulur. Peygamber, yüzüğü çıkarıp, arslanın ağzına atar, arslan sakinleşir.

Peygamber Sidret-ül-münteha'ya erişir, dost dosta kavuşur. Doksan bin kelam söyler. Otuz bini şeriat, otuz bini tarikat, otuz bini de hakikate aittir.

Miraçtan döndükten sonra, Ashab-ı Suffa'nın kapısına varır. Kırklar, orada sohbet etmektedir. Kapıyı vurur. Kimsin, diye sorulunca, Peygamber olduğunu söyler. İçeridekiler:

-Bizim aramıza Peygamber sığmaz. Peygamberliğini var ümmetine eyle, derler. Peygamber, bunu işitip geri dönerken, Hakk Teala Hazreti'nden "Ya Muhammet o kapıya var" sesi gelir. Tekrar gidip kapıyı çalar. İçeridekiler kim olduğunu sorunca "Resulüm" der. İçeridekiler:

-Bizim aramıza Resul sığmaz ve hem bize gerek değildir, derler.

Resul Aleyhisselam, bu sözü işitip geri dönerken tekrar Tanrı'nın sesini duyar ve geri döner. Kapıyı çalıp, "Yoksulum, sizlerden birisiyim ve sizlere uyarım" der. Kırklar, "Hoş geldin, kadem getirdin" derler ve içeri alırlar. Bakar görür ki, otuz dokuz sahabe otururlar. Birisi, dışarı yiyecek bulmaya gitmiştir. Onun adı Selman Farisi'dir. Şah-ı Merdan Ali de oradadır. Resul Hazretlerini görünce ayağa kalkarlar, yer gösterirler. Peygamber, Ali'nin yanına oturur ancak Ali olduğunu bilmez. İçeridekilerin yirmi ikisi erkek, on yedisi kadındır. Peygamber, kim olduklarını sorunca, "Kırklarız" cevabını alır. Bunun üzerine eksik olan bir kişinin nerede olduğunu sorar. İçeridekiler onun dışarı gittiğini ancak burada bulunduğunu söyleyince Resul, onlardan bunun için bir nişan ister. O zaman Şah-ı Merdan Ali, kolunu uzatır ve bıçak vurur. Herkesin bileğinden kan akar. Bir damla kan da pencereden gelip, meydana dökülür. Bu, Selman Farisi'nin kanıdır. Bunun üzerine, bir üzüm tanesi getirip Resul'ün önüne koyarlar. Biz sana Kırklar olduğumuzu ispatladık, eğer sen de Peygambersen bu üzüm tanesini eşit olarak bizlere paylaşır, derler. Resul, bunu nasıl yapacağını düşünürken, Cebrail Aleyhisselam yardıma yetişir. Üzümü, cennetten getirdiği bir tabak içinde ezmesini ve şerbet yapıp Kırklara içirmesini söyler.

Kırklar, o şerbetten içerler ve mest olup semaha başlarlar. Resul de semah ederken başından imamesi düşer ve parçalara ayrılır. Kırklar, o imameyi kırka bölerler ve bellerine bağlarlar.

Daha sonra, Resul'ün çevresine toplanıp Miraç'ı sorarlar. O sırada Şah-ı Merdan Ali de yanlarına gelir. Peygamber, Miraç yolunda önüne çıkan arslana verdiği yüzüğü

onun parmağında görür, hakikati anlar ve etrafındakilere Hz. Ali'ye biat kılmalarını söyler. Peygamber Aleyhisselam, Ali ile muhasip ve kardeş olur. Peygamber, kuşağını açar, Ali'yi bağrına basar, ikisi bir gömleğe girerler. Baş iki, gövde bir olur. (K.Ş. 52)

e) Abdal Musa

Abdal Musa, küçükken Elmalı'nın Teke köyüne gelmiş. Orada bir annesi ve bir kız kardeşi varmış. Babası olmadığından yetimmiş. Orada yaşamını sürdürürken o Teke köyü yani şimdiki Abdul Musa'nın türbesinin olduğu yer, bir göl imiş. Gölün üzerinde kayıklarla balık avlanırmış.

Bir gün Abdal Musa, büyük bir hazine bulmuş. Abdal Musa, aslında ermiş kişiymiş, tabi bunu bilen yok. Allah'tan istediği yerine gelen biriymiş. Elmalı'nın kralı bu hazineyi Abdal Musa'nın elinden almak istemiş. O da:

-Ben size bu hazineyi veririm ama bu gölün olduğu yerin tapusunu bana verin. Ben hazineyi ne yapayım, sizin olsun, demiş.

Kral kabul etmiş. "Bu, gölü ne yapacak, verelim" demiş. Hazineyi almış tam kayıklara binip uzaklaşacakları sırada göl aniden kurumuş. Kayıklar karaya oturmuş. Bu nasıl olur? diye düşünmeye başlamışlar. Abdal Musa'nın yanına gidip, "Bizim göl kurudu" demişler. Abdal Musa:

-Eeee sözünüzü tutmadınız, gölün tapusunu vermediniz, tabi kurur, demiş.

Bunun üzerine tapuyu vermişler.

Hayat böyle devam ederken bir gün kralın oğlu ava çıkmış. Dağlarda ceylan avlayacakmış. Tabi o zamanlarda avlar, ok ile oluyormuş. Avlanırken bir ceylana rastlamış. Bir ok atmış, ceylan yaralanmış. Yaralı ceylan önde kaçıyor, oğlan da onu kovalıyormuş. Kovalarken, ceylan bir türbenin içine girmiş. Oğlan da atından inmiş tam içeri gireceği sırada bekçiler onu kapıdan geçirmemişler. Abdal Musa, o yeri aldıktan sonra, başına bekçi dikmiş, kalabalık bir insan topluluğu türbeyi koruyormuş. Kralın oğlu:

-Ben kimseye zarar vermeyeceğim. Burada bir avım var. İçeri bir ceylan girdi onu alıp gideceğim, demiş.

İçeride bulunan Abdal Musa, oğlanın sesini duymuş ve “Bırakın girsin” demiş. Çocuk, içeri girmiş. Abdal Musa:

-Ne arıyorsun oğlum? demiş. O da:

“Efendim buraya avım girdi, yaralı bir ceylan. Onu alıp gideceğim, demiş.

Abdal Musa, “Nasıl oldu, anlat bakalım” demiş. Kralın oğlu:

-Bir ceylan sürdüm, ok attım, okumu da alıp gitti. Ben onu arıyorum.

Buraya girdiğini gördüm, demiş. Abdal Musa:

-Oku görsen tanır mısın? demiş. Çocuk da:

-Tanımaz mıyım, ben kralın oğluyum, okun ucunda altın yıldız var, demiş.

Abdal Musa, kolunu kaldırmış, ok koltuğunun altında duruyormuş. Evliya ya. Kralın oğlu şaşmış kalmış. Bunun üzerine oğlan:

-Ya pirim, ben kral olmaktan vazgeçtim. Beni dergahına alır mısın? demiş.

Abdal Musa, içinden gelerek söylediğine inandığı için, “Tamam, sen benim askerlerimin arasına katıl, burada kal” demiş. Oğlan, kral olmaktan vazgeçerek orada bekçilik yapmaya başlamış. Kralın oğlunun önceki ismi “Kaygılı” imiş ama dergaha girince “Kaygısız” olmuş. Yıllar sonra Abdal Musa:

“Ya Kaygısız sen kendini buldun, er er üstünde olmaz. Kırk tane asker al git istediğin yerde otur, demiş.

Oğlan, kırk asker seçmiş ve yola çıkmışlar. Fethiye’den beri gelirken, Ters Akan Çayı deriz biz, torbasındaki elmalardan birini suya atmış ve Abdal Musa’ya hediye göndermek istemiş. Suyu: “Ya mübarek dön geri” demiş ve su tersine akmaya başlamış.

Gide gide Marmaris’e varmış. “Benim kırk askerim var. Bu kadar askerle beni kim misafir edebilir?” demiş. Orada bulunan biri:

-Burada bir Sağ Ana var. Sizi ondan başka kimse misafir edemez, demiş. Nerede olduğunu öğrendikten sonra Sağ Ana’nın yanına varmışlar. Sağ Ana:

-Misafir Tanrı misafiridir, buyrun, demiş. Kaygısız:

-Ama benim kırk askerim ve atlarım var. Hepimize bakabilir misin? demiş.

Sağ Ana:

-Allah büyüktür, demiş.

Sağ Ana, bir tek ineğin sütünü sağmış ve hepsinin karnını doyurmuş.

Üstelik hala süt tükenmezmiş. Kaygısız yatmış, sabah kalkıp:

“Sağ Ana ben buradan Rodos’a geçebilir miyim?” demiş. Sağ Ana: “Sen burada bir gece daha yat, sonra cevap vereceğim” demiş. Gündüz kırk askerine Armutalan’da talim yaptırmış. Akşam olmuş, yatmışlar. Sabah, “Gidebilir miyim” diye sormuş Sağ Ana’ya. Sağ Ana: “Gidemezsin senin askerinin içinde hırsız var” demiş. Bir içtima yapmış, ekmek torbalarında yediklerinden fazla ekmek çıkmış. Kaygısızın akli başına gelmiş. Abdal Musa, kırk asker al git, dediği zaman orada: “Pirim, askeri sen ver” demediği için yanlışlık yaptığını anlamış.

Hemen Abdal Musa’ya geri dönüp: “Pirim ben hata ettim, bencillik yaptım. Benim askerlerimin içinde hırsız var” demiş. Abdal Musa: “Aklın başına geldi, al sana kırk asker” demiş. Kaygısız, o askerlerle yola çıkıp yine Sağ Ana’nın yanına varmış. Sabah olunca tekrar Sağ Ana’ya “Gidebilir miyim” diye sormuş. Sağ Ana: “Haydi yolun açık olsun” demiş. Kayıkçıların yanına gelmiş. “Beni Rodos’a geçirebilir misiniz?” diye sormuş. Kayıkçılar kırk tane askeri geçiremeyeceklerini söylemişler. Kaygısız, avucuna biraz kum alıp, askerin önüne karşıdan karşıya yol yapmış. Açık denizi bağlamış ve askerleri Rodos tarafına geçirmiş. Esas türbesinin de orada olduğunu söylerler. (K.Ş. 54)

f) Hazreti Ali

Hazreti Ali vefat ettikten sonra kimse cenazesine gitmez. Kalabalık olmaz. Gelenler de görür ki, Hz. Ali kendi cenazesini kendi yıkıyor. Daha sonra tabutu deveye yüklüyor ve defnedileceği yere kendisi götürüyor.

Yolda oğlu Hasan, deveyi durduruyor ve yardım etmek için ısrar ediyor. Defin işlerine yardım etmek istiyor. Hazreti Ali ise: “Ben kendim götürürüm, sen gelme” diyor. Ancak, Hasan ısrar edince, Hz. Ali pençesini açıyor ve gerçek kimliği ortaya çıkıyor. (K.Ş. 10)

g) Kurban

İbrahim Peygamberimiz bir gün Cenab-ı Allah’a: “Allah’ım bana bir oğul ver, ileride onu sana adak edeceğim” demiş. Allah, ona bir oğul vermiş. Oğlan yedi yaşına

gelmiş, ancak babası çok sevdiği için kurban edemezmiş. Bir gece Allah rüyasında: “Sen bir adak adadın, yerine getir” demiş. Bu olay oğlana da malum olmuş.

Babası, oğlanı düz bir ovaya götürüp olanları anlatmış. Oğlu İsmail de: “Baba, ben sana vurabilirim, canım acır, ayaklarımı bağla, gözlerimi kapat, sonra bıçağı çal” demiş. O da, denileni yapmış, bıçağı çalmış ancak bıçak kesmemiş. Neden kesmediğini merak edip, bıçağı mermere çalmış ve mermer ikiye ayrılmış. O sırada üç ayağı bağlı bir koç inmiş. İşte bu yüzden bizim kurbanlarımız koç olur. (K.Ş. 7)

h) Hacı Bektaş Veli

Hacı Bektaş Veli Hazretleri, gökten bulut halinde Kırşehir’e geliyor. Bulut halinde gelirken, etrafındaki erler Abdal Musa ve diğerleri görüyorlar. Ve: “Bu bulutta bir bencillik var, bizi ziyaret etmeden gelip oraya oturdu” diyorlar. Ona ders vermek için toplanıyorlar. Abdal Musa, arkasına bir dağ yükleniyor. “Biz de uluyuz, niçin bizi ziyaret etmeden yerine oturdun?” diye soruyorlar.

Hacı Bektaş Veli de bir kuru duvara biniyor. Ve onlara: “Siz er kişisiniz, ben ermiş kişiyim, siz ancak benim ziyaretime gelirsiniz, ben sizin ziyaretinize gidemem. Ben sizin başınızım” der. Erin birisi: “Ben bir şahin olup uçayım varayım onu çarpayım” diyor. Bir şahin oluyor, süzülüyor, surların tepesine çıkıyor. Hünkar Hacı Bektaş Veli de bir güvercin oluyor, taşın üzerine oturup onları seyrediyor. Şahin, süzülerek uçarken, bakıyor ki taşın üzerinde bir güvercin oturuyor. Güvercin’e çarpayım, öldüreyim, diyor. Tam güvercine çarpacağı zaman, hünkar çekiliyor ve şahin kayaya çarpıyor. Taşın üzerinde can veriyor er kişi. Şimdi onu ziyaret edenler, orada güvercin izlerini görürler. Hatta:

“Güvercin donunda çıkıp oturan
Sarı geyiğim sütünü sağıp getirem”

şeklinde de söylemeleri vardır. O zaman Hacı Bektaş Veli: “Ben, ermiş kişiyim. Onun için sizin yanınıza varmadım, sizin gelmenizi bekliyordum zaten” diyor. O zaman herkes toplanır ve tarikatlar orada dağılır. (K.Ş. 54)

1) Mehdi

Hazreti Ali'nin en küçük oğlunun adı Mehdi'dir. Bir gün Ali, canavar kılığına girerek kendilerine ait bahçeye zarar verir. Hz. Ali, Hasan ile Hüseyin'i canavarı bahçeden kovmaları için gönderir. Ancak korktukları için bahçeye gidemezler. Bunun üzerine Hz. Ali, üçüncü oğlu Mehdi'yi bahçeye gönderir. Mehdi, canavarı yakalar ve boynunu kolunun altına sıkıştırır. Nefes alamayan Ali, "Oğlum ben babanım, boynumu bırak" der. Mehdi, gerçeği anlar ancak, "Ben bunu babama nasıl yaptım" diye suçlanır ve dağa doğru koşar. Arkasından koşan Hz. Ali, tam yakalayacağı sırada Mehdi, "1300'e gelemem, 1400'e kalamam" der ve dağ kapanır.

Mehdi, yeryüzüne İslamiyeti kurtarmak için tekrar gelecektir. (K.Ş. 7)

3. Fıkralar

a. Fıkraların İncelenmesi

Kimi batılı araştırmacılarca masallarla birlikte ele alınan ve masal sınıflandırmaları içerisinde bir masal çeşidi (“Güldürücü Hikayeler”, “Nükteli Fıkralar”) olarak gösterilen fıkra, kendine has yapı ve kompozisyon özelliklerine sahip olması ve belli bir fonksiyonu icra etmesi bakımından sözlü edebiyat geleneği içinde özel bir türü oluşturmaktadır.³⁷⁸ Fıkra, halk edebiyatının hacimce küçük genellikle tek motifli, günlük konuşma dilini kullanan, bünyesinde genellikle komik unsur bandıran, mensur türüdür.³⁷⁹ Max Lüthi, masal ile fıkra arasındaki benzerlikleri ve farklı şu şekilde ortaya koymaktadır: “Fıkra, realist anlatım türleri olan roman ve hikayenin karşısında olup gerçek olmayanı içinde barındırabilmesi bakımından masala benzemektedir. Fıkra da gerçek bir olayı anlatıyor olabilir ya da dinleyici içinde yalanlar bulunan bir fıkrayı büyük bir ciddiyetle dinleyebilir fakat fıkranın parodi ve satire olan yakınlığı, onun gerçek olmayana doğru bir yol izlemesine neden olur. Fıkra ile masal birbirlerinden sonuçları bakımından ayrılırlar. Fıkra, insanları güldürmek isteyen bir anlatım türüdür. Böyle bir durum masalda söz konusu değildir. Fıkra, çeşitli anlatım türlerinin ve anlatım tiplerinin bir araya gelmesinden oluşması bakımından, içinde bir bileşiğin oluşturulduğu “eriyik kabı’na benzemektedir.”³⁸⁰ Dursun Yıldırım da, fıkranın çekirdeğini hayattan aldığı, kısa ve yoğun anlatımlı, sosyal hayatta ortaya çıkan çarpıklıkları ince bir mizahla yansıtan, bir fıkra tipine bağlı olarak anlatılan nesir diliyle yaratılan bir tür olduğunu belirtmektedir.³⁸¹

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlemiş olduğumuz fıkra metinlerini Saim Sakaoğlu’nun:

a) Türkçe konuşulan bütün ülkelerde bilinen tipler.

---

³⁷⁸ Mehmet Aça–A. Müge Ercan, “Anonim Halk Edebiyatı”, Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz v.d., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 144.

³⁷⁹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1995, s. 85.

³⁸⁰ Mehmet Aça–A. Müge Ercan, **a.g.m.**, s. 144.

³⁸¹ Dursun Yıldırım, **Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1999, s. 3.

b) Sadece bir iki Türk ülkesinde bilinen tipler.

c) Sadece çok dar bir bölgede bilinen tipler.

şeklindeki tasnifini esas olarak değerlendirdik. Derlemiş olduğumuz on üç fıkradan beşi tasnifin “a” bölümüne, diğer sekiz fıkra da, “c” bölümüne dahil edilmektedir. “a” bölümüne giren beş fıkradaki tip Nasreddin Hoca’dır. “c” bölümüne giren fıkralarda ise Alevi Türkmen ve Bektaşî tiplerini görmekteyiz. İlk fıkrada, Nasreddin Hoca, “İnşallahı maşallahı yok” diyerek işini Allah’a bırakmamayı, kaderci olmamayı vurgulamaktadır. Dördüncü fıkrada Nasreddin Hoca, “Cennet ile cehennem doluncaya kadar” sözüyle ölümden sonraki hayata bakışını göstermektedir. Buradaki Nasreddin Hoca, sanki Bektaşî tipinin yerine oturtulmuştur.

Alevi Türkmen ve Bektaşî fıkralarını Sakaoğlu’nun tasnifinde “Sadece Çok Dar Bir Bölgede Bilinen Tipler” bölümüne dahil ettik. Bu fıkralarda “dini bir tenkit” in olduğu görülmektedir. Fıkralara baktığımız zaman, Alevi Türkmenlerin, içki içmeleri, ramazan orucunu tutmamaları, beş vakit namazlarını kılmamaları gibi nedenlerden dolayı Sünni kesimle olan çatışmaları dile getirilmektedir. “Hatır İçin” adlı fıkrada, araştırma bölgemizde de sık sık sohbetlerimize konu olan Alevi Türkmenlerde, arkadaşlığa ve dostluğa verilen değeri görmekteyiz. Dikkat çeken bir diğer fıkra da “Evlenilecek Kız” adlı fıkradır. Burada evlenmek isteyen bir delikanlı bu konuyu bir de dedeye danışıyor ve onun da görüşünü alıyor. Dedenin, Alevi Türkmen toplumdaki konumu belirten bir fıkradır. Yine “Dem” adlı fıkrada Alevi Türkmenin, Allah’tan bir şişe dem istediğini görmekteyiz.

Alevi Türkmen fıkrası olarak anlatılan fıkraların arasında, Bektaşî fıkrası olarak bilinenler de vardır. Bunun nedeni her iki topluluğun da Alevi olmalarıdır. Her iki topluluğun da rahatsız olduğu ortak konuları vardır. Bu nedenle Bektaşî fıkrası olarak bilinen bir fıkradaki Bektaşî tipi rahatlıkla Alevi Türkmen tipine dönüşebilmektedir. Yüzyıllardır toplumdan dışlanan, baskıya maruz kalan sırf bu yüzden geri gelip gerçek kimliklerini bile dışa vurmaktan kaçınan Alevi Türkmenler, bu fıkralar vasıtasıyla maruz kaldıkları tehditlere adeta cevap vermektedirler. Fıkralardaki temel çatışma, Alevi-Sünni ayrımıdır. Vakıf namazlarını kılmamaları, ramazan oruçlarını tutmamaları, camiye uğramamaları gibi nedenler yüzünden Sünni kesimin kendilerine hoş

bakmadıklarını, kendilerine yapılan tehditleri bu fıkra tipleriyle dile getirmekte ve duydukları rahatsızlığı vurgulamaktadırlar.

b. Fıkra Metinleri

1) Türkçe Konuşulan Bütün Ülkelerde Bilinen Tipler

a) İnşallah Benim

Nasreddin Hoca, yemekten sonra karısına:

“Yarın yağmur yağarsa eşeği nallatmaya, yağmazsa dağa oduna gideceğim” demiş.

Karısı:

“İyi edersin de, ama bir inşallah de” demiş.

Hoca:

“İnşallahı maşallahı yok, ikisinden birini yapacağım” demiş.

Diğer gün, yağmur yağmadığı için Hoca, odun toplamak üzere dağa doğru yürümeye başlamış. Tam o sırada karşısına birkaç atlı çıkmış ve:

“Hoca, filan köye nereden gidilir, göster bakalım bize yolu” demişler.

“Bilmiyorum” dese de, atlılar:

“Bilirsin bilirsin, düş bakalım önümüze” demişler.

Adamların silahları olduğu için Hoca mecburen önlerine düşmüş. Ve onları istedikleri yere kadar götürmüş. Kan ter içinde evine dönmüş.

Karısı, kapıyı açmadan önce:

“Kim o” diye sormuş.

Hoca da:

“Aç hanım, inşallah benim” demiş. (K.Ş. 28)

b) Daha Aydınlık

Nasreddin Hoca, bir gün kapının önünde bir şeyler ararken onu gören dostları sormuşlar:

“Hayrola Hoca. Bir şeyini mi kaybettin?”

Nasreddin Hoca:

“Evet, mühürümü düşürdüm de onu arıyorum” demiş.

Dostları:

“Nerede düşürdüysen, söyle de biz de arayalım” demişler.

“İçeride avluda düşürdüm” demiş.

“Peki ama Hocam, avluda kaybettiysen sokakta niçin arıyorsun?” demişler.

Nasreddin Hoca:

“Burası avludan daha aydınlık da onun için ” demiş. (K.Ş. 34)

c) Kuyruk Kolay

Nasreddin Hoca, bir gün eşeğini satmak için pazara gitmiş. Bakmış ki eşeğin kuyruğu kirlenmiş. Bu eşeği kimse beğenmez diye, kuyruğunu kesip cebine koymuş.

Adamın birisi eşeğe talip olmuş. Her yerini kontrol ederken bakmış ki, eşeğin kuyruğu kesik. Nasreddin Hoca’ya:

“Hocam bu eşeğin kuyruğu yok” demiş.

Hoca da:

“Biz önce pazarlıkta anlaşalım da, kuyruk işi kolay” demiş. (K.Ş. 38)

ç) Dolana Kadar

Adamın biri, bir gün Nasreddin Hoca’ya sormuş:

“Hocam, bu insanlar ne zamana kadar böyle doğup ölecekler?”

Nasreddin Hoca:

“Cennet ile cehennem doluncaya kadar?” demiş. (K.Ş. 33)

d) Üç Kilo Et

Nasreddin Hoca, bir gün evine üç kilo et almış. Eve getirip karısına:

“Hanım bu eti pişir de akşama bir güzel yiyelim ” demiş.

O gün de, Hocanın hanımının yanına komşuları misafirlğe gelmiş. Bakmış ki evde ikram edecek bir şey yok. Dayanamayıp eti pişirmiş.

Hep beraber güle oynaya yemişler.

Akşam Hoca eve gelmiş:

“Haydi bakalım hanım, pişirdiğin eti getir de yiyelim” demiş.

Çaresiz kalan kadın:

“Eti kedi yedi” demiş.

Bunun üzerine Hoca, kediyi tutup tartmış. Kedi de üç kilo gelmiş. Karısına:

“Hanım, eğer bu kedi ise et nerede, et ise kedi nerede?” demiş. (K.Ş. 20)

2) Sadece Dar Bir Bölgede Bilinen Tipler

a) Hamam

Tahtacının biri çok kirlenmiş. Bir hamamın önünden geçerken:

“Bari şu hamama girip yıkanayım” demiş.

Yıkandıktan sonra aranmış taranmış ama para bulamamış:

“Allahım beni bu beladan kurtar” demiş.

O sırada bir zelzele olmuş. Adam, giyinip kaçmış. Dışarıda bir adam da:

“Allahım bana bir mecediye ver” diye dua ediyormuş. Tahtacı da:

“Oğlum sen ne yapıyorsun. Bir para istedim vermemek için hamamı yıktı. Sen bir mecediye istiyorsun. Allah muhafaza dünyayı karıştırır” demiş. (K.Ş. 52)

b) Fıçı Baba

Bir Tahtacı, seyahat ederken bir kasabaya uğramış. Çarşmayı dolaşırken sağı solu koklayarak, meyhanenin neresi olduğunu öğrenmek istemiş. Bir mahalleden alkol kokusu duyunca hemen kapıdan içeri girmiş. O sırada bir Hoca efendi ile meyhaneci ayakta konuşuyorlarmış. Rakı varillerini gören Tahtacı, onlara selam vermeden büyük bir fıçının yanına giderek:

“Selamünaleyküm Fıçı Baba! ” demiş ve bardağını doldurmaya başlamış.

Hocanın bu işe canı sıkılarak:

-Behey zındık, bizim gibi müslümanlara selam vermeyip de o zıkkım fıçısına selam vermek hak mıdır? demiş.

Tahtacı:

-Hocam niçin kırılıyorsun. Bu fıçının içinde binlerce kilo rakı var, sakince bekliyor ve hiç sırrını söylemiyor. Ama sana yüz gram içirseler içindeki bütün şeytanlığı dışarıya vurursun. İnsaf et sana mı yoksa Fıçı Baba'ya mı selam yaraşır? (K.Ş. 54)

c) Ramazan

Ünal, hep köylerde öğretmenlik yapmış. Yakın çevredeki Eldirek ve Patlangıç köyleri de son durağı olmuş. Çok sayıda öğrencisiyle günlük hayatta karşılaşır. Çarşıda, pazarda, minibüste hep hal-hatır sorarlar.

Bunlardan biri de Elif'tir. Yine öğrencilerinden Ramazan ile evlidir. Geçen ramazan ayında Elif'le karşılaşmış. Elif, hocasının eline sarılmış: “Ne var ne yok iyi misiniz?” diye hal-hatır sormuş. “İyiyiz şükür Allah'a” demiş.

Bakalım oruç tutuyor mu diye takılayım demiş:

“Kızım ramazanla aranız nasıl?” diye sormuş.

Elif, orucu değil de eşi Ramazan'ı soruyor diye düşünmüş ki:

“Vallahi hocam, Ramazan'la aramız hiç iyi değil. Kahveye dadandı. Yolda falan görürsen kulağımı çekiver, senden korkar” demiş. (K.Ş. 15)

ç) Üzüm

Köyün birisi çok fazla üzüm ürettiyormuş. Halk, “Bu kadar üzümü ne yapacağız” diyormuş. İçlerinden biri:

“Biz bu üzümleri traktörlerle uzak bir yere götürelim, dökelim” demiş. Biri:

“Kurusun da yakalım” demiş.

Bu sırada yoldan geçen bir Alevi Türkmeni çağırmışlar. “Bu kadar üzüm arttı, biz bunu ne yapalım” diye sormuşlar. O da:

“Hiç uğraşmayan, olduğu yere bir kuyu açın. Ne kadar üzüm varsa doldurup ağzını kapatın, hiç hava almasın. Allah, bildiğini yapar” demiş. (K.Ş. 10)

d) Dem

Bir Tahtacı ile bir Hoca efendi, Allah'a dua ediyorlarmış.

Hoca:

“Aman ya Rabbi, bana iman nasip eyle!”

Tahtacı:

“Aman ya Rabbi, bana bir şişe dem nasip eyle!” demişler.

Hocanın canı sıkılmış:

“Be adam! Allah'tan iman istesene, öyle zıkkım istenilir mi hiç?”

Tahtacı, hiç istifini bozmadan:

“Hocam, niçin kızılıyorsun. Senin imanın yokmuş, Allah'tan iman istiyorsun. Benim de demim yok, dem istiyorum. Vermemek şanımdan mıdır?” demiş. (K.Ş. 52)

e) Hatır İçin

Bir Alevi Türkmen, günlerden bir gün arkadaşının evine gitmiş. Öğle namazı vakti gelmiş. Arkadaşı:

“Haydi bakalım bana eşlik et, namaza duralım” demiş. Alevi Türkmen:

“Eyvallah” diyerek dindar arkadaşıyla birlikte namaz kılmış. Namaz bittikten sonra arkadaşını, onun abdestsiz namaz kıldığını hatırlamış:

“Sen abdest almış mıydın? Ben hiç görmemişim” demiş.

Bizim ki de şöyle demiş:

“Bizde arkadaş hatırı güçlüdür. ‘Haydi namaza’ dedin, geldim. Abdest al deseydin onu da alırdım.” (K.Ş. 52)

f) Evlenilecek Kız

Evlenmeyi kafasına koymuş olan delikanlının biri durumu dedeye açmış. Derdini şöyle anlatmış:

“Öyle biriyle evleneyim ki ne kendim mutsuz olayım ne de evlendiğim kadın. Hiç kavgasız bir ömür geçirelim”

Dede, sakalını sıvazlayıp şöyle bir düşünmüş:

“Bak oğlum, eğer güzel bir kızla evlenirsen kıskançlıktan rahat edemezsin. Çirkin biri ise senin ömrünü karartır. Zengin olsa tafrası çekilmez. Yoksul olsa doyurmak zor olur. İşte bunların dışındaki kızlar evlenilecek kızdır” demiş. (K.Ş. 52)

g) Kusur

Bir Bektaşî ile Mevlevî sohbet ediyorlarmış.

Bektaşî:

“Sizin hırkalarınızın yenleri neden bu kadar geniş?” demiş.

Mevlevî:

“Başkalarında gördüğümüz kusurları örtmek için” demiş.

O da sormuş:

“Peki sizin hırkalarınızın yenleri niçin bu kadar dar?”

Bektaşî:

“Biz hiç kimsede kusur görmediğimiz için” demiş. (K.Ş. 52)

4. Türküler

“Türk” sözcüğünün sonuna nispet eki “i” ulanarak türetilen “türkü” sözcüğü “Türke ilişkin, Türke mensup, Türke özgü” anlamlarına gelir. Düzenleyicisi bilinmeyen halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere uğrayabilen ve her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiiirlerdir. Söyleyeni belli türküler de vardır. Hem anonim hem de bireysel yaratı alanına giren türkü, bu özelliğiyle halk edebiyatının en zengin olanıdır.³⁸² Türkülerde değişmez bir şekil ve ölçü yoktur. Ancak en bariz vasıfları kavuştuğa sahip olmalarıdır.³⁸³ Bir ezgiyle söylenen her türkü manzum parçalar halkça türkü kabul edilir. Türkünün en büyük ayrımı ezgisindedir.³⁸⁴ Öcal Oğuz, türkünün Türklere ait ezgiler olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.³⁸⁵ Boratav da, sözlü geleneğimizde, bir ezgi ile söylenen halk şiiirlerinin her çeşidini göstermek için en çok kullanılan adın türkü olduğunu belirtmiştir.³⁸⁶

a. Türkülerin İncelenmesi

“Türkü” yü, ezgiden bağımsız bir şekilde düşünmek ve ele almak mümkün değildir. Bu nedenle türküler, genellikleri, şekil ve konu özellikleriyle söylendikleri ortamlara, yani, işlevlerine göre incelenmiş, sınıflandırılmıştır.³⁸⁷ Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlemiş olduğumuz türkülere içerik olarak baktığımızda, olay türküleri, kına türküleri, gurbet ve ayrılık türküleri, aşk ve sevda türkülerinin ağırlıklı olduğunu gördük. Türküleri muhtevalarına göre şu şekilde sınıflandırdık:

a) Olay Türküleri

b) Kına Türküleri

---

³⁸² Suat Batur, **Açıklamalı-Örnekli Türk Halk Edebiyatı**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 1998, s. 46.

³⁸³ Cahit Öztelli, **Evlerinin Önü Türküler**, Özgür Yayınları, İstanbul: 2002, s. 12.

³⁸⁴ Hikmet Dizdaroğlu, **Halk Şiiirinde Türler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1969, s. 103.

³⁸⁵ M. Öcal Oğuz, **Halk Şiiirinde Tür, Şekil ve Makam**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2001, s. 16.

³⁸⁶ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1995, s. 150.

³⁸⁷ Mehmet Aça, “Halk Şiiirinde Tür Ve Şekil”, Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz v.d., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 270.

c) Gurbet ve Ayrılık Türküleri

ç) Aşk ve Sevda Türküleri

Bu tasnifte gösterilen, “Olay Türküleri” bölümüne 8 tane türkü, “Kına Türküleri” bölümüne 4, “Gurbet ve Ayrılık Türküleri” bölümüne 4, “Aşk ve Sevda Türküleri” bölümüne de 2 tane türkü dahil ettik.

Olay türküleri arasında yer alan, “Ormancı” türküsü Muğla’nın pek çok yerinde bilinen bir türküdür. Muğla’nın Gevenes ve Kozağaç köyleri civarındaki ormanlarda bir yangın çıkar. Yangın kısa sürede kontrol altına alınır, ancak orman koruma memuru, yeniden yangının kontrolden çıkmaması için, Belen kahvesinde dama oynamakta olan muhtarın yanına giderek bekçi ister. Muhtar, ormancının istediğini yapmaz. Buna bozulan ormancı, dama masasındaki taşları devirir. Çıkan tartışma sonucunda muhtarın dama arkadaşı kazayla, muhtarı vurur, muhtar orada kan kaybından ölür. Bir kaza sonucu meydana gelen bu olayın ardından, halk “**Ormancı**” türküsünü yakar. Bu türkünün ve diğer türkülerin yapılarında düzenli nazım özellikleri bulunmamaktadır. “**Şu Köyceğiz Yolları**” adlı türkü, sevgilisi Ayşe’nin hasretine dayanamayan bir delikanlı tarafından yazılmıştır. “**Feraye (Ferayi)**” adlı türkü, fakir bir Türkmen demircisinin kızına aşık olan Menteşe Beyi’nin oğlunun, kızın ağabeyinin bu evliliğe izin vermemesi nedeniyle sevdiğine kavuşamaması nedeniyle yakılmıştır. “**Bodrum Hakimi**” adlı türkü, nişanlısı vefat eden bir hakime hanımın, Bodrum’a atanması ve yıllar sonra oraya savcı olarak gelen bir kişide eski nişanlısının özelliklerini bulup ona aşık olması, ancak bu kişinin evli olması nedeniyle hakime hanımın bunalıma girmesi ve intihar etmesi üzerine halk tarafından yakılmıştır. **Kerimoğlu Zeybeği**, düğünde, yöre geleneklerine uyulmadığı için çıkan bir tartışmanın büyümesi sonucu Kerimoğlu Eyyüp’ün muhtarı yaralayıp dağa çıkması ancak en yakın arkadaşı tarafından yapılan bir ihbar sonucu, Kerimoğlu Eyyüp’e tuzak kurularak öldürülmesi üzerine yakılan bir türküdür. **Sırrı Efe Türküsü**, Sırrı Efe’nin, ağanın karısının bahçe sulama suyunu keserek kendi bahçesine çevirmesi, kadının olayı büyütmesi üzerine, kadını dövmesi ve korkudan dağa kaçması ancak jandarmalar tarafından yakalanıp işkence edilmesi, mahkemeye götürülürken yolda ölmesi, daha sonra kafasının kesilmesi ve Fethiye sokaklarında teşhir edilmesi üzerine yakılmıştır. **Yörük Kızı**, adlı türkü, kız kardeşini zorla dağa kaçırarak namusuna dokunanları öğrenen bir ağabeyin, kız kardeşini

öldürmesi ve bir kireç ocağındaki taşların arasına atması üzerine yakılmıştır. **Ayşam** adlı türkü, çay suyunun götürmüş olduğu bir gelin için yakılmış bir türküdür.

Kına türküleri, düğünlerde, kına gecelerinde özellikle gelin olan kızı ağlatmak için kullanılan türkülerdir. Bu türküler şekil olarak mani tarzındadır. Ölçü olarak da ağırlıklı olarak yedili hece ölçüsü kullanılmıştır.

Gurbet ve ayrılık türküleri, şekil açısından diğer türkülere göre daha düzenlidir. Aşk ve sevdâ konulu türkülerde de mani ağırlıklı bir yapı karşımıza çıkmaktadır.

Türkülerde ölçü olarak, genellikle 7 heceli dizelerin kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında 8, 9, 10, 11, 12, 13'lü ölçüler de göze çarpmaktadır. Yani ölçüde tutarlı bir durum yoktur. Türküler genellikle mani nazım şekliyle oluşturulmaktadır. Bazı türküler, manilerin ard arda sıralanmasından ibarettir. Kavuştak kullanılan türkülerde iki mısralık veya bir mısralık kavuştakların çok daha fazla olduğunu görmekteyiz. Türkülerin de 2, 3, 4, 5 mısralık bentlerden oluşabildiklerini görmekteyiz.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin, türkülerine baktığımızda, Sünni kesimle bir fark olmadığını, düğünlerde ve kına gecelerinde ortak türkülerin söylendiğini görmekteyiz. Kaynak şahıslarımız, düğün ve kına gecelerinin dışında, orman işçiliğinde, bir araya geldiklerinde, kısacası hayatlarının her safhalarında türkülere yer verdiklerini dile getirmişlerdir. Teknolojideki ilerlemelerin, en kapalı toplum yapısı olarak değerlendirebileceğimiz, ulaşım açısından da oldukça zor bir nokta da bulunan yerleşim birimlerine bile girmesine rağmen, Alevi Türkmenlerin geleneklerini devam ettirmeleri, türkülerini, manilerini, nefeslerini hayatlarının bir parçası olarak görmeleri dikkat çekicidir.

b. Türkü Metinleri

1) Olay Türküleri

a) Ormancı

Muğla'nın Gevenes ve Kozagaç Köyleri civarındaki ormanlarda bir yangın çıkar. Yangın kısa süre içinde kontrol altına alınır. Yöreden sorumlu orman koruma ve bakım memuru, yangının yeniden kontrolden çıkmaması için çevre köylerinden bekçi toplamaktadır. Belen kahvesine gelerek dama oynamakta olan muhtardan bekçi ister. Muhtar Tefik, iş zamanı olması nedeniyle bekçi vermek istemez. Olaya ve ilgisizliğe kızan ormancı dama masasındaki taşları devirir. Ormancı, olay yerine gelmeden önce biraz alkol almıştır. Alkolün etkisiyle ormancı inatlaşır, söz anlamaz. İkinci kez, dizilen dama taşlarını devirir. Bu kez, muhtarın dama arkadaşı Mustafa, sinirlenerek ormancıya bir tokat atar. Ormancı, bir gün öncesi ödünç aldığı kamayı çeker ve muhtarın arkadaşı Mustafa'yı kolundan yaralar. Muhtarın arkadaşı, olayın şokuyla tabancasını çıkartır ve bu sırada muhtar "yapma" diyerek silahın üzerine atılır. Silah patlar ve çıkan kurşunlar muhtara değer. Muhtar, kanlar içinde yere yığılır. Ormancı kaçır ancak o da yaralıdır. Muhtar Tefik, kan kaybından ölür.

Bir kaza sonucu meydana gelen bu olayın ardından "Ormancı" türküsü yakılır.³⁸⁸

Çıktım Belen kahvesine, baktım ovaya, baktım ovaya,
Bay Mustafa çağırdı dama oynamaya
Ormancı da gelir gelmez yıkar masaya, yıkar masaya
Söz anlamaz Ormancı, çekmiş kafaya.

Aman ormancı, canım Ormancı
Köyümüze getirdin yoktan bir acı

---

³⁸⁸ Mehmet Ali Eren, **Öyküleri İle Muğla Türküleri**, Aymar Yayıncılık, İzmir: 2003, s. 53.

Gevenesin suları hoştur içmeye, hoştur içmeye,
İçinde köprüsü var gelip geçmeye,
Tevfiğimi vurdular hiç mi hiçine, hiç mi hiçine,
Yazık ettin Ormancı, köyün iki gencine.

Aman Ormancı, canım Ormancı
Köyümüze getirdin yoktan bir acı.

Gevenesin ortasında değirmen döner, değirmen döner,
Değirmenin suları dağından iner.
Ormancıya atılan kurşun Tevfik'e değer, Tevfik'e değer.
Tevfiğimin acıları yürekler deler.

Aman Ormancı, canım Ormancı
Köyümüze getirdin yoktan bir acı. (K.Ş. 14)

b) Şu Köyceğiz Yolları

Geçmişte Dalaman ovasında camızlarını otlatmakta olan Ayşe adındaki genç kız, aşık olduğu delikanlı tarafından kaçırılır. Ayşe'nin ailesi olaya karşı çıkar ve sonuçta Őikayet üzerine saklandıkları yerde yakalanırlar. Delikanlı tutuklanarak Muğla hapisanesine atılır. Ayşe'nin hasretine dayanamayan delikanlı, bu sevgisini dile getirir.

Şu Köyceğiz yolları, kaldır Ayşem kolları,
Bizim için yapılmış, Şu Muğla'nın damları.
Oldu mu Ayşem oldu mu, enişten camızları buldu mu?
Bir kerecik öpmeyle, gül benzin Ayşem soldu mu?

Ay gelir aşmak ister, top zülûf yaşmak ister,
Şu benim deli gönlüm, yare kavuşmak ister.
Oldu mu Ayşem oldu mu, enişten camızları buldu mu?
Bir kerecik öpmeyle, gül benzini Ayşem soldu mu? (K.Ş. 14)

c) Feraye (Ferayi)

Menteşe Beyi'nin oğlu dağları çok severmiş. Bir gün dağda gezinip avlanırken karşısına bir Türkmen güzeli çıkmış. Beyin oğlu, kızın güzelliğine hayran olmuş ve hemen onunla evlenmek istemiş. Durumu, anasına babasına anlatmış. Oğlunun sevdalandığı kızın bir Türkmen güzeli olduğunu öğrenen ana: “Oğul bir töre vardır, her şey ona göredir. Bey oğluna bey kızı yakışır” derse de oğlan ikna olmaz. Babası da, bir bey kızı almasını ister ancak çaresiz kalınca, Türkmen demircisinin obasına varırlar. Feraye kızın babası, “Bey oğlu beye kız vermek obamızı onurlandırır” der ve kızını vermeye razı olur. Olayı duyan Feraye'nin ağabeyi, “Benim kardeşim bey oğlu beyi nerede görmüşte söz vermiş” diye kızar. Mademki bize sormadan sözleşti bende verilecek kız yok, diye itiraz eder. Sonuçta Feraye ile beyin oğlu buluşmaya karar verirler. Kardeşini izleyen ağabeyi, hançerini çeker ve Feraye'yi kanlar içinde bırakır. Beyin oğlu, bir yanda Feraye, bir yanda da kendi canına kıyan ağabeyi görünce bu türküyü yakmış.³⁸⁹

Ferayedir gızın adı,
Feraye de yandım aman,
Esmer yarım de aman da Feraye,
Türkmen de gızı,
Katarlamış mayayı da,
Yar yandım aman esmer yarime,
Aman da mayayı,

---

³⁸⁹ Mehmet Ali Eren, **a.g.e.**, s. 34.

Ninna ninna ninna nay, ninna nayda,
Aman da Feraye.

Demirciler demir döğer,
Tunç olur, aman da tunç olur.
Sevip sevip ayrılması güç olur,
Yan yandım aman esmer yarime,
Aman da güç olur,
Ninna ninna ninna nay, ninna nayda,
Aman da Feraye. (K.Ş. 10)

ç) Bodrum Hakimi

Hakime hanım, hukuk fakültesinde okurken aynı okuldan bir gençle tanışmış ve son sınıfta iken nişanlanmıştır. Ancak nişanlısı geçirdiği bir kaza sonucunda ölmüştür. Hakime hanım, bunalımlara girmeye başlamıştır. O sırada, Bodrum'a atanır. Orada çalışırken, yıllar sonra Bodrum'a savcı olarak gelen birini tanır ve onda ölen nişanlısının bazı özelliklerini görür. Ancak savcı evlidir ve iki çocuk babasıdır. Bu durum, bunalımlarını daha da artırır. Bir gün ilçe kadınları tarafından düzenlenen toplantıda, savcının hanımının kendisine bu konuda laf atması artık kendi eli ile hayatına son vermesi kararını kesinleştirir. Ertesi günkü duruşmasına gelmeyince, evine gidip bakarlar ve hakime hanımı asılı bir vaziyette ölü olarak bulurlar. Bu olay üzerine Bodrum Hakimi türküsü yakılır.³⁹⁰

Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hakimi,
Nasıl astın Mefaret Hanım ipe de kendini,
Altın makas, gümüş bıçak ile doğradılar mı tenini.
Hakim Hanımın memleketi Kütahya Tavşanlı,

---

³⁹⁰ Mehmet Ali Eren, **a.g.e.**, s. 22.

Hakim Hanım sen eyledin bizleri perişan,
Nasıl astın Mefaret Hanım kendi kendini,
Çifte doktorlar doğradı o beyaz tenini.(K.Ş. 38)

d) Kerimoğlu Zeybeği

Muğla merkezine bağlı Yeşilyurt (Pisi) beldesinde bir düğün kurulur. Düğüne Kerimoğlu Eyüp ve muhtar davetli olarak gelirler. Kerimoğlu, düğünde oyuna kalkar. Düşmanı olan muhtar da oradaki masalardan birinde arkadaşlarıyla oturmaktadır. Eyyüp oyununa devam ederken, ağabeyinin arkadaşı düğüne gelir ve Eyyüp'ün izni olmadan onun üstüne oyuna kalkar. (Yöre geleneklerine göre birisi oynarken, onun izni olmadan oyuna kalkmak, o kişiye yapılan bir hakarettir.) Fakat, ağabeyinin arkadaşı olduğu için Eyüp, ona saygı gösterir ve oyundan çekilir. Oyunu biten, ağabeyinin arkadaşı, muhtarın masasına gidip oturunca Eyyüp'e karşı bir saygısızlık daha yapmış olur. Eyyüp, kendisine üst üste yapılan bu hakaretlere kızarak, muhtarın masasına gider ve ağabeyinin arkadaşına kızar. Bunun üzerine muhtar, masasında yapılan saygısızlığı kendisine yapılmış gibi kabul eder ve Eyyüp'e saldırır. Eyüp tabancasını ateş eder ve muhtarı yaralar. Düğün yerinden kaçar. Bu arada olay, muhtar tarafından zaptiyeye bildirilir. Kerimoğlu Eyüp, zaptiyeler tarafından aranmaktadır. Zaptiyeler, yerinin söylenmesi ve görüldüğü yerde ihbar edilmesi için yöre halkına baskı yapmaktadır. Bu baskılara maruz kalanlardan biri de Kerimoğlu'nun yakın dostudur. Kerimoğlu'nun yakalanmayacağını anlayan zaptiye komutanı, onun en yakın dostuna Kerimoğlu'nu misafir etmesi için baskı yapar. Kerimoğlu Eyüp, dostunu kırmayarak gider. Akşam yemeğinden sonra yatma zamanı gelince, en yakın arkadaşı, zaptiye komutanına haber salar. Ev sarılır. Kerimoğlu Eyüp öldürülür. Bu olay üzerine Kerimoğlu Zeybeği adlı türkü yakılır.

Of aman da of aman Karadağların sandalı da sandalı,
Al kanlara boyanmış Kerimoğlu'nun her yanı da her yanı.

Of aman da of aman Karadağlarda sandal kalmadı,
Oyna da Kör Arabım sen oyna senden başka yiğit kalmadı.

Of aman da of aman Yerkesiğinen şu Pisi'nin arası,
Nerelerden bozulmuş Kerimoğlunna Kör Arabın arası.

Of aman da of aman Yerkesiğin minaresi, minaresi,
Al kanlara boyanmış Kerimoğlunun hanesi de hanesi. (K.Ş. 38)

e) Sırrı Efe Türküsü

Fethiyeli Sırrı Efe, Seki beldesinde bir olaydan dolayı dağa çıkmıştır. Asıl nedeni ise Kemer nahiye müdürü ile arasının açık olmasındandır. Bir gün Sırrı Efe bahçesini sularken yakınında oturmakta olan ağanın karısı suyu keserek, kendi bahçesine çevirir. Sırrı ikaz etse de kadın aldırılmaz. Kadını döver. Kadın olayı büyütür. Sırrı pişman olur ama gurur meselesi yaparak dağa çıkar. Dağda gezdiği sürece haksızlık yapanları öldürür. Aynı zamanda asker kaçağı olarak da aranmaktadır.

Bir gün Sırrı Efe, kahvede otururken içeriye rastgele iki jandarma girer. Kendisini yakalamak için geldiklerini sanarak paniğe kapılıp birini öldürür. Bu olay üzerine Molla Hüseyin'in evine sığınır. Ancak Molla Hüseyin, Sarı Efe'yi ihbar eder. Sırrı Efe yakalanır ve işkence edilir. Mahkemeye götürülürken iç kanamadan yolda ölür. Daha sonra kafası kesilerek Fethiye sokaklarında halka teşhir edilir. Bu olay üzerine Sırrı Efe türküsü yakılır. Türkünün sözleri iki değişik şekildedir. (K.Ş. 15)

1. Elmalı'nın sıra sıra söğüdü, söğüdü oy,
Biz giderken yapracığı göğüdü vay,
Beş kaza da bir efe de türedi, türedi vay.

Aman Allah buna can mı dayanır, dayanır oy,
Sırrı Efem al kanlara boyanır, boyanır oy.

Elmalı'dan sıra sıra geldiler, geldiler oy,
Geldiklerinde Sırrı Efe'yi buldular oy,
Galleşlikle bir yiğidi vurdular, vurdular oy.

Aman Allah buna can mı dayanır, dayanır oy,
Sırrı Efem al kanlara boyanır, boyanır oy.

2. Şu Çavdır'ın hanları,
Haydi pırıldaşır camları,
Kahrolası Feridun Bey,
Aman nasıl kıydın canları.

Alışlıdır kahpe de dağlar alışlı,
Kızlar gitti, karakola danıştı,
Doldur doldur Zeynep Hanım içelim,
Yol verin de Tezlibel'i geçelim.

Ardıç arasında biten budaklar,
Şeker de şerbetine dönmüş dudaklar,
Ardıç arasında biten nanalar,
İnce de belli kız doğurmuş analar.

Şu Çavdır'ın bükleri
Haydi ötüşün keklükleri,

Hiç aklımdan gitmiyor
Haydi Feridun'un dedikleri.

Köprünün altı miller, aman da kürek ister atmaya,
Sırrı gelmiş dediler, haydi yürek ister tutmaya,
Aşamadım Tezlibel'i kar diye
Çok yastıklar kucakladım yar diye. (K.Ş. 15)

f) Yörük Kızı

Halil adlı bir genç, bir olay sonucu hapse girer. Bu sırada bir grup genç kız kardeşini zorla dağa kaçırarak namusuna dokunurlar. Halil, hapisten çıkınca olayı öğrenir. Kız kardeşini kirleteni öldürmek ister. Bir değil birkaç kişi olduğunu öğrenince, yapanların yerine kız kardeşini öldürmeye karar verir. Öldürür ve ölüsünü sırtına alarak, yanmak üzere olan bir kireç ocağındaki taşların arasına atar. Bu olay üzerine “Yörük Kızı” türküsü yakılır.³⁹¹

Dambeş dambeş gezerim,
İnci boncuk dizerim,
Sen ellerin olursan,
Ben nereye giderim?
Amanın da dumanın üzüm asması
Nerelerde kaldı Yörük yosması?

Dambaşının tozuyum,
Ben kurbanlık kuzuyum,
Aldatmayın a beyler,

---

³⁹¹ Mehmet Ali Eren, **a.g.e.**, s. 67.

Ben bir Yörük kızıyım.
Amanın da dumanın billur şişe,
Baksanıza a dostlar bu işe.

Dambaşında kestane,
Gölgesi düştü üstüme,
Kalkın gidelim baskına,
Yörük de kızının üstüne,
Amanın da dumanın şalvarı,
Yörük kızı Allah'ına yalvarı

El süpürür toz eder,
Deliklerden göz eder,
De gidi cavırın gızı,
Hem gelir hem naz eder.

Amanın da dumanın içtiğim,
Yabanlara gitti gençliğim.
Amanın da dumanın pür yansın,
Kötülerin Yörük kızı uyansın. (K.Ş. 10)

g) Aşam

Aman Aşam yaman Aşam
Dağlar başı duman Aşam
Dağlar başı senin olsun
Al yanaklar benim olsun.

Koyun gelir yata yata
Çamurlara bata bata
Gelin Ayşam suya gitmiş
Yosunları tuta tuta.

Koyun gelir kuzuyla
Ayağının tozuyla
Gelin Ayşam suya gitmiş
Yeni körpe kuzuyla.

Koyun gelir dura dura
Ayaklarını vura vura
Gelin Ayşam burdan geçti
Karakolu sora sora.
Aman Ayşam duman Ayşam
Dağlar başı duman Ayşam. (K.Ş. 14)

2)Kına Türküleri

a) Kına Türküsü I

Getirin kına yakalım,
Yetmezse azca katalım,
Gelinin sözünü turalım.

A gelin, a gardeş kınan kutlu olsun,
Vardığın yerlerde dilin tatlı olsun.

Ben balı pekmez sanırdım,
Çanaktan akmaz sanırdım,
Anadan babadan ayrılan kızı,
El yüzüne bakmaz sanırdım.

A gelin, a gardeş kınan kutlu olsun,
Güveyin yanında sözün tatlı olsun.

Al ata binisi gelmiş,
Yorulmuş inesi gelmiş,
Yavuklusunu göresi gelmiş

Gelinim, gadınım kınan kutlu olsun,
Vardığın yerlerde dilin tatlı olsun.

Yengeler yakar kınayı,
Halalar verir parayı,
Aşk olsun veren onayı,

Gelinim, güzelim kınan kutlu olsun.
Vardığın yerlerde sözün tatlı olsun.

Çam budağı eğip gelir,
Kız oğlana dönüp gelir,
Al duvağı sürükledikçe,
Güvey atla koşup gelir.

A gelin, a gardeş kınan kutlu olsun,
Güveyin yanında sözün tatlı olsun.

Hani bunun kaynanası,
Kireç ocağında yanıp kalası,
Kutlu olsun gelinin kınası.

A gelin, a güzel kınan kutlu olsun,
Vardığım yerlerde dilin tatlı olsun.³⁹²

b) Kına Türküsü II

Vurun yengeler vurun
Benim kınamı vurun
Varın sorun babama
Vuralım mı kınamı?
Babam der ki vurun gitsin
Evladımın kınasını
Vurun yengeler vurun
Benim kınamı vurun
Varın sorun anama
Vuralım mı kınamı?

Anam der ki ne yapam
Ben kıyamam evladıma

---

³⁹² Mehmet Ali Eren, **a.g.e.**, s. 50-51.

Evlerinde sarı karamca
Nereye varayım sabah olunca
Gelin tellerini duvağını
Anam taksın doyunca

Anam izin verdi kınama
Müjdeler olsun kaynanama

Aksın kınam fanilama
Gel al beni kucağına
Öldü deyin nişanlıma .

Anam izin verdi kınama
Müjdeler olsun kaynanama. (K.Ş. 63)

c) Kına Türküsü III

Raflara koydum fincanı,
Gidiyor evlerin bir canı,
Oluyor kız gelin oluyor,
Evleri yalnız kalıyor,
Oluyor kız gelin oluyor,
Annesi yalnız kalıyor.

Ağlama gelin hanım ağlama,
Varıyorsun sevdiğin oğlana,
Ağlama gelin hanım ağlama,
Gidiyorsun sevdiğin oğlana.

Raflara koydum kaşığı,
Gidiyor evlerin yakışığı,
Oluyor gız gelin oluyor,
Annesi evde ağlıyor.

Ağlama gelin hanım ağlama,
Varıyorsun sevdiğin oğlana,
Ağlama gelin hanım ağlama,
Gidiyorsun sevdiğin oğlana.

Raflara koydum biberi,
Gidiyor evlerin dilberi,
Oluyor gız gelin oluyor,
Annesi yalnız kalıyor.

Ağlama gelin hanım ağlama,
Varıyorsun sevdiğin oğlana,
Ağlama gelin hanım ağlama,
Gidiyorsun sevdiğin oğlana.³⁹³

ç) Kına Türküsü IV

Getirin gelini kına yakalım
Yetmezse az daha katalım
Gelinin dediğini yapalım
A gelin, a güzelim, kınan kutlu olsun

---

³⁹³ Mehmet Ali Eren, **a.g.e.**, s. 36.

Güveyin yanında sözün tatlı

Hani bunun kaynanası

Kireç ocağında yanısı

Kutlu olsun gelinin kınası

A gelin, a güzelim, kınan kutlu olsun.

Güveyin yanında dilin lal olsun.

Çan bu dağı delip gelir

Kız, oğlana yanıp gelir

Al duvağımı sürüdükçe

Güvey atla koşup gelir.

A gelin, a güzelim, kınan kutlu olsun.

Güveyin yanında dilin tatlı olsun. (K.Ş. 55)

3) Gurbet ve Ayrılık Türküleri

a) Ortaca'da Evimiz

Ortaca'da evimiz, Ortaca'da evimiz,

Suya düştü sevimiz, suya düştü sevimiz,

Bu sevimiz uğruna, bu sevimiz uğruna,

Şehit olsun birimiz, şehit olsun birimiz.

Aya bak yıldıza bak, aya bak yıldıza bak,

Suya giden kıza bak, suya giden kıza bak,

Kız Allah'ın seversen, kız Allah'ın seversen,

Dön de bir yol bize bak, dön de bir yol bize bak.

Gökte yıldız ellidir, gökte yıldız ellidir,
Elisi de bellidir, ellisi de bellidir.
Gizli sevda çekenler, gizli sevda çekenler,
Gözlerinden bellidir, gözlerinden bellidir. (K.Ş. 14)

b) Bilalım

Bodrum ilçesinde, iki sevgilinin ayrılışın dile getiren bir türküdür.
Hana vardım han değil Bilalım,
Pençeresi cam değil.
Yarım hamamdan çıkmış,
Ayrılacak can değil.

Çaya vardım çayladım Bilalım,
Çayda balık avladım,
Ben yarimi görünce, .
Oturdum da ağladım

Bilalım, Bilalım sen misin Bilalım,
Sen benim değil misin?

Çaya vardım çizmeyle Bilalım,
Yar bulamadım gezmeyle,
Çok mektepli aldattım,
Gıyısı markalı mendille.

Yemenim dalda kaldı Bilalım,
Gözlerim yolda kaldı.

Tez gönder hep mektubunu,
Aklım hep sende kaldı.

Bilalım, Bilalım, sen misin Bilalım,
Sen benim değil misin?³⁹⁴

c) Eyyübüm

Bu türkünün, Kerimoğlu Eyyüp'ün öldürülmesinden sonra, sevdiği kadın tarafından yakıldığı bilinmektedir.

Eyyübümün geçtiği dağlar meşeli,
Elleri, kolları ırakı da konyak şişeli,
Ooooo of al benzimi soldurdun,
Güzel yarım senin adına düşeli.

Arap beni Çakallık'ta avladı,
Kör kurşunu ciğerimi dağladı.
Eyübümün kanlı gömleği giderken,
Anacığı arkasından ağladı.

Yerkesik'le Çakallığın arası,
Eyyübümün sol göğsünde yarası,
Katil Arap Eyyüb'ü uruverdi,
Kör olası, Allahından bulası.³⁹⁵

---

³⁹⁴ Mehmet Ali Eren, **a.g.e.**, s. 21-22

³⁹⁵ Mehmet Ali Eren, **a.g.e.**, s. 32-33.

ç) Muğla Zeybeği

Muğlalı doktorlardan Cevdet Nasuhi Savran, tıp öğrenimini yapmak için Muğla'dan ayrılarak İsviçre'ye gider. Bu sırada nişanlıdır. Ayrılırken, duygularını dile getirmek amacıyla nişanlısına ithafen şu sözlerden oluşan Muğla türküsünü kaleme alır.

Alı da verin benim barıdımı saçmama,
Üç gün de kaldı şu Muğla'dan kaçmama
Gurbet de sebep oldu yardan ayrı düşmeme.

Aman da aman yaylada bülbül ötmesin
Benim de yarım şu Muğla'dan gitmesin.

Aman da karanfili saksılarda kuruttum,
Suyunu da biblolarda durulttum.
Aman da ben yarimi görmeyeli unuttum.

Aman da aman yaylada bülbül ötmesin
Benim de yarım şu Muğla'dan gitmesin.³⁹⁶

4) Aşk ve Sevda Türküleri

a) İrmeden Gel

Sevdiği kızını zorla kaçırmak isteyen bir gencin duygularını anlatan ve konusu sevgi olan bir Bodrum türküsüdür.

İrmeden gel irmeden a yarım aman,
Hiç kimseler görmeden aman aman,
Kız seni alıp kaçarım a yarım aman,

---

³⁹⁶ Ali Abbas Çınar, **Muğla Kitabı**, Printer Ofset Matbaacılık, İzmir-Kemeraltı: 2004, s. 171.

Şu kamayı yemedem aman aman.

Dut yedim tuttu beni a yarım aman,
Aşkı kuruttu beni aman aman,
Gittin de gurbetlere a yarım aman,
Ne tez unuttun beni aman aman.

İrmelerde mor çiçek a yarım aman,
Altımız kaba döşek aman aman,
Mahana bulmayın komşular a yarım aman,
Hepimiz deli fişek aman aman.³⁹⁷

b) Ölelim Yar

Üzüm aldım bal oldu
Yüce dağlar yol oldu
Yenge gızına söyle
Hapis damı zor oldu.

Ölelim yar ölelim
Dağlara zeybek olalım
Dağları karakol basmış
İnelim teslim olalım.³⁹⁸

---

³⁹⁷ Mehmet Ali Eren, **a.g.e.**, s. 42.

³⁹⁸ Savaş Ekici, **Ramazın Güngör ve Üç Telli Kopuzu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1993, s. 66.

5. Ağıtlar

a. Ağıtların İncelenmesi

İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığı kaybetme, korku-telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesi'nde umumiyetle "ağıt" adı verilir. Ağıt söyleyen için "ağıtçı" sözü yaygınlaşmış ve "ağıt yakmak" deyimini türemiştir.³⁹⁹ Orhun Abideleri'nde "sığıt, sığıtçı, yog, yogçı, yuglamak", Dede Korkut Hikayeleri'nde "ağlamak, buzlamak, buzlatmak" gibi kelimelerle karşılanan ağıt geleneği, Türklerin bulunduğu bütün tarih ve coğrafyalarda mevcuttur.⁴⁰⁰

Başta insan olmak üzere, ölen canlılar (hayvanlar) ve mekanlar (memleket, yurt vs.) için yakılan ağıtlar (Eski Türkçe'de "sagu", "sığıt", Ağıt yakmak anlamında "sığta") genellikle manzumdurlar. Nesir olan ağıtların da manzum özellikleri ağır basmaktadır.⁴⁰¹

Ağıt yakma geleneği, Türklerin çok eskiden beri sürdürdükleri bir gelenektir. Gelenek içerisinde profesyonel ağıtçıların (eski dönemlerde "sığıtçılar") ağıt ve yas törenlerinde önemli bir yer işgal ettiklerini görmekteyiz. Profesyonel ağıtçılarla, ölen insanların yakınlarının yaktıkları ağıtların övücü ifadelerle yer verdiklerini, kimi ağıtlarda da ölüm ve ayrılıklara neden olanlara yönelik kargış ifadelerine rastlandığını görmekteyiz. Bu özellikleriyle ağıtları, hem "alkış" (ölen insanlar, hayvanlar, mahrum kalınan yurtlar, memleketlere yöneliktir), hem de "kargış" (ölümlere, ayrılıklara, zulümlere neden olanlara yöneliktir) kavramları ile birlikte düşünmek de mümkündür. Alkışlar, ölenler ya da uzak kalınan yurtlar içindir, kargışlar da ölümlere, uzak kalışlara sebep olanlar içindir.⁴⁰²

İslamiyet'te, ölünün ardından feryat etme, yüksek sesle ağlama, bir anlamda kadere karşı çıkma hissini uyandırdığı için ağıt yakma pek iyi karşılanmamıştır. Ancak

---

³⁹⁹ Şükrü Elçin, **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1998, s. 290.

⁴⁰⁰ Doğan Kaya, **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1999, s. 245.

⁴⁰¹ İsmail Görkem, **Türk Edebiyatında Ağıtlar Çukurova Ağıtları**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2001, s. 26.

⁴⁰² Mehmet Aça, "Halk Şiirinde Tür ve Şekil", Hazırlayan: M. Öcal Oğuz v.d., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 273-274.

buna rağmen, bu geleneği devam ettiren kültür çevreleri bulunmaktadır. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde de bu gelenek devam etmektedir. Özellikle, kapalı bir toplum yapısına sahip olan, şehirleşmenin etkilerinin çok fazla görülmediği Çörüş köyünde ağıt yakma geleneği en canlı haliyle mevcuttur. Kemaliye köyünün mürebbsi Ali Taş da, ağıtçı kadınların eskisi kadar çok olmasa da yine de bulunduğunu ifade etmektedir. Bu kadınlar, ölüm hadisesinin gerçekleştiği evlere gitmekte, ölen kişinin fiziki ve ruhsal özellikleri hakkında gerekli bilgileri aldıktan sonra ağıt yakmaktadırlar. Ağıt yakma geleneğinin devam ettirilmesindeki temel nedenlerden biri olarak, Alevi-Bektaşî inanç yapısına sahip olunmasını gösterebiliriz.

Derlemiş olduğumuz ağıtlardan dört tanesi, Çörüş köyünden Ali Tozak tarafından, genç yaşta kaybettiği yakınları için yakılmıştır.

Ali Tozak, ağıt sözcüğü yerine “yakım” sözcüğünü kullanmaktadır. Ölüm olayının üzerinden yıllar geçmesine rağmen, sohbet konumuz ağıt olunca, bizi de kaybettiği torununa benzettiği için orada ağıt yakmaya başlamıştır. Beşinci ağıt, yine kaybedilen bir akrabanın ardından yakılmıştır. Altıncı ağıt ise, Cumhuriyet Mahallesi'nin mürebbsi, İsmail Tok'un, ölen katırın ardından yaktığı bir ağıttır. Ölümü, onu o kadar çok etkilemiş ki hatırlayınca bile gözleri dolu dolu oluyor. Bu da, kaynak şahıslarımızın, ağıtı yaşamlarının her dönemine yaymış olduklarını göstermektedir.

Ağıtlarda, türkülerde olduğu gibi, belirli bir nazım düzeni bulunmamaktadır. Ancak, ağıtları yakanlar, ezgiyle bu eksiklikleri kapatmaktadır. Ali Tozak'tan, bizzat dinlediğimiz ağıtlar, bunu göstermektedir. Ayrıca, metinlerde dikkati çeken bir husus daha vardır: Şekil ne kadar bozuk olsa da mutlaka mani tarzı kafiyelemeden faydalanma yoluna gidilmektedir.

b. Ağıt Metinleri

1) İsmail Yavuz'un Yakımı

Sanki şu dünyaya hiç mi gelmedim

Ana baba kıymetini bilmedim

Yandım arabada yine ölmedim

Vade şimdi bitti göçüp giderim

Ciğer kanser bana aman vermiyor

Üç yavrum var biri ufak bilmiyor

Sevdiceğim kara giyer gülmüyor

Çıktım ölüm yoluna şaşıp giderim.

Kader böyle imiş bir şey diyemem

Nasip kesilmiş içip yiyemem

Azrail geldi karşı koyamam

Geçtim önüne koşup giderim

Aslı yok dünyanın ötesi yalan

Ölenler gidiyor yok geri gelen

Memurun sonu oluyor viran

Şimdi viran oldum çöküp giderim.

Ali Baba der ki böyle biliriz

Hayır işlersek hırstan kalırız

Oraya elbet biz de geliriz

Beyaz kefeni biçip gideriz. (K.Ş. 54)

2) Halil Sevik'in Yakımı

Hak yarattı yalan dünyaya geldim
Dertlenip genç yaşta ben hasta oldum
Gurbet ellerinde ben garip öldüm
Tatlı anam ben dünyama doymadım.

Henüz girmiş idim otuz beş yaşıma
Çaresiz derdi Mevlam verdi başıma
Sevenler konvoy oldu cenazemin peşine
Güzel babam ben dünyama doymadım.

Dünya malı senin olsa hepsi boşa
Yazılanlar geliyor elbette başa
İster vezir ol istersen paşa
Kardeşlerim ben dünyama doymadım.

Yalan dünya neden bana gülmüyor
Azrail gelmiş bana aman vermiyor
Ecel gelmiş bakan gözler görmüyor
Sevenlerim ben dünyama doymadım.

Ali Tozak bu sırları seziyor
Gönlü seyyah şu cihanı geziyor
Genç ölümleri onun kalbini üzüyor
Güzel Halil sen dünyana doymadın. (K.Ş. 54)

3) Torunum Zeynep'in Yakımı

Hakk Taala yarattı dünyaya geldik
Serpilip büyüdük bir yuva kurduk
Ehl-i beyt yoluna "Beli" dir dedik
Kızımız oldu, büyüdü ele karışır.

Sözümüz geçmedi kızımıza, yabana kaçtı
Dostlar meraklandı, düşman gülüştü
Bizlere gayrı ağlamak düştü
Aktı gözyaşlarımız göle karışır.

Bizim bunda gururumuz yıkıldı
Öznek çevirmedik, sazın teli söküldü
Göremedik muradını, boyun büküldü
İnşallah mutlu olur, güle karışır.

Yazısı böyle imiş, kaderi böyle
Tanrım sen ona bol himmet eyle
Kızım sen ailene tatlı dil söyle
Tatlı söylersen dilin bala karışır.

Tozak Ali bülbül oldum şakırım
Hakikat yolunda ben de fakirim
Karayı bilmem aktan okurum
Dilerim Allah'tan o da yola karışır. (K.Ş. 54)

4) Rıza Çelik'in Yakımı

Emekli oldum ben de yüzüm gülmedi
Doktorlar derdime çare bulmadı
Azrail geldi de gözüm görmedi
İşte dostlar bu dünyadan gidiyorum.

Bir oğlum var, bir de var benim kızım
Yandı ateşim hep kaldı közüm
Ömür bitmiş, yarıda kalıyor gezim
Görün dostlar şu dünyadan gidiyorum.

Şu feleğin benim ile kastı ne
Beni seven mani yazsın dostuna
Çıkmayınca teneşirin üstüne
Yundum dostlar şu dünyadan gidiyorum.

Gider oldum şu dünyadan gördüler
Bindim sala, elden ele aldılar
Musallatta namazımı kıldılar
Bakın dostlar şu dünyadan gidiyorum.

Tozak Ali böyle döker derdini
Aşık olan beklemeli yurdunu
Elbet atar yalan dünya fendini
İşte böyle bir gün ben de giderim. (K.Ş. 54)

5) Yakım

Aşağıdan gelen telli turnalar
İçinde kömür gözlüm yok benim
Gelen yoldaşlara sorarsan
Sol yanımdan deydi ok benim.

İşte ben gidiyorum gelinmez
Ne olup ne olacağım bilinmez
Garip ölüşüne ağlayan bulunmaz
Hısmımdan akrabamdan kimsem yok benim.

İşte ben gidiyorum a benzim çalık
Od düşmüş yüreğime köz gibi yanık
Ölüm Allah emri zalim ayrılık
Emmimden dayımdan kimsem yok benim. (K.Ş. 50)

6) Kır Katır

Bizim bir kır katırımız vardı
Obamızın içinde birinci idi.
Evimizin direği umudumuzun gereği
Başımızın tacı, derdimizin ilacı, kır katır.

Yük sarardık yorulmaz
Çalımından yanına varılmaz
Sopa atsan alınmaz
Şahlanır durur kır katır.

On sekizinde ya var ya yok
Semeri vurunca kızardı en çok
Deh demeden fırlayan bir ok
Şahlanır durur kır katır.

Sarınca yükü yerinde durur
Deh demeden yerine oturur
Bir torba samanı hemence bitirir
Şahlanır durur kır katır.

Ardına varana depîği vurur
Önüne geleni eğilir ısırır
Üstüne binsen kudurur
Şahlanıp durur bizim kır katır.

Koşuya girse hep başı çeker
Arpayı verirken olur bir şeker
Bir odun vursan sineye çeker
Şahlanıp durur bizim kır katır.

Ovaya salınca tırısı kalkar
Yanına varınca bir çifte atar
Sakın yük vurma yere yatar
Sallanıp durur bizim kır katır.

Nazar olmasın bir boncuk astık
Evden kaçalı hepimiz küstük
Bu huylarından hepimiz bezdik

Şahlanıp durur bizim kır katır.

Yakalayıp getirip bağladık

Ayak tırnaklarını yağladık

Dört dişi düşmüş ağladık

Daha şahlanıp durur bizim kır katır.

Ayakları yay gibi gerildi

Birkaç gün durunca dinlendi

Yonca otu yedirdik canlandı.

Daha şahlanıp durur bizim kır katır. (K.Ş. 52)

6. Nefesler

a. Nefeslerin İncelenmesi

Nefes; sözcük olarak bir çok anlamı ifade etmesine karşın, Alevi tasavvufunda ve ibadetinde, felsefi görüş ve düşünceleri belirtmek ile dini ritüelleri icra etmek için yazılmış şiirlerin bağlama eşliğinde söylenmesine verilen addır. Nefes yerine halk arasında deyiş kelimesi de kullanılmaktadır, ama tam karşılığı değildir. Deyiş, nefes ile halk türkülerini, halk şiirlerini kapsamaktadır. Nefes türkü değildir, tasavvufi bir terimdir. Deyiş; sözcük anlamı olarak söyleme biçimini, üslubunu ve halk şiirini ifade etmektedir. Nefes ile türkü arasında önemli farklar vardır. Nefes daha çok manevi-mistik, ilahi-uhrevi aleme yönelik şiirler olup belirli bir kalıpta icra edilir. Nefes bir nevi halk ilahi müziğidir. Sanat müziği kalıplarında da söylenen nefesler vardır ki; bunlar daha çok, kentlerde bulunan Bektaşî, Mevlevî, Rûfailerî, Melamî tekkelerine özgüdür.⁴⁰³

Bektaşî şairlerince yazılan tasavvuf konulu şiirlerdir. Bunlara nefes denilmesinin nedeni iç bilgisinden ve gerçeklerden söz edip kutsal bir ilham ile söylenmiş olmalarıdır. Nefesler çoğunlukla Bektaşîlik felsefesi çerçevesinde vahdet-i vücudu konu alır. Diğer tasavvuf kollarındaki ilahilerin karşıtıdır. Bunun yanında Bektaşî şairlerce söylenmiş na't ve Hazreti Ali medhiyelerine de nefes adı verilir. Nefeslerin hemen hepsinde rintlik, kalenderlik ve alay öğeleri göze çarpar. Dilleri genelde yalındır. Kafiye düzeni koşmaya benzer. Daha çok yedili, sekizli ve on birli hece ölçüleriyle söylenirler. Bunun yanında aruz ölçüsü ile yazılmış nefeslere de rastlanır. Hece ile yazılanlarda dörtlük sayısı 3-7 arasında değişir, 7 kıtadan uzun olan nefesler devriye özelliği gösterir.⁴⁰⁴

Konumuz nefes olunca, kaynak şahıslarımızın aklına hemen bağlama ve cem törenleri geldi. Konu hakkında oldukça fazla bilgiye sahip olan kaynak şahıslarımızdan biri Ahmet Eraslan: “Alevilikle bağlama özdeşdir. Denilebilir ki Alevilik denince bağlama, bağlama denince de Alevilik akla gelir. Bu birlikteliğin en önemli nedeni,

---

⁴⁰³ İsmail Onarlı, “Alevilerde Bağlama ile Nefes Söyleme Geleneği”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2002, S. 117, s. 11-13.

⁴⁰⁴ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995, s. 425.

Alevi toplumunun ibadeti olan cemlerde bağlamanın yer almasıdır. Cemlerin bir bölümü olan semahlarda, nefes ve deyişlerde saz ya da bağlama zakirler tarafından çalındığında derin ve ulvi bir coşku verir. Cemlere katılan bütün canlar, bağlamanın çıkardığı sihirli nefesler eşliğinde semah dönerler. Bunun için bizler bağlamaya “Telli Kuran” deriz” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Araştırma bölgemizde yetişen, İzmir Radyosu’nda ses sanatçılığı ve koro şefliği yapan Ahmet Günday ile olan sohbetimizde, Günday, Alevi Bektaşî müziğinin sınıflamasını şu şekilde yapmıştır:

Alevi-Bektaşî müziği, genel olarak iki bölümden oluşur:

- 1) İçeri Müziği
- 2) Dışarı Müziği

1) İçeri Müziği

Sadece Alevi-Bektaşîler tarafından ve kendi içlerinde yaptıkları müziktir. Bunlar, Alevi-Bektaşîlere özgü olan, ayin-i cem diye adlandırılan dini törenlerde icra edilir. Bu törenlere, kendilerinden olmayan bir kimse katılamaz. Kendileri çalarlar, kendileri söylerler, yine kendileri dinlerler. Genel bir isimle nefes dediğimiz bu tür, Alevi-Bektaşî topluluklarının duygu ve düşüncelerini, edep ve erkanlarını anlatan çeşitli türdeki şiirler ve bu şiirlerin bestelenmesiyle oluşmuş ezgilerden oluşur. Bu bölüm de kendi içinde çeşitli sınıflara ayrılır:

- A) Oturak nefesleri
- B) Dört köşe nefesler
- C) Şahlama (semah) nefesleri

A) Oturak Nefesleri

Törenler esnasında çalınıp söylenen, oyunsuz, oldukça sade ve bezeksiz süslemesiz ezgilerdir. Genellikle ağıtları, kargışları ve düvaz imamları içerir. Uzun havalardan ve ağır ritimli ezgilerden oluşur.

a. Ağıtlar:

En büyük bölümünü, Kerbela olayını içine alan nefesler meydana getirir. Bilindiği gibi, Hz. Ali'nin küçük oğlu Hz. Hüseyin (III. İmam) Kerbela Çölü'nde, Muaviye'nin oğlu Yezit tarafından tutsak edilmiş, günlerce aç ve susuz bırakılmış, işkence edilerek öldürülmüştü. Bunun için, olayın geçtiği tarih olan Muharrem'in onuncu günü (Hicri 61, Miladi 680 yılı) Alevi-Bektaşiler için matem günüdür. Oruç tutulur, su içilmez, dergah ve tekkelerde yas törenleri yapılır, ağıt ve mersiyeler okunur.

Ayrıca bazı Alevi-Bektaşi uluları için de ağıt ve mersiyeler okunur. Hatta Alevi-Bektaşilerce büyük saygıyla anılan Atatürk için bile ağıtlar yakılmıştır. Ağıtların büyük bölümünü uzun hava türündeki ezgiler oluşturur.

b. Kargışlar:

Kerbela olayından sonra Alevi-Bektaşiler, Yezit'e ve soyundan gelenlere büyük bir kin beslemeye başladılar. Hatta durum öyle bir hal aldı ki, Alevi-Bektaşi düşüncelerine ve inançlarına karşı olan herkese "Yezit" denmeye başlandı. Çünkü, Yezit kelimesi artık, kötülüğü, düşmanlığı ifade eder bir hal almıştır. İşte Alevi-Bektaşiler bütün törenlerinde, tarihte kendilerine karşı düşman olmuş, kötülük yapmış kişilere, kargış ederler.

c. Düvaz İmamlar:

Düvaz imam, kelime anlamı olarak Hz. Ali ve onun soyundan gelen 11 imama verilen addır. On İki İmamı konu alan, bu imamların tek tek adlarının geçtiği nefeslere "Düvaz İmam" denir. Usulsüz ve usullü biçimleri vardır.

B) Dört Köşe Nefesler

Bu nefesler ise, oturak nefesleri ile semah nefesleri arasında bir köprüdür. Tamamı usullü olup, tören anında topluluğu coşturup, duyguları kabartmak amacıyla çalınıp söylenir. Bu nefeslere, genel bir adla "deyiş" diyebiliriz. Yani, tarikat kurallarını, edep ve erkanı anlatan, nazım, koşma türündeki şiirlerin bestelenmesiyle oluşan nefeslerdir.

C) Şahlama (Semah) Nefesleri

Semah dönerken seslendirilen ezgilerdir. Tamamı usullüdür. Sözlü ve sözsüz türleri vardır. Tek veya daha çok bölümlü biçimlerden oluşabilmektedir. Alevi-Bektaşî müziğinin en geniş soluklu örnekleri bu bölüm içinde yer alır. En büyük özellikleri, usul ve ayak değişimlerinin oldukça sık kullanılmasıdır. Ağır lama, yürütme, yeldirme gibi bölümleri vardır. Fakat sadece ağır lama, ağır lama-yürütme gibi bölümlerden oluşan semahlara da rastlanır. Ancak cem törenlerinde semah dönmeye, ya ağır lama semahla ya da ağır lamayla başlayan birkaç bölümlü semahla başlanır. Uzun hava ağır lamalı semahlar da vardır.

2) Dışarı Müziği

Adından da anlaşılacağı üzere, içeri müziğinin aksine, dışa açık bir karakter seyreden, Alevi-Bektaşîlere özgü, bir tür eğlenti müziğidir. Yani düğünlerde ve bazı özel günlerde, özellikle gençler tarafından söylenip oynanan, sözlü oyun havalarıdır. Bu ezgilere, Silifke ve Mut dolaylarında “Mengi” adı verilir.

Tokat yöresinde ise “zamak-zamah” gibi adlarla anılan bu oyun havalarının en büyük özelliği, oynandığı yöredeki semahlarla, ritm bakımından oldukça büyük bir benzerlik göstermesidir. Yani, bu oyun havalarının bulunduğu bölgede, semahlar en çok hangi usulde ise, bu oyun havaları da büyük olasılıkla o usulden oluşmaktadır. Buna en güzel örnek olarak Silifke ve Mut dolaylarındaki Tahtacıların mengilerini gösterebiliriz. Bu yöredeki semahların hemen hepsi 9 zamanlı olduğundan ötürü, mengiler de 9’lu usullerden oluşmaktadır.

Semahlarla olan farklılıkları ise, usul bakımından tek bölümlü olması ve sözel açıdan güncel olayları konu edinmesidir. Ayrıca, eğlence amaçlı olması ve geniş alanlarda büyük topluluklar tarafından söylenip oynanması sebebiyle, bu ortama uygun müzik aletleri kullanılır. Bunlar da bölgelere göre klarnet, zurna, davul gibi yüksek frekanslı sazlardan oluşur. Özellikle İçel Tahtacılarında, keman ve klarnet oldukça yaygındır. Bu yörenin insanları kemana “Gırbız (Kıbrıs) kemanesi” der. Bunun sebebi,

bu bölgeden bazı aşiretlerin, iskan amacıyla Kıbrıs'a götürülmesi ve ilk olarak kemani burada görmeleridir.⁴⁰⁵

Bir diğer kaynak şahsımız olan Ali Taş, cem törenlerinde nefeslerin bağlama eşliğinde ve makamla okunduğuna dikkat çekerek, özellikle içeri nefeslerinde Şah Hatayi'den, Pir Sultan'dan ve Kaygusuz Abdal'dan bestelenmiş nefeslerin okunduğunu belirtmiştir. Ali Taş, cem töreni sırasında duyduğu, dinlediği nefesleri aklında kaldığı kadarıyla not etmiştir. Notlarında, nefesleri Ahmet Günday'ın da belirttiği gibi, gruplara ayırmıştır. Kaynak şahsın defterinden seçtiğimiz içeri nefeslerine muhteva olarak baktığımızda, Kerbela olayını, Kırklar meclisini, On İki İmamların adlarını, Yezit ve soyuna olan kını, dört kapı ve kırk makamı görmekteyiz. Bağlantı nefesleri olarak geçen nefeslerin içeriğinde, Aleviliğin kuralları, edep ve erkanı bulunmaktadır. Gerek Ahmet Eraslan'ın gerekse Ali Taş'ın defterlerinden seçtiğimiz semah sözleri, araştırma yöremizdeki Alevi Türkmenlerin cem ayinleri sırasında döndükleri semahlardandır.

Nefeslerin ölçülerine bakıldığında genellikle 11'li hece ölçüsünün kullanıldığını görüyoruz. Bunun yanı sıra kaynak şahsımızın defterinde 7'li ve 8'li hece ölçüsüyle yazılmış nefesler de bulunmaktadır. Ölçüde tutarlı bir durum yoktur, ancak bu nefeslerin, cem törenleri sırasında kaynak şahıslarımızın akıllarında kaldığı kadarıyla yazıya geçirildiği düşünülürse bunun doğal olduğu kabul edilecektir. Dörtlük sayısı 3-7 arasında değişmektedir.

Alevi Türkmenler, bağlama ve nefesler ile düşüncelerine, fikirlerine, inançlarına ve geleneklerine müziği katmışlardır. Bütün acılarını, sevinçlerini, tarikat kurallarını, Aleviliğin usul ve erkanını nefeslerinde dile getirmişlerdir. Ezilmişliğin, hor görülmüşlüğün, haksızlıkların karşısında bağlama ve nefesler adeta birer silah olmuştur.

---

⁴⁰⁵ Detaylı bilgi için bk. Ahmet Günday, **Dünden Bugüne Fethiye**, Emir Baskısı, İzmir: 1997, s. 73-75.

b. Nefes Metinleri

1) İçeri Nefesi I

Gece gündüz arzualım Kerbela
Gel gidelim On İki İmam aşkına
Senden başka sermayem yok elimde
Harcanalım On İki İmam aşkına

Talip rahbarı çığninde götür
Aslan Ali'm buna bir mahe yetir
Rıza lokmasını meydana getir
Gel yiyelim On İki İmam aşkına

Çalar çağırır kırkların birisi
Birisinde kaldı küllü varisi
Kaya başı derler Şahin kurusu
Gel konalım On İki İmam aşkına

Şah Hatayım mani diyelim
Allah bir Muhammet Ali diyelim
Cümlemiz bu yola ulu diyelim
Gel diyelim On İki İmam aşkına. (K.Ş. 50)

2) İçeri Nefesi II

Muhammet Ali'nin buyruğu budur
Niyaz edelim Hakk'a kardeşler
Doğru gider evliyanın yolları
Niyaz edelim Hakk'a kardeşler

Niyaz edenler Hakk'a yaradı
Niyaz etmeyenler Hakk'tan ıradı
Huzuru mahşerde yüzü karaydı.
Niyaz edelim Hakk'a kardeşler.

Niyaz edenler Hakk'a konuktur.
Niyaz etmeyenler Hakk'tan sınıktır
Huzuru mahşerde yüzü soğuktur
Niyaz edelim Hakk'a kardeşler

Cehennemden öte kalle kuyusu
Yedi yıllık yoldan gelir kokusu
Niyaz etmek her duanın iyisi
Niyaz edelim Hakk'a kardeşler

Hüdür Şah Hatayım haslar hasıdır
Niyaz etmeyen Hakk'ın nesidir
Bunca evliyanın baş nefesidir
Niyaz edelim Hakk'a kardeşler. (K.Ş. 50)

3) İçeri Nefesi III

Yerin göğün binasını kurdular
Ali ile Muhammet'in aşkına
Saf saf oldu melekler niyaza endiler
Ali ile Muhammet'in aşkına

İblisi sürdüler arş eylediler
Yezit'in kalbini taş eylediler

Kırklar bir üzümde naş eylediler
Ali ile Muhammet'in aşkına

Muhammet, Ali'nin cemine vardı
Kırklar saf olup darına durdu
Doksan bin evliya samaha girdi
Ali ile Muhammet'in aşkına

Muhammet-Ali kurdu bu yolu
Mü'mine açıktır tarikat yolu
Bir ulu dergahtır sürelim bu yolu
Ali ile Muhammet'in aşkına

Şah Hatayım biz de varalım yanına
Varıp yanına duralım darına
Mü'min olan mü'min katar can cana
Ali ile Muhammet'in aşkına (K.Ş. 50)

4) İçeri Nefesi IV

Dört kapı içinde bir şehir gördüm
Mihmanımız Şahı Merdan Ali'dir.
Açıldı kapısı içeri girdim
Pazarımız Şahı Merdan Ali'dir.

Dört kapıdan içeri girim
İmam Hasan Şah Hüseyin'i gördüm
İmam Zeynel'e yüzümü sürdüm
Ecdadımız Şahı Merdan Ali'dir.

Muhammet Bakır, Cafer-i Sadık
Kazım, Ali Rıza Kur'anı natık
Zahirim aşıktır, batınım maşuk
Dindarımız Şahı Merdan Ali'dir.

Taki, Naki, Askeri bir oldu beli
Muhammet Mehdi'yi sevdim ezeli
Kuşandı Zülfükarı sürdürdü düldülü
Sırdaşımız Şahı Merdan Ali'dir.

Şah Hatayım sırrı sakla canında
Hacet kabul olsan Hakk divanında
Haydarı Kerrarı dedi Ali şanında
İkrarımız Şahı Merdan Ali'dir. (K.Ş. 50)

5) İçeri Nefesi V

Arşın yüzünden bir nur süzüldü
Şah Ali dünyaya geldiği zaman
On İki İmam katarına dizildi
Şah Ali'm dünyaya geldiği gece

On İki İmamlar şahı bildiler
Edep erkan ile yola geldiler
Yola gelmeyene Yezit dediler
Şah Ali'm dünyaya geldiği gece

Üçler beşler hep ceme geldiler
On İki İmamları orda gördüler

İsmine Muhammet Ali dediler
Şah Ali' m dünyaya geldiği gece

Yediler kırkları bildiler geldiler
Arşın yüzünde bir nur gördüler
Muhammet Ali' ye sensin dediler
Şah Ali' m dünyaya geldiği gece

Şah Hatayiyim okurlar ayeti
Orada gördüler acayip kudreti
Rüzgardan halk etti ol düldül atı
Şah Ali' m dünyaya geldiği gece. (K.Ş. 50)

6) İçeri Nefesi VI

Kurbanlar tığlandı gülbenkler çekildi
Gaflet uykusundan uyana geldim
Dört kapı sancağı anda dikildi
Üryan püryan oldum meydana geldim.

Ol eşiğine koydun başımı
Aldılar içeriye akıttım göz yaşımı
Erenler ceminde gör savaşımlı
Can baş feda ettim meydana geldim

Ol demde uyandı bahtın çırağı
Rehberim boynuma bend etti bağı
Üç kadem ileri attım ayağı
Kuzu kurban derler inana geldim.

Dört kapıya selam verip aldılar
Pirin huzuruna çekip geldiler
El ele el Hakk'a olsun dediler
Henüz mahsum oldum dünyaya geldim.

Şah Hatayım pirim kulağıma eyledi telkin
Muhammet Ali'ye olmuşum yakın
Bu yolun kurucusu Cafer-i Sadık ül mübin
Allah eyvallah deyip meydana geldim. (K.Ş. 50)

7) İçeri Nefesi VII

Hüseyin'i verdiler hocaya
Okuya okuya çıktı heceye
Bin bir kelle kestiler bir geceye
Kellesi tabakta yatan Hüseyin

Hüseyin gelirdi hep hak ile
Münafıklar vurdu yıktı ok ile
Sana nice varayım bu yük ile
Yükünü meydana çözen Hüseyin.

Hüseyin'in Kerbela'dır çardağı
Uzatmış boynunu gelir ördeği
Münafık başına dikdi bardağı
Yalmana yalmana gelen Hüseyin

Hüseyin'in Kerbela'dadır odası
Dal boynuna nazar etmiş dedesi

Yemen'den gelirdi gıdası
Gıdası yemenden gelen Hüseyin.

Kul Himmetim eder bendime bağlı
Münafık elinden ciğerim dağlı
Dedesi Muhammet Ali'nin oğlu
Atasından imdat uman Hüseyin. (K.Ş. 50)

8) İçeri Nefesi VIII

Gelin ey gaziler yola gidelim
Ululardan ulu yol Allah Allah
Muhammet Ali'ye niyaz edelim
Gerçekler demine hu Allah Allah

Dedim Hasan Hüseyin İmamlar şahı
Zeynel Abidin de imamlar mahı
Muhammet Bakır cemalin şahı
Balkıya balkıya nur Allah Allah

Mezhebim İmam Caferi Sadık
Kazım, Musa, Rıza yareme tabib
Ona nazar kıldı Muhammet Habib
Derdimin dermanıdır Allah Allah

Şah Taki, Naki'dir bu yolu açan
Hasan- el Askeri müşküller saçan
Muhammet mehdiden bir dolu içen
Pirlerin kalbine şah Allah Allah

Pir Mehmedim kendi halinde gezer
Sultan suçta dedem eylemiş nazar
Aşıklar medhini okuyup yazar
Pirimin cemali nur Allah Allah (K.Ş. 50)

9) Bağlantı Nefesi I

Bülbül oldum gül dalında şakırım
Meded Allah ya Muhammet ya Ali
Şahı Merdan kitabından okurum
Meded Allah ya Muhammet ya Ali

Muhammet Ali'dir dersini veren
Hasan Hüseyin'dir okutan Kur'an
Zeynel Abidin'in kalbine giren
Meded Allah ya Muhammet ya Ali

İmam Bakır nur deryasını akıttı
İmam Cafer bizi sırdan okuttu
Musa Kazım gevher yükün tuttu
Meded Allah ya Muhammet ya Ali

İmam Rıza'nın yeşildir donu
Taki'nin Naki'nin akıyor kanı
Hasan Askeri'ye ulaştır beni
Meded Allah ya Muhammet ya Ali

Şah Hatayım aynı halin yazdırır
Muhabbet deryasında yüzdürür
Muhammet Mehdi'ye böyle bildirir
Meded Allah ya Muhammet ya Ali. (K.Ş. 50)

10) Bağlantı Nefesi II

İki turnam gelir başı çığalı
Eğlen turnam eğlen Ali misin sen?
Biri Muhammet birisi Ali
Eğlen turnam eğlen Ali misin sen?
Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen?

İki turnam gelir rengi yemyeşil
Biri İmam Hasan ol pak nesil
Biri İmam Hüseyin cennette bir gül
Eğlen turnam eğlen Ali misin sen?
Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen?

İki turnam gelir rengi kırmızı
Biri İmam Zeynel sürelim yüzü
Biri İmam Bakır edelim niyazi
Eğlen turnam eğlen Ali misin sen?
Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen?

İki turnam gelir rengi Caferi
Biri İmam Kazım ol yol rehberi
Biri İmam Rıza, Horasan piri
Eğlen turnam eğlen Ali misin sen?

Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen?

İki turnam gelir rengi beyazdır

Biri Taki, Naki zikri niyazdır

Biri de Askeri merdi Hicazdır

Eğlen turnam eğlen Ali misin sen?

Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen?

Turnalar Hicaz'dan sökün eyledi

Muhammet Mehdi'yi yakın eyledi

Hakikat ehlini memnun eyledi

Eğlen turnam eğlen Ali misin sen?

Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen?

Turnalar geldi verdiler selam

Aldım selamını eyledim kalem

İlhamı gördüm şüpesiz vesselam

Eğlen turnam eğlen Ali misin sen?

Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen? (K.Ş. 50)

11) Semah I

Devredip gezersin darı faniyi

Bağdat diyarına vardın mı turnam

Medine şehrinde Fadime Ana'yı

Makamı andadır gördün mü turnam?

Biz de beli dedik bizden uluya
İmam aldık, ikrar verdik veliye
Necef deryasında imam Ali'ye
Bu deryaya yüzler sürdün mü turnam?

Medayin Şehri'nde Selman'a varıp
Bağdat'da Kazım'ın kabrini görüp
Baş eğip eşiğine yüz sürüp
İkrara bend olup durdun mu turnam?

Aç şehit de Kerbela'da çürümez
Hakk'tan izin yoktur kalkıp yürümez
İmam Hüseyin'in kanı kurumaz
Şehitler serdarını gördün mü turnam?

Hazreti Eyyüp'ün nikabın kaldır
Tende iki kurd var neye maildir
Biri ipek sarar biri baldadır
Bunların sırrına erdin mi turnam? (K.Ş. 50)

12) Semah II

Yemen ellerinden beri gelirken
Turnalar Ali'yi görmediniz mi?
Hava üzerinde semah dönerken
Turnalar Ali'yi görmediniz mi?

Kim buldu deryada balık izini?

Öptüm kamberin iki gözünü
Turnalardan işittim avazını
Turnalar Ali'yi görmediniz mi?

Şahım Hayber Kalesi'ni yıkarken
Nice münkir helak olup yatarken
Muhammet miracına çıkarken
Turnalar Ali'yi görmediniz mi?

Şah Hatayiyim eder mi gedayı?
Dilim zikreyledi gani Mevlayı
On İki İmam nesli abayı
Turnalar Ali' mi görmediniz mi? (K.Ş. 50)

13) Erkan Semahı

Yine katarlanmış aşkın kervanı
Çekip gidiyorum dost ellerine
Erenler cem olmuş piri civani
Kemberbes bağlamış hep bellerine

Doğru yola giden menzile yeter
Birlik devranında muhabbet ister
Cümlesi birlikte bir dilden öter
Aşık oldum güzel hoş hallerine.

Şahı Merdan delili uyandı
Dost ellerinde dolu içenler kandı

Cemiyet bahçesi açtı donandı
Gel bir nazar eyle Hakk güllerine

Hakk-Muhammet-Ali bir bina kurmuş
Muhabbet nurunu kalbe doldurmuş
Erenler sırrını bize bildirmiş
Yol içinde gizli sır yollarına

Hatayiyim Şah dergahına vardım
Bir niyaz eyledim darına durdum
Hidayet kapısı açılmış gördüm
Neler ihsan eder Şah kullarına (K.Ş. 50)

14) Tahtacı Semahı I

Yüce dağ başında yar yar aman da bir koyun meler,
Yar aman da bir koyun meler

O güzel sesleri de yar yar aman da bağırimi deler
Yar aman da bağırimi deler

Meleme koyun meleme yar yar aman da vazgeç ne olur
Yar aman da vazgeç ne olur. (K.Ş. 10)

15) Tahtacı Semahı II

Dağlarda gezerim dağlar başında
Beni boş yerlere ağlatma Ali
Değirmenler döner de gözüm yaşından

Kuru aylarında ağlatma Ali

Hünkarım Ali, ecdadım Ali

Cevrin bana mıydı yoksa yare mi?

Hançer vurup sızlatma yaremi

Arzın yare mi?

Şah Hüseyin için sar bu yaremi

Yaramı ellere bağlatma Ali, hünkarım Ali

Bunca dert derdimde bin dahi yeter

Bahçede bülbülleri şahım gibi öter

Bunca ağlattığın veliyi yeter

Yaram açık kalır çağlatma Ali

Bunca dert verdin de bir dahi yeter

Yaram açık kalır çağlatma Ali. (K.Ş. 10)

7. Maniler

Anonim halk şiirinin en yaygın nazım şekli “mani”dir. Anonim halk şiiri metinlerinin önemli bir kısmı (türkü, ninni, ağıt) ve diğer manzum ürünlerin (tekerleme, bilmece) çoğu, mani nazım şekliyle ortaya konulmuştur. Mani, bilinen klasik tanımlamasıyla, genelde yedi heceli dört dizeden oluşan, “a a x a” biçiminde kafiyelenen bir nazım şeklidir. Bir tek dörtlük içinde anlam bütünlüğü göstermek zorundadır. Genellikle ilk iki dize, asıl anlamı veren son dizelere bir hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizelerdir. Fakat, bu klasik tanımlamanın maninin şekil olma özelliğini bütünüyle ortaya koyduğunu söylemek mümkün değildir. Dörtten artk dizeden oluşan manilere, dizeleri 4, 5, 8, 9, 11 heceden oluşan manilere, Karadeniz kıyılarında ve İstanbul semai kahvelerinde söylenen “b a c a” biçiminde kafiyelenmiş manilere de rastlamak mümkündür. Şekil olarak düz, kesik, cinaslı gibi türlere ayrılmaktadır. Maniler, muhteva açısından çok geniş bir konu alanına sahiptir ve pek çok konuda söylenmiş maniler bulunmaktadır.⁴⁰⁶

Anonim halk şiirinin en önemli nazım şekli olan “mani”, M. Öcal Oğuz, Dizdaroğlu, Boratav, Gözaydın, Kaya, Elçin gibi pek çok araştırmacı tarafından tür bağlamında da ele alınmıştır. M. Öcal Oğuz, “mani” yi aynı zamanda “ezgi ve konu ağırlıklı türler” içerisine de dahil etmiştir. Manilerin, çeşitli ezgiler eşliğinde söylenmelerinin yanında konu bakımından da epey zenginlik gösterdiklerine işaret etmektedir.⁴⁰⁷

Boratav, manilerin konularına ya da “söylenmesine vesile olan yerlere ve şartlara göre” sınıflandırmasını şu şekilde yapmaktadır:

1. Niyet, fal (yorum) manileri
2. Seveda manileri

---

⁴⁰⁶ Mehmet Aça , “Halk Şiirinde Tür Ve Şekil”, Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz v.d., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 267-269.

⁴⁰⁷ M. Öcal Oğuz, **Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2001, s. 11-20. ; Hikmet Dizdaroğlu, **Halk Şiirinde Türler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1969, s. 51-68. ; Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1995, s. 170-178. ; Nevzat Gözaydın, “Anonim Halk Şiiri Üzerine”, **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)**, Haziran 1989, s. 445-450. ; Doğan Kaya, **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1999, s. 30-81. ; Şükrü Elçin, **Türkiye Türkçesinde Maniler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara: 1990, s. 7-8.

3. İş manileri
4. Bekçi ve davulcu manileri
5. İstanbul'da bazı sokak satıcılarının manileri
6. İstanbul Meydan Kahvelerinin cinaslı manileri
7. Doğu Anadolu'da hikaye manileri
8. Mektup manileri ⁴⁰⁸

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden 195 tane mani derlemiş bulunmaktayız. Araştırma bölgemizde maniye, “**mana**” adı da verilmektedir. Bu manilerde, “a a x a” ve “x a x a” şeklinde iki çeşit kafiyeye şeması kullanılmaktadır. Ölçü olarak, genellikle yedili hece ölçüsü kullanılmıştır. Ancak, bazı manilerde hece sayısı sekize ve dokuza çıkabilmektedir. Hacim olarak, manilerin tamamı dört mısradan, yani, tek haneden oluşmaktadır. Muhteva olarak, çoğu sevda konulu manilerdir. Ayrılık, gurbet, mektup ve yaşanan coğrafyanın özelliklerini, zorluklarını yansıtan maniler de bulunmaktadır.

Araştırma bölgemizde, eskisi kadar çok olmasa da, bir mani söyleme geleneğinden söz etmek mümkündür. Ormanda ağaç işleriyle uğraşırken, tarlada çalışırken, kına gecelerinde, asker uğurlarken söylenen maniler tespit edilmiştir. Aynı zamanda yaşanan olayları, toplumu etkileyen şahısları, teknolojik gelişmelerin yansımalarını bu manilerde bulmaktayız. Kaynak şahıslarımız bu manileri genellikle ezgili olarak söylemektedirler. Fakat bazı manileri, kaynak şahıslarımızın izniyle tuttıkları defterlerden ezgisiz bir şekilde aktardıklarını ifade etmeliyiz.

Sohbet konumuz mani olunca, mürebbi İsmail Tok şöyle diyor: “Eskiden sevdalarımızı manilerle dile getirirdik. Sevdiğimiz kızlara duygularımızı maniler aracılığıyla açardık. Özellikle kına gecelerinde, bağlamayı eline alan, o toplumda beğendiği, talip olduğu kıza olan duygularını manilerle açardı. Bazı düğünlerde, mani atışmaları şeklinde yarışmalar düzenlenir, kaybeden bağlamayı duvara asıp giderdi.”

Araştırma sahamızda manileri, küçük, büyük, kadın, erkek ayrımı yapılmadan her yaşta ve cinsiyette kişiler söylemektedir. Ancak, anlatılanlara göre mani söyleme geleneği, teknolojinin olumsuz etkisiyle günümüzde zayıflamış bir şekilde de olsa

---

⁴⁰⁸ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 176-178.

devam etmektedir. Derlediğimiz manilerin çoğunun sevda konulu maniler olduğunu, ezgili olarak söylendiklerini tespit ediyoruz ve Anonim Halk Edebiyatı'nın en yaygın türü içine dahil ediyoruz.

1)

Ada pazarı dam gibi
Otur saraya karşı
Gel sevgilim kaçalım
Dosta düşmana karşı

2)

Altın tabakta reçel
Bu günler gelip geçer
Yaşım küçüktür amma
Kalbimden neler geçer.

3)

Armudu taşlayalım
Dibinde kışlayalım
Kağıt kalem al yarım
Maniye başlayalım.

4)

Ata binerim ata
Tabancamı ata ata
Ben yare doyamam
Karşıdan baka baka.

5)

Arabam çalıştı
Egzoza alıştı
Kızları görünce
Şanzımanı karıştı.

6)

Analar hatun olur
Sevdası bütün olur.
Anaya vuracak eller
Yanacak odun olur.

7)

Atım atım kır atım
Gelmekte adım adım
Gelenler anam bacım
Vardır benim muradım.

8)

Al yazmayı bağladım
Karaları dağladım
Yar karşımdan gelince
Hüngür hüngür ağladım.

9)
At olur da tepmez mi?
Yar olur da yetmez mi?
Yarin öptüğü yerde
Gonca güller bitmez mi?

10)
Alçacık duvar üstü
Mendilim suya düştü
Ağla gözlerim ağla
Ayrılık bize düştü.

11)
Ayna tuttum yüzüme
Ali göründü gözüme
Keşke tutmaz olaydım
İnme indi dizime.

12)
Asmada üzüm sana
Acı mı sözüm sana
Seher yıldızı gibi
Dikmişim gözüm sana.

13)
Ah dedim oydu beni
Bu hale koydu beni
Yelkensiz gemi gibi
Ortada koydu beni.

14)
Allı gelin has gelin
Usul usul bas gelin
Sende benim gönlüm
Geceleyin kaç gelin.

15)
Ay doğar dağ başında
Gözyaşı var aşımda
Ben sanki dert küpüyüm
Yeller eser başımda.

16)
Acı çekerim acı
Ateşe koydum sacı
Benden kızlar kaçıyor
Nedir bunun ilacı.

17)
Ağlasın Alev'im ağlasın
Saçlarını tabutuma bağlasın
Ben bu dertten ölürsem
Yarım diye ağlasın.

18)
Al entarim asılsın
Etekleri basılsın
Çoktan beri görmedim
Kara gözlüm nasılsın.

19)

Ak üzüm asmasıyım
Fabrika basmasıyım
Bana doktor ne lazım
Ben sevda hastasıyım.

20)

Ak tren kara tren
Odur yeri götüren
Gitti yarım gelmedi
Budur beni bitiren.

21)

Ak dutlar kara dutlar
Bu dutları kim toplar
Asker olan yarime
Gölge olsun bulutlar.

22)

Arpa biçtim az kaldı
Başğını aldım saz kaldı
Merak etme sevdiğim
Kavuşmamıza az kaldı.

23)

Armudu koydum sepete
Yari gördüm tepede
Öyle bir yar sevdim ki
Şan olsun memlekete.

24)

Annem entari almış
Siyah dalları varmış
Keşke sevmez olaydım
Onun da yari varmış.

25)

Al eline kalemi
Yaz başına geleni
Seni sevdim seveli
Oldum döşek veremi.

26)

Arpalar dize kadar
Gel yarım bize kadar
Çorap öreyim sana
Topuktan dize kadar.

27)

Ata binerek geldi
Çayda ineceğim geldi
Kara gözlü yarimi
Yolda göreceğim geldi.

28)

Ay aydıdır içilmez
Selviliktir geçilmez
Gönül bir top ibrişim
Dolaşırsa açılmaz

29)

Armut dalda sararmış
Yarım beni sorarmış
Hasta mı oldun yarım
Elin yüzün sararmış.

30)

Ata biner allanır
Bacakları sallanır
Çalımından geçilmez
Emanet at kullanır.

31)

Ata binen çarptırır
Sağa sola saptırır
Nişan takacak oğlan
Elmas yüzük yaptırır.

32)

Ali'm Ali'm gül Ali'm
Gül dibine gel Ali'm
Gül dibine gelince
Halceğzimi sor Ali'm.

33)

Ben seni pekmez sandım
Yüreğimi yakmaz sandım
Yediğim tuz ekmeği
Başıma kakmaz sandım.

34)

Ak güvercin olaydım
Yol üstüne konaydım
Gelip geçen yolcudan
Ben yarımı soraydım.

35)

Avluya kuyu kazdım
Dibine halı yazdım
O yarin kollarında
Bayılıp öleyazdım.

36)

Bir ay doğdu meşeden
Yarım baktı köşeden
Rengini gülden almış
Kokusu menekşeden.

37)

Bahçelerde patlıcan
Askere yazılacam
Ben askerden gelince
Ortaca'dan kız alcam.

38)

Boş bakırı doldurdum
Dolu diye kaldırdım
Ben yarımı kandırıp
Naylon pabuç aldırđım.

39)

Bahçelerde pırasa
Üzerine kar yağsa
Kızlar kocasız kalıp
Gelip bana yalvarsa.

40)

Bahçede taş olmaz
Dört ayaklı kuş olmaz
Seveceksen candan sev
Yalan sevgi hoş olmaz.

41)

Bahçelerde bağlar oldu
Gözlerim ağlar oldu
Yaralı geyik gibi
Meskenim dağlar oldu.

42)

Bahçelerde hurmayım
Yeşil başlı turnayım
Eğer sana varmazsam
Gençliğime doymayım.

43)

Bahar olur yaz olur
Güzellerde naz olur
Kız geçerken bakma
Gören olur söz olur.

44)

Bahçeye giriyorsun
Çilek mi ekiyorsun?
Sararıp solmuşsun
Sevda mı çekiyorsun?

45)

Ben Ali' me al bağladım
Yüreğimi dağladım
Ömrüm gurbette geçti
Gizli gizli ağladım.

46)

Cevizin dalı seyrek
Cebimden düştü çeyrek
Bu devir kurulu
Dengine giden seyrek.

47)

Cevizin içi kovuk
İçi ese soğuk soğuk
Kız seni alcam diye
Ünnerim boğuk boğuk.

48)

Çam ağacı aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan yakışıklı amma
Babası almamalı.

49)

Çiğ bal yedim tabaktan
Yarı gördüm sabahtan
O yar benim olmazsa
Ölüm isterim Allah'tan.

50)

Çantası var kolunda
Gezer sahil yolunda
Bu ne biçim güzellik
Melek mi var soyunda?

51)

Çınarın yaprakları
Kuyunun kapakları
Gurbete giden yarin
Çımlasın kulakları.

52)

Çiçek gibi kokarsın
Melek gibi bakarsın
Ateş değilsin emme
Neye beni yakarsın.

53)

Dağlar geçilmez oldu
Güzel seçilmez oldu
Pınardan akan sular
Sensiz içilmez oldu.

54)

Daldan düştü yaprak
Yıkıldı kara toprak
İçimdeki yaraya
Sevgilim dön de bir bak.

55)

Denizi dalgalandırma
Havayı bulandırma
Ben sana varmam
Ağzını sulandırma.

56)

Dağdan indi kurdu
Kurt inledi durdu
Beni yardan edenin
Yıkılsın yeri yurdu.

57)

Dağların başı kardır
Gamlı yüreğim dardır
İnsan dertsiz olur mu
Herkesin derdi vardır.

58)

Dağları aşım geldim
Yol yol dolaşım geldim
Dertten pınarlar gibi
Çağlayım taşım geldim.

59)

Duman oldum külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Bu sevdaya düşeli
Ağlamadık günüm yok.

60)

Deniz gibi tekneli
Gül karanfil ekmeli
Öyle bir kız sevdim ki
Biraz zahmet çekmeli.

61)

Dam üstüne dam yaptım
Çıktım yollara baktım
Sevdiğim geliyor diye
Çifte lambalar yaktım.

62)

Dolaştım dağdan dağa
Ayağım değdi toprağa
Yarım seni almazsam
Girmem kara toprağa.

63)

Dağlardan gelir misin?
Yolları bilir misin?
Elindeki mendili
İstesem verir misin?

64)

Dağ başı ocak başı
Akan gözümün yaşı
Ben seni çok sevdim
Canımın yoldaşı.

65)

Dallarda kara üzüm
Yar benim iki gözüm
İki gözüm burada
Gayri ele yok sözüm.

66)

Dere boyu giderim
Kara koyun güderim
İkimizi görmüşler
Nasıl inkar ederim.

67)

Dağda orman olur mu?
Aşkta ferman olur mu?
Yandım yandım kül oldum
Küle derman olur mu?

68)

Denize dalayım mı
Bir balık alayım mı
Ay bata gün de bata
Daha yalvarayım mı.

69)

Dağ başında bağ olmaz
Ata binen ağa olmaz
Komşu kızı sevenin
Yüreğinde yağ olmaz.

70)

Dağda meşe yarması
Fenadır kaynanası
Varsın fena olsun
Oğlu altın damlası.

71)

Dere boyu giderim
Koyun kuzu güderim
Koyun kuzu ne arar
Ben derdimden giderim.

72)

Dağlar duman oldu
Gönlüm yaman oldu
Aylara vade verdim
Yılım tamam oldu.

73)

Dağ başında bir erkek
Süt çıkmaz tutma bakreç
Kızın bene sevdalandı
Kaçırırım elbet er geç.

74)

Dağa çıktım dağ güzel
Yere indim yer güzel
Şu kızların içinde
Benimkisi en güzel.

75)

Dağlar dağlar oy dağlar
İçinde keklik oynar
Keklik gibi yarım var
Sevinsin dağlar taşlar.

76)

Dağ başını kar aldı
Gül etrafını har aldı
Ecele borçlu kaldım
Bir canım var yar aldı.

77)

Ey dağlar ulu dağlar
Çeşmesi sulu dağlar
Burada bir yiğit ölmüş
Gök gürler bulut ağlar.

78)

Elinde sigarası
Ne de hoş içişi var
Selvi boylu yarimde
Efendi biçimi var.

79)

Dağdan indim düze ben
Diken oldum göze ben
Araya düşmanlar girdi
Gari gelmem size ben.

80)

Ekinler orak oldu
Yakınlar irak oldu
Gitti yarım gelmedi
Bu da bana merak oldu.

81)

Ekin ekim tarlaya
Rast geliverdim Fatma'ya
Eğer Fatma gönlün yok ise
Tutulasın sıtmaya.

82)

Evimizin kapısına
Mailim yapısına
Eğer beni alırsan
Kavuşursun tapusuna.

83)

Evimizin bacaları
Kur'an okur hocaları
Kalk Ali Şahım kalk
Bugün murat geceleri.

84)

Elimde sarı kağıt
Dür de üstüne yat
Yar ben sana varırım
On bilezik bir saat.

85)

Ev yaparsan tuğladan
Kız alırsan Muğla'dan
Ağabeyim var deyince
Altına yaptı korkudan.

86)

Eşeğe sardım odunu
Anlamadım yoruldu
Kör topal deyen derken
Hindi alsın bulduğunu.

87)

Fincanın telvelisi
Geldi kızların cilvelisi
Kızlar çok türlü olur
Bende ince bellisi.

88)

Fasulye pişirdim
Toprak tenceresinde
Ben yarimle konuştum
Mutfak penceresinde.

89)

Fırın üstünde kürek
Ne yanarsın be yürek
Her derde dayandım
Buna dayanmaz yürek.

90)

Gün doğar yücelere
Ay doğar gecelere
Bu ayrılık sürerse
Halimiz nicelere.

91)

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Şu Çörüş'ün kızları
Koca diye ağlaşır.

92)

Giy üç eteğini
Tak süsünü
Bir iki mani söyle
İşiteyim sesini.

93)

Gövercinim süt beyaz
Geldi yine bahar yaz
Kurban olayım Allah'ım
Herkesi sevdiğine yaz.

94)

Güzele bak güzele
Gelir uzaktan süzüle
Süzülen yarimi
Değişmem bin güzele.

95)

Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelin kendi gidecek
Damat beyin evine.

96)

Geze geze yorulur
Bir bakışta vurulur
Gözüm seni görünce
Dilim söylemez olur.

97)

Gidiyorum ormana
Diken kaçtı ayama
Beni alcak olanlar
Gülü taksın yakama.

98)

Hasır başında minder
Yönünü bana dönder
Yönünü bana döndermezsen
Ayda bir mektubun gönder.

99)

Giderim yolum dağdır

Altı meşeli bağıdır

Ben kazanam yar yesin

Nedem ki canım sağdır.

100)

Gemi gelip durdu mu

İskeleye vurdu mu

Söyle ey seher yeli

Yar halimi sordu mu.

101)

Helvanın üstünde fıstık

Hanenize ayak bastık

Al sevgilim hayır olsun

Almasa da benim olsun.

102)

İnmemiştim atımdan

Düştüm yedi katından

Osman dayak yedi

Güzeller güzeli bir kadından.

103)

İsmi kalbime yazdım

Sen bir meleksin diye

Hep yollarını gözledim

Belki bir gün dönersin diye.

104)

Hatırladım yadını

Unutmadım tadını

Hiç kimseler silemez

Kalbimdeki adını.

105)

Haksız yere yanamam

Boş sözlere kanamam

Her derde katlanırım

Cefana dayanamam.

106)

Hoş geldin sefa geldin

Oturmaya yerim yok

Sana kahve pişirsem

Cezve delik şeker yok.

107)

İn bahçeye bahçeye

Bahçe patates gibi

Benim sevdiğim erkek

Mecmuada artist gibi.

108)

İndim dereye durdum

Dokuz keklik vurdum

Muğla'nın içinde

Ben bir kıza vuruldum.

109)

İki tahta çakarlar
Arasından bakarlar
Yaşı on beş demeden
Nişan yüzüğü takarlar.

110)

İndim Fevziye düzüne
Bir kız göründü gözüme
Baktım gelen yarımış
İdamı aldım gözüme.

111)

Karanfil ektim ocak ocak
Yolladım kucak kucak
Sen sevda çekmemişsin
Çek de gör ne olacak.

112)

Karanfil deste gider
Kokusu dosta gider
Beni yardan ayıran
Çöriş'e hasta gider.

113)

Kırmızının moruna
Bakma elin oğluna
Elin oğlu zalimdir
Çeker seni koynuna.

114)

İpeğim var şalım var
Peteğim var balım var
Sen ne naz edersin güzel
Benim ne günahım var?

115)

İki saksıda çiçeğim
Ortasından geçeyim
Biri zengin biri dengim
Hangisinden geçeyim.

116)

Kalbimi delen ok
Seni seven çok
Ama benim kadar
Seni seven yok.

117)

Karanfilim kokulu
Yan cebimde sokulu
Seni benimle tanıştıran
Kızılyaka İlköğretim Okulu.

118)

Kale virsin harmanı yok
Güzelsin tımarın yok
Ben seni seviyom emme
Senin benden habarın yok.

119)

Karanfilim mor açtı
Saksıları dolaştı
Alacaksan al beni
Benim kısmetim çoklaştı.

120)

Kemaliye dört dağ içinde
Gülü bardak içinde
Kemaliye seni yıkarım
Yarım yaşar içinde.

121)

Katır olur da tepmez mi?
Yar olur da öpmez mi?
Yarin öptüğü yerde
Gonca güller bitmez mi?

122)

Karadır yarin başı
Sızlar kalbimin başı
Yar aklıma geldikçe,
Durmaz gözümün yaşı.

123)

Kekliği bıçakladım
Kanadını saçakladım
Yari yanımda sandım
Yastığı kucakladım.

124)

Kapıları tekmeledim
Ben yarimi bekledim
Yarım gelecek diye
Pencerelerde nöbetledim.

125)

Kara dutu yiyemem
Bir sözüm var diyemem
Yarım yeşiller giymiş
Ben karalar giyemem.

126)

Kahvelerde telveyim
Bırakın da söyleyim
Ben o yari alırsam
Başkalarını neyleyim.

127)

Kır ata biniverdim
Fevziye'ye iniverdim
Hüseyin'e söz verip
Hasan'a dönüverdim.

128)

Koya gidelim koya
Armudu soya soya
Kaldır yarım yüzünü
Bakayım doya doya.

129)

Katır olur da tepmez mi
Yar olur da yetmez mi
Yarin geçtiği yerlerde
Gonca güller bitmez mi.

130)

Kara giydim olmadı
Beyaz giydim solmadı
İki senedir bekledim
Yarım benim olmadı.

131)

Kaşların mildir yarım
Gel beni güldür yarım
Evimiz ayrı ama
Gölümüz birdir yarım.

132)

Karanfil deste deste
Gel beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Kır atını iyi besle.

133)

Lambayı koydum cama
Gidiyorum amcama
Selam söyleyin yare
On birde gelsin cama.

134)

Karanfilim deste deste
Selam saldım dosta
Eğer yarım gelmezse
Ben olurum ölümcül hasta.

135)

Kızın adı Fatmana
Gel benimle ormana
Başkasını seversen
Tutulasın sıtmaya.

136)

Kaşları ok sevdiğim
Kirpiği çok sevdiğim
Alem seyrana çıkmış
İçinde yok sevdiğim.

137)

Karşı dağın yüzünde
Ceylan otlar düzünde
Ben yarimi tanırım
Çifte ben var yüzünde.

138)

Mektup yazdım acele
Al eline hecele
Mektup vekilim olsun
Al eline gecele.

139)

Mavi yazma başında
Kız sallanma karşımda
Seni alır kaçarım
Askerli var başımda.

140)

Merdiven var kırk ayak
Kırkına bastım bir dayak
İki dişli koca herif olsam
Sana atarım dayak.

141)

Masa üstünde koku
Al şu mektubu oku
Benim sevdiğim nur topu
Senin sevdiğin tavuk boku.

142)

Mandaları sat bana
Bana altın yap baba
Bana altın yapmazsan
Senin kızın yok baba.

143)

Mantomun cebi dardır
İçinde neler vardır
Sabır et sevgilim
Sabırda neler vardır.

144)

Mendilini oyaladım
Sağ ucunu boyaladım
Yarım yanıma gelince
Ben babamı oyaladım.

145)

Mendilini düreyim
Aç koynunu göreyim
Gel boynuma sarıl da
Yar olduğun bileyim.

146)

Mor kapı sarı kapı
Beyazdır testinin sapı
Yarı benden ayıran
Dilensin kapı kapı.

147)

Naylon naylon demekten
Ben kesildim yemekten
Seninkisi dalga ise
Benimkisi yürekten.

148)

Ne cinim ne periyim
Ben herkesten geriyim
Ali'ye aşık oldum
Tastamam serseriyim.

149)

Mavi yelek dar mıdır
Cebindeki nar mıdır
Gece gündüz ağlarım
Hiç haberin var mıdır

150)

Mendilim düştü daldan
Sevdiğim indi saldan
Neyleyim boş mektubu
Kavuşalım iki koldan.

151)

Okula gider misin?
Sen koyun güder misin?
Gönderdiğim mektubu
Sen kabul eder misin?

152)

O benim baş şalım
Dağları dolaşalım
Sen yağmur ol ben bulut
Bir gece kavuşalım.

153)

Ortaca'nın çalıları
Geziverdim yalıları
İnadımdan severim
Şu kocaman garıları.

154)

Oyna yarım oyna
İkimiz aynı boyda
Oynamazsan yarım
Gençliğine doyma.

155)

Of aman aman
Dağlarım oldu yaman
Eller gelin gidiyor
Bizim düğün ne zaman.

156)

Parmağındaki yüzük
Halkaya da benziyor
Yar senin baktıkların
Dalgaya da benziyor.

157)

Pınarın kapakları
Çınarın yaprakları
Gurbette yarimin
Çınlasın kulakları.

158)

Postacı gelir gelmez
Kapıyı zillendirir
Benim bir yarım var
Dilsizi dillendirir.

159)

Ormanda hızar işler
Çarşıda Pazar işler
Yaralarım onmadı
Durmadan azar işler.

160)

Rakı koydum şişene
Geç kaynana köşene
Ne korkak oğlun varmış
Yatıramadık döşeğe.

161)

Raftan aldım makası
Açtım gömlek yakası
Bizim evden gözükür
Yavuklumun odası.

162)

Rüzgar gibi eseydin
Kuvvetimi keseydin
Benim sevdiğim kadar
Sen de beni sevseydin.

163)

Sarı pabuç tokalı
Benim yarım Muğlalı
Alacaksan tezce al
Şimdi kızlar pahalı.

164)

Pabuçları kırmızı
Bu gelen kimin kızı
İstedim vermediler
Sanki padişah kızı.

165)

Sazımın telleri
Beğenmiyor elleri
Fotoğrafı var ama
Konuşmuyor dilleri.

166)

Sarı tahtanın eni
Zalim sararttın beni
Gün geçer gönül geçmez
Elbet sararım seni.

167)

Suya giden su kuşu
Al şu elli kuruşu
Kimden öğrendin yarım
Öyle baygın duruşu.

168)

Sazı aldım elime
Dokunuverdim teline
O yar benim olmazsa
Çiçek salsın ölüme.

169)

Sarı gülüm sararsın

Sararıp da solarsın

Bana yar çok ama

İsterim sen olasın.

170)

Saç üstünde kavurma

Kız saçlarını savurma

Bileğinden tutunca

Anam diye bağırma.

171)

Süpürgeğin telleri

Süpürmedi yerleri

Olursa öğretmen olsun

Kalem tutan elleri.

172)

Saçımda beyazım var

Bülbül gibi ahım var

Göz gördü gönül sevdi

Benim ne günahım var.

173)

Turnanın kanatları

Kırmızı yanakları

Açılmış güle benzer

Yarimin dudakları.

174)

Saçları topuk döğe

Kirpikleri kaşa değe

Çok sallanma güzelim

Bir gün baş başa değe.

175)

Şekerim var ezilecek

İnce bezden süzülecek

Beklemeyin ağalar beni

Çok yarım var gezilecek.

176)

Şu karşıdaki tarlaya

Kuş otu ektireceğim

Bizim ordan geçerken

Sana ah çektireceğim.

177)

Şu derenin odunu

Yakan bilir tadını

Kız doğuran analar

Fatma koysun adını.

178)

Tren gelir öterekten

Kömürünü dökerekten

Sılaya mektup yazdım

Gözyaşımı silerekten.

179)

Tıkır tıkır yürürsün
Üç eteğini sürürsün
Sen bir Türkmen kızıydın
Niçin kara bürünürsün.

180)

Trene bineceğim
Askere gideceğim
Merak etme sevgilim
Ben yine döneceğim.

181)

Tepe üstüne dam yaptım
Çıktım yollara baktım
Yarım gelecek diye
Çok lambalar yaktım.

182)

Vapurda oturmuştuk
Kafamızı yormuştuk
Seninle evlenelim diye
Ne hayaller kurmuştuk.

183)

Vur davula gümlesin
Bekar olan dinlesin
Evli olan var ise
Yanımıza gelmesin.

184)

Taş üstüne oturma
Kumaşını batırma
Madem beni seversin
Geç karşıma utanma.

185)

Tatlıdan elek olmaz
Senin gibi melek olmaz
Ben seni çok severim
Her yerde demek olmaz.

186)

Uyumuş kalmışım
Şu ağacın dibinde
Ölüm var ayrılık yok
Yar da benim kalbimde.

187)

Yarım hilal kaşını
Aldı gitti başını
Seller gibi akıttım
Ben gözümün yaşını.

188)

Yeşil taksi geliyor
Muğla'ya gidiyor
Ablam gelin olacak
Sıra bana geliyor.

189)

Yalnızlık Allah'a mahsustur.

Her canlı bir eş arar

Taşın kalbi yoktur

O da yosun sarar.

190)

Yar saçını tara

Gel belime dola

Bir kerecik öpeyim

İstersen kalbimi dağla.

191)

Yürü yeşillim yeri

Yürü de kalma geri

Zehir olsa içirim

Yarimden akan teri.

192)

Yaylanın çimenine

Koyunum kuzuladı

Ben yarimi görünce

Yüreğim sızıldı.

193)

Yüklük üstünde pire

Atladı gitti yere

Beni alan oğlanlar

Vur şak diye diye.

194)

Yollar dağları aştı

Ayrılık uzaklaştı

Davulu al çık yola

Seher vakti yaklaştı.

195)

Yolda giden yolcular

Onu tuttu kolcular

Dediler yarin gelmiş

Nerde hani yalancılar?

8. Ninniler

a. Ninnilerin İncelenmesi

Ahmet Talat Onay'ın ifadeleriyle, ninniler, annelerimizin çocuklarını uyutmak için söyledikleri türkülerdir ki, sabit şekli ve bir edebi kıymeti yoktur. Bunlar, çocuğa karşı şefkat ve muhabbet terennüm eden güfteler ve daha doğrusu, çocuğu musiki ile uyutan nağmeler, bestelerdir.⁴⁰⁹ Ninnilerdeki ezgi, sakinleştirici, gevşetici ve uyku getiren bir ezgidir. Ninni söyleyen kadın, ya hazır şiir örneklerinden istifade eder ya da doğaçlama yoluna başvurur. Ninnilerde, kadınların kendilerini ve çocuklarını üzen durumlardan da serzenişte bulduklarına rastlanmaktadır. Bu yönü, ninnileri ağıtlara yaklaştırırken, içlerinde övgü sözlerine yer vermeleri ya da baştan sona övgü niteliğinde olmaları, onları, ayrıca “alkış”lara da yaklaştırmaktadır.⁴¹⁰

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlediğimiz beş adet ninni bulunmaktadır. Muhteva açısından bakacak olursak; ilk iki ninni, yaşanılan coğrafya ve geçim kaynaklarından izler taşımaktadır. Anne, çocuğunun uyuyup büyümesini, odun kesmede, tarlada ve ev işlerinde kendisine ve babasına yardım etmesini dilemektedir. Üçünü ninnide, anne “Cennette Ali'm güler ninni / Büyüyecek yüzü nurlu Ali'm” şeklinde Hz. Ali'nin ismini kullanmaktadır. Yine bu ninnide, “Keklik seni tutarım / Kanadını yolarım” sözleriyle, keklığın Alevi Türkmen toplumunda sevilmediğine dikkat çekiliyor. Dört numaralı ninnide, “Fatma Anamız sevip gitsin ninni” denilerek, Alevi Türkmen topluluğu için çok değerli olan, önder olarak bilinen Hz. Ali'nin eşi, Peygamberimizin kızı Fatma Anamızın ismi zikredilmektedir.

Ninnilere şekil olarak baktığımızda, belirli bir şekillerinin olmadığını görüyoruz. Örneğin, ilk ninni on bir mısradan oluşurken, ikinci ninni üçer mısradan oluşmaktadır. Ölçüde de aynı şekilde tutarlılık yoktur.

Bu ninnilerde Alevi Türkmen inancına ve yaşamına dair pek çok kesit yakalayabilmekteyiz. Çocuk, ilk duyduğu sözlerde, yaşadığı coğrafyaya ve geçim kaynaklarına, inançlarına dair ibarelere aşinalık kazanmaktadır.

---

⁴⁰⁹ Ahmet Talat Onay, **Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1996, s. 217.

⁴¹⁰ Mehmet Aça, “Halk Şiirinde Tür Ve Şekil”, Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz v.d., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 274.

b. Ninni Metinleri

1) Ninni I

Ninni yavrum e, e, e
Uyutayım, büyüteyim e, e, e
Anasına su taşısın e, e, e
Babasına odun kessin e, e, e
Tarlalara gitsin e, e, e
Büyüsün çalışsın e, e, e
Dağlara taşlara gitsin e, e, e
Gelincilik oynasın e, e, e
Çelik çomak oynasın e, e, e
Ninni yavrum ninni e, e, e . (K.Ş. 55)

2) Ninni II

Dağa gittim dağ durur ninni
Dağda tavşanlar uyur ninni
Eve geldim kara gözlü oğlum uyur ninni

Ninni desem yaraşır ninni
Oğlum mahallede dolaşır ninni
Mahallenin kızları oğluma sataşır ninni. (K.Ş. 55)

3) Ninni III

Evde ışıklar söner ninni
Gökte ateşler yanar ninni
Dağlardan iner kuzular ninni
Cennette Ali'm güler ninni
Uyu yavrum uyu der ninni
Ay gibi göklerde parlar ninni

Keklik seni tutarım
Kanadını yolarım
Yelpazeler yaparım
Evlere,hanımlara satarım
Hu , hu , hu ,ninni ...
Gül yüzü gölgelendi ninni
Bu akşam öbek öbek ninni
Yıldızlar birer çiçek ninni
Pencerelerden girecek ninni
Ninni , ninni , ninni , Ali'm
Büyüyecek yüzü nurlu Ali'm
Hu, hu, hu, hu ... (K.Ş. 27)

4) Ninni IV

Ninni desem yaraşır ninni
Her mahalleyi dolaşır ninni
Şu Kuru'nun kızları ninni
Hep yavrumla uğraşır ninni
Elma attım yuvarlandı ninni
Geldi beşiğe dayandı ninni
Fatma Anamız sevip gitsin ninni
Oğlum uykudan uyandı ninni... (K.Ş. 27)

5) Ninni V

Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yimesin lahanayı

Uyu oğlum uyu
Büyü oğlum büyü

Dandini dandini dat bunda
Ak akçeli at bunda
Lahana yimez kökünü yir
Benim oğlum lokum yir

Uyu oğlum uyu
Büyü oğlum büyü

Dandini dandini dastana
Dana girmiş de bostana
Kov bostancı sen onu
Yimesin bizim gavunu

Uyu oğlum uyu
Büyü oğlum büyü

Dandini dandini dadanmış
Mevlam neler yaratmış

Anası oğlunu beklerken
Benzi de sararmış

Uyu oğlum uyu
Büyü oğlum büyü (K.Ş. 36)

9. Atasözü ve Deyimler

a. Atasözü ve Deyimlerin İncelenmesi

Atasözleri, uzun bir sürecin, uzun bir yaşamın sonucunda oluşmuş, ait olduğu toplumun düşünce yapısını, ortak değerlerini yansıtan halk edebiyatı ürünleridir.⁴¹¹ Dünyanın her dilinde atasözlerine ve deyimlere rastlanır. Atasözlerinin en önemli özelliği, dilin anlatım ve kullanım imkanlarını geliştirmesidir. Bunun içindir ki, söyleyişte güzel, anlatımda güçlü, kavramda önemli unsurlar içeren kalıplaşmış sözler halinde bulunurlar. Atasözleri, ilk söyleyeni belli olmadığı, unutulduğu veya pek çok kişi tarafından aynı biçimde söylenme imkanına sahip oldukları için halkın ortak malıdır. Bu yönüyle vecizeden ayrılır.⁴¹²

Aydın Oy, atasözlerinin diğer halk edebiyatı ürünleri gibi bağımsız bir edebiyat türü olmadığını, türkü, masal, destan, koşma gibi türlerin içinde ya da günlük konuşmalarda söz arasında geçtiğini, böyle olmakla birlikte sanat gücü yönünden yüksek bir özellik kazanmış olmalarından dolayı ayrı bir türmüş gibi inceleme konusu olduğunu söylemektedir.⁴¹³

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden derlediğimiz atasözü sayısı 279'dur. Bu atasözlerinin çoğu Anadolu'da bilinen atasözleridir. İşlenen konular arasında, yaşanan coğrafyayı yansıtan hayvancılık, komşuluk, dostluk, sağlık ve ölüm, aile gibi konular yer almaktadır. Şekil olarak bakıldığında, yüz dört tanesi iki cümleden, iki tanesi üç cümleden, üç tanesi de dört cümleden oluşmaktadır. Geri kalan yüz yetmiş atasözü de tek cümleden oluşmaktadır.

Derlenen 32 deyim arasında "Kürek emzirmek" ve "Mahtıbar mahtıbar öykünmek" deyimlerinin haricindekiler, bilinen deyimlerdir. "Kürek emzirmek" deyimi, çalışırken küreğe yaslanıp, dalga geçmek, anlamında, "Mahtıbar mahtıbar öykünmek" deyimi de, rastgele konuşmak, anlamında kullanılmaktadır.

---

⁴¹¹ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü**, İstanbul: İnkılap Yayınevi, t.y. s. 15.

⁴¹² İskender Pala, **Ata Sözlüğü**, Deniz Yayınevi, İstanbul: 1999, Ön söz.

⁴¹³ Aydın Oy, **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: 1972, s. 53.

Kaynak şahıslarımız, bu atasözleri ve deyimleri, sohbet sırasında yeri geldiğinde kullanmaktadırlar. Bu da Aydın Oy ve Pertev Naili Boratav'ın görüşleri ile paralellik göstermektedir. Boratav'ın "... atalar sözü, masal ya da türkü gibi, durup dururken tek başına söylenmez. 'Bize bir masal anlat' dediğiniz zaman masalcı masalını anlatır, kendisinden bir türkü söylenmesi istenince güzel sesli bir kimse türküsünü söyler, başka bir vesile olmasa da. Bir atalar sözünün söylenmesi için ise belli bir vesilenin çıkmış olması gereklidir. Bu bakımdan atalar sözü 'fıkra'ya benzer" şeklindeki görüşünü desteklemektedir.⁴¹⁴

b. Atasözü ve Deyimler

1) Atasözü

-A-

- 1) Ağaç yapraklarıyla güzeldir. (K.Ş. 2)
- 2) Ağacı kurt, insanı der bitirir. (K.Ş. 5)
- 3) Ağaca dayanma kurur, insana güvenme ölür. (K.Ş. 7)
- 4) Ağacı çok olan yerin yağmuru eksik olmaz. (K.Ş. 4)
- 5) Ağaca acımayana Allah da acımaz. (K.Ş. 8)
- 6) Ağaç dikmek ibadetten sayılır. (K.Ş. 20)
- 7) Ağır kazan iyi kaynar. (K.Ş. 16)
- 8) Ağuysa yut, deveyse gü. (K.Ş. 19)
- 9) Ağzı açığın malını gözü açık yer. (K.Ş. 1)
- 10) Akılsız kadın, sobaya odun. (K.Ş. 23)
- 11) Alışık dert adam öldürmez. (K.Ş. 34)
- 12) At bir dizginde, öküz bir dizide belli olur. (K.Ş. 38)
- 13) Atın iyisi alayda, kabın iyisi kalayda belli olur. (K.Ş. 36)
- 14) Acıyan yer başka, acıkan yer başka. (K.Ş. 41)
- 15) Aç köpek fırın deler. (K.Ş. 44)

---

⁴¹⁴ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 119.

- 16) Ağlamayan çocuğa meme vermezler. (K.Ş. 46)
- 17) Ak dona, gök yama vurulmaz. (K.Ş. 51)
- 18) Arıdan bal almak, her yiğidin harcı değildir. (K.Ş. 49)
- 19) Açın elinde çörek durmaz. (K.Ş. 29)
- 20) Aş taşınca kepçeye paha biçilmezmiş. (K.Ş. 25)
- 21) Acı acıyı, su sancıyı keser. (K.Ş. 21)
- 22) Asil azmaz, bal kokmaz. (K.Ş. 17)
- 23) Atlar tepişir, arada eşekler ölür. (K.Ş. 13)
- 24) Atlı ile yayanın yoldaşı olmaz. (K.Ş. 9)
- 25) Arpadır atı yeldiren, karıdır erkeği güldüren. (K.Ş. 11)
- 26) Açık ağız aç kalmaz, çok düşünme saç kalmaz. (K.Ş. 62)
- 27) Adamın iyisi iş başında belli olur. (K.Ş. 63)
- 28) Alet işler, el öğünür. (K.Ş. 9)
- 29) Acı patlıcanı kırağı çalmaz. (K.Ş. 56)
- 30) Acele işe şeytan karışır. (K.Ş. 58)
- 31) Adamın adı çıkacağına canı çıksın. (K.Ş. 59)
- 32) Adamın yere bakanından, suyun sessiz akanından kork. (K.Ş. 65)
- 33) Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar. (K.Ş. 48)
- 34) Aksak eşeğin kör nalbantı olur. (K.Ş. 50)
- 35) Alçak yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır. (K.Ş. 9)
- 36) Alim unutmuş, kalem unutmamış. (K.Ş. 46)
- 37) Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al. (K.Ş. 41)
- 38) Araba devrilince yol gösteren çok olur. (K.Ş. 43)
- 39) Atın ölümü arpadan olsun. (K.Ş. 36)
- 40) Ateş ile barut bir yerde durmaz. (K.Ş. 39)
- 41) At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır. (K.Ş. 32)
- 42) Av avlayanın, kemer bağlayanın. (K.Ş. 28)
- 43) Aza kanaat etmeyen, çoğu hiç bulamaz. (K.Ş. 24)

-B-

- 44) Bacağı kısından, sakalı kösedan kork. (K.Ş. 5)
- 45) Bakmayla öğrenilse kediler kasap olurdu. (K.Ş. 9)
- 46) Balık tutanın kıcı ıslanır. (K.Ş. 16)
- 47) Bekara karı boşamak kolaydır. (K.Ş. 21)
- 48) Beni bilen beni almaz, delik taş yerde kalmaz. (K.Ş. 36)
- 49) Bir bildik bin yaddan iyidir. (K.Ş. 28)
- 50) Binicisini bulan at esnemez. (K.Ş. 31)
- 51) Bağ dibinde izin olsun, üzüm istemeye yüzün olsun. (K.Ş. 20)
- 52) Başı saç, yurdu ağaç süsler. (K.Ş. 39)
- 53) Bitli bakkalın kör alıcısı olur. (K.Ş. 54)
- 54) Boş torbaya at gelmez. (K.Ş. 32)
- 55) Bir koyundan iki post çıkmaz. (K.Ş. 27)
- 56) Boş tenekenin sesi çok çıkar. (K.Ş. 39)
- 57) Bugün kaygısız yatalım dedik, komşunun eşeği kuyruksuz doğurdu. (K.Ş. 33)
- 58) Bıçak yarası geçer, dil yarası geçmez. (K.Ş. 9)
- 59) Bilenle bilmeyen bir olmaz. (K.Ş. 41)
- 60) Bir tutam ot, deveyi yardan atlatır. (K.Ş. 46)
- 61) Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur. (K.Ş. 56)
- 62) Bağa bak izin olsun, üzüm yemeğe yüzün olsun. (K.Ş. 54)
- 63) Besle kargayı oysun gözünü. (K.Ş. 21)
- 64) Bir ağaçtan okluk da çıkar, bokluk da. (K.Ş. 59)
- 65) Bir elin nesi var? İki elin sesi var. (K.Ş. 57)
- 66) Bir söyle, bin dinle. (K.Ş. 1)

-C, Ç-

- 67) Çatılı öküz arasına girilmez. (K.Ş. 16)
- 68) Çam dalından ağıl olmaz, el oğlundan oğul olmaz. (K.Ş. 6)

- 69) Çoban kıtlık görmemiş, kadın yokluk bilmemiş. (K.Ş. 8)
- 70) Çay gider, mili kalır. (K.Ş. 17)
- 71) Çiğ eti kocan ile kaynanana gösterme. (K.Ş. 11)
- 72) Cin ayrı, şeytan ayrı. (K.Ş. 18)
- 73) Çalışan dağlar aşar, çalışmayan düz yolda şaşar. (K.Ş. 45)
- 74) Çobanın gönlü olsa, tekeden süt çıkarır. (K.Ş. 23)
- 75) Çingeneden paşa, çamdan maşa olmaz. (K.Ş. 5)
- 76) Çingen, çingene çatmazsa kasnak başına geçmez. (K.Ş. 2)
- 77) Cahile söz anlatmak, deveye hendek atlatmaktan güçtür. (K.Ş. 3)
- 78) Can boğazdan gelir. (K.Ş. 12)
- 79) Can çıkar, huy çıkmaz. (K.Ş. 9)
- 80) Çalışmak ibadetin yarısıdır. (K.Ş. 13)

-D-

- 81) Dağın dikme yürüğü, başına dikme eriği. (K.Ş. 20)
- 82) Davetsiz gelen, mindersiz oturur. (K.Ş. 24)
- 83) Deli gördüğünü, çocuk yediğini söyler. (K.Ş. 26)
- 84) Delinin sözü, evin tozu bitmez. (K.Ş. 21)
- 85) Deli deliyi, imam ölüyü sever. (K.Ş. 32)
- 86) Deve dengiyle kalkar. (K.Ş. 36)
- 87) Don ıslanmayınca, balık tutulmaz. (K.Ş. 28)
- 88) Delik taş yerde kalmaz, deli kız evde kalmaz. (K.Ş. 45)
- 89) Dostun iyisi ya yolda ya belde belli olur. (K.Ş. 55)
- 90) Dul dula, gül güle yakışır. (K.Ş. 35)
- 91) Değirmenin alt taşı sağlam olsun. (K.Ş. 33)
- 92) Dostun düşmanca kahrı olur. (K.Ş. 16)
- 93) Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (K.Ş. 12)
- 94) Deli söyler, akıllı oynar. (K.Ş. 27)
- 95) Derdini söylemeyen derman bulamaz. (K.Ş. 18)

96) Dereyi görmeden paçayı sıvama. (K.Ş. 59)

97) Dost kara gün içinde belli olur. (K.Ş. 3)

98) Duvarı nem öldürür, insanı gam. (K.Ş. 5)

99) Dünya malı dünyada kalır. (K.Ş. 9)

100) Dünyada ne ekersen onu biçersin. (K.Ş. 10)

-E-

101) El içinde eşek kuyruğu kesme, kimi uzun der, kimi kısa. (K.Ş. 12)

102) Eden kurtulmuş da, diyen kurtulmamış. (K.Ş. 26)

103) Ele verir öğüdü, kendi kırar söğüdü. (K.Ş. 10)

104) El oğlu oğul olmaz, çam dalı ağıl olmaz. (K.Ş. 11)

105) Ele karışan, yele karışır. (K.Ş. 12)

106) Erkeğe bıyık, kadına saç yakışır. (K.Ş. 17)

107) Eşeği cennete almışlar, hani yiyecek dikenim, hani yuvarlanacak yerim demiş. (K.Ş. 1)

108) Eşeğin canı yanarsa, atı bile geçer. (K.Ş. 24)

109) Eve harcım yok ki köye borcum olsun. (K.Ş. 56)

110) Erken kalkan işine, geç kalkan düşüne. (K.Ş. 41)

111) Emanet ata binen, tez iner. (K.Ş. 42)

112) Elin ağzı torba değil ki büzesin. (K.Ş. 6)

113) El için kuyu kazan, önce kendisi düşer. (K.Ş. 2)

114) El öpmekle dudak aşınmaz. (K.Ş. 1)

115) El elden üstündür. (K.Ş. 16)

116) Erenlerin sağı solu belli olmaz. (K.Ş. 23)

117) Eşeğin canı yanınca attan yörük olur. (K.Ş. 24)

118) Ev alma, komşu al. (K.Ş. 5)

119) Evli evinde, köylü köyünde gerek. (K.Ş. 21)

-F-

- 120) Fakirin baş ucunda olacağına, zenginin ayak ucunda ol. (K.Ş. 14)
121) Fakirin karnını yarmışlar, kırk tane yeni sene çıkmış. (K.Ş. 13)
122) Fazla naz aşık usandırır. (K.Ş. 11)
123) Fakirin tavuğu, zengine kaz görünür. (K.Ş. 2)

-G-

- 124) Garip kuşun yuvasını Allah yapar. (K.Ş. 4)
125) Gurbette taşa yaslanmayan, evdeki hasırın kıymetini bilmez. (K.Ş. 2)
126) Gecenin işine gündüz güler. (K.Ş. 18)
127) Genç ayağa hizmet, azgın ata tımar güçtür. (K.Ş. 12)
128) Gelinin kaynana sevişi, devenin dikenli ot sevişine benzer. (K.Ş. 10)
129) Göçüyoruz diye, odununu yakıp suyunu dökme. (K.Ş. 17)
130) Gün çarığı sıktı, çarık da ayağı. (K.Ş. 19)
131) Gelen kısmetiyle gelir. (K.Ş. 23)
132) Göz görmeyince gönül katlanır. (K.Ş. 21)
133) Gurbette öğünmek, hamamda türkü çağırmaya benzer. (K.Ş. 43)
134) Gülü seven dikenine katlanır. (K.Ş. 24)
135) Güzele bakmak sevaptır. (K.Ş. 32)
136) Gülüne bak, goncasını al. (K.Ş. 31)

-H-

- 137) Horozun çok olduğu yerde, sabah tez olur. (K.Ş. 40)
138) Harmanda öküzün ağzı bağlanmaz. (K.Ş. 45)
139) Her sakallıyı deden sanma. (K.Ş. 48)
140) Her akıl bir olsa, keçiye çoban bulunmaz. (K.Ş. 45)
141) Hayvanlar içinde koyun, insanlar içinde kayın. (K.Ş. 47)
142) Her horoz kendi çöplüğünde öter. (K.Ş. 12)
143) Her adamdan bir tüy alınsa, köseye sakal olur. (K.Ş. 25)
144) Her taşın bir kertenkelesi vardır. (K.Ş. 23)

145) Hak değirmende olur. (K.Ş. 27)

-I, İ-

146) İlk kadın yaptırır, ikinci gelen yıktırır. (K.Ş. 27)

147) İki çeşme yan yana akar, biri bakar, biri ağlar. (K.Ş. 51)

148) İnek gözetmezse, boğa sıçramaz. (K.Ş. 8)

149) İki ayaklı güdülmez. (K.Ş. 1)

150) İki karılı bitten, iki analı süttten ölürmüş. (K.Ş. 9)

151) İnsanın başında ottan gayrısı biter. (K.Ş. 15)

152) İnsan doğduğu yerde değil, doyduğu yerde yaşar. (K.Ş. 17)

153) İnsan ektiğini biçer. (K.Ş. 13)

154) İnsanın yere bakanından, suyun sessiz akanından kork. (K.Ş. 12)

155) İşleyen demir paslanmaz. (K.Ş. 2)

156) İyi iş altı ayda meydana gelir. (K.Ş. 34)

-K-

157) Kadın vardır; arpa ununu aş eder, kadın vardır; buğday ununu taş eder.
(K.Ş. 12)

158) Kazanın yanında durma, kara bulaşır. (K.Ş. 4)

159) Kel satıcının, kör alıcısı olur. (K.Ş. 3)

160) Kele saçını yıkadın mı diye sormuşlar, ördüm bile demiş. (K.Ş. 23)

161) Kendine şahin, başkasına karga. (K.Ş. 25)

162) Köpeğe gem vurma, kendini at sanar. (K.Ş. 32)

163) Kızını methetme gelin olsun da gör, gelinini methetme çocuğu olsun da
gör. (K.Ş. 36)

164) Kocadıktan sonra genç karı alma el alır, dere kenarında tarla alma sel alır.
(K.Ş. 34)

165) Kocadan önce yatan karıdan, eşeğin önüne giden sıpadan, zemheride oğul yapan arıdan hayır gelmez. (K.Ş. 9)

166) Karını tok olanın, gönlü pek olur. (K.Ş. 3)

167) Kötü söyleme eşine, ağı katar aşına. (K.Ş. 4)

168) Kork nisanın beşinden, öküzü ayırır eşinden. (K.Ş. 11)

169) Kadının dolaşığı, sabaha kor bulaşığı. (K.Ş. 17)

170) Kazanmayınca, kazan kaynamaz. (K.Ş. 20)

171) Komşu kızının gözü çapaklı olur, durdukça ipekli olur. (K.Ş. 32)

172) Kaşığı ile verir, sapı ile gözünü çıkarır. (K.Ş. 10)

173) Komşunun iyisi saç, elek aldırır, kötüsü sattırır. (K.Ş. 23)

174) Kurt ile koyun dost olmaz. (K.Ş. 21)

175) Kır atın yanında duran, ya huyundan ya tüyünden edinir. (K.Ş. 28)

176) Küt bıçak ele yavuz, dul karı dile yavuz gelir. (K.Ş. 19)

177) Kızın gönlüne kalsa ya davulcuya ya zurnacıya. (K.Ş. 18)

178) Kadının saçlısı, tarlanın taşlısı. (K.Ş. 21)

179) Kem göz, kem akçe sahibinindir. (K.Ş. 15)

180) Kızını dövmeyen, dizini döver. (K.Ş. 9)

181) Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez. (K.Ş. 3)

182) Kaza “dur ben geliyorum” demez. (K.Ş. 1)

183) Kel ölür sırma saçlı olur. (K.Ş. 32)

184) Kör ölür badem gözlü olur. (K.Ş. 41)

185) Kurt kocayınca köpeklere maskara olur. (K.Ş. 32)

186) Keskin sirkenin küpüne zararı vardır. (K.Ş. 3)

187) Kişi ne ekerse onu biçer. (K.Ş. 5)

188) Köpeğin hatırı yoksa, sahibinin hatırı vardır. (K.Ş. 6)

189) Kötü komşu insanı mal sahibi yapar. (K.Ş. 9)

190) Kurunun yanında yaş da yanar. (K.Ş. 11)

191) Küçük taş da baş yarar. (K.Ş. 24)

-M-

- 192) Mal pazarlık, insan mezarlık. (K.Ş. 21)
193) Mal canın yongasıdır. (K.Ş. 22)
194) Misafir, kılığına göre ağırlanır, lafına göre uğurlanır.(K.Ş. 28)
195) Misafir ev sahibinin danasıdır. (K.Ş. 56)
196) Misafir misafiri sevmez. Ev sahibi hiçbirini sevmez. (K.Ş. 32)
197) Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. (K.Ş. 16)
198) Martta samanın sarısını, odunun kurusunu sakla. (K.Ş. 17)
199) Meyve ağacına herkes hizmet eder. (K.Ş. 11)

-N-

- 200) Ne şeytanı gör, ne salavat getir. (K.Ş. 43)
201) Ne malını sırtına yüklüyorlar, ne de kefene cep dikiyorlar. (K.Ş. 12)
202) Nerede hareket, orada bereket. (K.Ş. 56)
203) Ne ekersen, onu biçersin.(K.Ş. 32)

-O, Ö-

- 204) Olacak olan dana bokundan belli olur. (K.Ş. 57)
205) Oğlunla ordu, kızınla komşu ol. (K.Ş. 18)
206) Öküze boynuzu yük olmaz. (K.Ş. 29)
207) Olursa el beğensin, olmazsa yer beğensin. (K.Ş. 25)
208) Öfke ile kalkan zararlar oturur. (K.Ş. 26)
209) Oğlan dayıya, kız halaya çeker. (K.Ş. 23)
210) Okumayı öğrenmeyen, yük taşımayı öğrenir. (K.Ş. 51)
211) Öküz olacak dana tersinden belli olur. (K.Ş. 53)

-P, R-

- 212) Pireyi gözünden, deveyi dizinden vur. (K.Ş. 54)
213) Rüzgar eken fırtına biçer. (K.Ş. 51)
214) Rüzgar esmeyince yaprak kıpırdamaz. (K.Ş. 13)
215) Pişmiş meyve tez düşer. (K.Ş. 34)

216) Parası olan bulgur kaynatır, parası olmayan bıyık oynatır. (K.Ş. 14)

-S, Ş-

217) Sakınan göze çöp batar. (K.Ş. 13)

218) Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır. (K.Ş. 56)

219) Sabreden derviş muradına ermiş. (K.Ş. 57)

220) Sabrın sonu selamettir. (K.Ş. 59)

221) Sadık dost, akrabadan ileridir. (K.Ş. 14)

222) Sana söylüyorum kızım, sen anla gelinim. (K.Ş. 21)

223) Sinek küçüktür ama mide bulandırır. (K.Ş. 22)

224) Sığırtmac köye darılmış, köyün haberi olmamış. (K.Ş. 23)

225) Son pişmanlık fayda etmez. (K.Ş. 27)

226) Soran dağ aşmış, sormayan yoldan şaşmış. (K.Ş. 28)

227) Sokma akıl çabuk çıkar. (K.Ş. 29)

228) Su testisi su yolunda kırılır. (K.Ş. 31)

229) Söz gümüş ise sükut altındır. (K.Ş. 33)

230) Saç düzene girer, hamur biter. Geçim düzene girer, ömür biter. (K.Ş. 58)

231) Sofrada elini, mecliste dilini sakın. (K.Ş. 57)

232) Su aka aka yolunu bulur. (K.Ş. 56)

233) Sarmısağı gelin etmişler, kırk yıl kokusu çıkmamış. (K.Ş. 51)

234) Şık şık eden nalça, iş bitiren akçadır. (K.Ş. 57)

235) Şehirliyi ad yıkar, köylüyü inat yıkar. (K.Ş. 23)

-T-

236) Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz. (K.Ş. 13)

237) Taşıma suyla değirmen yürümez. (K.Ş. 19)

238) Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (K.Ş. 21)

239) Tok, açın halinden anlamaz. (K.Ş. 25)

240) Toku ağırlaması güç olur. (K.Ş. 29)

241) Tilki öleceğinde, ovada bulunurmuş. (K.Ş. 20)

- 242) Tarlanın taşlısı, kızın saçlısı. (K.Ş. 24)
- 243) Tatsız aş tuz neylesin, akılsız başa söz neylesin. (K.Ş. 26)
- 244) Tembele bulut yük olur. (K.Ş. 14)
- U, Ü-
- 245) Ucuz etin yahnisi yavan olur. (K.Ş. 19)
- 246) Uyuyan yılanın kuyruğuna basma. (K.Ş. 54)
- 247) Uzaktan davulun sesi hoş gelir. (K.Ş. 56)
- 248) Üzüm üzüme baka baka kararır. (K.Ş. 55)
- 249) Ürüyen köpek ısırılmaz. (K.Ş. 16)
- 250) Üşenenin oğlu, kızını olmazmış. (K.Ş. 18)
- 251) Üzümünü ye de bağını sorma. (K.Ş. 56)
- V-
- 252) Vakitsiz açan gül tez solar. (K.Ş. 23)
- 253) Vakitsiz öten horozun başını keserler. (K.Ş. 21)
- 254) Varlığa darlık olmaz. (K.Ş. 34)
- 255) Vücut kocar, gönül kocamaz. (K.Ş. 59)
- Y-
- 256) Yavaş atın tekmesi pek olur. (K.Ş. 35)
- 257) Yavuz hırsız ev sahibini şaşırtır. (K.Ş. 30)
- 258) Yazın ayırsız, kışın yorgansız kalma. (K.Ş. 16)
- 259) Yazın gömleksiz, kışın ekmezsiz yola çıkma. (K.Ş. 18)
- 260) Yedisinde ne ise, yetmişinde de odur. (K.Ş. 19)
- 261) Yol yürümekle, borç ödenmekle biter. (K.Ş. 25)
- 262) Yolu ile giden yorulmaz. (K.Ş. 36)
- 263) Yuvayı yapan dişi kuştur. (K.Ş. 31)
- 264) Yoklukta bal, katık olur. (K.Ş. 36)
- 265) Yeni testi, suyu soğuk tutar. (K.Ş. 11)
- 266) Yürük at, yemini kendi artırır. (K.Ş. 19)

- 267) Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. (K.Ş. 16)
- 268) Yaş kesen baş keser. (K.Ş. 18)
- 269) Yuvarlanan taş yosun tutmaz. (K.Ş. 19)
- 270) Yazın gölge hoş, kışın çuval boş. (K.Ş. 34)
- 271) Yapan kurtulmuş, söyleyen kurtulmamış. (K.Ş. 41)
- 272) Yabancı köpeğin kuyruğu, apış arasında olur. (K.Ş. 29)
- 273) Yörük ya ağaya, ya dağa dayanır. (K.Ş. 14)
- 274) Yük altındaki eşek anırmaz. (K.Ş. 13)
- 275) Yüz verirsen deliye, pisler gider halıya. (K.Ş. 33)

-Z-

- 276) Zahmetsiz rahmet olmaz. (K.Ş. 1)
- 277) Zenginin keyfi gelince, fakirin canı çıkar. (K.Ş. 3)
- 278) Zora dağlar dayanmaz. (K.Ş. 23)
- 279) Zengin alır satar, fakir hesabını yapar. (K.Ş. 25)

2) Deyim

- 1) Çanına ot tıkamak. (K.Ş. 9)
- 2) Çürük tahtaya basmak. (K.Ş. 12)
- 3) Çulluyu da bilirlir çulsuzu da. (K.Ş. 17)
- 4) Defteri dürülmek. (K.Ş. 43)
- 5) Dikiş tutturamamak. (K.Ş. 44)
- 6) Elini başına erdirmek. (K.Ş. 54)
- 7) Elden ağza düşmek. (Dile düşmek) (K.Ş. 21)
- 8) Feleğin çemberinden geçmek. (K.Ş. 25)
- 9) Gidişmedik yeri kaşıma. (K.Ş. 32)
- 10) Sırı sıyrılmak. (Utanma duygusu kalkmak) (K.Ş. 45)
- 11) Suyunu ılıtmak. (İşini bitirmek, zarar vermek) (K.Ş. 27)
- 12) Şeytanın ayağını kırmak. (K.Ş. 54)

- 13) Tası tarağı toplamak. (K.Ş. 31)
- 14) Tattığı yere darı ekmek. (Bıktırmak) (K.Ş. 27)
- 15) Yorgunu yokuşa sürmek. (İşi zorlaştırmak) (K.Ş. 45)
- 16) Yüzüp kuyruğuna getirmek. (K.Ş. 36)
- 17) Yıldız saydırmak. (Dövmek) (K.Ş. 37)
- 18) Zıvanadan çıkarmak. (Sinirlendirmek) (K.Ş. 9)
- 19) Yedi düvelle barışık. (Cana yakın) (K.Ş. 11)
- 20) Dört başı mamur. (K.Ş. 17)
- 21) İbiği düşmek. (Havası sönmek) (K.Ş. 16)
- 22) Aferin delisi. (K.Ş. 17)
- 23) Bir gözü aya, bir gözü çaya bakar. (Şaşı) (K.Ş. 19)
- 24) El malı ile dost gönüllemek. (K.Ş. 27)
- 25) El benim değil, Fatma anamızın. (K.Ş. 16)
- 26) Gurcalama doluyu, söyletme deliyi. (K.Ş. 12)
- 27) Mahtıbar mahtıbar öykünme. (Rastgele konuşma) (K.Ş. 16)
- 28) Yörük göçü yolda çözülür. (K.Ş. 18)
- 29) Yıldızı düşmek. (Gözden düşmek) (K.Ş. 16)
- 30) Kürek emzirmek. (Çalışırken küreğe yaslanıp, dalga geçmek) (K.Ş. 10)
- 31) Senin eşeğin kancık olsun. (İnatlaşmamak) (K.Ş. 9)
- 32) Üni dili belirsiz. (Tanınmıyor) (K.Ş. 9)

10. Bilmeceler

a. Bilmecelerin İncelenmesi

Bilmece, bir sözlü edebiyat türüdür. Halk edebiyatında sözlü olmak, üç ayrı niteliği içerir. Bunlardan biri, bilmecenin sözlü yaratılmış olması demektir. Hiçbir halk bilmecesi, kalemi ele alıp yazmakla ortaya çıkmaz. Bilmece, insanın zihninde, çoğu zaman bir gösterim anında yaratılır ve dil ile söylenir. Gösterimden önce insanın zihninde hazırlanan bilmeceler elbet vardır ama bu da sözlü olmak kuralını değiştirmez. Sözlü olmak, gösterimin sözlü yapıldığına da işarettir. Gösterime katılanlar ellerinde kitap taşıyamaz veya karşılığını bulmak için kitaba bakmaz. Sözlü olmak, yayılma işinin de insanlar ve kuşaklar arasında, ağızdan kulağa, sözlü aktarılmış olmasını da içerir.⁴¹⁵ Bilmeceler toplumun geçirdiği gelişime, yaşayışa dair pek çok şeyi bünyesinde taşır, sosyal hayattan aldığı konuları kendine has üslubuyla kullanıma sürer. Bilmecelerde insan hayatını çevreleyen bütün nesnelere kullanılmaktadır.⁴¹⁶

Şükrü Elçin'in, **Türk Bilmeceleri** adlı çalışmasında konularına göre bilmeceleri sınıflandırmıştır.⁴¹⁷ Biz de derlemiş olduğumuz bilmeceleri bu sınıflamaya benzer bir şekilde sınıflandırdık:

- a) Tabiat ve tabiat hadiseleri ile ilgili bilmeceler
- b) İnsan ve insan uzuvları ile ilgili bilmeceler
- c) Eşyalarla, aletlerle ilgili bilmeceler
- ç) Hayvanlarla ilgili bilmeceler
- d) Bitkilerle ilgili bilmeceler
- e) Yiyeceklerle ilgili bilmeceler
- f) Dini, manevi ve diğer kavramlarla ilgili bilmeceler
- g) Diğer bilmeceler

---

⁴¹⁵ İlhan Başgöz, Andreas Tietze, **Türk Halkının Bilmeceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1999, s. 4.

⁴¹⁶ Amil Çelebioğlu, Yusuf Ziya Öksüz, **Türk Bilmeceler Hazinesi**, Ülker Yayınları, İstanbul: 1979, s. 7.

⁴¹⁷ Şükrü Elçin, **Türk Bilmeceleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1970, s. 81-88.

Bu grupta “Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili bilmeceler” bölümüne 19, “İnsan ve İnsan Uzuvarıyla İlgili Bilmeceler” bölümüne 8, “Eşyalarla, Aletlerle İlgili Bilmeceler” bölümüne 21, “Hayvanlarla İlgili Bilmeceler” bölümüne 12, “Bitkilerle İlgili Bilmeceler” bölümüne 19, “Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler” bölümüne 8, “Dini, Manevi ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler”e 7 ve “Diğer Bilmeceler” bölümüne de 7 bilmece olmak üzere toplam 101 bilmece dahil ettik.

Bilmeceler, hem manzum hem de mensur biçimde söylenmiş ya da yazılmışlardır. Mensur bilmeceler, düz cümle halinde konuştuğumuz şekilde olan ve çoğu zaman “seci” karakteri gösteren metinlerdir. Manzum bilmeceler ise, vezin, kafiye ve nazım özellikleri gösteren metinlerdir. Bilmecelerde çoğu zaman standart bir ölçü görülmez. Buna bağlı olarak standart duraklardan da çoğu zaman söz etmek mümkün değildir. Manzum bilmecelerde aliterasyonun yanı sıra yarım, tam, cinaslı, zengin kafiye ile redif görülmektedir. Kimi manzum bilmeceler, dörtlük ve beyit nazım biçimleri ve mani nazım şekliyle sorulurken önemli sayıdaki pek çok bilmece 2, 3, 4, 5, 6 ve daha fazla dizinin alt alta getirilmesiyle oluşturulmuştur.⁴¹⁸

Derlediğimiz bilmecelere şekil olarak baktığımızda 19 tanesinin tek mısra, 63 tanesinin iki mısra, 8 tanesinin üç mısra, 11 tanesinin dört mısradan ibaret olduğunu görüyoruz. Ayrıca 5 tanesinin de mani biçiminde bilmece olduğunu görmekteyiz. Bilmecelerin çoğu iki mısradan ibarettir.

Sohbetlerimiz sırasında konu bilmeceye gelince, kaynak şahıslarımızdan Ali Tozak, önceden uzun kış gecelerinde, adeta bir bilgi yarışması şeklinde birbirlerine bilmeceler sorduklarını, bilenlere ödül, bilemeyenlere de ceza verdiklerini, bu cezaların genellikle oradaki topluluğu güldürme amaçlı olduğunu ancak şimdi teknolojinin olumsuz etkisiyle bu eğlencenin yok olduğunu anlatmaktadır. Ancak, hatırlamaları için biraz süre verdiğimizde, hala bazı bilmecelerin en canlı şekilde hafızalarda bulunduğunu tespit ettik.

---

⁴¹⁸ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1998, s. 607-608.

b. Bilmece Metinleri

1) Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmece

Yük üstünde yarım çörek. (Ay) (K.Ş. 13)

Suya düşer ıslanmaz. (Güneş, Ay) (K.Ş. 10)

Şekere benzer tadı yok,

Havada uçar kanadı yok. (Kar) (K.Ş. 52)

İki kardeş birbirini kovalar. (Gece, Gündüz) (K.Ş. 21)

Elsiz ayaksız kuyu kazar. (Yağmur) (K.Ş. 34)

Biz biz idik,

Yüz binlerce kız idik.

Gece oldu dizildik,

Sabah oldu silindik. (Yıldızlar) (K.Ş. 21)

Tuzu çuvalı samanı taşır

Bir avuç kumu taşıyamaz. (Deniz) (K.Ş. 35)

Dağdan gelir takla makla

Ne nohuttur ne de bakla

Aman abla beni sakla. (Dolu) (K.Ş. 45)

Dam üstüne darı saçtım

Sayamadım eve kaçtım. (Yıldız) (K.Ş. 41)

Ben giderim o gider

Arkamda tin tin eder. (Gölge) (K.Ş. 25)

Gece gider gündüz gider yorulmaz. (Su) (K.Ş. 26)

Mini mini minare, dibi daire

Yüz bin çiçek, lale. (Ay-yıldız) (K.Ş. 18)

Altın tas, gümüş tas

Binini çek birine bas. (Ay-Güneş) (K.Ş. 34)

Karşıdan baktırır

Yanına gittim bağıdır. (Deniz) (K.Ş. 28)

Bulunmazsam çöl eder

Bazen bana göl derler

Yeşil kırdan akarsan

Bir gümüşten yol derler. (Dere) (K.Ş. 25)

Nehir, Irmak ve çayım

Her işte var çok payım

Yağmur sonu göklerde

Yedi renkli bir yayım. (Gök kuşağı) (K.Ş. 12)

Minareden attım kılıcı

Gökten çıktı bir ucu. (Şimşek) (K.Ş. 18)

Bulut benim eğerim
İsteyince her zaman
Tarlalara, bağlara
Sağnak olur inirim. (Yağmur) (K.Ş. 19)

Altın araba, gümüş tekerlek
Yayla sekerek, pamuk atarak. (Güneş-Ay-Rüzgar-Kar) (K.Ş. 54)

2) İnsan ve İnsan Uzuuvarıyla İlgili Bilmeceler

Etten kantar
Atın tartar. (Kulak memesi) (K.Ş. 1)

Yük dibinde kıllı yumak. (İnsan başı) (K.Ş. 4)

Bir küçücük mil taşı
Dolanır dağı taşı. (Göz) (K.Ş. 8)

Gece olur kapanır
Sabah olur açılır. (Göz) (K.Ş. 2)

Çil torba içinde gümüş yüzük. (Göz) (K.Ş. 17)

Yarım kaşık,
Duvarda yapışık. (Kulak) (K.Ş. 12)

Bir fırın var
Bir pide alır. (Dil) (K.Ş. 18)

Yedi delikli tokmak

Bunu bilmeyen ahmak. (Baş) (K.Ş. 45)

3) Eşyalarla, Aletlerle İlgili Bilmeceler

Bağlarım yürür,

Çözerim durur. (Çarık) (K.Ş. 13)

Kırk çingene el ele tutar. (Zincir) (K.Ş. 17)

Bir küçücük kutudur,

Bütün dünya yurdudur. (Radyo) (K.Ş. 14)

Parmağı var canı yok

Damarı var kanı yok. (Eldiven) (K.Ş. 21)

Başı topuz,

Saçı otuz. (Süpürge) (K.Ş. 43)

Yer altında paslanmaz

Suya girse ıslanmaz. (Altın) (K.Ş. 41)

Benim ismim iki hece

Çalışırım gündüz gece. (Saat) (K.Ş. 23)

Kara devem çöküp duru

Zülfünü döküp duru. (Çadır) (K.Ş. 26)

Okunurum Kur'an gibi
Sevilirim can gibi
Bilin bakalım ben neyim? (Altın) (K.Ş. 12)

Art arta usta
Oturur kafeste
Yem yer, su içmez
O da bir usta. (Değirmen) (K.Ş. 45)

Alçacık buluttan kar yağar. (Elek ve un) (K.Ş. 16)

Bizim evde bir göl var
Gölün içinde bir yılan var
Yılanın ağzında bir gül var. (Gaz lambası) (K.Ş. 26)

Kat kat kadayıf
Bizim hanım çok zayıf
Zayıflığı bırak ama
Gözünün biri kayıp. (İğne) (K.Ş. 2)

Oturdum önüne
Uyurdum deliğine. (Kilit) (K.Ş. 4)

Uzun yenge uz yatar
Oğlu kızı düz yatar. (Kiriş) (K.Ş. 7)

Karanlık damda katır kişner. (Yayık) (K.Ş. 9)

Karşıda birtay durur

Yolunur yolunur gene oturur. (Yapağı) (K.Ş. 16)

Akşam boşalır

Sabah çoklaşır. (Yüklük) (K.Ş. 18)

Bir ufacık odada saklı

Sanki başı sarıklı. (Kibrit) (K.Ş. 17)

Gide gide gittim

Altın suya battım

Güzellere baktım. (Ayna) (K.Ş. 10)

Tarlada gezer

Tüyünü süzer. (Saban) (K.Ş. 45)

4) Hayvanlarla İlgili Bilmeceler

Ağzı apır apır

Ardı pıtır pıtır. (Keçi) (K.Ş. 13)

Üstü çayır biçilir

Altı çeşme içilir. (Koyun) (K.Ş. 14)

İki çubuk bir makas

Canlıdır bu hokkabaz. (Leylek) (K.Ş. 19)

Suda Süleyman. (Balık) (K.Ş. 16)

Pat pat ayaklı

Al al duvaklı

Güzel sesli

Kırmızı fesli. (Horoz) (K.Ş. 2)

Kendi doğar anadan

Fakat doğurmaz. (Katır) (K.Ş. 4)

Yolda gider, yolcu değil

Ağaca çıkar kedi değil

Yazı yazar katip değil. (Sümüklü böcek) (K.Ş. 7)

Yer altında yağlı kayış. (Yılan) (K.Ş. 21)

Dağdan gelir, taştan gelir

Yamalı setreli eniştem gelir. (Keçi) (K.Ş. 2)

Üstten ot biçerim

Altından su içerim. (Koyun) (K.Ş. 3)

Kara kaşık

Duvara yapışık. (Sinek) (K.Ş. 1)

Yer altında bulgur çömleği. (Karınca) (K.Ş. 7)

5) Bitkilerle İlgili Bilmeceler

Ufacık boyuna mor kadife don giyer. (Patlıcan) (K.Ş. 56)

Sarı tavuk dalda yatar

Dal kırılır yerde yatar. (Ayva) (K.Ş. 23)

Altı deri üstü deri

İçinde bir avuç darı. (İncir) (K.Ş. 57)

Allah yapar yapısını

Bıçak açar kapısını. (Karpuz) (K.Ş. 56)

Karşıdan baktım çalı çeper

Yanına gittim bir top şeker. (Böğürtlen) (K.Ş. 24)

Ağaç üstünde kilitli sandık. (Ceviz) (K.Ş. 21)

Çıtır çıtır yenir

Ona eğlence denir. (Çekirdek) (K.Ş. 25)

Alçacık tepe,

Kırmızı küpe. (Çilek) (K.Ş. 59)

Karşıdan baktım al

Yanına vardım bal. (Kiraz) (K.Ş. 17)

Benim bir kızım var

Kat kat çeyizi var. (Lahana) (K.Ş. 15)

Hanım içerde

Saçı dışarıda. (Mısır) (K.ř. 34)

Yer altında pilili tavuk. (Patates) (K.ř. 23)

Kat kat elma

Evvel zamandan kalma. (Soğan) (K.ř. 24)

Ak ama peynir değil

Kuyruğu uzun sıçan değil. (Turp) (K.ř. 51)

Kutu kutu küpe

İçindedir yapan bunu

Bilmeyen arşı köpük. (Kabak) (K.ř. 35)

Kim bilecek ben neyim

En değerli bir şeyim

Bulunduğum halleri

Bir bir ben söyleyeyim. (Buğday) (K.ř. 54)

Bir sürü koyunum var

Aklı karalı

Çobanı var

Hacı Durali. (Mersin) (K.ř. 23)

Arabadan atladı

Yeşil pantolonu patladı. (Karpuz) (K.ř. 13)

Avludan atladı

Komşuda yumurtladı. (Kabak) (K.Ş. 18)

6) Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler

Elemez elemez

Ocak başına gelemez

Gelse de duramaz. (Yağ) (K.Ş. 12)

Anası yapak

Kızı topalak. (Yumurta) (K.Ş. 26)

Piştirirsen aş olur

Piştirmezsen kuş olur. (Yumurta) (K.Ş. 57)

Bir kuyum var

İki türlü suyum var. (Yumurta) (K.Ş. 26)

Bir beyaz cevahir taşı

Piştirirsen aş olur

Piştirmezsen kuş olur. (Yumurta) (K.Ş. 14)

Üstü kaya

İçi sarı maya.(Yumurta) (K.Ş. 45)

Ak camiye dolayladım

Kapısını bulamadım. (Yumurta) (K.Ş. 17)

Yeşil atlas

Suya batmaz. (Zeytinyağı) (K.Ş. 2)

7) Dini, Manevi ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler

Pazarda satılmaz

Mendile katılmaz. (Akıl) (K.Ş. 1)

Ya bunu bileceksin

Ya sabaha kadar öleceksin. (Kur'an-ı Kerim) (K.Ş. 4)

Ben gittim bağlara

Selam verdim ağalara

Ağalar ne yaparsınız dedim?

İpsiz insan bağlarınız dediler. (Nikah) (K.Ş. 6)

Bir tabak kar

Ortasında nar

Esti rüzgar

Kesti zülfikar. (Nikah) (K.Ş. 26)

Kul görür, Tanrı görmez. (Rüya) (K.Ş. 13)

Tuzsuz pişen aş. (Aşure) (K.Ş. 2)

Karşıdan baktım yamur yumur

Yanına vardım kilitli demir. (Mezar) (K.Ş. 7)

8) Diğer Bilmeceler

Bir öküzüm var

Yattığı yerde ot bitmez. (Ateş) (K.Ş. 5)

Gitti gelmez

Geldi gitmez. (İhtiyarlık) (K.Ş. 7)

Canlı kaçır

Cansız kovalar. (At Arabası) (K.Ş. 3)

Elle ekilir

Dille biçilir. (Yazı) (K.Ş. 8)

Minareden attım kırılmadı

Suya attım kırıldı. (Kağıt) (K.Ş. 9)

Oturur kalkmaz. (Ateş) (K.Ş. 21)

Tam tok

Gölgesi yok. (Kuyu) (K.Ş. 22)

11. Tekerlemeler

a. Tekerlemelerin İncelenmesi

Şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir tekerlemeler. Bunun en önemli sebebi tekerlemelerin daha çok bilmece, aşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikayesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor türünün içinde yer almaları olsa gerektir. Ancak başka hangi türle ilişkili olursa olsun yine de tekerlemeleri farklı kılan şekil, muhteva ve anlatım özelliklerinin var olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca diğer türlerden tamamen bağımsız olan tekerlemeler de vardır. Tekerleme türü daha ziyade çocuk folkloru ürünlerinde göze çarpar. Tekerlemelerin anlatımlarındaki çocuksu üslup da bunun bir yansımasıdır.⁴¹⁹

Tekerlemelerin bugün için anlamlarından çok, ifade biçimleri veya herhangi bir türe bağımlılıklarıyla ele alınmasının esas sebebi, bize göre kökenlerinden farklı bir fonksiyona yönelmiş olmalarıdır. Başka bir ifadeyle tekerlemeler, bugün kökenlerini oluşturan ortamdaki fonksiyondan uzaklaşmışlardır. Bu bakımdan da sadece anlamsız sözler yumağı olarak kalmışlardır.⁴²⁰

Tekerlemelerin, şaşırtma, eğlendirme ve keyiflendirmenin yanında masal, halk hikayesi gibi anlatı türlerinde dinleyiciyi anlatıya hazırlama, oyunlarda ebe seçimi, tarafların seçimi, doğa güçlerini harekete geçirme, doğa olaylarını kontrol altında tutma, özellikle de yanıltmaçlarda çocuğun dilini geliştirme gibi fonksiyonları vardır.⁴²¹

Derlediğimiz sekiz adet tekerlemenin, yedi tanesi oyun tekerlemesidir. Bir tanesi de yağmur duasıyla ilgili bir tekerlemedir. Oyunla ilgili tekerlemeleri, Ali Duymaz'ın tasnifinde “Belirli Bir Oyun, Tören veya Metne Bağlı Tekerlemeler” başlığı altında değerlendirebiliriz. Aynı tasnife göre, tespit ettiğimiz oyun tekerlemeleri, “Ebe Seçimi ve Ebe Çıkarma Tekerlemeleri (Sayışmacalar) kısmına dahil edilebilir. Bu tekerlemeleri çocuklar ebe seçimlerinde kullandıklarını söylemektedirler.

---

⁴¹⁹ Ali Duymaz, **İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002, s. 9.

⁴²⁰ Ali Duymaz, **a.g.e.**, s. 13.

⁴²¹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1995, s. 135-137.

Beş numarada yer alan tekerleme, yağmur duası niteliğinde bir tekerlemedir. Bu tekerlemenin değişik şekilleri Anadolu'nun pek çok yerinde bilinmektedir.

Oyun tekerlemelerinde görülen yarı nazım diyebileceğimiz şekil, düzensiz bir ölçü, durak ve kafiyelenişe sahiptir. Bazı metinler ise tesadüfi olarak belirli bir ölçü, durak ve kafiye yapısına sahip olabilmektedir.⁴²² Derlediğimiz tekerleme metinleri arasındaki bazı mısralar kendi aralarında kafiyelidir fakat bu düzenli bir kafiye değildir. Yalnız bir tekerlemede nazım unsurları derli topludur:

Tıngırdatma bakırı (7)

Kaçırırsın katırı (7)

Katır gider ormana (7)

Sen kalırsın ablana (7)

Ablan seni güldürür (7)

Ağaçlara bindirir. (7)

Diğer tekerlemelerde de belli bir ahenk yapısı vardır, ancak akıcılığı sağlayan unsurları belli bir kalıba sığdırmanın imkanı yoktur. Şekil özellikleri sağlam değildir. Bu yüzden de duraklarda farklılıklar göze çarpar.

Araştırma bölgemizde, görüldüğü gibi, tekerlemeler genellikle çocukların dilinde ebe seçimi ve ebe çıkarma sırasında, sayışmacalarda kullanılmaktadır. Çocuklar bu tekerlemeleri belirli bir ezgi ile söylerken, el, kol, vücut hareketlerini ve mimiklerini de devreye sokmaktadırlar. Çocuklar, günümüzdeki pek çok yeniliği de tekerleme sözlerinin arasına sokarak, mevcut olan tekerlemeleri içerik olarak değiştirmektedirler.

---

⁴²² Ali Duymaz, **a.g.e.**, s. 22.

b. Tekerleme Metinleri

1) Tekerleme I

A, a asma

B, b basma

S, s sümbül

Menekşe, lale, gül. (K.Ş. 60)

2) Tekerleme II

Çık çıkalım çardağa

Yem verelim ördeğe

Ördek yemini yemeden

Ciyak mıyak demeden

Hıkıcık, mukıcık sana dedim

Sen çık ... (K.Ş. 61)

3) Tekerleme III

Top top kadife

Kızın adı Fadime

Oturmuş çalı toplar

İçinde bülbül öter

Birinin adı Hasan

Birinin adı Hüseyin

Hop çikolata piyasa

Akşam yedik pırasa

Kız senin baban ne fena. (K.Ş. 60)

4) Tekerleme IV

Yerde ne var?

Yer boncuk.

Gökte ne var?

Gök boncuk.

Annenin adı Fatmacık

Babanın adı Lokmacık

Kaldır beni hoppacık. (K.Ş. 60)

5) Tekerleme V

Yağ yağ yağmur

Bahçede çamur

Teknede hamur

Ver Allah'ım ver

Sicim gibi yağmur. (K.Ş. 61)

6) Tekerleme VI

Tıngırdatma bakır

Kaçırırsın katır

Katır gider ormana

Sen kalırsın ablana

Ablan seni güldürür

Ağaçlara bindirir. (K.Ş. 51)

7) Tekerleme VII

Ikıcık mıkıcık

Kız saçların kıvırcık

İğne iplik, çelik çubuk

Gel gülüm sen çık. (K.Ş. 64)

8) Tekerleme VIII

Mini mini birler

Patlak gözlü ikiler

Çalışkandır üçler

Tembeldir dörtler

Kapı dışarı beşler

Altılar altınlarımı çaldılar.

Yediler yemeğimi yediler

Sekizler seke seke gittiler.

Dokuzlar doktor olup çıktılar

Onlar kırmızı donlar. (K.Ş. 64)

12. Alkış ve Kargışlar

a. Alkış ve Kargışların İncelenmesi

Türk edebiyatında en güzel örneklerini “Dede Korkut Kitabı”nda gördüğümüz alkış (“dua”) ve kargışlar (“beddua”, “ilenç”), Türk sözlü edebiyatının en yaygın; fakat, en az ele alınıp incelenen örneklerindendir. Genellikle bir arada ele alınan alkış ve kargışlar içerisinde alkış, iyi dileği ve dolayısıyla iyiyi ve güzeli yansıtan sözler olduğu için kötü dileği ve dolayısıyla kötüyü, çirkini ve öfkeyi yansıtan kargışlara nazaran daha çok dikkati çekmiştir.⁴²³

Şükrü Elçin, alkışlar için “dua”, kargışlar için “beddua” terimini kullanırken alkışların sadece hayır dua ve minnet duygularının ifadesi anlamına gelmediğini, aynı zamanda iyiyi ve güzeli meydana getirebilecek güçleri harekete geçirme arzusunun da bir ifadesi olduğunu belirtmiştir. Kargışları da şöyle tanımlamaktadır: “Beddua ise, duanın aksi ve zıddı olan lanet, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Kargış, insanın kendisine, ailesine, cemiyetine ve din gibi müesseselerine zararı dokunacak şahıslara, düşünce ve fikirlere karşı davranışların şiddetli bir tepkisidir.⁴²⁴ Ali Duymaz da alkışları sihirle bağlantılı olarak değerlendirmiş, insanların bu sözleri doğaya hükmetmek için kullandıklarını ancak din ve kültür değişiklikleri nedeniyle alkışların asıl fonksiyonlarından uzaklaşıp estetik bir hal aldığını belirtmektedir.⁴²⁵

Araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenlere, hangi alkış ve kargış sözlerini kullandıklarını sorduğumuzda, alkış için kullandıkları sözleri rahatça dile getirirken, kargış sözlerini seçerek kullanmayı tercih etmişlerdir. Nedenini sorduğumuzda ise, ağızdan çıkan her sözcüğün pek çok şeyi etkileyebileceğine inandıklarını söylemişlerdir. Bu konuda Ali Tozak, “İkrar veren bir kişinin, ağızından çıkan her sözü tartarak söylemesi, sözün gideceği yeri bilmesi gerekir” diyerek görüşlerini belirtir.

Derlemiş olduğumuz alkışlarda, hayır, murat, bereket, kötülüklerden korunma, sevdiğine kavuşma, uzun ömür, çocuk sahibi olma, güç durumlarda kalmama, bol para

---

⁴²³ Mehmet Aça-A. Müge Ercan, “Anonim Halk Edebiyatı”, Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz, v.d., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 153.

⁴²⁴ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1998, s. 662-663.

⁴²⁵ Ali Duymaz, **İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002, s. 50.

gibi temennilerde bulunulurken, kargışlarda ölüm, mutluluk yüzü görememe, geçim sıkıntısı, dert, şeytan çarpması, ocağın dağılması, bela dilenmektedir. Bu sözler, günlük hayatta kullanılan kalıplaşmış sözlendir.

b. Alkış ve Kargış Metinleri

1) Alkışlar

- 1) Allah ne muradın varsa versin. (K.Ş. 3)
- 2) Allah tuttuğunu altın etsin. (K.Ş. 9)
- 3) Allah senden razı olsun. (K.Ş. 11)
- 4) Allah seni kimselere muhtaç etmesin. (K.Ş. 1)
- 5) Allah kapına bereket versin. (K.Ş. 7)
- 6) Allah eline, koluna sağlık versin. (K.Ş. 54)
- 7) Allah şeytan şerrinden korusun. (K.Ş. 12)
- 8) Allah oğul, uşak sahibi etsin. (K.Ş. 23)
- 9) Allah gönlüne göre versin. (K.Ş. 9)
- 10) Allah hasretine kavuştursun. (K.Ş. 12)
- 11) Allah geride kalanlara uzun ömür versin. (K.Ş. 45)
- 12) Allah seni eksik etmesin. (K.Ş. 23)
- 13) Allah seni güç durumlara düşürmesin. (K.Ş. 26)
- 14) Allah zihin açıklığı versin. (K.Ş. 21)
- 15) Allah doğru yoldan ayırmasın. (K.Ş. 34)
- 16) Allah kazadan beladan korusun. (K.Ş. 17)
- 17) Allah kötü günleri göstermesin. (K.Ş. 35)
- 18) Başınıza gün doğsun. (K.Ş. 14)
- 19) Bir yastıkta kocayın. (K.Ş. 46)
- 20) Bir tuttuğun altın, bir tuttuğun gümüş olsun. (K.Ş. 16)
- 21) El öpenlerin çok olsun. (K.Ş. 34)
- 22) Ellerin dert görmesin. (K.Ş. 13)
- 23) Gelmiş, geçmiş olsun. (K.Ş. 15)
- 24) Gözleriniz ay aydını olsun. (K.Ş. 56)
- 25) Gönlün pek olsun. (K.Ş. 23)

- 26) Güle güle giyin. (K.Ş. 36)
- 27) Gelen giden evleri olsun. (K.Ş. 14)
- 28) Hayırlı, uğurlu olsun. (K.Ş. 45)
- 29) Sılan mübarek olsun. (K.Ş. 53)
- 30) Verenlerin bol olsun. (K.Ş. 3)

2) Kargışlar

- 1) Allah varlık, mutluluk göstermesin. (K.Ş. 1)
- 2) Allah iki yakanı bir araya getirmesin. (K.Ş. 8)
- 3) Allah, senin gibilerinin canını tez alsın. (K.Ş. 21)
- 4) Allah seni taş yapsın. (K.Ş. 32)
- 5) Allah boyunu posunu devirsin. (K.Ş. 45)
- 6) Allah tependen baksın. (K.Ş. 34)
- 7) Allah dert versin de, derman bulamayasın. (K.Ş. 23)
- 8) Allah kısmet etmesin. (K.Ş. 21)
- 9) Allah kör şeytana çarpsın. (K.Ş. 3)
- 10) Allah kara topraklara karıştırsın. (K.Ş. 17)
- 11) Allah bir adım ileri götürmesin. (K.Ş. 34)
- 12) Boynun devrilsin. (K.Ş. 23)
- 13) Başına taş yağsın emi? (K.Ş. 36)
- 14) Başı mezara giresi. (K.Ş. 45)
- 15) Benim kadar başına taş yağsın. (K.Ş. 26)
- 16) Canın çıksın inşallah. (K.Ş. 57)
- 17) Dilini eşek arısı soksun. (K.Ş. 47)
- 18) Dilin kurusun. (K.Ş. 46)
- 19) Elin, ayağın kırılsın. (K.Ş. 24)
- 20) Emzirdiğim sütler gözüne, dizine dursun. (K.Ş. 34)
- 21) El üstüne el koyama. (K.Ş. 45)

- 22) Gözün çıksın. (K.Ş. 54)
- 23) Gözüne, dizine dursun. (K.Ş. 45)
- 24) Gidip de gelemeyesice. (K.Ş. 35)
- 25) Gelip de göremeyesice. (K.Ş. 47)
- 26) Gökten başına taş yağsın. (K.Ş. 16)
- 27) Gözü bizde, kığı külde kalasıcı. (K.Ş. 15)
- 28) İyi gün yüzü görmeyesin. (K.Ş. 41)
- 29) İki gözü kör olup da, iki dizi topal olasıcı. (K.Ş. 26)
- 30) İnşallah kapı kapı dilenirsin. (K.Ş. 46)
- 31) İnşallah hayrını görmeyesin. (K.Ş. 11)
- 32) Kara yılanlar sokasıcı. (K.Ş. 45)
- 33) Kara yere gark olasıcı. (K.Ş. 53)
- 34) Kapılara oturup, yollara bakasıcı. (K.Ş. 24)
- 35) Kurtlara, kuşlara yem olasın inşallah. (K.Ş. 43)
- 36) Kör şeytan hakkında gelsin. (K.Ş. 15)
- 37) Kör olasıcı. (K.Ş. 43)
- 38) Ocağına incir ağacı dikilesice. (K.Ş. 42)
- 39) Ölme de sürün. (K.Ş. 15)
- 40) Ölene dek iki yakan bir araya gelmesin. (K.Ş. 56)
- 41) Sürüm sürüm sürünürsün inşallah. (K.Ş. 4)
- 42) Sana verdiğim emekler zehir zıkkım olsun. (K.Ş. 25)
- 43) Sütüm sana haram olsun. (K.Ş. 53)
- 44) Senin gibi evladın adı batsın inşallah. (K.Ş. 21)
- 45) Son nefesinde bir yudumcuk su verecek kimsen olmasın. (K.Ş. 51)
- 46) Soyka giyesice. (K.Ş. 9)
- 47) Şeytanından bul inşallah. (K.Ş. 1)
- 48) Şeytan görsün yüzünü. (K.Ş. 7)
- 49) Şeytanlar çarpsın emi? (K.Ş. 34)

- 50) Tuttuğun dallar kurusun. (K.Ş. 16)
- 51) Ta, susuz derede boğulasın inşallah. (K.Ş. 18)
- 52) Üzerine taşlar yağsın. (K.Ş. 12)
- 53) Yer yesin seni, evin baykuş tüneği olsun. (K.Ş. 45)
- 54) Yer paklasın seni, huyun kurusun. (K.Ş. 43)
- 55) Yediğin zehir zıkkım olsun inşallah. (K.Ş. 27)

B. HALK BİLİMİ

1. Doğum

a. Doğum Öncesi

1) Çocuğu Olmayan Kadınların Başvurdukları Uygulamalar

Çocuğa, bilhassa erkek çocuğa sahip olmak, memleket ailelerinin en başta gelen arzularından biridir. Öyle ki, nişanlı bir genç kız bile, ilerideki zürriyetini düşünerek bu yolda bir çok çarelere başvurur. Bazı kadınlar uzun bir zaman veya hiç doğuramazlar. Böylelerine kısır kadın denir.⁴²⁶ Normal yollardan çocuğu olmayan insanlar, kendi şartlarına göre bazı uygulamalara ve inanışlara başvurmaktadırlar. Çünkü toplum, çocuksuzluğu zaman zaman horlamaktadır. Türk kültüründe çocuksuzluğu giderme yollarından yaygınları; bel çektirmek, yakı yakmak, buğuya oturmak, çeşitli bitkilerden yapılmış yerli ilaçları kullanmaktır.⁴²⁷ Yatır ziyaretleri, kutlu sayılan yerlerin (ılıca, kaynak, değirmen oluğu...) suyundan içmek, oradan alınan herhangi bir şeyi (toprak, böcek ...) yutmak veya oraların suyu ile yıkanmak, çocuk sahibi bir kadının avucundan su içmek, doğum sancısı çeken kadının ısırıldığı elmayı yemek, yeni doğum yapmış bir ananın çocuğunun eşi üzerine sıcaklığına oturmak, hocaların okuyup üflemleri, muska yazdırmak, bele şişe çekme, küllü veya tarçınlı sıcak banyolar, karnını oğdurmak gibi çarelere de başvurulur.⁴²⁸

Araştırma bölgemize baktığımızda, doğumla ilgili uygulamaların henüz düğün töreni sırasında başladığını görmekteyiz. Alevi Türkmenler, bu uygulamayı, gelin arabasının önüne bebek koymakla başlatmaktadırlar. Gelin, yeni evinin kapısından içeri ilk adımını attığında kucağına küçük bir bebek verilmektedir. Gelin, o bebeği bir müddet kucağında tuttukten sonra, kendi yatağına bırakmaktadır. Yeni evli çiftin yatağına ilk önce bu bebek oturmaktadır. Bazı yerleşim birimlerinde (ilçe

---

⁴²⁶ Orhan Acıpayamlı, **Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara: 1974, s. 13.

⁴²⁷ Işıl Altun, **Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm**, Yayıncı Yayınları, İzmit: 2004, s. 103.

⁴²⁸ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1973, s. 144-145.

merkezlerinde) yeni evli çiftin yatağına oyuncak bebek bırakılmaktadır. Böylece, yeni gelinin doğurgan olacağına inanılmaktadır. Çocuksuzluğu giderme yollarına baktığımızda, özellikle ilçe merkezlerinde oturan Alevi Türkmenlerin tıbbi tedavi yöntemlerine başvurduklarını gördük. Ancak uzun yıllar uğraşmış ve sonuç alınamamışsa yatırlara gitme, çeşitli bitkilerden yapılmış ilaçları kullanma ve az da olsa muskayla tedavi yöntemine başvurulmaktadır. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin büyük çoğunluğu ilçe merkezi ve ilçe merkezlerine oldukça yakın yerleşim birimlerinde oturdukları için öncelikle tıbbi tedavi yöntemlerine başvurmakta, en son çare olarak da halk tıbbını tercih etmektedirler.

Araştırma bölgemizde, çocuğu olmayan kadınların başvurdukları yöntemlerle ilgili tespitlerimiz şöyledir:

“Bizim burada kadınlar, çocuğu olmadığı zaman köyümüzdeki Bek Hasan adlı erenin türbesine gidip adak adarlar. Eskisi kadar olmasa da bu gelenek hala yaşamaktadır. Ayrıca çocuğun olması için bir leğenin içine su koyulur ve içine bir tabak tuz atılır. Çocuğu olmayan kadın, bunun buğusuna oturtulur. En geç bir yıl içinde çocuğu olur.” (K.Ş. 55)

“Çocuğu olmayanı Çengel'deki türbeye götürürler. Ona 'İslam Baba' derler. Oraya götürüp kadını bağlarlar. Ağır mübarek gün, orada bir adak keserler. Yerler, içerler, bağış bırakırlar. Yatıra bir örtü örterler. Daha sonra Allah tarafından çocuğu olur. Herkes, bir oğlunun olmasını ve soyadını taşımasını ister” (K.Ş. 16)

“Bizim burada Hacı Nasuf diye bir yatırımız vardır. Çocuğu olmayan kişiler oraya gidip adaklar adarlar, çaput bağlarlar. Hayırlar yaparlar, gelene geçene yedirilip, içirilir. Bizim komşunun kızının iki yıl çocuğu olmadı. Bir yabancıyla evlenip yurt dışına gitmişti. Buraya gelip adakta bulundu, yatıra yağlık bağladı. İkiz çocuğu oldu.” (K.Ş. 33)

“Çocuğu olmayanlar, doktora başvururlar. Uzun uğraşlar sonucu çaresiz kalırsa, Hacı Bektaş'a, Abdal Musa'ya giderler, adaklarda bulunurlar, dualar edilir. Yine de olmuyorsa bir yakın akrabalarından, özellikle en muhtaç olan akrabalarından bir çocuk alırlar. Onunla mutlu olup, o çocuğu büyütürler. 'Allah bana çocuk vermedi, başkasının çocuğundan bana ne' şeklinde bir yaklaşımda bulunulmaz. Hatta benim tanıdığım bir aile iki çocuk aldı. Biri kadının, diğeri erkeğin akrabasından olan iki

çocukları var. Eğer akrabaları, çocuklarının hiçbirini vermek istemezse, onlardan bir çocuk da kendileri için yapmaları istenebilir.” (K.Ş. 18)

“Köyümüzde Arap Baba Türbesi vardır. Başı sıkılanlar, çocuğu olmayanlar oraya gider. ‘Arap Baba, şu işimizi rast getirirsen sana bir horoz ya da iki horoz keseceğim, misafirleri getirip bir yemek yedireceğim’ diye dua ederler. Çocukları olunca da, oraya gidip kurbanlarını keserler. Yemek yapıp eş dostla yerler.” (K.Ş. 50)

“Tıbbi yöntemlere başvurduğu halde çocuk sahibi olamayanlar, Elmalı’daki Abdal Musa’ya giderler. Oradan bir taş alırlar, her gün bu taş ile kadının karnı ovalanır ve hamile kalınca, o taş geri tekkeye götürülür. Adaklar kesilir.” (K.Ş. 8)

“Çocuğu olmayanlar Beçin’e Ahmet Gazi Türbesi’ne giderler. Orada adak ederler, çaput bağlarlar, mum yakarlar. Dualar ederler. Dilekleri kabul olunca da, yeni doğan çocuğu alıp oraya götürürler, hayvan keserler, yakın akrabalarını toplayıp yemek yaparlar, yerler içerler.” (K.Ş. 27)

“Çocuğu olmayanlar üzülürler. Doktora giderler ama olmuyorsa doğal bitkilerden yapılan ilaçları içerler. Köyümüzdeki Şeyh Dede yatırına giderler. Özellikle Hıdırellez’de giderler, yalvarırlar, adak keserler. Yapılan dualar, kesilen adaklar genelde kabul olur. Yemekler verilir, kurbanlar kesilir, gerekirse cem tutulur.” (K.Ş. 48)

“Arap Baba Türbesi’nin orada ağaçlar boldur. Çocuğu olmayan kadın, orada salıncak yapar, içine bebek elbisesi giydirdiği bir taşı koyarak sallar. Sallarken dualar eder. Oradan ayrılırken dahi bu salıncak öylece kalır.” (K.Ş. 28)

“Çocuk sahibi olmak için İlyas Dede’ye gidilir. Oraya giden kadınlar, yanlarında bir çocuk elbisesi ve yeşil bir örtü götürürler. Bu çocuk elbisesini ve yeşil örtüyü yatırın üzerine örterler. Dualar ederler. Eve döneceği zaman, o yeşil örtüden bir parça keser ve yanına alır. Çocuk doğduğunda, oradan getirilen yeşil kumaş parçası çocuğun koluna bağlanır ve İlyas Dede’nin ziyaretine gelinir. Eş dostla birlikte kurban kesilir, yenilir, içilir.” (K.Ş. 36)

“Çocuğu olmayanlar şimdi ekseriyetle tıbbı başvuruyor. Örneğin, köyümüzün muhtarının oğlunun çocuğu olmuyordu, tıbbı başvurdu. Yine olmayınca yurttan bir çocuk aldı. Şimdi ona bakıyor.” (K.Ş. 54)

2) Gebeliğin Başlangıcı (Aşerme / Ağız Tatsızlığı)

Aşerme, gebeliğin belli bir döneminde, gebe kadında görülen bir haldir. Deyimin aslı “aş yeme”, bu biçimiyle “yiyecek şeylerden tikslenme” demektir. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve “yükü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması” demeğe gelmiştir. Gebeliğin bu döneminde, gebe kadına her canının istediğini, ne kadar münasebetsiz de olsa, vermeye çok dikkat edilir. Bu kural gözetilmezse, anada veya doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır. Çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması gibi.⁴²⁹

Aşerme, Türk kültürünün pek çok sahasında gözlemlenebilen bir husustur. Bu alanlardan birisi de Türk destanlarıdır. Aşerme, Türk destanlarında kahramanlığın, alplığın habercisidir. Destanlarda alpların anneleri, alpin doğumundan önce, Manas'ta olduğu gibi arslan yüreği ve ciğeri ister. Buna benzer örnekleri Kazak destanlarında da görebiliriz. Destanlardaki bu aşerme, kahramanın geleceğine dair ipuçları veren bir unsurdur.⁴³⁰

Gebe kadın ile çevresindekiler, muazzam bir adet ve inanma dünyasının baskısı altındadırlar. Maksat, sağlam ve güzel bir çocuk dünyaya getirmektir. Anadolu'da aşerme ile ilgili inanışlar, bu dönemde yenen yiyeceklerin şekli ile çocuğun üzerinde bırakacakları etki arasında bağlantı olduğu yönündedir. Gebe kadın, nar yerse çocuğun güzel ve uzun ömürlü, ayva yerse çocuğun yanaklarının gamzeli, kuş eti yerse çocuğun uykusunun hafif olacağına dair inanışlar vardır.⁴³¹

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, aşerme ile ilgili tespitlerimizde diğer bölgelerden farklı bir durum söz konusu değildir. Kaynak şahıslarımız aşermeyi “ağız tatsızlığı” olarak adlandırmaktadırlar. Gebe kadının, bu dönemde dikkat etmesi gereken noktalar vardır. Gebenin yediği şeylerin, sık sık baktığı insanların, hayvanların çocuğun huyuna, vücut yapısına, yüz özelliklerine etkide bulunacağına inanılır. Bunun için gebe, doğacak çocukta kusur niteliğinde bir iz bırakması mümkün olan şeyleri yemekten, böyle kimselere bakmaktan, bu tür hayvanlarla karşılaşmaktan çekinir.

---

⁴²⁹ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 146.

⁴³⁰ Mehmet Aça, “Türk Destanlarında Aşerme (Yerikleme) Motifinin Destan Kahramanları Üzerindeki Etkisi ve Hayvan Ata (Ecdat) İnancıyla Olan Bağlantısı”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara: 1997, C. 5, S. 34, Yaz, s. 78.

⁴³¹ Orhan Acıpayamlı, **a.g.e.**, s. 26-29.

“Gebe kadın aşerirken, güzel kimselere, güzel fotoğraflara bakarsa çocuğu güzel olur. Çirkin, hasta, soluk benizli kimselere bakarsa çocuğu hastalıklı doğar.” (K.Ş. 39)

“Hamile kadının canı ayva isterse, çocuğun yanakları gamzeli, elma isterse çocuğun yanakları kırmızı olur.” (K.Ş. 59)

“Gebe kadın, balık eti yerse çocuğu hareketli, kuş eti yerse çocuğun uykusu hafif olur.” (K.Ş. 55)

“Gebe kadın aşerirken, bir yerden gizlice bir şey alarak, elini vücudunun neresine değdirirse, çocuğun orasında leke olur. Ben ciğer aşerirken, ciğeri gizlice aldım ve kanını kalçama sürdüm. Şimdi kızımın kalçasında leke var.” (K.Ş. 63)

3) Hamilenin Kaçınmaları

Araştırma bölgemizdeki kaynak şahıslarımız, hamilelik dönemine büyük bir özen göstermekte ve modern tıptaki en son gelişmeleri çeşitli iletişim araçları vasıtasıyla takip etmektedirler. Dolayısıyla hamilelerin yapması ve yapmaması gerekenlere dair bilgilerden haberdardır. Bütün bunların yanı sıra hamilelik döneminde yapıldığı takdirde, bebeğin olumsuz etkileneceğine dair inançlar da vardır. Bunlar arasında, kusurlu, sakat kimselere bakmak ve onlarla alay etmek, çocuğun benzemesi istenmeyen yiyecekleri yemek, çirkin nesnelere bakmayı örnek olarak gösterebiliriz.

Tespit edebildiğimiz bazı inanış ve uygulamalar şunlardır:

“Hamile kadına ağır yük kaldırılmaz, hamile kadın yüksek yerden atlatılmaz.” (K.Ş. 53)

“Hamile kadınlar, kıllı çocuk doğurmak istemiyorsa ayıya, Arap çocuk doğurmak istemiyorsa siyah renkli eşyalara bakmaz.” (K.Ş. 27)

“Sakat çocuk doğurmamak için, gördüğü sakat insanlarla alay etmez. Dua edip geçer.” (K.Ş. 57)

“Gebe kadın, cenaze törenine gitmez. (K.Ş. 62)

4) Cinsiyet Tayini

Hamile kadın ile ailesinin en büyük merakı doğacak çocuğun cinsiyetinin ne olduğudur. Çocuk sahibi olmanın mutluluğu yanında, anne, baba ve akrabalar arasında çocuğun cinsiyeti merak edilmeye başlanır. Tıbbi yöntemlerin yanında çok erken dönemlerden bu yana halk uygulamaları kendilerine göre cinsiyet belirleme yolları bulmuştur. Bu yöntemlere, günümüzde pek fazla başvurulmasa da, yine de çocuğun cinsiyetiyle ilgili yorumlar yapılmaya devam edilmektedir.

Saha araştırmalarımız sırasındaki sohbet konumuz, cinsiyet tayini olunca kaynak şahıslarımızın ilk cevabı “doktora gidilir” olmuştur. Ancak biraz zorlayınca Alevi Türkmenler arasında da Anadolu’nun pek çok bölgesinde olduğu gibi cinsiyet tayinine yönelik uygulama ve inançların bulunduğunu tespit ettik.

“Gebenin karnındaki çocuk oğlan ise, gebe güzelleşir, kız ise çirkinleşir.” (K.Ş. 39)

“Gebe, kıza hamile ise canı ekşi ister; oğlana hamile ise tatlı ister.” (K.Ş. 59)

“Gebe kadın, rüyasında kolye takarsa çocuğu kız; bilezik takarsa çocuğu oğlan olur.” (K.Ş. 27)

“Hamile kadının haberi olmadan, bir minderin altına bıçak, bir minderin altına da makas koyulur. Gebe, odaya çağrılır. Altında bıçak olan mindere oturursa çocuğu erkek, altında makas olan mindere oturursa çocuğu kız olacaktır.” (K.Ş. 55)

“Hamile kadının göbeği sivri ise oğlan, yayvan ise kız çocuğu olur. (K.Ş. 36)

“Hamile kadının yüzünde kara lekeler olursa oğlan, sarı lekeler olursa kız çocuğuna gebe kalmış demektir.” (K.Ş. 24)

Kaynak şahıslarımıza, çocuk tercihi ile ilgili soru yönelttiğimizde, “Eskiden ormanda çalışırken fiziki güç gerektiği için özellikle ilk çocuğun erkek olması istenirdi. Ancak şimdi hızar motorları çıktığı ve düze inildiği için güce olan ihtiyaç azaldı.” (K.Ş. 35) şeklinde cevapların yanında, “Bizim gözümüzde kız da erkek de birdir, ayırım yapılmaz. Erkek çocuk, soyun devamını sağladığı için eskilerin gözünde daha değerliymiş.” (K.Ş. 40) şeklinde cevaplar da aldık. Henüz düğün aşamasındayken gelinin kucağına verilen erkek çocuktan ve hamile kadına erkek çocuk sahibi olabilmesi için dişletilen Ahlat ağacından hareketle, Dede Korkut Hikayeleri’nde dahi erkek

çocuğa verilen değerin⁴³² Alevi Türkmenlerde de mevcut olduğunu ancak bu konuda anlayış değişikliğine gidildiğini görmekteyiz.

5) Doğum Hazırlığı

Bebek, dünyaya gelmeden önce, bebeğe ait eşyaların hazırlanması telaşı da kültürümüzde yer edinmiş diğer önemli aşamalardandır. Alevi Türkmenlerden yaşı büyük olan kadınlar, bugün yapılan hazırlıkların çok basit olduğunu, el emeği olmadığını, her şeyin hazır olarak alındığını söylemektedirler. 75 yaşındaki Dudu Tozak, “Eskiden bebek doğmadan önce en güzel ağaçlardan, el emeği işlemeli beşik yaptıklarını, kundak takımını büyük bir özenle işlediklerini anlatmakta ve şimdiki gençlerin, hiç uğraşmadan her şeyi hazır olarak aldıklarını, bunların da el emeği olmadıkları için değerlerinin bilinmediğini eklemektedir.”

Sohbet etme şansını yakalayabildiğimiz daha genç bayanlar ise:

“Çocuk doğmadan önce, hastaneye götürülecek çantanın içine kundak, el bezi, çocuk bezi, tülbent gibi eşyaları koyarız.” (K.Ş. 40)

“Çocuk eve getirildikten sonra kalacağı odayı hazırlarız. Beşik, battaniye takımı gibi ne gerekiyorsa alırız.” (K.Ş. 18)

“Annenin hastanede giyeceği gecelik, terlik, hasta bezleri hazırlanır.” (K.Ş. 63)

“Doğumun son aylarına girildiğinde, doğumun kolay olması için hamile kadın bol bol yürütülür, hareket ettirilir.” (K.Ş. 27)

b. Doğum Sırası

Anadolu’da doğum muhtelif şekillerde cereyan etmektedir. Bunlar arasında, oturarak, diz çökerek, yatmış vaziyette, asılarak doğum gösterilebilir.⁴³³ Bunların da, gebe kadının duruşlarına, kullanılan aygıtlara, yaptırılan hareketlere göre ve bölgeden bölgeye ayrıntılarda farklar ile çeşitlenmeleri vardır.⁴³⁴

---

⁴³² Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1997, s. 2.

⁴³³ Orhan Acıpayamlı, **a.g.e.**, s. 47-49.

⁴³⁴ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 148.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde doğumu, eskiden köylerde geleneksel doğum tekniklerinde bilgisine inanılan ebe adı verilen kadınlar yaptırıyorlarmış. Ancak günümüzde doğumlar, şehir merkezlerindeki hastanelerde yaptırılmaktadır. Bunun yanı sıra ebelerin, danışmanlık fonksiyonları devam etmektedir. Bu konuda, kendisine zaman zaman danışılan Dudu Tozak, eskiden, “El benim değil, Eşe Fatma anamızın eli” diyerek doğum yapacak kadının karnının elle ovulduğunu, böylece doğumun daha kolay olacağını anlatmaktadır. Altay Türklerinde de, Anadolu’da olduğu gibi doğumu obadan bir kadın yaptırır. Altaylar ve Kazaklar, doğumun kolay olması ve kötü ruhlardan çocuğu korumak için organlardan doğum esnasında faydalanmaktadırlar.⁴³⁵

“Önceden, doğumu ebe kadınlar yaptırırdı. Şimdi ebe yok. Doğumlar artık hastanede yapılıyor. Zaten, bizim köy ilçe merkezine oldukça yakın. Şimdi en ufak bir rahatsızlıkta hastanelere koşuluyor.” (K.Ş. 33)

“Önceden, doğumu yaklaşan gebelerin evinde sıcak su hiç eksik olmazdı. Ebe, eve geldiğinde su hazır bulundurulurdu. Bu kişi, sağlık konusunda bilgiliydi, eli işe yakışırdı. Hastaneye yetişemeyecek olanların evine gider, doğumu yaptırırdı.” (K.Ş. 27)

Kaynak şahsımızın da dile getirdiği, “El benim elim değil, Eşe Fatma Ana’nın eli” şeklindeki inanışa Sivas, İstanbul, Balıkesir, Mersin, Çorum, Maraş, Erzurum gibi pek çok bölgede rastlanmaktadır.⁴³⁶ Müjgan Uçar sadece insan doğumlarında değil, hayvan doğumlarında da, doğumu yaptırmanın “Benim elim değil, Fatma (Fadime, Meryem) Ana’nın eli” şeklinde bir cümle kullandığını, ayrıca “Fatma Ana Eli” diye bilinen bir bitkinin de doğumda bulundurulduğunu belirtmektedir.⁴³⁷

1) Bebeğin Göbeği ve Eşi (Plasenta)

Gebelik süresince, döl yatağında ananın, kendi kanı ile çocuğunu beslemesini sağlayan bu organa kimi yerlerde eş, kimi yerlerde son, kimi yerlerde de etene, eten diyorlar. Halk geleneği, bu organa büyük önem vermiştir.⁴³⁸ Çocuğun doğumunun gerçekleşmesinin ardından anne ile çocuk arasında bağlantıyı sağlayan göbeğin kesimi

---

⁴³⁵ Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1986, s. 169.

⁴³⁶ Işıl Altun, **a.g.e.**, s. 129.

⁴³⁷ Müjgan Uçar, “Anadolu Folklorunda Fadime Ana”, **TFA Yıllığı**, Ankara: 1976, s. 150.

⁴³⁸ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 149.

işlemi gelir. Göbek kesme ve kesilen göbeğin konulduğu yerlere ait pek çok inanış ve uygulama kültürümüzde yer edinmiştir. Annenin yediği yiyeceklerin, baktığı hayvanların çocuğu etkilediği inancına sevk eden temel sebep, anne ve çocuğu birleştiren göbek bağlantısında yatmaktadır.⁴³⁹

Araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenler, plasentaya “eş” derler ve onunla çocuk arasında bir bağlantı olduğuna inanırlar. Bu yüzden, bebeğin eşi, ayak değmeyecek bir yere gömülür.

“Yeni doğan çocuğun okumasını istiyorsan, göbeğini okul bahçesine gömersin.” (K.Ş. 53)

“Yeni doğan çocuk kız ise, evine, anasına, babasına bağlı olması için göbeğini bahçeye gömersin.” (K.Ş. 39)

“Çocuğun iyi uyumasını, sık sık uyanmasını istiyorsan, göbek bağı, yastığının kenarına tutturursun.” (K.Ş. 16)

“Göbek bağı tarlaya ya da bağa gömersen çocuk ileride mal mülk sahibi olur.” (K.Ş. 57)

Göbeğin kesimi işlemi de, rastgele birine yaptırılmaz. Çünkü göbeği kesen ile çocuğun ileriki hayatındaki karakteri arasında bir benzerlik olacağına inanılmaktadır. Bunun için hastaneye gidilme de, toplum içinde sevilip sayılan, bilgili kişiler tercih edilmektedir. Bu kişi, gerektiği zaman o çocuk üzerinde belli haklara da sahip olabilmektedir.

2) Göbekte İlgili İnanışlar

Kaynak şahıslarımızın göbekte ilgili uygulamalarının birleştiği nokta, göbeğin atıldığı yerin, çocuğun ilerideki hayatını etkileyecek olmasıdır. Göbeğe yapılan saygısızlığı, bebeğe yapılan saygısızlık olarak görmektedirler. Bu yüzden, çocuğun göbeği, insanların ayak basamayacağı bir yere gömülür. Bu yerler, çocuğun ileride bulunması istenilen mekanlardır. Bu mekanlar arasında en çok tercih edileni okul bahçeleridir. Alevi Türkmenler, eğitim-öğretime çok önem vermektedirler. Kız-erkek

---

⁴³⁹ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 2000, s. 142.

ayrımı yapılmadan her çocuğun iyi bir eğitim alması gerektiğini sık sık vurgulamaktadırlar.

Araştırma bölgemizde görülen, göbekte ilgili uygulamalara Anadolu'nun pek çok yerinde rastlanmaktadır. Çocuğun olmasını istenen şeylerin bulunduğu mekanlara gömme yaygın bir uygulamadır. Gaziantep'te eş suya atılmakta; Zonguldak, Nevşehir, Sivas, Kandıra, Balıkesir, Azerbaycan'da gömülmektedir.⁴⁴⁰

c. Doğum Sonrası

Hamilelik sürecinden sonra, doğumun gerçekleşmesiyle birlikte, bebek ve anne için yeni kaygıların başladığı bir döneme girilmektedir. Tıp her ne kadar ilerlese de, halk arasında doğum sonrasına ait uygulama ve inanışlar devam etmektedir. Doğum sonrası olarak isimlendirdiğimiz bu bölümde, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin doğumla ilgili pratik ve inanışlarına yer vereceğiz.

Kendi ifadelerine göre, kurban kesmek için adeta bir bahane arayan Alevi Türkmenler, doğum sonrasında ilk olarak kurban kesmektedirler. Kurban kesme, bugün her ne kadar hali vakti yerinde olan insanların gerçekleştirdiği bir olaya da, önceki dönemlerde, her çocuk sahibi olanın mutlaka kurban kestiğini sohbetlerimiz sırasında öğrendik.

“Mahallemizde her çocuk dünyaya geldiğinde, ailesi onun adına bir kurban keser. Bu kurbanı genelde dede ve erkek tarafı keser. Yakınlarını davet eder ve sevinçli bir şekilde kurban eti yenir. Ailesine hayırlı bir evlat olması için dua edilir.” (K.Ş. 18)

1) Loğusalık

Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına loğusa veya loğsa (Türkiye), dıgaskesen (Elazığ), emzikli (İstanbul, Denizli), nevse (Antep) gibi isimler verilir.⁴⁴¹ Araştırma bölgemizde loğusa kelimesi pek kullanılmamakta, aynı anlamı ifade eden “Kırkılı” kelimesi kullanılmaktadır.

“Çocuk doğduktan sonra kırkılı kadın ile bebeği kırk gün yataktan kaldırılmaz. Kırkılı kadına iş yaptırılmaz. Akrabaları, onun yanına gelip işlerini görürler.” (K.Ş. 53)

---

⁴⁴⁰ Işıl Altun, **a.g.e.**, s. 132-133.

⁴⁴¹ Orhan Acıpayamlı, **a.g.e.**, s. 65.

2) Kırk Lokması

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, kendileri için önemli olan bütün günlerde kurban kesmektedirler. Kurban, adeta eş dost, akraba ve tanıdıklarıyla bir araya gelmede bir araç gibi görülmektedir. Doğan çocuk ister kız ister erkek olsun, onun adına kurban kesildiği gibi, bebek ve annesi kırk günü atlattıktan sonra kırk lokması yapılıp dağıtılmaktadır. Kaynak şahıslarımız bunu, bebek ve annesinin kırk günü sağ salim geçirip hayatta kalmayı başarması adına dağıttıklarını anlatmaktadırlar.

3) Alkarısı (Al basması)

Memleketimizde al, albastı, alkarısı, alanası, alkızı tabirleriyle, umumiyetle kırklı loğusa ve çocuklara, nadir olarak da gebe, gelin, güvey, erkek, yolcu ve atlara musallat olan bir ruh veya hastalık ifade edilmektedir.⁴⁴² Türk topluluklarının hemen hepsinde tespit edilen bu ruh, önceleri “iye” koruyucu ruhlardan birisi olmasına rağmen daha sonraları şerir ruh haline geldiği inancı vardır. Bu ruhun musallat olduğu kişiler ise genellikle yeni doğum yapmış kadınlardır.⁴⁴³

Araştırma bölgemizde, albastının varlığına inanılmaktadır. Onun, nasıl bir varlık olduğunu ifade edememelerine rağmen, doğumla birlikte kırk gün, kırklı kadına ve çocuğa zarar vereceğine inanılır. “Kırklı kadını ve çocuğu al basmasın diye, kırklı kadının başına al bağlanır, çocuğun da üstüne al bir örtü örtülür.” (K.Ş. 16)

“Kırk gün boyunca, evden dışarıya ateş, un ve tuz verilmez. Kırklı kadının ve bebeğin çamaşırları evin dışına serilmez.” (K.Ş. 53)

“Kırklı kadının başına kırmızı bir yazma bağlanmazsa, çocuğu zayıf ve hastalıklı olur. Çocuğun üzerine örtülen kırmızı örtü ve kırklı kadının başına bağlanan kırmızı yazma, onların kırkıdan sonra yıkanıp, bir daha kullanılmaz. Bu kırmızı örtü ve yazma aile dışından birine verilir.” (K.Ş. 55)

4) Kırk Basması

Tahtacılar, doğum sonrası kırk gün içinde loğusa kadın ve çocuğun yakalandıkları hastalıkları “Kırk Basması” diye tanımlamaktadırlar. Bu durum “loğusa

---

⁴⁴² Orhan Acıpayamlı, **a.g.e.**, s. 75.

⁴⁴³ Abdülkadir İnan, **a.g.e.**, s. 260.

kadın ve çocuğun mezarının ağzı kırk gün açık kalır” cümlesi ile ifade edilmektedir.⁴⁴⁴ Loğusa ve bebek adına bu dönem, en tehlikeli dönemlerden biri olarak görüldüğü için, bu dönemin sorunsuz bir şekilde geçirilebilmesi için çeşitli inanış ve pratikler araştırma bölgemizde de gündemdedir.

“Kırkly kadın ve çocuğu, kırk basmasın diye kırk gün boyunca evden dışarı çıkarılmaz. Kırkly kadın, kırk gün içinde düğün ve cenaze evine gitmez.” (K.Ş. 53)

“Kırk basmasın diye önceden, bir bakırın içine karışık çerezlerden konur, ev ev dolaşılıp, bakırın içindeki tasla evlere o çerezden dağıtılırdı. Artık pek yapılmıyor.” (K.Ş. 27)

“Diyelim ki iki kırkly kadın karşılaştı, kırk basmasın diye dikiş iğnesi ya da çocukların elbisesinin bir parçasını değiştirirler.” (K.Ş. 36)

“Kırkly çıkmayan bebeğin tırnakları kesilmez. Kırkly kadınla cinsel ilişkiye girilmez.” (K.Ş. 63)

“Yeni doğum yapan kadın yalnız bırakılmaz. Yatağına yatırılır. Üzerine al yorganlar örtülür. Bebek de beşiğine yatırılır. Ya beşiğin kenarına ya da bebeğin üzerine al bir örtü örtülür. Anne ve bebeğin başı beklenir. Yalnız kalırlarsa al basar, kötü ruhlar gelir.” (K.Ş. 40)

Sohbetlerimiz sırasında dikkatimizi çeken bir husus, kaynak şahıslarımızın kırk basması ile albasmasını zaman zaman benzer bir şekilde algıladıklarıdır. “Yeni doğum yapan kadına kırk basmasın diye al bir yazma bağlanır. Kırk basarsa, anne ve çocuk hasta olur. Ne kadar doktora gidilse de o çocuk zayıf, çelimsiz olur.” (K.Ş. 55)

Araştırma bölgemizdeki “Kırk Basması”na dair inanış ve pratikler, Anadolu’nun pek çok bölgesi ile benzerlik göstermektedir. Tekirdağ’da, yeni doğan bebek, kırk gün dışarı çıkarılmaz. Loğusa kadına hastalık gelmesin diye herhangi bir yerine kırmızı bir kurdele takılır.⁴⁴⁵

---

⁴⁴⁴ Ali Selçuk, **Tahtacılar (Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma)**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul: 2004, s. 150.

⁴⁴⁵ Erman Artun, **Tekirdağ Folklor Araştırması**, Tem Ofset, İstanbul: 1978, s. 238.

5) Kırk Karışması

Araştırma bölgemizde, kırk karışması, yeni doğum yapmış kadınların karşılaşmaları sonucunda gerçekleşmektedir. Bununla ilgili olarak:

“Kırkklı olan kadınlar birbirine gidip gelmez. Eğer, mecburen görüşmek durumunda kalırlarsa birbirlerine boncuk verirler. O zaman kırk karışmaz.” (K.Ş. 28)

“İki tane kırklı kadın yolda birbirine rastlarsa, ya iğne ya da çocuklarının kıyafetlerinden bir parçayı birbirleriyle değiştirirler. Bunu yapmazlarsa kırk karışır. Çocuklar hastalanır.” (K.Ş. 53)

“İki çocuğun kırkı karışmasın diye, anneler, birbirlerinin çocuklarını emzirir.” (K.Ş. 53)

Görüleceği üzere, kırk karışması, kırklı kadınların kendilerine ve çocuklarına ait bir nesneyi, karşılıklı değişerek ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

6) Kırklama

Kırk gün sonra artık bebek ve annesi için tehlikeli dönem sona ermiş, arınma zamanı gelmiştir. Bebek ve annesine banyo yaptırılacaktır. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, kırklama işlemine büyük bir hassasiyet göstermektedirler. Sohbet konumuz kırklama olunca, özellikle kadın kaynak şahıslarımız, yapılan işlemleri ayrıntılarıyla anlatmaktadırlar. Çocuğun kırklanması törenine yalnız bayanlar katılmaktadır.

“Kırk günün sonunda çocuğa bir kurban daha kesilir. Çocuk yıkanır, yeni elbiseleri giydirilir ve bir çarşaf veya battaniyenin içine konur. Bu battaniyenin bir ucuna bir kadın, diğer ucuna başka bir kadın geçer. Bu kadınlar musahiplidir. Çocuk bu örtünün üzerinde üç defa yuvarlanır. ‘Kırklar aşkına kırk kurbanı kesildi. Peygambere salavat, salli ala Muhammet, kutlu olsun diyenin akıbeti hayır olsun’ denir. Çocuğun üzerine paralar atılır. Kadınlar bir yerde, erkekler ayrı bir yerde kurban etinden yerler, dua edilir.” (K.Ş. 55)

“Kırk günü dolduktan sonra kırklama yapılır. Kırk taş toplanıp güzelce yıkanır ve bir kabın içine konur. Kabın içine su doldurup suyun içine yeşil bitkilerden dallar atılır. Defne yaprağı gibi üç dört çeşit kokulu bitkilerden suyun içine atılır. Bu su, çocuğun başından aşağı dökülür. Yine aynı su, anneye de dökülür. Bunun anlamı, çocuk doğmuş ve annesiyle beraber kırk gün yaşayıp tehlikeyi atlattığı demektir. Kırk gün

yaşadıysa daha sonra herhangi bir hastalık ya da ölümlle karşılaşmayacak demektir. Bu dönem atlatıldığı için tören yapılır. Bu törende yine kurban kesilip yemekler yapılır ve hep beraber yenir.” (K.Ş. 18)

“Kırkıncı gün, kullanılmamış bir tabağa, kırk tane temiz taş konur. Bir kaşık ile kırk kaşık su ölçülür. Çocuk, orada bulunan musahipli bir kadın tarafından güzelce yıkanır. En son, tabaktaki su ve taş çocuğun başından aşağı dökülür. Aynı sudan, anneye de dökülür. Çocuğa temiz kıyafetler giydirilir.” (K.Ş. 53)

“Bebek doğduktan kırk gün sonra kırklanır. Bir çanağa temiz su koyulur. Saymayı düzgün bilen gelinlerden birine kırk tane taş saydırılır. O taşların üzerine su katılır. Çocuğu yıkadıktan sonra yüzü aşağı gelecek şekilde tutulur. Taş ve su tepeden aşağı dökülür. Bu işlem üç kez yapılır. Su dökülürken, ‘Ya Allah ya Muhammet ya Ali’ denir. Çocuk kırklanmış olur.” (K.Ş. 28)

“Kırkıncı gün kırk taş toplanır. Güzelce yıkanıp ılık suyun içine atılır. Çocuk ve anneye banyo yaptırılır. En son bu su üçer kez başlarından ‘Ya Allah ya Muhammet ya Ali’ diyerek dökülür. Annenin ve çocuğun daha önce giydikleri çamaşırlar yıkanır. Kırk taşlı suyun geri artanı evin içine serpilir.” (K.Ş. 27)

Anlatılanlarda dikkatimizi çeken bir diğer husus da suyun arındırıcı fonksiyonudur. Su, mitolojiden tarihe uzanan devirlerin hepsinde kozmosun simgesidir. Suyun olduğu yerde adalet, güvenlik vardır.⁴⁴⁶

7) Tuzlama

Doğumdan sonraki 8-10. günlere rastlayan, çocuğun sağlıklı olması amacıyla yapılan bir diğer uygulama da “Tuzlama” yöntemidir. Tuzlamanın yapılış sebepleri arasında, Orhan Acıpayamlı, çocuğun kokmamasını, terlememesini, pişkin vücutlu olmamasını ve kibirli olmamasının istenmesini gösterir. Bu işlemin Adana, Gaziantep,

---

⁴⁴⁶ Türk kültüründe su kültüyle ilgili bk. Metin Ergun, “Türk İnanç Sistemine Göre Dede Korkut Hikayelerindeki Su Kültü İnanç”, **Uluslar Arası Dede Korkut Bilgi Şöleni – Konya 6-10 Ekim 1998**, Yayınlanmamış Bildiri.

Erzurum, Sivas, Denizli, Ankara bölgelerinde de yapıldığını belirtir.⁴⁴⁷ Tuzlamanın, Kazaklar ve Kırgızlar arasında da mevcut olduğunu öğreniyoruz.⁴⁴⁸

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde de tuzlama bugün uygulanmaya devam edilmektedir. Ancak Yanyatır Ocağı'na bağlı Tahtacı oymakları ile Hacı Emirli Ocağı'na bağlı Tahtacı oymakları arasında yapılaş olarak farklılıklar bulunmaktadır. Derlemelerimizde tespit ettiğimiz bilgiler şu şekildedir:

“Çocuk, on günlük olup göbeği düştüğünde tuzlanır. Bu törene kadınlar davet edilir. Balla tuzu kararlar, karanfili ezerler. Çocuğun tüm vücuduna sürüp üç-dört saat bekletirler. Sonra çocuğa banyo yaptırırlar. Tuzlamadaki amaç, çocuğun ileride ter kokmasını önlemektir. Banyodan sonra çocuğa tuz yemeği yapılır. Bütün komşular yemeğe gelir ve güle oynaya yenir.” (K.Ş. 14)

“Çocuk doğduktan sonra on-on beş gün içinde göbeği düşer ve tuzlama yapılır. Buradaki amaç, çocuğun teninin kokmamasıdır. Bal ile tuz karıştırılarak, orada bulunan en yaşlı kadın tarafından çocuğun her tarafına sürülür. Çocuk bu şekilde bir bez ile sarılır ve rahatsız olana kadar bekletilir. Sonra yıkanır. Tuzlama işleminden sonra, mahallede kurban kesilir ve yemek verilir. Yemek sofrasına paralar atılır veya getirilen hediyeler konur. Bu yemeğe, tuz yemeği denir.” (K.Ş. 18)

“Çocuk doğduktan sonra, sekiz-on gün içinde göbeği düşer. Tuzlama yapılır. Bunun için su ısıtılır, banyo yaptırılır. Çocuk, battaniyenin üzerine uzatılır. Gözleri, tuz kaçmasın diye mendille kapatılır. Bir çanağa şeker, bal ve tuz atılıp karıştırılır. Çocuğun bedenine sürülür. Eğer çocuk tuzdan rahatsız olmazsa akşama kadar bekletilir. Rahatsız olursa iki saat sonra yıkanır.” (K.Ş. 50)

“Bebek, hastaneden getirilince ya da üç-beş gün sonra, ileride sıcakta pişmesin, ağzı kokmasın, teri kötü kokmasın diye tüm bedenine tuz sürülür. Bir iki saat bekletilip, yıkanır. Biz de şeker, bal kullanılmaz. Onu Yanyatırılılar yani Çaylaklar yapar.” (K.Ş. 58)

---

⁴⁴⁷ Metin Ergun, **a.g.m.**, s. 56.

⁴⁴⁸ Mehmet Aça, “Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: ‘Tuzlama’”, **MİLLİ FOLKLOR DERGİSİ**, Ankara: 2001, C. 7, S. 52, Kış, s. 93-100.

“Çocuk, sekiz-on günlük olup göbeği düştüğünde kocakarılar toplanır. Çocuğu güzelce yıkarlar. Bir bezin üstüne yatırılır. Tüm bedenine sadece tuz sürerler. Akşama kadar bekletirler. Sonra yıkarlar. Biz Hacıemirli Ocağı'na bağlıyız. Çaylaklar gibi balla tuzu karıştırmayız, sadece ince tuz süreriz.” (K.Ş. 36)

Alevi Türkmenlerde tuzlama işlemi tüm ayrıntılarıyla devam etmektedir.

8) Ad Verme

Türk destanlarını incelediğimiz zaman, ad alma ve ad verme olgusuna Türk kültürünün verdiği önemi görmekteyiz. Alpların, belli bir yaşa geldikten sonra verdikleri ad alma mücadelesi dikkate değerdir. Her toplumun kendine özgü bir ad verme alışkanlığı vardır. Eski dönemlerde, ad alma işlemi gösterilen cesaret ve kahramanlıkla doğru orantılı iken, günümüze yaklaştıkça daha farklı bir boyuta ulaşmış ve çocuğun ad alma yaşı küçülmüştür.⁴⁴⁹

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, çocuğa verilen adların güzel olmasına, saygıdeğer kişilerin adları olmasına dikkat edilmektedir. Çünkü, çocuğa verilecek olan adın, onun ileriki hayatını etkileyeceğine inanılmaktadır. Ad verme işlemi daha eskiden dedelerin yaptığını, ancak günümüzde, dedelerin yerleşim birimlerine daha seyrek gelmeleri nedeniyle çocuğun adını büyük babası veya babasının verdiğini öğreniyoruz. Genellikle çocuğa, toplumda yaygın olarak kullanılan isimler (Ali, Hüseyin, Hasan, Mustafa, Fatma, Ayşe, Elif), büyükanne, büyükbaba isimleri verilmektedir. Bunun yanında, anne ve babanın seçtiği daha modern olarak nitelendirilen isimler de tercih edilmektedir.

Ayrıca, çocuk sahibi olabilmek için yatır, türbe gibi mekanlar ziyaret edilmişse, yatırda ya da türbede adı geçen şahısların isimleri ya da o mekana uygun başka isimler de verilmektedir.

Araştırma bölgemizde, çocuklara hiç verilmeyen isimler arasında Ömer, Osman ve Ebubekir isimleri bulunmaktadır. On İki İmamların isimlerine duyulan saygı da büyüktür ve bu isimler sıkça verilen isimler arasındadır. Pek çok olaydan sonra kurban

---

⁴⁴⁹ Türk destanlarında kahramanların ad alması ile ilgili olarak bk. Ali Duymaz, “Dede Korkut Kitabı'nda Alpların Eğitim ve Geçiş Törenleri”, **Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri (19-21 Ekim 1999, Ankara)**, Ankara: 2000, s. 109-122.

kesen, kendi ifadelerine göre, kurban kesmek için adeta bir bahane arayan Alevi Türkmenler, ad verirken de kurban kesmektedirler.

“Çocuk doğduktan sonra birkaç gün içinde adı konur. Ad koyma, eskiden törenle yapılırdı. Eve, dede gelirdi. Kurban kesilir, yemekler hazırlanır, komşular çağrılırdı. Dede, çocuğu kucığına alır ve üç defa Peygambere salavat ederdi. Akıbeti hayır olsun, diye dua ederdi. Orada bulunanlar da ‘Hayır olsun’ derlerdi. Dede, ‘Yaşı uzun olsun, hayırlı evlat olsun’ der ve çocuğu babasına uzatırdı. Böylece adı konmuş olurdu.” (K.Ş. 54)

“Yeni doğan bebeklere, öncelikle dede ismi verilir. Ali, Hüseyin, Hasan isimleri çok verilir. Alevi kesiminde, Bekir, Ramazan, Ömer, Osman adları hiç koyulmaz. Yezit ismine de lanet edilir.” (K.Ş. 28)

“Şimdi, yeni doğan çocuklar için, gençler yeni isimlere hevesleniyorlar. Önceden, Ali, Fatma, Ayşe, Hasan, Hüseyin gibi isimler ile On İki İmamların isimleri çok koyulurken şimdi o isimler azaldı. Artık yeni moda isimlere rağbet var. Ancak biz, Osman, Ömer, Bekir isimlerini asla koymayız.” (K.Ş. 52)

“Bundan 10-15 sene öncesine kadar, genelde kız çocuğuna büyükanne, oğlan çocuğuna da büyükbaba adı verilirdi. Ama şimdi bu olay değişti. Çağa uygun isimler verilmeye başlandı. Bunun yanında, diyelim ki bir yatırı ziyaret ettin ve çocuğun oldu, oradaki ermiş kişinin de adını koyabilirsin. Öyle yapan çok tanıdığım var.” (K.Ş. 50)

9) Çocuğu Yaşamayan Kadınlar

Tahtacılar da olduğu gibi çocuğu yaşamayanların, çocuklarının yaşaması için türbe ve yatırı ziyaretine gidilmesi, doğan çocuğa yatırın adını verme adeti, Anadolu’nun pek çok yöresinde mevcut olan bir gelenektir.⁴⁵⁰ Çocuğu yaşamayan ailelerin, doğan çocuklarının yaşaması için çocuğa Durdu, Dursun, Durmuş, Duran, Satı, Satılmış vb. isimlerin verilmesi Türkiye’nin pek çok yöresinde görülen bir uygulamadır.⁴⁵¹ Abdulkadir İnan, Orta Asya Türkleri’nin aynı amaçla çocuklara Yaşar, Dursun,

---

⁴⁵⁰ Ünver Günay, Harun Güngör, Şaban Kuzgun v.d., **Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri**, Kayseri: 1996, s. 88-92.

⁴⁵¹ Orhan Acıpayamlı, **a.g.e.**, s. 63.

Ölmezbay, Taştan, Kurç (Çelik) gibi isimleri verdiğini belirtmektedir.⁴⁵² Devamlı ölen çocuklardan sonra, dünyaya gelen yeni çocuğun yaşaması için mezar üzerine bırakılıp, başka bir kadın tarafından alınması şeklindeki uygulamaya İzmir yöresi Tahtacılarında rastlanılmaktadır.⁴⁵³

Bütün bunlardan amaç, Azrail'i aldatmaktır. Anadolu'da karşılaştığımız bu tür uygulamalara benzer pratikler Orta Asya Türk topluluklarında da görülmektedir. Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için dünyaya yeni gelen çocuğu komşulardan birine satmakta, Tubalar çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklamakta, kazanın içine arpa unundan yapılan bir bebek maketi bırakmakta, sonra bu bebeği uzak bir yere götürüp gömmektedir. Ölüm ruhu bu uygulamayı görüp çocuğun öldüğüne inanmakta ve aileyi rahat bırakmaktadır. Buna benzer uygulamalar Başkurlarda da mevcuttur.⁴⁵⁴

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, yaşamayan çocuklarına kurban kesmekte ve isimlerini de uzun ömürle bağlantılı koymaktadırlar.

“Köyümüzde Bek Hasan türbesi var. Çocuğu hasta olan, dertli olan oraya gider ve Bek Hasan aracılığıyla Allah'tan yardım diler. ‘Çocuğum iyileşirse sana bir Cebrail keseceğim’ der, dua eder. Çocuğu iyileştiği zaman bir Cebrail alır, oraya götürüp keser, eş dost yerler.” (K.Ş. 55)

“Her şeyde olduğu gibi yaşamayan çocuklar için de kan akıtılır. Onlar adına kurban kesilir. Yaşamayan çocuklara, yaşasın diye ‘Yaşar’ gibi adlar verilir.”

10) Duşak-Köstek Kesme

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, yürüme çağına gelen ama tam olarak yürüyemeyen, yürürken ayakları birbirine dolaşan, sürekli düşen çocukların, yaşlıları gibi yürüyebilmeleri için duşak kesme veya köstek kesme ritüellerini uygulamaktadırlar. Bu çocuklara dair uygulamalar, büyüsel işlemlerdir ve genellikle taklit büyüüne dayanmaktadır.

---

⁴⁵² Orhan Acıpayamlı, **a.g.e.**, s. 174.

⁴⁵³ Rıza Yetişen, **Tahtacı Aşiretleri (Adet, Gelenek ve Görenekleri)**, Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık, İzmir-Narlidere: 1986, s. 56.

⁴⁵⁴ Abdülkadir İnan, **a.g.e.**, s. 174.

“Çocuk, emekleme aylarından sonra ilk kez yürümeye başladığında ikide bir düşmemesi için duşağı kesilir. Duşağı kesilecek olan çocuk kız ise, kadınlar keser, erkek ise erkekler keser. Diyelim ki, çocuk kız, iki kadın çocuğun yanına gelir. Çocuğun annesi ‘Bu çocuk yürümüyor, bunun kösteğini kesin yürüsün’ der. Kadınlardan biri, çocuğun ayağına bağlanan ipi keser. Çocuk yürür, bir şeyi kalmaz.” (K.Ş. 55)

Yürüyemeyen çocuğu tedavi için kurban kesildiğı de görülmektedir.

“Çocuk yürüyemiyorsa, ona bir kurban adanır. ‘Allah’ım benim çocuğumu yürüt bir kurban keseceğim’ denir. Yürüyünce kurban kesilir.” (K.Ş. 18)

11) Diş Buğdayı / Diş Hediğı

Çocuğun biyolojik gelişmesinin bir yansıması olan diş çıkarması törenle kutlanmaktadır. Bu törende yiyeceğı kutsama, bereketi arttırma amaçlandığı gibi çocuğun dişinin güçlü olması da amaçlanmaktadır. Çocuğun dişinin ilk defa çıkmasıyla pişirilen buğdaya Anadolu’da farklı isimler verilmektedir. En yaygın kullanılan isim “Diş Hediğı”dir. Bunun dışında dirgit dökme, diş alı, diş bulguru gibi adlar da verilmektedir.⁴⁵⁵ Araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenler, çocuğun ilk dişi çıkmaya başladığı zaman, yakınlarını, akrabalarını davet edip buğday haşlarlar. Buna “Diş Buğdayı” derler.

“Çocuğun ilk dişi görüldüğünde, yemek kazanında buğdayı haşlarız. Eşi dostu davet ederiz. İlk buğdayı, çocuğun dişini ilk görene tattırırız. Daha sonra bu buğdaydan yiyen herkes, tabağının içine ya para ya hediye bırakır. Toplanan para sadece çocuğa aittir. Buradaki amaç, çocuğun dişlerinin çabuk kaynamasıdır.” (K.Ş. 27)

“Çocuğun dişi çıktı mı buğday kaynatılır. Çocuğa hediyeler getirilir. Hep beraber buğday yenir ve ‘Yaşı uzun olsun’ diye dua edilir. Bunlar çocuğun dişlerinin erkenden çürümemesi için yapılır.” (K.Ş. 28)

Her türlü tıbbi gelişmelere rağmen, araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenler, doğuma dair inanç ve pratiklerini, eskisi kadar canlı olmasa da bugün de büyük oranda sürdürmektedirler. Bebeğın doğumundan önce başlayan hazırlıklar, doğumuyla devam

---

⁴⁵⁵ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 2000, s. 162-163.

etmektedir. Bütün bu pratiklerin amacı anne ile çocuğu, doğum döneminde gelebilecek hastalıklardan korumaktır.

2. Sünnet

a. Sünnet Çocuğunun Yaşı

Sünnet, çocuğun önemli geçiş aşamalarından bir diğeridir. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, çocuğun sünnet edilmesiyle birlikte Müslümanlığa girdiğine inanmaktadırlar. Anadolu'da da sünnet, aynı şekilde dini bir vazife olarak görülmektedir. Araştırma bölgemizde, maddi imkanlarla orantılı olarak sıradan sünnetler olabildiği gibi düğünle yapılan sünnetler de vardır. Erkek çocukları genellikle üç ile yedi yaş arasında sünnet ettirilmektedir. Sünnet yaşının alt sınırı bulunmamakla birlikte, çocuklarının en son yedi sekiz yaşlarında sünnet ettirilmesi yaygındır.

b. Sünnet Hazırlıkları

Sünnet eğer düğünle yapılacaksa, tıpkı evliliklerde yapılan düğün hazırlıklarına benzer bir telaş olmaktadır. Öncelikle bu düğün için davetiyeler bastırılmakta ve tanıdıklara gönderilmektedir. Gelecek olan davetlilerin kalacak yerleri, düğünde verilecek yemeklerin yapımındaki görevliler ayarlanmaktadır. Çocukla birlikte alışverişe çıkılıp sünnet elbisesi alınmaktadır.

c. Sünnet Töreni

“Düğün gününün sabahında, evin çatısına bayrak asılır. Daha sonra bir koç kesilir. Bazı yerlerde bu kurban, Cebrail de olabilir. Yemek yenir ve ardından bayrak duası okunur. Bu duayı mürebbi okur. Bayrağı, varsa musahipli kişilerden biri, yoksa oradaki en yaşlı erkek diker. Bazı yerlerde çocuk, düğünde rahat oynayabilsin diye, sünnet, düğünden sonraya bırakılır.” (K.Ş. 7)

“Sünnet, Peygamberimizin emridir. Her Müslüman erkek çocuğunun sünnet olması gerekir. Çocuk beş-altı yaşlarına geldiğinde şölenlerle yapılır.” (K.Ş. 10)

“Sünnet, düğünle olacaksa, düğün gününün sabahında evin önüne bayrak direği dikilir. Bayrak, ‘Ya Allah ya Muhammet ya Ali’ diye salavat getirilerek ve üç defa öpülerek asılır. Direğin hemen altında ya koç ya da Cebrail kesilir. Düğün yemeği yenilir, eğlence yapılır. Sonra çocuk sünnet edilir. Çocuğa para ya da altın takılır. İsteyen hediye de verebilir.” (K.Ş. 56)

Kaynak şahıslarımız, şimdiki sünnet düğünlerinin eskisi kadar detaylı olmadığını, bugünkü düğünlerde güreşlerin yapılmadığını, cirit oyununun oynanmadığını dile getirmektedirler. Yine, daha eskiden sağdıçlık kurumunun yaygın olduğunu, sünnet düğününde sağdıca ve sağdıcin eşine büyük görev düştüğünü eklemektedirler.

3. Evlenme

Yaşamın geçiş dönemlerinden biri olan evlilik, kadın ve erkek için yeni bir hayatın başladığı, yeni bir ailenin kurulduğu, ilişkinin resmileşerek gayrimeşruluktan ayrıldığı toplumsal bir kurumdur. Bu kurum, kültürümüzde oldukça büyük bir yere sahiptir. Soy çizgisinin belirlenmesi, toplumsallaşmanın sağlanması, cinsiyetler arasındaki iş bölümü, çocukların eğitimi ve topluma kazandırılması, ekonomik üretim ve tüketim gibi işlevlere sahiptir. Evlilik kararından, gerdek gecesi sonrasına kadar olan döneme dair pek çok inanç ve pratik her toplum ve kültür çevresinde farklıdır. Ancak bu dönemde yapılan uygulamaların ortak bir amacı vardır: Çiftlerin uzun ömürlü ve mutlu bir evlilik geçirmeleri.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, evlilik kurumuna büyük bir önem verilmekte ve saygı gösterilmektedir. Evliliğin her adımı büyük bir ciddiyetle takip edilmektedir. Bu bölümde, araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenlerin evlenme göreneklere hakkındaki tespitlerimizi sunacağız.

a. Evlenme Biçimleri

Sedat Veyis Örnek, Anadolu'da çeşitli evlenme biçimlerinin olduğunu, bunlar arasında "Görücü usulü, kız kaçırma, oturakalma, dezmal kaçırması, beşik kertmesi, kepir" gibi türlerin bulunduğunu, ancak kültürümüzde en fazla kullanılanların "Kız kaçırma ve görücü usulü" olduğunu belirtmektedir.⁴⁵⁶ Günümüzde görücü usulüyle evlenme azalmıştır. Bunun yerini "Anlaşarak evlenme" almıştır.⁴⁵⁷

Araştırma bölgemizde, beşik kertmesi şeklindeki evlenme biçimine rastlanmamaktadır. Görücü usulünün neredeyse hiç kullanılmadığı, kız kaçırma yoluyla evlenmenin az da olsa görüldüğü, en çok tercih edilen evlenme biçiminin anlaşarak evlenme olduğunu gözlemledik.

"Şimdilerde akraba evlilikleri azaldı, eskiden vardı. Sakat çocuklar doğunca bırakıldı. Bizde, evlenecek olan kız ve erkeğin anlaşması önemlidir. Gençler birbirini

---

⁴⁵⁶ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 186.

⁴⁵⁷ Ali Yakıcı, "Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair", **Milli Folklor Dergisi**, Ankara: 1992, C. 2, S. 13, Bahar, s. 29.

sevdiyse, aileler birbiriyle tanışır. Zengin fakir ayrımı yapılmaz. Aileler de onay verirse, düğün hazırlıklarına girişilir.” (K.Ş. 33)

“Biz de beşik kertmesi yoktur. Kız ile oğlan birbirini sever de kızın babası vermezse, oğlan kızı kaçırrır. Kaçtıktan sonra aileler barışır. Oğlan evi bir koç keser ve kız evini yemeğe davet eder. Daha sonra kız evi de oğlan tarafını davet eder. Kalabalık yemek sofraları olur. Aileler barışır, anlaşılır. Hep beraber düğünü yaparlar.” (K.Ş. 14)

“Kız kaçırmaya olayı önceden çoktu. Çünkü sekiz-on sene önce başlık parası vardı. Kız kaçtığı zaman, yaşı küçükse, babası başlık parası isterdi. Bu ise karşı tarafı çökertiyordu. Kız için çok fazla istekler de bulunulurdu. Oğlanın da bunu yapmaya gücü yok. En güzel yolu, annenin babanın haberi yokken kızı kaçırmaktı. Daha sonra sulhçu olarak, arabulucu olarak gidenler olurdu ve anlaşılırdı. Kaçan kızın babası bir kurban keser ve karşı tarafı ailecek davet eder. Bu, bir çeşit barışma kurbanıdır. Daha sonra da oğlanın ailesi bir kurban keser ve kız tarafını davet eder. O şekilde olay kapatılır. Beşik kertmesi bizde olmaz.” (K.Ş. 8)

“Kız kaçırmaya, az da olsa vardır. Örneğin iki genç evlenmek üzere anlaşmıştır. Ancak kızın ailesi vermemiş ve kaçmışlardır. Kızı kaçan aile düşkün olur. Dede geldiği zaman bu iki aileyi barıştırır. Dede yoksa mürebbi onları barıştırır. Ancak dede geldiği zaman, onlara birer kuzu kestirir. Aileleri barıştırır ve düşkünlüğü kaldırır. Düşmanlık olayı olmaz.” (K.Ş. 7)

“Bazen de anlaşmalı kaçma olayları olur. İki aile anlaşır ancak maddi durumları iyi değildir. Düğün yapamayacaklardır. Ailelerin haberleri vardır ama görmezlikten gelirler ve kız kaçar. Daha sonra toplanılıp küçük bir törenle düğün yapılır. Amaç, çok büyük masrafların olmamasıdır.” (K.Ş. 18)

Kaynak şahıslarımızın bilgilerinde de görüldüğü gibi, Alevi Türkmenlerde, kaçan kız, geri gelmemektedir. Kesilen kurban ve karşılıklı yemek davetleriyle kız ve oğlan tarafı anlaşma yoluna gitmekte, düğün yapılmaktadır. Bu anlayış son derece güçlü olduğu için boşanma olayı yok denecek kadar azdır.

b. Evlilik Yaşı

Günümüzde, eğitim nedeniyle evlilik yaşı gittikçe büyümektedir. Alevi Türkmenler eğitim-öğretime çok büyük önem verdikleri için önceye oranla evlilik

yaşında ilerleme gözlemlenmektedir. Ancak kırsal kesimde bu yaş çok büyük değildir. Genelleme yapılırsa evlenme yaşı 15-20 arasında değişmektedir.

“Gençlerimiz artık üniversite eğitimine devam ettikleri için, evlenme yaşı gittikçe artmaktadır. Bu konuda zorlama olmaz. Kız, ne zaman kendini hazır hissederse o zamana bırakılır. Artık, evlenmelerde oğlanın askere gidip gitmemesine de pek bakılmıyor. Evlendikten sonra da askerlik yapanlar var.” (K.Ş. 18)

c. Evlenme Beyanı

Anadolu’da evlilik beyanı ile ilgili pek çok uygulamanın varlığı bilinmektedir. Çankırı’da delikanlı, anasının ayakkabısını eşiğe çivileyerek everilme zamanının geldiğini hatırlatmak ister. Bursa’nın Derekızık köyünde, evde gelinlik kızın bulunduğunu bildirmek için, evin damına, kız sayısınca testi koyma göreneği vardır. Eskiden Çankırı’da, evlenme çağları geçmeye başlayan genç kızlar, dam üstüne çıkıp miyavlarlarmış.⁴⁵⁸

Araştırma bölgemizdeki gençler, artık evlenmeyi beyan ederken, eskisi kadar zorluk çekmemektedirler. Evlenmede söz hakkına sahiptirler. Beşik kertmesi, görücü usulüyle evlilik gibi bir sıkıntıları yoktur. Aileleri, onların görüşlerine saygı duymaktadır.

“Eskiden kızlar evlenmek istedikleri zaman bulaşık yıkarken tabakları çok sesli yıkar, yıkarken birbirine çarptırmış. Erkekler ise babalarının ayakkabısını çivilermiş. Ancak şimdi gençler, anne-babalarıyla açık açık konuşabiliyorlar. Kız ya da erkek arkadaşlarını aileleriyle tanıştırebiliyorlar. Gençlerin dediği oluyor.” (K.Ş. 18)

“Kız ile oğlan anlaşmışsa, kız konuyu önce annesine açar. Annesi de uygun bir zamanda babasına söyler. Oğlan tarafı, kız tarafına haber salar. ‘Kızınızı istemeye geleceğiz’ der. Kız evi de ‘Buyrun gelin’ der ve oğlan tarafı çiçekle, çikolatayla gider.” (K.Ş. 57)

“Anne, kızının ya da oğlunun hareketlerinden evlenmek istediğini anlar. Zaten kızın veya oğlanın sevdiğini kardeşlerinden birisi bilir. Anne uygun bir zamanda konuyu açar, babanın da haberi olur ve gerekenler yapılır.” (K.Ş. 39)

---

⁴⁵⁸ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1973, s. 165-166.

“Eskiden, birbirleriyle anlaşılan kız ve oğlan birbirlerine mendil verirlerdi. Mendilin üzerindeki işlemlerde, birbirlerine olan aşkları vardı. Bir kız, bir erkeğe aşıkça bunu rahatça söyler. Babası, benim kızım falanca erkekle konuşmuş diye ona baskı yapmaz. Bir erkek de aynı şekilde konuşabilir. Baba, kızını vermek istemezse, arada bir düşmanlık varsa, kız uyarılır. Ancak son söz kızıdır. Bu nedenle evlilikler sevgiye dayanır.” (K.Ş. 9)

ç. Evlilik Aşamaları

1) Eş Seçimi

Türk kültürü, aile kurumuna önem verdiği gibi eş seçimine de aynı önemi vermiştir. Evlenecek olan kişilerde, evlilik kurumunu yürütebilmeleri için belli başlı bazı özellikleri aramıştır. Bunlar arasında, yaş, fiziki durum, meslek ve inanç gibi kavramlar öncelikle aranan unsurlar arasındadır.

Türk destanlarına bakıldığında zaman, evlenmek isteyen erkek ad almak zorundadır. Kendini toplumuna kanıtlamak, sosyal statüyü hak ettiğine toplumu ikna etmek durumundadır.⁴⁵⁹ Destanlardaki ad almadan sonra gerçekleşen evlilik, daha sonra askerlik yapma şartına indirgenmiş, ancak günümüzde bu durum da ortadan kalkmıştır.

“Evlenecek kız ve erkekte öncelikle dürüstlük ve namus önemlidir. Kızın güzelliği pek önemli değil, huyu güzel olsun, ailesi güzel olsun. Bizde önemli olan kız ile erkeğin anlaşmasıdır. Alevi ya da Sünni olması önemli değildir. Bizim aldığımız Sünni gelin, bizimle uyum içinde geçiniyor ama bizim kızlarımız Sünni ile evlenince pek geçinmiyorlar. Komşumuzun kızı, bir çocuğu ile geri geldi, geçinemedi.” (K.Ş. 33)

“Her ne kadar Sünnilerle kız alışverişi yapılsa da, Alevi erkeğin Alevi bir kızla evlenmesi daha uygun görülür. Alevi bir erkek, Sünni bir kızoğlan kızla yani bakire biriyle evlenip musahip olursa, o kız Alevi olabilir. Bizim köyde böyle bir Sünni gelin var. Dede geldiği zaman, muhakkak gelir ve kurbanını keser. Bu yola, bizlerden ve bizim hanımlardan daha saygılıdır. Ancak, Sünni bir erkeğin kütüğüne kayıtlanacak

---

⁴⁵⁹ Mehmet Aça, “Köne Epos (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikayelerindeki Aşıklara Mahsus Evlilik Konusunun Kaynaklarından Alplara Mahsus Evlilik”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara: 2000, S. 47, Güz, s. 11-22.

olan kadın, Alevi olarak kabul edilmez, Alevi topluluğunun dışına çıkmış sayılır.” (K.Ş. 54)

“Genelde biz Aleviler, evlenmek için Alevi’yi tercih ederiz. Bunun yanında, dürüstlük, namus, maddi durum gibi şeylere de bakılır. Biz, Sünnilerden kız alınca onu baş tacı ederiz. Çok rahat geçinir. Ama bizim kızlarımız, bir Sünni ile evlenince çok zorluk çekiyorlar. Baskı görüyorlar. Bizde baskı kesinlikle yoktur. Hatta alınmasın diye kızın yanında, ‘Sünni’ bile demeyiz.” (K.Ş. 18)

“Önceden yabancılara çok nadir kız verilirdi. Ama şimdi verenler var. Kızımız bir Sünni’ye vardığı zaman Sünnileşir ve bir daha dergahımıza dönemez. Ama bir Sünni’den aldığımız kız (kızoğlan kızsı) bizim dergahımıza girebilir. İkrar verip, musahip olabilir.” (K.Ş. 7)

“Ailelerin ekonomik durumuna da bakılır. Bir aile zengin, diğeri fakirse ileride sorun çıkabilir. Fakirlere, işsizlere şimdi pek kız verilmiyor. Herkes, kızının gittiği yerde rahat etmesini ister.” (K.Ş. 11)

Daha önceki dönemlere baktığımızda, özellikle kırsal kesimlerde akraba evliliklerinin oranının yüksek olduğunu görüyoruz. Ancak günümüzde bu oranda azalmalar olmuştur. Araştırma bölgemizde de akraba evlilikleri bir süre görülmüştür.

“On yıldan beri akraba evliliği yapılmaz oldu. Musahip olan ailelerin çocukları dahi akraba sayılır ve birbirleriyle evlenmez. Akraba evliliklerinden sakat çocuklar doğuyor, kan uyuşmazlığı gibi sorunlar oluyor.” (K.Ş. 7)

2) Kız Görme / Kız İsteme

Evlilik çağına gelmiş olan, ancak henüz bir eş adayı olmayan erkek çocuklarının anneleri, en yakın komşularından başlayarak kız soruşturmaya başlarlar. Ön bilgileri aldıktan sonra sıra kızı görmeye gelir. Bunun yanı sıra evlenecek olan delikanlı evlenmek istediği kızı, kendisi de beğenebilir. Ailesine durumu bildirir, onlar da olumlu karşılırsa kız tarafına dünürçü gidilir.

Araştırma bölgemizde, akraba evlilikleri yok denecek kadar az, beşik kertmesi şeklindeki evlilikler hiç görülmediği için, farklı bir ailenin kızını gidip görmek ya da oğlanın anlaştığı bir kızın ailesiyle gidip tanışmak şeklindeki uygulamalar vardır. Bu konuda kaynak şahıslarımız:

“Oğlan ile kız anlaşmışsa, kızın ailesine cuma akşamı dünürcü olarak gidilir. Biraz sohbetten sonra, oğlan tarafının yakını, musahipli ve topluluk içinde saygın bir yere sahip olan birisi, ‘Allah’ın emri, Peygamberimizin kavli senin kız çocuğuna benim oğlan talip olmuş, ikisi birbirlerini istemiş. Senin rızan varsa talibiz’ der. Kızın anne ve babası, olumlu ya da olumsuz bir cevap vermez. Büyüklerine, akrabalarına danışmak için, kızlarıyla detaylı olarak konuşmak için süre isterler. Yine bir cuma akşamı tekrar toplanılıp kızın evine gidilir ve konu yine açılır. Kızın ailesi olumlu bir cevap verince, kahveler içilir. Nişan tarihi ve nişanın nasıl olacağına karar verilir.” (K.Ş. 52)

“Kız istemeye gitmeden önce kız evine haber gönderilir. Kızı istemeye geleceklerini söylerler. Kız tarafı istiyorsa, ‘Gelsinler’, istemiyorsa ‘Gelmeyinler’ der. Genelde herkes, ‘Gelsinler’ der. Bu da bir anlamda, kızın verileceğine işarettir. Kız evi hazırlıklarını yapar. Oğlan evi gelip Allah’ın emri Peygamberin kavliyle kızı ister. Kızın babası, birkaç gün düşündükten sonra kabul eder. İki aile yeniden buluşur, nişan gününü kararlaştırır. Kahveler içilir, çikolatalar yenir.” (K.Ş. 55)

“Kız istemeye, mürebbi ya da oğlanın yakınlarından birileri gider. Kız evine gidilip hoş-beş edildikten sonra, başımıza yağlığımızı, belimize kemendimizi bağlarız: ‘Kızınızı falancanın oğluna münasip gördük. Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle oğlumuz falancaya istiyoruz’ deriz ve bunu üç kez tekrarlarız. Kızı isteyecek olan üç kişi, başına yağlığı, beline kemendi mutlaka bağlar. Kız istendikten sonra şeker, lokum dağıtılır. İki dünür aralarında görüşürler. Nişanı nasıl yapacaklarına, düğünle nişanın arasının ne kadar olacağına karar verirler.” (K.Ş. 7)

“Kızı, oğlan tarafının saygın kişileri istemeye gider. Bu kişiler mutlaka musahipli kişilerdir. ‘Allah’ın emri Peygamberimizin kavli ile kızınız .....’ı oğlumuz .....’a istiyoruz’ derler. Kahveler içilir, kız ile oğlan orada bulunanların ellerini öper. Kız evi kızı vermeyecekse, ‘Hiç gelmeyin, istemiyoruz’ der. Bunu önceden araçlar öğrenir. İstenmediğin yere gitmezsın. Yani kız istemeye gidildiyse, o kız verilecek demektir.” (K.Ş. 28)

Kaynak şahıslarımızın da ifade ettikleri gibi, kız istemenin ilk cümlesi “Allah’ın emri, Peygamber’in kavli ile kızınız .....’ı, oğlumuz .....’a istiyoruz”dur. Bu da, aile kurmanın ilk adımının, “Allah’ın emrini, Peygamber’in kavlini” almak olduğunu, dolayısıyla aileye verilen önemi göstermektedir.

3) Söz Kesimi

Söz kesme, bir anlamda, kız tarafının, kızlarını verdiklerinin bir işaretidir. Kızın verildiğini gösterir. Araştırma bölgemizde, söz kesmeyi nişan, nişanı da düğün takip etmektedir. Bu aşamadaki uygulamalar şu şekildedir:

“Kız, ikinci kez istendikten ve olumlu cevap alındıktan sonra söz kesme yapılır. Oğlan tarafından musahipli bir kişi söz yüzüklerini takar. Sözde sadece yüzük takılır. Ancak kayınvalide isterse altın seti de takabilir. Kız ile oğlan orada bulunanların ellerini öper. Tatlılar yenir, kahveler içilir.” (K.Ş. 27)

“Söz kesme, kız verildikten sonra olur. Yüzük takılır, küpe takılır. Ancak sözde çok takı olmaz, nişanda daha çok takılır. İsteyen akrabalar sözde de altın takabilir. Şeker, lokum dağıtılır, kahveler içilir. ‘Geçiminiz iyi olsun, Allah mutlu etsin’ diye dualar edilir.” (K.Ş. 18)

“Kız verildikten sonra, oğlan evi söz yüzüğünü takmaya geleceğini bildirir. Kız evi, kendine uygun olan, yakın akrabalarının da gelebileceği bir tarihi söyler. Oğlan evi, kendilerine verilen tarihte, özellikle cuma akşamı olmasına dikkat edilir, hediyelerle, çiçekler, çikolatalarla kız evine gider. Oğlan tarafından musahipli bir büyük, dualarla söz yüzüğünü takar. Sözde sadece yüzükler takılır. İsteyen kayınvalide gelinine set de takabilir, görümce, bilezik takabilir. Bu, isteğe bağlıdır. Yüzükler takıldıktan sonra, orada bulunanların elleri öpülür. Kahveler içilir, tatlılar yenir. Nişan tarihi kararlaştırılır.” (K.Ş. 54)

4) Başlık Parası

Genel olarak “Başlık” olarak kullanılan kelimenin yerine bazı yerlerde “Ağırlık”, “Kalın”, “Süt hakkı”, “Ana yoluğu” gibi adlar verilmektedir. Kelime, güvey ve akrabalarının, gelinin babasına veya annesine para ödemesi anlamına gelmektedir.⁴⁶⁰

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, başlık yerine daha çok “ağırlık” sözcüğünü kullanmaktadırlar. Daha eskiden bu uygulamanın olduğunu, ancak günümüzde fonksiyonellikten uzaklaşıp, adet yerini bulsun diye, cüzi bir miktar paranın kız tarafına verildiğini öğreniyoruz.

---

⁴⁶⁰ Nermin Erdentuğ, “Türkiye Geleneksel Toplumlarında Başlık”, **I. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt (Gelenek-Görenek ve İnançlar)**, Ankara: 1976, s. 93.

“Sekiz-on sene önce başlık parası olayı vardı. Kız babası, özellikle kızın yaşı küçükse ve kaçmışsa, karşı taraftan ağırlık isterdi. Ancak bu doğudaki kadar ağır değildir. Çünkü o zaman, oğlan tarafı bunu karşılayamaz ve kız kaçar. Kızı kaçan aile düşkün sayılır. Şimdi, evlenen gençlere eşya alınıyor, ev, araba alırlarken yardım ediliyor. Artık başlık parası tarihe karıştı.” (K.Ş. 8)

“Eskiden başlık parası çok ağırdı. Sırf bu yüzden kız kaçan, aileler oldu. Şimdi bazı yerlerde, düğünden bir-iki ay önce kız tarafına gidiliyor ve kızın ailesine adet yerini bulsun diye bir miktar para veriliyor. Bu parayla da aile, kızının eksikliğini alıyor.” (K.Ş. 27)

5) Nişan

Nişan, düğün öncesinde gençlerin birbirlerini ve birbirlerinin ailelerini daha yakından tanıyabilmek için yapılan etkinliklerden birisidir. Kaynak şahıslarımız, nişan törenini şöyle anlatmaktadırlar:

“Maddi durumu iyi olan aileler büyük nişan yaparlar. Düğün gibi çalgılı-yemeli-içmeli olur. Durumu iyi olmayanlar ise aile arasında nişan yaparlar. Nişanda, kız ile oğlana nişan yüzükleri, oğlan tarafından bir musahipli kişi tarafından takılır. Durumuna göre, oğlan tarafı, bilezik, küpe, saat, para, altın seti takar. Konu komşu da, takısını takar. Çalgı varsa oynanır, yenilir-içilir.” (K.Ş. 52)

Nişan yapan aileler, karşılıklı hediye alışverişinde bulunabildikleri gibi birlikte alışverişe de çıkabilmektedirler:

“Eskiden ‘kesim’ diye bir şey yapılırdı. Gelinin ailesi ve oğlanın ailesi birleşerek çarşıya giderlerdi. Pazardan alıp getirdiklerini asarlardı. Gelen misafirler bunları görürler ve hediye mahiyetinde bir şeyler verirlerdi. Şimdi bunlar yapılmaz oldu.” (K.Ş. 7)

“Bayramlarda, kız evine boynuzunda altın olan bir koç gönderilir. Bununla birlikte, kızın yakın akrabalarına ayrı ayrı bohçalar hazırlanır ve bu bohçaların hepsi, bir büyük bohçaya konur. Oğlan evi, bu bohçaları, kız evine gönderir. Kız evi de, aynı şekilde oğlan evine bohça gönderir. Ramazan Bayramı’nda, Kurban Bayramı’nda, hediyeleşmeler devam eder.” (K.Ş. 36)

Araştırma bölgemizde, nişana büyük bir önem verilmekte ve nişanın bozulmaması için, bu tanıma sürecinde her iki taraf da anlayışlı olmaktadır. Nişanlıların ayrılmasına son çare olarak bakılmakta, nişanlı iken bir kıza başka birileri yan gözle bakamamakta, buna izin verilmemektedir.

“İster büyük nişan isterse aile arasında nişan olsun, herkes bunu duyar. Bu arada kimse kıza talip olamaz. Artık o, evlilik yolunda ilk adımı atmıştır. Nişanda kıza, takılar takılır. Kız tarafı da, oğlana saat, ayakkabı vb. alır. Karşılıklı bohçalar verilir. Çalgı varsa oynanır, eğlenilir. Nişanla düğünün arasının pek uzamamasına dikkat edilir.” (K.Ş. 53)

“Söz yüzükleri takıldıktan sonra, nişan kararlaştırılan tarihte yapılır. Büyük nişan ise davullar, zurnalar gelir. Bohçalar, karşılıklı verilir. Diyelim ki kız tarafında, kızın yakın akrabalarından on kişi var, oğlan tarafı on tane bohça hazırlar. Oğlan tarafında, yakın akrabalarından kaç kişi varsa kız tarafı da o kadar bohça hazırlar. Kıza hazırlanan bohçada, elbise, pijama, iç çamaşırı, terlik, ayakkabı, makyaj takımı olur. Oğlana hazırlanan bohçada ise, tıraş takımı, ayakkabı, terlik, pantolon, kravat olur. Bunlar, gelen misafirlere gösterilir.” (K.Ş. 55)

Çok zor durumda kalınır da nişan bozulacak olursa, iki taraf da, kendilerine gelen eşyaları geri vermektedir. Aslında, nişan kimin tarafından bozulduysa, karşı tarafın kendilerine takılanları vermeme hakkı vardır. Ancak, hatıra kalmasın diye iki taraf da, hediyelerini geri vermektedir.

“Kız ya da oğlan tarafından biri istemiyorsa, nişan bırakılır. Yine aileler uygarca bir araya gelir ve sebeplerini konuşurlar. Nişan bırakıldıktan sonra, takılan takılar geri verilir. Diyelim ki oğlan tarafı nişanı bozdu, kız tarafı takılan takıları vermek zorunda değildir. Ama genelde verilir. Bilezik, yüzük, set gibi şeyler verilir ancak giyilen kıyafetler verilmez. İsteyen taraf, kıyafetlerin parasını verir.” (K.Ş. 50)

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, üzüntülü ya da mutlu günlerinde kurban kestikleri, kan akıtmak için adeta bir bahane aradıkları için nişanda da kurban kesme olabilmektedir.

“İsteyen nişan günü kurban keser. Bu kurban, koç, kuzu olabileceği gibi Cebrail de olabilir. Konu komşu davet edilerek hep birlikte yenilir, içilir ve Allah’ın bu

mutluluğu daim kılması için dualar edilir. Daha sonra düğün hazırlıkları başlar.” (K.Ş. 39)

6) Çeyiz

“Kız alırsan Muğla’dan ev yaparsan tuğladan” cümlesinde de ifade edildiği gibi, bölgemizde çeyize büyük önem verilmektedir. Kız çocuğu dünyaya geldiğinden itibaren çeyiz hazırlıkları başlamaktadır. Çeyizin hazırlanması, oğlan evine götürülmesi sırasında bazı inanış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Kızın ve erkeğin çeyizde yapacakları hususlar önceden bellidir.

“Bizde, ‘Kız beşikte, çeyiz sandıkta’ diye bir söz vardır. Çeyiz hazırlanmaya, kız beşikteyken başlanır. Çeyizi kız tarafı yapar. Bazıları, kız ilkokula başlamadan sandık çeyizini bitirir. Oğlan tarafı da ufak tefek bir şeyler yapar. Düğün zamanı geldiğinde iki aile karşılıklı gelir ve hangi tarafın ne alacağını konuşurlar. Genelde kız evi beyaz eşyayı, yatak odası takımını oturma grubunu alır. Ancak bu maddi güce göre değişir.” (K.Ş. 18)

“Anneler, kız çocuğu doğduktan sonra çeyizini hazırlamaya başlar. Belli bir yaşa geldikten sonra, küçük kızlara elleri alışsın diye birer ikişer dantel ördürmeye başlarlar. Oğlan tarafı da, oğlan çocuk doğduğundan itibaren, sandığa birer ikişer altın atar. Evlenmeye karar verilince, kız tarafı evin içini düzer. Buna karşılık oğlan, evini yapar. Kıza takacağı altınları hazırlar. Çeyiz, düğünden bir hafta önce gelir. Kız tarafının akrabaları çeyizi kamyonetlere yükler. Yolda bu kamyonetin önünü kesenler olur. Çeyiz sahipleri, bunlara para verir. Kızın çeyizi evden çıkmadan önce, gelinin erkek kardeşi, yoksa yakın arkadaşlarından biri sandığın üzerine oturur. Damat gelip, onunla para konusunda anlaşana kadar sandığın üzerinden kalkmaz. Daha sonra anlaşılır, çeyiz oğlan evine davul zurnayla götürülür ve kız tarafı evi yerleştirir. Evin yerleştirilmesine oğlan tarafı karışmaz.” (K.Ş. 55)

“Kızın yaptığı çeyizler, evin içine serilir. Bunu, kızın yakın akrabaları serer. Gelen giden bu çeyizlere bakar.” (K.Ş. 9)

d. Düğün

1) Düğün Davetiyesi / Okuntu

“Düğüne davet için kart bastırılır. Uzakta olanlara sadece bu karttan gönderilir. Yakın akrabalara kartla birlikte havlu, kumaş, bardak, kibrit gibi şeyler verilir. Buna ‘okuntu’ denir. Herkes, kendisine gelen okuntunun ağırlığınca, düğün evine hediye götürür.” (K.Ş. 53)

“Düğüne davet lokumla, şekerle yapılır. ‘Falan gün düğünümüz var, buyrun gelin’ denir. Daha önceden duyuruyla tüm köye haber verilirdi. Zaten düğüne bütün köy halkı davetlidir.” (K.Ş. 28)

2) Kına Gecesi

Kına gecesi, kız evinde, gelinin yakın arkadaşlarıyla birlikte yapılan bir eğlencedir. Bu gece, gelin olacak kızın, baba evindeki son gecesidir. Bu gecenin duygusallığıyla kız, ağlatılmaya çalışılır. Kına türkülerinin eşliğinde geline kına yakılır ve gelin ağlatılır.

“Ailelerin gücü varsa kına gecesi çok şaşaalı olur. Orkestra, davul-zurna eşliğinde yemekli olur. İçki, yemek boldur. Semahlar dönülür, çeşitli oyunlar oynanır. Tepsiye kına konur, kırmızı bezler hazırlanır. Tepsideki kınanın üzerinde küçük mumlar yanar. Kızın en yakın arkadaşlarına bezler dağıtılır. Müzik eşliğinde, tepsi herkesin elinde dolanır. Gelinle damat ortada oturur. Etrafında dönerler:

‘A gelin a gardaş kınan kutlu olsun,
Vardığın yerlerde dilin tatlı olsun.
Gelinim, gadınım kınan kutlu olsun.
Vardığın yerlerde dilin lal olsun.’

‘Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar,
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler,
Annesinin bir tanesini hor görmesinler,

Uçan da kuşlara malum olsun, ben annemi özledim.’

gibi türküler söylerler. Özellikle kızın yengesi, kızı ağlatmaya çalışır. Zeybek, harmandalı, çayda çıra gibi oyunlar oynanır. Kına, ilk olarak başı mutlu olan yanı evliliği yıkılmamış, oğlan evinden bir kadın tarafından kızın eline konur. Kınanın içine altın veya demir para konur. Bunun anlamı ‘Evliliği sağlam olsun’dur. Gelinin sağ elinden başlayarak kına yakılır ve kızın elleri bağlanır. Oğlana da aynı şekilde kına yakılır. Kalan kına, davetlilere dağıtılır. Davetliler de ellerine kına yakar.” (K.Ş. 18)

“Kına gecesi, kız evinde yapılır. Cuma gecesi olmasına dikkat edilir. Kız evinde yemekler hazırlanır. Kızın yakın arkadaşları, akrabaları gelirler, geline sarılıp ağlarlar. Geline öven maniler söylenir, ağıtlar yakılır, türküler söylenir. Gelinin annesi ağlar, mani söyler:

‘Karyolalarda yatan kız

Düğünün geldi uyan kız

Beni bırakıp gidiyorsun

Sana kurban olam kız.’

‘Evin önünde güller

Bülbül kafeste inler

Benim kalbimde hüznün

Senin kalbinde kimler?’” (K.Ş. 27)

“Düğün günlerinden biri de kına gecesidir. Kına gecesinde, kız evine gidilecektir. Oğlan evinden gidecek olanlar için bir otobüs tutulur. Kınaya gidilmeden önce, gidecek olanlara haber verilir. Akrabalar, eş dost toplanılır. Davullar, zurnalarla kız evine varılır. Akşam olunca kına olur. Yenilir, içilir. Şimdi kına kızla oğlana birlikte vuruluyor. Eskiden ayrı vurulurdu. Gelin kınasına damat girmezdi. Kadınlar arasında olurdu. Kızın kınasını, oğlanın yengesi yakar. Kına, karılmış olarak bir tepside gelir. Üstüne mumlar dikilir. Gelinle damada kına vurulur. Orada bulunanlara kına dağıtılır. İsteyen, eline yakar. Kına tepsisine para atılır. Sabah oğlanın yengesi gelip, gelinin elindeki, ayağındaki kınayı yıkar.” (K.Ş. 55)

3) Nikah

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, evliliklerde resmi nikahı tercih etmektedirler. Bunun yanı sıra, dedenin veya onun sülalesinden gelen bir kişinin öncülüğünde yapılan, tarikat nikahı olarak nitelendirilen “Öznek” adı verilen bir tören de vardır. Nikah, ya düğünden önce ya da düğün sırasında yapılmaktadır.

“Nikah, düğünden bir hafta önce ya da düğüne bir ay kala yapılır. Bu, evlenecek olanların isteklerine bağlıdır. Bizde imam nikahı yoktur, resmi nikah vardır.” (K.Ş. 8)

“Balo günü akşam öznek yapılır. Öznek, bir nevi Peygamber nikahıdır. Öznekte çifte bir Cebrail kestirilir. Cebrail’e bir erkan tutulur. Ocak yakılır. Hayırlı uğurlu olması, bir yastıkta kocamaları anlamında bir erkan semahı oynatılır. El, el üstüne koydurulup kıza sorulur: ‘Hiçbir kimse ve tesir altında kalmadan, filancayı iyi günde, kötü günde eş olarak kabul ediyor musun?’ Kız da: ‘Tamam kabul ediyorum’ der. Aynı şekilde oğlana da sorulur. Niyazlaşılır. Biz de: ‘İmam Cafer buyruğuna göre sizleri karı-koca ilan ediyoruz. Allah sizlere uzun ömürler versin, Allah sizleri bir yastıkta kocatsın, Allah sizlere hayırlı evlatlar versin’ deriz.” (K.Ş. 50)

“Öznek, bir çeşit imam nikahıdır. Ancak resmi nikah varken bizde bu pek olmaz oldu. Aynı Sünni arkadaşlarımızın yaptığı gibidir. Kız tarafı isterse yapılır.” (K.Ş. 52)

“Gelin, akşam eve geldikten sonra öznek yapılır. Öznek, beş kişi tarafından olur. Gelinin evinde erkan tutulur. Tatlı dağıtılır. Önde sağdıç arkada damat, onun arkasında gelin olur. Ortaya bir çıra yakılır. Bunun anlamı ‘Ocağınızın ışığı daima yansın’ demektir. O yanan ışığın etrafında üç defa dönülür. Güvender (saz çalan) bunlara eşlik eder. Duadan sonra, orada bulunanların elleri öpülür. Önde sağdıç, arkada damat, gelin, büyüklerinin ellerini öperler. Orada bulunanlar da: ‘Geçiminiz bol olsun, dünyada iyi geçinin, Allah hayırlı evlatlar versin’ diye dua ederler. Böylece öznek sona erer.” (K.Ş. 7)

“Düğün günü akşam olunca, gelin, damat, sağdıç ve bu işten anlayan erkekler bir odaya girer. Mürebbi ve diğer erkan adamları yerlerine oturur. Suyu, süpürgesi çalınır ve ortaya bir sofraya atılır. O sofradan herkes birer lokma alır. Evlilik hayatına girdikleri için, mürebbi, onlara bir dolu verir. Gelin, doluyu önce eşine verir. Eşi, sağdıca verir. Sağdıç da diğerlerine verir. Gelin ile damat niyazlaşır. Gelin, kendisine dolu veren kişinin elini öper ve kenara çekilir. Çekilirken ortada dönmesi gerekir. O yüzden, ortaya

bir saç, sacın üstüne üç dilim çıra konur. Mürebbi, çırayı yakar. Kayınbaba, ocağın üzerine “Ocağınız canlı yansın” diye bir dilim çıra atar. Kayınvalide ve orada bulunanlar da ocağın üzerine birer dilim çıra atarlar. Onlar yanarken güvender önde, arkada sağdıç, damat ve gelin üç defa etrafında dolanırlar. Daha sonra niyaz edip, orada bulunan herkesin elini öperler ve özne sona erer. Bu, Sünnilerin imam nikahına benzer. İmam nasıl namazını abdest alarak kıldırıyorsa, bizim de abdestimiz böyledir.” (K.Ş. 27)

4) Düğün

Düğün, evlilik aşamalarının en ciddi kısmını oluşturmaktadır. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneklerinden birini düğünlerde görmekteyiz. Düğün, çiftlerin toplumsallaşmalarını, ilişkilerinin toplum tarafından kabul görmesini ifade etmektedir. Bu amaçla, eğlence amaçlı çeşitli pratikler geliştirilmiştir.

Sohbet konumuz düğün olunca, kaynak şahıslarımız hemen eski düğünleri hatırlamakta ve bugünkü düğünlerin çok basit olduğunu ifade etmektedirler. Ancak değişmeyen tek şey, Alevi Türkmenlerin, evlenme aşamalarının her bölümünde aktif rol üstlenmeleridir. Bir kişinin düğünü olacağı zaman, en uzak akrabalara varıncaya kadar herkes düğüne davet edilmektedir. Aynı yerleşim biriminde oturmayanlar, düğün için diğer yerleşim birimlerine gitmektedirler. Fevziye köyünde oturan emekli öğretmen Enver Duran, eskiden köyde olan düğün aşamalarını şöyle anlatmaktadır:

“Düğünler eskiden dört gün dört gece olurdu. Birinci gün, davul ve zurnalar çalınır, içki içilir ve geç vakitlerde kapma kapılırdı. Bir torba içine lokum, incir vs. gibi yiyecekler konur. Ağzına ip bağlanır, bir ağaçtan sarkıtılır. İpin bir ucu idarecinin elindedir. Davetliler, torbayı kapmaya çalışırlar. İdareci ipi çekerek torbayı sallandırır. Torba, kapanın olur. Aynı gece gelin ve damada kına yakılır.

İkinci gün, davullar eşliğinde çevreden toplanan güreşçilere, öğleden sonra çeşitli boylarda güreşler yaptırılır. Güreşlerde birinci olanlara, damadın babası tarafından çeşitli hediyeler verilir.

Üçüncü gün, yine davullar eşliğinde gelin, evinden çeyizlerle birlikte alınır. Bir ata bindirilir. Akdoğan veya çiftliğin bir düzlüğüne gelinir. Burada çeşitli boylarda at

koşuları düzenlenir. Düğün sahibi tarafından ödülleri dağıtılır ve gelin, damat evine indirilir.

Dördüncü gün, duvak günüdür. Daha ziyade kadınların tef çalarak oyunlar oynayıp eğlendikleri bir gündür. Düğünler, daha sonraları bu özelliklerini kaybetmiş, ince çalgı denilen keman, klarnet, cümbüş, darbukadan oluşan çalgılarla yapılmaya başlanmıştır. Eski düğünlerde içki içilir, köçek adı verilen kadınlar oynatılırdı. Son yıllarda düğünler, batı müziği olan orkestralar eşliğinde, bir gecelik balo şeklinde yapılmaktadır.”

“Eğer gelin, uzak bir yerden şehirden gelecekse, baba evinde öğleye doğru bir tören yapılır. Kızın kuşağı, babası tarafından dualarla bağlanır, ayakkabısı giydirilir. Baba, o kuşağı evin içinde bağlar. Dışarıya çıkıp, arabaya bindireceği zaman çözer ve damadın boynuna geçirir. ‘Bugüne kadar kızım benimdi; ben korudum, himaye ettim, bundan sonra kızımın namusundan sen sorumlusun’ anlamındadır. Böylece baba, kızını damada teslim eder. Gelin, oğlan evine getirildikten sonra balo dediğimiz eğlence yapılır ve düğün sona erer.” (K.Ş. 18)

“Düğünler eskiden üç gün sürerdi. Birinci gün, yani cuma günü oğlan evinde bayrak dikilirdi. O bayrak için kurban kesilirdi. Ona da erkan tutulup bayrak duası okunurdu. İkinci gün, kız evine ‘koku yakmaya’ gidilirdi. Bebek şekeri vardır, onun içine başka şekerler de karıştırılır, paralar konurdu. Bu şekerler kırılır ve gelinin başından atılırdı. Çocuklar bunları kapışırdı. Bunun anlamı ‘Bereketli olsun, gelinin dili tatlı olsun’dur. O akşam kına da yakılırdı. Üçüncü gün ‘gelin almaya’ gidilirdi. Arabalar süslenirdi. Oğlan evinin yengesi arabaya biner, çalgı eşliğinde kız evine gidilirdi. Orada kız, anne-babasıyla vedalaşır, arabaya bindirilip getirilirdi. Şimdi bir baloyla geçiştiriliyor.” (K.Ş. 7)

Kaynak şahıslarımızın anlattıklarından yola çıkarak, araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenlerin düğün günlerinin, bugün şehir hayatında yapılan günlere tabi olduğunu söyleyebiliriz.

Alevi Türkmenlerin düğünlerini, genellikle sonbaharda yaptıkları da gözlemlerimiz arasındadır. Bu zaman dilimini tercih etmelerinin en önemli nedeni işlerin azalması yani ekonomidir. Kaçan kızlar için de düğün yapılmaktadır. Kurban

kesip, ailelerin birbirine gitmeleri, birlikte konuşup anlaşmaları sonucunda “Barış” yoluna gidilmektedir.

“Kızı kaçan aile düşkün olur. Dede geldiği zaman, bu iki aileyi barıştırır. Dede yoksa, mürebbi onları barıştırır. Ancak dede gelince, onlara birer kuzu kestirir. Aileleri barıştırır ve düşkünlüğü kaldırır. Düşmanlık olayı olmaz. Daha sonra düğün yapılır.” (K.Ş. 7)

Düğünlerde bayrak asma geleneğini Alevi Türkmenlerde de görebilmekteyiz. Ayrıca bayraktarlık yapan, düğünü organize eden genç teşkilatları da kendine has kurallarıyla devam etmektedir.

“Düğün olan evde üç gün bayrak asılı kalır. Bir direğe bayrak asarlar. Bayrak, düğün bitene kadar orada kalır. Düğün bayrağı dikildikten sonra kurban kesilir. Bu kurbanın etinden düğün yemeği yapılır. Fakat bu kurbanın etinin yenilebilmesi için bayrak asma töreninden sonra dolu içilmesi gerekir. Doluyu, bayrak dikme törenine katılan herkes içebilir.” (K.Ş. 26)

“Gelinin anne-babasından biri ya da her ikisi de vefat etmişse, gelin düğün salonuna gitmeden önce gelinliğiyle onların mezarını ziyaret eder. Bayraktar ve düğüne gelen en yakın akrabalarından birkaç kişi de geline eşlik eder. Daha sonra düğün salonuna gidilir.” (K.Ş. 33)

Kaynak şahıslarımız her ne kadar eski düğünlere özlem duysalar da, değişmeyen bazı değerler vardır.

“Düğün evinde kazanlar kaynar. Herkes yemek yiyebilir. Yemek, oğlan evinde yapılır. Düğün yemekleri herkese açıktır. Yemeyen kalmaz. İsteyen oyun da oynar. Davullar, zurnalar çalınır. Kız evinde de ayrıca yemek yapılır. Yemekler, akşamdan hazırlanır, sabah erkenden pişirilir. Tatlılar yapılır, tuzlu, şekerli karışık. Kıza, düğünde altın takmayacak olanlar, ev hediyesi de getirebilir.” (K.Ş. 37)

“Düğün evinde eğlence olur, yenilir, içilir. Oğlan ve kız evinde ayrı ayrı düğün yemeği pişirilir. Etli nohut, pilav, şehriye çorbası, düğün keşkeği olur. H herkese dağıtılır. Akşam olduğunda, yedikleri yemeklere karşılık olarak takı takarlar. Kıza ve oğlana altın ya da para takılır.” (K.Ş. 36)

“Düğün günü, kız evden çıkmadan önce hediyeler getirilir. Bu hediyeler okuntunun karşılığı olarak getirilir. Tabak, tepsi, halı, kilim, battaniye, bardak seti, kaşık-çatal-bıçak seti gibi ev eşyalarıdır. Kız, bunların arasından ihtiyacı olanları seçer ve yeni evine götürür.” (K.Ş. 53)

5) Gelin Alımı / Gelin İndirme

Kız evi naz evi olduğu için, kız tarafının akraba ve yakınları, kız evden çıkarılmadan önce gerek maddi gerekse manevi açıdan oğlan evine çok fazla eziyet eder. Fakat bu eziyetler, daima tatlıya bağlanır. Eskiden gelin alımları pazar günlerine denk getirilirken, şehirleşmenin etkisiyle değişime uğramış, hatta bazı yerleşim birimlerinde kaldırılmıştır.

“Eğer gelin uzak bir yerden, şehirden gelecekse, baba evinde öğleye doğru bir tören yapılır. Kızın kuşağı, babası tarafından, dualarla bağlanır, ayakkabısı giydirilir. Baba, o kuşağı evin içinde boynuna geçirir. ‘Bugüne kadar kızım benimdi, ben korudum, himaye ettim, bundan sonra kızımın namusundan sen sorumlusun’ anlamındadır. Böylece baba, kızını damada teslim eder. Kız, oğlan evine doğru yola çıkar. Köyden çıkarken, kız veren köyün gençleri gelin arabasının önünü keser ve gelin alayından para isterler. Üç aşağı beş yukarı anlaşılır. Gelin, evine geldiği zaman önüne bir koyun kesilir. Gelin, koyunun kanının üzerinden atlatılır, ve alınına koyunun kanından sürülür. Bu kurbanın anlamı, ‘Bu yuvada bir anlaşmazlık olursa, kurban bunu önlesin’dir. Daha sonra bir su testisi kırılır. Gelinin başına buğday gibi bereket ürünleri atılır. Gelin, kapıdan içeri girerken bir eline bal, diğer eline tereyağ verilir. Gelin, bunları kapının eşiğine sürer. Anlamı ‘Bal ile yağ gibi geçinin, yuvamız bereketli olsun’dur. Eşik, bizde kutsaldır.” (K.Ş. 18)

“Gelin almaya pazar günü, saat üç, dört gibi gidilir. Kız evinin önünde davullar, zurnalar çalınır, tüm eş, dost, akraba kız evinin önünde toplanır. Gelin, evden çıkarken, babası beline kuşağını bağlar. Bir de kızına bilezik, zincir, künye gibi takılar takar. Gelin, anne-baba ve diğer yakınlarıyla vedalaşır, dualarla arabaya bindirilir. Gelin, evine girerken, önüne koyun kesilir ve koyunun kanının üzerinden geçirilir. Gelinin kaynanası ve kayınbabası, gelin arabadan indiğinde, geline tarla, dana, inek, koyun, para, ev eşyası vb. hediyeler verir. Bu hediyelere biz ‘indirmelik’ deriz. Bağışladıkları şeyleri herkesin huzurunda söylerler. O verilen söz, aynen yerine getirilir. Gelin, eve

girerken, kapının eşiğine yağ ile bal çaldırılır. Bizde, eşiğe basılmaz. Eşik Hakk kapısı demektir. Eşiğe basmak günahtır. Eşiği önce sağ ayağımızla atlarız.” (K.Ş. 52)

“Başka bir köyden kız almaya gelenleri, bayraktarlar karşılar. Düğün evine geldiklerinde, bunlardan ‘Toprak bastı’ parası isterler. Üç aşağı, beş yukarı anlaşılır. Sonra önde oğlan evi, arkada kız evi, düğün meydanına gelinir. Herkes oynar, eğlenir. Düğünden sonra, gelin eve girmeden önce kayınvalidesi ‘Ben gelinimi kurbanın kanının üzerinden geçireceğim’ diye adakta bulunmuşsa, gelinin önüne kurban kesilir. Gelin, bu kurbanın kanının üzerinden atlatılır ve kurbanın kanından bir parça, gelinin alınına sürülür. Gelin, evin kapısından içeri girerken, eşik niyazlatılır ve eşiğe yağ sürdürülür. Eşiğe ve kapının üstüne ‘Yağ gibi geçinin’ diye yağ sürdürülür. Niyaz dediğim de ‘Ya Allah ya Muhammet ya Ali’dir. Gelin, eve girdikten sonra şerbet yapılır. Şerbeti bir bardağa koyarız. Gelin, damat ve kaynanaya birer yudum içiririz. Amaç, tatlı geçinmeleridir.” (K.Ş. 7)

Kaynak şahıslarımız, günümüzde arabayla yapılan gelin alımının, önceden atla yapıldığını ifade etmektedirler.

“Önceden gelin, şimdiki gibi arabayla falan değil, atla gelirdi. Kız tarafı gelini, davul zurna eşliğinde ata bindirirdi. Damat, havaya üç el ateş ederdi. Aynı şimdiki arabalara bağlanan al bezlerden, ata da bağlanırdı. Güle, oynaya gelin oğlan evine getirilirdi. Gelin, eve geldiğinde, kaynanası ve kayınpederi, gelin attan inmeden önce, ‘Tarla verdim, koyun verdim, ev eşyası verdim’ gibi bağışlarda bulunurdu. Bu sırada, havaya buğday, şeker, para, arpa gibi bereket ve bolluk ürünleri atılırdı. Gelin, eve girmeden önce önüne bir testi kırılır, ardından koyun kesilir ve kanın üzerinden atlatılırdı. Ondan sonra içeri girerken geline, kapının eşiği öptürülürdü. Tatlı yedirilip, şerbet içirilirdi. Böylece gelin içeri girerdi. İçeri de damat, gelinin duvağını açtığı zaman gelin, kaynanasının, kayınpederinin ve oradaki büyüklerin elini öperdi.” (K.Ş. 55)

Kaynak şahıslarımızın ifade ettikleri, bolluk, bereket simgesi olan “Saçı” geleneği, köken olarak çok eskilere uzanmaktadır. Şamanist inançta koruyucu ruhları memnun etmek amacıyla, kurban kesme ve “saçı” saçma geleneğinin olduğu

anlatılmaktadır.⁴⁶¹ Canpolat, saçı saçmanın Şamanist inançta Tanrı'ya adanan adaklar olduğunu, Tanrı'dan acıma, merhamet isteneceği zaman yapıldığını belirtmekte ve Divanü Lugati't-Türk'te geçen "yağış", "ıduk" kavramlarının bununla ilgili olduğunu ifade etmektedir.⁴⁶² Balıkesir, Bilecik, Çanakkale, Denizli, Edirne, Elazığ, Erzincan, Eskişehir, Giresun, Gümüşhane, Kars, Kastamonu, Malatya, Manisa, Muğla, Sinop, Sivas ve Van'da bu uygulamanın yapıldığı tespit edilmiştir.⁴⁶³

Düğünlerde, en önemli işleri üstlenen kişiler, bayraktarlardır. Anlatılanlara göre, bayraktar olabilmek kolay değildir, bayraktarlarda bazı şartlar aranmaktadır. Damadın yakın akrabalarından olmak, nişanlı veya evli olmamak şartı gerektirmektedir. Bunlar, kız tarafını davul zurnayla karşılayan, kız alımlarında en önde giden, düğündeki her türlü sorunla ilgilenecek kişilerdir. Adeta düğün, kendilerinden sorulmaktadır.

"Gelin, oğlan evine getirildiğinde önüne bir kurban kesilir, gelinin kurban kanına basması gerekir. Evin kapısına yaklaştığında, kaynanası, gelinin başından buğday, arpa, para saçar. Gelin, evin kapısına geldiğinde, yeşil bir yaprakla kapıya bal ve tereyağı sürer. Sonra, kapının ağzına bırakılan su testisini kırar. Gelin ile damat, eşiğe niyaz ederler. Daha sonra içeri girilir ve gelinin kucağına iki-üç yaşında sağlıklı bir erkek çocuğu verilir. Çocuğu, bir süre kucaklar. Gelin, bu çocuğu, yatak odalarına götürür ve yatağa bırakır. Daha sonra, bayraktar ve sağdıç, damadı bayraktarın evine götürürler. Damatla orada hoş-beş ederler ve damat yıkanır. Gelin de, oğlan evinde yıkanır." (K.Ş. 36)

Düğün yemekleri, düğünlerin vazgeçilmezlerindedir. Düğün, ister, düğün salonunda, ister evin yanında, isterse köy meydanında olsun, bütün düğün evlerinde yemek kazanları kaynamaktadır. Alevi Türkmenlerin düğün yemekleri herkese açıktır. Düğün süresince kazanlar kaynamakta, davetli-davetsiz herkes bu yemeklerden yiyebilmektedir.

"Düğünlerde, maddi güce göre hayvanlar kesilir, yemekler yapılır. Durumu iyi olanlar on-beş, yirmi tane bile hayvan keser. Bazıları dana keser. Kazanlar, cuma,

---

⁴⁶¹ Işıl Altun, **a.g.e.**, s. 280.

⁴⁶² Mustafa Canpolat, "Divanü Lugati-t-Türk'te Şamanizm İzleri", **TFA Belleten 1974**, Ankara: 1975, s. 24.

⁴⁶³ Işıl Altun, **a.g.e.**, s. 281.

cumartesi, pazar, üç gün boyunca kaynar. İsteyen herkes yiyip, içer. Kavurma, pilav, nohut, hoşaf, düğün tatlıları yapılır. Keşkek, her düğünün vazgeçilmezidir.” (K.Ş. 28)

“Düğünlerde hayvanlar kesilir. Önceden ayarlanan yemekçiler gelir. Cuma, cumartesi ve pazar günleri boyunca, yemekçiler çalışır. Kavurma, ekşili tavuk, sarma, dolma, kuru fasulye, nohut, hoşaf yapılır. Tatlılardan tuzlu sütlaç çok meşhurdur. Keşkek de hep yapılır. Düğün yemeği, davetli-davetsiz herkese açıktır.” (K.Ş. 53)

Araştırma bölgemizdeki tespitlerimizden yola çıkarak, Türk kültüründe yer alan düğünlerdeki birçok inanç ve pratiğin, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde de mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Düğünler, bir eğlence havası içinde geçmekte ve herkes üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmektedir.

e. Düğün Sonrası

1) Baş Bağlama

Baş bağlama, yeni gelinlere uygulanan bir törendir. Bazı yörelerde gerdeğin ikinci günü, bazı yörelerde kaçarak evlenmelerde, gelinin hamile kalmasından sonra, bazı yörelerde ise (bu çoğunluktur) ister kaçarak ister düğünle evlenilsin, kadın hamile kalıp, genç kızlıktan ayrılıp, kadınlığa adımını atmak anlamına gelir. Tahtacı Türkmenlerde baş bağlama töreninde birliktelik vardır. Başa takılan süslerde ufak tefek farklılıklar olsa da, törenin başlangıcından bitişine kadar yapılan uygulamalar aynıdır.⁴⁶⁴

“Baş bağı yaparken önce kurban kesilir. Erkeklerimiz, kurbanı kestikten sonra kendilerine erkan çalarlar. Kurbanın başını, bayanlara verirler. Biz, başı kaynatırız ve aşure yaparız. Gerdek sabahı, biz bayanlar toplanırız. Gelin üzerinde sadece iç çamaşırlarıyla getirilir ve ortaya oturtulur. Orada bulunan kadınların içinden, musahipli bir kadın, geline üç eteğini giydirir. Giydirirken ‘Hz. Ali’ye salavat, Muhammet’e salavat, kutlu olsun, akıbeti hayır olsun’ der. Daha sonra, gelinin başına başlık, onun altına da tülbent bağlar. Her giysi giydirilirken salavat getirilir. Başlığın üzerine, keten bezi bağlanır. Ketenin üzerine de yeşil ve kırmızı bez sarılır. Onun da üzerine yırtma dediğimiz bir örtü atılır. En üste de, gümüş süsleri bulunan bir başlık konur. Böylece

---

⁴⁶⁴ Veli Asan, “Tahtacı Türkmenlerde Baş Bağlama”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1997, S. 71, s. 8-10.

baş bağı biter. Gelin, orada bulunanların ellerini öper. Kurban olarak koyun kesilmişse, gelin ve damat, kurbanın başını yiyemez. Kesilen kurbanın eti, oraya gelenlere yedirilir. Başını yalnız musahipliler yiyebilir.” (K.Ş. 27)

“Gerdek gecesinin sabahı baş bağlama olayı olur. ‘Üç etek’ giydirirler. Üç etek giydirildikten sonra, başına al bağlarlar, boynuna ‘ilmeçer’ takarlar. Baş bağlamalarda, musahipli bir kadın elbiseyi giydirirken üç kere salavat getirir. Gelinin elbisesi salavatlanarak giydirilir. ‘Sellerine salavat, Muhammet’e salavat, kutlu olsun diyenin akıbeti hayır olsun’ denir. Bu üç kere söylendikten sonra, kadınlar üç kere ‘Hayır olsun’ der, ve entarisi giydirilir. Baş bağına kesilen kurbanın kellesini kadınlar yer. Çünkü, gelinin başını erkek değil, kadın bağlar. Baş bağı yapıldıktan sonra, eğlence olsun diye kadınlar leğen çalar, gelin oynatılır. Köyün sazandarı, mürebbsi gelir. Geldikten sonra üç dilim çıra yakılır. Mürebbsi, çıranın uçlarından gelin ve sazandara tutturur. Güvender (saz çalan), sazı eline alarak, Hatayi’den nefesler söyler. Gelinle güveyi, arkasında üç defa dönerler. Üç defa da, çıranın etrafında dönerler. Nefesler, çıra sönene kadar söylenir. Söndükten sonra, mürebbsi, gelinle güveye, Muhammet-Ali yolunun geleneğini anlatır. Onları üç kez salavatlar.” (K.Ş. 54)

Kaynak şahsımızın eşi, Dudu Tozak, “üç etek” diken ve baş bağlayan bir kadın olarak gelinin giydiği üç eteğin şunlardan oluştuğunu anlatıyor:

1. İçe giyilen iç gömleği
2. İlmeçer (Ucundaki çengellerle başa sarılarak, ala tutturuluyor ve yüzü çevreliyor.)
3. Al (Başa bağlanıyor. Kırmızı, siyah ve yeşil olmak üzere üç parçadan oluşuyor. Kırmızı, üste gelecek şekilde bağlanıyor.)
4. Keten (Başa sarılan eşarp)
5. Baş kulağı (Ketenin arkasından sarkan kısım)
6. Kemer (Bele sarılan kuşak)

“Düğünün ertesi günü ‘Baş Bağı’ yapılır. Bunun amacı, gelini o eve bağlamaktır. ‘Başını bağlayalım, bu eve bağlanıp mutlu olsun’ anlamındadır. Bu törende, oğlan evi tarafından kızın aksesuarları hazırlanmıştır. Üç etek hazırlanmıştır. Kadınlar toplanır. Bu işleri bilen bir yaşlı kadın gelip, gelinin başını bağlar. Gelini

salavatlar. Toplum içinde, üç kez aynı işlemi tekrarlayarak gelini giydirir. Gelin, odaya üç eteğin altına giyilen bir entari ve altında şalvarıyla gelir. Orada kızın üç eteği giydirilir, kuşağı bağlanır, salavatlarla başı güzel bir şekilde yağlıklarla süslü çeyizlerle, gümüş süslerle, çatma dediğimiz, birbirine bağlanmış renkli kumaşlardan yapılmış çekilerle, gelinin başı bağlanır. Arkasından kayınvalide ve yakınları tarafından hazırlanmış olan bir yelek giydirilir.” (K.Ş. 18)

“Baş bağından sonra, mürebbinin karısı, çeşitli çocuk kıyafetlerini eteğine doldurur. Üç kez, gelinin eteğine boşaltır, geri alır. Daha sonra, gelinin başından arkasına doğru eteğindeki giysileri havaya fırlatır. Toplulukta bulunanlar, bu kıyafetleri kapışırlar. Kimin eline erkek kıyafeti geçerse, erkek çocuğu olur. Kız kıyafeti yakalayanın da kız çocuğu olur.” (K.Ş. 37)

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin, düğün öncesi ve düğün sonrası pratiklerde bir arada bulduklarını, aile gibi olduklarını tespit ettik. Düğün sırasındaki işlemlerde, mesafenin önemli olmadığını, yardım için günler öncesinden düğün evine geldiğini gördük. Düğünün her aşaması büyük bir titizlikle yerine getirilmektedir. “Baş bağı” yine topluluk fertlerinin aile gibi davrandıkları, çiftlerin mutlu bir evlilik geçirmelerinin dualar eşliğinde dilendiği bir uygulamadır.

4. Ölüm

Bireyin yaşamındaki üç önemli geçiş noktasının sonuncusu ölümdür. Şöyle bir bakıldığında, üç önemli geçiş dönemi arasında, bireyin kültürel seçiciliğinin hiç olmadığı dönem, doğum ile ilgili dönemdir. Burada, tamamen kültür çevresi işin içindedir. Özellikle geleneksel toplumlarda, bu döneme üçüncü geçiş dönemi olan ölüm ile ilgili dönem de eklenmektedir.⁴⁶⁵ Doğumda ve düğünde sevinç eğlence pratikleri geliştiren kültür çevresi, ölümle yas tutmakta, inanç ve pratiklerini bu doğrultuda gerçekleştirmektedir. Ancak ortak olan unsur, insanı rahat ettirmek, kötülüklerden korumaktır. Ölüm aşamasında gerçekleştirilen pratiklerin de amacı, insanın diğer dünyadaki rahatının sağlanmasıdır.

Bu bölümde, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin, ölümle ilgili inanç ve pratikleri incelenecektir.

a. Ölüm Öncesi

İnsanlar, tecrübelerinden yola çıkarak, bir takım yorumlarla, çevredeki bazı olayları, ölüm belirtisi olarak yorumlamışlardır. Ölüm denen olgudan rahatsız olan insanoğlu, ölüm zamanını ne kadar tahmin etmeye çalışsa da kesin sonuçlara ulaştığını söyleyemeyiz. Bu nedenle, çevresindeki eşyaların, hayvanların, insanların alışlagelmişin dışındaki hareket tavırları, ölüm habercisi olarak yorumlanmaktadır.⁴⁶⁶

1) Ölümü Düşündüren İnanışlar

Halk düşüncesinde pek çok şey, ölüm habercisi olabilmektedir. Bunların arasında, hayvanların hareketleri, tabiat olayları, rüyalar vb. hususlar vardır. Özellikle hayvanların hareketlerinden, seslerinden, hastalıklarından hareketle ölüm yorumları yapılmaktadır.⁴⁶⁷

---

⁴⁶⁵ İsmail Engin, "Akçaeniş Tahtacılarında Ölü Gömme Geleneği", *Nefes Dergisi*, İstanbul: 1995, S. 22, s. 16-19.

⁴⁶⁶ Sedat Veyis Örnek, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara: 1979, s. 15.

⁴⁶⁷ L. Sami Akalın, *Türk Folklorunda Kuşlar*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara: 1993, s. 77.

a) Hayvanlarla İlgili İnanışlar

İnsanlık, hayvanlardan kendisini korumak, onlar aracılığıyla bilinmeyenlere ulaşmak için onların hareketlerine değer vermiş, gerektiği zaman onların sezilerine güvenmiştir. Hayvanların, insanların hissedemediği pek çok şeyi duyduğuna inanılmaktadır.

Araştırma bölgemizde, ölüme işaret eden hayvanların başında baykuş gelmektedir. “Baykuş, bir evin yakınında veya çatısında öterse, o evden biri ölecektir. Onu gördüğümüz yerde taşlarız. Uğursuz bir kuştur. Bazen çok kızıldığında ‘Ocağında baykuş tünesin’ derler.” (K.Ş. 52)

“Bir evin yakınında veya yanında köpek uluduğu zaman, o evde ölüm olur. Köpek, eve doğru başını yukarı kaldırarak ulursa taş ile kovalanır. Ya da kuru soğan ortadan kesilerek köpeğin üzerine atılır.” (K.Ş. 14)

“Horoz vakitsiz öterse birisi ölür.” (K.Ş. 40)

“Tavuk, horoz gibi öterse hemen yakalanıp boynu kesilir. Kesilmezse o evden birisi ölür.” (K.Ş. 8)

“Köpek yerli yersiz ürdüğünde köyde ölüm olur.” (K.Ş. 33)

“Kargalar, köyün üstünde dönerse ölen olur.” (K.Ş. 55)

“Eşek anırıp durursa ölen olur.” (K.Ş. 55)

“Çakal uzun uzun havlarsa ölüm olur, denirdi eveli” (K.Ş. 35)

b) Rüya İle İlgili İnanışlar

Görülen bazı rüyaların, gerçek hayatta insanların başlarına geldiği inancı, insanları, gerçek hayatla rüya arasında bir bağlantı kurma yoluna götürmüş, böylece rüyada görülenler yorumlanmaya başlanmıştır. Araştırma bölgemizde ölüm habercisi olarak yorumlanan rüyalar şöyledir:

“Rüyada, bir ağacın kökünden devrildiği görülürse, ev ahalisinden yaşlı birisi ölür.” (K.Ş. 54)

“Rüyada, bir deve evin kapısının önüne çökerse, o evde ölüm olur.” (K.Ş. 39)

“Rüyada bir fidanın göçtüğünü görürsen, ailenden genç biri ölür.” (K.Ş. 18)

“Bir kadın, rüyasında yaş odun yüklendiğini görmüşse, ev halkından genç biri ölür.” (K.Ş. 27)

“Rüyada alt azı dişini çektiren birinin, yakın akrabalarından bir kadın, üst azı dişini çektiren birinin de, yakın akrabalarından bir erkek ölür.” (K.Ş. 55)

“Ölen bir akrabanı, yakını çok fazla rüyada görürsen, ölen kişi seni yanına çağırıyor demektir. Böyle olduğunda ya lokma yapar çocuklara, gelene geçene dağıtırsın ya da dışarıya bir yere ateş yakıp yanan bir odunu alarak evin uzağına bir yere atarsın. O odun parçası, düştüğü yerde kendi kendine söner.” (K.Ş. 36)

“Kara bir rüya gördüğünde ertesi sabah bir soğan kesersin. Evin üstüne çıkıp ‘Umdüğün umacağın bu olsun’ deyip atarsın.” (K.Ş. 37)

“Rüyada çıplak kadın görülürse, o evden bir erkek, çıplak erkek görülürse, o evden bir kadın ölür.” (K.Ş. 62)

“Rüyada tıraş olunca ölü olur.” (K.Ş. 48)

c) Hastadaki Psikolojik ve Fizyolojik Değişikliklerle İlgili İnanışlar

İnsanlar, gözlem ve tecrübeleri doğrultusunda, insanın ölüme yaklaştığı anlarına dair tavır ve hareketlerini tespit etmişlerdir.

“Ölecek adamın el, ayak ve tırnakları morarmaya başlar. Bedeni sararır. Yemeden içmeden kesilir.” (K.Ş. 53)

“Ölecek insanın gözlerinin feri gider.” (K.Ş. 16)

“Ölecek insanın canı, ayaklarından itibaren çekilmeye başlar, boğazında toplanır.” (K.Ş. 57)

“Ölecek insan, daha önceden ölmüş olan yakınlarıyla konuşmaya, onları sayıklamaya başlar.” (K.Ş. 50)

“Ölecek insanın gözlerine perde düşer.” (K.Ş. 34)

“Ölecek insanın, burnu düşer.” (K.Ş. 48)

2) Ölümden Sakınmalar

Ölüm ruhunu yanıltmak, ölümü geciktirebilmek için bazı inanç ve uygulamalar vardır.

“Ölünün üzerinde, çevresinde ve ölünün bulunduğu evin bütün mekanlarında tütsü dolaştırılır. Tütsü, Azrail’i kovar.” (K.Ş. 26)

“Ölüyü ben yıkarım. Ölünün yıkanmasında kullanılan suyu ısıtmak için ayrı bir yere ocak yakılır. Ölü yıkandıktan sonra, bu su ocağının yakılmasında kullanılan taşlar, evden uzak bir yere atılır. Yıkama işi bittikten sonra isteyen herkes, ölünün üzerine bir tas su döker. Bu tas, elden ele geçirilmez. Suyu döken, tası yere bırakır, diğer dökcek olan, yerden alır.” (K.Ş. 50)

“Ölünün üzerine toprak atarken, kürek yere bırakılır. Elden ele verilmez. Diğer toprak atacak kişi, küreği yerden alır.” (K.Ş. 52)

“Mezarlığın toprağı ile eve gelinmez. Ayakkabılarda kalan toz, çamur, güzelce temizlenir.” (K.Ş. 54)

“Cenaze, mezarlığa götürülürken, evde uyuyan varsa uyandırılır.” (K.Ş. 16)

“Gece evden süt, yoğurt, ekşi, tuz, acı şeyler verilmez. Eve de alınmaz. İlle de verilmesi gerekiyorsa, üzerine yeşil yaprak kapatılır.” (K.Ş. 27)

“Bıçak, sabun elden ele verilmez. İşin bitince yere koyarsın, diğer kullanacak olan kişi onu yerinden alır.” (K.Ş. 32)

b. Ölüm Esnası

1) Ölümün Duyurulması

Anadolu’da ölüm olayı çeşitli şekillerde duyurulmaktadır:

- a) Ölü sahipleri tarafından.
- b) Komşular tarafından.
- c) Camilerde sala verdirmekle.
- ç) Hoparlörle.
- d) Gazete ilanıyla.

e)Radyo, telefon, telgraf vb. vasıtasıyla.⁴⁶⁸

Araştırma bölgemizde, ölüm acısı çok içten yaşandığı için, ölümün duyurulmasında en etkili yol “ağıt yakmak” tır. Ağıt yakılan evde, cenaze olduğu anlaşılmaktadır.

“Birisini öldüğü zaman sala verilir ve salada, ‘Filan oğlu filan vefat etmiştir’ diye herkese duyurulur. Ölümü duyanlar, o kişi için ‘öldü’ tabirini kullanmazlar. Ölüm, bedene ilişkindir, ruh yaşamaya devam eder. O yüzden biz de, ‘Hakk’a yürüdü’ denir. İnsanlarımız, acıyı çok derinden yaşadıkları için ağıt yakarlar. Ağıtçıya gerek duyulmaz.” (K.Ş. 18)

“Cenaze olan ev, ağıtlardan bellidir. Yine de hoparlörle köye ilan verilir. ‘Falancanın oğlu / kızı falanca vefat etmiştir. Köy halkına duyurulur’ denir. Biz, ‘vefat etti’den çok ‘Hakk’a yürüdü’ deriz. Ölüm diğer hayatın başlangıcıdır.” (K.Ş. 54)

2) Ağıt Yakma

Ağıt yakma, araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenler arasında, ölüm hadiselerinin olmazsa olmazı konumundadır. Kemaliye köyünün mürebbsi Ali Taş, eşi, dostu, akrabası olmayanlar için köyde ağıtçı kadınların, eskisi kadar çok olmasa da, mevcut olduğunu ifade etmektedir. Bu kadınlar, cenaze evine giderek, oradaki kişilerden, ölen kişinin fiziki ve ruhsal portresi, mesleği hakkındaki ön bilgileri alarak ağıt yakmaktadırlar. Yakılan ağıtlar doğaçlama şeklindedir. Ezgili bir şekilde söylenerek, ölen kişinin övgüye değer tarafları ön plana çıkarılmaktadır. Söylenen şiirlerde, belli bir nazım düzeni bulunmamaktadır.

“Ağıtçı kadınlar getirilir. Ölen kişinin tipi, huyu, suyu, mesleği anlatılır. Onlar da, öleni övecek şekilde, içlerinden geldiği gibi ağıt yakarlar. Zaten, ağıtçılar bu işi iyi bilirler, hemen zorlanmadan söyleyiverirler. Ağıtı herkes yakamaz. Hele, akrabası olmayan birine, öyle ağıt yakıvermek hiç kolay değildir.” (K.Ş. 50)

Kaynak şahsımız, genç yaşta kaybettiği bir yakının ardından şu nefesi söylediğini aktarıyor:

“Şu koca dünyaya yalnız geldim

---

⁴⁶⁸ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 55.

Doyup usanmadığım dünya kalıyor.

Genç iken ölümü yok sanırdım

Doyup usanmadığım dünya kalıyor.

Tenim beyaz, kefenim ipek

Üzerime atılacak yeşil yaprak

Ağlayıp gideceğim kara toprak,

Doyup usanmadığım dünya kalıyor.”

“Geride kalan ölünün yakınları, eşi, dostu, özellikle varsa anası ağıt yakar. Genç ölümleri çok zordur. Anaların yüreği dayanmaz, içinden geldiği gibi yavrusuna ağıt yakar. Ağıtı genellikle kadın kısmı yakar.” (K.Ş. 55)

3) Defin İşlemleri

Ölümün verdiği üzüntü ve ölümün soğukluğuna rağmen, ölünün ruhunun geride kalanları rahatsız etmemesi için defin işlemleri çabuklaştırılır. Bu bölümde, ölünün hazırlanması, yıkanması, kefenlenmesi ve gömülmesi işlemlerini ele alacağız.

a) Ölünün Hazırlanması

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlere göre, ölüm, bedene ilişkindir. Ruh ise ölümsüzdür, yaşamaya devam eder.

“Ölüm gerçekleşince, yastığı kontrol edilerek başı düzeltilir. Gözleri açık ise ‘Gözü arkada kalmasın’ diye kapatılır. Ayak baş parmakları birbirine bağlanır, çenesi çatılır. Eğer ölen kadın ise ellerine, ayaklarına, saçlarına, kulak arkalarına kına yakılır.” (K.Ş. 50)

“Ölü, öldüğünde hemen yattığı odanın pencereleri açılır. O zaman ölünün ruhu çabucak dışarı çıkar. Kayın ağacının yapraklarından tütsü yapılır. Biz buhur deyiveririz. Ölünün yattığı oda ve evin diğer odaları buhurlanır.” (K.Ş. 55)

“Ölen kişi için yere döşek serilir. Ölü, üzerine yatırılır. Üstüne beyaz bir çarşaf serilir. Erkekse üzerine bıçak, kadınsa oklava konur. Yüzü yukarı baktırılır, elleri yana sallanır.” (K.Ş. 16)

“Defin işlemleri gün batmadan halledilmeye çalışılır. Ancak, ölüm akşam olmuşsa, ya da çok uzak yerden akrabaları gelecekse defin işlemleri diğer güne bırakılır. Ölü, sabaha kadar bekletilir. İsteyenler, ölünün etrafına oturur. Sabaha kadar ağıt yakılır. Saz çalmayı bilenler, ölü için olan nefeslerden söyler. Kadın-erkek ağlaşılır.” (K.Ş. 28)

“Ölü evindeki, hatta komşulardaki su dolu kaplar boşaltılır.” (K.Ş. 53)

“Cenaze, yazın öldüyse ve bir gece beklemesi gerekiyorsa buzun içine sarılır, vantilatörler çalıştırılır. Kışın öldüyse sobasız odaya konur. Uyunmaz.” (K.Ş. 33)

b) Ölünün Yıkınması

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, yıkama işlerini yapanlar, ölünün cinsiyetine göre değişmektedir. Cenaze erkekse, yıkayan erkek; kadınsa yıkayan kişi kadın olmaktadır. Yıkama işlemi, varsa cem evinde yoksa ölünün kendi evinde gerçekleşmektedir. Uygun bir divan varsa onun üzerinde ya da tahta kalıplarla kurulan tenişir tahtasında yıkınmaktadır. Ölünün yıkınması için hazırlanacak suyu ısıtmak için, bazı yerlerde bahçeye kazan kurulmakta, ancak çoğu evde güneş enerjisinden yararlanılmaktadır. Su ısıtılırken, güzel kokması için içine mersin dalı gibi güzel koku veren bitkiler, çiçekler atılmaktadır.

Fevziye köyündeki cenaze işlerine bakan Ali Rıza Gerçek, cenaze yıkama şeklini şöyle anlatmaktadır: “Burada, cenaze evden kalkar, çünkü cem evimiz yok. Yaş 75 oldu, hala cenazeleri ben yıkıyorum, bir çocuk yetiştiremedim. Ben, erkekleri yıkarım. Cenaze yıkınacak suyun içine mersin dalı, gül suyu atılır. Cenaze, tenişirin üzerine alınır. Elbiseleri çıkarılır. Özel yerlerinde temizlik yapılacaksa yapılır. Tırnakları, varsa sakalı kesilir. Bıyığı kesilmez. Bana yardım eden bir su dökücü, iki de yıkamaya yardımcı kişi olur. Yıkarken suyu başından aşağı doğru dökeriz, geri çevirmeyiz. Bir kalıp sabun ile her yerini güzelce sürteriz. Sabunlamak için, kefenden yapılan hazır lifler vardır. Yıkama bitince, ölenin yakınları isterse, cenazeye birer tas su

dökebilirler. Bu tas, elden ele verilmez. Yıkamayı ben yaptığım için bana ve yardım edenlere, cenaze yakınları hediyeler verir.”

“Köyde cem evimiz olmadığı için, cenaze evde yıkanır. Erkek ölürse, ehl-i kamil biri, mürebbi ya da bir başkası kefenini biçer. Erkekleri, erkek; kadınları, kadın yıkar. Cenaze yıkanacak suyun içine burcu burcu koksun diye, mersin dalı, fesleğen, gül atılır. Ölen kişinin her tarafı yedi kere, bir kalıp sabunla sürtülür. Sonra, sıra ölüyle helalleşmeye gelir. Ölünün yakınları, eşi, dostu sırayla kazandan birer tas su alırlar. Ölünün başından başlayıp, ayak parmak uçlarına kadar suyu dökerler. İlk kişi suyu döktükten sonra tası yere bırakır. Tas, elden ele geçirilmez. Herkes suyu dökerken, ölüye olan hakkını helal eder. Kazanda kalan suyla, ölünün elbiseleri yıkanır. Bu elbiseler, fakirlere dağıtılır. Bazı cenaze yakınları ise, ölünün kokusu sinmiş diye vermek istemez. En son, cenaze kurulanır, bir çarşafa dolanır.” (K.Ş. 50)

“Cenazenin yıkanmasıyla ilgilenen belli yaşlılarımız vardır. Ancak bu yaşlılarımız artık bu işi yapamaz hale geldiler. Genç nesil de heves etmediği için genelde cami hocasına yikatılıyor. Hoca, cenaze evine gelir, ölüyü yıkar, kefenini giydirir.” (K.Ş. 8)

“Cenaze namazını ben kıldırمام ama cenazeyi yıkarım, kefenini keserim. Kadınları, kadınlarımız yıkar; erkekleri de ben kendim yıkarım. Cenazesi olan eve giderim, evin önünde yıkarım. Konu komşu, cenazeyle helalaştırılır. Cenaze, mezarlığa götürülür. Mezarlıkta, önce namazı kılınır, namazdan sonra defnedilir. Hakkımızı helal edip geri döneriz.” (K.Ş. 52)

c) Ölüye Elbise Giydirilmesi

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde cenaze yıkandıktan sonra ölüye elbise giydirilmesi şeklinde değişik bir uygulama vardır.

“Cenaze yıkandıktan sonra, ölünün vücuduna gül suyu serpilir. Cenaze erkek ise pijaması, gömleği, yağlığı ve çorabı giydirilir. Beline kemendi bağlanır. Cenaze kadın ise, dedeye ikrar verirken ne giydiyse, o elbisesi giydirilir. Bu, üç etektir. Başına yeşil ve kırmızı bez sarılır, onların üzerine oyalı tülbendi bağlanır. Ayağına çorabı giydirilir. Kadın, erkek, genç, çocuk fark etmez, ölenlere giydirilen bu giysiler tertemiz, kullanılmamıştır. Ölüye elbise giydirmezsen, diğer dünyada çıplak dolaşır.” (K.Ş. 54)

“Yıkama işlemi bitince, iç çamaşırları ve geceliği giydirilir. Fethiye’de üç etek tabutun üzerine atılır. Bu arada yakınları, özellikle ailesi ağıtlar yakar, buna ‘Hayverme’ denir.” (K.Ş. 15)

“Ölen, kadın ise iç çamaşırının üstüne ikrar verirken giydiği üç etek giydirilir. Başına al bağlanır. Ayağı bağcıklı uzun donlardan giydirilir. Ayağına çorap giydirilir. Erkekler için çamaşırının üzerine pijaması, gömleği giydirilir. Başına yağlığı, beline kemendi takılır. Onun da ayağına çorap giydirilir. Cenaze, ayağı açık gitmez. Ölen, çok genç bir erkek ise, bu giyeceklerin yanında takım elbise de giydirilir. Bu, ailenin isteğine bağlıdır. Aynı şekilde ölen kişi evlenmemiş genç bir kız ise gelinlik giydirilebilir.” (K.Ş. 50)

“Cenaze yıkandıktan sonra, bazıları ölüye atlet, külot ve çorap giydirir. Bazıları hiçbir şey giydirmez. Eğer, ölen kişi, sağlığında bazı kıyafetlere heves etmiş ancak alıp giyememişse, o elbiseler temin edilir ve giydirilir. Takım elbise, gelinlik bile giydirenler olur.” (K.Ş. 8)

“Sünniler, ölü gömülürken giysi giydirmiyor, biz de ise giydirilir. Bayanlar musahipliyse üç etekleriyle gömülür. Erkeklerin ise iç çamaşırları ve pijamaları üzerinde olur.” (K.Ş. 18)

ç) Ölünün Kefenlenmesi

Ölünün kefenlenmesi işleminde, ufak da olsa değişik uygulamalar göze çarpmaktadır.

“Bayana da, erkeğe de giysileri giydirildikten sonra sıra kefenlemeye gelir. Kefenleme işlemi için, üç parça kefen bezi hazırlanır. Bu bez kesilirken makas kullanılmaz. Üç parçadan oluşan kefenin, ikinci ve üçüncü parçası ölünün boyuna göre, boydan ve enden ayarlanarak kesilir. Bu kefenin ilk katına biz ‘Yakasız gömlek’ deriz. Ölünün başı dışarıda kalacak şekilde ayarlanır. Önce bu yakasız gömlek giydirilir. Diğer iki parça bez, üç kez ‘Ya Allah ya Muhammet ya Ali’ diyerek salavatlanır ve ölüye sarılır.” (K.Ş. 50)

“Ölen kişi yaşlı ise zaten bohçasını hazırlamıştır. Bu bohçanın içinde kefeni, havlusu, çarşafı ve giymek istediği giysileri, sabunu, onu yıkayacak olan kişiye vermek istediği hediyeleri bulunur. Bu bohça açılır, giymek istediği giysileri giydirildikten

sonra kefeni sarılır. Ancak, beklenmeyen genç ölümlerinde, üç parçadan oluşan kefen bezi hazırlanır. Bu bezin ilk katına yakasız gömlek denir. Yakasız gömlekte, ölünün başı dışarıda kalır. Diğer parçalar, salavatla sarılır. Kefenin en son katı, ayak ve başucundan düğümlenmeden dolanır.” (K.Ş. 18)

d) Cenaze Namazı

Kaynak şahıslarımızın aktardıkları bilgilere göre, ovaya inmeden yani yerleşik düzene geçmeden önce, cenaze namazını, toplum içinde bu konuda bilgisi olan bir kişi kıldırırmaktaydı. Şimdi ise, yerleşim birimleri, şehir merkezlerine oldukça yakın olduğu için, cenaze namazlarını cami imamları kıldırırmaktadır. Camiye olan küskünlükten dolayı, cenaze namazları genellikle, mezarlıktaki musalla taşının yanında kılınmaktadır.

“Cenazeyi yıkarım ama cenaze namazını ben kıldırıramam. İmamı, mezarlığa getiririz, namazı o kıldırır. Namaz bittikten sonra, bizlere üç kez ‘Mevtayı nasıl bildiniz’ diye sorar. Bizler de üç defa, ‘İyi biliriz’ deriz. İmam, ‘Allah taksiratını affetsin’ der. Bizler, önce ‘Allah rahmet eylesin’ deriz, sonra üç defa ‘Allah rahmet eylesin diyenin akıbeti hayrolsun’ deriz. Kur’an okunur, hakkımızı helal edip döner geliriz.” (K.Ş. 52)

“Cenaze namazı, kabirliğin içindeki musalla taşında kılınır. Hoca, namaz sure ve dualarını daha iyi bilir. Namazı kıldırırdıktan sonra, orada bulunanlardan helallik ister. Herkes, ölüye hakkını helal eder ve vedalaşılır. Bir namaz da cem evinde kılınır. Cem evinde kılınan namaz, saf durarak olmaz. Tüm canların yüzü, birbirine dönüktür. Halka şeklinde oturduğundan ‘Halka namazı’ denir. Hangi duayı isterseniz onu okursunuz.” (K.Ş. 54)

e) Defin

Defin işlemlerinde, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde farklı uygulamalar bulunmaktadır.

“Ölünün boy ölçüsü alındıktan sonra mezarı salavatlarla kazılır. Mezarın, kible tarafında kalan, hafif içeriye doğru kazılmış olan ‘sapıtma’ dediğimiz bölümüne çam yaprakları atılır. Bu yaprakların üzerine, ölü rahat etsin diye bir döşek ve yastık konur. Ölü, başı batıya, yüzü kibleye gelecek şekilde döşeye uzatılır. Başı tarafından bağlanan

kefen bağı çözülür. Ölünün gözüne biraz toprak serpilir. Kefen yeniden kapatılır. Mezara toprak atılmaya başlanır. Bu sırada, kürek elden ele geçirilmez, atan küreği yere bırakır. Diğer toprak atacak olan kişi, yerden alır. Mezar, toprakla kapatılır. İki ucuna birer tahta dikilir. Baş kısımdaki tahtaya, ölünün adı-soyadı, doğum ve ölüm tarihi gibi bilgileri yazılır. Önceden, bizim mezarlarımız belli olsun diye ‘kaz ayağı’ resmi çizilirdi, tahtanın üzerine. Daha sonra, mezarın baş ucundan, ayak ucuna doğru su dökülür. Su dökülen bu kap (testi, pet şişe, tas) eve getirilmez. Mezarın yanına bırakılır.” (K.Ş. 7)

“Ölüyü yataklarız. Yani altına bir döşek ve yastık atarız. Bunu, mezar daha yumuşak olsun diye yaparız. Gözüne biraz toprak atıp, yine kefenin ağzını kapatırız. Mezarı, toprakla kapatırız, tümsek olur üzeri. Doğu ve Batı yanlarına tahta dikeriz. Üstüne kimliğini yazarız. Ölen, genç bir kız ya da erkek ise, evlenmeden ölmüş ise mezara kırmızı bayrak asarız. Şehit ise Türk bayrağı asarız. En son, mezarın başından, sonuna doğru su dökeriz. Mezarlarımızın baş ucunda sürekli bir toprak testi ya da pet şişe bulunur. Mezar, susuz bırakılmaz. Etrafına çiçek dikilir. Üzerine çiçek serpilir.” (K.Ş. 8)

“Cenazeyi gömmeye gidenler, yanlarında şeker, lokum, bisküvi götürürler. Orada bulunan çocuklara, mezarlıktaki diğer insanlara dağıtırlar.” (K.Ş. 53)

“Ölen kişi ‘Sal ağacı’nda, omuzlar üzerinde getirilir. Sal ağacı açılır ve yakınları tarafından sal ağacından alınan ölü, üç kişi ile birlikte, mezara indirilir. Baş, batıya ve yüzü yukarıya gelecek şekilde mezara indirilen ölünün elleri, yanına konur. Baş ile vücudu biraz kibleye çevrilir. Kefen bağları çözülür. Ölü, mezara konulup üzerine toprak atılır. Mezarın iki ucuna tahta çakılır ve bu iki tahtanın arasına bir ip, ipin üzerine de bezler bağlanır. Ölenin başındaki tahtaya ‘Hece tahtası’ denir.” (K.Ş. 54)

“Ölü, tabuta konulurken, başının altına yastık konulur. Kollar, vücudun iki yanına uzatılır. Daha sonra yakınları veda ziyaretine başlarlar. Küçükler, ölünün elini öperler. Ölü, kilime sarılır. Ölünün yıkandığı yerde yıkayıcı, yüksek sesle: ‘Allah’ım, bu mevtanın taksiratını affeyle, haklarımız helal olsun, cemaat, herkes hakkını helal etsin’ der. Onlar da üç kez ‘Helal olsun’ derler. Namaz için camiye gidilir. Cenaze namazından sonra tabut önce omuzlarda, ardından arabaya konularak, konvoy halinde mezarlığa gidilir. Önceden kazılmış olan mezarın tabanına bir döşek serilir. Doğu-batı

yönüne kazılmış olan mezarın, batı kısmına yastık konulur. Tabuttan alınan ölü, üç kişinin yardımıyla mezara indirilir. Baş kısmı batı yönüne gelmek üzere, ceset kibleye doğru yan yatar şekilde getirilir. Kefen bağları çözülür. Gözüne üç tutam toprak atılır. Etrafına; üzerine yanlamasına tahtalar döşenir. Katılan kişiler, mezarı toprakla doldururlar. Üstü balıksırtı biçiminde tümsek haline getirilir. Mezarın baş ve ayak ucuna birer tahta dikilir. Bu tahtalara ‘Baş tahtası’ adı verilir. Batı yönündeki tahtaya, ölenin adı, doğum ve ölüm tarihi yazılır. Kefenin ayak tarafından çözülen kefen bağı, baş tahtasına bağlanır.” (K.Ş. 15)

f) Telkin

Sözlükte, 1. Aşılama, kulağına koyma, 2. Yeniden Müslüman olan kimseye iman esaslarını anlatma, 3. Ölü gömüldükten sonra, mezar başında imamın söylediği dini sözler⁴⁶⁹ şeklinde anlamları verilen telkin sözcüğü, araştırma bölgemizde, diğer dünyada sorguya çekilmeden önce bu dünyada bazı şeyleri hatırlatmak, ölüye bazı hatırlatmalarda bulunmak amacıyla kullanılmaktadır.

“İmam, ölüye ait bilgilerin yazıldığı baş ucundaki tahtaya ya da mermere dönerek, onun tam karşısında durup, telkin verir. Mezardan ‘tak’ diye bir ses gelir. Ölen kişi, Hakk’a yürüdüğünü anlar.” (K.Ş. 7)

“Cenaze gömüldükten sonra, hoca telkin duasını eder. Bu dua, Kur’an’dan bir suredir. Sonra, mezara doğru eğilip, üç kez ölen kişinin kendi adını ve annesinin adını söyler.” (K.Ş. 58)

c. Ölüm Sonrası

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde ölünün gömüldüğü akşam Kur’an okunmaktadır. Aynı şekilde, yedisinde, elli ikisinde ve yılında da Kur’an okunur. Baş sağlığı dilenir ve cenaze evine yiyecek getirilir. Ölü suyu ısıtılan ocaktaki ateş sönmüşse yeniden yakılır. Bu ateş, üç gün boyunca yanar. Ateşin yanına bir tabak yemek ve bir bardak su bırakılır. Yine, cenaze evinin ışıkları üç gün boyunca yanık bırakılır, kaplar üç gün boyunca su ile dolu durur.

---

⁴⁶⁹ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1998, s. 1071.

“Cenaze defnedildiği günün akşamı, herkes ölü evine gider. Biz, cenaze evine ‘Ölgülü’ deriz. Ölü sahiplerine baş sağlığı dlenir. ‘Hüküm Allah’ındır’ denir. O evde Kur’an okunur. Ölgülüye gelen herkes, birer kap yemek getirir. O akşam, cenaze evinde yemek yenir. Bu yemeğe ‘Yas yemeği’ deriz. Cenaze çıkan ev temizlenir, her tarafı havalandırılır.” (K.Ş. 52)

1) Ölü Evindeki Uygulamalar

Türk kültüründe, ölünün defnedildiği gün cenaze evinde yemek verme geleneği çok eski bir gelenektir. Anadolu’nun birçok yerinde ve diğer Türk topluluklarında da aynı geleneği takip edebiliyoruz. Kazak ve Kırgızlarda, cenazenin defnedilmesinin ardından kurban kesilmekte ve yemek verilmektedir. Kesilen bu kurbanın, vefat eden kişiyi, Tanrının cennetine götüreceğine inanılmakta ve kurban edilen hayvanın kafası, derisi, kemikleri mezara bırakılmaktadır.⁴⁷⁰

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde ölü gömme geleneğini “yemek geleneği” izlemektedir. Ölüm olayından sonra kurban tığlanmakta / kesilmektedir. Defin işleminden sonra, ölünün yakınları, tanıdıkları, cenaze evine yemek getirmektedirler. Bu yemeğe, “Yas yemeği” ya da “Kabir yemeği” adı verilmektedir. Ölen kişinin ölümünün üçüncü, yedinci, kırkıncı ve yıl dönümünde yemek verilir. Bu yemeklerin tümünde, maddi güce göre koç ve Cebail (horoz) kesilir. Bu zamanlarda verilen toplu yemeğe de “Can Aşı” adı verilir. Yemeklerin sonunda, yemek yiyen kişiler, ölü sahiplerine “Canına değsin” veya “Ruhuna dahil” olsun demektedirler.

2) Ölüyü Anma Günleri

“Ölen kişi toprağa verildikten sonra, ölenin evine herkes bir sofraya getirir. Hep birlikte yemek yenir ve ölü yakınlarına ‘Emir Allah’ındır, Allah cennette kavuşturursun’ denir. Herkesin sofrasına yemek konur. Ölenin üçüncü gününde, üçler aşkına kurban tığlanır. Gücü yeten iki, üç tane kurban keser. Cenab-ı Allah’a, ‘Üçler aşkına kestiğimiz kurbanı kabul et’ diye yalvarırız. Yedisinde ve kırkıncı da kurban keseriz. Buna mecburuz. Ancak, biz Sünniler gibi elli ikisinde kesmeyiz.” (K.Ş. 54)

---

⁴⁷⁰ Mehmet Aça, “Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu),” *Millî Folklor Dergisi*, Ankara: 1999, C. 6, S. 43, Güz, s. 24-33.

“Cenazeden sonra, ikinci vaktinde ‘Yas yeri yemeği’ dediğimiz bir yemek olur. Bütün yakın çevre, komşular evinde yemek hazırlar. O yemeklerini alıp cenaze evine götürürler. Orada, ölü sahiplerinin acısını paylaşmak amacıyla sofralar oluşturulur. Herkes toplanır ve birlikte yemek yenir. Amaç; acılı insanlara biraz olsun yemek yedirebilmektir. 3, 7 ve 40’ında ve yılında toplu yemek yapılır. Koyun kesilir. Evin içinde erkan çalınır ve orada olan herkes için yemek çıkarılır. Ölen kişi musahipliye, erkani yapılır. Yemekler önce erkan sofrasına konur. Daha sonra diğer sofralara da dağıtılır ve yemek yenir. Yani erkan sofrasına öncelik verilir. Eskiden, erkan sofrasındakiler kalkmadan diğerleri yemek yiyemezmiş. Ancak şimdi o kadar katı kurallar yok.” (K.Ş. 18)

“Mezarlıktan gelenlere, ölgülüde yemek verilir. Bu yemekler, konu komşunun evinden gelir. İçinde et olmaz. İlk günkü bu yemeğe ‘Yas yemeği’ denir. Mürebbi, orada ölü sahipleri adına dualar okur. Yemeği yiyen, cenaze sahiplerine baş sağlığı diler. Daha sonraları, 3’ü, 7’si, 40’ı ve senesi olur. Bu günlerde de, genellikle kuzu kesilir. Ölenin musahibinin durumu uygunsa üçünde kurban kestirebilir. Buna ‘döşek kurbanı’ deriz. Kuzu kesilir. Tüm yakınlar, komşular davet edilir.” (K.Ş. 26)

“Eskiden, musahipli kişiler öldüğü zaman, cenazeleri evden çıkmadan önce bir kuzu kesilirdi. Ama şimdi o gün kesilmiyor da, ölenin musahibi tarafından, üçüncü gün kesiliyor. Birinci gün, cenaze evinde bir yemek verilir. Biz buna ‘Yas yeri yemeği’ deriz. Herkes birer tabak yemek getirir, ekmeğini getirir, erkan tutulur ve dua edilir. ‘Bugün aramızdan ayrılan filan kişi hayrına’ diye duaya başlanır. Herkes ‘Allah kabul etsin’ der. Odanın alabileceği kadar çok sofralar kurulur. İnsanlar oturtulur. Ancak sofralar insanları almazsa, önce erkan sofrası yer. Erkan sofrası yedikten sonra diğer insanlar oturtulur. Yani, cenazenin üçüncü günü iki tane kurban kesilir. İlkini musahibi keser, diğeri de üçüncü günü adına kesilir. 7’si, 40’ı ve yılında da kurban kesilir. Tüm yakınları, akrabaları davet edilir, topluca yemek yenir. Yalnız biz de 52’sinde kurban kesilmez.” (K.Ş. 50)

“Cenaze, evden çıkıp defnedildikten sonra, cenaze evinde yemek yenilir. Buna ‘Yas yemeği’ denir. Cenaze evini teselli etmek için, herkes evinden yemek getirir. Bir erkan tutulur. Cenaze çıkan eve, baş sağlığı dilenerek, ölü sahipleriyle niyazlaşılır. 3’ü,

7'si, 40'ı ve yılında da kurban kesilir, yemek yapılır. Bu günlerde kesilen kurbanlarda, ölen kişi musahipliye, genellikle koyun tercih edilir.” (K.Ş. 28)

“Cenaze evinde, ilk gün akşam yemek yenir. Bu yemeği komşular götürür. Çünkü oradan bir cenaze çıkmıştır, acı vardır. Ayrıca 3'ü, 7'si, 40'ı ve yılında da yemek verilir. Kurban kesilir. Cenaze yakınının gücüne göre; üçünde, iki-üç tane Cebrail de kesebilir, koç da kesebilir. Durumu iyiye, hepsinde koç keser. Ölen süt çocuğu ise yedinci gün süt dağıtılır.” (K.Ş. 52)

Ölünün ardından kurban kesme, 3, 7, 40 ve senesini anma törenlerinin, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler arasında en canlı şekliyle yer aldığını söyleyebiliriz. Bu tarihlerde, yemekler hazırlanmakta ve davetlilere ikram edilmektedir. Bu uygulamalara neden olarak, ölünün, belirli günlerde çeşitli şekillere girmesi, bazı yerlere gitmesi inancını gösterebiliriz.

Benzer günlerdeki pratikleri, Hakaslarda, Kazak ve Kırgız Türklerinde de takip edebilmekteyiz. Hakaslarda, ölenin üçüncü, yedinci ve kırkıncı günlerinde yemek verilmektedir.⁴⁷¹ Kazak ve Kırgız Türklerinde ölünün üçüncü, yedinci, kırkıncı, yüzüncü ve yılında ölüyü anma törenleri düzenlenmektedir.⁴⁷² Defin sonrası, ölen kişinin yakınlarıyla, ailesiyle ilişkisini tamamen kesmediği inancından hareketle, ölünün bu dünyayla bağlantısını tamamıyla kesene kadar ölüye saygı göstermek, ruhunu diğer tarafta şad etmek için belirli günlerde ona anma törenleri düzenlenmiştir.⁴⁷³

3) Dardan İndirme

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, ölünün borçları varsa bunların giderilmesini sağlamak ve diğer dünyada darda kalmasını önlemek amacıyla, belirli bir günde toplanılarak yerine getirilen bir uygulama olan, diğer Alevilerde yapılan “dardan indirme” törenine rastlayamadık.

---

⁴⁷¹ Yakup Deliömeroğlu, “Hakasların Geleneksel Kültürüne Dair Bir İnceleme”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara: 1997, C. 5, S. 33, Bahar, s. 48.

⁴⁷² Mehmet Aça, “Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara: 1999, C. 6, S. 43, Güz, s. 25.

⁴⁷³ Mehmet Aça, **a.g.m.**, s. 24.

“Bizde, dardan indirme olmaz. Ölüm anında tüm akrabalar birbirine kenetlenir. Ölenin, birinden alacağı veya birine vereceği varsa bunu kardeşleri, yakınları, çocukları halleder. Ayrı bir toplantı yapılmaz.” (K.Ş. 54)

4) Ölü Elbisesi

Ölünün üzerinden çıkan elbiseler, ya temizlenip evde saklanmakta ya da fakir fukaraya verilmektedir. Yıkılarak, ölüye ait izler silinmeye çalışılmaktadır. Bazıları da, ölünün kokusu var diye saklamayı tercih etmektedirler.

“Ölü yıkandıktan sonra kalan suyla, ölünün üzerinden çıkarılan elbiselerin hepsi yıkanır. Bu elbiselere ‘soyka’ deriz. Bazen birine sinirlenince ‘soyka giyesice’ deyiverdiğimiz, bu elbiselerdir. Yıkanan soyka, orada üç gün asılı kalır. Üçüncü günkü ölü yemeğinden sonra bu elbiseler toplanır. İsteyen fakir fukaraya dağıtılır.” (K.Ş. 14)

“Ölünün eşyası evde tutulmaz. Ya fakir fukaraya verilir ya yıkayıp evde saklanır.” (K.Ş. 57)

“Genç biriye, ölenin eşyaları isteyenlere verilir. Yaşlı ise gömülür.” (K.Ş. 27)

5) Yas Tutma

Sevdiği, birlikte yaşadığı, alıştığı insandan ayrılmanın verdiği üzüntüyle geride kalanlar, karalar giymekte, çok fazla gülmemekte, şık giyinmemekte, üzüntü duyduklarını ifade eden davranışlar sergilemektedirler.⁴⁷⁴ Anadolu’da genel olarak yasin süresi üç gün ile yedi sekiz yıl arasında değişmektedir.⁴⁷⁵ Bütün Türk boylarında yas geleneği, onların ölüm adetlerinin değişmeyen bir unsuru olarak günümüze kadar devam etmiştir.⁴⁷⁶

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde yasin yoğun olduğu dönem ilk kırk gündür. Yas süresi, ölenin yaşına ve ölüm şekline göre değişmektedir. Yas döneminde yeni giysiler giyilmemekte, süslenilmemekte, eğlenceli yerlerden uzak durulmaktadır. Bu dönemde, yas yerinde televizyon izlenmemekte, radyo dinlenmemektedir.

---

⁴⁷⁴ Sedat Veyis Örnek, **Anadolu Folklorunda Ölüm**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara: 1979, s. 81.

⁴⁷⁵ Sedat Veyis Örnek, “Anadolu Folklorunda Yas”, **1. Uluslar arası Türk Folklor Semineri Bildirileri (8-14 Ekim 1973)**, Ankara: 1974, s. 400.

⁴⁷⁶ İsmail Görkem, “Türk Dünyasında Yas Törenleri ve Ağıtlar”, **TDAD**, 1992, S. 77, s. 158-188.

“Ölenin ardından yakınları yas tutar. Genç olsun, yaşlı olsun fark etmez, yası tutulur. Ölen çocuk ise, genç ise yas uzar. Kırk gün olur, bir ay olur. Yakınları ağlar, sızlar. Kadınlar makyaj yapmaz, düğüne gitmez. Erkeklerde kırk gün tıraş olmazlar, cinsel ilişkiye girmez.” (K.Ş. 7)

“Cenaze evinde, aynalar ters çevrilir ya da üzerine bir örtü çekilir. Sazın telleri koparılır. Televizyon izlenmez, radyo dinlenmez. Ölenin yakınları da, düğün, nişan, sünnet gibi törenleri varsa, ertelerler.” (K.Ş. 50)

6) Mezarlık

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin mezarlıkları, yerleşim birimlerine iskanlarıyla doğru orantılı olarak, yeni dönemlere aittir. Mezar taşları, günümüz alfabetiyle yazılmıştır. Mezarlıklarda, akrabalar yan yana gömülmektedir. Herkes mezarlığa defnedilmekte, başka bir yere defnedilmemektedir. Definden sonra mezarın Doğu ve Batı yönüne birer tahta dikilmektedir. Ölüye ait bilgilerin yazıldığı bu tahtaya hece taşı veya baş tahtası denilmektedir. Kumköy'deki mezarlıkta, baş tahtasının üzerine çizilen “kaz ayağı” resmine rastlıyoruz. Kaynak şahsımız Durmuş Ali Üncü, “Bu işaret, mezarın bir Tahtacı Türkmen'e ait olduğunu gösterir. Ancak, yeni mezarlarda göremezsiniz” diyor. Daha yeni mezarlara baktığımızda, mezarların başına mermer dikildiğini ve ölüye ait bilgilerin mermer üzerine yazıldığını görüyoruz. İncelemelerimize dayanarak, araştırma bölgemizdeki mezarlıkların çoğunun bakımsız olduğunu, ihmal edildiğini söyleyebiliriz. Bakımsız kalmış, yıkılmış, kimin olduğu tespit edilemeyen, etrafını çalılırların kapladığı pek çok mezar bulunmaktadır.

Erkekler için mezarların başına beyaz ya da yeşil sarık, kadınlara ise çeşitli renklerde yazmalar bağlanmaktadır. Evlilik yaşına geldiği halde evlenmeden ölen genç kız ve erkeklerin mezarına kırmızı bayrak, şehit mezarlarına da Türk bayrağı dikilmektedir. Mezarların yanında daima su testisi ya da pet şişe bulundurmaktadır.

Mezar ve mezarlık üzerine kültürümüzde oluşmuş pek çok inanış ve uygulama vardır. Örneğin, Antalya'da mezarın üstü dallarla kapatılır ve kırkı geldiğinde duayla

kaldırılır, buna “Mezar açma” denilmektedir. Mezarlıkta şeker ve lokum dağıtılır.⁴⁷⁷ Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde de, mezarın üzerine basmak günahtır, mezarlıktaki ağaçlara dokunulmaz, meyvesi yenmez.

7) Mezar Ziyaretleri

Genç olsun yaşlı olsun, mezarlıkta yatanlara duyulan saygı ve özleminden dolayı mezarlıklar ziyaret edilmekte, temizlikleri yapılmakta, çiçekleri sulanmaktadır. Bu ziyaretler daha çok, arife günleri, bayramlarda ve dini açıdan kutsal kabul edilen günlerde yoğunlaşmaktadır.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, mezarlık ziyaretlerini arife günü öğleden sonra ve bayram günlerinde yapmaktadırlar. Bu günlerde, mezarlıkların kalabalık ve renkli olduğu görülmektedir. Mezarlığa ziyarete gelenlerin ellerinde mersin dalları vardır, bunlar mezarların üzerine atılır. Yakınlarının mezarının yanına selvi, dut ve meyve ağaçları dikenler de vardır. Daha önceden mezarların üzerine dikilmiş olan çiçekler sulanmakta, bırakılan yapay çiçekler temizlenmektedir. Mezarların baş uçlarında bulunan su kapları boşalmışsa doldurulur, eksilmişse üzeri tamamlanır.

“Arife günü sabahtan ev işlerini bitiririz, öğleden sonra kabirliğe gideriz. Yanımızda şeker, lokma, bisküvi, çikolata, lokma gibi şeyler götürürüz. Oradaki çora çocuğa dağıtırız. Bir kucak da mersin dalı götürürüz, yakınlarımızın mezarlarının üzerine atarız. Mezarın etrafını güzelce temizleriz. Başında bulunan testinin suyu bitmişse doldururuz, mezarın üstüne su dökeriz. Oradaki çiçekleri, ağaçları kurutmayız.” (K.Ş. 55)

“Arife günü, bayramın birinci günü kabirleri ziyaret eden çok olur. Gurbette olanlar varsa gelmiş olurlar. Dua okumayı bilen, kendisi okur, bilmeyen hoca getirir. Mezara su dökerler, çiçek bırakırlar, ağaçları sularlar.” (K.Ş. 33)

“Bayramlarda ziyaret yapılır. İş, okul nedeniyle dışarıda olan varsa, bayram ziyaretine köye geldiğinde, yakınlarının mezarlarını ziyaret eder. Yiyecek götürülür, orada dağıtılır. Artan yiyecekler eve geri getirilmez. Mezarların üzerine bırakılır.

---

⁴⁷⁷ Mehmet Yardımcı, “Çukurova’da Ölümle İlgili İnanışlar–Uygulamalar ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili Geleneği”, **II. Uluslar arası Karacaoğlan–Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 1991 Bildiriler**, Ankara: 1993, s. 547.

Mezarın yanındaki testiler doldurulup, mezar sulanır. Mezarın üzerine mersin dalları ve çiçekler atılır. İsteyen selvi ağacı diker.” (K.Ş. 58)

8) Mezar Taşları

Mezar taşları, ait olduğu toplumun, inanç ve düşünce yapısını yansıtmaları açısından dikkat çekicidir. Ölenin kimliği, niçin öldüğü, mezar sahiplerinin hayat anlayışları hakkında bilgi vermektedirler. Bazı mezar taşlarında, kadın ya da erkeğin adeta şeceresi bulunmaktadır.

Anadolu’da, erkek mezarlarının baş kısımları; kavuk, fes, sarık gibi şekillerde olabilmektedir. Kadınların baş kısımlarında ise çok fazla şekillendirmeye gidilmemiştir.⁴⁷⁸ Mezarların kime ait olduğunu belirtmek için de, mezarlara çeşitli şekillerde yontulmuş taşlar dikilmektedir.⁴⁷⁹

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, yakın zamana kadar, mezarın doğu ve batı yönüne birer tahta dikmişler, ölüye ait bilgileri bu hece taşı veya baş tahtası adını verdikleri tahtaya yazmışlardır. Son zamanlarda mermer taşları tercih edilmektedir. Bu taşın üzerine, ölenin kimlik bilgilerinin yanı sıra bazı sözler de yazmaktadırlar. Mezar taşlarından ayak ucuna dikilenlerde, daha eski mezarlarda “kaz ayağı”nı sembolize eden ve mezarın bir Tahtacı Türkmen’e ait olduğunu gösteren işaretler bulunmaktadır. Mezarda yatan ölünün cinsiyetine göre sarık ya da yazma bağlanmaktadır. Yine, evlilik yaşına gelmiş ama evlenmeden ölen genç kız ve erkeklerin mezarına kırmızı bayrak, şehit mezarlarına da Türk bayrağı dikilmektedir. Mezar taşlarının baş kısımlarına ay yıldız yaptırıldığı da gözlemlenmiştir. Mezarların yanında selvi, dut ve meyve ağaçları bulunmaktadır. Bu ağaçlar, mezar sahipleri tarafından dikilmektedir. (Mezar resimleri için bk. Ekler)

Günlükbaşı Foça Mezarlığı’nda bulunan, genç yaşta kaybedilen Feridun Dönmez’in mezar taşında şöyle yazmaktadır:

“Bu şiiri yazdım Feridun için

---

⁴⁷⁸ Ali Rıza Önder, “Mezar Taşlarında Halk Kültürü”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara: 1978, C. V, s. 278.

⁴⁷⁹ Tuncer Gülensoy, **Orhun’dan Anadolu’ya Türk Damgaları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul: 1989, s. 169.

Dedim ki; Tanrı'ya sorayım niçin?
Kişiyi genç yaşında öldürmek için
Bir sebep yaratmak doğru mu Tanrı'm?

Değiştir artık bu köhne fermanı
İhtiyar olmadan alma bir canı
Yaşama doymamış körpe fidanı
Zamansız kurutmak doğru mu Tanrı'm?

Sağlıkla terhis olayım derken
Sivil yaşamımı hayal ederken
Dönülmeyen diyara giderken
Gönüllere acı saçmış Feridun"

Feridun Dönmez, 1965 – 1988

Bir diğer mezar taşı:
"Hepimizi sen büyüttün
Neye böyle acımasızca bittin
Ne diye bizi böyle
Yalnız bıraktın
Hep sen güldürdün bizi
Hep sen avuttun bizi
Kötü günümüzde yanımızdaydın
Anamızdın hepimizin"

Elif Yılmaz, 1941-2001

Günlükbaşı Hüyük Mezarlığı'nda yatmakta olan M. Selim Günday'ın mezar taşında şöyle yazıyor:

"Yıl 1931'de gelmiş idim cihane
Kader böyle imiş, helikopter bahane

8 Ağustos 1968 Cuma günü

Yatağan kazasının Kafaca köyünde düşen

Helikopterde gözlerini hayata yuman

Günlükbaşı belediye başkanı”

Hüseyin oğlu şehit; M. Selim Günday’ın Aziz ruhuna Fatiha, 1931-1968

Ortaca Şehir Mezarlığındaki bir mezar taşı:

“Bak şu akıp giden kum seline

Ne durması var, ne dinlenmesi

Bak nasıl değişiyor birdenbire dünya

Nasıl da atıyor;

Bir başka dünyanın temelini.”

Saçıkara aşiretinden, Sinik oğullarından, Mustafa oğlu Mehmet Başdoğan, 1918-1986

Ortaca Cumhuriyet Mahallesi Mezarlığı’ndaki bir mezar taşı:

“Dünyada en büyük varlık

Dürüstlüktür.

Allah, Muhammet, Ya Ali!”

Süleyman oğlu Ali Kaya, 1931-1988

Bir diğer mezar taşı:

“Dünya yalan, yalanlardan ibarettir

Ölüm gelmeden uyan, gerçek hayat ahirettir.

Kabir benim esas evim, ondan başka evim yoktur.

Tek başıma kalacağım, bana yalnız Allah dosttur.”

Mehmet kızı Fatma Üçel, 1337-1996

Bir diğer mezar taşı:

“Girdim 69 yaşıma

Ölüm geldi kapıma

26 yıl aradan sonra

Kavuştum hayat arkadaşıma

İşte şimdi buradayız

Yatıyoruz yan yana

Bizi ziyaret edin

Arada sırada.”

Gülizar Kaya, ... / 13.03.2003

Yirmi yaşında vefat eden kişinin mezarında yazanlar:

“Ağaçlar ağlayıp döker yapraklar

Bütün insan oldu bizim sokaklar

Cesedimi ebem, dedem kucaklar

‘Nur içinde yatsın Halil’im’ diye.

Kardeşlerim beni sual eder mi?

Ebem, dedem mezarıma gider mi?

Genç yaşta benim ömrüm biter mi?

Gençliğime doymadan aldın Azrail.” (Ortaca Cumhuriyet Mahallesi)⁴⁸⁰

2004. ⁴⁸⁰ Konuyla ilgili olarak bk. Ünal Şöhret Dirlik, **Mezartaşı Edebiyatı**, Dirlik Yayınları, Fethiye:

5. Bayramlar ve Kutlamalar

Bayramlar, hangi toplum ve kültür yapısında olursa olsun, halkın birbirine bağlanması, kardeşlik duygularının canlandırılması ve dargın olanların barıştırılması için kutsal günlerdir. Türk kültürü, bayram kutlamaları açısından oldukça renklidir.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde kutlanan bayramlar, Hıdırellez, Nevruz Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Bunlardan, Hıdırellez ve Nevruz, bahar bayramları, Ramazan ve Kurban Bayramları ise dini bayramlar olarak kutlanılmaktadır. Nevruz Bayramı, yerini yavaş yavaş Hıdırelleze bırakmaktadır. Hıdırellez kutlamalarına daha fazla rağbet edilmektedir.

a. Ramazan Bayramı

Ramazan ve Kurban bayramları, diğer Müslümanlar gibi geçirilmektedir. Akrabalarla, yakınlarla ve komşularla bayramlaşıp sohbetler edilmekte, yemekler ve tatlılar yenilmekte, dargınlar barıştırılmaktadır.

“Ramazan ve Kurban Bayramlarındaki kutlamalar, bayramlaşmalar Sünni kardeşlerimizle aynıdır. Küçük, büyüğünün elini öper, büyük onu birtakım jestlerle sevindirir. Bir rivayete göre, Hz. Ali namaz kılmaya giderken, bir rivayete göre de namaz anında vurulmuştur. Onun için, Alevilerin büyük bir kısmı camiye küskündür. Orada Hz. Ali şehit edildiği için ibadetin mekanı yoktur. İbadet gönül kabesiymiş, diye düşünürler. Bir kısmı da hem gönülden ibadet edelim hem de Peygamberimizin, Kur'an'ın emirlerine riayet edelim anlayışıyla, bayram namazlarına katılır.” (K.Ş. 10)

b. Kurban Bayramı

Sohbet konumuz Kurban Bayramı olunca, bütün kaynak şahıslarımız, Halil İbrahim Peygamber'in olayını hatırlamaktadırlar. İnanç olarak diğer Müslümanlardan herhangi bir fark gözükmemekle birlikte, uygulamalarda bazı farklılıklar göze çarpmaktadır.

“İnsanlar kurban olarak, durumuna göre, kuzu, koyun, oğlak, dana v.b. keser. Kurbanı kesecek olan kişi, önce şahadet getirerek abdest alır. Beline yeşil bir kemer bağlar. ‘Bu el benim değil, Halil İbrahim Peygamber'in olsun’ diye dua eder ve toprağı iki kez öper. Kurbanın, ön sağ ayağını, gözünün üstüne bağlar. Çünkü, Halil İbrahim

Peygamber'in oğlu, İsmail'in yerine gelen koç, böyle inmiştir. Kurbanlığın kemiği kırılmaz. Kellesi, ciğeri döşü, butları fazla parçalanmadan ayrı bir kazanda pişirilir. Bunlar önce erkan sofrasına getirilir, oradan diğer sofralara dağıtılır. Bayramlaşmalarda, şeker, lokma, ayran ikram edilir." (K.Ş. 54)

"Kurban Bayramında, kurban kesildikten sonra payları ayrılır. Kendine kalacak kısım ayrılır. Bizde kurbanın, başı ve döşü özeldir. Döş denilen kısım ile kelle haşlanır. Mürebbinin evinde toplanılarak, dualar eşliğinde yenir. İkrarını vermiş olanlar ve musahipliler bu törene katılabilir. Getirilen kurban etleri, diyet yapanları, tansiyonu olanları düşünerek karıştırılmaz. Ayrı ayrı kaplarda ısıtılır, bu senin, bu benim ayrımı yapılmadan karışık olarak sofralara dağıtılır. Daha eskiden, birinci gün akşam toplanılıp, kelle ve kavurma yenir, ikinci gün akşam da döş denilen kısım yenirdi. Artık bu mahallede, bu devam ettirilmiyor. Birinci gün akşam her ikisi de yeniyor." (K.Ş. 18)

"Diğer namazlara gidilmese de bayram namazına gidiliyor. Küçükler, büyüklerin yanına gidip ellerini öperler, hal- hatır sorarlar, hasret giderirler. Kurban Bayramının arifesinde, ölüler için kurban kesilir. Geçmişlerimizi, ana- babalarımızı, yakınlarımızı hatırlamak amacıyla yemek verilir. Kurban Bayramının birinci gününde, genelde kuzu ya da koç kesilir. Oğlak da olabilir ancak oğlak kesmeden önce, Cebrail kesmek şarttır. Kurban Bayramında, oğlak pek makbul değildir, çünkü oğlağın edep yeri açıktır. Arife günü akşamı, mürebbinin evinde toplanılır. Kurbancılar ve kurban sahipleri çağırılır. Kimler kurban kesecekse, mürebbi onlar için kurbancıları belirler. Kurbanlara, gidecekleri mahalleler ve evler bildirilir. Birinci gün akşam, herkes kurbanının üç ayağını, döşünü ve kellesini pişirip mürebbinin evine gelir. Burada herkesin kurbanına ayrı ayrı erkan tutulur. Ve şöyle bir dua okunur: 'Allah Allah illallah, her işler hayır ola, şerler def ola. Hayırlar yakın, şerler uzak ola. Kesip pişirdiğimiz ve buraya getirdiğimiz bu kurban, Arafat' ta İsmail' in ruhuna kona. Şefaatten mahrum etme ya Rabbim.' Kurban, Şah İsmail için kesilir. Herkes önce kendi getirdiği kurbanın etinden yer. Daha sonra kurban etleri, karışık olarak sofralara konur ve hep beraber yenir. İkinci günü genellikle dost, akraba ziyaretleri olur." (K.Ş. 50)

"Kurban Bayramından bir gün önce, 'Bayram akşamı' adı altında bir toplantı yapılır. Dedelerin burada görevlendirdiği mürebbiler vardır. Onlar, dedenin vekilleridir. Mürebbilerin görevlendirilmiş olduğu kurbancılar, o gün akşam, bölge bölge, semt

semt, ev kimlerin kurbanlarını kesecekleri bildirilir. O şahıslar, sabah bayram namazını kıldıktan sonra yola çıkıp, ellerine verilen listedeki şahısların kurbanlarını keserler. Evin bayanları, o kurbanları hazırlarlar. Akşam, duaları okunarak kurban etleri yenir. Eskiden, bizim toplumumuz dağlarda çalıştığı için, adam altı ay dağda çalışıp, o kazancını burada altı ay yermiş. Onun için, kurbanın döş dediğimiz göğsünü, birinci gün; kellesini, ikinci gün, şeklinde günlere bölüp üç gün boyunca yerlermiş. Ancak şimdi herkesin işi gücü olduğu için bunlar bir güne toplanmıştır.” (K.Ş. 28)

Kurban Bayramındaki uygulamalar üzerine en detaylı bilgiyi, Ortaca Cumhuriyet Mahallesi'nin mürebbisi İsmail Tok'tan öğreniyoruz: “Bayram namazına gitmek isteyenler gider. Kılırsa, sevabı kendisindedir. Kurban Bayramında, bizim hizmetlerimizi yapan kurbancılarımız vardır. Kurbanlar eziyet çekmesin diye, kurban bıçakları ayrılır, keskinliği bozulmasın diye, o bıçak, başka bir şeyde kullanılmaz. Kurban, kıbleye çevrilir, gözleri bağlanır, ayeti okunur ve kurban acı çekmeden kesilir.

Kurban Bayramından bir gün önce, bu hizmetler için toplanılır. Kaç kurban kesileceği, kaç kurbancının olduğu, kimin kurbanını hangi kurbancının, ne zaman keseceği konuşulur. Yüzmesini iyi bilenler, kurbancıya yardım için görevlendirilir. Gelişigüzel kurban kesilmez. Herkesin kurbanı, kendi evinin önünde kesilir. Ama şehirleşme olduğu yerlerde, kurban kesmek zor oluyor.

Birinci gün akşam, kurban etlerini yemek üzere bir araya toplanılır. Bu, İbrahim Aleyhisselam'ın evladı üzerine kurulmuş bir bayram olduğu için, evlatlarımız adına dualar ederiz. O akşam, o kurbanın kellesi, döşü ve ön iki ayağı pişirilip getirilir. Bunların duası yapılır. Geleceğimiz için, evlatlarımızın hayırlı olması için dua edilir ve kurban eti hep birlikte yenilir. Geri kalan parçaları da, yoksullara, kurban kesemeyenlere dağıtılır. Mümkünse yedi tane aileye tattırılır. Kurbanımızın mümkün olduğunca yenilmesini isteriz. Fakir olsak da kurbanımızı keseriz. Kurban olarak, koç keseriz. Bizde keçi kesilmez. Erkek kesilir, kancık mal kesilmez. İbrahim Aleyhisselam'a koç inmiştir. Koç, kurbandır. Ama zaman gelmiş beş kişi toplanıp bir dana almıştır, yedi kişi bir deve almıştır, kısır hayvanı kurban etmişlerdir. Pek, karşı değilim, onlara da bu emri veren, elbette bilgili insanlardır. Ama bizim öğrendiğimize göre koç, kurbandır. Kurban Bayramında koç kesilir. Bu da bir yaşımdan aşağı olmaz. Bir kurbanın, en az iki yıl yününün kırılması gerekir. Yani, bir kuzu kurban etmek

doğru değildir. Hayvanın kemale ermesi gerekir. Onun için, kurban; sakat, kör, boynuzu kırık olmayacak, yara olmayacak, temiz olacak. Akşamdan kurbanı güzelce temizleyeceksin, sabah namazından sonra “Bismillah” denerek kurbanlar kesilmeye başlanır. Bizde de keçi kesilir, ancak erkek keçidir. Kimisinin çocukları koç eti sevmiyor, yiyemiyor, zamana uyup keçi kesiyor. Bunun bir sakıncası da yoktur. Dişi hayvan kesersen, erkana alınmazsın.

Kurban Bayramının akşamı, erkan sofrası kurulur. Bizde erkan yapılmadan kurban eti yenilmez, hangi kurban olursa olsun. Erkan sofrası kalkmadan, aslında diğer sofralar yiyemez. Ama biz, şimdi sıkıştırmıyoruz, çünkü herkes yorgun argın geliyor. Biz yemeğe başlayınca, herkesi başlatırız. Önce süpürge çalınır, erkan yemeğe başlar. Kazanların ağzı açıldığında ilk lokma, kurbanı pişirene verilir. Ya zehirliyse diye. Lokma, kurbanı pişirene verilir, arkasından kurbanı kesen adama yani ev sahibine verilir.

Buraya getirilen kurbanların hepsi, önce eşikten içeri alınır. Kurbanı kim getirdiyse; örneğin önce benim kurbanım gelir. Çünkü ben mürebbiyim. Duasını okurum, lokmasından kendim alırım, hanımına veririm, onu kenara koyarız. Sonra gözcünün kurbanı gelir. Gözcünün kurbanından, ben kendisine veririm, hanımına veririm. Yani, ilk lokmayı kurban sahibine veririm. Kurbanı kesenle, pişirene nasıl lokma veriyorsak, burada da biz onu öyle yapıyoruz. Ondan sonra, kurbanları bir kazana atarak birleştiririz. Her sofraya kurban eti koyulur, duası edilir ve yenir.

Önceden, bir gün döş yenirse, diğer gün başı yenirdi. Biz bunu düşündük. Adam, memur, üç gün izine gelecek, en iyisi bir güne toplayalım, dedik. Aynı gün bitiriyoruz. İkinci gün, büyüklerini ziyarete gidecek olanlar gidiyor.”

c. Nevruz

Farsça Nev (Yeni), Ruz (Gün) kelimelerinden oluşan Nevruz “yeni gün” anlamına gelmektedir. Nev Ruz-i Sultani, Sultan Nevruz, Mart Dokuzu olarak da ifade edilmektedir. Miladi 21 Mart, Rumi 9 Mart gününe rastlayan Nevruz, Anadolu, Asya ve Ortadoğu’yu kapsayan geniş bir coğrafyada bayram olarak kutlanmış ve günümüzde de

bu kutlamalar sürmektedir.⁴⁸¹ 21 Mart Nevruz Bayramı, Alevi Bektaşilerce büyük törenlerle kutlanır. İster konar göçer olsun ister yerleşik olsun Nevruz günü “Ayin-i Cem” yapılır. Şölenler ertesi gün sabaha kadar devam eder.⁴⁸²

Muğla yöresinde Alevi Türkmenlerde, Sultan Nevruz adıyla ifade edilen Nevruz Bayramı 21 Mart'ta kutlanılmaktadır. 21 Mart'ta tabiatın yeniden canlandığını ifade eden Alevi Türkmenler Nevruz gününü; Hz. Ali'nin doğum günü, Hz. Ali ve Hz. Fatma'nın evlenme günü, Hz. Muhammet'in peygamberliğinin başladığı gün, Hz. Ali'nin halife olduğu gün, Hz. Hüseyin'in doğum günü, dargın olanların barışması için Hz. Ali tarafından ilan edilen gün olarak kabul ederler. Nevruz, Hz. Ali'ye saygı şeklinde kutlanmakta, Nevruz günü mezarlıklara gidilip ölüler ziyaret edilmekte, mezarlar temizlenmekte, kırlara çıkılıp yemekler yenilmekte, eğlenceler düzenlenmektedir. Genellikle horoz (Cebrail) kurban edilmektedir. Kaynak şahıslarımız, diğer bölgelerdeki gibi ateş ile ilgili uygulamaların, kendilerinde son yıllarda olmadığını ifade etmektedirler. Bunların yanı sıra, ilçe merkezlerindeki yerleşim birimlerinde, Nevruz Bayramı, artık yerini Hıdırelleze bırakmış durumdadır.

“Sultan Nevruz, baharın müjdecisidir. Kış mevsiminin bitip, ilkbaharın başladığı gündür. 21 Mart'ta, Hz. Ali dünyaya gelmiştir. Kırlara gidilip Cebrail kurbanı kesilir. Cebrail isminin nereden geldiği önemlidir. Cebrail Aleyhisselam'ın, dünya yok iken yetmiş bin yıl havada uçtuğu, konacak yer bulamadığı, en sonunda yorulduğu ve yeşil bir zeytin dalına konduğu söylenir. Konduğu zaman çok yorulduğu için terlemiştir. Yüzünden köpükler dökülmüş, dökülen köpükler, yerde yumurta olmuştur. Horoz, kanatlıdır ve Hz. Cebrail'e benzer. Kurbanların en büyüğüdür.” (K.Ş. 54)

“Hz. Ali'nin doğum günü olan Nevruz'da herkes mutlaka Cebrail kurban keser. O gün işe gidilmez, ağaç kesilmez. Mezarlıklara gidilir. Herkes kendi yakınının veya büyüğünün mezarını temizler. Kurban edilen Cebrailer, orada topluca yenir, eğlenilir, semah dönülür”. (K.Ş. 14)

“21 Mart, Sultan Nevruz adıyla bilinir. Bugün, Hz. Ali'nin doğum günü ve Hz. Ali ile Fatma'nın evlilik yıl dönümüdür. Nevruz'da horoz kesilir. Mürebbinin evinde

---

⁴⁸¹ Hüseyin Bal, “Nevruz Bayramı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1999, S. 88, s. 44-45.

⁴⁸² Ali Sümer, “Anadolu'da Nevruz ve Tarihi Kaynakları”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1998, S. 76, s. 32-34.

toplanılır. Herkes evinde kesip haşladığı horozunu oraya getirir. Kete dediğimiz, külde pişmiş ekmek yapılır. Kurban eti ve getirilen keteler, cem törenindeki usule göre yenir. O gün, oruç tutanlar da olur.” (K.Ş. 18)

“Sultan Nevruz, baharın başlangıcı, Hz. Ali’nin doğum günü, Hz. Ali ile Fatma Anamızın evlenme günü, Hz. Ali’nin halife olduğu gündür. 21 Mart’a denk gelir. Ancak, salı gününe denk getirilmeye çalışılır. Bunun için 23-24 Mart’ta da olabilir. O gün mezarlıklar ziyaret edilir, varsa yatırlara gidilir. Oralarda, Cebrail kurbanı kesilir, topluca yenir, eğlenilir. Dualar edilir.” (K.Ş. 50)

“Sultan Nevruz, baharın uyanışıdır, berekettir. Eskiden demir dövülürdü, ateş yakılıp üzerinden atlanırdı, eğlenilirdi. Şimdi ateşten atlanmıyor. Önceden, yaylalara gidip semah dönerdik, eğlenceler yapardık. Kurban kesilirdi. Nevruz, Hz. Ali’nin doğumu, evlilik yıl dönümüdür. Kızlar, akşamdan dilek dilerler.” (K.Ş. 52)

“Sultan Nevruz, Hz. Ali’nin doğum günüdür. Nevruz’da herkes birer horoz kurban eder. O horozlar parçalanmaz. İçleri temizlenir, ciğeri içine konarak haşlanır. O kurbanlar, mürebbinin evinde toplanır. Orada bir oklavayla eşik yapılır. Eşikten geçilirken, eşığe ve kurbanı niyaz edilip oturulur. O cemaate gelen herkes, bu görevi yerine getirir. Tüm kurban sahiplerine, horozun ciğerinden birer lokma verilir. ‘Kurbanın kabul olsun’ denir. O da: ‘Yiyenlere de helal olsun’ der. Yenilir, içilir, eğlenilir. Mezarlıklar ziyaret edilir. Böylece Nevruz sona erer.” (K.Ş. 7)

ç. Hıdırellez

Hıdırellez, 6 Mayıs’ta bir bayram havasında kutlanan, dolayısıyla, etrafında pek çok inanış ve pratiğin geliştiği bir bahar bayramıdır. Aslı, Hızır - İlyas’tır. Ölümsüzlüklerine inanılan bu iki Peygamberin, her yıl baharın başladığı mevsimde (23 Nisan Rumi – 6 Mayıs Miladi) günü buluştuklarına ilişkin bir söylence vardır. Aslında bugün Eski Türklerin Ergenekon’dan çıkışlarının tamamlandığı gündür ve bir Türk bayramıdır. Bunların yanı sıra, Hz. Muhammet’in bugün doğduğu, Hızır’ın gök yüzünden yer yüzüne elindeki asayı atıp, sabaha kadar her tarafın yemyeşil ot olduğu gibi birçok söylenti de vardır.⁴⁸³

---

⁴⁸³ Bedri Noyan, “Hıdırellez-1”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 9, s. 43-45; Bedri Noyan, “Hıdırellez-2”, **Nefes Dergisi**, İstanbul: 1994, S. 10, s. 42-45.

Hızır'ın kaynağına dair ulaşılmış kesin bir sonuç yoktur. İslam kaynaklarında Hızır, Tanrı tarafından insanlığa gönderilmiş, istediği zaman istediği kişilere ulaşabilen ulu bir şahsiyettir.⁴⁸⁴ Halkın nazarında Hızır, kimi zaman veli, kimi zaman nebi, kimi zaman peygamberdir.⁴⁸⁵ İnanca göre, Hz. Hızır sağdır ve İlyas'la beraber Ab-ı Hayat yani ölümsüzlük suyundan içtiklerinden İlyas da sağdır. Hızır karada ve İlyas da denizde yardıma muhtaç olanların, zor durumda kalmış ve “Yetiş Ya Hızır” diyenlerin imdadına yetişmektedirler. Senede bir gün, 6 Mayıs'ta yani Hıdırellez gecesinde bir gül ağacının dibinde buluşurlar.⁴⁸⁶ Halk, Hızır'da bir bakıma gerçekleşmemiş düşlerini, umutlarını görmüş, ona büyük bir bekleme ve inanç ile sarılmıştır.⁴⁸⁷

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler arasında, Hıdırellez Bayramı büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır. Onlara göre Hızır, darda kalanların kurtarıcısı, ölümsüzlüğün, bereketin ve cömertliğin sembolüdür. Hızır'ın bir eve konuk olması, hanedekiler için zorlu bir sınavı da beraberinde getirir. Alevi inancında Hızır, zaman içerisinde On ikinci İmam Mehdi, Hz. Ali ve hatta Hacı Bektaş Veli ile özdeşleştirilmiş, pek çok efsaneye konu olmuştur.⁴⁸⁸

Sohbet konumuz Hıdırellez olunca, bütün kaynak şahıslarımız, 6 Mayıs'ta Hızır ile İlyas'ın bir araya geldiğini, ifade etmişlerdir. Bu nedenle 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece, dileklerin kabul olacağına inanılır. Hıdırellez sabahı, günün ilk ışıklarıyla uyanılır, kırlara çıkılır, kurbanlar tığlanır, ziyafetler verilir.

“Hızır ve İlyas iki kardeşdir. İkisi de hayat suyu içerek ölümsüzleşmişlerdir. Hazret-i Muhammet'in peygamberliği zamanında, onun yanındaymışlar. Hazret-i Muhammet, onlara “Hızır, sen karada, İlyas sen de denizde sıkışanlara yardım et” demiş. O günden beri Hızır ile İlyas yılda bir kez, 6 Mayıs'ta buluşurlar, yardıma koşarlar. O gün bütün işler bırakılır. Bir gün önceden hazırlıklar yapılır, pikniğe gidilir. Piknik için dağ başları tercih edilir.” (K.Ş. 10)

---

⁴⁸⁴ Kemal Güngör, “Anadolu'da Hızır Geleneği ve Hıdırellez Törenlerine Dair Bir İnceleme”, **Türk Etnografya Dergisi**, 1956, S. 1, s. 56.

⁴⁸⁵ Ayşe Yücel, “Türk Dünyasında Hıdırellez Kutlamaları ve İşlevleri”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara: 2002, C. 7, S. 54, Yaz, s. 35-38.

⁴⁸⁶ Eşref Doğan, “Hızır Orucu ve Hıdırellez Bayramı”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 99, s. 28-29.

⁴⁸⁷ Murat Küçük, “Hızır İnanç”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 2000, S. 99, s. 30-31.

⁴⁸⁸ Murat Küçük, **a.g.m.**, s. 30.

“Deryalar sahibidir Hızır, evlayadır, ermiş kişidir. İlyas da karaların sahibidir. Bunlar birbiriyle arkadaş olurlar. Ancak Cenab-ı Allah tarafından ayrı düşürülürler. Birbirlerine hasret kalırlar, görüşmek isterler, ve birbirlerini aramaya başlarlar. Uzun uğraşlar sonunda, 6 Mayıs'ta bir araya gelirler. Buluşunca, Hızır ile İlyas “Çok şükür Allah'a, bizi kavuşturdu” diye bir kurban tığlarlar. İşte biz de onun anısına Hıdırellez'i kutlarız. Kurban olarak kuzu keseriz. Kuzuyu bütün olarak pişiririz. Yer, içer, eğleniriz”. (K.Ş. 54)

“Hıdırellez çok eğlenceli geçer. Aynı bayram gibidir. İp atılıp salıncak kurulum ve kızlar, oğlanlar sallanır. Bunun anlamı “Her şey önüne aksın”dır. Nasuh Paşa'ya gidilir. Panayır kurulum, kuzu kesilir, geç vakitlere kadar eğlenilir”. (K.Ş. 33)

“6 Mayıs'ta Hıdırellez, Hızır ile Ellez bir araya geldiği için kurban kesilir. Kesilen kurbanın, o yılın kuzusu olması ve erkek olması gerekir. Bu kuzu haşlanır ve kesen kişinin evinde toplanılarak yemekler yenilir, dualar edilir. Kim kurban kesecekse, mürebbinin eşliğinde, o kişinin evine gidilir.” (K.Ş. 18)

“Bunlar iki kardeşmiş. Yılda bir kez, 6 Mayıs'ta buluşurlarmış. Dikkat edilirse, Hıdırellez günü, koyun ile kuzu anasına ters döner. Kendini bilenler o kuzuyu kurban ederler. Kızlar, 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece, gül dalına çaput bağlayıp dilek dilerler.” (K.Ş. 52)

“6 Mayıs'ta Hıdırellez olur. Hızır ile İlyas iki kardeştir. Çok küçük yaşlarda birbirlerinden ayrılmışlardır. Bugün buluşmuşlardır. Hızır, denizlerin, İlyas'da karaların piridir. Hıdırellez'de, hiçbir zaman Cebail kesilmez, kuzu kesilir. Kuzunun da, o senenin kuzusu olması, yıl atması gerekir. Yani kuzu, anasının arkasında yattığı müddetçe olur, anasının önüne yattığı zaman olmaz. Maddi durumu iyi olanlar kuzu tığlar. Bazen mürebbinin evinde toplanılır ama genelde kuzu tığlayanların evlerine gidilir, bayram havasında yenir, eğlenilir.” (K.Ş. 7)

Kaynak şahıslarımızın sözlerinden de anlaşılacağı gibi, Alevi Türkmenler, Hıdırellezi bir bayram havasında kutlamaktadırlar. Bu günde, kurban kesmekte, yatırları ziyaret etmekte, dağlara çıkmaktadırlar. Hıdırellez eğlenceleri yapılmaya devam edilmektedir.

6. Diğer İnanmalar ve Uygulamalar

a. Nazar

Bakış anlamında Arapça nazar kelimesi, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana, ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamını almıştır Türkçe’de.⁴⁸⁹ Nazara karşılık olarak “göz değmesi” de denilmektedir. Nazarın; insanlara hayvanlara, eşyaya vb. her şeye değdiği söylenmektedir.⁴⁹⁰

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, nazardan korunmak, nazar değenleri tedavi etmek amacıyla pek çok inanış ve pratiklere sahiptirler. Bunların başında, mavi boncuk taşımak vardır. Mavi gözlü insanların nazarlarının daha çok geçtiğine inanılmaktadır. Nazar değenleri tedavi etmek için, kurşun dökme, okuma, muska yazdırma gibi pratikler geliştirilmiştir.

Araştırma bölgemizde, nazarı geçen kişiler şöyle tanımlanmaktadırlar:

“Alaca gözlü insanların nazarı çabuk geçer.” (K.Ş. 33)

“Gök gözlülerin nazarı geçer.” (K.Ş. 57)

“Açık renkli gözler, daha çok nazar değer.” (K.Ş. 18)

“Bazıları, varlıklı, zengin birilerini görünce, ‘Ah ben de öyle olsam’ diye tamah eder, dik dik bakar. Öyle adamların nazarı değer.” (K.Ş. 62)

Nazara karşı alınan önlemler arasında, şu yöntemleri saymaktadırlar:

“Nazar değen kişilere, nazar degecek şekilde övgüler yağdırılırsa, giderken, bastığı yer bıçakla kesilir. Böylece nazar önlenir. Buna ‘iz kesme’ denir.” (K.Ş. 16)

“Çok hoşumuza giden bir çocuğa, bir güzele dikkatle baktığımızda ‘Maşaallah’ dersek nazar değmez” (K.Ş. 33)

“Mavi renk, insanı nazardan korur. Özellikle küçük çocuklara nazar boncuğu ya da göz taşı takılır.” (K.Ş. 48)

---

⁴⁸⁹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul: 1973, s. 103-104.

⁴⁹⁰ Orhan Acıpayamlı, “Anadolu’da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar”, **DTCFD**, Ankara: 1962, C. XX, S. 1-2, Ocak-Haziran 1962’den Ayrı basım, s. 1.

“Nazarın önüne geçmek için hayvanlara gök boncuklar takılır. İnek, kötüleşir de süt veremez olursa nazar değmiştir. Yemi okutulur.” (K.Ş. 50)

Nazar değdiğinde ise şu tedavi yollarını tercih etmektedirler:

“Bir cemaate girilip eve dönüldüğünde başın çatlayacak gibi ağırırsa nazar değmiştir. Okumayı bilenlere gidilir ve nazar duası okutulur.” (K.Ş. 55)

“Nazar değene muska takılır, kurşun dökülür.” (K.Ş. 36)

“Nazar değen çocuk, durmadan ağlar. Doktora götürürsün geçmez. Sonunda hocaya götürülür. Hoca okur, gerekirse kurşun da döker. Eritilen kurşun, çocuğun kıyafetine dikilir. Muska yazanlar da vardır.” (K.Ş. 27)

“Nazar değen kişinin üzerine bir ağırlık basar, keyfi kaçır. Böylelerini okuturuz, tuz kavurup bir kısmını ateşe atarız. Nazar değenin başında çevirip çevirip atarız.” (K.Ş. 53)

“Nazar olan kişi, hasta gibi olur. Nefesi keskin kişilere götürülür. Ocak olanların nefesi keskindir, okudukça insan hafifleyiverir. Ocaklar okuduğu zaman esnerler, esnediği zaman nazar değdiğine inanılır. Ondan şifa bulurlar. Yine de geçmezse doktora gidilir.” (K.Ş. 7)

“Nazara gelip hastalanan kişinin elbisesinden bir parça kesilir. Bu parça yakılıp, tütsüsü hastaya koklatılırsa, nazar geçer.” (K.Ş. 16)

b. Yağmur Duası

Mevsimi gelip de düşmesi geciken yağmurları sağlamak ve böylece kuraklığı, kıtlığı önlemek için girişilen uygulamalar vardır.⁴⁹¹ Bu uygulamalar arasında; oruç tutma, mevlit okutma, kum çakıl ve taşta dua okuma, at kafasına dua yazma, kepeçik bebekler hazırlama, yemek pişirme gibi uygulamalar vardır.⁴⁹²

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, bugün yağmur duasına çıkan kalmamıştır, ancak kaynak şahıslarımız, bu geleneğe dair bilgilere sahiptirler. Tespitlerimize göre, yağmur duaları için genellikle dağ tepelerine çıkılmakta, kurbanlar

---

⁴⁹¹ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 138.

⁴⁹² Orhan Acıpayamlı, “Türkiye’de Yağmur Duası II”, **DTCFD**, Ankara: 1964, C. 22, S. 3-4, Temmuz-Aralık, s. 228.

kesilip dualar edilmektedir. Dualar için, ocak ailelerin ağız dualı nefesi keskin kişilerini götürülmektedir. Benzer uygulamalara, Anadolu'da Alevi Türkmenlerin dışındaki topluluklarda da rastlanmaktadır.⁴⁹³

“Eskiden, çocuklardan birisi eline bir leğen alırdı. Çocuklar, köydeki evleri dolaşır, un, yumurta, peynir, susam, yağ, tuz gibi şeyler toplarlardı. Her ev sahibi, elinde ne varsa verirdi. Bir ev tutulurdu. Verilenleri genç kızlar orada pişirirdi. Sabaha kadar yemek pişirdi. Dualar sabaha kadar edilirdi. Sabah hep beraber toplanılıp yemek yenirdi. Şimdi yağmur duası unutuldu.” (K.Ş. 14)

“Daha önceden yağmur duası yapılırdı. Köy halkı bir kuzu alıp Arap Dede'ye giderdi. Orada kurban kesilip, pişirilir, erkan tutulurdu. Mürebbi 'Amin' deyince, herkes ellerini kaldırır 'Allah'ım, Arap Baba Dede'm bu memleketimizin üzerine, hayırlı, uğurlu, afetsiz, bol bereketli yağmurlar ver. Bizi kuraklıktan koru' derdi. Onlar da 'Amin' derdi. Kurbanlar yenip tekrar Allah-Muhammet-Ali aşkına niyaz edilir, 'Bizim yüzümüzü kara çıkarmayın. Size yağmur duasına geldik. Bizi şefaatten mahrum eyleme' denip geri dönülürdü.” (K.Ş. 50)

“Baharda iki, üç ay yağmur yağmayınca yağmur duasına çıkılır. Her evden, susam, bulgur, yağ, yumurta gibi şeyler toplanır. Topluca koyunlar kuzular alınır. Tepeye çıkılır. Orada kazanlar kurulur, yemekler yapılır. Tepeye, köyden bir de hoca götürülür. Kur'an okunur, dualar edilir. Bir hafta on gün sonra yağmur yağmaya başlar.” (K.Ş. 35)

“Yağmur duasının yapılacağı yer önceden belirlenerek, halka duyurulur. Bu yer, genellikle yüksek bir yerdir. Herkes, yemekleri ile gider. Kurban kesilir. Kırk bir boğumlu asma dalı okunur. Önceden toplanan çakıl taşları, bir akarsuya gömülür. Su kenarında veya bir yatırım yakınına giderek, şapkalar ve ceketler ters giyilir. Parmak ve

---

⁴⁹³ Giray Ercenk, “Kumluca Tahtacılarında Yağmur Duası”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993, Antalya)**, Ankara: 1995, s. 45-52; Abdulkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1987, C. 1 s. 480-481; Yaşar Kalafat, **İslamiyet ve Türk Halk İnançları**, Ankara: 1996, s. 39-40.

avuç içleri aşağı doğru tutularak, duayı okuyan hocanın duasına ‘Amin’ denir.” (K.Ş. 15)⁴⁹⁴

c. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, inançları gereği bazı hayvanlara karşı sevgi beslerken, bazı hayvanların isimlerini bile söylemekten çekinmektedirler. Bu hayvanlardan kaz, turna, horoz sevilen hayvanlar arasında yer alırken, baykuş, köpek, çakal uğursuz kabul edilmektedir. Tavşan, nefret edilen bir hayvan, ayı ise ismi bile telaffuz edilmekten çekinilen bir hayvandır.

1) Sevilen Hayvanlar

a) Kaz

Kumköy’deki Alevi Türkmenlerin mezarlarının bazılarında “kaz ayağı” simgesine rastladık. Aynı simgeyle Dalaman’ın doğu sınırında bulunan Karaağaç köyünde de karşılaştık. Kaynak şahıslarımızdan Durmuş Ali Üncü, bu simgenin anlamını şöyle anlatıyor: “Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’un fethi için, dedelerimizi Kaz Dağı’nda gemi kerestesi yapmakla görevlendirmiş. Atalarımız bu görevlerini en iyi şekilde yerine getirince, ödül olarak kendilerine kaz ayağı simgesini vermiştir. Eski mezarların çoğunda, Tahtacı mezarı olduğunu belli etmek için kaz ayağı simgesi bulunur.” Diğer yerleşim birimlerindeki kaynak şahıslarımız, bu simgeyi bilmediklerini ifade etmektedirler.

Koru köyünün gözcüsü Şükrü Kavdır, kazın Alevi toplumu için kutsal kabul edilen bir hayvan olduğunu belirtmekte ve nedenini şöyle ifade etmektedir: “Kaz, mübarek bir hayvandır, çünkü Hazret-i Ali’nin camide öldürüldüğü gün, onun öldürüleceğini hissetmiştir. Hz. Ali, camiye gideceği zaman acı acı ses çıkarmışlar, onun eteğinden çekmişlerdir.”

---

⁴⁹⁴ Jean-Paul Roux, “Türk İnançında Tavşanın Yeri”, **Cem Dergisi**, İstanbul: 1992, S. 8, s. 42-45.

b) Turna

Araştırma bölgemizdeki tüm yerleşim birimlerinde, turna çok sevilen bir kuştur. Ona duyulan sevgi ve saygıyı kaynak şahıslarımız şöyle ifade etmektedirler:

“Turna kuşunun sesi, Hz. Ali’nin sesine benzetilir. Semahların raksı ve motifleri turna kuşunun uçuşundan alınmıştır. Kuşun çok ilginç uçuş teknikleri vardır. Binlerce kilometre uzaklıktan gelirler. Burada, Fethiye’nin Miğver yaylasına gelen turna kuşları vardır. Bunlar, bir taşı yutuyorlar. Bu taş, portakal renginde, kehribar tespihine benzeyen bir taştır. Hatta kehribar tespihinin de o taştan yapıldığı söylenir. O taşı, kursağına alıyorlar ve binlerce kilometre uzağa uçabiliyorlar. O taş, turna kuşunu tok tutuyor.” (K.Ş. 10)

“Hz. Ali, sesini turna kuşuna vermiştir. Turnanın ötüşündeki güzellik, Hz. Ali’nin sesine benzer. Alevi toplumunda kutsal kabul edilen, çok sevilip saygı duyulan bir kuştur. Bu kuşu öldürmek çok günahtır, öldürülmez.” (K.Ş. 52)

c) Horoz

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, horozu kurban edecekleri zaman ona “Cebrail” adını verirler. Böylece horoza, dini bir değer yüklenir ve kurbanların en büyüğü olarak nitelendirilir.

“Cebrail isminin nereden geldiği, horoza neden Cebrail dediğimiz önemlidir. Aldığımız bilgilere göre, Cebrail Aleyhisselam’ın dünya yok iken yetmiş bin yıl havada uçtuğu, konacak yer bulamadığı, en sonunda yorulduğu ve yeşil bir zeytin dalına konduğu söylenir. Konduğu zaman, çok yorulduğu için terlemiştir. Yüzünden köpükler dökülür. Dökülen köpükler, yerde yumurta olur. O yumurtalar civcive dönüşür. Cebrail’in terinden türediği için onun ismine Cebrail diyoruz. Horoz, kanatlı olduğu için Hz. Cebrail’e benzer ve kurbanların en makbulüdür.” (K.Ş. 54)

“Cebrail kurbanı diye kestiğimiz horoz, bembeyazdır. Kanatlı olduğu için Cebrail meleğine benzer. Gün ağarırken ötmeye başlarlar ve sabahın olacağını haber verirler. Başka hayvanlar bunu yapmaz.” (K.Ş. 50)

2) Uğursuz Kabul Edilen Hayvanlar

a) Baykuş

“Bir evin çatısında baykuş öterse, o evden biri Hak’a yürür.” (K.Ş. 59)

“Biz baykuşa ‘Ören kuşu’ deriz. Uğursuz bir kuştur. Konup da ötmeye başladığı yerde mutlaka ölüm olur.” (K.Ş. 36)

b) Köpek

“Köpek uluması eve uğursuzluk getirir.” (K.Ş. 36)

“Gündüz vakti köpeğin biri kafayı yukarı kaldırıp da ulumaya başlarsa, başının doğrultusundaki evden biri ölür.” (K.Ş. 33)

“Köpek, havaya bakıp ulursa kendine, yere bakıp ulursa sahibine bir kötülük gelir.” (K.Ş. 27)

c) Çakal

“Çakal, evin yakınına yaklaşip da uzun uzun ulursa, o evden biri vefat eder.” (K.Ş. 39)

“Çakal, dağdan inip de evin yanına gelir, durmadan ulursa o ev halkından biri Hakk’a yürür.” (K.Ş. 48)

3) Tabu Hayvanlar

a) Tavşan

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, tavşan için, içten bir reddetme ve nefret duyarlar ve bu nedenle de tavşana, hayvanların en pisi olarak bakarlar. Tavşan etini yemezler, varlığını uğursuzluk kabul ederler, ona yakın olmaktan kaçınırlar. Hayvana gösterilen tepki o kadar büyük ki Sünniler, Alevilere tavşan yemez (hiç tavşan yemeyen anlamında) lakabını takmışlardır.

Kaynak şahıslarımız, tavşana duydukları nefretin sebeplerini şöyle ifade etmektedirler:

“Dikkatli bakılırsa, tavşanın tırnakları eşeğe, bıyıkları kediye, burnu da domuza benzer. Bu üç hayvanın da, dinimize göre eti yenmez. Bu nedenle tavşanın da eti yenmez.” (K.Ş. 52)

“Tavşanın derisini yüzüp de bir akarsuya tutarsanız, bir müddet sonra geriye hiçbir şey kalmayacağını göreceksiniz. Ben, bunu denedim. Tavşan sadece kandan oluşuyor, eti yok. Dinimize göre kan yemek haramdır. (K.Ş. 18)

“Söylemesi ayıp olacak ama, dişi tavşanlar aynı kadınlarımız gibi her ay aybaşı görürler. Böyle pis bir hayvan, toplumumuzda yenmez.” (K.Ş. 7)

“Alevi toplumunda tavşan eti yenmez. Hz. Muhammet’in kızı, Hz. Ali ile evli olan Fatma Anamız, adet bezini değiştirirken, babası odaya girer. Fatma Anamız, bezi arkasına saklar. Babası da: ‘Şu ana kadar benden hiçbir şey saklamayan kızım, ne saklıyor’ diye merak eder ve kızını zorlar. Kızı, çok zor durumda kalınca, Allah, o bezi tavşana dönüştürür.” (K.Ş. 50)

Yaşı biraz daha ileri olan kaynak şahıslarımız, daha eskiden, tavşanın üzerinden geçtiği tarlaların bile sürülmediğini ifade etmektedirler. Tavşana, “kulaklı” deyip, ismini telaffuzdan da kaçınanlar vardır. Esprili bir şekilde “Omar – Osman demeyik, tavşan eti yemeyik” diyorlar ve hep beraber gülüyoruz.

b) Ayı

Araştırma bölgemizde, bu hayvanın ismi bile kullanılmamakta, onun yerine “Koca oğlan” denilmektedir.

“Şimdi, Koca oğlanlar pek kalmadı, ovaya indik. Onun olduğu ortamdan uzaklaşılır, adını ananlar sevilmez. Hatta postuna bile değmekten korkarız.” (K.Ş. 62)

ç. Mevsimler, Aylar, Günler, Astronomi Hakkında İnanmalar

“Yıldız kaydığı gece bir kişi Hak’a yürümüştür.” (K.Ş. 33)

“Perşembeyi cumaya bağlayan akşam mübarektir. Bir araya toplanılır ve haftanın değerlendirilmesi yapılır. Genelde bu toplantı, mürebbinin evinde olur. On iki hizmet yürütülmez, sorun varsa çözümü bulunmaya çalışılır.” (K.Ş. 52)

“Cuma günleri ağaç kesilmez, çift sürülmez, çalışılmaz. Çalışmak uğursuzluk sayılır.” (K.Ş. 62)

“Cuma günleri, ölmüşlerin ruhuna lokma yapıp dağıtmak sevaptır. Ölenler, evlerini o gün ziyaret eder.” (K.Ş. 57)

“Salı günü başlayan işten hayır gelmez.” (K.Ş. 9)

“Perşembe akşamları evde buhur denilen günlük ağacının kabuğu yakılır. O gün buhur kokusunu çok seven meleklerin böylece eve davet edildiği kabul edilir.” (K.Ş. 9)

“Denize yıkanmak için pazartesi günleri gidilir. Çünkü o zaman, denizin insanı boğmadığına inanılır.” (K.Ş. 9)

“Perşembe akşamları, gezginci meleklerin ziyareti için kapılar açık bırakılır.” (K.Ş. 9)

“Arife günü çalışan, bayram günü aç kalır.” (K.Ş. 9)

“Kuyruklu yıldızın mahsulde görüldüğü gece, bereket ve bolluğa işaret olarak kabul edilir.” (K.Ş. 9)

“Bayram ayı görülünce ve ay tutulunca herkes silah atar. Ay, evran adı verilen yıldandan böylece kurtarılır. Bayram günü atılan silahlar sevinçtendir.” (K.Ş. 9)

7. Oyunlar

a. Deve Oyunu

Dağlarda çiçekli açan, çatalı deve bitkisi vardır. Bu bitkinin çatalından iki kişi keser, karşılıklı geçerler. Çatalları halka şeklinde birbirine kenetleyip kendilerine doğru asılırlar. Kimin devesinin çatalı koparsa o yenik sayılır. Kaybeden devenin sahibi, deve şeklinde yere çöker. Kazananı sırtına bindirir. Bir ağaç etrafında ya da gösterilen bir yerde dolaştırılır. Üzerine binen kişi, aynı deveye binmiş gibi devenin çanının sesini çıkararak 'Lon, lon, lon' diye üç defa tur atar. (K.Ş. 33)

Devenin yapımı için eğri bir ağaç, kilim, kaşık, yastık, çan ve merdiven gerekmektedir. İki kişi merdiveni omuzlarına alırlar. Merdivenin üzerine samanla doldurulmuş torbalar konarak hörgüç yapılır. Öndeki kişinin omzuyla birlikte merdivene önceden hazırlanmış eğri ağaç bağlanır. Bu ağaca genelde devenin boynuna benzetmek için koyun derisi dolayarak sıkı sıkıya bağlanır. Devenin kulakları yerine kaşık, gözü yerine at gözlüğü bağlanır. Başının iki yanına üçerli veya dörderli zil bağlarlar. Boynuna, büyükçe 'Güldürek' diye adlandırılan çan asarlar. Deve başı hazırlamak ustalık işidir. Herkes bu işi beceremez. Deve başını hazırlayan usta kişiler, köylülerce bilinmekte olup, devenin başı gündüzden hazırlatılır. Devenin sırt kısmına bir kilim örtülür. Kilimin iki yanında karın çanları sallanır. Kuyruk yerine de örülmüş bir ip veya bez parçası iliştilir.

Hazırlanan deveye, deveci başlığını geçirir. Deveci, devenin ipini tutarak, yarenliğin sonuna doğru 'Höst' sesiyle meydana girer. Davullar hazırlanır, oyun havaları çalmaya başlar. Bütün gözler devenin üzerindedir artık. Deve ve deveci, gelin ile birlikte oynarlar. Bu arada çocuğun biri deveye vurur. Deve kendisine vurulmasıyla bir anda huysuzlaşır. Öterek seyircilerin üzerine yürümeye başlar. Herkes anlar ki yarenliğin sonu gelmiştir.

Gençler ayağa kalkarak deveyi kızdırmaya devam ederler. Deve kızdıkça hırçınlaşır ve önüne çıkanları devirmeye, ayaklarına basmaya ve ısırmaya başlar ki, yavaş yavaş herkes oradan uzaklaşır.⁴⁹⁵(K.Ş. 15)

b. Arap Oyunu

Arap oyununda, önce meydana düğün ateşi yakılır. Kadın giysisi giymiş erkek oyuncu, iki efe tarafından kaçırlır. Yine aynı efeler, kaçırap sakladıkları kadını bulması için, Arap rolündeki kişiyi zorlamaya başlarlar. Arap ise, kadını, “Dede” nin sakladığını söyler. Biraz sonra dede, güya tanımadığı kadını, davul zurna eşliğinde oynatarak ortaya getirir. Tüm oyuncular birlikte oyuna başlarlar. Oyunlar böylece sürer gider.⁴⁹⁶(K.Ş. 15)

c. Yüzük Oyunu

En az üç kişiyle oynanır. Herkes, ortaya halka şeklinde diz çöker. Şapkası olan şapkasını, bezi olan bezini önüne koyar. Bir kişi, eline yüzük alır. Elini şapkaların ya da bezlerin altına sokar çıkarır. Sokar çıkarır ve saklar. Her açtığı şapkanın altında yüzük yoksa ceza alır. Yüzüğü, birinci ikinci bakışta hemen bulursa, yüksek puan toplar. (K.Ş. 26)

ç. Telefon Oyunu

Bir odun parçası sözde telefondur. Efeler, “Dede” yi sıkıştırırlar. Dede, bu telefonla, Kemer Postanesi’ni arar. Karşısına, telefonu olmayan Bayır Köyü çıkınca, dede yüksek sesle bağırır: “Oğlum orası nere? ” Yanıt: “Burası Bayır! ” Dede, sesini daha da yükselterek, “Ula Bayır, ya çık oradan, ya da bacağını ayır” der. (K.Ş. 15)

d. Nüfus Sayımı

Dedenin yanına sayım memurları gelir. Dede, karısını ev hanımı olarak yazdırır. Sonra da, karısını tarlaya göndermek isteyince eşi şöyle yanıtlar: “Sen beni ev hanımı olarak yazdırdın, asla tarlaya gitmem.” İzleyenler gülüşürler. (K.Ş. 15)

---

⁴⁹⁵ Kaynak şahsımızın anlattığı bu oyun, aynı zamanda, Ahmet Günday, **Dünden-Bugüne Fethiye**, Emir Baskısı, İzmir: 1997, s. 84’te de yer almaktadır.

⁴⁹⁶ Bu oyun, kaynak şahsımızın, adı geçen kitabında, s. 83’te de yer almaktadır.

e. Tilki Oyunu

Düğün ateşi yakılır. Ateş önünde kadın kılığına giren erkek ve efesi oynamaya başlarlar. Bu arada izleyenlerin arasından bir horoz sesi duyulur. Kalabalığın arkasında, üstüne çul atılıp kuyruk takılarak tilkiye benzetilen bir erkek ulumaya başlar. Tilkinin kuyruğuna ve çula gaz yağı dökülmüştür. Oyun hareketlendikçe, horozun sesi daha da yükselir. Bu arada tilkinin kuyruğu ateşlenir. Tilki yanmaya başlar. Yandığının farkında olmayan tilki, horozu yemek için seyircilerin arasında kovalamaya başlar. Böylece oyun biter.⁴⁹⁷ (K.Ş. 15)

---

⁴⁹⁷ Ç, d ve e maddelerinde adı geçen oyunlar da kaynak şahsımızın, adı geçen kitabında, s. 83-84'de yer almaktadırlar.

8. Halk Hekimliği

a. İnsan Hastalıkları ve Tedavisi

1) Soğuk Algnlığı ve Üşütme

Vücutun sırt kısmına kupa çekilir. Bir çubuğun ucuna pamuk dolanır. Hastanın üzerindeki çıkarılır. Sırtı çıplak iken, ispiroya batırılan pamuk, ateşlenir. Alevli çubuk, cam bardağın içine sokulup çıkarılır ve hastanın sırtına bastırılır. Kupa, sırtı vakumlar. Birkaç bardan daha aynı şekilde yapılır. Soğuk algnlığına birebirdir. (K.Ş. 27)

Nane kaynatılır, içine limon sıkılıp içilir. (K.Ş. 7)

2) Romatizma

Sazlıklardan küçük su şişelerine toplanan sülükler, vücudun ağrıyan yerlerine yapıştırılır. Sülük, pis kanı emer. Kan temizlenince, sülük şişer ve emmeyi bırakır, ölür. (K.Ş. 33)

3) Arı ve Böcek Sokması

Arı ve böcek sokması halinde, bu bölgenin en önemli çiçeği olan zakkum (ay ağacı) çiçeğinin suyu, o bölgeye sürülür. (K.Ş. 14)

Arının soktuğu yere çamur sürülür. (K.Ş. 1)

Arının soktuğu yeri keseriz. O pis, zehirli kanı emeriz. Üzerine tuz basarız. (K.Ş. 4)

4) Sıtma

Daha önceleri sıtma hastalđı çok can alırdı. Bu hastalıktan kaçmak için yerini, yurdunu terk edenler oldu. İyileştirmek için, hastaya soğan, sarımsam kabuğu yakılarak tütsü yapılır ve bileğine ip bağlanırdı. Bu ipe yedi kat düğüm atılırdı. Her düğüm atılışında, okunur üflenirdi. Böylece hasta iyileşirdi. (K.Ş. 7))

Bu çaresiz dert, sıtma yüzyıllar boyu bu yörenin baş derdi olmuş, eren ve evliyalardan medet umulmuştur. Hastanın elbisesinden ufak bir parça kesilip evliya türbesinde ya bir ağaca ya da bir taş altına bırakılarak dua edilirdi. Bir başka yöntem de;

hasta sırt üstü yatırılıp karnına “yaslı aç” ekmek tahtası konur ve bu tahta üzerindeki irice bir soğan, kötü sözler söylenerek, bir bıçak veya balta ile ikiye ayrılırdı. Böylece hastalıktan kurtulacağına inanılarak bu işi yapana hediyeler verilirdi.⁴⁹⁸

Dalak kesiciler, aydaş aşu pişiriciler, delik taştan geçiriciler hep el almış kimselerdir. Yani daha önce bu işi yapan birisinden izin almışlardır. Bunlara, el almış, izin almış denir. Sıtma bağlatacak kişi, ocaklının önüne oturur. Ocaklı, okuyarak elindeki pamuk ipliğini yedi kat bükür. Hastanın bileğine yedi düğüm atarak bağlar. Her düğüm atışında bir dua okur. Bu suretle sıtmanın savuşacağına inanılır.⁴⁹⁹

5) Siğil

İncir ağacının yaprağı, dibinden koparılır. Sütü akıtılır. Akan incir sütü, siğilin üzerine sürülür. İki üç hafta sonra bütün siğiller yok olur. Sürerken üç İhlas, bir Fatiha suresi okunur. (K.Ş. 53)

Siğili olan kişi, mezarlığa gider. Torunun (çam fidesi) tepesini dişiyle daire şeklinde soyar. Arkasına bakmadan eve koşarak gider. Birisi seslense bile bakmaz. Torunun başı kuruyunca siğil de kurur. (K.Ş. 55)

Siğili olanın el ve ayak tırnakları kesilir, soğan kabuğunun içine konup üç yol ağzına gömülür. Oradan geçerken gömülü yere bakılmaz. (K.Ş. 18)

6) Gaz Sancısı

Gaz sancısı çekenlerin karnına elma yağı veya badem yağı sürülür. (K.Ş. 18)

Kekik yağı, gaz sancılarına iyi gelir. (K.Ş. 56)

Gaz sancısı çeken çocuklar, eli olan kadınlara götürülür. Kadın, çocuğu “yaslı aç” dediğimiz ekmek tahtasının üzerine uzatır. Üç İhlas ve bir Fatiha okur. Çocuğu, anasının kucağına atar. Anası da, kadına geri atar. Böyle böyle üç kez çocuk atılır. Gazı geçer. (K.Ş. 55)

---

⁴⁹⁸ Günür Karaağaç, Şefik Alacain, **Ortaca’da Evimiz**, Anıl Ofset-Tipo Matbaacılık, Yatağan-Muğla: 2004, s. 362.

⁴⁹⁹ Ünal Şöhret Dirlik, “Fethiye’de Halk Hekimliği ve Buna Yönelik İnanmalar”, **Muğla Kitabı**, Hazırlayan: Ali Abbas Çınar, Printer Ofset Matbaacılık, Kemeraltı-İzmir: 2004, s. 297.

7) Baş Ağrısı

Başı ağrıyanların alınına narpız otu sarılır. (K.Ş. 19)

Çiğ soğan ve patates, hastanın alınına bir bezle bağlanır. Alına yazma ile çeki çekilir. (K.Ş. 16)

8) Çıban

Soğan, közde pişirilir. Açılmamış çıbanın (düvenek) üstüne sıcak sıcak sarılır. Çıbanın açılmasını sağlar. (K.Ş. 36)

Çıbanın geçmesi için yağlı hamur ya da damarlı ot sarılır. (K.Ş. 39)

Kantaron oturun yağı çıkarılır ve çıbanın üstüne konur. Çıbanın yok olması için üstüne bir de domates sarılır. (K.Ş. 24)

9) Bademcik

Bademciği şişenlerin boğazına ılık suda karılmış kül sarılır. Bir gün bekletilir. (K.Ş. 59)

Bir pamuğu kahveye batırırız. Çubukla, o pamuğun ucundaki kahveyi hastanın bademciğine değdiririz. (K.Ş. 55)

Hastanın boğazı, havlu ile bağlanır. Arkaya doğru çekilerek bademcik patlatılır. (K.Ş. 39)

10) Karın Ağrısı

Karnı ağrıyan çocuklara, lapa yapılır. Karnına lapa sarılır. (K.Ş. 53)

Hayıt yaprağını dövüp karına sararız. (K.Ş. 55)

11) İshal

İshal olanlara, yaban armudu kaynatılır, yedirilir. (K.Ş. 33)

Ayva yaprağı kaynatılır, suyu içirilir. (K.Ş. 32)

Nane kaynatılarak içilirse ishale iyi gelir. (K.Ş. 16)

12) Mide Ağrısı

Midesi ağrıyanlara, bölgemizin ünlü ağacı olan sığla (günlük ağacı)nın reçinesi bal ile karıştırılır ve sabahları aç karnına içirilir. (K.Ş. 14)

Anasonun tohumları haşlanarak yenirse, mide ağrılarına iyi gelir. (K.Ş. 16)

Papatya çayı mide ağrılarına iyi gelir. (K.Ş. 20)

13) İt Dirseği (Arpacık)

İt dirseğinin geçmesi için, gözün üzerine bir ekmek konur ve bir köpek üzerinden atlatılır. Köpek, ekmeği alınca it dirseği geçer. (K.Ş. 18)

Soğanın suyu, it dirseğinin üzerine sürülür. (K.Ş. 53)

14) İsilik

İsilik olunca kükürde gideriz. Üç gün kükürtlü suyla yıkanınca geçer. (K.Ş. 14)

15) Kesik

Bir yeri kesilen, kanayan kişinin o bölgesine sidik sürülür. Kanamayı keser. (K.Ş. 14)

Kesilen yere tütün basılır. (K.Ş. 39)

Kesilen yere tuz basılır. (K.Ş. 36)

16) Yanıklar

Yanan yere bal, tereyağı sürülür. (K.Ş. 2)

Yanık bölgeye diş macunu sürülür. (K.Ş. 36)

Yanan yere yoğurt sürülür. (K.Ş. 24)

17) İdrar Yolu Rahatsızlığı

İdrar yolu sızlayanlar, sıcak suya oturtulur. Bunun yanında, varsa defne yaprağı ile su kaynatılır. Ilıymca, hasta çıplak olarak suya oturtulur. (K.Ş. 33)

Tuğla, ateşte ısıtılır ve bir havluya sarılır. Hasta, üstüne oturtulur. (K.Ş. 35)

Arpa kaynatılır, suyu içirilir. Hasta, idrar yollarındaki kumu döker. (K.Ş. 16)

Mısır püskülü suyu içirilir. Hasta, idrar yollarındaki kumu döker. (K.Ş. 23)

18) Sarılık

Sarılık olana, kırmızı bez bağlanır. Bir de kızılıcık şurubu içirilir. Yemeklerin üzerine bol bol tatlı yedirilir. Işığın altına yatırılır. (K.Ş. 53)

Üst dişlerle dudak arasındaki bağlantı zarından jiletle çok az kesilir. Kan akıtılır. Böylece sarılık akar gider. (K.Ş. 57)

19) Şeker

Şeker hastalarına böğürtlen kökü kaynatılır, suyu içirilir. (K.Ş. 18)

Ekşi elmanın kabukları kaynatılıp içirilir. (K.Ş. 59)

Kara dut yedirilir. (K.Ş. 23)

20) Kabızlık

Sabun, yontularak inceltir. Çocuğun makatından içeriye sokulur. (K.Ş. 23)

Narın taneleri kabızlığı giderir. (K.Ş. 16)

Kuru incir kaynatılıp ezilir. Suyu ile beraber yedirilir. Kabızlığı söker. (K.Ş. 18)

21) Kulak ve Göz Ağrısı

Gözü kanlanan ve kulağı ağrıyan kişilere, yeni doğum yapmış kadının sütü damlatılır. Kulak ve göz bir müddet kapalı tutularak tedavi edilir. (K.Ş. 24)

22) Gelişemeyen, Cılız Çocuklar

Yeni kesilen koyun, keçi veya dana derisi biraz tuzlanır. Çocuk, çırılçıplak edilir. Kafası, dışarıda kalacak şekilde, deri ile her yeri sarılır. Bir saat kadar böyle bekletilir. Böylece, çocuğun vücudundaki pis kan, deri tarafından emilir. Çocuğun iştahı açılır, derisi güzelleşir. (K.Ş. 16)

23) Tansiyon

Tansiyonu yüksek olanlar, kırk tane zeytin yaprağını bir litre suda kaynatır. Sabahları aç karnına, bir su bardağı içer. (K.Ş. 55)

Tansiyonu düşük olanlara bol bol tuzlu ayran içirilir. (K.Ş. 18)

Sarımsak, soğan tansiyonu düşürür. (K.Ş. 59)

24) Sinüzit

Şeytan keleşinin suyu sıkılır. Beş yemek kaşığı, kaynamış, ılımış suya beş damla damlatılır. Bu karışımdan, hastanın avuç içine koyulur. Genizlerine varacak şekilde, burnundan çektirilir. Sinüzit geçer. Ben yaptım iyi geldi. (K.Ş. 63)

25) Fıtık

Çok ağlayıp da çocuğun göbeği fıtık olmuşsa, o fıtığın büyüklüğündeki demir para, şişliğin üzerine bağlanır. Şişlik geçene kadar para orada sarılı kalır. (K.Ş. 48)

b. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi

1) Hayvanın Kenelenmesi

Keneler, hayvanın derisine yapışarak, kanını emmeye başlarlar. Bunun için, toz dedete kenelerin üzerine ovularak sürülür. Üç gün arayla aynı işlem tekrarlanır. Keneler düşer. Hayvanın yattığı yere kireç dökülür. Düşen keneler, süpürülür ve yakılır. (K.Ş. 54)

2) Bağırsak Kurtları

Kabak çekirdeği ezilir. Sulandırılarak hayvana içirilir. (K.Ş. 14)

3) Hayvan Bezeleri

Hayvanın vücudunda beliren yumrular vardır. Bunların geçmesi için şiş, ocakta yakılır. Kıpkırmızı olunca, bezenin içine sokulur. İçindeki irin akıtılır. Aktıktan sonra, üzerine katran sürülür. (K.Ş. 35)

4) Nazar

Bazı inek sahiplerinin nazarları çok değer. Örneğin, ineğin yakınından geçerken, “Ne kadar büyük memesi var. Ne çok süt verir kim bilir” diyerek iç geçirir. Böyle inekler, ahırdan dışarıya çıkarıldığı zaman nazar değmesin diye memelerinin üzerine torba geçirilip dibinden bağlanır. Ancak yine de ineğe nazar değmişse, yine doğum yapmış bir kadına nazar duası okutulur. (K.Ş. 55)

5) Karın Şişliği

Karnı şişip de, sidik zoru olan atların iyileşmesi için, kızgın şişle budunun üzeri, artı şeklinde çizilerek yakılır. Atın kulağı yirilir yani iki parçaya ayrılır. Pis kan akıtılır. At, uyutulmaz, sabaha kadar dolaştırılır. Dolaştırılırken, sırtına keçe örtülür. Su verilmez, idrarını yapması sağlanır. (K.Ş. 52)

Taze ceviz kabuğu dövülüp, hayvanın ağzına dökülür. (K.Ş. 16)

6) Zehirlenme

Hayvana, yumurtanın sarısı içirilir. Aynı insanlar gibi, sarımsaklı ayran içirilir. (K.Ş. 33)

9. Halk Mutfağı

a. orbalar

1) Börülce orbası

Börülce, fasulyeye benzeyen bir bitkidir. Cin brlce ve karagöz brlce olarak iki çeşidi vardır. İkisinin de hem yemeği hem orbası yapılır. Çin brlce orbası şöyle yapılır: Cin brlce haşlanır. Soğan, ince ince doğranıp yağ ile kavrulur. Salça ilave edilir. Biraz un koyulup kavrulur. Bu karışım, kaynamış börülcenin içine konup bir iki taşımık kaynatılır. Karabiber ve kimyon ilave edilir. Karagöz brlce ise haşlanır. Kaynamakta olan tarhana orbasının içine bir miktar atılır. Buna da karagzli tarhana orbası denir. (K.Ş. 53)

2) Un orbası

Bir miktar un, tabağa konur. zerine azar azar su ileyerek, un, iki parmağın yardımıyla ezilerek ufalanır. Soğan, ince ince doğranıp tereyağı ile kavrulur. Salça ilave edilerek kavrulur. Su katılır, karıştırılarak kaynatılır. Bu karışım, hazırlanan topak topak un, serpiştirilerek atılır. Bir taraftan da hızla karıştırılır. Bu şekilde, beş dakika kadar pişirilir. Altı kapatılarak içine bir miktar nar ekşisi veya turunç suyu ilave edilir. Bu orbaya "Hasta orbası" da denir. (K.Ş. 18)

3) Tarhana orbası

Yazdan hazırlanan bir yiyecektir. Yoğurtla un birlikte yoğrulur. Leğende birkaç gün ekşimesi için bekletilir. Değirmende gtlen buğday, nohut, mercimek, fasulye, mısır birlikte kaynatılır. İçine, nane, çörek otu, kimyon, kırmızı biber, soğan konur. Salçalık biber haşlanır, kabukları soyulur, ince ince doğranır ve bu karışım ilave edilir. Ekşimiş hamurla birleştirelerek yoğurulur. Topak topak bezeler haline getirilip gölgede kurutulur. Daha sonra bu topaklar, ezilerek, elekten geçirilir ve keselere konur. Kışın yenmek üzere kaldırılır. Pişirileceği zaman, tereyağ ile küçük kırmızı biberler biraz kavrulur. Su ilave edilir. Su kaynayınca ayrı bir tabakta soğuk su ile karıştırılmış bir miktar tarhana, içine atılır. Bir iki taşımık kaynayınca, sarımsak ezilir, ve içine ilave edilir. (K.Ş. 16)

Kabuğu çıkarılan buğday, değirmende öğütülür. Öğütülmüş buğday, kazanlarda sıcak su ile pişirilir. Pişen buğday, bir gün soğutulur. Daha sonra keselenmiş yoğurt ile karıştırılıp yoğrulur. Bir teneke öğütülmüş buğdaya, otuz, kırk kilo kadar yoğurt katılır. Bu karışım, küçük küçük yumrular haline getirilip, güneşte kurutulmaya bırakılır. Kurutulduktan sonra toplanıp, keselere konur. Pişirileceği zaman, kaç kişi varsa, ona göre o yumrulardan kullanılır. Üzerine, kurutulmuş börülce, kemikli et, kırmızı biber, yağ ve su ilave edilip, kaynayınca kadar pişirilir. (K.Ş. 55)

b. Yemekler

1) Arabaşı (Arap Aşı)

Horoz etinden yapılır. Horoz, iyice haşlanıp, baharatlar ilave edilerek, soğan ve bol yağ ile karıştırılarak güzelce pişirilir. Ayrı bir yerde, mısır unu sulandırılıp pişirilir ve tepsilere dökülür. Ayrı ayrı tabaklara, kaşık kaşık hamurlar bırakılır. En son olarak, pişirilen et, hamurların üzerine dökülür. Biz, pilava aş deriz. Arap aşı da, Arap pilavı anlamına gelir. (K.Ş. 55)

2) Döş Yemeği

Hayvan kesilirken, döşü hiç parçalanmadan çıkarılır. Kuzunun kaburga kısmına döş deriz. Ayrı bir yerde, kıyma, pirinç, fıstık ve baharatlar hazırlanıp karıştırılır. Bu karışım, daha önce çıkarılan döşün içine doldurulur. Kenarları ipe dikilip, fırına gönderilir. (K.Ş. 55)

3) Keşkek

Köylerde, genellikle düğünlerde yapılan çok ünlü bir yemek türüdür. Aslında keşkeğin kapılışı Orta Asya'ya kadar dayanır. Anadolu'nun birçok yöresinde keşkek yapılmaktadır. Keşkeği oluşturan ana gıdalar, et, buğday ve tereyağıdır. Yağlı koyun veya keçi eti ve bu etin üçte ikisi nispetinde dövülmüş buğday ile yapılır. Keşkek için iki kap kullanılır. İster kazanda olsun ister tencerede olsun, iki ayrı ateşte pişirilir. Et ile dövme buğday, ayrı ayrı kaplarda, sabahın erken saatlerinde pişirmeye başlanır. Buğday, karıştırılarak pişirilirken, kaynamakta olan etin suyundan ilave yapılır. İyice pişen et, kabından çıkarılır. Kemiğinden ayrılarak bir tokmakla dövülür ve macun haline getirilir. Sonra iyice pişmiş olan buğday karışımının içine ilave edilir. Büyük çomçalarla

kariştira kariştira, bir saat daha pişirilir. Keşkek, tabaklara konulduktan sonra üzerine, sosla kariştirilmiş yağ gezdilir. (K.ř. 16)

Keşkek için, kabuğu çıkarılıp, dövülmüş özel buğday alınır. İyice yıkanıp tencereye konur. Birkaç saat kaynatılır. Haşlanmış tavuk suyu ve kk kk ayrılmış tavuk parçaları ile birlikte pişirilir. Bu karişim iyice koyulaşana kadar pişirilir. Tabaklara konur. stne, tereyağında salça kızdırılıp dökülür. Genelde düğün zamanı yapılan bir yemektir. (K.ř. 24)

4) Sütlü Kaz Ayağı

Kaz ayağı otu, ince ince doğranır. Sıcak suda bir taşımlık kaynatılır, soğuk suda durulanır. Sıkılır. Bir tencereye konur. zerine taze soğan, ısırgan otu doğranır. Biraz yıkanmış bulgur, tuz, kırmızı biber tereyağı konur ve kavrulur. Çok az su ilave edilir. Suyu çekilene kadar kaynatılır. Üstünü rtene kadar sıcak süt ilave edilir. Bir taşımlık kaynatılır ve altı kapatılır. Sıcak olarak servis yapılır. (K.ř. 33)

5) Nohutlu Et Yahnisi

Nohut, akşamdan ıslatılır. Kemikli et doğranır, ve bir tencereye konur. Çok az su damlatılarak, rengi değişene kadar kavrulur. İri doğranmış, soğan, yağ, salça ve nohut ilave edilir. Biraz daha kavrulduktan sonra, sıcak su konularak pişirilir. stne karabiber ve kara ekşi dökülerek yenir. (K.ř. 18)

6) Hardal Ekşilemesi

Hardal otları ayıklandıktan sonra, iri iri doğranarak, kaynayan suya atılır. Eriyinceye kadar haşlanır. Tavada, un ve tereyağ ile pembeleşinceye kadar kavrulur. Kırmızı toz biber ilave edilir. Su katılarak, kariştira kariştira pelte kıvamına getirilir. Sarımsak dövülür. Nar ekşisi, sarımsağın içine konur. Bu karişim, kaynamakta olan unun içine dökülür. Haşlanıp sıkılmış hardallar, bu karişıma ilave edilir. Bir iki taşımlık kaynatılır. Yağda kızartılan kırmızı biberler, üzerine ilave edilerek servis yapılır. (K.ř. 57)

c. Tatlılar

1) Zerde

Kişi sayısına göre pirinç haşlanır. Üzerine şeker eklenir. Dibi tutmasın diye sürekli karıştırılarak pişirilir. Muhallebi kıvamına gelince, tabaklara konur ve soğuması için beklenir. Üzerine tarçın veya karanfil serpilir. Düğünlerde çok yapılır. (K.Ş. 24)

2) Kabak Tatlısı

Kabakların kabukları soyulur ve dilimlenir. Çekirdekleri çıkarılır. Tencerenin dibine güzelce dizilir. Kabakların üstüne şeker dökülür ve yayılır. Fazla su koyulmaz. Az su konduktan sonra, kısık ateşte yarım saat kadar pişirilir. Kabakların üzerine biraz daha şeker atılır. Ateşten indirilir. Soğuması beklenir. Üzerine ceviz serpilerek servis yapılır. (K.Ş. 16)

3) Sütlaç

Pirinç, suya konup kaynatılır. Pişme kıvamına geldiğinde ocaktan indirilir. Üstüne süt konur. Süte, biraz şeker ilave edilir. Bu karışım, koyulaşana kadar pişirilir. Piştikten sonra, küçük tabaklara konur ve soğutulur. Üzerine, toz haline gelmiş bahar serpilerek servis yapılır. (K.Ş. 18)

4) Höşmerim

Süt, pişirilip soğumaya bırakılır. Üzerinde oluşan kaymak alınır. Tekrar ateşe konarak kaynatılır. Süt, çok kaynatılınca suyunu iyice çeker, sarı çökelek haline gelir. Üzerine bal ya da pekmez dökülerek yenir. (K.Ş. 53)

5) Aşure

Muharrem orucunun sonunda, “On İki İmamlar” aşkına aşure yapılır. Bunun için, buğday, nohut, darı, bakla akşamdan ıslanır. Aşurenin içine biz, on iki çeşit bakliyat koyarız. Akşamdan ıslanan bu malzeme, sabah büyük bir kazanda kaynatılır. Üzerine, susam, ceviz, badem, fındık, üzüm, fıstık, incir, kayısı eklenir. Yeterince şeker konup, koyu kıvamına gelene kadar kaynatılır. “On İki İmamlar” aşkına yapıldığı için, on iki çeşit bakliyatı tam koyarız. (K.Ş. 55)

ç. Hamur İşleri

1) Saç Böreği

Yufkalar, yuvarlak bir şekilde açılır. Bir taraftan da, böreğin içi hazırlanır. Mevsimine göre, çökelek, ısırgan otu, ıspanak, maydanoz, pancar yaprağı, kırmızı toz biber, rendelenmiş soğan gibi malzemeler hazırlanır. Açılan yufkanın yarısına bir miktar konarak iyice yayılır. Yufkanın diğer yarısı, üzerine yarım ay şeklinde kapatılır. Kenarlar, parmak uçları ile bastırılır ve için dökülmesi önlenir. Isınmış saçta, alt-üst edilerek pişirilir. Her alt-üst edişte yağlanır. Yağlanan taraf, kızarana kadar tekrar pişirilir. Ayran ile birlikte yenir. (K.Ş. 27)

2) Katmer

Hamur yoğrulur. Yoğrulurken içine biraz süt katılır. Yumruk büyüklüğünde parçalara ayrılır. Küçük küçük açılır. Açılan her parça, tereyağı ile yağlanır. Yağlanan parçalardan üç tanesi üst üste konur ve tekrar açılır. İsteğe göre, içine tahin sürülüp tekrar açılır. Saçta, alt-üst edilerek, kızarana kadar pişirilir. Üzerine şeker serpilerek yenir. (K.Ş. 39)

3) Akıtma (Çildirme)

Mısır ununun içine, yumurta konur. Azar azar süt ilave edilerek yumuşak bir kıvam alana kadar çırpılır. İçine, tuz, çörek otu konur. Kızgın saçın üstüne, kepçe ile küçük yuvarlaklar halinde dökülür. Kepçenin arkası ile ince bir hal alana kadar yayılır. Çevrilerek pişirilir. Üzerine tereyağı sürülerek, testi çökeleği ile yenir. (K.Ş. 14)

10. Ad ve Lakaplar

Türkler, önceleri yalnız Türkçe ad kullanırlardı. Milattan önce, İslamiyet'e kadar Çin adları da almışlarsa da bu, sadece hakanlara özgü gibi kalmıştır. Halk, yine Türkçe adlar almıştır. İslamiyet'ten sonra Arap ve Fars adları, Türkçe adlara eklenmiş, hatta zamanla kendi milli adlarını bırakıp, Arap ve Fars adlarını almışlardır.⁵⁰⁰

Türk destancılık geleneğine baktığımızda, ad almayan bir bireyin, biyolojik olarak var olmanın dışında bir şey ifade etmediğini, sosyal bir varlık olarak topluma kabul edilebilmesi için belli bir kahramanlık göstermesi gerektiğini görüyoruz. Yani bireyin, alplık göstermeden önceki hayatı kayda değer bulunmamakta, alplık gösterdikten sonra bir ad koyma veya eski adın yanına bir ad ekleme olmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nda "Ol zamanda bir oğlan baş kesmese kan dökmese ad komazlar idi" şeklinde ifade edilmektedir.⁵⁰¹

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde de, ad alma ve ad verme geleneğindeki bu törenlerin izleri görülmektedir. Kaynak şahıslarımız, dedelerin, yerleşim birimlerini daha sık ziyaret ettikleri dönemlerde, çocuklara ad verdiklerini ifade etmektedirler. Ancak günümüzde, çocuğun adını babası veya büyük babası vermektedir. Adı verecek olan büyük, çocuğun kulağına üç defa verilmek istenen ismi söylemektedir. Çocuğa verilen isimler, genellikle büyükanne, büyükbaba isimleridir. Bunun yanında, anne veya babanın ölen bir yakınının ismi ya da sevdikleri bir isim de verilmektedir. Eğer, ailenin uzun süre çocuğu olmayıp da, bir yatır ziyareti sonunda doğum gerçekleşmişse, o yatırda yatan erenin de adı verilmektedir. Adın konmasından sonra kurban kesilmektedir.

a. Adlar

Sohbet konumuz ad verme olunca, kaynak şahıslarımız: Bekir, Ömer ve Osman isimlerini kesinlikle vermediklerini, Yezit ismi geçince "Lanet Yezit'e diye bu ismi lanetlediklerini ifade etmişlerdir. Neden olarak da, bu isimlerin Hz. Ali'ye

---

⁵⁰⁰ Bedri Noyan, "Ad Vermede Gelenekler-Türkçe İnsan ve Aile Adları Hakkında", **Türk Kültürü Dergisi**, 1983, S. 246, Ekim, s. 638.

⁵⁰¹ Ali Duymaz, "Dede Korkut Kitabı'nda Alpların Eğitimi ve Geçiş Törenleri", **Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni, (19-21 Ekim 1999, Ankara)**, Ankara: 2000, s. 117.

kastettiklerini, Hz. Muhammet'in torununu kestiklerini göstermektedirler. Bu isimlerin yanı sıra, Yavuz ve Selim isimlerini de tercih etmemektedirler. Ad verirken, genellikle dede isimlerine öncelik verildiğini, Ali, Hasan, Hüseyin, Ahmet gibi isimlerin ve On İki İmamların isimlerinin saygıyla ve sevilerek konulduğunu anlatmaktadırlar.

Kaynak şahıslarımızın isimlerine ve çocuklarına verdikleri isimlere baktığımız zaman, bu isimlerin Alevilik inanç ve kültürünü yansıttıklarını görmekteyiz. Sürekli dışlanmaları ve kendi içlerine çekilmeleri nedeniyle kullandıkları adlar, Sünnilerden farklıdır. Araştırma bölgemizdeki erkeklerin büyük bir kısmının ismi, Ali, Hüseyin, Hasan, Ali Rıza, Veli, Ahmet, Mustafa; kadınların büyük bir kısmının ismi de Fatma, Zehra, Ayşe, Elif ve Sultan'dır. Kaynak şahıslarımızdan, Ahmet Eraslan, Sünnilerde olduğu gibi Arap kültüründen gelen isimler yerine, Türkçe isimlerini seçtiklerini ifade etmektedir.

Ortaca ilçesi, Cumhuriyet Mahallesi'nin mürebbisi İsmail Tok; şimdiki gençlerin, Alevilik inancını yansıtan isimlerin yerine, moda isimleri koyduklarını, geleneksel isimlerin ihmal edilmeye başlandığını anlatmaktadır. Bunun yanı sıra, bazı isimler de, o yerleşim biriminin kurulmasına öncülük eden, emeği daha çok geçen şahısların isimleri olmaktadır. Bu şahıslara duyulan saygı ve sevgi nedeniyle, çocuklara onların isimleri de verilebilmektedir.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, ad vermede Alevi-Bektaşî uygulamaları ile hareket etmemekle, Türk kültüründeki şekliyle ad vermektedirler.

b. Lakaplar

Soyadı kanunundan önce, toplumdaki bireyleri, aileleri birbirlerinden ayırabilmek için kullanılan yöntemlerden biri olarak lakapları gösterebiliriz. Çeşitli olaylar ve fiziksel özellikler, bu lakapların konulmasında etkili olmaktadır. Kaynak şahıslarımız, lakapların hala kullanılmakta olduğunu, hatta telefon not defterlerine yakınlarını kaydederken bu lakapları kullandıklarını söylemektedirler.

Bazı lakaplar, kişilerin fiziki özelliklerine göre verilmektedir. Örneğin, Kör Memet, Topal Durmuş, Sağır Hasan; bazıları aile büyüklerinden gelmektedir, Bozkurtlar, Kozaklar, Altınlar, Gerçekler; bazıları oymaklarına göre, Çaylaklar, Hacı Emirlişer şeklinde verilmektedir. Bunların yanı sıra, özel bazı olayların ardından lakap

alanlar da vardır. Çörüş köyündeki kaynak şahsımız Ali Tozak şöyle anlatıyor: “Önceden dağlarda gezerken, okul uzaktı. Ayrıca okula göndermemenin cezası da yoktu. Ancak, bizim içimizde bir ihtiyar amca vardı. Göçebe hayatında çok çocuğa okuma-yazma öğretti. Hem eski hem yeni yazıyı bilirdi. Köse, uzun boylu, parlak bir adamdı. Köyün dörtte üçüne okumayı-yazmayı o öğretti. O, hiç unutulmadı ve ailesi hala ‘Parlaklar’ olarak bilinir.”

Fevziye köyünde oturan, emekli öğretmen Enver Duran, köyde kullanılan lakapları alfabetik sıraya göre yazmıştır. Aşağıdaki lakaplar, onun not defterinden alınmıştır. Kaynak şahsımız, köyde lakap kelimesinin “Laap” şeklinde kullanıldığını ifade etmektedir.

A	C	D	E
Amaçta	Cabbar	Dilimci	Ede
Akça	Cumbalı	Değirmenci	Erkek
Ay kızı		Dılıdılı	Erikçi
Arap	Ç	Deli	
	Çet	Dönden	F
B	Çaylak	Döndücük	Fındık
Buruk	Çullu	Durbiye	
Bekiş	Çeyit		
Baldır	Çıntar		
Bom	Çipilli		
	Çıkık		

G	H	K	L
Gövezli	Hortlapçı	Kemane	Lök
Gabakali	Hösüp	Kelleci	
Gürdel	Honazlı	Keş	M
Gevik	Hususi	Kot	Mursi
Gatıracı	Hapı	Kumpirci	Mollaş
Godini	Haşarı	Kelgız	Memili
Güccü		Kokucu	Memmeşi
Gabalak	İ	Kertik	Mayaca
Gebi gebi	İrbeem	Keloğlan	Manaş
Gubuz		Keltence	
Guzulu		Kötüce	O
Gızana		Kadınca	Osuruklu
Gızdane		Kırgelin	
Gübeççe		Kelte	Ö
Gem almaz		Kılınç	Ötegen
Garaca		Kokulu	
Gısdılı		Kula	P
		Kaba	Paldırsavık
		Kıtır	Pala
		Korucu	Pot
		Kocagöt	Pondılı
		Kör	

S	T	U	Z
Sungur	Tat	Uçar	Zaloğlu
Solak	Toz		Zıbık
Satılmış	Tomas	Y	
Sıvanık	Tunca	Yamuk	
	Tıbış	Yetim	
ř	Tuku	Yılık	
şifon	Tırkırş	Yazdavulu	
şişko	Tıbık	Yantır	
şimit	Topbana		
şükümü	Tipili		
	Topal		

Kaynak şahsımızın not defterinden de anlaşılacağı üzere, köyde lakapsız insan bulunmamakta, lakaplar uzun süreden beri kullanılmakta ve lakap almak doğal karşılanmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Moğol istilası sonucunda Türkistan'ın yaşanamayacak bir duruma gelmesi üzerine Anadolu'ya gelen, bu ülkede kendi iktisadi faaliyetlerine uygun yerler bulamadıkları için ormanlık ve dağlık yerlerde yurt tutmak zorunda kalan, ilk yerleşim yeri Kahraman Maraş olan, ağaç işçiliği ile uğraştıkları için Ağaçeri adı verilen, Tahtacı olarak bilinen bir Türkmen boyunun Muğla bölgesinde yaşayan kısmı ele alınmıştır. Saha araştırmamız sırasında, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin tarihlerine, inanışlarına, halk edebiyatı ve halk bilimlerine dair sözlü gelenekte mevcut olan bilgileri kayda aldık. İlçe merkezleri ya da merkeze yakın yerleşim birimlerinde ikamet etmelerine rağmen, yarı kapalı bir toplum yapısına sahip oldukları için, bugüne kadar inanışları, halk edebiyatı ve halk bilimlerine dair sınırlı sayıda çalışmalar yapılmıştır. Bu sınırları genişletme çabası, çalışmamızın en önemli özelliğidir.

Tahtacılar, Bozok-Üçok ayrımından Üçok koluna mensup bir Oğuz boyudur. Tahtacı tabirine yazılı kaynaklarda, Osmanlı tapu tahrir defterlerinde ve arşiv vesikalarında "Cemaat-i Tahtacıyan" şeklinde 16. yüzyıldan itibaren rastlıyoruz. Orman işi ile uğraşan ve daha önceleri Ağaçeri olarak bilinen bu topluluğa, Tahtacı tabiri daha çok bir meslek unvanı olarak sonradan verilmiştir. Ağaçeriler, Moğol istilası sırasında, Türkistan'dan batıya göç eden, ormanlık ve dağlık alanlarda yaşayan bir Oğuz boyudur. Kaynaklardan, bunların Anadolu'da önce Kahraman Maraş ve Malatya civarlarına yerleştikten sonra, Kayseri, Sivas ve Çukurova bölgelerine yayıldıklarını, Dulkadiroğulları, Ak ve Kara Koyunlularla ve Anadolu Selçuklu Sultanları ile siyasi ilişkileri sonunda bir kısmının da İran'da Tebriz civarına yerleştiğini, ufak bir kısmının ise Kıbrıs ve Midilli Adaları gibi yerlere gittiğini öğreniyoruz. Anadolu'daki dağılma şekilleri de aşiretlerin bölünmeleriyle ilgilidir.

Muğla yöresinde toplam on bir yerleşim biriminde yaşayan Tahtacılar, kendilerine “Türkmen” denilmesini istemektedirler. Anadolu’nun birçok yerinden (Kayseri, Adana, Maraş, Sivas gibi yerler) gelip, ormanlık ve dağlık yerlerin bol olduğu güneye yerleşmişlerdir. Yanyatır ve Hacıemirli Ocakları’na bağlı Tahtacı oymaklarından, Çaylak oymağına ve Şehepli oymağına mensupturlar. Alevi olmakla beraber, her birinin ayrı pir evleri vardır. Biri Yanyatır kolundan olup, İzmir’in Narlıdere semtinde oturan; diğeri Şehepli kolunun Emir-Oğulları ailesinden olup Aydın’ın Reşadiye nahiyesinde oturan iki dede ocağından birini tanırlar. Her birinin birer büyük ziyaretgahı vardır. Dedeleri Narlıdere’de oturan Yanyatırların zaviyesi, bu kolun cediti sayılan Dur Hasan Dede’nin, Adana’nın Misis taraflarında Dur Hasan Baba köyündeki mezarıdır. Dedeleri Reşadiye’de oturan Şeheplilerin zaviyesi, bu kolun cediti sayılan İbrahim Sani’nin Maraş civarındaki İslahiye kazasının Güvercinli nahiyesindeki mezarıdır. Her ne kadar Alevi kimliklerini gizlemek ihtiyacı duysalar da, Alevi kimliğine sahip olmak için Alevi anne ve babadan doğmak gerekmektedir. Mezhep olarak, Caferi olduklarını ifade etmektedirler; ancak, bunu büyüklerinden öğrendiklerini ve içeriğine dair bir şey bilmediklerini de belirtmektedirler. Hacı Bektaş Veli’nin etkisiyle Bektaşiliğe de sempati duymaktadırlar.

Tahtacıların kendilerine mahsus “Kaz ayağı” dedikleri damgaları vardır ki, eski Oğuz boylarının hayvanlarını damgalamak için kullandıkları işaretlere benzemektedir. Geniş pergelli kısım yukarı getirilmiş, çapraz iki kaz ayağı şeklinde olup, çember içine işlenen bu damga, araştırma bölgemizdeki eski mezar taşlarına kazınmıştır.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerin bulunduğu yerleşim birimlerinin iki tanesinde (Koru köyü ve Çörüş köyü) cem evi bulunmaktadır. Diğer yerleşim birimlerinde cem törenleri, uygun olan mekanlarda yapılmaktadır. Daha önceleri evlerin bir odası, bu törenler için büyük olarak yapılmaktaysa da günümüzde bu anlayış görülmemektedir. İzmir Narlıdere ve Aydın Reşadiye’den yılın belli zamanlarında dede gelmektedir. Kaynak şahıslarımızın ifadelerine göre, eskiye oranla, dedelerin yerleşim birimlerine olan ziyaretleri azalmıştır. Hatta dedelerin hiç uğramadığı, dolayısıyla fonksiyonlarının azaldığı köyler de mevcuttur. Antalya ili Elmalı ilçesi Tekke köyündeki Abdal Musa Türbesi, önemli ziyaret yerlerinin başında gelmektedir. Hacı

Bektaş, ziyaret edilmek istenen diğer önemli bir yerdir; fakat, uzaklığı nedeniyle bu ziyaret pek sık olmamaktadır.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerden, halk edebiyatının hemen hemen bütün türlerine ait metinlerden derlemiş bulunmaktayız. Araştırmalarımız sonucunda, en çok malzemeye, mani, bilmece, türkü, nefes ve semah sözlerinde ulaştık. Teknolojinin en kapalı ve ulaşımı en zor yerleşim birimlerine kadar ulaşması nedeniyle, masal anlatma geleneğinin artık gündemden kalkmış olduğunu görüyoruz. Derlenen masallar da, motif ve formel unsurlar açısından zayıf bir haldedir. Efsane metinleri arasında, çoğunluğu oluşum ve dönüşüm efsaneleri oluşturmaktadır. Değişme motifli efsaneler arasında tavşanla ilgili efsaneler, yeni bir tip teşkil edecek olan metinlerdir. En az malzemenin bulunduğu türler ise tekerleme ve ninnidir.

Kaynak şahıslarımız arasında saz ve bağlama çalıp şiir söyleyen kişiler mevcuttur. Ancak bunlar, aşık tarzı şiir geleneğine dair usta-çırak ilişkisi içinde yetişmiş, aşık tarzında şiirler söyleyen kişiler değildir. Saz ve bağlama çalmayı kendi imkanlarıyla öğrenmişlerdir.

Alevi inanç yapısına sahip olan Tahtacıların, sözlü edebiyat ürünlerinde, Alevi-Bektaşî inanç değerlerinin yansımaları görülmektedir. Edeb; yani eline, beline, dilene sahip olma ilkesini Müslümanlığın şartı olarak kabul etmektedirler. Hz. Ali sevgisi ve Hz. Ali'ye bağlılığı her şeyin üstünde tutmaktadırlar. Hz. Ali'nin adı ve konumu etrafında oluşan bir dizi inanç söz konusudur. Aynı şekilde Ehl-i Beyt ve On İki İmam sevgisi, dört kapı kırk makam inancı görülmektedir. Anlatılan masallardaki kahramanların isimleri Ali, Hasan, Hüseyin, Fatma gibi isimlerdir. Nefes, deyiş, düvezimam ve mersiye sözlerinde, Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve On İki İmam sevgisi ifade edilmektedir.

Alevi Türkmenlerin halk bilimi kapsamındaki inanış ve uygulamalarında, Orta Asya Türk kültürünün izlerini görmek mümkündür. Bugün sürdürmeye devam ettikleri inanış ve pratiklerde, Orta Asya Türk kültürü ile Anadolu kültürünün kaynaşması gözümüze çarpmaktadır. Türk ve Moğollarda mevcut olduğu bilinen anda veya antlık kurumunun, dini temellere dayandırılarak musahiplik kurumu şeklinde Alevi Türkmenlerde devam ettiğini, musahiplikten kaynaklanan evlenme yasağına benzer uygulamaların, Orta Asya'daki bazı Türk topluluklarında da bulunduğu bilinmektedir.

Hayatın üç geçiş aşamasını oluşturan “Doğum, Dügün ve Ölüml” e ait pek çok inanış ve pratiği tespit etmiş bulunmaktayız. Bunlar arasında, kaçarak evlenmelerde aileler arasında kurban kesilerek barış yemeği yapılması, ölüye elbise giydirilmesi, ölü sazi alma, yas, ruhu memnun etmek için kurban kesip yemek verilmesi, Nevruz ve Hıdırellez günlerindeki uygulamalar dikkat çekicidir.

Hayatın geçiş safhaları ile ilgili uygulamaları, bazı yerel unsurlar dışında, diğer bölgelerden pek farklı değildir. İlçe merkezlerinden uzak, ulaşımın diğer yerlere göre daha zor olduğu yerleşim birimlerinde, inanış ve uygulamaların daha çok muhafaza edildiğini gözlemliyoruz. Mutfak kültürüyle ilgili malzemenin de çok farklı olmadığını görüyoruz. Et ürünlerinin yemek kültüründeki yeri büyüktür. Hızır motorlarının çıkıp ağaç işçiliğinde kendilerine olan ihtiyacın azalması sonucunda, ovaya inmiş, tarımla ve özellikle hayvancılıkla uğraşmışlardır. Bunun yanında, turizm ve inşaat sektörlerin de çalışmaktadırlar. Alevilik ve Bektaşılık, ad verme kültürünü de etkilemektedir. Hz. Ali ve Ehl-i Beyte zulmettiğine inanılan kişilere nefretle yaklaşmakta ve bu yüzden Ömer, Osman, Yezit, Muaviye gibi isimleri koymamakta, “Omar-Osman demeyik, tavşan eti yemeyik” cümlesi ile bütünleşmektedirler. Tavşan, beslenmeyen ve eti yenmeyen bir hayvandır. Lakaplar, çok uzun süreden beri kullanılmakta ve genellikle aile büyüğünden gelmektedir.

Araştırmalarımız sırasında, dedelerin uzun zamandan beri uğramadığı, “Dedenin unuttuğu köy” olarak nitelendirilen yerleşim birimlerinde dahi dedelik kurumunun büyük bir saygınlığa sahip olduğunu gözlemledik. Dedenin uğramadığı köylerde, cem törenleri yapılmamakta, inanç ve uygulamalar hakkındaki sorularımız karşısında kaynak şahıslarımız, yıllar önce katıldıkları cem törenlerinden bahsetmekte, genç neslin ise cem törenlerinin içeriği hakkında hiçbir şey bilmediklerini ifade etmektedirler. Yanyatır ve Hacıemirli dede ocaklarının artık kendilerine eskisi kadar sık dede göndermediklerinden şikayetçi olmaktadır. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, toplumdaki hakim kültürün Sünnilik olduğu bölgede, Sünnilerle i içe yaşamaktadırlar. Aleviliğin etkisiyle sürekli dışlandıkları için, yarı kapalı bir toplum haline gelmişlerdir. Alevi Türkmenlerle çok iyi ilişkiler içinde olan Sünni aileler bile, kız alış-verişlerinde çekinmektedirler. Belki de bu dışlanmaya bir son verebilmek, toplum içinde var olduklarını duyurabilmek

için son zamanlarda, Alevi yayın organları ve kitle iletişim araçları araştırma bölgemizde de takip edilmeye başlanmıştır.

Sonuç olarak, farklı oldukları için tepki toplayan, yarı kapalı bir toplum yapısına sahip oldukları için merak edilen Alevi Türkmenler, aslında Türk kültüründe mevcut olan; ancak, günümüzde unutulmuş bazı inanç ve uygulamaları devam ettirmektedirler. Bölge Alevileri, kendilerini Türkmen olarak tanımlamakta, Tahtacı olarak nitelenmekten rahatsız olmaktadır. Görüldüğü kadarıyla Batılı ve bazı yerli çevrelerin kendilerini ayrı bir etnik grup olarak tanımlama çabaları karşısında, kendilerini, Türklüğün bir parçası olarak görmeye devam edeceklerdir. Bu noktada, Türk bilim ve kültür adamlarına düşen, Alevi ve Sünni Türkler arasındaki inanç farklılıklarını normal karşılayarak, daha çok benzerlikler, özellikle de köken birliğine dikkat çekmek, ortak paydanın Türklük bilinci olarak algılanmasını sağlamak olsa gerektir.

SÖZLÜK

A

- Aboo** : Yarı hayret bildiren ünlem.
- Acık** : Biraz.
- Ağzı Kara** : İkrarı alınmamış olan Alevi Türkmenler.
- Akyüz yukarı** : Sırtüstü.
- Alama** : Orta boy taş.
- Alaf** : Hayvan yiyeceği konulan tahta kap.
- An** : Tarla sınırı.
- An kakmak** : Sınır tecavüzü.
- Analık** : Kayınvalide, üvey anne.
- Andavallı** : Aptal.
- Andız** : Sevimli kız çocuğu.
- Anlanmak** : Yatıp yuvarlanmak.
- Ardalay** : Arkasından.
- Ay ağacı**: Zakkum.
- Aydaş** : Çok zayıf ve sürekli hastalanan çocuk.
- Aykırlamak** : Ters yola gitmek.
- Az buçuk** : Birazcık.

B

- Baartliim** : Bari.
- Babal** : Günah, vebal.
- Badalaz olmak** : Ruh sıkıntısına uğramak.

Basalga : Basık, ıssız ve havasız yer.
Bayaktan : Biraz önce, demin.
Bayraktar : Düğün töreninde bayrağı taşımakla görevli kişi.
Beher : Biri (O zamanın beherinde)
Belen : Düzlük.
Belen arı : Şöyle böyle.
Belin olmak : Ansızın uyandırılmak.
Beslenti : Evlatlık.
Bıdır-sadır : Önemsiz laflar, dedikodu.
Bism-i Şah : Hazret-i Ali'nin adı ile.
Bizim oğlan : Akrabaların birbirlerine hitap sözü.
Boğaz ipleme : İkrar alma töreni.
Böğürmek : Acı acı bağırmak.
Böy : Örümcek.
Burğalık : Eğri büğrü.
Buymak : Çok üşümek.
Büngüldeme : Suyun topraktan çıkması.
Bülüç : Piliç.

C

Calak : Olgunlaşmamış kavun, karpuz.
Can : Cem törenine katılanlara verilen isim.
Can aşı : Ölünün üç, yedi, kırk ve yılında yapılan yemek.
Carıs olmak : Rezil olmak.
Cebrail kurbanı : Horoz kurbanı.
Cıbil : Küçük.
Cılbak : Çıplak.
Cıldırık : Serçe.
Cımcık : Azıcık.

Cıngar : Kavga, dövüş.

Cırlavık : Cırcır böceği.

Cıscııldak : Çıplak, tamamen soyunmuş.

Cibi : Cıvciv.

Cicili kuş : Saka.

Cimcirmek : Çimdikleme.

Cort cort etmek : Havalı havalı hareketler yapmak. (Erkekler için)

Ç

Çalgı : Saz.

Çandır : Melez.

Çapıt : Bez parçası.

Çaşır : Şalvar.

Çebiş : Keçi yavrusu.

Çemkirmek : Kötü konuşmak.

Çemrek : Derli toplu.

Çılbrı : Dizgin.

Çımki : İnce değnek.

Çiftelekli : İkişer ikişer.

Çiğın : Omuz.

Çintmek : İnce ince doğramak.

Çokaşmak : Toplanmak.

Çomça : Büyük kepçe.

D

Daacana : Henüz.

Daban : Alt, zemin, taban.

Dara durma : Dedenin huzurunda, sağ ayak baş parmağı, sol ayak baş parmağı üzerinde, eller yanda, ayakta hareketsiz beklemek.

De gidi de : Hey gidi hey anlamında, keyiflenen durumlarda söylenen sözcük.

Delil : Cem törenlerinde, ayin süresince yakılan mum.

Delilci : Cem törenlerinde, mumu yakmak ve onun sönmemesi için çalışan kişi.

Dem : Zaman.

Depik : Tekme.

Dıkmavuk : Baykuş.

Dıvıştı : Ayak sesi.

Dinelmek : Ayakta durmak.

Dişemek : Diş çıkarmak.

Doğdaştan : Doğuştan.

Dolu : Dedenin kutsamasından sonra içilen bir çeşit rakı.

Dolucu : Kutsal içkiyi dağıtan kişi.

Doru : Çam ağacının küçüğü.

Dorum : Altı aylıktan, üç yaşına kadar olan deve.

Dülger : Marangoz.

Düvezimam : On iki imamların tamamının isminin geçtiği şiirler.

E

Ebesülük : İçi geçmiş karpuz.

Ece : Ağabey.

Ecinni : Cin, peri.

Eğmenmek : Utanıp sıkılmak.

Elleem : Galiba.

Enim gonum : 1) Uzun uzun (düşünmek)

2)Eninde sonunda.

Emme : Ama.

Endeki : O.

Erkan : Cemde uyulması gereken kuralların tamamı.

Erkan yürütme : Cemdeki kuralların sırasıyla uygulanması.

Esgin : Rüzgar.

Eşgere : Apaçık.

Evişmek : Acele etmek.

Eyi : Olur, tamam.

Eyicene : İyice.

F

Farınak : Gücünü kaybetmek.

Fentli : Kurnaz.

Fırsat yasırı : Fırsat kollayan.

Fışkı : Gübre.

Fıydırmak : Fırlatmak.

Foddak : Zakkum.

Fodul : Nankör.

Foter : Fötr şapka.

G

Gabaş : Boynuzsuz koyun.

Galgımak : Oyun oynamak.

Ganare : Çok gezen köpek.

Ganık : Bardak, sürahi.

Gari : Artık.

Gasdancık : Uydurma, yalandan.

Gavlamak : Derisi soyulmak.

Gavsal : Mısırın kabuğu.

Gavillaşma : Randevulaşma.

Gayıl : Razi.

Gazıyak : Kaz ayağı otu.

Genez : Öyle olsa gerek, belki.

Gerneşmek : Gerinmek.

Gezennemek : Gezinmek.

Gımtınmak : Azar azar ve yavaş yavaş, isteksizce yemek.
Gıpcıklanma : Hareketlenme, telaşlanma.
Gıran : Kenar.
Gıyın gıyın : Kenardan gitmek.
Gidişmek : Kaşınmak.
Go : Koy, bırak.
Gön : Hayvan derisi.
Gudurma : Azma , delirme.
Gunnamak : Büyük baş hayvanların doğurması.
Gudanya : Hayal edilebilecek en iyi yiyecek.
Gücüle : Anca, yeni.
Gücüle gelmek : Yenice gelmek.
Güdük : Kısa.
Gügüm : Testi.

H

Hak : Tanrının isimlerinden biri.
Hamamlık : Banyo.
Hamur yuttu : İşe yaramaz.
Hamaylı : Muska.
Hapaz : Ekmez döndüren araç.
Harar : Kıl çuval.
Harım : İki tarla arasındaki çalıdan engel.
Harıp : Keçi boynuzu.
Hayat : Etrafı açık salon.
Hayma : Basit çardak, gölgelik.
Hayırlı : Dede tarafından yapılan dua.
Haytımsınmak : Bıkmak, usanmak.
Henk : Eğlence.

Heye : Evet.

Hıra : Zayıf.

Hindi : Şimdi.

Hodul : Lafını bilmeyen ,patavatsız.

Holakan : Fırtına.

Hop etmek : Sirtında taşımak.

Hora geçme : Yaramak, yaranmak.

Höörmek – Höörmeç : Taze bir bitkinin sapı, gövdesi.

Hörküldeme : Homurdanma, kızarak gitme.

Hu : Tanrının isimlerinden biri.

Hult olmak : Çok yorulmak.

Hura –Hoor : Şurası, yakın.

I

Ibrık : İbrık.

Ilga : Merak, vesvese.

İngiriz : Biraz kırgınlığı olma, sızlanma.

İmzımak : Yemeklerin tadının değişmesi.

Irgın : Yogun.

İsmariç : Sipariş.

İsıran : Kül alma aracı.

İ

İdare : Küçük gaz lambası.

İlana : Lahana.

İlgen : Leğen.

İrim arası : Küçük sokak arası.

İremeke : Özenerek, itinayla.

İrme : Yol, şose.

İspirte : Kibrit.

İstirpe : Arpacık.

K

Kale : Sincap.

Kandil : Gaz lambası.

Kapaksız : Nereye gidip geldiği belirsiz.

Kapma : 1)Eski düğünlerde bir tür yarış .

2)Gelin alma.

Karaçalı : 1)Dalaman'ın eski adı.

2)Bir tür dikenli çalı.

Keler : Kertenkele.

Keme : Fare.

Kement : Cem törenlerinde ve dini yemeklerde ikrarlı ve musahiplilerin bellerine bağladıkları kuşak.

Kemikkıran : Çok dayak atan kimse.

Kesit : Anası veya babası olmayan kız çocuğu.

Kesik : Ark.

Kevsik : Mısır koçanının orta bölümü.

Kıttiri : Köpek eniği.

Kıyam : Bal ve susam kaynatılarak yapılan tatlı yiyecek.

Kıylamak : Dolaşmak.

Kirman : Yün eğirmede kullanılan alet.

Kocamanlar : Yaşça büyük olanlar.

Koğuz : Sağır.

Kömbe : Saçta pişirilen bir çeşit çörek.

Kulin : Tay.

Kuyucu : Kurbanın yenilmeyen etini, kemiklerini vs. gömmekle görevli kişi.

Kuyruklu : Akrep.

Küçükgirme : Çamur banyosu, ılıca.

Külür : Soyulmuş mısır.

Kürsmek : Yüzü koyun yatmak, uyumak.

L

Laka : Yoldaki çukurlar.

Lefirt : Para.

Lobya : Fasulye

Löklemek : Yarık veya çatlak bir yeri ilkel yöntemlerle kapatmak.

M

Mahallık : Abartmak.

Manca : Türlü sebzelerden yapılan yemek.

Matıflamak : Zekası zayıflamak.

Mavili : İspirto.

Mavrı : Kekre, buruk.

Maytap geçme : Alaya alma.

Me : Al.

Meccanen : Bedava, parasız.

Meddekçi : Yalaka.

Meh : İşte buyur.

Mehel : Münasip, yerinde, uygun.

Meşe : Cam misket.

Meydan : Cemin yapıldığı mekan.

Meymenet : Bereket.

Mısmıtıl : Basbayağı.

Mısmıl : Doğru, dürüst.

Mızgırı kırık : Eşek.

Mızranmak : Söylenmek.

Musandara : Tabak ve tencerelerin konduğu raf.

Müdüce : Müjde.

N

Nahal : Nasıl.

Namazla : Namaz bezi.

Namise : Cibinlik.

Navlun : Kişi başına alınan tekne taşıma ücreti.

Niyaz : 1)Secde etmek.

2)Musahip olan kişilerin, Dede'ye verdikleri para.

Nüzül : Felç.

O

Oku : Düğün davetiyesi.

Okuyucu : Çağırıcı.

Oluşmak : Kaybetmek, yitirmek.

Onmadık : Umulmadık.

O naal şey : O nasıl şey.

Osmanlı : Akıllı, zeki.

Oynaş : Gizli sevgili.

Ö

Ödünç gevinç : Zar zor.

Öğrek : At ve kısrak sürüsü.

Ölücü : Beleşi seven.

Ölgülük : Ölü evi.

Örüm : Ekili geniş araziler bütünü.

Öteen : Geçenlerde.

Ötüüz : Öteki taraf, karşı yaka.

Ötürük : İsal.

Özek : Takat, mecal.

P

Paallanmak : Oyulanmak, süreyi geçirmeyi beklemek.

Pamuk ellemek: Pamuk toplamak.

Pantaklama : Teğel yapmak.

Pardı : Ağaç parçası.

Payam : Badem.

Pençe –i Ali Aba : Dede'nin, musahiplik töreninde, musahip olanların sırtını sıvazladığı eli. (Bu elin, Muhammet–Ali–Fatma–Hasan–Hüseyin'i temsil ettiğine inanılır.)

Peşgir : Havlu.

Petireme : Titreme.

Pır dolayı : Çepeçevre.

Pıynar : Köknar.

Pirelenmek : Şüphelenmek.

Piran : Çatal.

Pirpiri : Aşırı titiz.

Pisen pisen : İnce ince.

Pusat : Giysi.

S

Saçayak bacağı : Üçlü gurup.

Sade yağ : Tereyeğ.

Safra : Fazlalık, yük.

Sakıramak : Çok üşümek, titremek.

Sali : Salı.

Sallangaç : Salıncak.

Salkı : Gereksiz, zamansız konuşan.

Salma : Vergi.

Samra : Gübre.

Sası : Yavan.

Selen : Ses.

Selman : Cem törenlerinde, ortayı süpürmek ve sofraya hazırlamakla görevli kişi.

Senit : Geniş, yuvarlak tahta.

Setre : Ceket.

Sevincek delisi: Abartılı sevinç gösteren.

Seyirtmek : Koşmak.

Sındı : Makas.

Sır : 1) Hazret-i Ali'nin Tanrılığının açıklanmaması.

2) Musahiplik töreninin anlatılmaması.

Sır etmek : 1) Ölünün defnedilmesi.

2) Kurban hayvanının yenilmeyen eti, kemikleri, kanı ve derisinin gömülmesi.

Sıypınmak : Sıyrılarak inmek.

Siygin : Tekenin kokulusu.

Soğuklama : Üşütme.

Sömelek : Kundak.

Söykenmek : Yaslanmak.

Sumsuk : Yumruk.

Susak : Su kabağından yapılmış su kabı.

Su sulamak : Tarla, bahçe sulamak.

Suyunu sırkıtmak : Suyunu çektirmek.

Sutur : Kapris yapma, kibir.

Sümdük : Ondan bundan bir şeyler isteyen.

Sündürmek : Uzatmak.

Süsmek : Toslamak.

Süse : Şose.

Süzek : Süzgi.

Ş

Şahlama : Hatayi'ye ait nefesler söylenirken, Şah Hatayi ismi geçtiğinde yapılan niyaz biçimi.

Şamı : Baş örtüsü.

Şarpa : Eşarp.

Şavk : Işık.

Şeref :Su arkı.

Şergele : Yaramaz.

Şergil olmak : Başkasının başına gelen felakete sevinmek.

Şevik : Çabuk ,hızlı.

Şevte / Şefte : İlk defa, siftah.

Şeytan keleş : Küçük, acı kelek.

Şişek : Bir yaşında koyun.

Şivirmek : Cilveli ve ilgi çekici şekilde anlamsız hareket etmek.

Şuul : Dünya işleri.

T

Talip : İkrar vermiş olanlar.

Tavatır : Söylenti, rivayet.

Tavlıka : Etraf, sülale.

Teçcel : Yaramaz.

Tentene : Dantel.

Tepit : Un elendikten sonra, arta kalan undan yapılan küçük ekmek.

Tersi dönmek : Şaşkına dönmek.

Tetdirmek : İtelemek.

Teynel : Defne.

Tığlamak : Kurban kesmek.

Tımışkı : Çok sağlam.

Tırakaşa : Çok güzel.

Tillenmek : Asılı kalmak.

Tingoz : Alıngan ,huysuz.

Tisirmek : 1)Hapşırmak.

2)Filiz vermek.

Toş toş : Yalaka.

Tüngümek : Zıplamak, atlamak.

U

Ucarı : Issız yer.

Ucun gıtın : Güç bela.

Uğudu uçmak : Ruh gibi olmak.

Umsuruk bulmak : Çok fazla ummak.

Urasa : Hurafe. Batıl inançla gelecek tehlikeye karşı tedbir.

Urfasa : Büyü.

Uymak : Kavga çıkarmaya çalışmak.

Ü

Üç otuzunda : Doksanlı yaşlarda.

Üçürdüm : Üçe taksim.

Üleşmek : Paylaşmak.

Ümük : Gırtlak.

Ünlemek : Çağırarak.

Ürmek : Havlamak.

Ütme : Közde pişirilen taze mısır.

V

Velense : Battaniye.

Velesbit : Bisiklet.

Vesayit : Araba.

Vesvese : Merak, kuşku.

Vıçcırık : Sulu çamur.

Voyn : Hey, bre.

Y

Yağlık : Tlbent, eşarp, mendil.

Yanşak : Çok konuşan.

Yargın : Sırt.

Yasevi : l evi.

Yeğni : Hafif.

Yelmek : Karşı cinse kur yapmak.

Yemiş : İncir.

Yosmak : Yorumlamak, karşılaştırmak.

Yurdu : İğne deliği.

Yurduluk : İğneye saplanan nesne.

Yuka : Sığ ,derin olmayan.

Yüke yığmak : Savurmak.

Yleğilenmek : Başkasından cesaret alma.

Yüreği telesimek : Kalbi arpmak.

Z

Zaar : Öyle olsa gerek, herhalde.

Zebil : Perişan.

Zengin kalkışı : Aniden kalkmak.

Zıbın :  etek entari.

Zımbırt : Lüzumsuz şeyler, teberi.

Zınk yapmak : Oyunda pişti yapmak.

Zibil : p.

Zirincimek : Çok acıkmak.

Zirgil : A, açık, perişan.

Zmbl : Sümbül.

KAYNAK ŞAHISLAR LİSTESİ

1) Adı: Tahir

Soyadı: Aran

Doğum Tarihi:1933

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi (Emekli)

2) Adı: Kismet

Soyadı: Aran

Doğum Tarihi:1937

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

3) Adı: Selim

Soyadı: Aslan

Doğum Tarihi: 1934

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Emekli (Esnaf)

4) Adı: Sadık

Soyadı: Biçer

Doğum Tarihi: 1951

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Emekli

5) Adı: Durmuş

Soyadı: Bozkurt

Doğum Tarihi: 1947

Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

6) Adı: Ayten

Soyadı: Budak

Doğum Tarihi: 1945

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

7) Adı: Hasan

Soyadı: Dalar

Doğum Tarihi: 1946

Doğum Yeri: Koru / Milas/ Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi (Mürebbi)

8) Adı: Adnan

Soyadı: Dolu

Doğum Tarihi: 1962

Doğum Yeri: Gölbaşı / Ortaca / Muğla

Tahsili: Lise Mezunu

Mesleği: Muhtar

9) Adı: Enver

Soyadı: Duran

Doğum Tarihi: 1946

Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla

Tahsili: Yüksek Okul Mezunu

Mesleği: Emekli Öğretmen

10) Adı: Ahmet

Soyadı: Eraslan

Doğum Tarihi: 1960

Doğum Yeri: Burdur

Tahsili: Lise Mezunu

Mesleği: Emekli Astsubay

11) Adı: Halil

Soyadı: Erol

Doğum Tarihi: 1945

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: Ortaokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

12) Adı: Melekşah

Soyadı: Erol

Doğum Tarihi:1950

Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

13) Adı: Nurettin

Soyadı: Evran

Doğum Tarihi:1944

Doğum Yeri: Pınarcık / Milas / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

14) Adı: Ali Rıza

Soyadı: Gerçek

Doğum Tarihi:1930

Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla

Tahsili: Kendi Kendine Öğrenmiş

Mesleği: Çiftçi

15) Adı: Ahmet

Soyadı: Günday

Doğum Tarihi:1944

Doğum Yeri: Günlükbaşı / Fethiye / Muğla

Tahsili: Üniversite Mezunu

Mesleği: İzmir Radyosu Ses Sanatçısı

16) Adı: Döndü

Soyadı: Günday

Doğum Tarihi:1925

Doğum Yeri: Günlükbaşı / Fethiye / Muğla

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

17) Adı: Bülent

Soyadı: Günden

Doğum Tarihi:1962

Doğum Yeri: Günlükbaşı / Fethiye / Muğla

Tahsili: Üniversite Mezunu

Mesleği: Mimar

18) Adı: Elif

Soyadı: Irmak

Doğum Tarihi:1966

Doğum Yeri: Gölhisar / Burdur

Tahsili: Üniversite Mezunu

Mesleği: Dershane Müdürü

19) Adı: Sezgin

Soyadı: Irmak

Doğum Tarihi:1967

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Esnaf

20) Adı: Neriman

Soyadı: Irmak

Doğum Tarihi: 1945

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

21) Adı: Mustafa

Soyadı: İzmir

Doğum Tarihi: 1950

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Emekli (İşçi)

22) Adı: Abdullah

Soyadı: Karayel

Doğum Tarihi: 1937

Doğum Yeri: Ula / Çöriş / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

23) Adı: Yazgülü

Soyadı: Karayel

Doğum Tarihi: 1940

Doğum Yeri: Ula / Çöriş / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

24) Adı: Güllü

Soyadı: Karayel

Doğum Tarihi: 1940

Doğum Yeri: Çöriş / Ula / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

25) Adı: Zeynel

Soyadı: Karayel

Doğum Tarihi: 1938

Doğum Yeri: Çöriş / Ula / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Şöför

26) Adı: Şükrü

Soyadı: Kavdır

Doğum Tarihi: 1945

Doğum Yeri: Kuru /Milas / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi (Gözcü)

27) Adı: Esmâ

Soyadı : Kavdır

Doğum Tarihi: 1948

Doğum Yeri: Kuru /Milas /Muğla

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

28) Adı: Murat

Soyadı: Kıroğlan

Doğum Tarihi: 1944

Doğum Yeri: Kemaliye /Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

29) Adı: Veli

Soyadı: Koç

Doğum Tarihi: 1936

Doğum Yeri: Gölhisar / Burdur

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Emekli (İŖi)

30) Adı: GülŖen

Soyadı: Koç

Doğum Tarihi: 1948

Doğum Yeri: Gölhisar / Burdur

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

31) Adı: Ŗahin

Soyadı: Korhan

Doğum Tarihi: 1947

Doğum Yeri: Erzincan

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Emekli

32) Adı: Adile

Soyadı: Korhan

Doğum Tarihi: 1945

Doğum Yeri: Erzincan

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

33) Adı: Şükrü

Soyadı: Kozak

Doğum Tarihi: 1954

Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Emekli Memur

34) Adı: Sabri

Soyadı: Kozak

Doğum Tarihi: 1933

Doğum Yeri: Çörüş / Ula / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

35) Adı: Mehmet

Soyadı: Küçük

Doğum Tarihi: 1930

Doğum Yeri: Pınarcık / Milas / Muğla

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

36) Adı: Döndü

Soyadı: Küçük

Doğum Tarihi: 1930

Doğum Yeri: Pınarcık / Milas/ Muğla

Tahsili: Kendi Kendine Öğrenmiş

Mesleği: Ev Hanımı

37) Adı: Gülseren

Soyadı: Küçük

Doğum Tarihi: 1964

Doğum Yeri: Pınarcık / Milas / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

38) Adı: Ahmet

Soyadı: Oğul

Doğum Tarihi: 1930

Doğum Yeri: Kıyıkışlacık / Milas / Muğla

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

39) Adı: Ummuhan

Soyadı: Oğul

Doğum Tarihi : 1936

Doğum Yeri: Kıyıkışlacık / Milas / Muğla

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

40) Adı: Sevcihan

Soyadı: Oğul

Doğum Tarihi: 1969

Doğum Yeri: Kıyıkışlacık / Milas / Muğla

Tahsili: Lise Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

41) Adı: Ali

Soyadı: Özer

Doğum Tarihi: 1961

Doğum Yeri: Gölhisar / Burdur

Tahsili: Ortaokul Mezunu

Mesleği: Esnaf

42) Adı: Döndü

Soyadı: Özer

Doğum Tarihi: 1961

Doğum Yeri: Gölhisar / Burdur

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

43) Adı: Cengiz

Soyadı: Pepe

Doğum Tarihi: 1957

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: Lise Mezunu

Mesleği: Emekli (İşçi)

44) Adı: Arife

Soyadı: Pepe

Doğum Tarihi: 1961

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

45) Adı: Ali

Soyadı: Sandras

Doğum Tarihi: 1939

Doğum Yeri: Çöriş / Ula / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi (Mürebbi)

46) Adı: İsmail

Soyadı: Sütçü

Doğum Tarihi: 1935

Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

47) Adı: Hasan

Soyadı: Şahyılmaz

Doğum Tarihi: 1929

Doğum Yeri: Çöriş / Ula / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Serbest Meslek

48) Adı: Ali Rıza

Soyadı: Şimşek

Doğum Tarihi: 1934

Doğum Yeri: Yusufça / Milas / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

49) Adı: Cihan

Soyadı: Şimşek

Doğum Tarihi: 1960

Doğum Yeri: Yusufça / Milas / Muğla

Tahsili: Lise Mezunu

Mesleği: Esnaf

50) Adı: Ali

Soyadı: Taş

Doğum Tarihi: 1948

Doğum Yeri: Kemaliye / Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi (Mürebbi)

51) Adı: Semra

Soyadı: Taş

Doğum Tarihi: 1987

Doğum Yeri: Çörüş / Ula / Muğla

Tahsili: Lise Mezunu

Mesleği: Öğrenci

52) Adı: İsmail

Soyadı: Tok

Doğum Tarihi: 1939

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

53) Adı: Ayşe

Soyadı: Tok

Doğum Tarihi: 1945

Doğum Yeri: Ortaca / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Ev Hanımı

54) Adı : Ali

Soyadı: Tozak

Doğum Tarihi: 1933

Doğum Yeri: Çörüş / Ula / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

55) Adı: Dudu

Soyadı: Tozak

Doğum Tarihi: 1930

Doğum Yeri: Çörüş /Ula / Muğla

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

56) Adı: Mehmet

Soyadı: Uğur

Doğum Tarihi: 1920

Doğum Yeri: Kumköy /Bodrum / Muğla

Tahsili: Sonradan kendi öğrenmiş.

Mesleği: Çiftçi

57) Adı: Fatma

Soyadı: Uğur

Doğum Tarihi: 1942

Doğum Yeri: Kumköy / Bodrum / Muğla

Tahsili: Sonradan kendi öğrenmiş.

Mesleği: Ev Hanımı

58) Adı: Durmuş Ali

Soyadı: Üncü

Doğum Tarihi: 1938

Doğum Yeri: Kumköy / Bodrum / Muğla

Tahsili: İlkokul Mezunu

Mesleği: Çiftçi

59) Adı: Hüsniye

Soyadı: Üncü

Doğum Tarihi: 1942

Doğum Yeri: Kumköy / Bodrum / Muğla

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

60) Adı: Hande Can
Soyadı: Ürker
Doğum Tarihi: 1999
Doğum Yeri: Dalaman / Muğla
Tahsili: İlkokul Öğrencisi
Mesleği: Öğrenci

61) Adı: Hazal Merve
Soyadı: Ürker
Doğum Tarihi: 1997
Doğum Yeri: Dalaman / Muğla
Tahsili: İlkokul Öğrencisi
Mesleği: Öğrenci

62) Adı: İbrahim
Soyadı: Yarar
Doğum Tarihi: 1930
Doğum Yeri: Kuru / Milas / Muğla
Tahsili: İlkokul Mezunu
Mesleği: Çiftçi

63) Adı: Özlem
Soyadı: Yılmaz
Doğum Tarihi: 1967
Doğum Yeri: Ankara
Tahsili: Lise Mezunu
Mesleği: Yer Hostesi

64) Adı: Yağmur

Soyadı: Yılmaz

Doğum Tarihi: 1999

Doğum Yeri: Ankara

Tahsili: İlkokul Öğrencisi

Mesleği: Öğrenci

65) Adı: Hasan

Soyadı: Zeybek

Doğum Tarihi: 1911

Doğum Yeri: Gölhisar / Burdur

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

EKLER

ANKET SORULARI

Yer:

Tarih:

Yerleşim Biriminin Kimliği

1) Araştırma yerinin adı (eski ve yeni adları) nelerdir? Bu adın / adların anlamı nedir? Bağlı olduğu il, ilçe hangileridir?

2) Araştırma yerinin kuruluşu ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Yerleşim biriminin ilk sakinleri ne zaman ve nereden buraya gelmiştir? (İlk defa ne zaman iskana açılmış, ilk yerlileri kimler)

3) Araştırma yerinin etnik yapısı nasıldır? Bugün kimler oturuyor?

4) Araştırma yerinin ilk kurulduğu yer neresidir, kurulmuş olduğu yerde bir değişme olmuş mu? Bunun nedeni nedir?

5) Araştırma yerinde eski eser olarak neler var?

6) Araştırma yerinde ziyaret yerleri, dede, baba, adıyla anılan türbeler veya yatırlar var mı? Araştırma yerinin mezarlığında eski mezar bulunmakta mıdır? Mezarlığın yerinde bir değişme söz konusu mu?

7) Araştırma yerinin coğrafi konumu nedir? (konum bakımından köy, yamaç – dağ yamacı-vadi yamacı- etek köyü- sırt köyü- ova köyü tiplerinden hangisine dahil edilebilir? Neden bu saha seçilmiştir?

8) Araştırma yerinin toplam nüfusu ne kadardır? Kadınların sayısı erkeklerinkine göre nasıldır?

9) Halkın dini gruplanması nasıldır? (Müslim- Gayrimüslim, Alevi- Sünni gibi)

10) Araştırma yerinde Cem evi var mı? Kaç yılında kullanıma açılmıştır?

11) Araştırma yerinin başlıca uğraşı alanı (tarım, hayvancılık gibi) nedir? Yerleşim biriminin yörede ün salmış bir tarımsal ürünü var mıdır?

Yerleşim Biriminin Sosyal Yapısı, Gelenek ve Görenekleri

1) Araştırma yerinde kullanılan adlar nelerdir? Yeni doğan bebeklere neye göre ad verilir? Dede- nine adları verilir mi?

2) Yerleşim biriminde yaşayan kişiler ne gibi lakaplarla anılmaktadır? Sebepleri nelerdir?

- 3) Yerleşim biriminde ikamet edenler hayvanlarına ne gibi isimler vermektedir?
- 4) Yerleşim biriminde hangi hayvanlar yetiştirilmektedir? Hayvanlara hangi işaretler konulmaktadır? Bu işaretlerin bir anlamları var mıdır?
- 5) Bitkilere ne gibi adlar veriliyor? (Elma- armut çeşitleri vs.) Sebepleri nelerdir?
- 6) İnsanlar yerleşim birimindeki bir mevki, ovayı, tepeyi, ırmağı, pınarı, dereyi, gölü, kasabayı nasıl adlandırmaktadır? Sebepleri nelerdir?
- 7) Yerleşim biriminde geçmişten bugüne hangi gelenekler yaşatılmaktadır? (Köy odası, deve oyunu gibi)
- 8) Yerleşim biriminde yapılan halk sporları nelerdir? (Güreş, cirit, at yarışı, avcılık gibi) Ne zaman ve nerede yapılır?
- 9) Yerleşim biriminde gençler arasında efe, seymen, bayraktar (sancaktar) gibi sosyal kurumlar hala yaşatılmakta mıdır? Bu kurumların gelenekleri nedir?
- 10) Yerleşim biriminde yaşayanlar arasında imece var mı? İmece ile köyde neler, niçin ve nasıl yapılmaktadır?
- 11) Yerleşim biriminde çeşme, köprü, cami, okul yapımı gibi hayır işleri kimler tarafından, hangi amaçlarla yapılmaktadır? Hayratların üzerinde neler yazılmaktadır?
- 12) Yerleşim biriminde değirmen veya değirmenler var mıdır? Bu değirmenlerin yapısı, özellikleri, değirmen gelenekleri nelerdir?

Yerleşim Biriminde Sosyal Hayat

- 1) Yerleşim biriminde kadınlar, erkekler ve çocuklar ne zaman uykudan uyanmaktadır? İlk yaptıkları işler nelerdir?
- 2) Yerleşim biriminde hangi ibadetler, nerelerde ve hangi zamanlarda yapılır?
- 3) Yerleşim biriminde Dede var mı? Yoksa Dede nereden gelmektedir?
- 4) Yerleşim biriminde ocak diye bilinen aileler veya kişiler var mı?
- 5) Yerleşim biriminde kadınlar ve erkekler boş zamanlarında neler yapmaktadır? (El işi, örgü, çeyiz, halı- kilim dokuma; bahçe işleri, bir el sanatı ile uğraşma gibi)
- 6) Halk arasında hastalıkları tedavi eden kişilere hangi adlar verilmektedir? Bu kişilerin özellikleri nelerdir?

7) Halk arasında hayvan hastalıklarını tedavi eden kişilere hangi adlar verilmektedir? Bu kişilerin özellikleri nelerdir?

8) Öküz, at gibi hayvanların nallanması, koyun ve keçilerin kırılması işleri kim tarafından, nerelerde ve ne zaman yapılmaktadır?

9) Yerleşim biriminde anlaşmazlıklar nasıl çözümlenmektedir? Mahkemeye gidilir mi? Yerleşim biriminde karşılaşılan sorunların çözümünde kimler (köydeki yaşlılar, aile büyükleri gibi) veya hangi kurumlar (imam, muhtar, ihtiyar heyeti gibi) etkili olur?

10) Yerleşim biriminde sınır tecavüzü nasıl çözümlenmektedir? Tarlaya, bahçeye verilen zararlar nasıl karşılanmaktadır?

11) Yerleşim biriminde hangi tarımsal ürünler yetiştiriliyor?

12) Tarla nasıl ekilmekte, sebze nasıl dikilmekte, ürünlerin yetiştirilmesi sırasında ne gibi işlemler yapılmaktadır? (Çapalama, sulama, sopa dikme vb.)

13) Harman gelenekleri nelerdir? Ürünlerin ekimi, dikimi, yetiştirilmesi, hasadı ve harman zamanında hangi araç- gereçler kullanılmaktadır?

14) Yerleşim biriminde halkın ev içinde ürettiği yiyecek, giyecek ve eşyalar nelerdir? Bunlar hangi usullerle üretilmektedir? Üretilen sebze ve meyveler kışa nasıl saklanmaktadır?

15) Yerleşim biriminde kadınların uğraştıkları el sanatları nelerdir? Hangi eşyalar üretilmektedir?

16) Kadınların ve erkeklerin (kulak, burun, bilek, boyun, bel gibi vücut uzuvlarına) taktıkları takılar nelerdir? Yerleşim biriminde hala kullanılmakta olan tarihi öneme sahip takılar ve giysiler nelerdir?

17) Yerleşim birimindeki mesken tipleri nelerdir? (Ahşap, taş, kerpiç ev, kara çadır, toprak ev gibi) Konutların yanında hayata yardımcı yapılar (eklentiler; ahır, samanlık, tezeklik, ambar gibi) nelerdir? Bu yapıları kimler yapmaktadır? (Yerleşim biriminde yaşayanların kendileri mi yoksa ustalar mı?)

18) Yerleşim biriminde nüfusun eğitim durumu nasıldır? Okur-yazar, ilkokul terk, ortaokul, lise, üniversite mezunlarının sayısı nedir? Kadınların okuma oranı erkeklere göre nasıl?

19) Yerleşim biriminden yaylaya, ya da kasabaya, şehre göç eden var mı?
Yerleşim biriminden yurt dışına giden aile sayısı ne kadar ve gidiş sebepleri nelerdir?

20) Yerleşim biriminde yaygın aile tipi (büyük aile, çekirdek aile) hangisidir?

21) Yerleşim biriminde eskiden beri dışları kim çeker, sünneti kim yapar?

Yerleşim Birimleri Arasındaki İlişkiler

1) Coğrafi olarak yerleşim birimine en yakın köy veya köyler hangileridir?

2) Kültürel anlamda size en yakın olan yerleşim birimi ya da yerleşim birimleri hangisi / hangileridir?

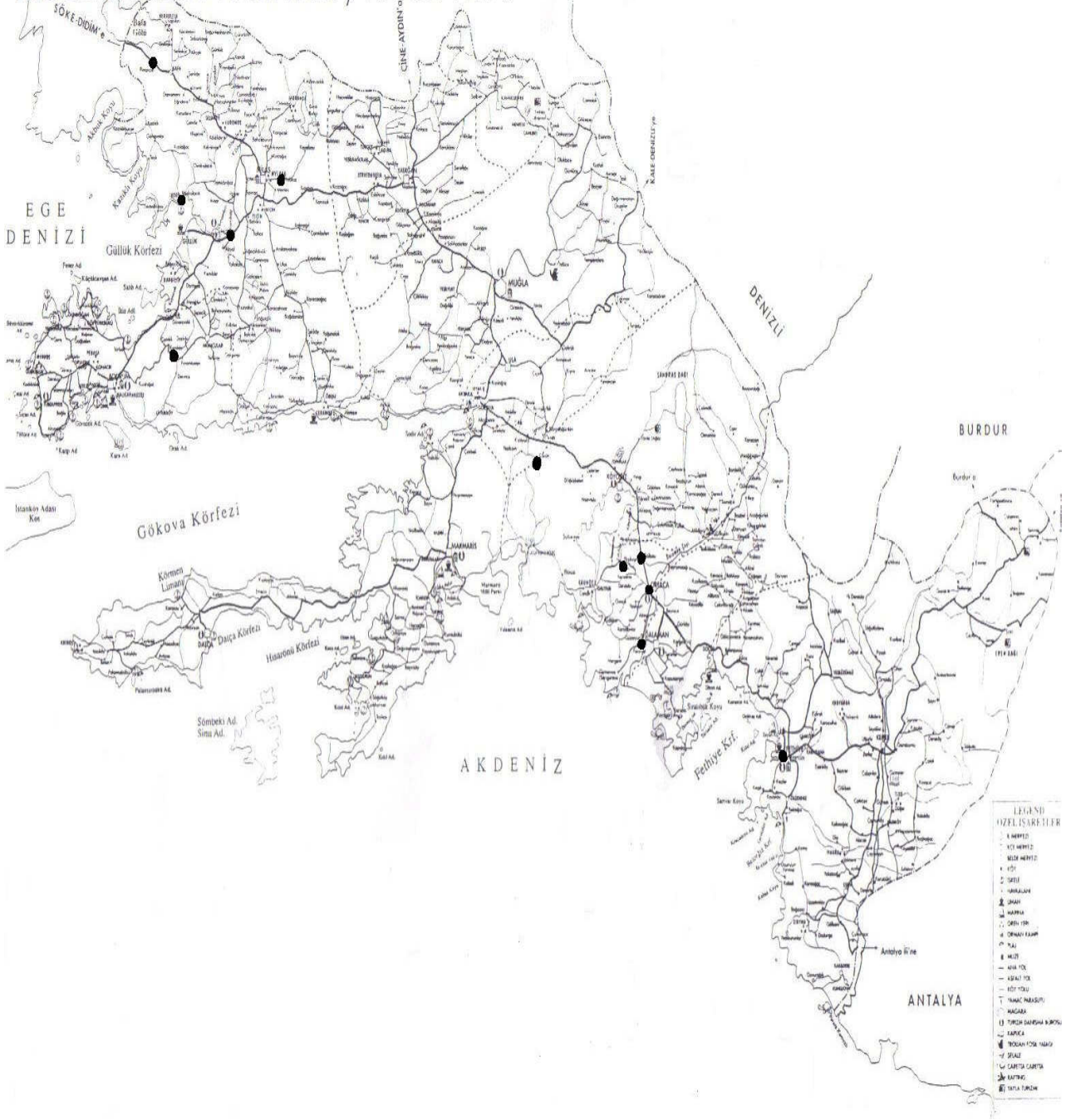
3) Yerleşim biriminin komşu yerleşim birimleriyle arazi, su, orman, mera gibi sorunları var mı?

4) Köy hayırı yapılır mı?

MUĞLA BÖLGE HARİTASI

MUĞLA BÖLGE HARITASI / MUĞLA MAP

FOTOĞRAFLAR

FOTOGRAFLAR

CEM EVLERİ

Nişan

Kına

Kına

Düğün

Düğün

Baş Bağı

Mezar Taşları

Musalla Taşı

Yıl Yemeği

Yatırlar

Hacı Nasuf

Hacı Nasuf

Arap Baba

Arap Baba

Şeyh Dede

Şeyh Dede

Ahmet Gazi

Ahmet Gazi

Bek Hasan

Bek Hasan

Bek Hasan

Şeyh Dede

Şeyh Dede

Şeyh Dede

İsmi Bilinmiyor

İsmi Bilinmiyor

İlyas Dede

İlyas Dede

Çiçek Baba

Çiçek Baba

Köy Hayrı

Yöresel Kıyafetler

Ahmet Günday'ın izniyle Dünden Bugüne
Fethiye adlı kitabından alınmıştır.

KAYNAKÇA

Aarne, Antti, Stith Thompson. (1928), **The Types of the Folktale**. Helsinki.

Acıpayamlı, Orhan. (1962), “Anadolu’da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar”, **DTCFD**, Ankara, C. XX, S. 1-2, Ocak-Haziran 1962’den Ayrı basım, s. 1.

Acıpayamlı, Orhan. (1964), “Türkiye’de Yağmur Duası II”, **DTCFD**, Ankara, C. 22, S. 3-4, Temmuz-Aralık, s. 228.

Acıpayamlı, Orhan. (1974), **Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Aça, Mehmet. (1994), “Obruk (Konya) Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerinde Bir İnceleme”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.)

Aça, Mehmet. (1997), “Türk Destanlarında Aşerme (Yerikleme) Motifinin Destan Kahramanları Üzerindeki Etkisi ve Hayvan Ata (Ecdat) İnancıyla Olan Bağlantısı”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, C. 5, S. 34, Yaz, s. 78.

Aça, Mehmet. (1999), “Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu),” **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, C. 6, S. 43, Güz, s. 24-33.

Aça, Mehmet. (2000), “Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşabilme ve Alp Kavramı Üzerine Bazı Yaklaşım Denemeleri”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, S. 48, Kış, s. 5-17.

Aça, Mehmet. (2000), “Köne Epos (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikayelerindeki Aşıklara Mahsus Evlilik Konusunun Kaynaklarından Alplara Mahsus Evlilik”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, S. 47, Güz, s. 11-22.

Aça, Mehmet. (2001), “Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: ‘Tuzlama’”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, C. 7, S. 52, Kış, s. 93-100.

Aça, Mehmet. (2002), **Kazak Türklerinin Destanları ve Destancılık Geleneği**. Konya: Kömen Yayınları.

Aça, Mehmet. (2004), “Tıva Türklerinin Ölüm Ve Defin Sonrası ‘Destan Anlattırma’ Geleneğinden Türkiye Türklerinin Ölüm Ve Defin Sonrası Bazı İnanış Ve Uygulamalarına”, **Tika I. Uluslar arası Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, 31 Mayıs-04 Haziran 2004, Kırım-Ukrayna**, s. 227-233.

Aça, Mustafa. (2005), **Balikesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış Ve Uygulamalar**. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Ağakay, Mehmet Ali. (1966), **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

Akalın, L. Sami. (1993), **Türk Folklorunda Kuşlar**. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Akdağ, Mustafa. (1995), **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celali İsyanları**. İstanbul: Cem Yayınevi.

Akpınar, Turgut. (1991), **Türk Tarihi’nde İslamiyet**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım. (t.y.), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü**. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Aksüt, Ali. (2002), “Tahtacılar da Doğum Gelenekleri”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 117, s. 14-15.

Aktaş, Ali. (1999), “Alevilerde Ölümle İlgili Ritieller”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 11, Güz, s. 117-142.

Alptekin, Ali Berat. (2002), **Taşeli Masalları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Altun, Işıl. (2004), **Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm**. İzmit: Yayıncı Yayınları.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C. XX, İstanbul 1990: Ana Yayıncılık.

Ana Britannica, Genel Kültür Ansiklopedisi, C. I, İstanbul 1990: Ana Yayıncılık.

Arslanoğlu, İbrahim. (1998), “Çubuk Yöresi Alevilinde Dar Kurbanı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 6, Yaz, s. 11-34.

Arslanoğlu, İbrahim. (1999), “Turabi Ocağı Dedeleri İle Söyleşi”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 11, Güz, s. 93-108.

Arslanoğlu, İbrahim. (2001), “Alevilikte Temel İnanç Unsurları Ve Pratikler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 20, Kış, s. 33-134.

Artun, Erman. (1978), **Tekirdağ Folklor Araştırması**. İstanbul: Tem Ofset.

Asan, Veli. (1993), “Tahtacı Türkmenler I. Biten Yanyatır (Narlıdere) Dedeliği”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 31, s. 44-45.

Asan, Veli. (1994), “Tahtacı Türkmenler II. Ulusal Türk Balesi ve Semah”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 32, s. 26-28.

Asan, Veli. (1994), “Tahtacı Türkmenler III. Ortaasya Türklerinin Anadolu’daki Ucu Tahtacı Türkmenler”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S.33, s. 50-51.

Asan, Veli. (1994), “Tahtacı Türkmenler IV. Tahtacılarda Ağıt”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 34, s. 46-48.

Asan, Veli. (1994), “Tahtacı Türkmenler V. Tapınmada Öz Türkçe”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 36, s. 23-26.

Asan, Veli. (1994), “Tahtacı Türkmenler VI. Oruç ve Kербela”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 38, s. 32-34

Asan, Veli. (1995), “Tahtacı Türkmenler VII. Tahtacılarda Din, Cem, Cemevi, Kurban ve İbadet”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 47, s. 42-43.

Asan, Veli. (1995), “Tahtacı Türkmenler VIII. İkrar”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 48, s. 42-44.

Asan, Veli. (1995), “Tahtacı Türkmenler IX Tahtacılarda Musahiplik”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 49, s. 44-45.

Asan, Veli. (1995), “Tahtacı Türkmenler X. Musahiplik Töreni”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 50, s. 51-52.

Asan, Veli. (1995), “Tahtacı Türkmenler XI. Musahiplik Töreni (II)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 51, s. 45-46.

Asan, Veli. (1995), “Tahtacı Türkmenler XII. Aşına-Peşine-Çiğildaş”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 52, s. 49-51.

Asan, Veli. (1995), “Tahtacı Türkmenler XIII. Yerleşme”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 54, s. 56-57.

Asan, Veli. (1997), “Tahtacı Türkmenler ve Katır”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 63, s. 70-71.

Asan, Veli. (1997), “Serik’te Tahtacı Türkmenler”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 68, s. 55-57.

Asan, Veli. (1997), “Oba’lı Tahtacılar”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 70, s. 40-42.

Asan, Veli. (1997), “Tahtacı Türkmenlerde Baş Bağlama”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 71, s. 8-10.

Asan, Veli. (1997), **Tahtacı Türkmen Ozanları**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Asan, Veli. (1998), “Tahtacılar’da Eğlence Semahı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 77, s. 50-51.

Asan, Veli. (2000), “Adana’da Yanyatır Ocağı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 97, s. 38-40.

Asan, Veli. (2002), “Çanakkale’de Tahtacı Türkmen Köyleri”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 126, s. 9-11.

Asan, Veli. (2003), “Tahtacı Türkmen Ozanı Avcı Ali Hakk’a Yürüdü”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 127, s. 124-125.

Aslandaş, Tahir. (2000), “Alevilikte Kurban”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 99, s. 32-34.

Atalay, Adil Ali. (1998), “Şah Hüseyin Kanı ile İnsanlığı Korumuştur”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 78, s. 37-38.

Atalay, Adil Ali. (1999), “Ayin-i Cem”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 87, s. 28-29.

Atalay, Adil Ali. (1999), “Ayin-i Cem’de Musahiplik Kavli”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 88, s. 48-49.

Atalay, Adil Ali. (1999), “Ayin-i Cem”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 91, s. 44-45.

Atalay, Adil Ali. (2000), “Alevilikte Semah ve Sema”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 97, s. 56-57.

Atalay, Adil Ali. (2000), “Alevilikte Hızır İnancı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 98, s. 56-57.

Atalay, Adil Ali. (2000), “Alevilikte Sultan Nevruz”, **Cem, Dergisi**, İstanbul, S. 99, s. 56-57.

Atalay, Adil Ali. (2000), “Kerbela Matemi”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 100, s. 56-57.

Atalay, Adil Ali. (2002), “Aleviliğin Özellikleri”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 30, C.VIII, s. 11-13.

Atalay, Besim. (1991), **Bektaşilik ve Edebiyatı**. İstanbul: Ant Yayınları.

Ateş, Musa. (1996), “Alevilik Nedir, Ne Değildir?”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 14, s. 35-38.

Avcioğlu, Doğan. (1981), **Türklerin Tarihi**. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Aydın, Ayhan. (1998), “Rıza Zelyut ile Söyleşi Alevilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 82, s. 46-48.

Aydın, Ayhan. (1999), “İzzettin Doğan ile Söyleşi: Osmanlı’da Alevilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 96, s. 22-25.

Aydın, Suavi, Kudret Emiroğlu. (2003), **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Baha, Said. (1926), “Anadolu’da Alevi Zümreleri”, **Türk Yurdu Dergisi**, Ankara, C. 4, S. 24, s. 481-492.

Bal, Hüseyin. (1997), “Alevi-Bektaşî Topluluklarında Ölüye-Diriye Sahip Çıkma Geleneği”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 68, s. 44-47.

Bal, Hüseyin. (1999), “Nevruz Bayramı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 88, s. 44-45.

Barın, Nasuh. (1993), “Semahlar (I)”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 1, s. 32-34.

Barın, Nasuh. (1993), “Semahlar-1 Totem-Tabu-Hekim (Şaman)”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 2, s.18-21.

Barın, Nasuh. (1994), “Semahlar-3 İbadet”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 3, s. 17-20.

Barın, Nasuh. (1994), “Semahlar-4 Pirlar ve Semah”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 4, s. 37-41.

Barın, Nasuh. (1994), “Semahlardan Bir Örnek, Erzincan Kırklar Semahı-5”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 5, s. 42-46.

Barın, Nasuh. (1994), “Semahlar”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 6, s. 29-32.

Başgöz, İlhan, Andreas Tietze. (1999), **Türk Halkının Bilmeceleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Batur, Suat. (1998), **Açıklamalı-Örnekli Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Baykara, Tuncer. (1989), “Rıza Yetişen, Tahtacı Aşiretleri (Adet, Gelenek ve Görenekleri)”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, İzmir, S. 4, s. 249-250.

Beaujean, Anke Otter. (1995). “Tahtacıların Kutsal Kitabı Buyruk Hakkında Birkaç Not”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, s.1-8.

Birdoğan, Nejat. (1992), **Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları**. İstanbul: Alev Yayınevi.

Birdoğan, Nejat. (1994), **İttihat-Terakki'nin Alevilik Bektaşilik Araştırması (Baha Sait Bey)**. İstanbul: Berfin Yayınları.

Birdoğan, Nejat. (1995), “Tahtacıların Dünyü”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, Ankara, s. 9-30.

Birdoğan, Nejat. (1995), **Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı (İçerik-Köken)**. İstanbul: Mozaik Yayınları.

Birdoğan, Nejat. (1996), “İslamda Dans/Raks Anlayışı / Alevilerde Semah Kutsallığı”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 32, s. 41-44.

Birdoğan, Nejat. (2003), **Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik**. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Boratav, Pertev Naili. (1973), **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, Pertev Naili. (1995), **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Bozkurt, Fuat. (1992), “Alevi Tören ve İnançların Kökeni”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 14, s. 18.

Bozkurt, Fuat. (1992), “Buyruk Üzerine”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S.12, s. 16-20.

Bozkurt, Fuat. (1995), **Semahlar (Alevi Dinsel Oyunları)**. İstanbul: Cem Yayınevi.

Bozkurt, M. Fuat. (1995). “Tahtacı Gelenekleri ve Buyruk Arasındaki Koşutluklar”, ”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, s. 31-35.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C. XVIII, İstanbul, 1986.

Cahen, Claude. (1979), **Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler**. Türkçe’ye Çeviren: Yıldız Moran, İstanbul: E Yayınları.

Canpolat, Cemal. (2001), “Alevilerin Atatürk Sevgisi Bir Devlet Büyüğüne Duyulan Sevgiden Öte Bir Tutku Düzeyindedir I”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 115, s. 29-30.

Canpolat, Cemal. (2001), “Alevilerin Atatürk Sevgisi Bir Devlet Büyüğüne Duyulan Sevgiden Öte Bir Tutku Düzeyindedir II”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 116, s. 33.

Canpolat, Mustafa. (1975), “Divanü Lugati-t-Türk’te Şamanizm İzleri”, **TFA Belleten 1974**, Ankara, s. 24.

Cilacı, Osman. (2001), **Dinler ve İnançlar Terminolojisi**, İstanbul: Damla Yayınevi.

Clarke, Gloria L. (2001), “Alevilikte Ocak, Liderlik / Otorite ve Dede Kavramları I”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 111, s. 15-18.

Clarke, Gloria L. (2001), “Alevilikte Ocak, Liderlik / Otorite ve Dede Kavramları II”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S.112, s. 42-43.

Clarke, Gloria L. (2001), “Alevilikte Ocak, Liderlik / Otorite ve Dede Kavramları III”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 113, s. 43-45.

Çağlayan, Alper. (2000), “Alevilikte Semah Olgusu”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 14, Yaz, s. 31-33.

Çağlayan, Alper. (2000), “Tarikat Namazı Ya da Halka Namazı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 16, Kış, s. 197-199.

Çelebioğlu, Amil, Yusuf Ziya Öksüz. (1979), **Türk Bilmeceler Hazinesi**. İstanbul: Ülker Yayınları.

Çetinkaya, Nihat. (2003), **Kızılbaş Türkler (Tarihi, Oluşumu ve Gelişimi)**. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Çıblak, Nilgün. (2000), “İçel Tahtacı Kültürü’nde Terim, Kavram ve Adlar Üzerine Bir Deneme”, **Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı 26-28 Mayıs 2000**.

Çınar, Ali Abbas. (2004), **Muğla Kitabı**. İzmir-Kemeraltı: Printer Ofset Matbaacılık.

Çobanoğlu, Özkul. (1999), **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihinin Giriş**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çubukçu, İbrahim Agah. (1995), “Hz. Ali Ve Erdemi”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 2, Ağustos, s. 17-18.

Dede, Hayri. (1995), “Alevilikte Dedelik Kurumu”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 25, s. 14-15.

Delioeroğlu, Yakup. (1997), “Hakasların Geleneksel Kültürüne Dair Bir İnceleme”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, C. 5, S. 33, Bahar, s. 48.

Demir, Ahmet. (2002), “Cem”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 30, C.VIII, s. 15-42.

Destereci, Mustafa. (1998), **Yusuf Ziya Yörükan ve Tahtacılar**. İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.

Devellioğlu, Ferit. (1998), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dirlik, Ünal Şöhret. (2004), **Mezartası Edebiyatı**. Fethiye: Dirlik Yayınları.

Dizdaroğlu, Hikmet. (1969), **Halk Şiirinde Türler**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Doğan, Eşref. (2000), “Hızır Orucu ve Hidrellez Bayramı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 99, s. 28-29.

Doğan, Lütfü. (1998), “Aleviler, Sünniler; Atatürk’ün Kurduğu Cumhuriyette”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 75, s. 23-25.

Doğan, Sadık. (1999), “Abdal Musa Erkanı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 10, Yaz, s. 115-138.

Doğanbaş, Muzaffer. (1998), “İslam Tarihinde Hoşgörüsüzlük ve Aleviler”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 84, s. 50-51.

Duymaz, Ali. (1989), “Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Duymaz, Ali. (1997), **Bir Destan Kahramanı Salur Kazan**. İstanbul: Ötüken Neşriyat A. ř.

Duymaz, Ali. (1998), “Dede Korkut Kitabı’nda ‘Hüner’ ve ‘Erdem’ Kavramları Üzerine”, **IV. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı-Bildiriler, (5-6 Kasım 1998)**, Ankara, s. 187-198.

Duymaz, Ali. (2000), “Dede Korkut Kitabı’nda Alpların Eğitim ve Geçiş Törenleri”, **Uluslararası Dede Korkut Bilgi şöleni Bildirileri (19-21 Ekim 1999, Ankara)**, Ankara, s. 109-122.

Duymaz, Ali. (2002), **İrfanı Arzulayan Sözlere Tekerlemeler**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ekici, Metin. (2004), **Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Feryal Matbaacılık.

Ekici, Savaş. (1993), **Ramazan Güngör ve Üç Telli Kopuzu**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Elçi, Armağan. (1999), “Semah Geleneğinin Uygulanması”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 12, Kış, s. 171-184.

Elçin, şükrü. (1970), **Türk Bilmeceleri**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Elçin, şükrü. (1990), **Türkiye Türkçesinde Maniler**. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

- Elçin, Şükrü. (1998), **Türk Halk Edebiyatına Giriş**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Engin, İsmail, Engin, Havva. (2004), **Alevilik**. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Engin, İsmail. (1995), “Akçaeniş Tahtacılarında Ölü Gömme Geleneği”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya), Ankara**, s. 37-44.
- Engin, İsmail. (1995), “Akçaeniş Tahtacılarında Ölü Gömme Geleneği”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 22, s. 16-19.
- Engin, İsmail. (1995), “Tahtacılar: Kimdir ve Kökenleri Nereden Gelir? –1”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, İstanbul, C. 4, S. 24, s. 48-50.
- Engin, İsmail. (1996), “Tahtacılar: Kimdir ve Kökenleri Nereden Gelir? –2”, (İstanbul), **Toplumsal Tarih Dergisi**, İstanbul, C. 5, S. 25, s. 46-51.
- Engin, İsmail. (1997), “XIX.Yüzyıldan Günümüze: Tahtacı Nüfusu Üzerine Veriler I”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 72, s. 44-47.
- Engin, İsmail. (1998), “XIX.Yüzyıldan Günümüze: Tahtacı Nüfusu Üzerine Veriler – II”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 73, s. 50-52.
- Engin, İsmail. (1998), “XIX.Yüzyıldan Günümüze: Tahtacı Nüfusu Üzerine Veriler – III”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 75, s. 48-49.
- Engin, İsmail. (1998), **Tahtacılar, Tahtacı Kimliğine ve Demografisine Giriş**. İstanbul: Ant Yayınları.
- Engin, İsmail. (1999), “Akçaeniş Tahtacılarında Mürebbilik Kurumu”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 9, Bahar, s. 105-108.
- Engin, İsmail. (2001), “Tahtacı Tarihine Dair”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 35, s. 15-16.
- Engin, M. Kazım. (1996), “Alevi ve Bağlama”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 34, s. 49.
- Er, Piri. (1995), “Anadolu Aleviliğinde Aşure Geleneği”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 19, s. 36-37.
- Er, Piri. (1997), “Anadolu Aleviliğinde Kurban”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 66, s. 37.

Ercenk, Giray. (1995), “Kumluca Tahtacılarında Yağmur Duası”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, Ankara, s. 45-52.

Erden, Atilla. (1995). “Tahtacıların Günümüz Kültürel Yapılarından İzlenimler”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, Ankara, s. 53-66.

Erden, Atilla. (1998), “Batı Anadolu Türkmenlerinde Ölüm Kültürü Üzerine Derlemeler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 6, Yaz, s. 111-114.

Erdentuğ, Nermin. (1976), “Türkiye Geleneksel Toplumlarında Başlık”, **I Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt (Gelenek-Görenek ve İnançlar)**, Ankara, s. 93.

Eren, Mehmet Ali. (2003), **Öyküleri İle Muğla Türküleri**. İzmir: Aymar Yayıncılık.

Ergin, Muharrem. (1997), **Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ergun, Metin. (1998), “Türk İnanç Sistemine Göre Dede Korkut Hikayelerindeki Su Kültü İnanç”, **Uluslar Arası Dede Korkut Bilgi Şöleni – Konya 6-10 Ekim 1998**, Yayımlanmamış Bildiri.

Ergun, Metin. (1997), **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I-II**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Eröz, Mehmet. (1977), **Türkiye’de Alevilik, Bektaşilik**. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları

Erseven, İlhan Cem. (1994), “Budizmde ‘Dört Raslayış’ Kavramı ile Bektaşilikte ‘Dört Kapı’ Olgusu,” **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 5, s. 39-41.

Erseven, İlhan Cem. (2001), “Eski Semahlar Dönülmüyor”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 111, s. 13-14.

Eşref Edib, İsmail Hakkı İzmirli, Kamil Miras, Ömer Rıza Doğrul. (1360-1941), **İslam-Türk Ansiklopedisi**, İstanbul: Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı.

Eyüboğlu, İsmet Zeki. (1997), **Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi**. İstanbul: Der Yayınları.

Eyüboğlu, İsmet Zeki. (1997), **Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi**. İstanbul: Der Yayınları.

Felix, Luschan. (1997), “Anadolu Etnografyası Tahtacılar”, Çev. Ahmet Hezarfen, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 67, s. 61-63.

Fığlalı, Ethem Ruhi. (1991), **Türkiye’de Alevilik Bektaşilik**. Ankara: Selçuk Yayınları.

Fırat, Atilla. (1998), “Hızır Orucu”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 76, s. 22.

Fırat, Atilla. (2000), “Alevilik ve Bektaşilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 97, s. 54-55.

Fırat, Atilla. (2000), “İslamiyet Işığında Alevilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 103, s. 50-51.

Fikri, Süleyman. (1927), “Teke Vilayetinde Tahtacılar”, **Türk Yurdu Dergisi**, Ankara, C. 5, S. 29, s. 477-489.

Göde, Halil Altay. (2002), “Isparta Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta.

Gökalp, Altan. (1996), “Çepniler’de Eş Seçimi ve Evlilik Törenleri”, Çev. Hakan Yücel, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 28, s. 23-27.

Gökalp, Altan. (1996), “Çepniler’de Kabilesel, Topraksal ve Siyasal Bağlar-II”, Çev. Hakan Yücel, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 31, s. 29-31.

Gölpınarlı, Abdülbaki. (1979), “Kızılbaş”, **İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, 1979.

Görgünay, Neriman. (1985), “İzmir-Kemalpaşa Tahtacıları ile Yugoslavya’dan İzmir’e Gelen Göçmen Türklerin Gelenekli Gelin Giysileri”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, S. 34, s. 103-120.

Görkem, İsmail. (1992), “Türk Dünyasında Yas Törenleri ve Ağıtlar”, **TDAD**, S. 77, s. 158-188.

Görkem, İsmail. (2001), **Türk Edebiyatında Ağıtlar Çukurova Ağıtları (İnceleme-Metinler)**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Görkem, İsmail. (2005), “Baha Said Bey’in Hayatı ve İttihat ve Terakki’nin Yaptırdığı ‘Anadolu’da Gizli Mabetler’ Konulu Araştırmalar Üzerine”, Ağustos, www.tahtacilar.com

Gözaydın, Nevzat. (1989), “Anonim Halk Şiiri Üzerine”, **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)**, Haziran, s. 445-450.

Gül, Zeynel. (1998), “Anadolu Aleviliğinin Özünü Bozmadan Yaşatan Toplum: Tahtacılar”, **Alevilik Araştırmaları 1**, İstanbul, s. 175-182.

Gül, Zeynel. (2002), “Tahtacılarda Gelenekler: Doğum ve Çocukla İlgili Adet, Uygulama ve Törenler”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 30, C.VIII, s. 347-358.

Gülççek, Ali Duran. (2004), **Her Yönüyle Alevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık) Ve Onlara Yakın İnançlar**. Köln: Anadolu Etnografyası Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları.

Gülensoy, Tuncer. (1989), **Orhun’dan Anadolu’ya Türk Damgaları**. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Günay, Ünver, Harun Güngör, Şaban Kuzgun v.d. (1996), **Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri**, Kayseri.

Günday, Ahmet. (1997), **Dünden-Bugüne Fethiye**. İzmir: Emir Baskısı.

Gündüz, Tufan. (1997), **Anadolu’da Türkmen Aşiretleri-Bozulus Türkmenleri 1540-1640**. Ankara: Bilge Yayınları.

Gündüz, Tufan. (1998), “Türkmen Adına Dair Bazı Fikirler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 8, Kış, s. 107-111.

Güngör, Harun. (1988), “Acari Kelimesi Üzerine”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, S. 57, s. 187-189

Güngör, Kemal. (1956), “Anadolu’da Hızır Geleneği ve Hıdırellez Törenlerine Dair Bir İnceleme”, **Türk Etnografya Dergisi**, S.1, s. 56.

Hamid, Sadi. (1926), “Anadolu Etnografyası Tahtacılar”, **Türk Yurdu Dergisi**, Ankara, C. 4, S. 21, s. 211-217.

Hançerlioğlu, Orhan. (1993), **Dünya İnançları Sözlüğü (Dinler, Mezhepler, Tarikatlar, Efsaneler)**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hançerlioğlu, Orhan. (1993), **Felsefe Ansiklopedisi (Kavramlar ve Akımlar)**, C. I, İstanbul 1993: Remzi Kitabevi Yayınları.

Hayat Büyük Türk Sözlüğü, İstanbul t.y.: Hayat Yayınları.

İnan, Abdülkadir. (1986), **Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, Abdülkadir. (1987), **Makaleler ve İncelemeler I-II**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İpek, Yasin. (2002), “Mersin Tahtacıları Üzerine Gözlemler”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S.29, C.VIII , s. 21-28.

İslam Ansiklopedisi, C. I, İstanbul 1979: Milli Eğitim Basımevi.

İslam Ansiklopedisi, C. XI, İstanbul 1979: Milli Eğitim Basımevi.

Jong, De Frederich. (1995). “Bulgaristan’daki Alevi Grupları ve Anadolu Tahtacıları”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, s. 67-74.

Kalafat, Yaşar Kaya. (1995). “Halk İnançlarımızda Hususiyle Tahtacılar da Ayna”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, s. 75-106.

Kalafat, Yaşar. (1999), “Türkiye’de Halk İnançları ve Alevilik”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 9, Bahar, s. 15-20.

Kansu, Şevket Aziz. (1965), “Bir Tahtacı Mezarlığı”, **Bellekten Dergisi**, İstanbul, C. 29, S. 115, s. 485-490.

Kaplan, Ayten. (2002), “Tahtacılar da Evlilik Kurumu ve Törenleri”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 30, C.VIII, s. 363-370.

Karaağaç, Günür, Şefik Alacain. (2004), **Ortaca’da Evimiz**. Yatağan-Muğla: Anıl Ofset-Tipo Matbaacılık.

Karadavut, Zekeriya. (1992), “Yozgat Efsaneleri (İnceleme-Metin)”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Karakaş, Musa. (2003), “Alevilikte Cem”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 27, Güz, s. 227-265.

- Kaya, Doğan. (1999), **Anonim Halk Őiri**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, Kalender. (2002), “Cem, Musahiplik, Dar-ı Mansur Olma Erkanı ve Dört Kapı Kırk Makam Üzerine”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 30, C.VIII, s. 43-47.
- Kaymaz, Zeki. (2003), **Türkiye’deki Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma**. Bornova-İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Kehl, Kristina. (1995), “**Tahtacı Geleneklerinde İslam Dışı Öğeler**”, 1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya), s. 106-114.
- Kırzioğlu, Neriman Görgünay. (1995), “Edremit Doyran Köyü Tahtacı Türkmenlerinde Geleneksel Evlenme Adetleri”, 1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya), s. 133-148.
- Kocadağ, Burhan. (1996), “Anadolu Alevi Kültürüne Damgasını Vuranlar”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 29, s. 7-10.
- Kocadağ, Burhan. (1996), “Alevilerde Sema”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 32, s. 39-40.
- Kocadağ, Burhan. (1996), “Alevilik ve Bektaşilikte Kadın”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 33, s. 45-47.
- Kocadağ, Burhan. (1996), “Alevilik-Bektaşilikte Türk Dilinin Önemi”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 37, s. 39-41.
- Kocadağ, Burhan. (2003), “Doğu Anadolu’da Yer Alan Alevi/Türkmen Kökenli (Loulan)-Lolan Oymağı’nın Etimolojik Araştırma Raporu”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 26, Yaz, s. 199-222.
- Koçak, Yunus. (2003), “Kırklar Meclisi”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 27, Güz, s. 205-225.
- Koçak, Yunus. (2004), “Muharrem Ayı Ve Bir Muharrem Mersiyesi”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 29, Bahar, s. 103-168.
- Korkmaz, Esat. (1994), **Alevilik Bektaşilik Sözlüğü**. İstanbul: Ant Yayınları.
- Korkmaz, Esat. (1995), “Dört Kapı Kırk Makam I”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 19, s. 14-18.

Korkmaz, Esat. (1995), “Dört Kapı Kırk Makam II”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 20, s. 7-9.

Korkmaz, Esat. (1995), “Dört Kapı Kırk Makam III”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 21, s. 8-9.

Korkmaz, Esat. (1995), “Dört Kapı Kırk Makam IV”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 22, s. 4-6.

Koşay, Hamit Zübeyr. (1954), “Manisa, Akhisar ve Çevresi Halk Bilgisi Notlar I”, **Türk Yurdu 1 Dergisi**, İstanbul, s. 112-118.

Köprülü, M. Fuat. (1984), **Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu**. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Köprülüzade, M. Fuad, (1925), “Oğuz Etnolojisine Dair Notlar”, **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul, S. 1, s. 185-211.

Kum, Naci. (1949), “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler I”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, S. 6, s. 69-71.

Kum, Naci. (1950), “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler II”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 1, S. 6, s. 90-92.

Kum, Naci. (1950), “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler III”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, S. 8, s. 125-126.

Kum, Naci. (1950), “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler IV”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, S. 10, s. 156-157.

Kum, Naci. (1950), “Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler V”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, S. 11 s. 175-176.

Küçük, Murat. (1994), “Narlıdere”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S.10, s. 37-41.

Küçük, Murat. (1994), “Naldöken”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 13, s. 45-47.

Küçük, Murat. (1994), “Narlıdere Mürşit Evi”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 14, s. 52-54.

Küçük, Murat. (1995), **Horasan'dan İzmir Kıyılarına Cemaat-ı Tahtacıyan**. İstanbul: Nefes Yayınları.

Küçük, Murat. (1997), “Şehir ve Tahtacı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 64, s. 50-55.

Küçük, Murat. (1997), “Midilli’den İzmir’e Mübadil Tahtacılar”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 65, s. 46-49.

Küçük, Murat. (1997), “Naldöken Tahtacıları”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 66, s. 42-45.

Küçük, Murat. (1999), “Matem ve Aşure”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 90, s. 32-35.

Küçük, Murat. (1999), “Anadolu Aleviliğın Kaynakları”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 95, s. 26-29.

Küçük, Murat. (2000), “Hızır İnancı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 99, s. 30-31.

Meşeli, Hasan. (1991), “Muharrem Orucu”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 3, s. 22-23.

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, C. XI, İstanbul 1973: Meydan Yayınevi.

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, C. I, İstanbul 1969: Meydan Yayınevi.

Muğla İl Yıllığı 1998. Muğla: Kendi Yayınları.

Nakiyev, Sadık Firudin Oğlu. (1998), “Türkiye’den Azerbaycan’a Alevilik”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 75, s. 20-22.

Noyan, Bedri. (1983), “Ad Vermede Gelenekler-Türkçe İnsan ve Aile Adları Hakkında”, **Türk Kültürü Dergisi**, S. 246, Ekim, s. 638.

Noyan, Bedri. (1992), “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (I)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 16, s. 19-21.

Noyan, Bedri. (1992), “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (II)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 17, s. 32-36.

Noyan, Bedri. (1992), “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (III)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 18, s. 39-42.

Noyan, Bedri. (1992), “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (IV)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 19, s. 34-36.

Noyan, Bedri. (1993), “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (V)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 21, s. 47-48.

Noyan, Bedri. (1993), “Ölüm ve Ölüm Halinde Erkan (VI)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 22, s. 27-29.

Noyan, Bedri. (1993), “Bektaşî ve Alevilerde Muharrem Ayini, Aşure ve Matem Erkanı (I)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 25, s. 12-13.

Noyan, Bedri. (1994), “Bektaşî ve Alevilerde Muharrem Ayini, Aşure ve Matem Erkanı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 37, s. 5-9.

Noyan, Bedri. (1994), “Cemevi (Meydan) ve Cami”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 40, s. 5-6.

Noyan, Bedri. (1994), “Hıdırellez-1”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 9, s. 43-45.

Noyan, Bedri. (1994), “Hıdırellez-2”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 10, s. 42-45.

Noyan, Bedri. (1998), “Hacı Bektaş Veli Bektaşiliğın Tek Piridir”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 73, s. 33-39.

Ocak, Ahmet Yaşar.(1983), **Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Ocak, Ahmet Yaşar. (1990), **İslam Türk İnançlarında Hızır Yahut–Hızır İlyas Kültü**. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar. (1995), “Türkiye’de Aleviliğın Sosyo-Kültürel Problemleri Üzerine Bir Yaklaşım Denemesi ve Bazı Düşünceler”, **1. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri (26-27 Nisan 1993 Antalya)**, s. 149-156.

Oğuz, M. Öcal. (2001), **Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Oğuz, M. Öcal v.d. (2004), **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yayınları.

Okuşluk, Refiye. (1994), “Adana Efsaneleri Araştırması (Derleme-İnceleme)”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Onarlı, İsmail. (2002), “Alevilerde Bağlama ile Nefes Söyleme Geleneği”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 117, s. 11-13.

Onarlı, İsmail. (2003), “Nevruz Bayramı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 25, Bahar, s. 41-74.

Onarlı, İsmail, Ali Kenanoğlu. (2003), **Hubyar Sultan Ocağı ve Beydili Sıraç Türkmenleri**. İstanbul: Hubyar Sultan Kültür Ve Tanıtma Derneği Yayınları.

Onay, Ahmet Talat. (1996), **Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev’i**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Orhan, Muharrem Naci. (1991), “Aleviliğin Esasları Usul ve Ahkamı”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S.3, s. 11.

Orhan, Muharrem Naci. (1995), “Müşahip Kardeşlerin Birbirine Karşı Yükümlülükleri”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 47, s. 29-31.

Oy, Aydın. (1972), **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Oytan, Mustafa. (1995), “Ehlibeyt-Hz. Ali-Hz. Fatıma-Hasaneyn Hakkında Hadisler”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 50, s. 43-44.

Önder, Ali Rıza. (1978), “Mezar Taşlarında Halk Kültürü”, **III.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara, V.Cilt, s. 278.

Örnek, Sedat Veyis. (1974) “Anadolu Folklorunda Yas”, **1.Uluslar arası Türk Folklor Semineri Bildirileri (8-14 Ekim 1973)**, Ankara, s. 400.

Örnek, Sedat Veyis. (1979), **Anadolu Folklorunda Ölüm**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Örnek, Sedat Veyis. (2000), **Türk Halk Bilimi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öz, Baki. (1991), “Türk Tarihinde Alevi-Türkmen’in Konumu (1)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 4, s. 43-46.

Öz, Baki. (1991), “Türk Tarihinde Alevi-Türkmen’in Konumu (2)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 5, s. 52-55.

Öz, Baki. (1992), “Dede Korkud’da Alevi-Bektaşî İzler”, **Cem Dergisi**, İstanbul, 1992, S.10, s. 26-28.

Öz, Baki. (1995), “Kızılbaşlık”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 46, s. 13.

Öz, Baki. (1997), **Aleviliğe İftiralar Cevaplar**. İstanbul: Can Yayınları.

Öz, Baki. (2001), “Alevi Ocakları ve Dedelik”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 109, s. 29-30.

Öz, Baki. (2001), **Alevilik Nedir?**, İstanbul: Der Yayınları.

Öz, Baki. (2002), “Bir Alevilik Tanımlaması Ya da Alevilik Tanımına Kuramsal Bir Yaklaşım”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 29 C.VIII, s. 69-74.

Özdemir, Mehmet. (1998), “Dört Kapı Kırk Makam I”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 80, s. 56-57.

Özdemir, Mehmet. (1998), “Dört Kapı Kırk Makam II”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 82, s. 54-57.

Özgül, Vatan. (2004), “Kızılbaşlık Ve Türkmenler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 32, Kış, s. 255-265.

Özgünay, Abidin. (1992), “Ayağa Kalkan Kültür: Alevilik Ülke Gündeminde”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 8, s. 8.

Özkırımlı, Atilla. (1998), **Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevilik-Bektaşîlik**. İstanbul: Cem Yayınevi.

Öztelli, Cahit. (2002), **Evlerinin Önü Türküler**. İstanbul: Özgür Yayınları.

Öztürk, Yaşar Nuri. (1997), “Gönüller Sultanı Hacı Bektaş Veli”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 4, Ağustos, s. 17-22.

Pala, İskender. (1995), **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Pala, İskender. (1999), **Ata Sözleri**. İstanbul: Deniz Yayınevi.

Raux, Jean-Paul. (1992), “Türk İncancında Tavşanın Yeri”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 8, s. 42-45.

Sadi Kazancı, M. Ekrem Üzümeri, Selami Dinçer. (1957), **Türkiye Ansiklopedisi**, C. V. Ankara

Sakaoğlu, Saim. (1980), **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, Saim. (1999), **Masal Araştırmaları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, Saim. (2002), **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sami, Şemsettin.(1999), **Kamus-ı Türki**, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Saygı, Hakkı. (2000), “Kur’an’a Göre Ayin-i Cem”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 103, s. 46-49.

Saygı, Hakkı. (2000), “Kur’an’a Göre Ayin-i Cem II”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 104, s. 56-57.

Saygı, Hakkı. (2000), “Kur’an’a Göre Ayin-i Cem III”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 105, s. 50-51.

Saylık, Kudret. (2002), “Akçaeniş Tahtacılarında Doğum ve Çocukla İlgili İnançlar, Uygulamalar”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 30, C. VIII, s. 359-361.

Selçuk, Ali. (2004), **Tahtacılar (Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma)**. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Seyhan, Özcan. (1967), “Silifke Yöresinde Tahtacılar ve Mengi”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 11, S. 220, s. 4581-4585.

Seyirci, Musa. (1998), “Torosların Ulu Evliyası Abdal Musa”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 79, s. 38-41.

Seyman, Yaşar. (2004), “Alevi Öğretisinde Ve Toplumsal Yaşamda Kadın”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 32, Kış, s. 65-77.

Subaşı, Necdet. (2002), “Türk Modernleşmesi ve Alevilik”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 29, C.VIII, s. 91-120.

Sümer, Ali. (1998), “Nevruz Ve Nevruz Geleneğinin Temel Unsurları”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 5, Bahar, s. 69-73.

Sümer, Ali. (1998), “Anadolu’da Nevruz ve Tarihi Kaynakları”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 76, s. 32-34.

Sümer, Faruk. (1992), **Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmail ile Halefleri ve Anadolu Türkleri)**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sümer, Faruk. (1993), “Tahtacılar”, **Türk Dünyası Dergisi**, İstanbul, S. 7, s. 8-12.

Sümer, Faruk. (1999), **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**. İstanbul: Türk Dünya Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Şahin, Ali Rıza. (2002), “Muhammed Ali Cemaatinde Abdal Musa Cem Erkânı”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 23, Güz, s. 181-236.

Şahin, Halil İbrahim (2004), “Balıkesir Çepni Kültürü”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi.)

Şanlı, Hayri. (2002), “Hızır ve Hızır Orucu”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 118, s. 21-23.

Şapolyo, Enver Behnan. (1964), **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**. İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Şener, Cemal. (1991), “Laiklik-Alevilik İlişkisi”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 2, s. 39-41.

Şener, Cemal. (1997), **Şaha Doğru Giden Kervan Alevilik Nedir?**. İstanbul: Şahkulu Sultan Külliyesi Vakfı Yayınları.

Şener, Cemal. (2004), **Alevilik Olayı Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi**. İstanbul: Etik Yayınları.

Şener, Cemal. (2004), **Alevilik Olayı**. İstanbul: Etik Yayınları.

Şener, Cemal.(2004), **Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar**. İstanbul: Etik Yayınları.

Tan, Nail. (1997), **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**. İstanbul: Halk Kültürü Yayınları.

Temel Türkçe Sözlük, Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-ı Türki, C. 2, İstanbul 1985: Tercüman Gazetesi Tesisleri.

Temren, Belkıs. (1994), **Bektaşiliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Temren, Belkıs. (2001), “Tarihte, Günümüzde Ve Türk Kültüründe Nevruz”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 17, Bahar, s. 173-179.

Togan, Zeki Velidi. (1981), **Umumi Türk Tarihine Giriş**. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Tuğlacı, Pars. (1974), **Okyanus 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük**, C.3, İstanbul: Pars Yayınevi.

Türk Ansiklopedisi, C. I, İstanbul 1968 : Milli Eğitim Basımevi.

Türk Ansiklopedisi, C. XXX, Ankara 1981: Milli Eğitim Basımevi.

Türkay, Cevdet. (1979), **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar**. İstanbul: Tercüman Yayınları.

Türkçe Sözlük, C. 2, Ankara 1998: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkdoğan, Orhan. (1995), **Alevi Bektaşi Kimliği–Sosyo-Antropolojik Araştırma**. İstanbul: Timaş Yayınları.

Türkdoğan, Doğan. (2004), “Alevi İslam İnancını İçerisinde Hz. Hızır”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Ankara, S. 29, Bahar, s. 19-26.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. I, İstanbul, 1988.

Türkler, C. III, Ankara 2002: Yeni Türkiye Yayınları.

Uçar, Müjgan. (1976), “Anadolu Folklorunda Fadime Ana”, **TFA Yıllığı**, Ankara.

Uğurlu, Ali Rıza. (2001), “Türk-İslam İnancında Hz. Hızır ve Hızır Orucu”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 107, s. 36-37.

Uğurlu, Ali Rıza. (2001), “Muharrem Ayı ve Orucu”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 108, s. 12-13.

Uğurlu, Ali Rıza. (2002), “Muharrem Ayı ve Orucu”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 119, s. 19-20.

Ulusoy, Veliyettin. (1995), “Tasavvuf ve Alevilik-Bektaşilik”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 23, s. 40-42.

Üçyıldız, Necati. (1991), “Taşeli Yöresinde Tahtacı Türkmenlerinde Gelenekler”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 7, s. 25-28.

Üçyıldız, Necati. (1994), “Semahlarımız”, **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 14, s. 58-59.

Ülkütaşır, M. Şakir. (1968), “Tahtacılar-Coğrafi Dağılımları, Etnik Menşeleri, İçtimai Hayatları”, **Türk Kültürü Dergisi**, Ankara, C. 6, S. 71, s. 16-19.

Üzüm, İlyas. (1977), **Günümüz Aleviliği**. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Üzüm, İlyas. (2002), “Tanrı’nın Gönderdiği Kitabı Bilmeyen Tanrı’yı Nasıl Bilebilir?: Temel Alevi Kaynağı Buyruk’ta Kur’an Anlayışı”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 30, C.VIII, s. 101-103.

Üzüm, İlyas. (2003), “Alevilerin Caferi Mezhebine Mensubiyetinin Arka Planı Alevilik-Caferilik İlişkisi Veya İlişkisizliği”, **İslamiyat Dergisi**, İstanbul, S. 3, C. 6, s. 127-150.

Varlık, Ali Ağa. (1993), “İbadet Yerlerinde Mum Yakmak”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 29, s. 41-42.

Varlık, Ali Ağa. (1997), **Alevi Bektaşiliğin Dayanakları**. İstanbul: Can Yayınları.

Yakıcı, Ali. (1992), “Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair”, **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, C. 2, S. 13, Bahar, s. 29.

Yalman, Ali Rıza. (1977), **Cenupta Türkmen Oymakları I-II**. Hazırlayan: Sabahat Emir, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yaman, Ali. (1996), “Alevilikte Dedelik Kurumu ve İşlevleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Yaman, Ali. (1997), “Alevilikte Dedelik Kurumu Üzerine Araştırmalar II”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 62, s. 66-68.

Yaman, Ali. (1997), “Alevilikte Dedelik Kurumu Üzerine Araştırmalar III”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 63, s. 66-67.

Yaman, Ali. (1997), “Alevilikte Dedelik Kurumu Üzerine Araştırmalar IV” **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 64, s. 66-68.

Yaman, Mehmet. (1995), “(13-14-15 Şubat Hızır Orucu’nu Karşılama...)Hazret-i Hızır-Hızır-İlyas, Hızır Orucu ve Hıdırellez Bayramı (I)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 44, s. 32-34.

Yaman, Mehmet. (1995), (13- 14- 15 Şubat Hızır Orucu’nu Karşılama...Hazrett-i Hızır- Hızır-İlyas, Hızır Orucu ve Hıdırellez Bayramı (II)”, **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 45, s. 33-35.

Yardımcı, Mehmet. (1993), “Çukurova’da Ölümle İlgili İnanışlar – Uygulamalar ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili Geleneği”, **II.Uluslar arası Karacaoğlan – Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 1991 Bildiriler**, Ankara, s. 547.

Yetişen, Rıza. (1950), “Naldöken Tahtacıları Coğrafi Durum-Köyün Adı-Köyün Eskiliği-Köydeki Eski Eserler-Geçim Vaziyeti-Köy Halkının Menşei I”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 1, S. 17, s. 263-265.

Yetişen, Rıza. (1951), “Naldöken Tahtacıları Ev Şekilleri ve Ev Döşenişi II”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 1, S. 18, s. 279-280.

Yetişen, Rıza. (1951), “Naldöken Tahtacıları Yataklar-Kaplar ve Kullanılışı-Yemekleri ve Yeyişleri III”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 1, S. 21, s. 329-331.

Yetişen, Rıza. (1951), “Naldöken Tahtacıları Nevruz ve Hıdırellez IV”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 1, S. 23, s. 365-366.

Yetişen, Rıza. (1951), “Naldöken Tahtacıları Kadın ve Erkek Çalışmaları V”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 2, S. 25, s. 393-394.

Yetişen, Rıza. (1964), “Naldöken Tahtacıları Folklor ve Etnografyası: Naldöken Erkek Giyimi”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 9, S. 184, s. 35-65.

Yetişen, Rıza. (1976), “Naldöken Tahtacılarında Nişan”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 17, S. 325, s. 7733-7734.

Yetişen, Rıza. (1976), “Naldöken Tahtacılarında Evlenme”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 17, S. 326, s. 7767-7768.

Yetişen, Rıza. (1976), “Naldöken Tahtacıları: Baş Bağlama, El Öpme, Ocak Kazma”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 17, S. 329, s. 7850-7851.

Yetişen, Rıza. (1977), “Naldöken Tahtacılarında Ölüm”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 17, S. 340, s. 8145-8146.

Yetişen, Rıza. (1978), “Naldöken Tahtacılarında Ölümünden Sonra Hayır”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: 1978, C. 18, S. 343, s. 8245-8247.

Yetişen, Rıza. (1979), “Naldöken Tahtacıları, Yerel Sözler ve Anlamları”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, C. 18, S. 360, s. 8712-8713.

Yetişen, Rıza. (1986), **Tahtacı Aşiretleri (Adet, Gelenek ve Görenekleri)**. İzmir-Narlıdere: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık.

Yıldırım, Dursun. (1998), **Türk Bitiği**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, Dursun. (1999), **Türk Edebiyatında Bektâşi Fıkraları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yılmaz, Abdurrahman. (1948), **Tahtacılar Gelenekler**. Ankara: Ulus Basımevi.

Yörükan, Yusuf Ziya. (1928), “Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar”, **Darü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, S. 8, s. 109-150.

Yörükan, Yusuf Ziya. (1929), “Tahtacılar”, **Darü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, S. 12, s. 61-80.

Yörükan, Yusuf Ziya. (1929), “Tahtacılar”, **Darü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, S. 13, s. 55-80.

Yörükan, Yusuf Ziya. (1930), “Tahtacılar”, **Darü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, S. 14, s. 73-80.

Yörükan, Yusuf Ziya. (1930), “Tahtacılar”, **Darü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, S. 15, s. 66-80.

Yörükan, Yusuf Ziya. (1930), “Tahtacılar”, **Darü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, S.16, s. 72-80.

Yörükan, Yusuf Ziya. (1931), “Tahtacılar: Dini ve Sırrı Hayat”, **Darü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, S. 19, s. 66-80.

Yörükan, Yusuf Ziya. (1931), “Tahtacılar: Dini ve Sırrı Hayat”, **Darü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, S. 20, s. 57-80.

Yörükán, Yusuf Ziya. (2002), **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**. Eklerle Yayına Hazırlayan: Turhan Yörükán, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yücel, Ayşe. (2002), "Türk Dünyasında Hıdrellez Kutlamaları ve İşlevleri", **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, C. 7, S. 54, Yaz, s. 35-38.

Zelyut, Rıza. (1994), "Hz. Ali ve Alevilik", **Nefes Dergisi**, İstanbul, S. 5, s. 25-26.

Zelyut, Rıza. (1996), "Alevilik Nedir? / I", **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 58, s. 12.

Zelyut, Rıza. (1996), "Alevilik Nedir? / II", **Cem Dergisi**, İstanbul, S. 59, s. 8-11.